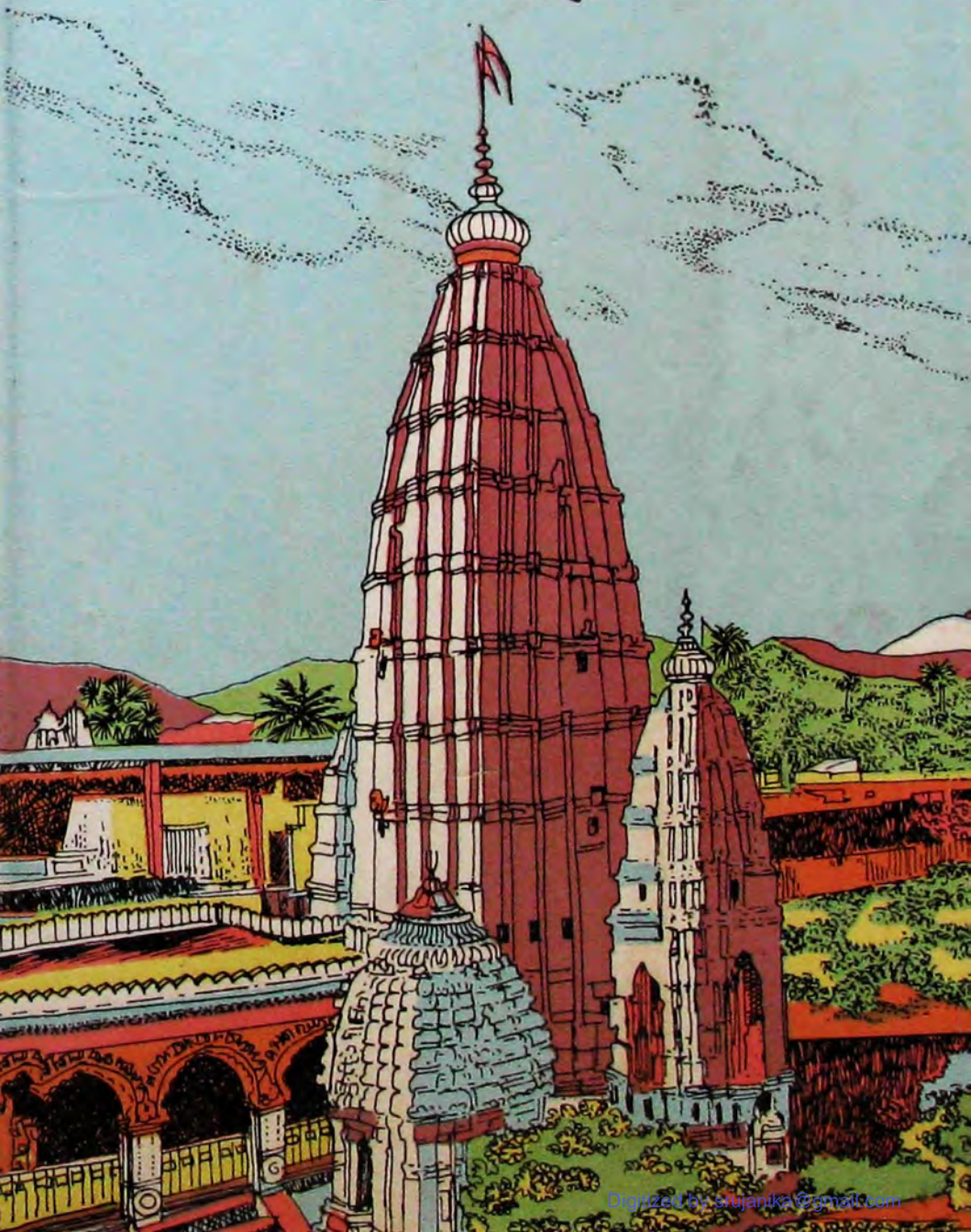

ମୋ ଖେଳଘର

ମାତା ଗୁଣ୍ଡି ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ କୁମାର ଗୁପ୍ତ

‘‘ମୋ ଖେଳଘର’’

ଲେଖକ :

ନାଟ୍ୟରଶ୍ମି ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ କୁମାର ରଥ

(କବି ସମ୍ରାଟ ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ ପୁରସ୍କାର ପ୍ରାପ୍ତ)

ପ୍ରାଚୀ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ

ବିନୋଦ ବିହାରୀ, କଟକ-୨

ମୋ ଖେଳଘର _____

ଲେଖକ :

ନାଟ୍ୟରଶ୍ମି ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ କୁମାର ରଥ

ପ୍ରକାଶକ :

ଶ୍ରୀ ଗଙ୍ଗାଧର ତ୍ରିପାଠୀ

ପ୍ରାଚୀ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ

ବିନୋଦ ବିହାରୀ, କଟକ-୨, ଫୋନ୍- ୬୧୯୦୩୭

ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ : ୧୯୯୮

ପ୍ରଚ୍ଛଦପଟ୍ଟ :

ବିଜୟ କୁମାର ପ୍ରଧାନ

ଅକ୍ଷରସଜ୍ଞା

ଦେବାଶିଷ୍ କମ୍ପ୍ୟୁଟର୍ ଏଣ୍ଡ ଲାମିନେସନ୍

କଟକ-୨

ମୁଦ୍ରଣ :

ଶ୍ୟାମ୍ ପ୍ରିଣ୍ଟର୍ସ, ମଧୁପାଟଣା, କଟକ-୧୦

ମୂଲ୍ୟ : ୮୦.୦୦ (ଅଶୀଟଙ୍କା ମାତ୍ର)

କଳାହାଣ୍ଡି ଚିଲ୍ଲାପାଳ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପ୍ରଦୀପ କୁମାର ଜେନାଙ୍କ ସମ୍ମାନର ସହ —

ରୁଣମୁଗ୍ଧ

ଶ୍ରୀ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ କୁମାର ରଥ

ପଦେ କହୁଛି

ଆମ୍ଭ କଥାର ମୂଲ୍ୟ ଯଥେଷ୍ଟ ରହିଛି ଏବଂ ସବୁଦିନ ପାଇଁ ରହି ବି ଥିବ ।

ବଡ଼ ବଡ଼ ମହାପୁରୁଷ, ମନାଷୀ, ଲେଖକ, ନେତାମାନଙ୍କ ଜୀବନୀ ପଢ଼ି ବିଦଗ୍ଧ ପାଠକମାନେ ସେମାନଙ୍କର ଜୀବନ ବିଷୟରେ ବହୁତ କିଛି ଜାଣନ୍ତି ଏବଂ ପ୍ରଭାବିତ ହୁଅନ୍ତି ମଧ୍ୟ । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଆମ ଦେଶ ଓ ଜାତିର ଆଦର୍ଶ ହେଇ ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ରହି ଆସିଚନ୍ତି ଏବଂ ଯାବତ୍ ଚନ୍ଦ୍ରାକେ ସେମିତି ରହି ବି ଥିବେ ।

କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଜଣେ ଅତି ସାଧାରଣ ଲେଖକ ମାତ୍ର । ଜୀବନ ସାରା ଖାଲି ନାଟକ ଲେଖୁଛି । କହିବାକୁ ଗଲେ ନାଟକ ହଉଛି ମୋ ପ୍ରାଣ । ତାକୁ ଛାଡ଼ି ମୁଁ କେବେ ଜୀବନରେ ପ୍ରକୃତ ଶାନ୍ତି ପାଇପାରିନି କିମ୍ବା ପାଇ ବି ପାରିବି ନାହିଁ ।

ଗୁଡ଼ାଏ ନାଟକ ଲେଖି ସାରିଲା ପରେ ଏବଂ ଅନେକ ସମ୍ମାନାୟତ କୃତୀ ଲେଖକ, ମନାଷୀ, ମହାପୁରୁଷ ଓ ନେତାମାନଙ୍କ ଜୀବନୀ ପଢ଼ି ସାରିଲା ପରେ ହଠାତ୍ ମୋର କେଜାଣି କାଉଁଟି ଇଚ୍ଛା ହେଲା ମୋର ଆମ୍ଭ କଥା ଲେଖିବାକୁ । ତେଣୁ ଲେଖିଲି ।

ଲେଖିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଲା ବିଦଗ୍ଧ ପାଠକମାନଙ୍କୁ ଆମ କଳାହାଣ୍ଡି ଜିଲ୍ଲାର ତଥା ଓଡ଼ିଶାର ଶିକ୍ଷା, ସଂସ୍କୃତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସମ୍ୟକ ଧାରଣା ଦେବା । ସେଥିରେ ମୁଁ କେତେଦୂର କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହେଇପାରିବି, ତାହା ଆପଣମାନେ ପଢ଼ିସାରିଲା ପରେ ହିଁ ବିଚାର କରିବେ ।

କଳା-ସାହିତ୍ୟର ଯାତ୍ରାପଥ ବହୁତ ଲମ୍ବା ଏବଂ କଷ୍ଟକିତ । ସେଇ ବାଟରେ ଯେତେ କଷ୍ଟ ସହି ଚାଲୁଥିଲେ ବି, ସେଇ କଷ୍ଟ ଆଦୌ ବାଧା ଦିଏନି । ବରଂ କଷ୍ଟ ଭିତରେ ବି ଯଦି ନିଷ୍ଠା ଥାଏ, ତେବେ ସାଧନାରେ ମିଳେ ପରମ ଆନନ୍ଦ । ସେଇ ଆନନ୍ଦ ହିଁ ଜଣେ ଲେଖକର ପ୍ରକୃତ ପ୍ରେରଣା ଆଉ ସବୁକିଛି ।

ମୁଁ ସେଇ କଷ୍ଟକିତ ବାଟରେ ସବୁବେଳେ ଚାଲିଆସିଛି । ଦୁଃଖ-କଷ୍ଟ ଭିତରେ ବି ଆନନ୍ଦ ପାଇଛି । କହିବାକୁ ଗଲେ ଲେଖାଲେଖି ଭିତରେ ନିଜକୁ ଆଜୀବନ ହଜେଇ ଦେଇ ତାରି ଭିତରେ ଖୋଜିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛି, ଜୀବନର ପ୍ରକୃତ ମୂଲ୍ୟବୋଧକୁ ତଥାପି ପାଇପାରିନି କିମ୍ବା ପାଇପାରିବିନି ମଧ୍ୟ ।

କାରଣ ଯେତେ ମଣିଷ ସେତେ ଚରିତ୍ର । ସମସ୍ତଙ୍କ ଚରିତ୍ର ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ପରସ୍ପରଠାରୁ ଅଲଗା, ନିଆରା । ସେଇ ଚରିତ୍ରମାନଙ୍କୁ ସମାଜର ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ତରରୁ ସାଉଁଟି ଆଣି ନିଜ ଲେଖାରେ ସ୍ଥାନ ଦେବା ବହୁତ କଷ୍ଟକର ବ୍ୟାପାର । ତଥାପି ମୁଁ ବିଭିନ୍ନ ଧରଣର ଗୁଡ଼ାଏ ନାଟକ ଲେଖି, ସେଇ ନାଟକଗୁଡ଼ିକରେ ସ୍ଥାନ ଦେଇଛି ଆମ ଦେଶ ଓ ସମାଜର ଅନେକ ଚରିତ୍ରମାନଙ୍କୁ । କିନ୍ତୁ ସେଇ ଚରିତ୍ରମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ଠିକ୍ ଭାବରେ ମାପି ନାଟକ ଗୁଡ଼ିକରେ ଚିତ୍ରଣ କରିପାରିଛି କି ନା

ଜାଣେନା । ଯେଉଁ ବିଦଗ୍ଧ ପାଠକ, ସମାଲୋଚକ ଏବଂ କଳାକାରମାନେ ମୋ ନାଟକଗୁଡ଼ିକ ପଢ଼ିଚନ୍ତି, ସମାଲୋଚନା କରିଚନ୍ତି, ମଞ୍ଚସ୍ଥ କରିଚନ୍ତି, ସେ କଥା ସେମାନେ ମୋ ଅପେକ୍ଷା ଖୁବ୍ ଭଲଭାବରେ ଜାଣିଥିବେ ।

ଅରେ ମୋର ଜଣେ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ବାବୁ କଥା ଛଳରେ ମତେ କହିଥିଲେ- “ଜୀବନୀତ ପ୍ରାୟ କେହି ପଢ଼ନ୍ତିନି । ଅଯଥା ସମୟ ନଷ୍ଟ କରି ଲେଖୁଚ କାହିଁକି ?”

ସେତେବେଳେ ମୁଁ ତାକୁ କହିଥିଲି - “କିଏ ପଢ଼ିବ ନ ପଢ଼ିବ ବୋଲି ତାକୁ ଆଖି ଆଗରେ ରଖି ମୁଁ ମୋ ଜୀବନୀ ଲେଖୁନି । ଲେଖୁଛି କେବଳ ନିଜର ଆତ୍ମସନ୍ତୋଷ ପାଇଁ ତା’ ଛଡ଼ା ଆସତା କାଲିର ଯୁବଗୋଷ୍ଠୀ..... ଯେଉଁମାନେ କଳା-ସାହିତ୍ୟର ସାଧକ ହେବେ, ସେଇମାନଙ୍କ ଭିତରୁ କେହି ଯଦି ଭୁଲରେ ପଢ଼ନ୍ତି, ତେବେ ସେ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଜାଣିବେ ଏଇ ବାଟରେ ଚାଲିବା କେତେ କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ ବ୍ୟାପାର ।”

ମୁଁ ନାଟକ ଲେଖିଲାବେଳେ ମୋର ଅଗଣିତ ସହୃଦୟ କଳାବିତ୍, କଳାକାର ଓ ପାଠକମାନଙ୍କଠାରୁ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରେରଣା ପାଇତି, ତାହା ଏ ଜୀବନରେ କେବେ ଭୁଲି ହେବ ନାହିଁ ।

ମୋ’ ସ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀମତୀ ପଦ୍ମବତୀ ରଥ, ମୋ ଜୀବନୀ ଲେଖିଲାବେଳେ ମତେ ଖୁବ୍ ଉତ୍ସାହିତ କରି ଆସିଚନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ବି ମୁଁ ଚିରରଣୀ ।

ମୁଁ ଲେଖାଲେଖି ଆରମ୍ଭ କଲା ପରଠାରୁ, ଆମ କଳାହାଣ୍ଡି ଜିଲ୍ଲାକୁ ଯେଉଁମାନେ ଜିଲ୍ଲାପାଳ ହେଇ ଆସିଥିଲେ, ସେଇ ମହାନ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷମାନେ ମଧ୍ୟ ମତେ ପ୍ରତି ପଦକ୍ଷେପରେ ସାହାଯ୍ୟ, ସହାନୁଭୂତି ଓ ଉତ୍ସାହ ପ୍ରଦାନ କରିଆସିଚନ୍ତି, ସେଥିପାଇଁ ଆଜି ସେଇ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷମାନେ ମୋର ଖୁବ୍ ମନେ ପଡ଼ୁଚନ୍ତି । ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କୁ ବି ମୁଁ ମୋର ନୀରବ କୃତଜ୍ଞତା ଟିକକ ଜଣାଉଛି ।

ବର୍ତ୍ତମାନ କଳାହାଣ୍ଡି ଜିଲ୍ଲାର ମାନ୍ୟବର ଜିଲ୍ଲାପାଳ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପ୍ରଦୀପ କୁମାର ଜେନା, I.A.S କ ଉତ୍ସାହ ଆଉ ପ୍ରେରଣା ତ ଏ ଜୀବନରେ କେବେ ଭୁଲିବାର ନୁହେଁ । ମା’ ମାଣିକେଶ୍ୱରୀ ତାଙ୍କର ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ଭରତୀ ସାଧନ କରନ୍ତୁ, ଏହାହିଁ ପ୍ରାର୍ଥନା ।

ଶେଷରେ ପ୍ରାଚୀ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ (କଟକ)ର ପ୍ରକାଶକ, ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଗଙ୍ଗାଧର ତ୍ରିପାଠୀ ମୋ ଜୀବନୀକି ପ୍ରକାଶ କରିବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କରି ମତେ ବାରମ୍ବାର ଲେଖାଟି ଶେଷ କରିବାକୁ ପୋନ୍‌ରେ ଅନୁରୋଧ କରିଚନ୍ତି, ତାହା ମୋ ଜୀବନରେ ଆଉ ଏକ ଅତୁଳ୍ୟ ସ୍ମୃତି ହେଇ ରହିବ ।

ଗଙ୍ଗାଧର କୁମାର,

ମହାର ବାରପଡ଼ା

ଭବାନୀପାଟଣା

ତା ୧୦-୭-୧୯୯୭

ଭତି

ନାଟ୍ୟରଶ୍ମି ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ କୁମାର ରଥ

(କବି ସମ୍ରାଟ ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ ପୁରସ୍କାର ପ୍ରାପ୍ତ)

ପ୍ରାକ୍ କଥନ

ଜୀବନଟା ଛୋଟ । ଚାଲିବା ବାଟ ଖୁବ୍ ଲମ୍ବା । ବାଟେ କେବେ ସରିବନି, ହେଲେ ସେ ବାଟରେ ଚାଲୁଚାଲୁ ଜୀବନଟା ଦିନେ ନା' ଦିନେ ସରିଯିବ । ତା' ପରେ ପୃଥିବୀ ଅନ୍ଧକାର ।

ଗତ ତା' ୨୧୧୧୮୪ ଦନ ଜୁନାଗଡ଼ର ନବ ଦୁର୍ଗା କୁବ୍ ଆନୁକୁଲ୍ୟରେ ହେଉଥିବା ସର୍ବଭାରତୀୟ ପୁରସ୍କାର ଖେଳ ଉଦ୍‌ଯାପନ ଦିବସରେ ମୁଖ୍ୟ ଅତିଥି ଭାବରେ କଳାହାଣ୍ଡିର ଜିଲ୍ଲାପାଳ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମୁରଲୀଧର ବେଉରା, IAS ଯୋଗ ଦେବାକୁ ଯାଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଯାଇଥିଲେ ଭବାନୀପାଟଣାର ଅନ୍ୟତମ ସୁଯୋଗ୍ୟ ସନ୍ତାନ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଚାନ୍ଦ । ଶ୍ରୀଚାନ୍ଦ ସେତେବେଳେ ତତ୍କାଳୀନ ନୂଆପଡ଼ା ସବ୍‌ଡିଭିଜନ (ବର୍ତ୍ତମାନ ଜିଲ୍ଲା)ର S.D.O. ଭାବରେ ଅବସ୍ଥାପିତ ହେଉଥିଲେ । ଖେଳ ପଡ଼ିଆରେ ଶ୍ରୀ ଚାନ୍ଦ, ମାନ୍ୟବର ଜିଲ୍ଲାପାଳଙ୍କ ସହ ମୋର ପରିଚୟ କରାଇଦେଲେ ।

କ୍ଷଣିକ ପରିଚୟ ଭିତରେ ସେ ମତେ ଅତି ଆପଣାର କରିନେଲେ । ଦେଖିଲି ଖୁବ୍ ଗୁଣଗ୍ରାହୀ ଲୋକ ସେ । କଳା... ସଂସ୍କୃତି... ସାହିତ୍ୟ ଆଉ ଜ୍ରୀଡ଼ା ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଅଶେଷ ମମତା... ଗଭୀର ଆସକ୍ତି ।

ଖେଳ ସରିଲା । ତା' ଟେବୁଲରେ ଜିଲ୍ଲାପାଳ ମହୋଦୟଙ୍କ ସହ ଆମେ ସବୁ ବସିଗଲୁ । ତା' ଜଳଖିଆ ପର୍ବ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ତାରି ଭିତରେ ଜିଲ୍ଲାପାଳ ମହୋଦୟ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ ସାହିତ୍ୟ ଚର୍ଚ୍ଚା । ଏ କବିତ୍ରୁ କାଳୀଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ଠୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଗୋପୀନାଥ ମହାନ୍ତି, ସୁରେନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତି , କାହ୍ନୁ ମହାନ୍ତି, ଅଭିନେତା ସାମୁଏଲ୍‌ସାହୁ (ବାବି). ପ୍ରିୟନାଥ ମିଶ୍ର, ରଘୁନାଥ ପାଣିଗ୍ରାହୀ ସଂଯୁକ୍ତ ପାଣିଗ୍ରାହୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚର୍ଚ୍ଚା ଚାଲିଲା । ସେ ଚର୍ଚ୍ଚା ଯେମିତି ଅସରନ୍ତି ।

ସେତେବେଳେ ଜିଲ୍ଲାପାଳ ମହୋଦୟ ପଦେ କହିଥିଲେ... ପ୍ରତିଭାବାନ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର କେବେ ମରଣ ନାହିଁ । ସେମାନେ ଅମର । ଆମେ କମିସନର ହେଲେ ବି କାହାର କ'ଣ ? ଛାଡ଼ି ଯିବାପାଇଁ ଆମ ପାଖରେ କି ଚିହ୍ନ ଅଛି ?

ଏର ପଦକ କଥା ତାଙ୍କର ମୋ ମନରେ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ଗଭୀର ସେବାସାନନ୍ଦ ସହିତ । ମାଣିଷ ମାତ୍ରଙ୍କ ଜନମ ତିନୋଟି, ମନ ତାଙ୍କ ସ୍ୱପ୍ନରେ । କଳା କୁହା ହେଉଛି ମନର କି ।

କିଛି ଲାଭ ନାହିଁ । ମଲାପରେ ଯଦି ଅନ୍ତତଃ କିଛି ଲୋକ ଆହା ନ କଲେ, ତେବେ ବାସ୍ତବିକ ଜୀବନ ନିରର୍ଥକ ।

ଆମ ପୂର୍ବ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଏ ଲାଲବାହାଦୂର ଶାସ୍ତ୍ରୀ ଏବଂ ଏ ଶ୍ରୀମତୀ ଇନ୍ଦିରା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଅକାଳ ମୃତ୍ୟୁ ସେ ଦିନ ମୋ ମନରେ ଗଭୀର ରେଖାପାତ କରିଥିଲା । କେବଳ ମୋ ମନରେ ନୁହେଁ, ସେ ଦୁଇ ମହାନ ନେତାଙ୍କ ପାଇଁ ସେଦିନ କାନ୍ଦୁଥିଲା ଭାରତ, କାନ୍ଦୁଥିଲା ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀ । ସେ ଦୁହେଁ ମରଣକୁ ଜୟ କରି ଯାଇଥିଲେ ।

ଏ ଲାଲବାହାଦୂର ଶାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ବିରାଟ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବ, ତ୍ୟାଗ ଆଉ ସରଳ ଜୀବନ ଯାପନ ସେଦିନ ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀବାସୀଙ୍କୁ ସ୍ତବ୍ଧ କରିଦେଇଥିଲା ।

ଶ୍ରୀମତୀ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ସାହସ, ଦୃଢ଼ତା ଆଉ ଯୌର୍ଯ୍ୟ ହିଁ ଥିଲା ସବୁଠୁଁ ବଡ଼ ସଂପଦ । ତା'ରି ବଳରେ ସେ କେବଳ ଭାରତରେ ନୁହେଁ, ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀର ଜଣେ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ନେତ୍ରୀ ଭାବରେ ନିଜକୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିଗଲେ । ତେବେ ସେଭଳି ଶ୍ରେଷ୍ଠା ନେତ୍ରୀଙ୍କି ତ କାଳ ଛାଡ଼ିଲାନି । କାଳ କେବେ କାହାକୁ ଛାଡ଼େନି । ସମସ୍ତେ ଯାନ୍ତି, ଦିନେ ନା' ଦିନେ ଆମେ ବି ଯିବା । ପୁରୁଣା ନ ଗଲେ ନୂଆ ଆସିବେନି । ସଂସାରଟା ଗୋଟାଏ ନୂଆ ପୁରୁଣାର ଖେଳଘର ।

□□□

ନାଟ୍ୟରଶ୍ମି ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ କୁମାର ରଥଙ୍କ ନାଟକ

୧. ଧରମ ପୁଅ
୨. ଇଷ୍ଟରୁଭ୍ୟ
୩. ସିନ୍ଦୂରଗୋପା
୪. ସଂଘର୍ଷ
୫. ଫେରାର ଆସାମୀ
୬. ସାତ ତାଳ ପାଣି
୭. ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣତମ୍ବା
୮. ଆଜି ଓ କାଲି
୯. ଶୂନ୍ୟ ଆକାଶ ଅମର ଆଖି
୧୦. ଶବ ପଡ଼ିଛି
୧୧. ଦେବଯାନୀ
୧୨. ସହରରେ ଅଜଗର
୧୩. ଅନେକ ବିଦଗ୍ଧ ପତଙ୍ଗ
୧୪. ପଳାତକ
୧୫. ମୋର ବା ଦୋଷ କ'ଣ
୧୬. ମୁଁ ବାହାହେବି
୧୭. ଶରଣଯ୍ୟା
୧୮. କାହାର ଛାଇ
୧୯. ଡକା ନାୟକ
୨୦. ସକାଳ ସ୍ୱରୂପ
୨୧. ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ମୟୂରୀ
୨୨. ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣକୁ ଯାଅରେ ପାପୀନାନେ
୨୩. ବିଷମ ବାହୁ
୨୪. ଦି'ପଟ ଚୂଡ଼ୀ

୨୫. ପି.ଡି.ବ୍ଲୁ, ଡି.
 ୨୬. ଆମେ ବି ବଞ୍ଚୁ
 ୨୭. ସ୍ୱର୍ଗରେ କ୍ଷମତା ଲଢ଼େଇ (ଜାତୀୟ ସ୍ତରରେ ପୁରସ୍କୃତ ଶ୍ରେଷ୍ଠ)
 ୨୮. ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ବିଚିତ୍ରା- ୧ମ ଭାଗ (ଯନ୍ତ୍ରଛ)
 ୨୯. ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ବିଚିତ୍ରା - ୨ୟ ଭାଗ (ଯନ୍ତ୍ରଛ)
 ୩୦. ଆକାଶର କାଳିଦାସ
 ୩୧. ଯାହା କହିବି- (ଅପ୍ରକାଶିତ ନାଟକ)
 ୩୨. ଦୁଃଖିନୀ (ନଃ)
 ୩୩. କଳାବଉଦ
 ୩୪. ବନ୍ଦିନୀ
 ୩୫. ମେଘ ମେଦୁର ରାତି (ନଃ)
 ୩୬. ସ୍ୱର୍ଯ୍ୟାସ୍ତର ମୁହର (ନଃ)
 ୩୭. ଆକାଶେ ଜହ୍ନ । (ନଃ)
 ୩୮. ଡିନି ପାହାଚ
 ୩୯. ସ୍ୱର୍ଗରେ ଆତଙ୍କ କାହିଁକି ?
 ୪୦. କୁଳବଧୂ (ନଃ) ଦୂରଦର୍ଶନ ନାଟକ
 ୪୧. ପେଟିଦେଇ ଉପାଖ୍ୟାନ
 ୪୨ ଯେ ଏକାଠି ରହନ୍ତି ମେଘ
 ୪୩. ଆମ ସାଇ ମହିଳାଙ୍କ ହାଲଚାଲ
 ୪୪. ଚଳଚ୍ଚିତ୍ରର ଚରିତ୍ରମାନେ ବେତାର ନାଟକ
 ୪୫. ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ
 ୪୬. ଅତୀତର ସେ ଏକ ଅଧ୍ୟାୟ
 ୪୭. ପାଖ ପାହାଡ଼ ଅସୁନ୍ଦର, ସମ୍ବଲପୁର
 ୪୮. ମନମୋହନ ବାବୁ ଓ ତାଙ୍କ ଗୋଡ଼ା ଝିଅମାନେ, ଜୟପୁର
 ୪୯. ବିଶ୍ୱସ୍ତ ଦୃଶ୍ୟ
 ୫୦. ସେ କଥା କହେ ଉଲ୍ଲାସୀନୀ
 ୫୧. ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣବିମ୍ବ (ବେତାର ରୂପାଙ୍କର)
 ୫୧. ଅନେକ ବିଦଗ୍ଧ ପଦ୍ୟ (ବେତାର ରୂପାଙ୍କର)

୫୨. ନାଟ୍ୟକାରଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁପାଇଁ ଦାୟୀ ଯେଉଁମାନେ (କଷ୍ଟ)

୫୩. ଆହତ ଲେଖକ

୫୩. ଅସୁବିଧା ନ ହେଲେ ।

୫୪. ଅନ୍ୟ ଏକ ରାବଣ

୫୫. ନିଷ୍ଠୁର୍ ରାତିର ସାଥୀ (କଷ୍ଟ), ଧାରାବାହିକ ବେତାର ନାଟକ

୫୬. ବିରାଡ଼ି ଉପଦ୍ରବ

୫୭. ତମକୁ ମିଛ ମତେ ସତ

ଉପନ୍ୟାସ, ରହସ୍ୟ ଉପନ୍ୟାସ, ଅନୁବାଦ

୫୮. ଅତ୍ୟୁ ଆତ୍ମା(ମାସିକ ପତ୍ରିକା “ମଳୟ”ରେ ପ୍ରକାଶିତ ।)

୫୯. ପ୍ରେମ ଓ ଈର୍ଷା (’)

୬୦. ପ୍ରତିଟି ରକ୍ତବିନ୍ଦୁ । (ମାସିକ ପତ୍ରିକା “ଜନସାହିତ୍ୟ”ରେ ପ୍ରକାଶିତ)

୬୧. ହିମାଳୟର ପାଦଦେଶରେ । (ଅନୁବାଦ ଓ ମାସିକ ପତ୍ରିକା “ମୋହମାଳା”ରେ ପ୍ରକାଶିତ)

ଜଙ୍ଗଲୀ ସିରିଜ୍

୬୨. ଜଙ୍ଗଲୀ,

୬୩. ଜଙ୍ଗଲର ରାଜା ମୃଗାଙ୍କ

୬୪. ମୃଗାଙ୍କର ଡାଏରୀ

୬୫. ଜଙ୍ଗଲରେ ଶେଷ ରହସ୍ୟ

୬୬. ମାଟିତଳେ ଜଙ୍ଗଲୀ

୬୭. ନୀଳବନରେ ଖୁର୍ ।

୬୮. ରହସ୍ୟ ରାତ୍ରୀ (୧ମ ଓ ୨ୟ ଖଣ୍ଡ)

୬୯. କଳା ବଜାର ସିରିଜ୍ । (୧ମ ଓ ୨ୟ ଭାଗ ।)

୭୦. ସ୍ୱପ୍ନିକ ଦୁନିଆ

ଅନୁବାଦ

୭୧. ଲୋହିୟା । (ଲୋହିୟାଙ୍କ ଜୀବନୀ ।)

୭୨. ମୋ ଖେଳଘର (ଆତ୍ମ ଜୀବନୀ)

ଟିପ୍ପଣୀ:- ଏହାଛଡ଼ା ମାସିକ “ଝଙ୍କାର” ଏବଂ ବିଭିନ୍ନ ପତ୍ରପତ୍ରିକାରେ ଅନେକ ଏକାଙ୍କିକା, ଗଳ୍ପ ଓ ପ୍ରବନ୍ଧ ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି । କିନ୍ତୁ ୧୯୮୮ ସାଲରେ ମୋର ଘର ପୋଡ଼ି ଯିବାରୁ ସେ ସମସ୍ତ ଲେଖା ନଷ୍ଟ ହୋଇ ଯାଇଛି ।

“ମୋ ଜୀବନର ଖେଳଘର”

ଏଇ ଖେଳଘର ଭିତରେ ମୋର ଜନ୍ମ । ଗାଁଟିର ନାଁ ଖୁରୁଲୁଗୁଡ଼ା । କଳାହାଣ୍ଡି ଜିଲ୍ଲାର ସେ ଏକ ଅଖ୍ୟାତ ପଲ୍ଲୀ । ଇତିହାସ କିମ୍ବା ଭୂଗୋଳର ମାନଚିତ୍ରରେ ସେ ଗାଁଟା କେବେ ସ୍ଥାନ ପାଇତି କିମ୍ବା ଭବିଷ୍ୟତରେ ଯେ ପାଇବ, ସେ ଆଶା ବି ନାହିଁ । ଏଇଠି ମନେ ପଡ଼େ ଆମେ ପଢ଼ିଲା ବେଳର ଗୋଟାଏ କବିତା “ଛୋଟ ମୋର ଗାଁଟି” । ଜ୍ଞାନପୀଠ ପୁରସ୍କାର ବିଜେତା ସଚ୍ଚି ରାଉତରାୟ ଲେଖିଥିଲେ- “ ଛୋଟ ମୋର ଗାଁଟି । ଭୂଗୋଳ ପୋଥି ପତରେ ପଛେ ନ ଥାଉ ତାର ନାଁଟି ।”

ମୋ ନନା (ବାପା)ଙ୍କ ନାଁ ଏ ଗଙ୍ଗାଧର ରଥ । ବୋଉ (ମାଁ)ଙ୍କ ନାଁ ଏ ଚଞ୍ଚଳା ଦେବୀ । ନନା ମୋର ସେତେବେଳେ ଥିଲେ ଡ଼ହଗାଁ ଉଚ୍ଚ ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟର ହେଡ଼ ପଣ୍ଡିତ । ସେଇ ଗାଁଟା ଆମ ଗାଁ ଠାରୁ ୩/୪ ମାଇଲ ଦୂର । ସେତେବେଳେ ସେ ଗୋଟାଏ ଘୋଡ଼ା ରଖିଥିଲେ । ସେଇ ଘୋଡ଼ାରେ ବସି ସେ ଯିବା-ଆସିବା କରୁଥିଲେ ।

୧୭/୨/୧୯୩୫ ସାଲ । ଠିକ୍ ଦୋଳ ପୂର୍ଣ୍ଣମୀ ପାହାଡ଼ିଆ ପହରରେ ମୋର ଜନ୍ମ । ମୋ ଉପରେ ଗୋଟାଏ ଭଉଣୀ ଏବଂ ଭାଇ । ଭଉଣୀର ନାଁ ଥିଲା ମାଣିକ ଆଉ ଭାଇଙ୍କର ନାଁ ରମେଶ । ମୋର ଜନ୍ମ ହେବା ଆଗରୁ ଭଉଣୀଟି ସଂସାର ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯାଇଥିଲେ । ମତେ ଯେତେବେଳେ ୪/୫ ବର୍ଷ, ସେତେବେଳେ ସୁଦୂର ଜୟପୁରରେ ମୋର ବଡ଼ଭାଇ ରମେଶ ବି ସଂସାର ଛାଡ଼ି ଚାଲିଗଲେ । ସେଇଠି ସେ ମୋର ପିଇସୀ କାଳୀ ନାନୀ ଘରେ ରହି ପାଠପଢ଼ୁଥିଲେ ।

ସମୟ ସବୁଠୁଁ ବଡ଼ ବଳବାନ । ତା’ ଉପରେ ବା ହାତ କାହାର । ସମୟ ହିଁ ସବୁ କରାଏ । ମଣିଷ କେବଳ ନିର୍ମିତ ମାତ୍ର । ପଛ କଥା ଗୁଡ଼ା ମନେ ପଡ଼ିଲେ ମନଟା ସ୍ବତଃ ବୋହିନ ହେଇ ଆସେ । ସ୍ବତଃ ମନେ ପଡ଼ିଯାଏ ଏ ରାଜକପୁରଙ୍କ ନିର୍ମିତ ଅବିସ୍ମରଣୀୟ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର “ମେରା ନାମ୍ କୋକର ”ର ଗୋଟାଏ ଗୀତ...

“ଜାନେ କାହିଁ ଗୟେ ଓ ଦିନ...”

ସେଇ ହଜିଲା ସୁଖ-ଦୁଃଖର ଦିନ ତ ଆଉ କେବେ ଫେରି ଆସିବନି । ସେଗୁଡ଼ା କେବଳ ଜୀବନର ଅଭୁଳା ମଧୁମୟ ସ୍ମୃତି ହେଇ ସୁଦୂର ଅତୀତର ଅତନ ଗର୍ଭରେ ପଡ଼ି ରହିଛି । ବେଳେ ବେଳେ ମନେ ପଡ଼ିଲେ ମନରେ ସାମାନ୍ୟ ବେଦନା ଜାତ ହୁଏ । ତା’ପର

ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଭିତରେ ଅତୀତଟା ହଜିଗଲେ, ସେ ସବୁ ପୁଣି ସେମିତି ପଡ଼ିଗଲେ ସ୍ମୃତିର ସେଇ ଗୋଦାମଘରେ । ମଲାପରେ ସବୁକିଛି ସମୟ ଚାଟିଚୁଟି ସଫା କରିଦେଇ ତା' ବାଟରେ ସେ ସେମିତି ଚାଲିଥିବ- କାହାରିକୁ ଅପେକ୍ଷା ନ କରି ।

ମୋ ଜୀବନର ଖେଳଘର ବିଷୟରେ କିଛି କହିବି, କହିବି ପୁରାପୁରି ନିରର୍ଥକ । ବଡ଼ ବଡ଼ ମହାପୁରୁଷ ଆଉ ମନାଷୀମାନେ ସେମାନଙ୍କ ନିଜ କଥା ସବୁ ଲେଖିଯାଇଛନ୍ତି । ମୁଁ ମହାପୁରୁଷ କିମ୍ବା ମନାଷୀ ନୁହେଁ । ଜଣେ ଅତି ଛୋଟକାଟିଆ ନାଟ୍ୟକାର.. ସାହିତ୍ୟିକ ଏବଂ କଳାକାର । କଳା... ସଂସ୍କୃତି ଆଉ ସାହିତ୍ୟର ସୀମାହୀନ ପଡ଼ିଆ ଭିତରେ ମୁଁ କେବଳ ଗୋଟାଏ ବାଲିରତଡ଼ା ମାତ୍ର । ତଥାପି ଏକ ନିଷ୍ପସାଧକ ହିସାବରେ ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ସାହିତ୍ୟ ଆଉ କଳାକୁ କିଛି ଦାନ କରିଚି, ସମାଜ ଆଉ ଦେଶ ଭିତରେ ମୋର କିଛିଟା ଅସ୍ତିତ୍ବ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଅଛି ବୋଲି ମୁଁ ଆଜି ଉପଲବ୍ଧ କରୁଛି । ସେଇ ଉପଲବ୍ଧକୁ ପାଥେୟ କରି ଆଜି ମୁଁ ଲେଖୁଛି ମୋ ଜୀବନର ଖେଳଘର । ହୁଏତ ଦିନେ ନା ଦିନେ ଜୀବନଚାତ ନିଶ୍ଚୟ ସରିଯିବ, କିନ୍ତୁ ଖେଳଘରର କଥାଟା ହୁଏତ କିଛି ଦିନ... ବା... ସମୟ ବା ବର୍ଷ ପାଇଁ ରହିଯିବ । ସେଇ ରହିବା ଭିତରେ କାହାରି ଜୀବନରେ କିଛିଟା ଆଲୋଡ଼ନ କିମ୍ବା ପ୍ରେରଣା ହୁଏତ ସୃଷ୍ଟି କରି ନ ପାରେ, ତଥାପି ସାମାନ୍ୟ କିଛି ରେଖାପାତ ତ ନିଶ୍ଚୟ କରିବ ।

ସାହିତ୍ୟ ଆଉ କଳାର ବାଟ ହେଉଛି ସବୁବେଳେ କଷ୍ଟକିତ । ଏ' ବାଟରେ ଚାଲିବା ସହଜ ନହେଁ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଚାଲିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଅତି ପିଲାଟି ଦିନରୁ । ଯିଏ ମତେ ଏ ବାଟ ଦେଖାଇଲେ, ସେତ ମଣିଷ ନୁହଁନ୍ତି । ନିଶ୍ଚୟ ଭଗବାନ । ତାଙ୍କରି ଇସାରାରେ ମୁଁ ଚାଲିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସାହିତ୍ୟ.. କଳା... ସଂସ୍କୃତିର ସେଇ କଷ୍ଟକିତ ରାସ୍ତା ଉପରେ ।

ମୋ ମାଆ (ନନାଙ୍କ ବୋଉ)

ସେଥିପାଇଁ କୌଣସି ଲୋକ ମତେ ପ୍ରେରଣା କିମ୍ବା ଉତ୍ସାହ ଦେଇନି । ସାହିତ୍ୟ... କଳା... ସଂସ୍କୃତି ବିଷୟରେ କେହି କେବେ ମତେ ବୁଝେଇନି । ମୋର ପ୍ରେରଣାର ମୂଳ ଉତ୍ସ ମୋ ମା ଏ କମଳା ଦେବୀ । ମୋର ପ୍ରତିଭା ସହଜାତ ଆଉ ଜନ୍ମଜାତ ।

ଆଜିକାଲି ଭଳି ସେତେବେଳେ (ସ୍ବାଧୀନତା ପୂର୍ବରୁ) ଗାଁ ଗାଁରେ ନଥିଲା ପ୍ରାଇମେରୀ ସ୍କୁଲ । ହାରାହାରି ପନ୍ଦର କୋଡ଼ିଏ ମାଇଲ ଦୂରରେ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ପ୍ରାଇମେରୀ କିମ୍ବା ଅପର ପ୍ରାଇମେରୀ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଥିଲା । କାଁ ଭାଁ ଯୋଉ ପିଲାମାନେ ପାଠ ପଢ଼ିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିଲେ ସେମାନେ ଚାଲି ଚାଲି ଯିବାଆସିବା କରୁଥିଲେ ।

ମୋ' ଗାଁ ଖୁଟୁଲୁ ଗୁଡ଼ା ଠୁଁ ମୋଟେର ଗାଁ ହଉଛି ହାରାହାରି ତିନି କିଲୋମିଟର ବାଟ । ଭାଗ୍ୟକୁ ସେଇଠି ଥିଲା ଗୋଟାଏ ଅପର ପ୍ରାଇମେରୀ ବିଦ୍ୟାଳୟ । ମୋ କକେଇ

ଏ ରଘୁନାଥ ରଥ ଥିଲେ ସେଇ ବିଦ୍ୟାଳୟର ସହକାରୀ ଶିକ୍ଷକ । ମୁଁ ଆମ ଗାଁର କେତେକଟା ପିଲାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ନିତି ସକାଳୁ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ଯାଉଥିଲି ମୋଟେର ଗାଁର ବିଦ୍ୟାଳୟକୁ । ମୋର ସହପାଠୀମାନଙ୍କର ନାଁ ଆଜି ଆଉ ମୋର ମନେ ପଡ଼ୁନି । ତେବେ ଏ ଗଣି ଭାଇନା (କଳେର ଏ ରାମକୃଷ୍ଣ ରଥଙ୍କ ସାନପୁଅ) ପଦମାନ ଗଉଡ଼, ହଳପୁଝାରୀ, କାଙ୍ଗାନ, ନରିଆ, ଚନ୍ଦ୍ରଗଉଡ଼ । ଇମିତି ଜମା ଚାରି ପାଞ୍ଚଟା ମିଶି ପଢ଼ିବାକୁ ଯାଉଥିଲୁ ।

ପିଲାଦିନେ ମୁଁ ଭଲ ପଢୁଥିଲି । କିନ୍ତୁ କେଜାଣି କାହିଁକି ପାଠ ପଢ଼ିବାରେ ମୋର ବିଶେଷ ରୁଚି ବା ଆଗ୍ରହ ନଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ସପ୍ତାହରେ ଦିନେ ଦି ଦିନ ଯାଉଥିଲି । ବାକୀ ଦିନଗୁଡ଼ିକ ପିଲାଙ୍କ ମେଳରେ ଡାକ ମାଙ୍କୁଡ଼ି, ପାଣି ପହଁରା, ତୁ ତୁ ଇତ୍ୟାଦି ଖେଳି ସମୟ କଟେଇ ଦେଉଥିଲି । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ନନାଙ୍କଠୁ ଖୁବ୍ ମାଡ଼ ଖାଉଥିଲି ।

ମୋର ମା' (ନନାଙ୍କ ବୋଉ) ଏକମାତ୍ର ଦେବୀ ମତେ ଖୁବ୍ ଭଲ ପାଉଥିଲେ । ଯେତେବେଳେ ନନା ମତେ ନିଷ୍ପ୍ରକ ବାଡ଼ଉଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ମା', ମୋର ନନାଙ୍କ ସାଙ୍ଗେ ବୁଝେ କଳି କରୁଥିଲେ । ସେ କହୁଥିଲେ— “ପିଲାଟାକୁ ତୁ ଏମିତି ଗୋରୁ-ଗାଈଙ୍କ ଭଳି କିଆଁ ସବୁବେଳେ ବାଡ଼ଉଛୁ । ରହ ଦେଖୁ ତୁ, ପ୍ରେମୁଲୁ (ସେ ମତେ ସ୍ନେହରେ ପ୍ରେମୁଲୁ ବୋଲି ଡାକୁଥିଲେ) ମୋର କେତେ ବଡ଼ଲୋକ ହବ ।

ବଡ଼ ଲୋକତ ମୁଁ ହେଇ ପାରିଲିନି । ହେଉଚି ମାତ୍ର ନାଟ୍ୟକାର ଆଉ କଳାକାର । ଯୋଉଠି ବସାବାସି ରୁହନ୍ତି ମା' ସରସ୍ୱତୀ । ମା'ଲକ୍ଷ୍ମୀ କିନ୍ତୁ ପାଖରେ ପଶନ୍ତିନି । ଆଜି ବି ମା ଲକ୍ଷ୍ମୀ ମୋ ପାଖରେ ନାହାନ୍ତି । ସେଇ ମୋର ଏ ମା'ଙ୍କର ଭବିଷ୍ୟତବାଣୀ କେତେଦୂର ସତ ହେଉଚି, ସ୍ୱର୍ଗରେ ଥାଇ ଆଜି ସେ ହିଁ ସେଇ କଥା ବୁଝୁଥିବେ । ଆଜି ବି କେତେ ବେଳେ କିମିତି ନିରୋଳାରେ ମୋ ଏମାଙ୍କ କଥା ମନେ ପଡ଼ିଲେ ଆଖି ମୋର ଛଳ ଛଳ ହେଉଥାସେ । ଆଜି ମୁଁ ଯାହା କିଛି ହେଉଚି, ତାରି ମୂଳରେ ଥିଲା ମୋର ସେଇ ବନ୍ଦନୀୟା ଏ ମା' ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପ୍ରେରଣା ଆଉ ଉପଦେଶ । ସେ ମତେ ତାଙ୍କରି କୋଳରେ ଶୁଆଉଥିଲେ । ରାତିରେ.. ଉଦୁଉଦିଆ ଖରାବେଳେ, ସେ ମତେ କେତେ ନାହିଁ କେତେ ରାଜକୁମାର, ରାଜକୁମାରୀ, ରାକ୍ଷସର ଗପ କହୁଥିଲେ । ମୁଁ ଖୁବ୍ ଆଗ୍ରହ ସହକାରେ ସେଇ ଗପଗୁଡ଼ା ଶୁଣିଯାଉଥିଲି ।

ବୋଧହୁଏ ମୋର ନାଟ୍ୟକାର ଆଉ ସାହିତ୍ୟିକ ହେବାର ଆଦି ପ୍ରେରଣା ଥିଲେ ମୋ ମା' ଏ କମଳା ଦେବୀ । ଆଜି ଆଉ ସେ ନାହାନ୍ତି । ରହି ରହି ମୋ ମନ ଭିତରେ ବେଳେବେଳେ ରୋମାଞ୍ଚନ କରିଉଠେ ତାଙ୍କରି ଅତୁଟ ସ୍ନେହ-ମମତା ଆଉ ମଧୁମୟ ସ୍ମୃତି । ଦିନେ ତାଙ୍କ କଥାରୁ ଅମୃତର ଧାରା ଶୁଖିଗଲା । ସେଦିନ ମୁଁତତକ୍ଷ ହେଇ ପଡ଼ିଥିଲି ।

ଅନେକ ଦିନ ଧରି ମୋ ଆଖିରୁ ଲୁହ ଶୁଖୁ ନଥିଲା ।

ମୋ ବୋଉର ମୁଁ ଥିଲି ଗଣିଧନ । ମୋ ଉପର ଭାଇ-ଭଉଣୀ ମରିଯିବା ପରେ ପରେ ବୋଉ ମତେ କେବେ ପାଖଛଡ଼ା କରେନି । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ଥିଲି ସବୁଠୁ ବଡ଼ ଲଗାମଛଡ଼ା ପିଲା । ଗାଁ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ମେଳି କରି ବିଭିନ୍ନ ଖେଳ ଖେଳିବା ଥିଲା ମୋର ସବୁଠୁ ବଡ଼ ସଉକ । ଆଉ ବଳଦଗାଡ଼ି ଚଢ଼ି ଅଡ଼େଇବା ଥିଲା ମୋର ଗୋଟାଏ ଅନ୍ୟତମ ନିଶା ।

ବଳଦଗାଡ଼ିଟେ ଯାଉଥିବାର ଦେଖିଲେ ମୋ ମୁଣ୍ଡରେ ଯେମିତି ଡେଇଁଲିଆ ବିଛା କାମୁଡ଼ିଦିଏ । ମୁଁ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଦଉଡ଼ିଯାଇ ସେଇ ଗାଡ଼ିରେ ବସିପଡ଼େ ଏବଂ ଟାଳକଠୁଁ ବାଡ଼ି ଛଡ଼େଇ ଆଣି ନିଜେ ଅଡ଼ାଏ । ବଳଦଗାଡ଼ି ଅଡ଼େଇବାରେ ମୁଁ ପାଇଥିଲି ପରମାନନ୍ଦ ।

ଶୁକ୍ରବାର ଦିନଟି ଥିଲା ଆମ ଗାଁର ହାଟପାଳି । ଆମ ଗାଁଠୁଁ ୩୪ କିଲୋମିଟର ଦୂରରେ ରଣମାଳ ନାମକ ଗୋଟାଏ ଗାଁ ଅଛି । ସେଇ ଗାଁର ମୁଖ୍ୟ ସଡ଼କର ପଶିମ ଦିଗରେ ଥିବା ଆୟତୋଟା ଭିତରେ ପ୍ରତି ଶୁକ୍ରବାର ଦିନ ହାଟ ବସେ । ସେ ଏକ ବିରାଟ ହାଟ । କେତେଜଣ ପିଲାଙ୍କୁ ଏକାଠି କରି, ବଳଦଗାଡ଼ି ଯୋଡ଼ି, ସେମାନଙ୍କୁ ବସେଇ ହାଟକୁ ଯିବା ଥିଲା ମୋର ସବୁଠୁଁ ବଡ଼ ନିଶା । ସେଥିମାଙ୍କୁ ନନାଙ୍କଠୁଁ ଖୁବ୍ ମାଡ଼ଗାଳି ଖାଉଥିଲି । ତଥାପି ସେ ସଉକ ମୋର ଛାଡ଼ୁ ନଥିଲା ।

ସେତେବେଳେ ଆମ ଗାଁରେ ହଉଥିଲା ସୁଆଙ୍ଗ । ଚନ୍ଦ୍ରାବତୀ ହରଣ, ସୁରେଶା ହରଣ, ସଦାଶିବଙ୍କ ରାମଲୀଳା, ଗୋସିଂହ ବଧ, ମହୀରାବଣ ବଧ ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି । କକେଇ ଏ ରାମକୃଷ୍ଣ ରଥ ଥିଲେ ଗୌତ୍ୟା । ଖୁଚୁଲୁ ଗୁଡ଼ା ଏବଂ ଜଳତାମୁଣ୍ଡା ଗାଁର ସର୍ବେସର୍ବା । ତାଙ୍କରି ଉସାହ ଆଉ ପ୍ରେରଣାରେ ଦି ଖଣ୍ଡ ଗାଁ ଲୋକେ ସୁଆଙ୍ଗ କରୁଥିଲେ, ଆମ ଗାଁ ଖୁଚୁଲୁଗୁଡ଼ାର ସୁଆଙ୍ଗ ଦଳ ଆଖପାଖ ଅଞ୍ଚଳରେ ଖୁବ୍ ଖ୍ୟାତି ଅର୍ଜନ କରିପାରିଥିଲା ।

ଶିବ ଗଉଡ଼, ପଞ୍ଚୁ ଗଣ୍ଡ, ଦନାର ଦଳପତି, ବନ୍ଦି ନରିଆ, ବଡ଼ ଦଳପତି, ବୈରାଗୀ, ମହେଶ୍ୱର ଗୌଡ଼, ଭାଜି ନରିଆ, ଭୂତ ଗୌଡ଼ ପ୍ରଭୃତି ସେତେବେଳେ ଥିଲେ ସୁଆଙ୍ଗର ବିଶିଷ୍ଟ କଳାକାର । ଗୁରୁ ଥିଲେ ମୋର ମିତବାପା ଶିବ ଗଉଡ଼ । ସେ ସୁଆଙ୍ଗ ଶିଖାନ୍ତି । ଧାନ ଅମଳ ସରିଲେ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ ସୁଆଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା ଆଉ ଅଭିନୟ ,

ଗିନି ମର୍ଦ୍ଦଳ ବାଜିଲେ ମୋ ମନଟା ସ୍ୱତଃ ନାଚି ଉଠେ । ମନ ଧାଇଁଯାଏ ସୁଆଙ୍ଗ ପାଖକୁ ।

ମୁଁ ଆଗରୁ କହିଚି, ଜଳତାମୁଣ୍ଡା ଏବଂ ଖୁଚୁଲୁ ଗୁଡ଼ାର ଗାଁର ସାମାରେ ଥିଲା ଆମ ଘର । ଆମ ଘରଠୁଁ ଉତ୍ତରକୁ ଖୁଚୁଲୁଗୁଡ଼ା ଆଉ ଦକ୍ଷିଣକୁ ଜଳତାମୁଣ୍ଡା । ଉଭୟ ଗାଁର ଦୂରତା ଆମ ଘରଠୁଁ ପ୍ରାୟ ସମାନ । ଉଭୟ ଗାଁକୁ ଯିବା ବାଟରେ ପଡ଼େ ଗୋଟାଏ

ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ପୋଖରୀ । ଖୁବୁଲୁ ଗୁଡ଼ା ପୋଖରୀଟାର ନାଁ ବୁଢ଼ାବନ୍ଧ ଆଉ ଜଳତା ମୁଣ୍ଡାର ପୋଖରୀଟାର ନାଁ ହେଲା କୁଳାବନ୍ଧ ।

ଗଉଡ଼ ପଡ଼ାର ପାଖକୁ ଲାଗି ଠିକ୍ ପକ୍ଷିମ ଦିଗକୁ ଥିଲା କନ୍ଧପଡ଼ା । ସେଇଠି ଦି ଘର କନ୍ଧ ରହୁଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ମୁଖୁଆ ଥିଲା ଡୋକିଲା କନ୍ଧ । ତାର ପୁତୁରା ଦି' ଜଣ ଥିଲେ ଅନ୍ଧବଳ ଓ ଶିବ । ସେମାନଙ୍କର ସାମାନ୍ୟ କିଛି ଜମି ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଡୋକିଲା ତାକୁ ଚାଷ କରୁଥିଲା, ଆଉ ଦି ଭାଇ ହଳିଆ ହେଇ ଚଳୁଥିଲେ ।

ଏ ରାମକୃଷ୍ଣ କକେଇଙ୍କ ଘରର ଠିକ୍ ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗକୁ ଥିଲା ଲୋହରା ପଡ଼ା । ସେଇ ଲୋହରା ପଡ଼ାର ମୁଖୁଆ ଥିଲା ବଙ୍କ ଲୋହରା । ବଙ୍କର ଥିଲେ ଦିଓଟି ସ୍ତ୍ରୀ- ସାନ୍ଲି ଓ ବଞ୍ଜି । ସେ ଦି ଜଣ ବେଳେ ବେଳେ ନିଜ ନିଜ ଭିତରେ ଖୁବ୍ କଳି ଲାଗୁଥିଲେ ।

ଖରାଦିନେ ଠିକ୍ ଅପରାହ୍ନ ଚାରିଟା ବେଳେ ଆରମ୍ଭ ହେଇ ଯାଉଥିଲା ଲୋହରା ଶାଳ ('କମାର ଶାଳ') । ସେଇଠି ଜଳତାମୁଣ୍ଡା ଆଉ ଖୁବୁଲୁଗୁଡ଼ାର ଚାଷୀମାନଙ୍କ ଛଡ଼ା, ଖଲିଆଉଟା, ବାଟିଗୁଡ଼ା, ନୁଆ-ଗୁଡ଼ାର ଚାଷୀମାନେ ଆସୁଥିଲେ ନିଜ ନିଜର ଚାଷୋପଯୋଗୀ ଲୁହା ସରଞ୍ଜାମ ସବୁ ତିଆରି କରିବା ପାଇଁ । କେହି କେହି ଶଗଡ଼ ଗାଡ଼ିରେ କାମି (ଲୁହାର ଏକ ଗୋଲାକାର ଆବରଣ, ଯାହା ଶଗଡ଼ ଚକମାନଙ୍କରେ ଲାଗେ) ଚଢ଼େଇବା ପାଇଁ ଏବଂ ଦୈନିକ କଷଣା ବା ଲଙ୍ଗନ ପାନ (ଯାହା ଲଙ୍ଗନରେ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ) ପଢ଼େଇବା ପାଇଁ ।

କହିବାକୁ ଗଲେ, ସେଇଠି ପ୍ରତିଦିନ ଗୋଟାଏ ଛୋଟକାଟିଆ ସଭା ଚାଲେ । ଡିଜିଶାଳରୁ ଡେଙ୍କାନାଳ ଯାଏ କଥା ପଡ଼େ । ପାଖ-ଆଖ ଗାଁର ହାଲଚାଲ ସହପୃଷ୍ଠ୍ୟ ଏ ଗାନ୍ଧୀ ନେହେରୁଙ୍କ କଥା ବି ଆଲୋଚନା ହୁଏ । କିନ୍ତୁ କେହି ହେଲେ ବି ସ୍ଵାଧୀନତା କଥା ସହଜରେ ବୁଝି ପାରନ୍ତିନି । ସ୍ଵାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ସେମାନେ “ଗାନ୍ଧୀଗୋଳ” ବୋଲି କୁହନ୍ତି ଏବଂ ନୀରବରେ ସେଇ ଗାନ୍ଧୀଗୋଳକୁ ସମର୍ଥନ କରନ୍ତି । “ସ୍ଵାଧୀନତା” କ'ଣ, ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ନ ଜାଣିଲେ ବି, ଏତିକି ଭଲ ଭାବରେ ଜାଣୁଥିଲେ ଯେ ଆମ ଦେଶରୁ ଗୋରା ସରକାରଙ୍କୁ ତଡ଼ିଦେବା ପାଇଁ “ଗାନ୍ଧୀଗୋଳ” ଚାଲିଛି । ବେଳେବେଳେ ନା ଆଉ କକେଇ ବି ସେଠି ଯାଇ ବସନ୍ତି । ସେ ଦିହେଁ ରୁଣ୍ଡ ହେଇଥିବା ଲୋକଙ୍କୁ ଗାନ୍ଧୀଗୋଳ ବିଷୟରେ ଭଲଭାବରେ ବୁଝାନ୍ତି ।

ମୁଁ ବି ପ୍ରାୟ ଅଧିକାଂଶ ଦିନ ସେଠିକି ଯାଏ । ଚୁପ୍‌ଚାପ୍ ବସେ । ସେମାନଙ୍କ ଚର୍ଚ୍ଚା ଶୁଣେ ।

ଆମ ଘର ପଛ ପଟେ, ଠିକ୍ ପୂର୍ବ ଦିଗକୁ ଥିଲା ଗୋଟାଏ ନାଳ । ସେଇ ନାଳଟା ଯାର ବୁଡ଼ାବନ୍ଧରେ ମିଶିଥିଲା । ସେଇ ନାଳର ନାଁ ଥିଲା କରଞ୍ଜା କୋଳି ନାଳ । ସେଇ ନାଳ ଉପରକୁ ଥିଲା ଚଢ଼ା, ଲେମ୍ବୁ, ଖଜୁରୀ, ବରକୋଳି, ଜାମୁକୋଳି, ତାଳ ଆଉ ଭାଲିଆର ଅନେକ ଗଛ । ରାତିରେ ତ ଦୂରର କଥା, ଦିନବେଳେ ବି ସେଇ ନାଳକୁ ଏକାକୀ ଯିବାକୁ ଡର ମାଡୁଥିଲା । ଲୋକେ କହୁଥିଲେ, ସେଠି ଅନେକ ତୁମା-ତାଆଣୀ ଅଛନ୍ତି ।

ତୁମା-ତାଆଣୀ ଥାନ୍ତୁ କି ନ ଥାନ୍ତୁ, ବାସ୍ତବିକ୍ ସେଇ ନାଳଟା ଥିଲା ଅତି ଭୟଙ୍କର । ଆମ ଭଳି ଛୋଟ ଛୋଟ ପିଲାଙ୍କ କଥା ତ ଛାଡ଼, ବଡ଼ଲୋକମାନେ ବି ଦିନ ଦି' ପହରରେ ଯିବାକୁ ଭୟ କରୁଥିଲେ ।

ବେଳେବେଳେ ଖଜୁରୀ କୋଳି, ବରକୋଳି, କରଞ୍ଜାକୋଳି ଆଉ ଭାଲିଆ ଖାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେଲେ ଆମେ ସବୁ ଦଳବାସି ସେଇ କରଞ୍ଜା କୋଳି ନାଳ ଭିତରକୁ ପଶୁଥିଲୁ । ମନ ଭରି ବିଭିନ୍ନ କୋଳି ସବୁ ଖାଉଥିଲୁ । କେବେ କେମିତି ନନା, କକେଇଙ୍କ ହାବୁଡ଼ରେ ପଡ଼ିଗଲେ, କିଏ କୁଆଡ଼େ ଛିନ୍ ଛତର ହେଇ ଦଉଡ଼ି ପଳାଉଥିଲୁ । ଧରା ପଡ଼ିଲେ ମାଡ଼ ବି ଖାଉଥିଲୁ ।

ବୁଡ଼ାବନ୍ଧ କୂଳରେ ଠିକ୍ ଆମ ଘର ଆଡ଼କୁଥିଲା ପାଖକୁ ପାଖ ଲଗା ଲଗି ହେଇ ଦି'ଟା ବରଗଛ । ଗୋଟାଏ ବିରାଟ ବଡ଼ ଆଉ ଗୋଟାଏ ସାନ । ବୁଡ଼ା ବରଗଛଟା ଦଶ ଗଜ ଆକାରରେ ଓହଳ ଓହଳେଇ ଛିଡ଼ା ହେଇଥିଲା କେଉଁ ଏକ ଆବହମାନ କାଳରୁ । ଖରାଦିନର ଖରାବେଳେ ସଂଖ୍ୟାହୀନ ପିଲାଏ ଆସି ସେଇ ବରଗଛ ତଳେ ରୁଣ୍ଡ ହଉଥିଲେ । ଘମାଘୋଟ ଡାଳମାଙ୍କୁଡ଼ି, ଗିଲି-ଦଣ୍ଡା, ବାଟି ଏବଂ ବିଲ୍ଲାଖେଳ ଚାଲୁଥିଲା । ପିଲାଙ୍କ ହୋ ହଲ୍ଲା ପାଟିତୁଣ୍ଡରେ, ବରଗଛଟି ମୁଖରିତ ହେଇ ଉଠୁଥିଲା । ଖେଳ ସରିଲେ ଆରମ୍ଭ ହେଇ ଯାଉଥିଲା ଗାଧୁଆ ପର୍ବ ଠିକ୍ ସଞ୍ଜବେଳେ ଯାଏଁ ।

ସଂଖ୍ୟାହୀନ ଗାଇ-ଗୋରୁ, ପୋଡ଼- ମଇଁଷି, ଛେଳି ମେଝାଦି ଆସି ବେଳେ ଆଶ୍ରୟ ନେଉଥିଲେ ସେଇ ବୁଡ଼ା ବରଗଛର ଛାଇତଳେ । ସଞ୍ଜ ହେଇଗଲା କ୍ଷଣି ବିଭିନ୍ନ ପକ୍ଷୀଙ୍କି ନିଜ ଦେହରେ ଥାନ ଦେଇ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲା ବୁଡ଼ା ବରଗଛଟି । ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ସୁମଧୁର କାକଳୀର ରାଗିଣୀ ଶୁଣି ସେ ଆନନ୍ଦରେ କିରିକିରି ହେଇ ହସି ଉଠୁଥିଲା ।

ଆଜି ଆଉ ସେ ବରଗଛ ନାହିଁ । ଖରାଦିନେ ଆଉ ସେଇଠି ପିଲାଏ ଖେଳୁନାହାନ୍ତି । ପଶୁ-ପକ୍ଷୀମାନେ ଆସି ତାରି ଛାଇ ତଳେ ଆଉ ଆଶ୍ରୟ ନଉ ନାହାନ୍ତି । ସବୁଯେମିତି ଗୋଟାଏ ସ୍ୱପ୍ନ ଭଳି ମନେ ହେଉଛି । ଅନେକ ଦିନ ତଳେ ଥରେ ଯାଇଥିଲି ଗାଁକୁ । ଦିନେ

ଯୋଉଠି ସେଇ ବୁଢ଼ା ବରଗଛଟା କିରି କିରି ହେଇ ହସୁଥିଲା, ଆଜି ସେଇଠି ଛାଇଯାଇଛି
ଗୋଟାଏ କିମିତିକା ଶୂନ୍ୟତା । ଆନଟିକି ଦେଖିମୋର ଆଖି ଛଳ ଛଳ ହେଇ ଯାଇଥିଲା ।
ମନେ ପଡ଼ିଗଲା ପିଲାଦିନର କେତେ ନା କେତେ ହଜିଲା ସ୍ମୃତି । ମନ ଭିତରେ ରହି ରହି
ମିଠା ମିଠା ଦରଦ କଡ଼ ଲେଉଟାଇଲା । ଦୀର୍ଘ ନିଶ୍ବାସ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଆସିଥିଲି । ଏ ରାମକୃଷ୍ଣ
କନେଇ ସେ ବରଗଛକୁ ହାଣି ଜାଳେଣି କାଠ କରିଥିଲେ ବୋଲି ଲୋକେ କୁହନ୍ତି ।

ମୋ ଗାଁ.. ଖୁଟୁଲୁ ଗୁଡ଼ା

ମୁଁ ଗାଁ'ରେ ଜନ୍ମ ହେଇଛି । ଗାଁର ପାଣିପବନରେ ବଢ଼ିଛି । ଏଣୁ ଆମ ଗାଁ, ର
ପରିବେଶ ମତେ ଖୁବ୍ ଭଲ ଲାଗୁଥିଲା । ବିଶେଷ କରି ଗାଁ'ରେ ଖେତଖେଳା । ଧାନ
ବୁଣାବୁଣି ବେଳେ ମୁଁ ପ୍ରାୟ ସବୁଦିନ କୁଣ୍ଡିପେଜ (ସକାଳେ ରନ୍ଧା ହଉଥିବା ଭାତ) କିମ୍ବା
ଲିଆ-ଚୁଡ଼ା (ଯୋଉଦିନ ଯାହା ମିଳେ) ଖାଇଦେଇ ଖେତକୁ ଚାଲିଯାଏ । ହଳିଆମାନେ
ଚାଷ କରନ୍ତି । ମୁଁ ଅତି ଆଗ୍ରହ ସହକାରେ ହଳ ପଛେ ପଛେ ବୁଲୁଥାଏ ଦିନ ଏଗାରଟା
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ତାପରେ ସେମାନେ ଖେତକାମ ସାରି ହଳ ଧରି ଘରକୁ ଫେରନ୍ତି । ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ
ସାଙ୍ଗରେ ହଳ ଅଡ଼େଇ ଅଡ଼େଇ ଘରକୁ ଆସେ । କେଜାଣି ହଳ ଅଡ଼େଇବାକୁ ମତେ ଖୁବ୍
ଭଲ ଲାଗେ ।

ଖରାଦିନେ ଜମିରେ ଗୋବର ଖତ ପକାଯାଏ । (ସେତେବେଳେ ଆଜିକାଲି ଭଳି
କିସମ କିସମର ସରକାରୀ ସାର ନଥିଲା) ଖତ ସବୁକୁ ଲୁହରୁ ଗାଡ଼ିରେ (ବାଉଁଶରେ
ତିଆରି ଏକ ବିରାଟ ତାଲା, ଯାହାକି ଶଗଡ଼ ଗାଡ଼ି ଉପରେ ଖତ ବୋଝେଇ ପାଇଁ ବାନ୍ଧନ୍ତି)
ବୋଝେଇ କରି ବିଲକୁ ନିଅନ୍ତି ଏବଂ ସେଇ ଲୁହରୁର ଆଗ ପଛ ବାଟକୁ (ତିଆରି ବେଳେ
ସେଇ ଲୁହରୁର ଆଗରେ ପଛରେ ବାଟ ଥାଏ ।) ବିଲ ଭିତରେ ଶଗଡ଼ ଗାଡ଼ିକୁ ଛିଡ଼ା
କରାଇ ଖୋଲି ଦିଅନ୍ତି ଏବଂ ତାରି ବାଟରେ ବିଲରେ ଖତ ପକାନ୍ତି । ସେଇ ଲୁହରୁର
ଆଗପଛ ଦି'ଟା ବାଟଦେଇ ବିଲ ଭିତରେ ଦି ଦି'ଗଦା ହେଇ ଅନେକ ଗଦା ଖତ ଜମା
ହେଉଥାଏ ।

ଏପରି ଭାବରେ ସମସ୍ତ ଖେତ ଭିତରେ ଖତ ପକାଇ ସାରିଲା ପରେ, ଶେଷରେ
ଖତ ବିଛେଇବା କାମ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ ।

ଧାନବୁଣା, ରୁଆ, ବେଉଷଣ (ରବି ପସଲ ବୁଣା ବି) ଏବଂ ଅମଳ ଯାଏ, ମୁଁ
କେବେବି ବିଲକୁ ଯିବା ବନ୍ଦ କରେନି । ପଲ୍ଲୀମାରା (ତଳି) ଓ ପଲ୍ଲୀରୁଆର ସେଇ ମନମୋହନ
ଦୃଶ୍ୟ ସବୁକୁ ମୁଁ ଏ ଜୀବନରେ କେବେ ଭୁଲି ପାରିବିନି । ସାଧାରଣତଃ ମହିଳା ମଜଦୁର
ମାନେ ହିଁ ପଲ୍ଲୀ ମାରୁଥିଲେ ଏବଂ ରୁଆକାମ କରୁଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ବୁଢ଼ାଠୁଁ

ଆରମ୍ଭ କରି ଆଠ ବର୍ଷ ବର୍ଷର ଝିଅମାନେ ମଧ୍ୟ ଥାନ୍ତି । କା-ତାଁ ପୁରୁଷ ମଉଦୁର ମାନେ ବି ସେଇ ଦଳରେ ଥାନ୍ତି । ପଲା ମାରିବା ଏବଂ ଗୋଇବା ସମୟରେ ସେମାନେ ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ଲୋକଗୀତ ସବୁ ଗାଉଥାନ୍ତି । ଅନ୍ୟମାନେ ପାଳି ଧରୁଥାନ୍ତି । ସେଇ ଲୋକଗୀତଗୁଡ଼ିକୁ କେହି ଲେଖି ନଥିଲେ । ତା ଆପଣାଛାଏଁ ଲୋକଗାୟିକା ମୁହଁରୁ ବାହାରି ଆସୁଥିଲା । ଯିଏ ଗାଉଥିଲା ତାକୁ “ଗୀତ କୋଡ଼େନ୍” ବୋଲି କହୁଥିଲେ । ମାନେ ଗୀତ କାଡ଼େନ୍‌ର ଅର୍ଥ ହେଲା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ମନରୁ କମ୍ପୋଜ୍ କରି ଏବଂ ସ୍ବର ଦେଇ ଗାଇବା ।

ସେଇ ପଲାରୁଆ ସମୟର ଏକ ସୁନ୍ଦର ଲୋକଗୀତ ଓ ତାର ସୁମଧୁର ସ୍ବରଟା ଆଜି ବି ମୋର ମନେ ଅଛି । ଖାଲି ମନେ ନାହିଁ, ସେ ଗୀତର ପଦ ସବୁବେଳେ ରହି ରହି ରୁମ୍ବୁରି ଉଠୁଛି ମୋ ମନ ଭିତରେ । ସେଇ ଗୀତଟି ହେଲା - “ ଇଟା ମିଛ କଥା ମା’ ତୁଛା ପଲାରୁପାଗାଲି, ଗାଁ’ର ଗଟିଆ ରାଏଡେ ରଜା ବେଳେ ସୁନାମାଲି । ” ଆଜିକାଲି ବି ମଜଦୁର ମାନଙ୍କର ସେଇ ପରମ୍ପରା ନିଶ୍ଚୟ ଚାଲୁଥିବ । ମୁଁ ସହରରେ ରହି, ସହରୀ ସଭ୍ୟତା ଭିତରେ ନିଜକୁ ହଜେଇ ଦେଇ, ଗାଁ’ ଗହଳିର ସଂସ୍କୃତି ଓ ପରମ୍ପରାର ଖବର ପ୍ରାୟ କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷ ହେଲା ରଖିନି । ସେଇଥିପାଇଁ ମୋର ଏ ଉତ୍ତର ଜୀବନରେ ମୁଁ ଖୁବ୍ ମନସ୍ତାପ କରୁଛି । ହେଲେ ଇଡ଼ିଗଲା ପାଣି, ଗଡ଼ିଗଲା ବନ୍ଧସ, ଚାଲିଗଲା ସମୟ ଆଉ କେବେ ଫେରେନି । ତା’ ଛଡ଼ା ଖଳାରେ ଧାନ ବେଙ୍ଗଳା ପଡ଼ିଲେ ରାତି ଅଧଯାଏ ମୁଁ ବେଙ୍ଗଳା ଅଡ଼ାଏ । ପାଖ ଆଖରେ ଅନେକ ରଇତଙ୍କର ଖଳାସବୁ ଥାଏ । ସ୍ବେମାନଙ୍କର ବି ବେଙ୍ଗଳା କାମ ଚାଲିଥାଏ । ରାତି ବଢ଼ିଗଲେ ବେଙ୍ଗଳା ଅଡ଼ୁଉଥିବା ଲୋକମାନେ ନିଜକୁ ଭୁଲିଯିବା ପାଇଁ ଗୀତ ଗାଇବାରେ ଲାଗନ୍ତି । ଅନ୍ୟ ଲୋକମାନେ (ଧାନ-ଗୁଡ଼ା) ବାନ୍ଧିବା ପାଇଁ ପାଳରେ ବେଷ୍ଟମାନ ବନ୍ଧୁଥାନ୍ତି । ବେଙ୍ଗଳା ଅଡ଼ୁଉଥିବା ଲୋକ ଗୀତ ଗାଇଲେ ସେମାନେ ପାଳି ଧରନ୍ତି ଏବଂ ବେଷ୍ଟ ବନ୍ଧୁଥିବା ଲୋକଭିତରୁ କେହି ଗାଇଲେ ବେଙ୍ଗଳା ଅଡ଼ୁଉଥିବା ଲୋକମାନେ ପାଳି ଧରନ୍ତି ।

ନିଜୁମ୍ ରାତିର ନିଶ୍ଚୁନ ବାତାବରଣ ଭିତରେ ବହୁ ଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେମାନଙ୍କର ବେସୁରା ରାଗିଣୀ ଲୋକଗୀତର ସୁର ଭାସିଯାଏ ପବନରେ । ଯିଏ ଶୁଣେ, ତା ମନରେ ଆସେ ନାହିଁ ନଥିବା ଆନନ୍ଦ । ଦେହ ରୋମାଞ୍ଚିତ ହେଉଉଠେ । କାହିଁକି ନା ଅଧିକାଂଶ ଗୀତ ଥାଏ ପ୍ରାୟ ଶୁଙ୍ଖାରଧର୍ମୀ ।

ସେତେବେଳେ ରାତିରେ ଗାଁ ଗଣ୍ଡା ନିଶ୍ଚୟ ହେଇ ପଡ଼ିଥାଏ । ସମସ୍ତେ ଥାନ୍ତି ଖେତ-ଖଳାରେ । ଘରେ ଶୋଇଥାନ୍ତି କେବଳ ବୁଢ଼ାବୁଢ଼ୀ ଓ ବିବାହିତା- ଅବିବାହିତା ଯୁବତୀ ଝିଅମାନେ । ସଦ୍ୟ ବିବାହିତା ଯୁବତୀମାନଙ୍କ ଆଖିରେ ସହଜରେ ନିଦ ନଥାଏ । ଦୂର ଖେତ ଖଳାରୁ ଭାସି ଆସୁଥିବା ଶୁଙ୍ଖାରଧର୍ମୀ (ବେଳେବେଳେ ନିହାତି ଅଶ୍ଳୀଳ)

ଲୋକଗୀତର ବେସୁରା ରାଗିଣୀ ଶୁଣି ଶୁଣି ସେମାନଙ୍କର ମନ ଉଚ୍ଚାଟ ହେଇଯାଏ । ଅସହ୍ୟ ବିରହ ବେଦନାରେ ମନର ମଣିଷମାନଙ୍କୁ ମନେ ପକାଇ ସୁଖସପନରେ ହଜିଯାନ୍ତି । କେତେବେଳେ ନିଦ ମାଉସୀ ଆସି ସେମାନଙ୍କୁ ମାଡ଼ିବସେ । ତା ପରେ ଯେମିତି ସବୁକିଛି ହଜିଯାଏ ସେଇ ନିଦ ଭିତରେ ।

ଖୁଚୁଲୁଗୁଡ଼ାରୁ ଭବାନୀପାଟଣା ସହରକୁ ପାଠ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ଆସିଲା ପରେ ବି ମୁଁ ମୋ ଗାଁ ଖୁଚୁଲୁଗୁଡ଼ା ଓ ଜଳତାମୁଣ୍ଡାକୁ ସହଜରେ ଭୁଲିପାରୁ ନଥିଲି ।

ହଁ, କଣ କହୁଥିଲି ? ସୁଆଙ୍ଗ କଥା । ନନାଙ୍କ କଠୋର ଆଦେଶ । ସୁଆଙ୍ଗ ଦେଖୁ ଯିବାକୁ ହବନି । କିନ୍ତୁ ମନ ମୋର ବୁଝେନି । ବୁଢ଼ୀମା,ଙ୍କ ପାଖରେ ଅଳି କରେ । ମା’ କୁହନ୍ତି - “ଠିକ୍ ଅଛି । ନନା ଶୋଇ ପଡ଼ନ୍ତୁ । ତୁ ହଳିଆ ସାଙ୍ଗରେ ସୁଆଙ୍ଗ ଦେଖୁଯିବୁ, ଆଉ ପାହାନ୍ତିଆ ଆଗରୁ ଫେରି ଆସିବୁ ।” ସେଇଆ ହୁଏ । ନନା ଖାଇପଢି ଶୋଇପଡ଼ିଲା ପରେ ମୁଁ ହଳିଆସାଙ୍ଗରେ ତୁପ୍ ତାପ୍ ଚାଲିଯାଏ ସୁଆଙ୍ଗ ଦେଖିବାକୁ । ବୁଢ଼ୀମା’ ମୋର ହଳିଆକୁ ଚାଗିଦା କରି ଦେଇଥାନ୍ତି, ଏ କଥା ନନାଙ୍କୁ ନ କହିବା ପାଇଁ ।

ସେତେବେଳେ ଏ ପଞ୍ଚୁ ଗଣ୍ଡ ସୁଆଙ୍ଗ ମାନଙ୍କରେ ଦୁଆରୀ (ହାସ୍ୟ ରସାତ୍ମକ ଏକଚରିତ୍ର) ଅଭିନୟ କରୁଥାଏ । ବେଶ୍ ଚମତ୍କାର ତାର ଅଭିନୟ । ସେତେବେଳେ ଆଖପାଖ ଅଞ୍ଚଳରେ ସେ ଥିଲା ଜଣେ ବିଶିଷ୍ଟ ହାସ୍ୟ-ଅଭିନେତା । ଆଉ କେହି ତାର ସମକକ୍ଷ ନ ଥିଲେ । ତେଣୁ ଆଖ ପାଖ ଅଞ୍ଚଳରେ ଆମ ଗାଁ ସୁଆଙ୍ଗର ଚାହିଦା ଥିଲା ଖୁବ୍ ବେଶୀ । ତାର ଅଭିନୟ ମୋ ମନ ଭିତରେ ଗଭୀର ପ୍ରଭାବ ପକେଇଥିଲା ! ଦିନବେଳେ ମୁଁ ମୋ ସାଙ୍ଗ ପିଲାଙ୍କୁ ମେକିକରି ଗଛମୂଳେ, ପାଳ ଗଦାରେ, ସେଇ ଦୁଆରୀ ଅଭିନୟ କରୁଥିଲି । ସେଇଦିନଠୁ ଅଭିନୟ ପ୍ରତି ମୋ ମନ ଭିତରେ ଜାତ ହେଲା ନାହିଁ ନଥିବା ଏକ ଆକର୍ଷଣ ।

ଆଜିକି ପଚାଶ ବର୍ଷର ପୁରୁଣା କଥା । ଏବେ ବି ସେଇ ପଞ୍ଚୁ ଗଣ୍ଡର ହାସ୍ୟ ଅଭିନୟ ଶୈଳୀ ମୋ ମନର କେଉଁ ଏକ ନିଭୃତ କୋଣରେ ବସାବାନ୍ଧି ରହି ଯାଇଛି । ସେଇ ପଞ୍ଚୁଗଣ୍ଡ ଅନେକ ଦିନରୁ ସଂସାରରୁ ଚିର ବିଦାୟ ନେଇ ଚାଲିଗଲାଣି । କିନ୍ତୁ ପରେ ପରେ ବିଶିଷ୍ଟ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ଅଭିନେତା- ନିର୍ମାତା- ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ରାଜକପୁରଙ୍କୁ ଦେଖି ପଞ୍ଚୁ କଥା ମୋର ସ୍ମୃତି ମନେ ପଡ଼ିଯାଏ ।

ଏମିତି ଲୁଚି ଛପି ମୋର ସୁଆଙ୍ଗ ଦେଖା ଚାଲିଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଦିନେ ସୁଆଙ୍ଗିଆମାନେ ଏଇ କଥା ନନାଙ୍କୁ କହିଦେଲେ । ନନା ମତେ ଭୀଷଣ ବାଡ଼େଇଲେ । ତାଙ୍କ ମନରେ ଚିନ୍ତା, ମୁଁ କିମିତି ଦି’ ଅକ୍ଷର ପଢ଼ି ମଣିଷ ହେବି । ସେତେବେଳକୁ ମୋ ଚଳକୁ ଆଉ ତିନି ଭାଇ

ଗୋପୀ, ଦେବ, ଏ ଚନ୍ଦ୍ର ବି ଜନ୍ମ ହେଉ ସାରିଲେଣି । କୁଳୀନ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପିଲାଏ ଦି' ଅକ୍ଷର ନ ପଢ଼ିଲେ ନ ଚଳେ । ବାହାରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଭବାନୀପାଟଣାରେ ରଖି ପଢ଼େଇବାର ସମ୍ଭଳ ମୋ ନନା (ବାପା)ଙ୍କର ନ ଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ସେ ବେଳକୁ ବେଳ ଚିନ୍ତିତ ହେଇ ପଡୁଥିଲେ ।

ସେତେବେଳେ ଏ ରାମକୃଷ୍ଣ କଳେଇଙ୍କ ଦି' ପୁଅ ଶଙ୍କର ଭାଇନା ଆଉ ଏଗଣି ଭାଇନା ଭବାନୀ ପାଟଣାରେ ରହି ପଢୁଥାନ୍ତି । ମୋର ଗୋଟାଏ ବିଧବା ପିଇସି ନାନୀ ଥିଲେ । ନାଁ ତାଙ୍କର ଆଶା । ସେ ଶଙ୍କର ଆଉ ଏ ଗଣି ଭାଇନାଙ୍କ ସହ ଆସି ଭବାନୀ ପାଟଣାରେ ଦେଠେଇ ମା' (ବିଶିଷ୍ଟ ସଙ୍ଗୀତଜ୍ଞ ଓ ପୁରୁଷ ଖେଳାଳୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ହରିହର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ବୋଉ(ମା)ଙ୍କ ଘରର ତଳ ସାହାଣରେ ତାଙ୍କ ଘରର ପଛ ପଟେ ଠିକ୍ ଉତ୍ତର ଦିଗକୁ) ରହୁଥିଲେ । ଗାଁରୁ ଚକ୍କା, ଚାଉଳ, ଡାଲି ଆସୁଥିଲା । ଖରାଦିନେ ହଳିଆ ମାନେ ଆସି ବର୍ଷକ ପେଇଁ କାଠ ହାଣି ରଖି ଦେଇଯାଉଥିଲେ । ଏ ଆଶା ନାନୀ ଶଙ୍କର ଆଉ ଏ ଗଣି ଭାଇନାଙ୍କର ପଢ଼ାପଢ଼ିର ଯତ୍ନ ନଉଥିଲେ ।

ଏ ରାମକୃଷ୍ଣ କଳେଇ ଥିଲେ ସେତେବେଳେ ବିରାଟ ଧନୀ । ଖୁରୁଲୁ ଗୁଡ଼ାର ଗୌଡ଼୍ୟା ତାଙ୍କର ଅନ୍ୟତମ ଦଦେଇ ପୁଅ ଭାଇ ଏ ହରି ରଥ ଯୁବକ ସମୟରେ ମରି ଯାଇଥିଲେ । ସେ ଥିଲେ ନିଃସନ୍ତାନ । ତେଣୁ ଏ ପଣ୍ଡିତ ନାରାୟଣ ରଥଙ୍କ ବଡ଼ପୁଅ ଏ କିଶୋର ଚନ୍ଦ୍ର ରଥଙ୍କୁ ସେ କରିଥିଲେ ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର । କିଶୋର ଭାଇନା ସେତେବେଳକୁ ଥିଲେ ନାବାଳକ । ଆଗରୁ କହିଛି, ଏ ପଣ୍ଡିତ ନାରାୟଣ ରଥ, ଏ ବାସୁଦେବ ରଥ ଆଉ ଶ୍ରୀ ମାର୍କଣ୍ଡ ରଥ ରହୁଥିଲେ ଭବାନୀ ପାଟଣାରେ । ଏ ବାସୁଦେବ ରଥ ଥିଲେ ସ୍ଥାନୀୟ ବାଳିକା ମଧ୍ୟ ଇଂରାଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟର ହେଡ଼ମାଷ୍ଟର । ଏ ପଣ୍ଡିତ ନାରାୟଣ ରଥ ଥିଲେ ସଂସ୍କୃତ ଟୋଲର ହେଡ଼ ପଣ୍ଡିତ । ଆଉ ଶ୍ରୀ ମାର୍କଣ୍ଡ ରଥ ବି. ଏ., ବି. ଇଡ଼ି. ପାଖ କରି କଳାହାଣ୍ଡି ଷ୍ଟେଟର ସୁପରିନ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ଅଫ୍ ଏଜୁକେସନ୍ ଭାବରେ ନିଯୁକ୍ତି ପାଇଥିଲେ । ସମସ୍ତେ ନିଜ ନିଜ ପରିବାର ନେଇ ଅଲଗା ଅଲଗା ରହୁଥିଲେ ।

ଏ ବାସୁଦେବ ରଥ, ଏ ଗଙ୍ଗାଧର ରଥ (ମୋ ନନା) ଓ ଏ ରଘୁନାଥ ରଥଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଭାଗ ଜମି ସବୁ ଦେଇ ଦେଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଏ ହରିହର ରଥ, ଏ ନାରାୟଣ ରଥ ଆଉ ଶ୍ରୀ ମାର୍କଣ୍ଡ ରଥଙ୍କ ଜମିବାଡ଼ି, ଚାଷବାସ ଦେଖା ରଖା କରୁଥିଲେ କଳେଇ ଏ ରାମକୃଷ୍ଣ ରଥ ନାବାଳକ ଖୁରୁଲୁ ଗୁଡ଼ାର ଗୌଡ଼୍ୟା ଏ କିଶୋର ଚନ୍ଦ୍ରରଥଙ୍କ ତରଫରୁ ଏ ରାମକୃଷ୍ଣ କଳେଇ ତାଙ୍କ ଜମିବାଡ଼ି ତଥା ଗାଁର ହାଲ୍ ଚାଲ୍, ଭଲମୟ ବୁଝାସୁଝା କରୁଥିଲେ ।

ଏ ରାମକୃଷ୍ଣ ରଥଙ୍କ ଧର୍ମପତ୍ନୀ ଥିଲେ ଏ ରାଧା ଦେବୀ । ତାଙ୍କର ଦି' ପୁଅ, ଦି' ଝିଅ । ଖୁଡ଼ୀ ଏ ରାଧାଦେବୀ ଥିଲେ ସାକ୍ଷର ଅର୍ଦ୍ଧପୂର୍ଣ୍ଣା । ଦାନ ଧର୍ମ, ଦବାନବାରେ ସେ

ଥିଲେ ଅଗ୍ରଗଣ୍ୟା । ଅନେକ ଦୁଃଖୀ ... ରଜି, ମୂଲିଆ .. ମଞ୍ଜୁର ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କ ହାତଟେକାକୁ ଚାହିଁ ବସୁଥିଲେ । ସେ ବି ଅକାତରରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖୁଥିଲେ ।

ନନା (ବାପା) ମୋର ଚାକିରି କରୁଥିଲେ । ଚାଷ ବି କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ କୁଟୁମ୍ବ ବଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅଭାବ ବି ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରତିବର୍ଷ ସାତ ଆଠ ପସ୍ତମା (ପସ୍ତମା ମାନେ ଅଶୀ ଗୌଣୀ) ଧାନ ପହିଲି ପାରି ମହାଜନଙ୍କ ଠୁଁ ବୈଶାଖ ମାସରେ ରଣ କରିବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା । ସୁଧ ଅଣୀ ମାଣରେ (ଗୌଣୀରେ) କୋଡ଼ିଏ ମାଣ (ଗୌଣୀ) । ପୁଷ ମାସରେ ଧାନ ଅମଳ ହେଲେ ସମୂଳ ସୁଧ ଶୁଝି ଦେବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା । ପରେ ପରେ ଯୋଉ ନିଅଣ୍ଟିଆକୁ ସେଇ ନିଅଣ୍ଟିଆ ।

ମହାଜନୀ କାରବାର ସେତେବେଳେକୁ ଚରମ ସୀମାରେ । ମୁଁ ଜାଣିବାରେ ପ୍ରାୟ ଜଳତାମୁଣ୍ଡା ଆଉ ଖୁରୁକୁ ଗୁଡ଼ାର ଅଧିକାଂଶ ଚାଷୀ ରଣ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରୁଥିଲେ । ଏ କେବେ ରାମକୃଷ୍ଣ ରଥ ଜାମିନ୍ଦାର ହେଇ ଗାଁ ରଇତମାନଙ୍କୁ ବିଭିନ୍ନ ଗାଁର ଗୌଡ଼୍ୟାମାନଙ୍କଠାରୁ ବୈଶାଖ ମାସରେ ଧାନ ଆଉ ନୂଆଖାଇକି ଦେଢ଼ା କଳନ୍ତରରେ ଟଙ୍କା ରଣ ମାଗି ଦେଉଥିଲେ । ପୁଷପୁନେଇ ଆସିଲେ ଚାଷୀମାନେ ଧାନ ଆଉ ଟଙ୍କା ଶୁଝି ଦେଇ ସର୍ବସ୍ବାନ୍ତ ହେଇ ଯାଉଥିଲେ । ଯୋଉମାନେ କୌଣସି କାରଣ ବଶତଃ ଠିକ୍ ସମୟରେ ସୁଝି ପାରୁ ନଥିଲେ, ପରବର୍ଷ ଚକ୍ରବୃତ୍ତି ହାରରେ ରଣ ଶୁଝୁଥିଲେ । ଫଳରେ ଶୋଷଣ ନୀତିଟା ପହଞ୍ଚି ଯାଇଥିଲା ଚରମ ସୀମାରେ ।

ଆମ ଦି' ଖଣ୍ଡ ଗାଁର ଲୋକେ ଭାଲୁ ବୁଢ଼ୁରା, ଛିଲ୍‌ପାମାଲୁ, ଚିଲ୍‌ଗୁଡ଼ା ଓ ଗତାବନ୍ଧ ଗୌଡ଼୍ୟାଙ୍କ ପାଖରୁ ଧାନ ଆଉ ଟଙ୍କା ରଣ ଆଣୁଥିଲେ । ଅନ୍ୟ କିଏ କିଏ ନିଜ ଦାୟିତ୍ବରେ ବି ଗତାବନ୍ଧ ଓ ମୋଡେଲ୍ ଗୁଡ଼ାରୁ ଟଙ୍କା ଓ ଧାନ ରଣ ଆଣୁଥିଲେ । ଏମିତି ଭାବରେ ସୁଖ-ଦୁଃଖରେ ସଜିବୁଁ ଚଳୁଥିଲେ ।

ସେତେବେଳେ ଦ୍ବିତୀୟ ବିଶ୍ବଯୁଦ୍ଧର ଘନଘଟା ସାଙ୍ଗକୁ ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ବି ଚରମସୀମା । ବିଦେଶୀ ଜିନିଷର ବର୍ଜନ ତଥା ବିଶ୍ବଯୁଦ୍ଧ ଯୋଗୁଁ ଦରଦାମ୍ ଭୀଷଣ ଭାବରେ ବଢ଼ି ଚାଲିଥିଲା । ତାରି ଫାଇଦା ଉଠାଉଥିଲେ ମହାଜନମାନେ । ଡିକ ଡିକ କରି ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ରକ୍ତ ଶୋଷିବାକୁ ତଥାକଥିତ ମହାଜନମାନେ କୁଣ୍ଡାବୋଧ କରୁନଥିଲେ । ତେଣୁ ସାଧାରଣ ପ୍ରଜା ବ୍ରାହି ବ୍ରାହି ତାଙ୍କ ଛାଡ଼ୁ ଥିଲେ ।

ଆମର ବି ମଧ୍ୟବିଭ ପରିବାର । ଧୀରେ ଧୀରେ ପରିବାର ଗଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଥିଲା । ତେଣୁ ପ୍ରତି ପଦକ୍ଷେପରେ ଅଭାବ ଅନାଚନର ପଦଧ୍ବନି ଶୁଣାଯାଉଥିଲା ।

ଏ'ଭଳି ଏକ ଘଡ଼ିସହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ନନା ବେଶୀ ଚିନ୍ତିତ ରହୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ଚିନ୍ତା, ପିଲାଗୁଡ଼ିକ କିମିତି ଦି ଅକ୍ଷର ପଢ଼ି ମଣିଷ ହେବେ ।

ବର୍ଷକର ଘଟଣା । କଳାହାଣ୍ଡି ଷ୍ଟେସନରେ ଏ କାଳୀ ପ୍ରସାଦ ବାବୁ ଥିଲେ ତହସିଲଦାର ଆଉ ମୋ କକେଇ ମାର୍କଣ୍ଡ ରଥ ଥିଲେ ସୁପରିନ୍ଟେନ୍ଡେଣ୍ଟ ଅଫ୍ ଏଜୁକେସନ୍ । ଦୁହେଁ ମିଶି ଦୌରାରେ ବାହାରିଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ଷ୍ଟେସନରେ ଅମଳା ଅଫିସରମାନେ ହାତୀ, ଘୋଡ଼ା, ଦୋଳା ପାଲିଙ୍କି ଏବଂ ବଳଦ ଗାଡ଼ିରେ ବସି ଦୌରା (tour) କରୁଥିଲେ ।

ଷ୍ଟେସନରେ ଜମାରୁ ଦି'ଟା ବସ୍ ଥିଲା । ଗୋଟାଏ ବସ୍ ଭବାନୀପାଟଣାରୁ କେସିଙ୍ଗା ଏବଂ ଆଉ ଗୋଟାଏ ବସ୍ ଭବାନୀପାଟଣାରୁ ଜୁନାଗଡ଼ ଯିବା ଆସିବା କରୁଥିଲା । ଷ୍ଟେସନ ଆଉ ସବୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳ ଦୁର୍ଗମ । ତେଣୁ ଷ୍ଟେସନ ଯୋଡ଼ ଅଫିସରମାନେ ଦୁର୍ଗମ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଦୌରାରେ ଯାଉଥିଲେ, ସେମାନେ ରଜାଙ୍କ ପାଖରୁ ହାତୀ, ଘୋଡ଼ା, ରିକ୍ଲୁଜିସନ୍ କରି ନଉଥିଲେ । ବେଳେ ବେଳେ ବଳଦଗାଡ଼ି, ଦୋଳା କିମ୍ବା ପାଲିଙ୍କିରେ ବସି ମଧ୍ୟ ଯିବା ଆସିବା କରୁଥିଲେ ।

୧୯୪୪ ସାଲ ଆରମ୍ଭର କଥା । ଏ କାଳୀ ପ୍ରସାଦ ବାବୁ ଆଉ କକେଇ ମାର୍କଣ୍ଡ ରଥ ଗୋଟାଏ ହାତୀରେ ବସି ଆମ ଗାଁକୁ ଯାଉଥିଲେ । କକେଇ ଆଉ ଏ କାଳୀବାବୁ ଦି ଜଣ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ବନ୍ଧୁ । ଦି' ଜଣଙ୍କ ଭିତରେ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭଲ ସମ୍ପର୍କ ରହିଆସିଥିଲା । ସେ ସମ୍ପର୍କ ଆଜିକାଲିକାର ସମ୍ପର୍କ ଭଳି ଭୋଜାଲୁ, ନୁହେଁ ତେଣୁ ଅତୁଟ ।

ଗାଁକୁ ଆମର ପହିଲି ଥର ପାଇଁ ହାତୀ ଆସିଥିଲା । ଆଖପାଖ ଗାଁର ଲୋକମାନେ କେବେ ହାତୀ ଦେଖୁ ନ ଥିଲେ । ତେଣୁ ହାତୀଟାକୁ ଅତି ପାଖରୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ ପ୍ରବଳ ଭିଡ଼ ହେଇଥିଲା । ସକାଳୁ ଆବାଳ-ବୁଦ୍ଧ ବନିତା ଆସୁଥାନ୍ତି ଓ ଯାଉଥାନ୍ତି । ମନେ ହଉଥିଲା, ସତେ ଯେମିତି ଦିନକ ପାଇଁ ହାତୀ ଦେଖା ମେଳା ଲାଗିଯାଉଥିଲା । ମଝିରେ ମଝିରେ ହାତୀଟା ରଡ଼ି ଛାଡ଼ିଲେ ଲୋକେ ଭୟରେ ଖଣ୍ଡେ ଦୂର ଦଉଡ଼ି ପଳଉଥିଲେ । ମୋର ଏବେ ବି ମନେ ଅଛି, ଖୁବ୍ ଚମକ୍କାର ଥିଲା ସେ ହାତୀ ଦେଖା ଦୃଶ୍ୟ ।

କେଜାଣି କାହିଁକି କହିପାରୁନି । ପ୍ରଥମ ଥର ହାତୀକି ଦେଖୁ ମୁଁ ଖୁବ୍ ଭୟ କରିଗାଲି । ସେଇଦିନଠୁଁ ହାତୀ ପ୍ରତି ମୋ ମନ ଭିତରେ କିମିତିକା ଗୋଟେ ଭୟ ରହିଗଲା । ଆଜି ବି ସ୍ବପ୍ନରେ କେବେ କେମିତି ହାତୀ ଦେଖୁଲେ ଭୟରେ ମୋ ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଯାଏ ।

ହାତୀର ମାହୁତ୍ତା ଥିଲା ଖୁବ୍ ଭଲ ଲୋକ । ଗାଉଁଲି ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଖୁସି କରିବା ପାଇଁ ସେ ହାତୀକି ନେଇ କିସମ କିସମର ଖେଳ ଦେଖେଇଲା । ତା'ରି ଆଦେଶରେ ହାତୀ କିମିତି ବସୁଥିଲା, କିମିତି ଶୋଉଥିଲା, ଥୋଡ଼ପାହାଡ଼ ଟେକି ଲୋକଙ୍କୁ କିମିତି ନମସ୍କାର କରୁଥିଲା, ସେ ସବୁ ଦେଖୁ ଆବାଳ-ବୁଦ୍ଧ ବନିତା ଅତିଶୟ ଆନନ୍ଦରେ ଗର୍ଗର ହେଇ ତାକି ମାରୁଥିଲେ ।

କକେଇଙ୍କ ଆଦେଶରେ କେତେ ଜଣ ପିଲାବୁଢ଼ାଙ୍କୁ ମାଛୁଡ଼ ହାତୀରେ ବସେଇ ଘରେ ଘରେ ବୁଲେଇ ଆଣୁଥିଲା । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ଭୟରେ ବସି ନଥିଲି । ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜୀବନରେ ସହରକୁ ଆସି ହାତୀ ଉପରେ ବସିବାର ଅନେକ ସୁଯୋଗ ପାଇଥିଲେ ବି ମୁଁ ଭୟରେ କେବେ ହାତୀ ଉପରେ ଆଉ ବସିନି ।

ସେଇ ହାତୀଟି ରାତିରେ ଏବଂ ଖରାବେଳେ ବନ୍ଧା ହେଇ ରହୁଥିଲା ଆମ ପଡ଼ାର ଠିକ୍ ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗରେ ଥିବା ଗୋଟାଏ ବିରାଟ ମହଲ ଗଛ ତଳେ । ମହଲ ଗଛର ଠିକ୍ ଦକ୍ଷିଣ-ପୂର୍ବ ଦିଗକୁ ଏକ ବିରାଟ ଆମ୍ବତୋଟା । ହାରାହାରି ୨୫/୩୦ଟି ଆମ୍ବଗଛ, ୪/୫ଟି ପଣସ ଗଛ ଓ ଦି'ଟା ଭାଲିଆ ଗଛ ବି ଥିଲା ସେଇ ଆମ୍ବ ତୋଟାରେ । ଖରାବେଳେ ପୋଡ଼- ମଇଁଷି, ଗାଈ-ବଜ୍ର, ଛେଳି-ମେଝା ବି ଆଶ୍ରୟ ନେଉଥିଲେ ସେଇଠି । ତେଣୁ ଗାଈଆଳପିଲାଙ୍କ ଭିଡ଼ ବି ଜମୁଥିଲା । ଗୋଠ ଭାଙ୍ଗିବା ଯାଏ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଖେଳବି ଚାଲୁଥିଲା ।

ଆଜି ଆଉ ସେ ଆମ୍ବ ତୋଟାଟି ନାହିଁ । କେବଳ ସେଇଟା ଛାଡ଼ି ଯାଇଛି କେତେକ ମଧୁମୟ ସ୍ମୃତି । ସେଇ ପିଲାଦିନର ସ୍ମୃତିଗୁଡ଼ା ରହି ରହି ମନେ ପଡ଼ିଗଲେ ମନଟା ଆପେ ଆପେ ଉଦାସ ହେଇପଡ଼େ ।

ତହିଁ ଆରଦିନ ସକାଳେ । ମାର୍ଜଣ କକା ଆଉ ୪ କାଳୀବାବୁଙ୍କୁ ଘେରି ସମସ୍ତେ ବସିଥିଲେ । ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଆନ୍ଦୋଳନ ଯାଏ କଥା ପଢ଼ିଥିଲା । କକେଇ ଆଉ ୪ କାଳୀବାବୁ ବନ୍ଧା । ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତେ ଶ୍ରୋତା । ନନା ବି ବସିଆସି ସେମାନଙ୍କ ଗହଣରେ । ଦେଶ ଆଉ ଜାତି କଥାର ଆଲୋଚନା ପର୍ବ ଶେଷ ହେଲାପରେ ଚାଲିଲା ପାରିବାରିକ ଆଲୋଚନା । ତାରି ଭିତରେ ମୋ ନନା ମୋର ପାଠ ପଢ଼ିବ କଥା ପକେଇଲେ । ସବୁ ଶୁଣି ସାରିଲା ପରେ ମାର୍ଜଣ କକା କହିଲେ- “ପିଲାଟିକି ଛାଡ଼ି ଦେ’ । ମୋ ଘରେ ରହି ପାଠ ପଢ଼ିବ । ” ତାପର ଦିନ ବାରଟାରେ ଖାଇପି’ କକେଇ ଆଉ ୪ କାଳୀବାବୁ ହାତୀରେ ବସି ଗାଁରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ଚାଲିଗଲେ । ତାଙ୍କୁ ବଳେଇ ଦେଇ ଆସିବା ପାଇଁ ହାତୀ ପଛେ ପଛେ ଗାଁ ମୁଣ୍ଡ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅନେକ ଲୋକ ଯାଇଥିଲେ । ମୋ ସାଙ୍ଗ ପିଲାଙ୍କ ଗହଣରେ ମୁଁ ବି ଯାଇଥିଲି । ମୋର ସ୍ୱପ୍ନ ମନେ ଅଛି, ହାତୀଟି ଆମ ଆଖିରୁ ଅଦୃଶ୍ୟ ହେଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମେ ସମସ୍ତେ ଚାହିଁ ରହିଥିଲୁ । ସେ ଦୃଶ୍ୟ କେବେ ଭୁଲି ହବନି ।

ଏଇଟା ବୋଧହୁଏ ଥିଲା ୧୯୪୪ ସାଲର ଫେବୃୟାରୀ କିମ୍ବା ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସର ଘଟଣା । ନନା ଆସି ମୋ ପାଠପଢ଼ା କଥା ବୋଉ ଆଉ ମା’ଙ୍କୁ କହିଲେ । ବୁଢ଼ା ମା

ମୋର ଆଖି ଛଳ ଛଳ କରି ସେ ଦିନ କହିଥିଲେ- “ଭଗବତୀ କଲେ ପ୍ରେମୁଲ୍ଲ ପାଠ ପଢ଼ି ମଣିଷ ହବ । ଏ’ ଆଖି ଦେଖିବ ” ।

ମୁଁ କିନ୍ତୁ ମଣିଷ ହେଲାବେଳକୁ ବୁଢ଼ୀ ମା ମୋର ଆଉ ସଂସାରରେ ନଥିଲେ ।

ଖୁରୁଲୁ ଗୁଡ଼ାରୁ ଭବାନୀପାଟଣା

ଏଇଠୁଁ ମୋ ଜୀବନର ଚଳାପଥରେ ଆସିଲା ଏକ ବିରାଟ ପରିବର୍ତ୍ତନ । ପାଠ ପଢ଼ି ମଣିଷ ହେବାର ପ୍ରଥମ ପୁନାଦି ପଡ଼ିଲା ମୋ ଜୀବନରେ । ସହରକୁ ପାଠ ପଢ଼ି ଯିବା କଥା ଶୁଣି ସେ ଦିନ ମୁଁ ଆନନ୍ଦରେ କୁରୁଳି ଉଠିଥିଲି । ମୋ ମନରେ ଆସିଲା ଅଦ୍ୟା ଉଠାହ । ଆନନ୍ଦରେ ମୁଁ କୁନି ବାଛୁରୀଟି ଭଳି ଡିଆଁ ମାରି ବୁଲିବାକୁ ଲାଗିଲି । ଅତିଶୟ ଆନନ୍ଦ ଆଉ ଉଠାହରେ ମୁଁ ସେଇ ସୁଦିନଟିକୁ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଥିଲି, ଯୋଉଦିନ କି ମୁଁ ପ୍ରଥମ ଥର ପାଇଁ ସହରକୁ ପାଠ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ଯିବି ।

ଅବଶ୍ୟ ମୁଁ ଯା’ ଆଗରୁ ମାଙ୍ଗଳିକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯୋଗ ଦେବାପାଇଁ ଥରେ ଦି’ ଥର ଭବାନୀପାଟଣାକୁ ଆସିଥିଲି । ତଥାପି ମନଭରି ସହରଟାକୁ ଉପଚୋରା କରିବାର ବୟସ ମୋର ହେଇ ନଥିଲା । ତେଣୁ ଭବାନୀପାଟଣା ସହର ଥିଲା ମୋ ପେଇଁ ସବୁଠୁ ବଡ଼ ଆକର୍ଷଣ ।

ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଦି’ ଚାରିମାସ କେତେବେଳେ ଯେ ଚାଲିଗଲା ଜାଣି ହେଲାନି । ଭବାନୀପାଟଣାକୁ ଆସିବା ଦିନ ଯେତିକି ଯେତିକି ପାଖେଇ ଆସୁଥିଲା, ମୋ ମନଟା ସେତିକି ସେତିକି ଉଦାସ ହେଇ ଆସୁଥିଲା ।

କେତେ ସୁନ୍ଦର ମୋର ଏ ଗାଁ ଭୂଇଁ । ଯା’ର ମନଭୁଲାଣିଆ କୋଳରେ ଦୀର୍ଘ ନ’ ବର୍ଷକାଳ ଆନନ୍ଦରେ କଟେଇଥିଲି, ତାର ମାୟା-ମମତାକୁ କଟେଇ ଦେଇ ମତେ ଯେ ଦିନେ ସହରକୁ ଯିବାକୁ ହବ, ଏକଥା ମନେ ପଡ଼ିଗଲା କ୍ଷଣି ମୋ ଆଖି ଛଳ ଛଳ ହେଇ ଆସୁଥିଲା । ମୁଁ ପ୍ରାୟ ଉଦାସ ଉଦାସ ରହୁଥିଲି । ବେଳେ ବେଳେ ବୁଢ଼ୀମା କୋଳରେ ମୁଣ୍ଡ ରଖି ଭୋ ଭୋ ହେଇ କାନ୍ଦୁଥିଲି । ମା ମୋର କେତେ ପ୍ରକାର କଥା କହି ବୁଝାଉଥିଲେ । ବୋଉ ମୋର ଅତି ଶରଧାରେ ଭଳି କି ଭଳି ଖାଇବା ଦରବ ଡିଆରି କରି ଖେଆଉଥିଲା । ବୁଲା ବିକାଳାମାନେ ଖଣ୍ଡଘୋଡ଼ା, ସାକର, ମିଠେଇ, ଜାମୁ-କଦଳୀ ବିକିବାକୁ ଆସିଲେ, ସେ ସବୁ ଜିଣି ମତେ ଅତି ସରାଗରେ ଖାଇବାକୁ ଦଉଥିଲା ।

ଜନନୀର ମମତା, ବୁଢ଼ୀ ମା’ଙ୍କର ସ୍ନେହ ଆଦର, ଜନାକ ଶାସନ, ତାନମାଙ୍କୁଡ଼ି, ପାଣି ପହଁରା, ଗିଲି ଦଣ୍ଡା, ତୁଡୁ, ବହୁଚୋରୀ, ବଳଦ ଗାଡ଼ି ଚଢ଼ିବା, ପିଲାଙ୍କ ସାଙ୍ଗ, ଗାଁ

ସୁଆଙ୍ଗ, ଧାନ ବିଲ, ଗାଁ ପୋଖରୀ, ଆମ ତୋଟା ଆଉ ସବୁଠି ମୋର ଅତି ପ୍ରିୟ ଗାଁର ବୁଢ଼ା ବରଗଛ, ସବୁ କିଛି ଏଣିକି ମୋ ପେଇଁ ହେଉଯିବ ସାତ ସପନ ।

ଗାଁରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ଆସିବା ଦିନ । ସେ ଦିନ କି' ମାସ, କେତେ ତାରିଖ, କି ବାର ଥିଲା, ଆଜି ଆଉ ମୋର ମନେ ନାହିଁ । ସେଇ ଦିନ ରାତି ସାରା ମୁଁ ଖାଲି ଭୋ ଭୋ ହେଇ କାନ୍ଦୁଥିଲି । ବୋଉ-ନନା, ମାଁ', ହଳିଆ-ମୂଲିଆ, ନରିଆଣୀ କହି ମାଁ', ଯିଏ ଯେତେବେଳେ ସମୟ ପାଉଥିଲେ, ମତେ ବୁଝୁଥିଲେ । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ସହଜରେ ବୁଝୁ ନ ଥିଲି । ମୋର ସାଙ୍ଗ ଗଉଡ଼ ପିଲା ଚନ୍ଦ୍ର ସେଦିନ କହିଥିଲା , - “ ଦଶରା ମାସକେ ତୋ ଆସବ । ହେତୁକି ବେଲ୍‌କେ ବୁଝାଇ ଗାଡ଼ି ବରମା । ତୁତୁ- ବହୁଚୋରା ଖେଲମା । ତମେ କାଏଁ ସବୁ ଦିନର ଲାଗି ଭାଗୁଚ ଯେ କାନ୍ଦୁଚ । ”

ନରିଆଣୀ କହି ମା' ସେ ଦିନ କେତେ ସ୍ନେହରେ କହିଥିଲା - “ନାହିଁ କାନ୍ଦ ପୁତା, ପାଠ ପଢ଼ିଲେ ଖାଇନା ଖାଜନା ଟଙ୍କା ଆନ୍ଦ । ଦଶରା ଛୁଟିକେ ଆସିଲେ ମୁଇଁ କୁଣ୍ଡିପେଇ ନାହିଁ ରାନ୍ଧି ଦେବି କାଏଁ ” ।

ସେଇ ମୋର ଅତି ପ୍ରିୟ ଗାଁ ଖୁଟୁଲୁଗୁଡ଼ା ସେମିତି ପଡ଼ି ରହିଛି । ମୁଁ ବି ଅଛି । କିନ୍ତୁ ତାରି ଲୋକରେ ସେଇ ସ୍ନେହଶୀଳା କହି ମା ନରିଆଣୀ ଆଉ ନାହିଁ । ସେ କେବେ କେମିତି ଏ ସଂସାରରୁ ଚିର ବିଦାୟ ନେଇ ଚାଲିଗଲା, ତାରି ଖବର ବି ମୁଁ ଆଉ ରଖିନି । ରଖିବାକୁ କି ସମୟ ପାଇନି । ଲୋକ ଦେଖାଣିଆ ସହରୀ ସତ୍ୟତାର ଅନ୍ଧ ଯମୁନାର ଉତ୍ତାନ ବନ୍ୟାରେ ଭାସି ଭାସି ମୁଁ ମୋ ସୁନ୍ଦର ଅତୀତକୁ ଭୁଲି ଯାଇଛି । କିନ୍ତୁ କାହିଁକି କେଜାଣି, ଏବେ ସେଇ ମଧୁମୟ ଅତୀତଟା ରହି ରହି ମନେ ପଡ଼ିବାରେ ଲାଗିଛି । ମନ ହଉଛି- ଆଉ ଥରେ ଛୋଟ ପିଲାଟିଏ ହେଇ ସେଇ ଗାଁ-ମାଟିର କୋଳକୁ ଫେରିଯିବା ପାଇଁ ।

କିନ୍ତୁ ମଣିଷ ଆଉ କେବେ ପଛକୁ ଫେରେନି । ବେଳେବେଳେ ସେ ଖାଲି ପଛକୁ ଚାହିଁ ଦେଖେ ପଛଟା କେତେ ପଛରେ ପଡ଼ିଯାଇଛି, ଦେଖିଲେ ଆଖି ପାଏନି । ଖାଲି କ୍ଷଣିକ ପାଇଁ ମନେ ପଡ଼େ । ପୁଣି ମଣିଷ ଚାହେଁ ଆଗକୁ । ବୟସର ମାଇଲ୍ ଖୁଣ୍ଟ ଗଣି ଗଣି ସେ ମାଡ଼ିଚାଲେ ଆଗକୁ, ଆହୁରି ଆଗକୁ । କର୍ମମୟ ଜଞ୍ଜାଳ ଭିତରେ ସେ ନିଜକୁ ହଜେଇ ଦେଇ, ବେଳେବେଳେ ଅତୀତକୁ ଖାଲି ମନେ ପକାଏ । ହେଲେ ସେ ଅତୀତ ଆଉ କଣ ସହଜରେ ଧରାଦିଏ ?

ଏଇଠି ମନେ ପଡ଼େ ଏ କିଶୋର କୁମାରଙ୍କ ଗାଇଥିବା ଗୀତଟିଏ - ‘କୋଇ ଲୋଟାଦେ ବରପନ୍ ମୋରା ’ । କିନ୍ତୁ ପିଲାଦିନକୁ ଲେଉଟାଇ ଦେବାପାଇଁ କାହାର ବା ସାଧ୍ୟ ଅଛି ?

ହଁ, ସେଦିନ ଆମ ହନିଆଏ ଉଦେ ଗଉଡ଼ ଗାଡ଼ିରେ ହଳ ଯୋଡ଼ି ଦେଲା । ନନା-ବୋଉ, ମା' ଆଉ ଛୋଟ ଛୋଟ ଭାଇମାନଙ୍କ ଗହଣରେ ମୁଁ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଆସି ସେଦିନ ବସିଥିଲି ବଳଦଗାଡ଼ିରେ । ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଖିରେ ଲୁହ । କିନ୍ତୁ ସେଇ ଲୁହ ଭିତରେ ଯେମିତି ଭରି ରହିଥିଲା ଅନୁତ ଯୁଗର କୁଡ଼ କୁଡ଼ ଆଶିଷ । ମୁଁ କିମିତି ଦି' ଅକ୍ଷର ପାଠ ପଢ଼ି ମଣିଷ ହେବି । ମତେ ମଣିଷ କରିବା ପାଇଁ ସେମାନେ ଲୁହ ଆଉ ଲୁହ ଢାଳି ଚାଲିଥିଲେ ।

ସମୟ ରାତି । ବର୍ଷା ଋତୁର ଅୟମାରମ୍ଭ । ମେଘୁଆ ଆକାଶ । ତାରି କୋଳରେ କେଜାଣି କେଉଁ ତିଥିର ଦରଖଣ୍ଡିଆ ଜହ୍ନଟା ରହି ରହି ହସୁଥିଲା । ସେଇ ଛପିଛପିକିଆ ଜହ୍ନରାତିରେ ବଳଦଗାଡ଼ିଟା ଆଗେଇ ଚାଲିଲା ସହର ଅଭିମୁଖରେ । ଧୀରେ ଧୀରେ ଜନମ ମାଟିଟା ରହିଗଲା ପଛରେ । ଦୂରତା ବଢ଼ି ବଢ଼ି ଚାଲିଥିଲା । ହନିଆ ଏ ଉଦେ ଗଉଡ଼ ଗାଡ଼ି ଅଡ଼ୁଆଥିଲା । ମୁଁ ଗାଡ଼ି ଭିତରେ ଶୋଇ ଶୋଇ କାନ୍ଦୁଥିଲି । ସାନ ହନିଆ ଏ ପରମା ଗାଡ଼ି ପଛରେ ଚୁପ୍ ଚାପ୍ ବସି ଘୁମୁରୁଥିଲା ।

ଗାଁର ଖାଲୁଆ-ଡେପୁଆ ରାସ୍ତା ପାର ହେଇ ଗାଡ଼ି ଆସିଲା ସଡ଼କ ଉପରକୁ । ସଡ଼କରେ ଯାଉଥିଲା ୨୦/୨୫ଟି ଉଡ଼ା ଶଗଡ଼ ଗାଡ଼ି ।

ମୁଁ ଯୋଉ ସମୟର କଥା କହୁଛି, ସେଇ ସମୟରେ ମାଲ୍ ପରିବହନ କରିବାପାଇଁ ଆଫିକାଲି ଭଳି ଟ୍ରକ୍ ର ଭିଡ଼ ନଥିଲା । ଟ୍ରକ୍ ତ ଦୂରର କଥା, ଗାଁ ଗହଳିରେ ସାକଳେଲ୍ ଖଣ୍ଡିଏ ବି ଦେଖିବାକୁ ମିଳୁ ନଥିଲା । ତେଣୁ ଶଗଡ଼ଗାଡ଼ିରେ ମାଲ୍ ପରିବହନ କାମ ଚାଲୁଥିଲା ।

ସିଲ୍ ପର୍ (ରେଲ୍ ଲାଇନ୍ ବିଛେଇବା ମୋଟା ଟିକ୍ଷଣ କାଠପଟା) ଆଉ କେନ୍ଦୁପତ୍ର ସହ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜଙ୍ଗଲ ଜାତ ଦ୍ରବ୍ୟ ତଥା ଧାନ-ଚାଉଳ ସାଙ୍ଗକୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟରବି ପସଲ ସବୁ ବ୍ୟବସାୟୀ ତଥା ଠିକାଦାରମାନେ କିଣି ଗୋଟାଏ ଜାଗାରେ ମହକୁମା କରି ରଖୁଥିଲେ । ତା'ପରେ ପସଲ ଅମଳ ସରିବାକ୍ଷଣି ଏକାଥରକେ ଅତି କମ୍ରେ ଚାକିଶ ପଚାଶ ଖଣ୍ଡେ ଗାଡ଼ି ଉଡ଼ାରେ ଆଣି ମାଲ୍ ପରିବହନ କରୁଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ଦଲାଲମାନେ ଗାଁ, ଗାଁ, ବୁଲି ଉଡ଼ା ଶଗଡ଼ ଗାଡ଼ି ସବୁ ଯୋଗାଡ଼ କରୁଥିଲେ ।

ପୁଷ୍ଟ କିମ୍ବା ମାଘ ମାସଠୁଁ ବୈଶାଖ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏଇ ମାଲ୍ ପରିବହନ କାମ ଲୋକେ ଶଗଡ଼ ଗାଡ଼ିରେ କରୁଥିଲେ । ଦରକାର ଅନୁସାରେ ମାଲ୍ ସବୁ ଯାଉଥିଲା ଜୁନାଗଡ଼, ଭବନୀପାଟଣା ଆଉ ରେଲ୍‌ହେଡ଼୍ କେସିଙ୍ଗାକୁ ।

ସଂଖ୍ୟାହୀନ ଶଗଡ଼ ଗାଡ଼ି ଧାଡ଼ି ବାନ୍ଧି ରାସ୍ତାରେ ଯାଉଥିଲା । ଅଖ-ଚକର କେଁ କଟର ସଙ୍ଗାତ ସାଙ୍ଗକୁ ଶଗଡ଼ିଆଙ୍କ ବେସୁରା ରାଗିଣୀର ଗୀତ ମନକୁ ଟେକାଇ ଦେଉଥିଲା ।

ସେଇ ବସୁରା ଗୀତ ଆଉ ସଙ୍ଗୀତର ମୂର୍ଚ୍ଛନା ନିଶ୍ଚୟ ରାତିର ନିଶ୍ଚୟ କୋଳ ଭିତରେ ଟାଣିନେଇ ଯାଉଥିଲା କେଉଁଏକ ସପନ ରାଜକୁ, ଯେଉଁଠି ଅନେକ ସପନ ମାନେ ଖାଲି ଆସୁଥିଲେ ଯାଉଥିଲେ । ବଡ଼ ଚମତ୍କାର ମନେ ହେଉଥିଲା ସେଇ ପରିବେଶ ।

ଭବାନୀ ପାଟଣାରୁ ଗୋଟାଏ କଟା ସଡ଼କ ବାହାରି ଆସି ମୋଟେର ଗାଁ ଛକରେ ଦି' ଭାଗ ହେଇ ଯାଇଥିଲା, ଗୋଟାଏ ଯାଇଥିଲା ଜୟପୁର ଆଡ଼କୁ ଏବଂ ଆଉ ଗୋଟାଏ ଜୟପାଟଣା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ବାଟରେ ଅନେକ ନଈ-ନାଳ । ନଈ-ନାଳଗୁଡ଼ିକରେ ନ ଥିଲା କୌଣସି ପୋଲ । ସଡ଼କ ବିଲୁକୁଲ୍ କଟା ଥିଲା । ଆଜିକାଲି ଭଳି ସଡ଼କ ଶିଳ୍ପର ବାହୁଲ୍ୟ ସେତେ ନଥିଲା । ଚାରିଆଡ଼େ ଖାଲି କଟା ରାସ୍ତା । ତେଣୁ ଦିନକର ବାଟ ପାରିହବାକୁ ଲାଗୁଥିଲା ତିନି-ଚାରିଦିନ ।

ତା'ଛଡ଼ା ରାତିରେ ଖଜାର (ଡକାୟତ)ମାନଙ୍କର ଭୟ ଥିଲା ଖୁବ୍ ବେଶୀ । ଛୋଟଜାତିର ଲୋକେ ଦଳବାସି ଠେଙ୍ଗା-ଟାଙ୍ଗିଆ ଧରି ରାସ୍ତାକଡ଼ରେ ଥିବା ଝଙ୍କାଡ଼ିଆ ଗଛ, ନଈ-ନାଳ କିମ୍ବା ଛୋଟ ଛୋଟ ଡଙ୍ଗର ପାହାଡ଼ ତଳେ ଛପି ରହୁଥିଲେ । ଏକାକୀ ବାଟୋର କିମ୍ବା ଖଣ୍ଡେ ଦି' ଖଣ୍ଡ ଶଗଡ଼ ଗାଡ଼ି ଯାଉଥିବାର ଦେଖିଲେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆକ୍ରମଣ କରି ଜିନିଷ ପତ୍ର, ଟଙ୍କା-ପଇସା ଲୁଟି କରି ନଉଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ରାତିରେ ଅତି କମ୍‌ରେ ଦଶ ପନ୍ଦର ଖଣ୍ଡ ଶଗଡ଼ ଗାଡ଼ି ଏକାଠି ନ ହେଲେ କେହି ଯିବାକୁ ସାହାସ କରୁ ନଥିଲେ ।

ସେତେବେଳେ କଳାହାଣ୍ଡି ଆଉ ଜୟପୁର ଗେଜ୍‌ର ସୀମାରେ ସାଇବ ଓ ଜଗବନ୍ଧୁ ନାମକ ଦି' ଜଣ ଅତି ଦୁର୍ବଳ ଡକାୟତଙ୍କ ଆବିର୍ଭାବ ହୋଇଥିଲା । ସେମାନେ ଦିନବେଳେ ବଣ-ଜଙ୍ଗଲରେ ଲୁଟି ରହୁଥିଲେ ଏବଂ ରାତିରେ ଦଳବାସି ଡକେଇଟି କରୁଥିଲେ ସେମାନଙ୍କର ଉଦ୍‌ପାତ ଏତେ ବଡ଼ି ଯାଇଥିଲା ଯେ ସଂଗ୍ରହ ନଈର ଶାଣି ଗାଁ-ଗଣ୍ଡାରେ କବାଟ ପଡ଼ି ଯାଉଥିଲା । ରାସ୍ତାଘାଟ ହେଇ ଯାଉଥିଲା ଶୂନ୍ୟଶୂନ୍ୟ । ବେଳେବେଳେ ସେମାନେ ମୋଟେର ଗାଁରୁ ଜୁନାଗଡ଼ ରାସ୍ତାରେ ବି ଲୁଟି ରହୁଥିଲେ ।

ତେଣୁ ନନା ହଳିଆ ଏ ଉଦେ ଗୋଡ଼କୁ ତାଗିଦା କରି ଦେଇଥିଲେ - “ମୋଟେର ଗାଁ ଯାଏ ଯିବ । ସେଇଠୁ ଦଶବାରଖଣ୍ଡ ଗାଡ଼ି ସାଙ୍ଗ ହେଲେ ଯାଇ ଯିବ ।”

ଆମ ଘରଠୁ ମୁଖ୍ୟ ସଡ଼କ ଜମା ଦି' କିଲୋମିଟର ବାଟ । ଆମ ଭାଗ୍ୟକୁ ଆମେ ସଡ଼କ ଉପରକୁ ଉଠିଲାବେଳେ ପତିଶ୍ଚି ତିରିଶ୍ ଖଣ୍ଡ ଚଢ଼ାଗାଡ଼ି ଧାଡ଼ି ବାନ୍ଧି ଚାଲିଥିଲା । ସେମାନଙ୍କକୋଳାହଳରେ ନିଶ୍ଚୟ ରାତିର ନିଶ୍ଚୟ ସଡ଼କଟି ମୁଖରିତ ହେଇ ପଡୁଥିଲା ।

ଜଣେ ଦି' ଜଣ ଯୁବ ଶଗଡ଼ିଆ ଗୀତର ବେସୁରା ରାଗିଣୀର ରାହା ଧରି ଗାଉଥିଲେ —

“ଏ .. ଇଠାନ୍ ଦେଖୁଲି ଛୁରିଆଗଡ଼

କି ତୋକରି ଡଙ୍ଗର ଆଡ଼...

ବାଦଲ ପାକେନେ ଜନ୍ (ଜହ୍ନା) ତୁବିଗଲା

(ଧନ କି ଏବେ) ମୋର ପନତକାନିକେ ଛାଡ଼..

କି ଡାଲ୍‌ଖାଇରେ ...”

ତା’ ସାଙ୍ଗକୁ ପାଦି ଧରୁଥିଲେ ଆଉ କେତେ ଜଣ ଶଗଡ଼ିଆ । ଗୀତଟି ନିଜୁମ ରାତିର ନିଶ୍ଚିନ୍ତତାକୁ ଭାଙ୍ଗି ପବନରେ ପହଞ୍ଚି ବୁଲୁଥିଲା । ଦୂରରୁ ମୁଁ ଶୁଣିଲି । ମତେ ଖୁବ୍ ଭଲ ଲାଗିଲା । ଧୀରେ ଧୀରେ ମୋ ମନର କୋହ ଚପି ଚପି ଆସୁଥିଲା

ଆଜି ବି ସେଇ ଶଗଡ଼ିଆ ଗୀତର ପ୍ରତିଟି ଅକ୍ଷର ମୋର ମନେ ଅଛି । କିନ୍ତୁ ସେଇ ଶଗଡ଼ିଆ ନାହିଁ କି ସେ ସବୁ ଶଗଡ଼ ବି ଆଉ ନାହିଁ । କେବଳ ତାର ମୂଳ ସାକ୍ଷୀ ଭାବରେ ସେଇ ଦିନଠୁ ପଡ଼ି ରହିଛି ସେଇ ସଡ଼କଟି ।

ସେଇ ଧୂଳି ଧୂସରିତ ସଡ଼କଟି ଆଜି କିନ୍ତୁ ନିଜ ଦେହରେ ବୋନି ହେଉଛି କଳା ମୁରୁମୁରୁ ପିତୁ । ତାରି ଦେହରେ ଆଜି ଆଉ ଧାଡ଼ିବାନ୍ଧି ଶଗଡ଼ ଯିବାଆସିବା କରୁନି କି ଶଗଡ଼ିଆର ସେଇ ମନହତା ଗୀତ ବି ଆଉ ଶୁଣାଯାଉନି । ଶଗଡ଼ ବଦଳରେ ତା ଦେହ ଉପରେ ସବୁବେଳେ ଧାଇଁ ଚାଲିଛନ୍ତି ସଂଖ୍ୟାହୀନ ବସ୍, ବ୍ରାକ୍, କାର, ମଟର ସାଇକେଲ୍ ଓ ସାଇକେଲ୍ । ଶଗଡ଼ିଆର ସୁମଧୁର ବେସୁରା ଗୀତ ବଦଳରେ ସବୁବେଳେ ଶୁଣାଯାଉଛି କାନପଟା ଯନ୍ତ୍ର ଯାନର ବିକଟାଳ ଶବ୍ଦ । (ଏଇଠି ସ୍ବତଃ ମନେ ପଡ଼େ ଏ ଗୋଦାବରୀଶ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଅଭୁଳା କାହାଣୀ “ମାଗୁଣିର ଶଗଡ଼” କଥା) । ସମୟ ଶଗଡ଼ ସତ୍ୟତାକୁ ଗିଳି ଦେଇଛି । ଯନ୍ତ୍ର ଯାନର ଅହେତୁକ ଚିତ୍କାର ଶୁଣି ଶୁଣି ମଣିଷ ବଧୂର ହେଇ ହେଇ ଯାଉଛି । ପରିବେଶ ଆଜି କଳୁଷିତ... ଦୂଷିତ ।

ପ୍ରଗତି ନାଁ’ରେ ଅପଗତି । ବିଜ୍ଞାନ ଆଜି ମାନବିକତାର ମୂଲ୍ୟବୋଧକୁ ଅଜଗର ଭଳି ଗିଳିବାରେ ଲାଗିଛି । ବେଳେବେଳେ ରହି ରହି ମନେ ପଡ଼ୁଛି “ମେରା ନାମ ଜୋକର୍”ର ସେଇ ଅବିସ୍ମରଣୀୟ ଗୀତ...

“ଜାନେ କାହାଁ ଗୟେ ଓ ଦିନ... ।”

ବେସୁରା ରାଗିଣୀର ଗୀତ ଶୁଣୁଶୁଣୁ ମୁଁ କେତେବେଳେ ଯେ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲି, ଜାଣି ପାରିଲିନି । ଯେତେବେଳେ ମୋର ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଲା, ମୁଁ ଦେଖୁଲି ଆମେ ଆସି ପହଞ୍ଚି ଯାଇଥିଲୁ ହାତୀ ନଦୀର ଅନତିଦୂରରେ (ଠିକ୍ ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗକୁ) ଥିବା ଗାଁ ବଳଦିଆମାଳରେ । ସେଇ ଗାଁ ଠୁ ହାତୀ ନଦୀଟା ପ୍ରାୟ ଗୋଟାଏ କିଲୋମିଟର ବାଟ ।

ଏବେ ହାତୀ ନଦୀର ଯେଉଁଠି ପୋଲ ବନ୍ଧା ହେଉଛି, ଆଗ ସେଇ ଜାଗାଟା ନିହାତି ଅପଚରା ହେଇ ପଡ଼ିଥିଲା । ରାସ୍ତାଟି ଥିଲା ସେଇ ପୋଲ ପାଖରୁ ଠିକ୍ ତଳକୁ, ପଶ୍ଚିମ ଦିଗ ଆଡ଼କୁ । ଦୂରତା ପ୍ରାୟ ଏକ ଚତୁର୍ଥାଂଶ କିଲୋମିଟର ।

ବଳଦିଆମାଙ୍କଠୁଁ ହାତୀନଦୀ ଖଣ୍ଡି (କୂଳ) ଯାଏ ବିଲୁକୁଳ କଟା ରାସ୍ତା । ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ମାସର ଶେଷ ଆଡ଼କୁ ଦି' ଚାରି ଅସରା ବର୍ଷା ହେଉଗଲେ ରାସ୍ତାଟି ପୂରାପୂରି କାଦୁଅ ହେଇଯାଏ । ବଡ଼ କଷ୍ଟରେ ଶଗଡ଼ିଆମାନେ ଠେଲୀପେଲା କରି, ବୋଝେଇ ଶଗଡ଼ ଗୁଡ଼ିକୁ ନଇକୁଳ ଯାଏ ନିଅନ୍ତି । ହାତୀ ନଦୀର ଠିକ୍ ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗ ଆଡ଼କୁ ଗୋଟାଏ ବିରାଟ ଆୟତୋଟା । ଏବେ ବି ସେଇ ଆୟତୋଟାଟି ଅଛି । କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀହୀନ ଆଉ ବିକଳାଙ୍ଗ ଅବସ୍ଥାରେ । ଲୋକେ ପ୍ରାୟ ଅନେକ ଆୟତଛ ହାଣି ନେଇଗଲେଣି । କିନ୍ତୁ ଧୂସ୍ର-ବିଧୂସ୍ର ସେଇ ଆୟତୋଟାଟି ଅନେକ ସ୍କୂଟର ମୂଳସାକ୍ଷୀ ହେଇ ସେମିତି ଛିଡ଼ା ହେଇଛି ।

ମୁଁ ଆଷାଢ଼ ମାସର କଥା କହୁଛି, ସେତେବେଳକୁ ବର୍ଷା ଦିନ ଆରମ୍ଭ ପ୍ରାୟ । ତେଣୁ ରାସ୍ତାଟି କାଦୁଅ ହେଇଯାଇଥିଲା । ନଈରେ ବି ଆଶୁଏ ଅଷ୍ଟେ ପାଣି ଆସୁଥିଲା । ତେଣୁ ଶଗଡ଼ଗାଡ଼ିଗୁଡ଼ିକ ଧାଡ଼ିବାନ୍ଧି ଛିଡ଼ା ହେଇଥିଲା ଗାଁ ମୁଣ୍ଡରେ । ଶଗଡ଼ିଆମାନେ ଠାଏ ଠାଏ ବସି ଗପର ପସରା ମେଲେଇ ଦେଇଥିଲେ । ପଟଟା ହବାକୁ ଆହୁରି କିଛି ସମୟ ବାକୀ, ସୂର୍ଯ୍ୟ ନ ଉଜ୍ଜିଲା ଯାଏ, କାଦୁଅ ରାସ୍ତା ଆଉ ନଈ ପାରି ହବା ସହଜ କଥା ନଥିଲା ।

ସକାଳ ହେଲା । ଶଗଡ଼ ଗୁଡ଼ିକ ବଡ଼ କଷ୍ଟରେ କାଦୁଅ ରାସ୍ତା ପାରିହେଇ ଓହ୍ଲେଇ ଗଲା ନଦୀଗର୍ଭକୁ । ତା ପରେ ଗୋଟାଏ ପରେ ଗୋଟାଏ ଶଗଡ଼କୁ ଠେଲିପେଲି ସମସ୍ତେ ନଦୀ ଆରକୂଳକୁ ଉଠେଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଆମର ଛକଡ଼ା ଗାଡ଼ି (ଛପାବନ୍ଧା ଟାଙ୍ଗା ଗାଡ଼ି) । ମଜରୁ ବଳଦ ହଳ । ତେଣୁ ଆମେ ସହଜରେ ନଈ ଉପରକୁ ଉଠିଗଲୁ ।

ହାତୀନଦିଠୁ ଜୁନାଗଡ଼ ପ୍ରାୟ ତିନି କିଲୋମିଟର ବାଟ । ଆମ ବଳଦଗାଡ଼ି ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା ବସ୍ତାଖଣ୍ଡରେ । ବସ୍ ଆସିବାକୁ ଆହୁରି ଘଣ୍ଟେ ବାକୀ । ବସ୍ତାଖଣ୍ଡରେ ଅନେକ ଛକଡ଼ା ଗାଡ଼ି । ଦୂରଦୂରାନ୍ତରୁ ଯାତ୍ରୀମାନେ ଆସିଥିଲେ ବସ୍ରେ ଭବାନୀପାଟଣା ଯିବାପାଇଁ ।

ଏବେ କିନ୍ତୁ ବସ୍ତାଖଣ୍ଡଟି ତିଆରି ହେଉଛି, ଠିକ୍ ଉଚ୍ଚ ଇଂରାଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟର ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗକୁ । ଗହଳି ଗହଳି ସାଙ୍ଗକୁ ବିଭିନ୍ନ କିସମର ଅନେକ ଦୋକାନ ବଜାର ଗଡ଼ି ଉଠିଛି ।

ଆଗ କିନ୍ତୁ ବସ୍ତାଖଣ୍ଡଟି ଥିଲା ଜୁନାଗଡ଼ ପୋଲିସ୍ ଷ୍ଟେସନପାଖରେ, ଠିକ୍ ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗକୁ, ମୁଖ୍ୟ ସଡ଼କ ଉପରେ । ମୁଖ୍ୟ ସଡ଼କରୁ ଗୋଟାଏ ଉପସଡ଼କ ବାହାରି ସିଧା ଚାଲିଯାଇଥିଲା ଜୁନାଗଡ଼ ସହର ଭିତରକୁ ।

ଆମ ଶଗଡ଼ ଗାଡ଼ିଟି ଆସି ସେଇଠି ପହଞ୍ଚିଲା । ହଳ ପିଟେଇ ସେଇ ଶଗଡ଼ରେ ବନ୍ଧିଦେଇ, ତାକୁ ହଳିଆମାନେ ପାଳ ଆଉ କୁଣ୍ଡା ଖାଇବାକୁ ଦେଲେ । ଆମେ ସବୁ ବସ୍ ଅପେକ୍ଷାରେ ବସି ରହିଲୁ ।

ଦିନ ଦଶଟାରେ ଆସୁଥିଲା ବସ୍ । ଘଣ୍ଟାଏ ରହି ଏଗାରଟା ବେଳେ ପୁଣି ଛାଡ଼ୁଥିଲା । ଏକମାତ୍ର ବସ୍ । ତେଣୁ ଖୁବ୍ ଭିଡ଼ ହୁଏ । ସେ ଦିନ ବି ଯାତ୍ରୀଙ୍କ ଖୁବ୍ ବେଶୀ ଭିଡ଼ ଥିଲା ।

ଯାହାହଉ ଆମେ ଜଣେ ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କ ଜରିଆରେ ଟିକଟ୍ ପାଇଗଲୁ । ମୁଁ ଆଉ ହଳିଆ ଏ ଉଦେ ଗଉଡ଼ । ଏ ଉଦେ ଗଉଡ଼ ମତେ ଭବାନୀପାଟଣା ଛାଡ଼ିବାକୁ ଆସିଥିଲା । ସାନ ହଳିଆ ଏ ପରମାନନ୍ଦ କୁନାଗଡ଼ରେ ଗାଡ଼ିଟାକୁ ଜରି ରହିଗଲା । ତହିଁ ଆରଦିନ ଏ ଉଦେ ପୁଣି ଭବାନୀ ପାଟଣାରୁ ବସ୍ରେ ଆସିଲେ ଦୁହେଁ ଶଗଡ଼ଗାଡ଼ି ନେଇ ଗାଁକୁ ଫେରିଯିବାର କଥା ଥିଲା ।

ମୁଁ ଯା' ଆଗରୁ ଭବାନୀପାଟଣାରେ ଥରେ ଅଧେ ବସ୍ ଏବଂ ମହାରାଜଙ୍କ କାର୍ ତିପ୍ ଦେଖୁଥିଲି । କିନ୍ତୁ ବସିବାର ସୁଯୋଗ କେବେ ପାଇ ନଥିଲି । ତେଣୁ ମତେ ଆନନ୍ଦ ଲାଗୁଥିଲା ।

ଠିକ୍ ସମୟରେ ବସ୍ ଟା ଯାତ୍ରା ଜଳା ଭବାନୀପାଟଣା ଅଭିମୁଖରେ । ସେତେବେଳେ କୁନାଗଡ଼ର ପୂର୍ବକୁ ଅନତି ଦୂରରେ ଥିବା ବନମାଳୀପୁର ଗାଁରୁ ଆରମ୍ଭ ହେଇ ଯାଉଥିଲା ଜଳାହାଣ୍ଡର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଆଉ ବିରାଟ ଜାରିଙ୍ଗ ଜଙ୍ଗଲ । ଅଗ୍ନିଅଗ୍ନି ବନସ୍ତ । କୁଟାଖଣ୍ଡେ ପଡ଼ିଲେ ଦି'ଖଣ୍ଡ ହେଇଯାଉଥିଲା । ସବୁବେଳେ ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁଙ୍କ ଭୟ । କିନ୍ତୁ ହାୟ ଆଜି ସେଇ ଐତିହାସିକ ଜଙ୍ଗଲ ଆଉ ନାହିଁ । ପୂରାପୂରି ଉଚ୍ଛୁଡ଼ି ଯାଇଛି । ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁତ ଦୂରର କଥା । କୋଇଲିର “କୁହୁ-କୁହୁ” ମଧୁର ତାନ ବି ଆଉ ଶୁଣାଯାଉନି । କବିଙ୍କ ଭାଷାରେ- “ କି ଥିଲା ଏ ରାଜ୍ୟ.. କି ହୋଇଛି ଆଜି” ।

କୁନାଗଡ଼ଠୁଁ ଭବାନୀପାଟଣା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଡ଼କରେ ବସୁଛନ୍ତା ଶଗଡ଼ ଗାଡ଼ି ଯିବା ଆସିବା କରିବା ମନା ଥିଲା । ସେତେବେଳେ ପିଚୁ ସଡ଼କ ନଥିଲା । ଶଗଡ଼ ଗାଡ଼ି ଚାଲିଲେ ସଡ଼କଟି କାଳେ ଖରାପ ହେଇଯିବ ଏବଂ ମହାରାଜା ବୌରାରେ ବାହାରିଲେ ଧୂଳି ଉଡ଼ିବ, ସେଥିପାଇଁ ଏ ଭଳି ଘୋର କଟକଣା ଜାରି କରାଯାଇଥିଲା ।

ଯା' ଆଗରୁ ମୁଁ ଯେତେଥର ଭବାନୀପାଟଣା ଆସିଥିଲି, ଶଗଡ଼ଗାଡ଼ିରେ ହିଁ ଆସିଥିଲି । ପଚାଶ ଷାଠିଏ ଶଗଡ଼ ଗାଡ଼ି ଏକାଠି ନ ହେଲେ ସେତେବେଳେ ଜାରିଙ୍ଗ ଜଙ୍ଗଲ ପାରିହେବା ସମ୍ଭବ ନଥିଲା ।

ତେଣୁ ଭବାନୀପାଟଣା ଯିବାପାଇଁ ବଡ଼ ପହିଲିପାର (ବର୍ତ୍ତମାନ ଧର୍ମଗଡ଼ ସବ୍‌ଡିଭିଜନ) ଆଡୁ ଯେତେ ଯେଉଁଠୁ ଶଗଡ଼ ଗାଡ଼ି ଆସୁଥିଲା, ସେସବୁଯାକ ଆସି ରୁଣ୍ଡ ହୁଏଥିଲା ତୁନାଗଡ଼ ବନ୍ଧ କଡ଼ରେ ଥିବା ମହାଦେବ ମନ୍ଦିରର ଆମ୍ବତୋଟାରେ । ସେଇ ଜାଗାଟା ଥିଲା ଶଗଡ଼ିଆଙ୍କ ବିଶ୍ରାମସ୍ଥଳୀ । ସେଇ ଜାଗାରୁ ଅତିକମ୍ରେ ପଚାଶ ଷାଠିଏ ଶଗଡ଼ ଏକାଠି ହେଇ ପାହାନ୍ତା ପହରରୁ ଭବାନୀପାଟଣା ଅଭିମୁଖରେ ଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ କରୁଥିଲେ ।

ଘନ ଜଙ୍ଗଲ । ବୁଲାଇଆ ଦୁର୍ଗମ ରାସ୍ତା । ପୁଣି ପ୍ରତି ପଦକ୍ଷେପରେ ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁଙ୍କ ଭୟ । ଆଗରେ ପଛରେ ଭଲ ଭଲ ପୋଡ଼କଯୋଗୀ ଗାଡ଼ିକି ରଖାଯାଉଥିଲା । ମଝିରେ ରହୁଥିଲା ବଳଦଯୋଗୀ ଶଗଡ଼ ସବୁ । ହୋ.. ହଲ୍ଲା ପାଟିତୁଣ୍ଡ କରି ଶଗଡ଼ିଆମାନେ ଆରମ୍ଭ କରୁଥିଲେ ଯାତ୍ରା । ତଥାପି ବେଳେବେଳେ ବଡ଼ ବାଘ ସବୁ ଠା ଠାକେ ଛକି ରହୁଥିଲେ । କେବେ କିମିତି ଝାଂପମାରି ଶଗଡ଼ିଆ କିମ୍ବା ପୋଡ଼ ବଳଦ ଟେକିନେଇ ଚାଲିଯାଉଥିଲେ । ତେଣୁ ଅତି ସାବଧାନତାର ସହ ଯାତ୍ରା କରିବାକୁ ପଡୁଥିଲା ।

ବଡ଼ ବାଘ ଛଡ଼ା କଲିଙ୍ଗାପତ୍ରିଆ, ଭାଲୁ, ସମ୍ବର, ହରିଣ, ହେଟାବାଘ, ବିଲୁଆ ଆଦି ପଲପଲ ହେଇ ନିର୍ଭୀୟରେ ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ ବୁଲୁଥିଲେ । ବେଳେବେଳେ ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁମାନେ ଆକ୍ରମଣ କରି ଶଗଡ଼ିଆ କିମ୍ବା ସେମାନଙ୍କର ପୋଡ଼ବଳଦକୁ ଘାଇଲା ବି କରୁଥିଲେ ।

ଅନେକ ନଈ-ନାଳ, ଖାଲ ତିପ ରାସ୍ତା ଦେଇ ଦିନ ଦି'ଟା ବେଳେ ଶଗଡ଼ ଗାଡ଼ି ସବୁ ଯାଇ ପହଞ୍ଚୁଥିଲା ଶଗଡ଼ା ନଦୀ ପାଖରେ । ଶଗଡ଼ାନଦୀ, ତୁନାଗଡ଼ୁଁ ସଡ଼କ ବାଟରେ ଥିଲା ପ୍ରାୟ ଆଠ ମାଇଲ୍ ବା ତେର କିଲୋମିଟର । ସେଇଠୁ ଭବାନୀପାଟଣା ବି ଆଠ ମାଇଲ୍ ବା ପ୍ରାୟ ସେଇ ତେର କିଲୋମିଟର । କିନ୍ତୁ ଶଗଡ଼ିଆ ରାସ୍ତା ବୁଲାଇ ଥିବାରୁ ତାର ଦୂରତା ପ୍ରାୟ କୋଡ଼ିଏ କିଲୋମିଟର ଯାଏ ପଡୁଥିଲା କେବଳ ତୁନାଗଡ଼ୁଁ ଶଗଡ଼ା ନଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ।

ଶଗଡ଼ା ନଦୀ ଉପରେ ଲୁହାର ପୋଲ ବନ୍ଧା ହେଇଥିଲେ ବି ତା' ଉପରେ ଶଗଡ଼ ଗାଡ଼ି ଯିବାକୁ ମନା ଥିଲା । ତେଣୁ ନଦୀ ଭିତର ଦେଇ ଗାଡ଼ି ସବୁ ପାର ହେଉଥିଲା । ଶଗଡ଼ା ନଦୀ କୂଳରେ (ଠିକ ପୂର୍ବ ଦିଗକୁ) ଥିଲା ଗୋଟାଏ ବିରାଟ ଆମ୍ବତୋଟା । ଏବେ କିନ୍ତୁ ସେଇ ଆମ୍ବତୋଟାର ଚିହ୍ନ ସ୍ୱରୂପ ଅଛି ମାତ୍ର କେତୋଟି ଆମ୍ବଗଛ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଶଗଡ଼ା ନଦୀ କୂଳରେ (ପୂର୍ବଦିଗକୁ) କେହି ଜଣେ ବଦାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ମନ୍ଦିରଟିଏ ତିଆରି କରିଦେଇଛନ୍ତି । ସଡ଼କର ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗରେ ପାଣି ଟାଙ୍କି ତିଆରି ହେଉଛି । ଆମ୍ବତୋଟାରେ ପଞ୍ଚାୟତ ଡରଫରୁ ସାମ୍ବାହିକ ହାଟ ବି ବସୁଟି... ସୋମବାର ଦିନ ।

କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଯୋଉ ସମୟର କଥା କହୁଛି, ସେତେବେଳେ ସେଇ ଜାଗାଟି ଥିଲା ନିଶ୍ଚୁନ-ନିକାଚନ । ଘନ ଜଙ୍ଗଲ ସାଙ୍ଗକୁ ଚାରିଆଡ଼େ ପାହାଡ଼ ପର୍ବତ । ଜଙ୍ଗଲଟି ଭବାନୀପାଟଣା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲାଗି ରହିଥିଲା ।

ସେଇଠି ଶଗଡ଼ିଆମାନେ ହଳ ପିଟିଉଥିଲେ । ବଳଦ-ପୋଡ଼କୁ ପାଳକୁଣ୍ଡା ଖାଇବାକୁ ଦେଇ ନିଜେ ରନ୍ଧାବତ୍ତା କରି ଖାଉଥିଲେ । ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ପୂର୍ବରୁ ପୁଣି ସେମାନେ ଯାତ୍ରାରମ୍ଭ କରୁଥିଲେ ଭବାନୀପାଟଣା ଅଭିମୁଖରେ ।

ମୋର ସ୍ବପ୍ନ ମନେ ଅଛି । ପ୍ରାୟ ମାଘ ମାସର କଥା । କୌଣସି ଏକ ମାଙ୍ଗଳିକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯୋଗ ଦେବାପାଇଁ ଏ ରଘୁ କକେଇ, ବୁଢ଼ୀ ମା’ (ନନାଙ୍କ ବୋଉ) ଆଉ ମୁଁ ବଳଦଗାଡ଼ିରେ ଭବାନୀପାଟଣା ଆସୁଥିଲୁ । ଶଗଡ଼ା ନଦୀ ଆଉ ଜୁନାଗଡ଼ ଭିତରେ “ଜାରିଙ୍ଗ” ବୋଲି ଗୋଟାଏ ଛୋଟିଆ ଗାଁ । ସେଇଠି ପହଞ୍ଚି ପହଞ୍ଚି ଦିନ ଦି’ଟା ବାଜିଗଲା । ଶଗଡ଼ା ନଦୀ ସେଇଠୁ ଆଉ ଦି’ ମାଇଲ୍ ବାଟ । ସେଇଠି ପହଞ୍ଚି ପହଞ୍ଚି ହୁଏତ ବେଳ ଗଡ଼ିଯିବ । ସେତେବେଳକୁ ଡୋକରେ ପେଟ ରାଜ୍ ରାଜ୍ ଡାକିଲାଣି । ତେଣୁ ଏ ରଘୁ କକେଇ କହିଲେ- “ଜାରିଙ୍ଗରେ ରନ୍ଧାବତ୍ତା କରି ଖାଇବା ଆଉ ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ପୂର୍ବରୁ ବାହାରି ପଡ଼ିବା ।”

ଖୁଆପିଆ ସାରି ଆମେ ସେଇଠୁଁ ବାହାରିଲୁ । ସେତେବେଳକୁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅସ୍ତଯିବା ଉପରେ । ଆମ ସାଙ୍ଗରେ ଆଉ ପଚିଶ୍ ତିରିଶ୍ ଖଣ୍ଡ ଗାଡ଼ି ବି ଥିଲା । ସେମାନଙ୍କୁ କକେଇ କହିଲେ-- “ତମେ ସବୁ ଶଗଡ଼ିଆ ଗାଡ଼ା ଧର । ଆମେ ମୁଖ୍ୟ ଶତ୍ରୁକରେ ଶଗଡ଼ ଛାଡ଼ୁଛୁ । ଯାହା ହବ ଦେଖାଯିବ ।”

ସେତେବେଳକୁ କିଟକିଟି ଅନ୍ଧାର ମାଡ଼ି ଆସିଲାଣି । ଆମ ଗାଡ଼ିଟି ଆରାମରେ ସଡ଼କ ଉପରେ ଚାଲିଥିଲା । କିଛି ବାଟ ଗଲାପରେ ହଠାତ୍ କିଛି ଦୂରରେ ଥିବା ଗୋଟାଏ ଗଛମୂଳେ ନିଆଁ ଜାଳି କେତେଜଣ ଲୋକ ବସିଥିବାର ଆତ୍ମାସ ମିଳିଲା । ଶଗଡ଼ ଅଡ଼ଉଥିବା ହଳିଆ ହଠାତ୍ ଭୟରେ କହିଲା-- “ବାବୁ, ପାଇଲ୍ ଜଗିତେ” ।

ଏ ରଘୁ କକେଇ କହିଲେ:- “ଚାଲ, ଯାହା ହବ ଦେଖାଯିବ” ।

ଶଗଡ଼ିଆ ନିର୍ଭୟରେ ଗାଡ଼ି ଅଡ଼େଇ ଚାଲିଲା । ଯେମିତି ସେମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଶଗଡ଼ ପହଞ୍ଚିଲା, ହଠାତ୍ ତାଙ୍କ ଭିତରୁ ଜଣେ ବଡ଼ ପାଟିରେ ଗର୍ଜି ଉଠିଲା- “କେନ୍ ଶଲା ମହାରାଜାର “ପୋ” (ପୁଅ)ରେ । ସଡ଼କ ଉପରେ ଗାଡ଼ି ଆନୁତେ ଗା ?”

ତା’ ପାଟି ଶୁଣି ଶଗଡ଼ିଆଟି ଭୟରେ ବଳଦ ଉପରକୁ ଟିପାମାରି ଶଗଡ଼ଟିକୁ ସଡ଼କ ତଳକୁ ମୋଡ଼ିଦେଲା । ସଡ଼କ ତଳେ କ’ଣ ଅଛି, ଦେଖିବାକୁ ଆଉ ତାର ତର ସହିଲାନି ।

ଠିକ୍ ସେଇ ସଡ଼କ ତଳେ ଥିଲା ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ପାଣି ଗାଡ଼ିଆ । ଗାଡ଼ିଆ ଭିତରେ ଛାତିଏ ହବ ପାଣି । ସଡ଼କରୁ ଓହ୍ଲଇ ଓହ୍ଲଇ ଗାଡ଼ିଟି ଓଲଟି ପଡ଼ିଗଲା ଗାଡ଼ିଆ ଭିତରେ । ଆଃ... କି ଭୟାବହ ଦୃଶ୍ୟ ଥିଲା ସେଇଟା । ଗୋଟାଏ ବଳଦ ବେକରୁ ପଘା ଛିଣ୍ଡିଗଲା । ସେଇଟା ବି ଗଡ଼ି ଗଡ଼ି ଯାଇପଡ଼ିଲା ପାଣି ଭିତରେ । ଆଉ ଗୋଟାଏ ବଳଦ ଯୋଗା ହେଇଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଖାଲି ଗାଁ ଗାଁ ହେଇ ରହି ଛାଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଆମ ଅବସ୍ଥାତ ଛାଡ଼ । ମୁଁ, ମା' ଆଉ କଙ୍କେଇ ଗାଡ଼ି ସାଙ୍ଗେ ଯାଇ ପାଣି ଭିତରେ । ଦଇବ ଯୋଗକୁ ହଳିଆଟି ଡେଇଁ ପଡ଼ି ଆଗ ଗାଁ.. ଗାଁ... କରୁଥିବା ବଳଦ ବେକରୁ ପଘାଟି ଚାଙ୍ଗିଆରେ ହାଣି ଛିଣ୍ଡେଇ ଦେଲା ।

ନିଆଁ ପୁରୁଥିବା ତିନିଜଣ ଲୋକ କିନ୍ତୁ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଦଉଡ଼ି ଆସିଲେ । ସେମାନେ ଆମକୁ ଆଗ ଗାଡ଼ିଭିତରୁ ବାହାରକୁ ନାଣି ଆଣିଲେ । ମୁଁ ସେତେବେଳକୁ ତିନି ଚାରି ଢୋକ ପାଣି ପକି ଅଣନିଶ୍ୱାସୀ ହେଇ ପଡ଼ିଥିଲି । ଆଉ ଚିକିଏ ଡେରି ହେଇଥିଲେ ପୈତୃକ ପ୍ରାଣଟା ଚାଲି ଯାଇଥାନ୍ତା । କଙ୍କେଇଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ସାମାନ୍ୟ ଆଘାତ ଲାଗିଥିଲା । ସେ ଆଗ ବୁଢ଼ୀମା'ଙ୍କୁ ଟେକି ନେଇ ସଡ଼କ ଉପରେ ଢଳୁଥିବା ନିଆଁ ପାଖକୁ ଚାଲିଗଲେ । ମା'ର ଚେତା ବୁଝି ଯାଇଥିଲା ।

ମାଘମାସ । ହାଡ଼ଭଜା ଶୀତ । ପୁଣି କିଟି କିଟି ଅନ୍ଧାର ରାତି । ଅନୁମାନ କରନ୍ତୁ, ସେତେବେଳେ ଆମ ଅବସ୍ଥା କ'ଣ ନ ହେଇଥିବ ।

ସେ ଯାହା ହଉ, ସଡ଼କ ଜଗିଥିବା ତିନିଜଣ ଲୋକ କିନ୍ତୁ ଆମକୁ ଖୁବ୍ ସାହାଯ୍ୟ କଲେ । ଭଲ କରି ନିଆଁ ଜାଳି ଦେଇ ଆମ ଲୁଗାପଟା ଶୁଖେଇବାରେ ଲାଗିଲେ । ନିଆଁ ସେକ ବାଜିଲା ପରେ ବୁଢ଼ୀ ମା'ଙ୍କ ର ଚେତା ଫେରିଆସିଲା । ଆମେ ସବୁ ମନେ ମନେ ମା' ମାଣିକେଶ୍ୱରୀ ଆଉ ମା' ଲକ୍ଷ୍ମେଶ୍ୱରୀଙ୍କ ନିକଟରେ ମଥା ନତ କରି ପ୍ରଣାମ କଲୁ । ସକାଳ ପାଇଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମେ ସବୁ ସେଇଠି ରହିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲୁ ।

ସଡ଼କ ଜଗିଥିବା ଲୋକଙ୍କୁ କଙ୍କେଇ ରଜାଙ୍କ ପୁରୋହିତ ଘର ଲୋକ ବୋଲି ପରିଚୟ ଦେଲେ । ଆମ ପରିଚୟ ପାଇଲା ପରେ ସେମାନେ ଖୁବ୍ ତରଫଦାରୀ ପ୍ରକାଶ କଲେ । ସକାଳ ହେବା କ୍ଷଣି ସେମାନେ ଯାଇ ପାଖ ଗାଁରୁ ଦଶ ବାରଜଣ ଲୋକଙ୍କୁ ଡାକି ଆଣିଲେ । ସମସ୍ତେ ମିଶି ବଡ଼ କଣ୍ଠରେ ଗାଡ଼ିଆ ଭିତରୁ ଶଗଡ଼ ଗାଡ଼ିଟିକୁ ସଡ଼କ ଉପରକୁ ଉଠେଇ ଆଣିଲେ । ସବୁ ଓଦା ସର ସର । ସେଇଠି ଲୁଗାପଟା ଶୁଖେଇ, ପୁଣି ରନ୍ଧାବଡ଼ା କରି ଖାଇ, ଦିନ ଦି' ଚାରେ ବାହାରିଲୁ ଭବାନୀପାଟଣା ଅଭିମୁଖରେ ।

ଆଜି ବି ସେଇ ଘଟଣାଟି ମନେ ପଡ଼ିଲେ ଦେହ ରୋମାଞ୍ଚିତ ହେଇ ଉଠେ । ମରୁ ମରୁ ବଞ୍ଚି ଯାଇଥିଲା । ସବୁ ସେଇ ସର୍ବ ନିୟନ୍ତା ଭଗବାନଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ।

ହଠାତ୍ କାନପଟା ହର୍ଷର ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ମୋର ଭାବନା ଭାଙ୍ଗି ଗଲା । ବସ୍ତ୍ରଟି ଭବାନୀପାଟଣା ସହର ଭିତରକୁ ଚାଲି ଆସିଥିଲାଣି ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଗାନ୍ଧୀଚୌକ ପାଖରେ ଥିବା ଟାଉନ୍ ପୋଲିସ୍ ଷ୍ଟେସନ ଘରଟା ଥିଲା ସେତେବେଳେ ବ୍ରାହ୍ମପୋର୍ଟ ଅଫିସ୍ । ମୋର ଯେତେଦୂର ମନେ ହୁଏ ସେତେବେଳେ ବସ୍ ବିଭାଗର ଅଧିକାରୀ ଥିଲେ ଏ ଶ୍ରୀ ଅତ୍ୟୁତ ମୁଣ୍ଡ (ଓକିଲ ବହୁ ପଦ୍ମମୁଖଙ୍କ ବାପା) । ବ୍ରାହ୍ମଗର ଥିଲେ ଏ ଯୋଗେଶ୍ବର ପଣ୍ଡା ଆଉ ଆଲମ୍ ଖାନ୍ । କିଣ୍ଡକୂର ଥିଲେ ଦିନମୁଣ୍ଡ ଆଉ ସତ୍ୟ ପଣ୍ଡା । କ୍ଲିନର ଥିଲେ ବେଣୁ ରାଉତ ଆଉ ଜଣେ କିଏ ମୋର ଠିକ୍ ମନେ ପଡୁନି । ବୋଧହୁଏ ଲଳିତ୍ ଗଉଡ଼ ।

ଗାନ୍ଧୀଚୌକ ପାଖରେ ବସ୍ଟି ରହିଲା । ଆମେ ସବୁ ବସ୍ତୁରୁ ଓହ୍ଲେଇଲୁ । ସେତେବେଳେ ରିକ୍ଷା ନଥିଲା । ତେଣୁ ହଳିଆ ଉଦେ ଗଉଡ଼ ବାବୁ ଆଉ ବେଢ଼ିଂ ବୋହିଲା । ଆମେ ଚାଲିଚାଲି ଆସି ପହଞ୍ଚିଲୁ ମହାରବାର୍ ପଡ଼ାରେ .. ଯେଉଁଠି ରହୁଥିଲେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମାର୍କଣ୍ଡ କଟକର ।

କକା-ଖୁଡ଼ୀ, ଦଦା-ଦେଠେଇ ଏବଂ ଅନ୍ୟମାନେ ମତେ ଆନନ୍ଦରେ ସ୍ବାଗତ କଲେ । ଗାଁ କଥା, ଘରର ଭଲ-ମନ୍ଦ ବିଷୟରେ ସଭିଏଁ ଅନେକ କଥା ପଚାରି ଦେଇଗଲେ । ମୋର ପିଲାକିଆ ବୁଦ୍ଧିରେ ଯେତିକିଟା ପାରିଲି ଉତ୍ତର ଦେଇ ଥିଲି । ତା ପରେ ଆଉ ଯିଏ ଦେଖିଲା, ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲା ଗୁଡ଼ାଏ ଉପଦେଶ- “ଭଲଭାବରେ ରହିବୁ, ଭଲ ପଢ଼ିବୁ, ତେବେ ଯାଇ ମଣିଷ ହବୁ,” ଇଦ୍ୟାଦି .. ଇଦ୍ୟାଦି ..।

ମୁଁ ନୁଆ । ପରିବେଶଟି ବି ନୁଆ । ଆଉ ଲୋକଗୁଡ଼ା ଯେତେ ଆପଣାର ହେଲେ ବି ନୁଆ । ତେଣୁ ମତେ ସବୁକିଛି ନୁଆ ନୁଆ ଲାଗୁଥାଏ । ଭରସି କାହାକୁ କିଛି କହି ପାରୁନ ଥାଏ । ଏମିତି ଭାବରେ ଦିନ କେଇଟା ବିତିଗଲା । ଧୀରେ ଧୀରେ ମୁଁ ଭରସି କଥା କହିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲି । ଅନେକ ସାଙ୍ଗ ସାଥୀ ଜୁଟିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସାଙ୍ଗ-ସାଥୀମାନଙ୍କ ଗହଣରେ ମୁଁ ଦିନଗୁଡ଼ା ବେଶ୍ ପୁରୁଷରେ କଟେଇ ଦଉଥିଲି । ମୁଁ ନିରୋନାରେ ବସି ଖୁବ୍ କାନ୍ଦୁଥିଲି । ବେଳେବେଳେ ମୁଁ ବସି କାନ୍ଦୁଥିବାର କେହି ଦେଖିଲେ ମତେ ଆଶ୍ୱାସନା ଦଉଥିଲେ । ତଥାପି ମୋର ମନ ବୁଝୁନଥିଲା । ରହି ରହି ମନେ ପଡୁଥିଲା ନନା, ବୋଉ, ମା’ ଆଉ ଭାଇମାନଙ୍କ କଥା । ସେମାନେ ମତେ କେତେ ସ୍ନେହ ଆଦର କରୁଥିଲେ । ମୋ

ଦେହରେ ଫୁଲଟିଏ ପଡ଼ିଲେ ଯେମିତି ସେମାନଙ୍କ ଦେହରେ ଫୋଟକା ହେଇ ଯାଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ ...

ଏଇଠି ?

ଯେତେ ଯାହା ହେଲେ ବି ଅନ୍ତର୍ଗତ ଯିଏ ଜନମ ଦେଇଛି, ତାରି ସ୍ନେହ ଆଉ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସ୍ନେହ-ଆଦର ଭିତରେ ଆକାଶ ପାତାଳ ତପାତ୍ । ମୁଁ ଘରଠୁଁ ଦୂରରେ ରହି ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲି ମୋ ନନା ବୋଉ ଆଉ ମାଙ୍କର ସ୍ନେହ- ଆଦର । ତଥାପି ଏଇଠି ଯେ ସ୍ନେହ- ଶରଧା ପାଉ ନଥିଲି, ତା ନୁହେଁ, ତଥାପି ତାହା କ୍ଷଣିକ । ସେ ଯାହା ହଉ, ମତେ ମନ ମାରି ରହିବାକୁ ହେଲା । ମୁଁ ରହିଲି । ।

ଦିନେ ସକାଳେ...

ମାର୍କଣ୍ଡ କକେଇ ତକେଇଲେ ଓଡ଼ିଆ ସ୍କୁଲର ଚତୁର୍ଦ୍ଧାମାନ ହେଉପଣ୍ଡିତ v ଅନନ୍ତ ଷଡ଼ଙ୍ଗୀଙ୍କୁ । ତାଙ୍କୁ କହିଲେ, “ଯେ ମୋ ପୁରୁରା” (ମତେ ଦେଖେଇ) ଯା’ କୁ ଆପଣ ତୃତୀୟ ଶ୍ରେଣୀରେ ନାଁ ଲେଖେଇ ଦେବେ ।”

ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ମହୋଦୟ, “ ତାର ସାର୍ଟିଫିକେଟ୍ କିଛି ଅଛି କି? କଣ ପଡୁଥିଲା ?” ଇତ୍ୟାଦି ।

କକେଇ କହିଲେ- “ଗାଁରେ ତ ସ୍କୁଲ ନାହିଁ । ଗାଁଠୁଁ ଦୂରରେ ଥିବା ମୋଟେର ଗାଁ ’ ଅପର ପ୍ରାଇମେରୀ ସ୍କୁଲରେ କଣ କିଛି ପଡ଼ିଛି । ଆପଣ ଟିକିଏ ପରୀକ୍ଷା କରିନେବେ ।”

ତା’ପରେ ଯାତୁ ସିଯାତୁ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରି ଉକ୍ତ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ମହୋଦୟ ଚାଲିଗଲେ । ସେତେବେଳକୁ ନାରୀ ଦଦେଇଙ୍କ ଦ୍ଵିତୀୟ ପୁଅ ପୂର୍ଣ୍ଣ ପଡୁଥିଲା ତୃତୀୟ ଶ୍ରେଣୀରେ । ମୁଁ ତା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗ ହେଇ ଦିନ ଦଶଟାରେ ଗଲି ଓଡ଼ିଆ ସ୍କୁଲକୁ ।

୧୯୪୪ ସାଲର ଘଟଣା । ପୃଥିବୀରେ ଦ୍ଵିତୀୟ ବିଶ୍ଵଯୁଦ୍ଧ ଚରମ ସୀମାରେ ପହଞ୍ଚି ଶେଷ ହେବାକୁ ଯାଉଥିଲା । ୧୯୩୯ ସାଲରେ ବ୍ରଜମୋହନ ଦେଓଙ୍କ ଦେହାନ୍ତ ପରେ ବର୍ତ୍ତମାନର ଲୋକପ୍ରିୟ ଜନନାୟକ ଭୂତପୂର୍ବ ଏମ୍.ପି. ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପ୍ରତାପ କେଶରୀ ଦେଓ ଜଳାହାଣ୍ଡି ଷ୍ଟେସନ୍ ରାଜ୍ ସିଂହାସନରେ ବସି ରାଜତ୍ବ କରୁଥିଲେ । ସେ ଜଣେ ଖୁବ୍ ଜନପ୍ରିୟ ରାଜା ଥିଲେ । ତାଙ୍କରି ଶାସନ କାଳରେ ପ୍ରଜାମାନେ ଖୁବ୍ ସୁଖରେ ରହିଥିଲେ ।

ସେତେବେଳେ ଭବାନୀପାଟଣାରେ ଥିଲା ମୋଟେ ଛ’ଟି ସ୍କୁଲ । ବ୍ରଜମୋହନ ଉଚ୍ଚ ଇଂରାଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟ, ଗୁରୁ ବ୍ରେନିଂ ସ୍କୁଲ, ହରିଜନ (ବର୍ତ୍ତମାନ ବାପୁଜୀ) ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟ, ଗୋଟାଏ ସଂସ୍କୃତ ଟୋଲ୍ ଓ ଗୋଟାଏ ମାଧ୍ୟମିକ ବାଳିକା ବିଦ୍ୟାଳୟ ।

ଗୁରୁ ବ୍ରେନିଂ ସ୍କୁଲ (ଯାହାକିବର୍ତ୍ତମାନ ମାଣିକେଶ୍ୱରୀ ଉଚ୍ଚ ବିଦ୍ୟାଳୟ) ହତା ଭିତରେ ଥିଲା ଓଡ଼ିଆ ସ୍କୁଲ ଆଉ ସଂସ୍କୃତ ଗୋଳ । ସେଇ ସ୍କୁଲ ଗୁଡ଼ିକ ଭବାନୀପାଟଣାର ଉତ୍ତର ଦିଗକୁ କେସିଙ୍ଗା ରାସ୍ତାକଡ଼ରେ ଠିକ୍ ରାମସ୍ୱାମୀ ମନ୍ଦିର ସାମ୍ନା ମୁଖ୍ୟ ସଡ଼କର ପୂର୍ବକୁ ଥିଲା ।

ସେତେବେଳେ ଗୁରୁବ୍ରେନିଂ ସ୍କୁଲର ହେଉପଣ୍ଡିତ ଥିଲେ √ ପର୍ଶୁରାମ ଯୋଷୀ । ସହକାରୀ ପଣ୍ଡିତ କିଏ ମନେ ପଡ଼ୁନି । ଓଡ଼ିଆ ସ୍କୁଲରେ ହେଉପଣ୍ଡିତ ଥିଲେ √ ଅନନ୍ତ ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ । ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗକୁ ଥିଲେ √ ଶ୍ୟାମଘନ ପୁରୋହିତ, √ ପଦ୍ମଲୋଚନ ମୁଣ୍ଡ ଓ √ ଅନନ୍ତମୁଣ୍ଡ । ପ୍ରାଚୀନେରୀ ସ୍କୁଲଟି ସେତେବେଳେ ଚାରୋଟି ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ ଥିଲା । କ, ଖ, ଦ୍ୱିତୀୟ ଆଉ ତୃତୀୟ ଶ୍ରେଣୀ । “ଖ” ଶ୍ରେଣୀକୁ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିଲା । “କ” ଶ୍ରେଣୀ ଥିଲା ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ଶ୍ରେଣୀ ।

ମୁଁ ମୋ ଦେଇ ପୁଅ ପୂର୍ଣ୍ଣସାଙ୍ଗରେ ଯାଇ ବସିଲି ତୃତୀୟ ଶ୍ରେଣୀରେ । ପ୍ରଥମ ଦିନଟି ମୁଁ ଚୁପ୍‌ଚାପ୍ ବସି ରହିଲି । କୁଳାଇ ମାସର କଥା । ସେସନ୍ ଆରମ୍ଭ । ଛାତ୍ର ମାନେ ଆସି ବିଭିନ୍ନ ଶ୍ରେଣୀରେ ନାଁ ଲେଖେଇ ଥିଲେ । ତେଣୁ ହେଉ ପଣ୍ଡିତ √ ଅନନ୍ତ ଷଡ଼ଙ୍ଗୀଙ୍କ ସମୟ ଛାତ୍ର ମାନଙ୍କ ନାଁ ଲେଖେଇବାରେ କଟିଯାଉଥିଲା । କେତାଣି କହିଲି କହିପାରୁନି, ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ ମହାଶୟ ପ୍ରଥମ ସପ୍ତାହରେ ମୋର ନାଁ, ତୃତୀୟ ଶ୍ରେଣୀରେ ଲେଖେଇଲେ ନାହିଁ । ଠିକ୍ ସପ୍ତାହକ ପରେ ସେ ମତେ ଡାକି ପରୀକ୍ଷା କଲେ । ପ୍ରଥମେ ପଚାରିଲେ ପଣିକିଆ । ମୁଁ ବଡ଼ କଷ୍ଟରେ ତିନିଖେୟା ଯାଏ କହିଲି । ତେଣିକି ଆଉ କହି ପାରିଲିନି । ତାପରେ ସେ ମତେ ଗୋଟାଏ ମିଶାଣ ଆଉ ଶୁଦ୍ଧଲିଖନ ଲେଖିବାକୁ ଦେଲେ । ମୁଁ ମିଶେଇ ପାରିଲିନି କି ଲେଖିବି ପାରିଲିନି । ତେଣୁ ସେ ମତେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଶ୍ରେଣୀକି ଖସେଇ ଦେଲେ । ଦ୍ୱିତୀୟ ଶ୍ରେଣୀ ଶିକ୍ଷକ √ ଶ୍ୟାମଘନ ପୁରୋହିତ ବି ସେମିତି ପରୀକ୍ଷା କଲେ । ମୁଁ ଫେଲ୍ ହେଲି । ତେଣୁ ସେ ମତେ “ଖ” ଶ୍ରେଣୀକୁ ଖସେଇ ଦେଲେ । ମତେ ଖୁବ୍ ଅପମାନ ଲାଗିଲା । ତେଣୁ ନୀରବରେ ବସି କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲି ।

ସପ୍ତାହେ ଖଣ୍ଡେ ତୃତୀୟ ଶ୍ରେଣୀରେ ବସିଲା ପରେ ହଠାତ୍ ଦି’ ପାହାଚ ତଳକୁ ଖସି ଯିବାରୁ, ତୃତୀୟ ଶ୍ରେଣୀ ପିଲାମାନେ ମତେ ଚିଡ଼େଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । କେହି କେହି “ଗଧ” ବୋଲି କହିବାକୁ ବି ପଛେଇଲେନି । ସେତିକି ବେଳେ ବନ୍ଧୁତାର ଦ୍ୱାହି ଦେଇ ମତେ ଚରମ ଅପମାନରୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ଆଗେଇ ଆସିଥିଲେ ମୋର ସାତଦିନିଆ ସହପାଠୀ ବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀ କିଶନ୍‌ଲାଲ ଅଗ୍ରୱାଲ (ବର୍ତ୍ତମାନ ବିଜୁଳି ସାମଗ୍ରୀର ବ୍ୟବସାୟୀ ଓ ଠିକାଦାର) √, ଅଜିତ ପାଢୀ, √ରଘୁବୀର ସିଂହ, ବିନୋଦ ମୁଣ୍ଡ, ପ୍ରଶନ୍ନ ଜେନା ଓ ସଦାଶିବ ସାହୁ ।

ଜଣେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ, ଜଣେ ପଞ୍ଜାବୀ, ଜଣେ ମାରବାଡ଼ି ଆଉ ଦି' ଜଣ ଓଡ଼ିଆ । ଆମେ ସବୁ ଥିଲୁଁ ଜାତୀୟ ସଂହତିର ପ୍ରତୀକ । ଏକ ଅପୂର୍ବ ସମାବେଶ ଘଟିବା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଦିନକୁ ଦିନ ଆମର ବନ୍ଧୁତା ଜମିବାରେ ଲାଗିଲା ।

ତୃତୀୟ ଶ୍ରେଣୀରେ ସାତଦିନ ଖାଣ୍ଟେ ବସିବା ଭିତରେ ଏଇ ଛ' ଜଣଙ୍କ ସାଥରେ ମୋର ବେଶ୍ ବନ୍ଧୁତା ଜମି ଯାଇଥିଲା । ସେମାନେ ମୋ ଦୁଃଖରେ ଦୁଃଖିତ ହେଲେ । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ବି ମୋଭଳି କୁନି କୁନି ଛାତ୍ର । ମୋ ପେଟ୍ଟ କଣ ବା କରିପାରିଥାନ୍ତେ ?

ଚାରିଟାରେ ସ୍କୁଲ ଛୁଟି ହେବାରୁ ମୁଁ ଘରକୁ ଚାଲିଆସିଲି । ମନରେ ମୋର ଅମାପ କୋହ । କାହାକୁ କିଛି କହିବାର ସାହସ ମୋର ନଥିଲା । କାରଣ ସତକୁ ସତ ମତେ କିଛି ପାଠ ଆସୁ ନଥିଲା । ମତେ ସେଦିନ ଖୁବ୍ ବାଧୁଲା । ଭାବିଲି ଗାଁକୁ ଫେରିଯିବି ସିନା, ହେଲେ ଏତେ ଅପମାନ ସହି ମୁଁ କେବେ ପାଠ ପଢ଼ି ପାରିବିନି ।

ଖୁଡ଼ୀ ଖାଇବାକୁ ଦେଲେ । ଖାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେଲାନି । ସେ କାଇଣ ପଚାରିଲେ ମୁଁ କିଛି କହିପାରିଲିନି । ଆହୁରି ଜୋରରେ କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲି । ଖୁଡ଼ୀ ଭାବିଲେ, ବୋଧହୁଏ ଘର କଥା ମନେ ପକେଇ ମୁଁ କାନ୍ଦୁଛି । ସେ ଅନେକ ବୁଝେଇଲେ । ତଥାପି ମୁଁ ବୁଝିଲିନି । ମୁହଁ ମାଡ଼ି ଶୋଇ ପଡ଼ିଲି ।

ସେଦିନ ରାତି କେତେ ହବ କହିପାରୁନି । ଅଧରାତିରେ ମୋର ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ପୁଣି ସ୍କୁଲ କଥା ମନେପକେଇ ଭୋ ଭୋ ହେଇ କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲି । ମୋର କାନ୍ଦଣା ଶୁଣି ପାଖ ଘରେ ଶୋଇଥିବା କକେଇଙ୍କ ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ସେ ଉଠି ଆସି ମତେ କାନ୍ଦିବାର କାରଣ ପଚାରିଲେ । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ସବୁକଥା କହିଲି । ତୃତୀୟ ଶ୍ରେଣୀରେ ନ ପଢ଼ିଲେ ମୁଁ ଗାଁକୁ ଚାଲିଯିବି ବୋଲି ଯିବ୍ ଧରିଲି ।

କକେଇ କହିଲେ- “ତୁ ନିଶ୍ଚୟ ତୃତୀୟ ଶ୍ରେଣୀରେ ପଢ଼ିବୁ । ଏଇ ସାମାନ୍ୟ କଥା ପେଟ୍ଟ ଏତେ କାନ୍ଦୁ କାହିଁକି ? ଶୋଇପଡ଼ । ସକାଳୁ ସେ କଥା ବୁଝିବା ।

ତା' ପରେ କାନ୍ଦିକାନ୍ଦି ମୁଁ ଶୋଇ ଯାଇଥିଲି ।

ତହିଁ ଆରଦିନ ସକାଳୁ । କକେଇ ତକେଇ ପଠେଇଲେ ହେଉପକ୍ଷିତ v ଷଡ଼ଙ୍ଗା ମହାଶୟଙ୍କୁ । କହିଲେ- “ମୁଁ ମାନୁଚି, ପିଲାଟି ପଢ଼ାପଢ଼ିରେ ଖୁବ୍ ଦୁର୍ବଳ ଅଛି । ତଥାପି ଆପଣ ତାକୁ ତୃତୀୟ ଶ୍ରେଣୀରେ admission କରିଦିଅନ୍ତୁ । ମୁଁ ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ମାଷ୍ଟର ରଖି ତାର ପଢ଼ାପଢ଼ି ପାଇଁ ଯତ୍ନ ନେବି ।”

ସେତେବେଳେ ପାଖରେ ଛିଡ଼ା ହେଇଥିଲେ ଧୂନିଭାଇନା । ନାଁ' ତାଙ୍କର ନାରାୟଣ ମିଶ୍ର । ତାଙ୍କ ନାଁ ଧୂନି । ମୋର ପି'ସି ରମା v ନାନାର ସାନପୁଅ । ସେତେବେଳକୁ ସେ

ବୋଧହୁଏ’ ନବମ ଶ୍ରେଣୀରେ ପଢୁଥିଲେ । ସେ ଥିଲେ ଖୁବ୍ ଭଲ ଛାତ୍ର । ତାଙ୍କୁ କକେଇ କହିଲେ- “ଧୁନି ! ତୁ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲକୁ ଆଜିଠୁଁ ଦି ବେଳା ପଢ଼ା ।”

ତତ୍କାଳୀନ ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗୀୟ ସୁପରିନ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟଙ୍କ କଥା କାଟି ପାରିଲେନି ହେଉପଡ଼ିତଏ ଷଡ଼ଙ୍ଗା ମହାଶୟ । ସେଦିନ ମୋର ଚୂଡ଼ୀୟ ଶ୍ରେଣୀରେ admission ହେଇଗଲା । ମୋର ବାଲ୍ୟବନ୍ଧୁ କିସନ୍ , ଏ ଅଜିତ୍ ଏ ରଘୁବୀର, ବିନୋଦ ଆଉ ପ୍ରସନ୍ନ ଖୁବ୍ ଖୁସି ହେଲେ । ଆମେ ପାଞ୍ଚଜଣ ଗୋଟାଏ ବେଞ୍ଚରେ ବସିଲୁ ।

ଧୁନି ଭାଇନା ସେଇ ଦିନଠୁଁ ମତେ ପଢ଼େଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ମୁଁ ପ୍ରକୃତରେ ଭଲ ଛାତ୍ର ଥିଲି । କଠିନ ପରିଶ୍ରମ କରି ଦି ତିନିମାସ ଭିତରେ ମୁଁ Standard କୁ ଚାଲିଆସିଲି । ସେ ବର୍ଷ ଭଲ ନମ୍ବର ରଖି ମୁଁ ଚୂଡ଼ୀୟ ଶ୍ରେଣୀ ପାଶ୍ କରିଗଲି । ସମସ୍ତେ ଖୁସି ହେଲେ ।

ପରବର୍ତ୍ତୀ ବର୍ଷ ମୁଁ ବ୍ରଜମୋହନ ହାଇସ୍କୁଲରେ ଚତୁର୍ଥ ଶ୍ରେଣୀର ‘ବି’ ସେକ୍ସ ସମ୍ବନ୍ଧେ ନେଲି admission । ଚତୁର୍ଥ ଶ୍ରେଣୀରେ ମୋର ସୃଷ୍ଟି ହେଲେ ଅନେକ ବନ୍ଧୁ । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଏ ଅବଦୁଲ ସିଦ୍ଦିକ୍ ମହମ୍ମଦ, ସାବିର୍ ହୁସେନ୍, ଦେବେନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତି, ନଳିନୀ ପଟ୍ଟନାୟକ, ଶରତ ପାତ୍ର, ବସନ୍ତ ବେହେରା, ନୃସିଂହ ମିଶ୍ର, ସୀମା ପାଢ଼ୀ, ସଦାଶିବ ସାହୁ, ସୁରେଶ ମହାନ୍ତି, ଅମୂଲ୍ୟ ଧଙ୍ଗଡ଼ାମାଝୀ, ରାଜକିଶୋର ପଣ୍ଡା (ଛିଲପାମାଲ), ନୃସିଂହ ପଣ୍ଡା (କଲମପୁର), ପାଣ୍ଡବ ପଟ୍ଟନାୟକ ଓ ଏମିତି ଆହୁରି ଅନେକ ।

କିଶନ୍ ଏ ରଘୁବୀର, ଏ ଅଜିତ୍, ପ୍ରସନ୍ନ ଆଉ ବିନୋଦ ସହିତ ମୋର ବନ୍ଧୁତା ଆଗରୁ ଜମିଯାଇଥିଲା ।

ସେତେବେଳେ ବ୍ରଜମୋହନ ହାଇସ୍କୁଲର ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ଥିଲେ ପୃଥ୍ବୀ ଏ ଲୋକନାଥ ମହାପାତ୍ର ।

ସମ୍ମାନ ସ୍ତବ ଏ ରାମସ୍ୱାମୀ ସେନାପତି, ଏ ଜୟକୃଷ୍ଣ ମିଶ୍ର ଏ ରଘୁନାଥ ମିଶ୍ର, ଏ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ମୁଣ୍ଡ, ଏ ଗଙ୍ଗାଧର ମିଶ୍ର (ଡ୍ରାଲ୍ ମାଷ୍ଟର), ଗଙ୍ଗାଧର ଚାନ୍ଦ, ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ପାତ୍ର, ପ୍ରଭାସ ଚନ୍ଦ୍ର ମୁଣ୍ଡ, ଭଗବାନ ପଟ୍ଟନାୟକ, ଏ ଅରୂପ ମୁଣ୍ଡ ଓ ଏବନମାଳି ମୁଣ୍ଡ ଭଳି ଯୋଗ୍ୟ ଶିକ୍ଷକ ମାନଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ପଢ଼ିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇ ଆମେ ଆଜି ନିଜକୁ ଧନ୍ୟ ମନେ କରୁଛୁ ।

ମୋ ଭବାନୀପାଟଣା

ଆଗରୁ କହିଚି, ମୁଁ ୧୯୪୪ ସାଲ, ବୋଧହୁଏ’ ଜୁଲାଇ ମାସରେ ଆସିଲି ଭବାନୀ ପାଟଣା ସହରକୁ । ସେତେବେଳେ କଳାହାଣ୍ଡି ଷ୍ଟେସନ୍ ରାଜଧାନୀ ଥିଲା ଭବାନୀପାଟଣା ।

ରାଜ-ରାଜୁଡ଼ା ଶାସନ । ସ୍ଵାଧୀନତାର ବାଳସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଜ୍ଜ୍ଵାଳୁ ଆଉ ପ୍ରାୟ ସାତେ ତିନି ବର୍ଷ ବାକୀ ଥିଲା ।

ମୁଁ ଜାଣିବାରେ ସେତେବେଳେ ଜଣାହାନ୍ତି ମହାରାଜାଙ୍କର ଥିଲା ନ'ପଟ ହାତୀ ଓ ୧୫/୨୦ ପଟ ବଡ଼ ବଡ଼ ବିଦେଶୀ ଘୋଡ଼ା । ବୀର ବାହାଦୁର ନାମକ ତାଙ୍କର ଗୋଟାଏ ପାଟହାତୀ ଥିଲା । ସେ ହାତୀଟି ଥିଲା ଅତି ଗୁଣର ଏବଂ ମହାରାଜାଙ୍କର ଅତିପ୍ରିୟ । ସ୍ଵୟଂ ମହାରାଜା ଯୁଆଡ଼େ ଗସ୍ତରେ ଯାଉଥିଲେ, ସେଇ ହାତୀ ଉପରେ ବସି ଯାଉଥିଲେ । ବେଳେବେଳେ ତାରି ଉପରେ ବସି ମଧ୍ୟ ଶିକାର କରିବାକୁ ଯାଉଥିଲେ । ତା ଛଡ଼ା ପ୍ରାୟ ନିତି ସକାଳୁ ଓ ସଂଜବେଳେ ସଜସମାଜେ ଘୋଡ଼ାମାନଙ୍କୁ ଧରି ଧାଡ଼ିକରି ସହରର ମୁଖ୍ୟ ରାସ୍ତା ଉପରେ ବୁଲୁଥିଲେ । ଅନେକ ଥର ଘୋଡ଼ାଙ୍କ ପଟୁଆର ଆମ ପଡ଼ା ଦେଇ ପରିକ୍ରମା କରୁଥିଲା ।

ଆଃ... ସତେ କି ଚମତ୍କାର ଥିଲା ସେ ଦୃଶ୍ୟ । ଏବେ ବେଳେବେଳେ ଠିକ୍ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ରର ଦୃଶ୍ୟ ଭଳି ସେଇ ଘୋଡ଼ା ପଟୁଆର ଦୃଶ୍ୟଟି ଆଖି ଆଗରେ ଝଲସି ଉଠିଲେ, ମନଟା ଖୁବ୍ ଉଦାସ ହେଇଯାଏ । ହଜିଲା ଦିନ-ମାସ-ବର୍ଷ ଗୁଡ଼ିକୁ ଖୋଜିବା ପାଇଁ ଟେଣ୍ଡା କଲେବି ଆଉ ଖୋଜିହୁଏନି ।

ଅତୀତକୁ କିଏ ବା ଲେଉଟେଇ ଦବ ?

ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ୟାଲେସର ଘଣ୍ଟାଘର ସାମ୍ନାରେ (ଯେଉଁଠି ନିକଟ ଅତୀତରେ ଥିଲା ସରକାରଙ୍କର ପାୟାର୍ ଟ୍ରିଗେଡର ଷ୍ଟେସନ୍) ଥିଲା ଘୋଡ଼ାଶାଳ । ବାହାଦୁର ବଗିଚା ପଡ଼ାରେ (ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁଠି ଅଛି ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ଦସ୍ତର) ଥିଲା ହାତୀଶାଳ ।

ଠିକ୍ ପ୍ୟାଲେସର ପଛପଟେ ,..... ପୁରସ୍ତମ ସାଗରର 'ଉତ୍ତର-ପୂର୍ବ ଦିଗକୁ ଲାଗିରହିଥିଲା ପାଣିଟାଙ୍କି । ତାରି ପାଖରେ ଥିଲା ମାଙ୍କଡ଼, ଠେକୁଆ.. ମୟୂର ଶୁଆ ଆଦି ପଶୁପକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ଚିଡ଼ିଆଖାନା ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଭାଲୁଙ୍କ ଘରର ଠିକ୍ ଉତ୍ତରକୁ ଥିଲା ବାଘ ଘର । ସେଇ ବାଘ ଘର ଭିତରେ ରହୁଥିଲେ ପ୍ରାୟ ତିନି ଚାରୋଟି ପୋଷାବାଘ । ତାକୁ ଲାଗି ଏ ମହାରାଜା ବ୍ରଜମୋହନ ଦେଓଙ୍କ ଷ୍ଟାଲ୍ୟୁ । ଆଜିବି ସେଇ ଷ୍ଟାଲ୍ୟୁଟି ସେମିତି ଅଛି ।

ଆମ ପଡ଼ାର ନାଁ ' ଟା ମନ୍ଦାର ବାଗ ପଡ଼ା । ଆଜିକାଲି ଭଳି ସେତେବେଳେ ଏଇ ପଡ଼ାରେ ଏତେ ବେଶୀ କୋଠାବାଡ଼ି, ଘର-ଦ୍ଵାର ନଥିଲା କିମ୍ବା ଗହଳି ଚହଳି ବି ନଥିଲା । ପଡ଼ାର ଆଖପାଖରେ ଘେରି ରହିଥିଲା ବୁଦୁବୁଦୁକିଆ ଜଙ୍ଗଲ । ରଜାଙ୍କର ପ୍ୟାଲେସ୍ ସାମ୍ନାର ସଡ଼କଟି ସେତେବେଳେ ଉନ୍ମୁକ୍ତ ଥିଲା । ଆମ ପଡ଼ାର ପିଲାମାନେ ସେଇ ବାଟ

ଦେଇ ବ୍ରଜମୋହନ ଉଚ୍ଚ ଇଂରାଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ପଢ଼ିବାପାଇଁ ଯାଉଥିଲୁ । ଯେତେବେଳେ ଆମ ପିଲାମାନଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ଆଉ ଆଗ୍ରହ ହେଉଥିଲା, ସେତେବେଳେ ଘୋଡ଼ାଶାଳ ଭିତରେ ପଶି ସୁନ୍ଦର-ସୁନ୍ଦର ଓ ବଡ଼ ବଡ଼ ଘୋଡ଼ାମାନଙ୍କୁ ମନ ପୁରେଇ ଦେଖୁଥିଲୁ । ମଝିରେ ମଝିରେ ବିଭିନ୍ନ କିସମର ପଶୁ-ପକ୍ଷୀ ଆଉ ହାତୀମାନଙ୍କୁ ଦେଖିବାର ଇଚ୍ଛା ଓ ଆଗ୍ରହକୁ ବି ଏଠି ଦେଇ ପାରୁନଥିଲୁ ।

ଭାବାନୀପାଟଣା ସହରଟିକୁ ଦି' ଭାଗ କରି ପୂର୍ବରୁ ଉତ୍ତର- ପଶ୍ଚିମ ଦିଗକୁ ବୋହି ଯାଉଛି ଗୋଟାଏ ନାଳ । ନାଁ' ତାର ଘୋଡ଼ାଘାଟ ନାଳ । ସେଇ ନାଳଟିର ନାଁ' ଘୋଡ଼ାଘାଟ ନାଳ କାହିଁକି ହେଲା, ତା' କହିହବନି । ସେଥିପାଇଁ ରାତିମତ ଗବେଷଣା ଦରକାର ।

କିନ୍ତୁ ଲୋକମୁଖରୁ ଶୁଣାଯାଏ, ଦଶହରା ପର୍ବର ଅବ୍ୟବହିତ ପୂର୍ବରୁ ସେଇ ନାଳରେ କୁଆଡ଼େ ଘୋଡ଼ାବଳି ଦିଆଯାଉଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ହୁଏତ ତାର ନାଁ' ରଖାଯାଇଥିଲା ଘୋଡ଼ାଘାଟ ନାଳ ।

ସେଇ ନାଳ ଉପରେ ଗୋଟାଏ ପୋଲ ତିଆରି କରାଯାଇ ସହରର ଉତ୍ତର ଭାଗକୁ ସଂଯୋଜିତ କରାଯାଇଛି ।

ପ୍ରାୟ ସେଇ ନାଳର କୂଳକୁ ଲାଗି ଠିକ୍ ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗକୁ ରହିଛି ବ୍ରଜମୋହନ ଉଚ୍ଚ ଇଂରାଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟ । ବିଦ୍ୟାଳୟର କିଛି ଦୂରକୁ ଡାହାଣ ଖାନା । ଡାହାଣଖାନାର ପଶ୍ଚିମ ଦିଗକୁ ପୁରୁଣା ପଡ଼ା । ପୁରୁଣାପଡ଼ାର ଦକ୍ଷିଣକୁ ଥିଲା ସେତେବେଳେର ଡାକବଙ୍ଗଳା (ଦେଶ ସ୍ୱାଧୀନ ହେଲାପରେ ସେଇ ବଙ୍ଗଳାକୁ ମହାରାଜା ରଖିନେଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ କୋଠାଟି ରଜାଙ୍କ ସାନଭାଇ ତଥା ଭୂତପୂର୍ବ ବିଧାୟକ ଏବଂ ରାଜ୍ୟସଭା ସଦସ୍ୟ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବୀର କେଶରୀ ଦେଓଙ୍କ ବାସଭବନ ।)

ପୁରୁଣା ପଡ଼ାର ଉତ୍ତରପୂର୍ବକୁ ଗୋଟାଏ ବିରାଟ ପୋଖରୀ । ସେଇ ପୋଖରୀର ଠିକ୍ ଉତ୍ତର ପୂର୍ବ ଦିଗକୁ ରହିଛି ଜିଲ୍ଲାପାଳଙ୍କ ଦସ୍ତର (କଲେକ୍ଟରିଏଟ୍ । ଯାହାକି ସ୍ୱାଧୀନତା ପୂର୍ବରୁ ସେକ୍ରେଟେରିଏଟ୍ ନାମରେ ନାମିତ ଥିଲା) ।

କଲେକ୍ଟରିଏଟ୍‌ର ଠିକ୍ ପଶ୍ଚିମ ଦିଗକୁ ରହିଛି ପରଦେଶୀ ପଡ଼ା । ବର୍ତ୍ତମାନ କଲେକ୍ଟରିଏଟ୍ ଓ ପରଦେଶୀ ପଡ଼ା ମଝିରେ ଅଛି ଜିଲ୍ଲା ପୋଲିସ୍ ସାହେବଙ୍କ ଦସ୍ତର ।

ମୋଟାମୋଟି ଭାବରେ କହିବାକୁ ଗଲେ ରାଜବାଟୀର ଠିକ୍ ଦକ୍ଷିଣକୁ ଧୋବାପଡ଼ା, ଦେଝାନ ସାହେବ ପଡ଼ା, ଦକ୍ଷିଣ- ପଶ୍ଚିମକୁ ପୁରୁଣା ପଡ଼ା, ପଶ୍ଚିମକୁ ପରଦେଶୀ ପଡ଼ା, ଉତ୍ତର-ପଶ୍ଚିମକୁ ମହାବୀର ପଡ଼ା, ଆକାବାହାଲି ପଡ଼ା, ଠିକ୍ ଉତ୍ତରକୁ ବାହାଦୁର ବଗିଚା ପଡ଼ା, ଉତ୍ତର-ପୂର୍ବକୁ ନୁଆପଡ଼ା ଏବଂ ପୂର୍ବକୁ ମହାର ବଗିଚା ପଡ଼ା ଅଛି । ଏବେ ବି ଠିକ୍ ସେମିତି ରହିଛି ।

ମନ୍ଦିରମାଳିନୀ ଭବାନୀପାଟଣା

କଳାହାଣ୍ଡି ଜିଲ୍ଲାର ଆରାଧ୍ୟ ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀ ହେଲେ ସ୍ୱୟଂ ମା', ମାଣିକେଶ୍ୱରୀ । ତାଙ୍କ ମନ୍ଦିର (ମାଣିକେଶ୍ୱରୀମନ୍ଦିର) ଏବଂ ଗୋପୀନାଥ ମନ୍ଦିର ରହିଛି ରାଜବାଟୀର ପରିସର ଭିତରେ ।

ରଜାଙ୍କ ସିଂହଦ୍ୱାରଠୁଁ ଠିକ୍ ଦକ୍ଷିଣ ପଶ୍ଚିମ ଦିଗକୁ ମୁଣ୍ଡଟେକି ଛିଡ଼ା ହେଇଛି ମା' ମାଣିକେଶ୍ୱରୀଙ୍କ ମନ୍ଦିର । ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଦର୍ଶନ ପାଇଁ ସେଇ ମନ୍ଦିରକୁ ଯିବା ପାଇଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବାଟ ଅଛି । ଗୋପୀନାଥଙ୍କ ମନ୍ଦିରକୁ ଯିବାଆସିବା ପାଇଁ ବି ସିଂହଦ୍ୱାର ଏବଂ ମା' 'ମାଣିକେଶ୍ୱରୀଙ୍କ ମନ୍ଦିରଠୁଁ ବି ବାଟ ଅଛି । ପ୍ରତି ମଙ୍ଗଳବାର ଦିନ ମା' ମାଣିକେଶ୍ୱରୀଙ୍କ ମନ୍ଦିରରେ ହୁଏ ପ୍ରବଳ ଭିଡ଼ । ସହରର- ଆବାନ ବୃଦ୍ଧ-ବନ୍ଦିତା ମା'ଙ୍କ ଦର୍ଶନକୁ ଯାନ୍ତି । ଏହାଛଡ଼ା ରାଜବାଟୀର ଅନତିଦୂରରେ ଠିକ୍ ଦକ୍ଷିଣକୁ ଭଣ୍ଡେଶ୍ୱରଙ୍କର, ଦକ୍ଷିଣ-ପଶ୍ଚିମକୁ ଭବାନୀଶଙ୍କର ମହାଦେବଙ୍କର, ପଶ୍ଚିମକୁ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଓ ମା'କଳୀଙ୍କର, ଉତ୍ତରକୁ ରାମସ୍ୱାମୀଙ୍କର ମନ୍ଦିର ଅବସ୍ଥିତ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମା' ମାଣିକେଶ୍ୱରୀ ଓ ଗୋପୀନାଥଙ୍କ ମନ୍ଦିରକୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ, ଅନ୍ୟ ମନ୍ଦିରଗୁଡ଼ିକ ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କ ଦେବୋତ୍ତର ବିଭାଗ ଅଧୀନକୁ ଚାଲିଯାଇଛି ।

ଭବାନୀପାଟଣାର କିଛି ଦୂରରେ ... ଠିକ୍ ଉତ୍ତର ପୂର୍ବକୁ ବୋହିଯାଇଛି ପିପଳ ନାଳ । ସେଇ ନାଳ ଭିତରେ ଅଛନ୍ତି ସ୍ୱୟଂ ଜଳେଶ୍ୱର ମହାଦେବ ।

ପର୍ବପର୍ବାଣୀ ଓ ମହୋତ୍ସବ

ଠିକ୍ ଆଷାଢ଼ ମାସ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ଦ୍ୱିତୀୟା ଦିନ ଜଗତର ନାଥ ସ୍ୱୟଂ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ରଥଯାତ୍ରା ମହୋତ୍ସବ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ ।

ମା' ମାଣିକେଶ୍ୱରୀଙ୍କର ଦଶହରା ପର୍ବ ମଧ୍ୟ ଦୀର୍ଘ ଦଶଦିନ ଧରି ଖୁବ୍ ଉଲ୍ଲାସ ଆନନ୍ଦରେ ପାଳନ କରାଯାଏ । ମହାଷ୍ଟମୀଦିନ ପାହାନ୍ତାକୁ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ ମା'ଙ୍କ ଛତ୍ରଯାତ୍ରା ।

ଜଗତର ନାଥ ସ୍ୱୟଂ ଜଗନ୍ନାଥ ଓ ମା' ମାଣିକେଶ୍ୱରୀଙ୍କ ଦଶହରା ପର୍ବ ଦେଖିବାପାଇଁ ଭବାନୀପାଟଣା ତଥା ଆଖ-ପାଖ ଗାଁଗଣରୁ ହଜାର ହଜାର ଲୋକ ଆସନ୍ତି । ମହାଷ୍ଟମୀ ଦିନ ରାତିରେ ପ୍ରବଳ ଜନ ଭିଡ଼ ହୁଏ ।

ବିଦ୍ୟାଳୟ

ସେତେବେଳେ ସମଗ୍ର କଳାହାଣ୍ଡି ଜିଲ୍ଲାପାଇଁ ଭବାନୀ ପାଟଣାରେ ଥିଲା ଏକମାତ୍ର ବ୍ରଜମୋହନ ଉଚ୍ଚ ଇଂରାଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟ । ଉକ୍ତ ବିଦ୍ୟାଳୟଟିକୁ ୧୯୩୬ ସାଲରେ ଏ

ମହାରାଜା ବ୍ରଜମୋହନ ଦେଓ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ତେଣୁ କଳାହାଣ୍ଡିର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରୁ ଅନେକ ପିଲା ଆସି, ଛାତ୍ରାବାସରେ ରହି ସେଇ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପଢ଼ୁଥିଲେ ।

ସେଇ ଉଚ୍ଚ ଇଂରାଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟଟିକୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ଗୁରୁ ଟ୍ରେନିଂ ସ୍କୁଲ, ସଂସ୍କୃତଚୋଲ୍, ବାଳିକା ଏମ୍.ଇ. ସ୍କୁଲ ଓ ବାପୁଜୀ ଉଚ୍ଚ ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟ ବି ଥିଲା । ଆଉ ଗୋଟାଏ ନିମ୍ନ ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଗୁରୁ ଟ୍ରେନିଂ (ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ତାଲିମ କେନ୍ଦ୍ର) ବିଦ୍ୟାଳୟ ସହ ମିଶି କରି (Attach) ଥୋଇଥିଲା । ସେଇ ନିମ୍ନ ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଆମେ ପଢ଼ୁଥିଲୁ ।

ଆଜିକାଲି ଭଳି ସେତେବେଳେ ଅର୍ଥାତ୍ ସ୍ବାଧୀନତାର ପ୍ରାୟ କାଳରେ ବିଜୁଳି (electricity) ର ବହୁଳ ପ୍ରଚାର ନଥିଲା । କେବଳ ପଢ଼ାମାନଙ୍କରେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ବତିଖୁଣ୍ଟମାନ ଯୋଗାଇ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ସେଇ ବତିଖୁଣ୍ଟ ଗୁଡ଼ିକର ଉପରି ଭାଗରେ ଏକ ପ୍ରକାର ବତି ଚଳୁଥିଲା । ସଞ୍ଜ ନଇ ଆସିଲେ ପ୍ରତି ପଢ଼ାରେ ଜଣେ ଜଣେ ଲୋକ ବୁଲି ବତିଗୁଡ଼ିକରେ ତେଲ ପୂରେଇ ଜଳେଇ ଦେଇ ଯାଉଥିଲା ।

ରଜାଙ୍କ ଘରେ ଏବଂ କାଁ ଗାଁ କେତେକ ଆଖପାଖ ରାସ୍ତାଘାଟରେ କିନ୍ତୁ ବିଜୁଳିବତି ଲାଗିଥିଲା । ଆମ ମୟାରବାଗ ପଢ଼ାରେ, ବିଶେଷ କରି ଆମେ ଚଢ଼ୁଥିବା ପଢ଼ାର କଟା ରାସ୍ତାରେ ପୂର୍ବ-ପଶ୍ଚିମ ମୁଣ୍ଡରେ ତଥା ମଝିରେ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ବିଜୁଳି ଲାଇଟ୍ ଖସି ଥିଲା ।

ଜହ୍ନପକ୍ଷ ରାତିଛଡ଼ା ସହରଟି ଅନ୍ୟ ସମୟରେ ପ୍ରାୟ ଅନ୍ଧକାର ଭିତରେ ବୁଡ଼ି ରହୁଥିଲା । ସହରର ଆଖପାଖ ଅଞ୍ଚଳରେ ବୁଦୁବୁଦୁକିଆ ଜଙ୍ଗଲ ସବୁ ଘେରି ରହିଥିବାରୁ ରାତିରେ ହିଁ ପ୍ରାୟ ଜହ୍ନମାନଙ୍କର ଭୟ ଥିଲା । ବିଶେଷ କରି ସନ୍ଧ୍ୟା ହେବାକ୍ଷଣି କଲଗାପଡ଼ିଆ ବାଘ, ଭାଲୁ , ହେଟାବାଘ, ସମ୍ବର, ହରିଣ, କୁରୁରା ଆଦି ବନ୍ୟଜନ୍ତୁମାନେ ସହର ଭିତରକୁ ପଶି ଆସୁଥିଲେ । କେବେ କେମିତି ଘୋଡ଼ାଘାଟ ନାଳ ଦେଇ ଚିତା ବାଘ ଓ ବେଳେବେଳେ ବଡ଼ ବାଘ ସହର ପାରି ହଉଥିଲା ବୋଲି ଲୋକମାନେ କହୁଥିଲେ । ତେଣୁ ସଞ୍ଜ ନଇ ଆସିବା କ୍ଷଣି ଲୋକେ ଖାଇ-ପିଇ, ଦୁଆର ଘର ଦେଇ ଶୋଇ ପଡ଼ୁଥିଲେ । କେବଳ ରାଜବାଗ ଏବଂ ବଜାର ଅଞ୍ଚଳ ଛଡ଼ା ସହରଟି ଭିତରେ ନିଶ୍ଚୟତା ଛାଇ ଯାଉଥିଲା ।

“ଦିଓଟି ଲୋମହର୍ଷଣକାରୀ ଘଟଣା ”

ଘଟଣା-“କ”

ଆଜି ବି ମୋର ମନଭିତରେ ଘର କରି ରହିଯାଇଛି ସେଇ ଲୋମହର୍ଷଣକାରୀ ଘଟଣାଟି । ତାହା ଠିକ୍ କେତେ ସାଲର ଘଟଣା ଏବେ ଆଉ ମୋର ମନେ ପଡ଼ୁନି । ବୋଧହୁଏ ୧୯୫୧-୫୨ ସାଲ୍ ହବ । ଶ୍ରାବଣ କିମ୍ବା ଭାଦ୍ରବ ମାସର କଥା ।

ମୋ' ବଡ଼ ଦଦେଇ ଏ ବାସୁଦେବ ରଥ ରହୁଥିଲେ ଆମ ପଡ଼ାର ଠିକ୍ ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗକୁ । ତାଙ୍କ ଘର ଯେଉଁଠି ଥିଲା, ତା ପରେ ଆଉକୌଣସି ଘର ଦ୍ଵାର ନଥିଲା । ତାଙ୍କ ଘରର ବାଡ଼ିକୁ ଲାଗି ରହିଥିଲା ଗହଳିଆ ଲଟିକୁଡ଼ା । ତା ପରେ ରଜାଙ୍କର ଜମିମାଳ । ଜମିରେ ଲହ ଲହକା ଧାନ ଫସଲ ହସୁଥିଲା ।

ଠିକ୍ ଜମି ଉପରକୁ ବୋହି ଯାଉଥିଲା ଘୋଡ଼ାଘାଟ ନାଳ ।

ଦିନେ ବଡ଼ି ଭୋରରୁ ଆମ ଦଦେଇଙ୍କ ଘରେ ପାଟି-ତୁଣ୍ଡ, ହୋ-ହଲ୍ଲା ଶୁଣାଗଲା । କଥାରେ ଅଛି, ତୁଣ୍ଡ ବାଇଦ ସହସ୍ର କୋଶ । ଚାହୁଁ ଚାହୁଁ କଥାଟି ଆମ ପଡ଼ାର ଏ' କୋଣରୁ ସେ' କୋଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟାପିଗଲା । ଯେଉଁମାନେ ଉଠି ସାରିଥିଲେ ସେମାନେ ଧାଇଁଲେ ଦଦେଇଙ୍କ ଘରଆଡ଼କୁ । ଦଦେଇଙ୍କ ଘରେ ସେତେବେଳେ କାନ୍ଦ-ବୋବାଳି ପଡ଼ିଥିଲା ।

ଘଟଣାଟି ହେଲା, ସେଦିନ ସକାଳେ ମୁହଁ ଅନ୍ଧାରରୁ ଆମ ବୁଢ଼ୀ ମା' ('ବାସୁ ଦଦେଇଙ୍କ ବୋଉ । ବୟସ ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କୁ ପଞ୍ଚାବନ କି ସାଠିଏ) ଉଠି ପଡ଼ି ଦୁଆର ଫିଟେଇ ବାହାରକୁ ଆସିଲେ । ପାହାନ୍ତି ଅନ୍ଧାର ଭିତରେ ଦେଖିଲେ ଅଗଣାରେ କଣ ଗୋଟେ ବସିଛି । କୁକୁରଟାଏ ହେଇଥିବ ଭାବି ତା' ଉପରେ ସେ ଗୁରୁତ୍ଵ ଦେଲେନି । କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତରେ ସେଇଟା ଥିଲା ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଚିତାବାଘ । ତାଙ୍କୁ ଦେଖିବାକ୍ଷଣି ବାଘଟି ଡେଇଁପଡ଼ି ବାଡ଼ି ଭିତରକୁ ଚାଲିଗଲା । ବର୍ଷାଦିନ ହେଇଥିବାରୁ ସେତେବେଳେ ବାଡ଼ି ଭିତରେ କାକୁଡ଼ି, କଖାରୁ, ଜହ୍ନିଲଟି ପ୍ରାୟ ଚାରିଆଡ଼େ ମାଡ଼ିଯାଇଥିଲା । ବଡ଼ ବଡ଼ ମବାଗଛ ସାଙ୍ଗକୁ ଚାକୁଣ୍ଡାବଣ ବି ଉଠିଥିଲା । ବାଡ଼ି ଭିତରେ ଥିଲା ମୟାର ଓ କନିଅର ଫୁଲଗଛ ।

ବାଘଟି ଯାଇ କନିଅର ଫୁଲଗଛକୁ ଲାଗି ରହିଥିବା ନିଘଞ୍ଚ ଚାକୁଣ୍ଡା ବଣ ଭିତରେ ଲୁଚିଗଲା । ସକାଳ ହେଇଯିବାରୁ ସେ ବୋଧହୁଏ ' ଜଙ୍ଗଲକୁ ଯାଇପାରିଲାନି ।

ସକାଳୁ ଉଠି, ମୁହଁ ହାତ ଧୋଇ ଦିଅଁଙ୍କ ପେଇଁ ଫୁଲ ତୋଳିବା ଥିଲା ଆମ ବୁଢ଼ୀମାଙ୍କ ନିତିଦିନିଆ ଅଭ୍ୟାସ । ସେଦିନ ବି ସେ ମୁହଁ- ହାତ ଧୋଇ, ହାତରେ ଫୁଲ ଡାଲା ଧରି ଫୁଲ ତୋଳିବାକୁ ବାଡ଼ି ଭିତରକୁ ଗଲେ ।

ସେଇ ଜନ୍ତୁଟା ଗୋଟେ ବଡ଼ ଚିତାବାଘ ବୋଲି ଜାଣିଥିଲେ ସେ ଯାଇ ନ ଥାନ୍ତେ । ପାଟିତୁଣ୍ଡ କରି, ଘରଲୋକଙ୍କୁ ଏବଂ ସାଇପଡ଼ିଶାଙ୍କୁ ଉଠେଇ ଥାନ୍ତେ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ତ' କାଳ ପୁରି ଆସିଥିଲା । ତେଣୁ ସେ ସେଇ ଜନ୍ତୁଟାକୁ ବାଘ ବୋଲି ଆଦୌ ଜାଣିପାରିଲେନି ।

ସେ ବାଡ଼ି ଭିତରକୁ ଯାଇ ବୁଝିଚାପ୍ ଫୁଲ ତୋଳିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏ'ପଟେ ସେ'ପଟେ ବୁଲି ବୁଲି ଫୁଲ ତୋଳୁ ତୋଳୁ, ଲଟି ଭିତରେ ବୁଝିଚାପ ଲୁଚିଥିବା ବାଘ

ଧୂଆଁରେ ତାଙ୍କ ଗୋଡ଼ଟି ଦୈବାର୍ ବାଜିଗଲା । ବାଘ କି ଆଉ ସମ୍ଭାଳେ ! ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ତାଙ୍କ ଉପରକୁ କୁଦିପଡ଼ିଲା । ସେ ବାଘ ବାଘ ବୋଲି ପ୍ରାଣ ବିକଳରେ ପାଟି କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ଠିକ୍ ସେତିକି ବେଳକୁ ତାଙ୍କ ନାତିଏ ବଇଦା ଉଠିସାରି ପିଣ୍ଡା ଉପରେ ବ୍ୟାୟାମ କରୁଥିଲା । ମା' ବୁଢ଼ୀଙ୍କର ବିକଳ ବାଘ ବାଘ ରଡ଼ି ଶୁଣି, ସେ ବାରଣ୍ଡା ଉପରେ ପଡ଼ିଥିବା, ଗୋଟାଏ ଠେଙ୍ଗାଧରି ବାଡ଼ିଆଡ଼କୁ ଧାଇଁଗଲା । ସେତେବେଳକୁ ବାଘଟି ଆଇମା'ଙ୍କ ଚକ୍ଷିଟାକୁ ମୋଡ଼ି ଦେଇ, ତାଙ୍କୁ ତଳେ ପକେଇ ଦେଇ ତାଙ୍କ ରକ୍ତ ଶୋଷିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିଲା । ଅତିଶୟ ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ତଳେ ପଡ଼ି ମା ବୁଢ଼ୀ ଛଟପଟ ହେଉଥିଲେ ।

ଠିକ୍ ସେଇ ସମୟରେ ବଇଦା ଧାଇଁ ଯାଇ, ସେଇ ବାଘ ପିଠିରେ ଲଦିଦେଲା ଗୋଟାଏ ପାହାର । ଅଚାନକ ତା' ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ ହେବ ବୋଲି ବାଘଟି ବୋଧହୁଏ ଭୁଲରେ ବି ଭାବି ନଥିଲା । ତେଣୁ ପାହାର ଖାଇ ହଠାତ୍ ବୁଲପଡ଼ି ତେଇଁ ପଡ଼ିଲା । ବଇଦା ଉପରେ । ତାକୁ ରାମୁଡ଼ି ବିଦାରି, ଖଣ୍ଡିଆ ଖାବରା କରି ଦଉଡ଼ି ଚାଲିଗଲା ବାଡ଼ି ପଛ ପଟକୁ । ସେଇଠି ପୁରୁ ରହିଥିଲା ଟାକୁଣ୍ଡାର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ବଣ । ତାରି ଭିତରେ ଯାଇ ବାଘଟା ପୁଣି ଲୁଚିଗଲା ।

ଏଣେ ଭାଷଣ ଆହତ ହେଇ ବୁଢ଼ୀ ମା ଗାଁ ଗାଁ, ରଡ଼ିଛାଡ଼ି ଛଟପଟ ହେବାକୁ ଲାଗିଥିଲେ, କ୍ଷତ-ବିକ୍ଷତ ଦେହରେ ବଇଦା ବି ବିକଳରେ ବାଘ ବାଘ ବୋଲି ଚିତ୍କାର କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଦୁହଁଙ୍କର ଆର୍ତ୍ତଚିତ୍କାର ଶୁଣି ଘରର ସମସ୍ତେ ଉଠିପଡ଼ି ସିଆଡ଼କୁ ପାଟିଦୁଷ୍ଟ କରି ଧାଇଁଗଲେ ।

“ବାଘ...ବାଘ”ର ହଜଗୋଳ ଶୁଣି ସାଇ ପଡ଼ିଶାଏ ବି ଧାଇଁ ଗଲେ । ଚାହୁଁ ଚାହୁଁ ସେଇଠି ଲୋକାରଣ୍ୟ ହେଇଗଲା । ଥୋଡ଼େ ଲୋକ ବୁଢ଼ୀମାଙ୍କୁ ଆଉ ବଇଦାକୁ ଟେକି ନେଇ ତାନ୍ତ୍ରଣାନା ଚାଲିଗଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଭଳି ସେତେବେଳେ ଯିବାଆସିବା କରିବାପାଇଁ ଯାନ... ବାହାନ... ଏପରିକି ରିକ୍ସା ବି ନଥିଲା । ତେଣୁ ଦୁହଁଙ୍କୁ ଯୁବକମାନେ ବୋହିନେଲେ ତାନ୍ତ୍ରଣାନାକୁ । କିଛି ସମୟ ପରେ ବୁଢ଼ୀ ମା', ଶେଷ ନିଶ୍ୱାସ ତ୍ୟାଗ କଲେ । ଏବଇଦାକୁ ତାନ୍ତ୍ରଣ କେତେ ଜଣ ଚିକିତ୍ସା କରିବାରେ ଲାଗିପଡ଼ିଲେ । ମା ମାଣିକେଶ୍ୱରୀଙ୍କ ଅପାର କରୁଣାରୁ କିଛିଦିନ ପରେ ବଇଦା ସୁସ୍ଥ ହେଇଗଲା ।

ଏଣେ ଚାହୁଁଚାହୁଁ ସେଇଠି ଅସଂଖ୍ୟ ଲୋକ ଜମା ହେଇଗଲେ । ପ୍ରାୟ ଯୁବକ ଆଉ ଲୋକମାନେ ଠେଙ୍ଗାବାଡ଼ି ଧରି ବାଘଟିକୁ ମାରିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । କିନ୍ତୁ ଟାକୁଣ୍ଡା ବଣ ଭିତରକୁ ପଶିବାପାଇଁ କାହାର ସାହସ୍ ହେଲାନି । ତେଣୁ ଚାରିଆଡ଼େ ଘେରି ଯାଇ ଟାକୁଣ୍ଡା ବଣ ଭିତରକୁ ଅନ୍ଧାଧୁନ୍ଦ ଭାବରେ ଟେକାପଥର ମାରିବାରେ ଲାଗିଲେ ।

ତାହୁଁ ତାହୁଁ ବଣ ନିଆଁଜଳି ଘଟଣାଟି ସହର ଭିତରେ ପ୍ରଚାରିତ ହେଇଗଲା । ଯିଏ ଶୁଣିଲା ସେ ବି ଧାଇଁ ଆସିଲା । ପୋଲିସ୍ ବି ଆସିଲେ । ହୋ... ହଲ୍ଲା ଆଉ ପାଟି ତୁଣ୍ଡରେ ଘନଟି ପ୍ରକମ୍ପିତ ହେଇଉଠିଲା । ତଥାପି ବାଘ ବାହାରିଲାନି ।

ରଜାଘରକୁ ବି ଖବର ପହଞ୍ଚିଗଲା । ଏ ବାସୁ ଦେବେଇ ଥିଲେ ରାଜ୍‌ମାତାଙ୍କ ଗୁରୁ । ତେଣୁ ଖବର ପାଇବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପଟାୟତ ଓ ଲାଲୁ ସାହେବ ବନ୍ଧୁକ ଧରି ଆସି Spot ରେ ପହଞ୍ଚିଗଲେ ।

କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ବି ବାଘଟିକୁ ମାରି ପାରିଲେନି । ତାକୁ ଦେଖିଲେ ତ ଗୁଳି କରିଥାନ୍ତେ । ହୋ.. ହଲ୍ଲା, ପାଟିତୁଣ୍ଡ ଶୁଣି ବାଘଟି ଭୟରେ ସେଇ ଚାକୁଣ୍ଡା ବଣର କେଉଁ ଏକ ନିହୁତ କୋଣରେ ତୁପତାପ୍ ଲୁଚି ଯାଇଥିଲା । ଲୋକମାନେ ଅନେକ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ବି ସେ ବାହାରିଲାନି ।

ଶେଷରେ ଶିକାରୀ ହାତୀ ଅଣାଗଲା । ଲାଲୁ ଓ ପଟାୟତ ସାହେବ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବୀରକିଶୋର ଦେଓ ଓ ଲାଲ କଦମ୍ବ ଚନ୍ଦ୍ର ଦେଓ ହାତୀ ଉପରେ ବସି ଚାକୁଣ୍ଡା ବଣ ଭିତରେ ପଶିଲେ, ଦିହଁଙ୍କ ହାତରେ ଦିଟା ବନ୍ଧୁକ । ଆଉ ବାଘଟି ଯାଏ କୁଆଡ଼େ ?

ଚାକୁଣ୍ଡା ବଣକୁ ଦଳି ଚଳି ବାଘଟି ପାଖରେ ହାତୀ ପହଞ୍ଚିଲା କ୍ଷଣି ତାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଆଗ ପାୟାର୍ କଲେ ପଟାୟତ ସାହେବ । ସଂଖ୍ୟାହୀନ ଗୁଳିମାଡ଼ରେ ସେଇଠି ବାଘଟି ମରିଗଲା । କେତେଜଣ ଲୋକ ଯାଇ ତାକୁ ଘୋଷାରି ଆଣିଲେ ରାସ୍ତା ଉପରକୁ । ମଲାବାଘଟିକୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ ଲୋକଙ୍କ ଭିତରେ ଠେଲା ପେଲା ଲାଗିଗଲା ।

ତା' ପରେ ତାକୁ ନେଇ ରାଜବାଟୀ ସାମ୍ନାରେ ପକେଇ ଦିଆଗଲା । ମୋର ଠିକ୍ ମନେ ଅଛି । ସେଇ ମଲା ବାଘଟିକୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ ସେଇ ଦିନ ସାରା ଲୋକଙ୍କ ଭିଡ଼ ଲାଗି ରହିଥିଲା । ଏହି ଘଟଣାଟି ଅନେକ ଦିନ ଧରି ସହର ଭିତରେ ଚର୍ଚ୍ଚାର ମୁଖ୍ୟ ବିଷୟ ହେଇ ରହି ଯାଇଥିଲା ।

ଘଟଣା-‘ଖ’

ଆଉ ଅରକର ଘଟଣା । ଆମ ପଡ଼ାର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର (ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ) ବି.ଏ,ବି. ଇଡ଼ି. ପାଶ୍ କରି ଆସି, ବି.ଏମ୍. ହାଇସ୍କୁଲରେ ଶିକ୍ଷକ ଭାବରେ ଯୋଗ ଦେଇଥାନ୍ତି । ସେ ମୋର ନାରାୟଣ ଦେବେଇଙ୍କ ବଡ଼ଝିଅଙ୍କୁ ବାହା ହେଇଛନ୍ତି । ତେଣୁ ସେ ମୋର ଭିଣେଇ ।

ସେ ମହାଶୟ ପ୍ରତିଦିନ ସକାଳ ସାଢ଼େ ଚାରିଟାରେ ଉଠି ଆମ ପଡ଼ାର ଛକ ଜାଗାମାନଙ୍କରେ ଛିଡ଼ା ହେଇ ହୁସିଲ୍ ମାରନ୍ତି । ତାଙ୍କ ହୁସିଲ ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ପଡ଼ାର ସମସ୍ତ

ପକ୍ଷୀ ପିଲା ଉଠିପଡ଼ି ଆସି ତାଙ୍କ ପାଖରେ ରୁଣ୍ଡ ହେଉଯାନ୍ତି । ତାପରେ ତାଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ସମସ୍ତେ ପ୍ରାନ୍ତ କ୍ରମଣରେ ବାହାରି ପଡ଼ନ୍ତି । ବିଶେଷ କରି ସକାଳ ବୁଲି ପାର୍ଶ୍ଵ ଆମେମାନେ ପିପ୍ପବ ନାଚ (ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁଠି ମହାଦେବ ମନ୍ଦିର ଅଛି) କିମ୍ବା ଚାରିଶା ପର୍ବତ ଆଡ଼େ ଯାଉଥିଲୁ । ସେ ବି ଆମ ପିଲାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଯାଉଥିଲେ ।

ସେ ମହାଶୟ ଜଣେ ଉତ୍ତମ ଆଉ ଛାତ୍ରବନ୍ଧବ ଶିକ୍ଷକ ଥିଲେ । ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ପାଠପଢ଼ା, କ୍ରୀଡ଼ା-କ୍ଷେତ୍ର ଓ ସ୍ଵାସ୍ଥ୍ୟ ପ୍ରତି ସେ ବିଶେଷ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଉଥିଲେ । ତାଙ୍କୁ ସହଯୋଗ କରୁଥିଲେ ଅନ୍ୟତମ ଛାତ୍ରବନ୍ଧବ କଳାଶିକ୍ଷକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ହେମନ୍ତ କୁମାର ପତି ।

ସେତେବେଳେ ଶିକ୍ଷକ ଆଉ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ଭିତରେ ରହି ଆସୁଥିଲା ଅତି ଉତ୍ତମ ସଂପର୍କ । ଛାତ୍ରମାନେ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କୁ ଯେମିତି ଭକ୍ତି ଆଉ ଶ୍ରଦ୍ଧା କରୁଥିଲେ, ଶିକ୍ଷକମାନେ ବି ସେମାନଙ୍କୁ ତତୋଧିକ ସ୍ନେହ-ଶ୍ରଦ୍ଧା କରୁଥିଲେ ।

ଆମ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପଢ଼ାର ବୁଢ଼ା-ପିଲା ଆଉ ଯୁବକମାନେ ପ୍ରତିବର୍ଷ ମହାଶିବ ରାତ୍ରି ଭକ୍ତି ପବିତ୍ର ଦେବୋତ୍ସବ ଦିନ ବଡ଼ି ସକାଳୁ ସହରର ପୂର୍ବ ଦିଗରେ ଥିବା ଚାରିଶା ପର୍ବତ ଏବଂ ତା ଆଖି ପାଖରେ ଥିବା କୁଶା ତଙ୍ଗରକୁ ଘେରି ରହିଥିବା ବଣ ଭିତରକୁ ବେଳପତ୍ର ଚୋଳିବାକୁ ଯାଉ ଥିଲୁ । ସେଇ ଦି ପାହାଡ଼କୁ ଘେରି ରହିଥିବା ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ ଥିଲା ଅସଂଖ୍ୟ ବେଲଗଛ । ତେଣୁ ବେଲ ପତ୍ର ସଂଗ୍ରହ କରିବାରେଆମକୁ କୌଣସି ଅସୁବିଧା ହେଉନଥିଲା ।

ପ୍ରତିବର୍ଷ ଭକ୍ତି ସେ ଦିନ ବି ଥିଲା ମହାଶିବରାତ୍ରୀ । ଦେବ ଦେବ ମହାଦେବଙ୍କ ପବିତ୍ର ପାର୍ବଣ ।

ତେଣୁ ଆମ ଶିକ୍ଷକ ମହାଶୟ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ନେତୃତ୍ଵରେ ଆମେ ସବୁ ବେଳପତ୍ର ଚୋଳିବାକୁ ବାହାରିପଡ଼ିଲୁ ବଡ଼ିଭୋରରୁ ।

ଚାରିଶା ପର୍ବତ ଏବଂ ପିପ୍ପବନାଙ୍କ ଡେଇଁ ସେ ଦିନ ଆମେ ସବୁ ଯାଇ ପହଞ୍ଚି ଯାଉଥିଲୁ କୁଶା ତଙ୍ଗର ଆରପଟରେ ଥିବା ନିଘଞ୍ଚ ବଣ ଭିତରେ । ସମସ୍ତେ ଇତସ୍ତତଃ ଭାବରେ ବିଛେଇ ହେଇ ବେଳପତ୍ର ଚୋଳିବାରେ ଲାଗିପଡ଼ିଲୁ । ମଝିରେ... ମଝିରେ... କେତେବେଳେ କିମିତି ଡାକଛାଡ଼ି, କିଏ କେଉଁଠି... କେତେ ଦୂରରେ ଥିଲେ ପରସ୍ପରକୁ ଜଣେଇ ଦଉଥିଲୁ ।

ହଠାତ୍ ଖାଇ ଭିତରୁ ହେଙ୍ଗୁଳ ଛାଡ଼ିଲା ଗୋଟାଏ ବଡ଼ କଇରା ପତରିଆ ବାଘ । ଅଗାଧ ତା ହେଙ୍ଗୁଳ ଶୁଣି ଆମ ପିଚେହି ପାଣି ହେଉଗଲା । ସେଇଠି ବାଘ ଥିବ ବୋଲି ଆମେ ସବୁ ଭୁଲରେ ବି ଭାବି ନଥିଲୁ । ତାର ହେଙ୍ଗୁଳ ଶୁଣି ଯିଏ ଯୁଆଡ଼େ ଛାଟିପିଟି

ହେଉ ଦଉଡ଼ି ଚାଲିଗଲା । କିଏ କାହାର ଖବର ରଖିବାପାଇଁ ବି ସମୟ ପାଇଲୁନି । କିଛି ସମୟପରେ ସମେସ୍ଥ ଆସି ପିପଲ୍‌ନାଳ ତଡ଼ରେ ଥିବା ଆୟତୋଟା ଭିତରେ ଏକାଠି ହେଲା । ଶିକ୍ଷକ କୃଷକମାନଙ୍କ ମହାପାତ୍ର ବି ଆସିଲେ ।

ଆଗେ ସମସ୍ତେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଖୋଜି ନେଇଁ । ଦେଖିଲା, ସମସ୍ତେ ଆସି ଯାଇଥିଲେ । କାହା ହାତରେ ବେଲପତ୍ରୀ ତାଲା ଥିଲା ତ କେହି କେହି ଗାମୁଛା ଏବଂ ତାଲା ପିଞ୍ଜି ଦେଇ ଭୟରେ ଦଉଡ଼ି ଚାଲି ଆସିଥିଲେ ।

ସେ ଯାହାହଉ, ସେଦିନ ଆମେ ସମସ୍ତେ ନିରାପଦରେ ଫେରି ଆସିଥିବାରୁ ମା' ମାଣିକେଶ୍ୱରୀ ଆଉ ଦେବ ଦେବ ମହାଦେବଙ୍କୁ ଚିତ୍ତିରେ ମୁଣ୍ଡିଆଟେ ଲେଖି ମାରିଲୁ ।

ଏମିତି ଭାବରେ... ମୋ ସାଙ୍ଗମାନଙ୍କଗହଣରେ ମୋର ଛାତ୍ରଜୀବନ ସୁଖ-ଦୁଃଖ, ବିପଦ-ଆପଦ, ଭଲ-ମନ୍ଦ ଭିତର ଦେଇ କଟିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

... ଆମ ଗାଁ ଚାଉଳ ବେପାରୀମାନେ ...

ସ୍ୱାଧୀନତାର ପ୍ରାର୍ କାଳରେ ଏବଂ ସ୍ୱାଧୀନତାର କିଛି ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମ ବଡ଼ ପହିଲିପାର (ବର୍ତ୍ତମାନ ଧର୍ମଗଡ଼ ଉପଖଣ୍ଡ)ର ଚାଷୀମାନେ ଚାଉଳ ଏବଂ ରବି ଫସଲ ବ୍ୟବସାୟ କରୁଥିଲେ । ଆମ ଗାଁ-ଖୁରୁକୁ ଗୁଡ଼ା ଓ ଜଳତାମୁଣ୍ଡାର ରରତ ମାନେ ଯଥା :- ଭୂତ ଗଉଡ଼, ଉର୍ବଶାଳ ବୁଡ଼ା, ପଞ୍ଚୁଗଣ୍ଡ, ଲମ୍ବ ରଥ, ମାଟି ଗଉଡ଼ ପ୍ରଭୃତି ବି ପ୍ରାୟ ସେଇ ବ୍ୟବସାୟ କରୁଥିଲେ । ଫସଲ ଅମଳ ସରିବାକ୍ଷଣି ସେମାନେ ସବୁ ଚାଉଳ, ମୁଗ, ବିରି, ମାଣ୍ଡିଆ, କାନ୍ଥଲ ଏବଂ ଶୋରିଷ ସବୁ ପ୍ରଭୃତ ପରିମାଣରେ କିଣି ମହଜୁଦ ରଖୁଥିଲେ । ତାପରେ ଗାଁର ଆଠ ଦଶ ଜଣ ରରତ ମିଶି କିଣିଥିବା ଚାଉଳ ଆଉ ରବି ଫସଲ ସବୁକୁ ନିଜ ନିଜ ଶଗଡ଼ରେ ବୋଝେଇ କରି ବିକିବା ପାଇଁ ଭବାନୀପାଟଣା ସହରକୁ ଆସୁଥିଲେ ।

ଆଜିକାଲି ଭକ୍ତି ସେତେବେଳେ ବି ଭବାନୀପାଟଣା ସହରରେ ସପ୍ତାହକୁ ଦି' ଦିନ ଅର୍ଥାତ୍ ମଙ୍ଗଳବାର ଏବଂ ଶନିବାର ଦିନ ହାଟ ବସୁଥିଲା । ସହରର ଆଖପାଖ ଅଞ୍ଚଳରୁ ତଥା ଦୂରଦୂରାନ୍ତରୁ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ବ୍ୟବସାୟୀମାନେ କିଣାବିକା କରିବାପାଇଁ ଏଠିକି ଆସୁଥିଲେ । ମଙ୍ଗଳବାର ଦିନ ବସେ ସବୁଠୁଁ ବଡ଼ ହାଟ । କିନ୍ତୁ ଏବେ ଯୋଉଠି ସାପ୍ତାହିକ ହାଟ ବସୁଛି, ସେତେବେଳେ କିନ୍ତୁ ସେଉଠି ବସୁ ନଥିଲା ।

ସାପ୍ତାହିକ ହାଟ ଦି'ଟା ବସୁଥିଲା ଦୈନିକ ବଜାର ଭିତରେ, ଏବେ ଯେଉଁଠି ଅଛି ଅନେକ ଦୋକାନ ବଜାର । ପ୍ରବଳ ଲୋକ ଗହଳି ହଉଥିଲା । ଆମ କଳାହାଣ୍ଡି ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଜିଲ୍ଲା ପାହ୍ୟା ପାଇବ । ପରେ ଭବାନୀପାଟଣା ସହରଟି ହେଲା ଜିଲ୍ଲାର ମୁଖ୍ୟ ସରକାରୀ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ (DISTRICT HEADQUARTERS) । ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଅନେକ ବିଭାଗର

ଦସ୍ତର ସବୁ ଖୋଲିଗଲା । ଆମ ଜିଲ୍ଲାରେ ଶିକ୍ଷିତ ସଂଖ୍ୟା କମ୍ ଥିବାରୁ ସରକାରୀ ଦସ୍ତର ଗୁଡ଼ିକରେ ନିଯୁକ୍ତି ପାଇ ବିଭିନ୍ନ ଜିଲ୍ଲାରୁ କର୍ମଚାରୀ ମାନେ ଆସି ଯୋଗ ଦେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତା'ପରେ ପିଲାମାନେ ହେଲେ ଯୁବକ । ବ୍ୟାସାହା ହେଇ ଘର ସଂସାର କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେଇ ହିସାବରେ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଜନସଂଖ୍ୟା ବି ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଅନେକ ଘରଦ୍ୱାର...କୋଠାବାଡ଼ି ବି ଧୀରେ ଧୀରେ ତିଆରି ହେବାରେ ଲାଗିଲା ।

ଫଳରେ ଦୈନିକ ବଜାର ଭିତରେ ବସୁଥିବା ମଙ୍ଗଳବାରୀଆ ଓ ଶନି ବାରୀଆ ହାଟ ପାଳି ଦି'ଟାରେ ଭିଡ଼ ଜମିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତେଣୁ ପୌରପାଳିକା ହାଟ ଦି'ଟାକୁ ଗୋଲେଇ ଫିଲ୍ଡକୁ ଉଠେଇ ଆଣିଲେ ।

ଏବେ ଯୋଉ ଜାଗାରେ ପୋଷ୍ଟ ଅଫିସ୍, ବାଳିକା ଉଚ୍ଚ ଇଂରାଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟ, କଳାହାଣ୍ଡି ଲେଖକ କଳା ପରିଷଦ, ଚାଉନ୍ ହଲ୍, ଟ୍ରେନିଂ ସେଣ୍ଟର, ଦୂର୍ଗା ମଣ୍ଡପ, ପାଣି ଟାଙ୍କି, ଅରବିନ୍ଦ ଉଚ୍ଚ ବିଦ୍ୟାଳୟ ପ୍ରଭୃତି ମୁଣ୍ଡଟେକି ଠିଆ ହେଇଛି, ସେସବୁ ସେତେବେଳେ ସେଇଠି କିଛି ନଥିଲା । ପଡ଼ିଆଟି ଗୋଲ୍ ହେଇ ଖାଲି ପଡ଼ିଥିଲା । ତାକୁ ଲୋକେ ଗୋଲେଇ ଫିଲ୍ଡ ବୋଲି କହୁଥିଲେ । ଆମେ ପିଲାମାନେ ବେଳେବେଳେ ସେଇଠି ଫୁଟବଲ୍ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଖେଳସବୁ ଖେଳୁଥିଲୁଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଠିକ୍ ସେଇ ଫିଲ୍ଡ ମଝିରେ ଗୋଟାଏ ସଡ଼କ ଯାଇ ପଡ଼ିଆଟିକୁ ଦି' ଜାଗାରେ ବିଭକ୍ତ କରି ଦେଇଛି । ସଡ଼କର ପଶ୍ଚିମ ଦିଗକୁ...ଯେଉଁଠି ଏବେ ଅନେକ ସରକାରୀ କୋଠାବାଡ଼ି ତିଆରି ହେଇଛି, ସେଇ ଜାଗାଟି ଆଗ ଥିଲା ଚାକୁଣ୍ଡା ଜଣ । ସଡ଼କର ପୂର୍ବ ଭାଗ ପଡ଼ିଆଟିରେ ଏବେ ବସୁଛି ସାମ୍ବାହିକ ହାଟ ।

ହଁ, କ'ଣ କହୁଥିଲି, ଆମ ଗାଁର ଚାଷୀମାନଙ୍କ କଥା । ସେମାନେ ପ୍ରାୟ ଦି'ମାସରେ ଥରେ ଦି'ଥର ଚାଉଳ ଏବଂ ରବି ଫସଲ। ସବୁ ବିକିବା ପାଇଁ ସହରକୁ ଆସୁଥିଲେ ।

ମୋ ବୋଉ କିମ୍ବା ନନା ସେମାନଙ୍କ ହାତରେ ଟଙ୍କା ଦି'ଟଙ୍କା....କେବେ କିମିତି ଚାରି ଟଙ୍କା ବି ପଠେଇ ଦଉଥିଲେ ମୋ ପାଖକୁ - । ଲିଆ, ଚୁଡ଼ା କିମ୍ବା ପକ୍କୁଡ଼ି ଆଦି କିଣି ଖାଇବାକୁ । ବେଳେବେଳେ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କଠୁଁ ଟଙ୍କା ଦି'ଟଙ୍କା ଧାର ମାଗି ରଖୁଥିଲି । ପରେ ସେମାନେ ଗାଁକୁ ଯାଇ ସେଇ ଟଙ୍କା ମୋ ନନାଙ୍କ ଠୁଁ ମାଗି ନଉଥିଲେ ।

ସେମାନେ ଆସି ପ୍ରାୟ ନାରାୟଣ ଦଦେଇଙ୍କ ଦାଣ୍ଡପଟ ଅଗଣାରେ ଶଗଡ଼ ସବୁ ଫିଟେଇଥିଲେ । ସେଇଠି ରନ୍ଧାବଢ଼ା କରି ଖାଉଥିଲେ । ହାଟ କାମ ସାରି ସେ ଦିନ ରାତିରେ ବାହୁଡ଼ି ଯାଉଥିଲେ ଗାଁକୁ ।

କେବେ କିମିତି ଖରା ଛୁଟା, ଦଶହରା ଛୁଟା ଏବଂ ବଡ଼ ଦିନ ଛୁଟାବେଳେ ସେମାନେ ଭବାନୀପାଟଣା ଆସିଲେ, ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଶଗଡ଼ରେ ବସି ଗାଁକୁ ଯାଉଥିଲି । ଗାଁକୁ ଗଲାବେଳେ ମୋ ମନରେ ଆସୁଥିଲା ଅପାର ଆନନ୍ଦ ।

‘ଗୋପୀ ଫେରାର’

ମୁଁ ଆସି ଦି’ ତିନି ବର୍ଷ ରହିଲା ପରେ, ମୋ ତଳ ସାନଭାଇ ଗୋପୀ (ଗୋପୀନାଥ ରଥ, ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ ରେଭେନ୍ସା ସୁପରଭାଇକର) ଆସି ବାସୁ ଦେବରକ ଘରେ ରହି ପଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । କିନ୍ତୁ ସେ ଷଷ୍ଠ ଶ୍ରେଣୀ ପଢ଼ିଲା ବେଳେ ହଠାତ୍ ଦିନେ କୁଆଡ଼େ ଫେରାର ହେଇଗଲା । ଚାରିଆଡ଼େ ଖୋଜା ଖୋଜି କରି ବି ଆମେ ତାର କୌଣସି ସନ୍ଧାନ ପାଇଲୁନି । ତାର ନିଖୋଜ ହେଇଯିବା ଖବର ଶୁଣି ନନା ବୋଉ ଅତିଶୟ ଦୁଃଖରେ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଲେ । କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ବୋଉ ଆଖିରୁ ଲୁହ ଶୁଖିଗଲା ।

ଆଜିକାଲିକା ଭଳି ସେତେବେଳେ ଗମନାଗମନର ବିଶେଷ ସୁବିଧା ନଥିଲା । ଯାନବାହନତ ଦୂରର କଥା, ରାସ୍ତାଘାଟର ବି ଆଦୌ ସୁବିଧା ନଥିଲା । ଦୂର ଦୂରାନ୍ତକୁ ଯିବା ଆସିବା କରିବା ପାଇଁ କେବଳ ରେଳଗାଡ଼ି ଛଡ଼ା ଆଉ କୌଣସି ସୁବିଧା ନଥିଲା ।

ସେତେବେଳେ ଆମ କଳାହାଣ୍ଡି ଷ୍ଟେସନ୍ ଏକମାତ୍ର ରେଲ୍‌ଷ୍ଟେସନ୍ ଥିଲା କେସିଙ୍ଗା । ତେଣୁ ଟ୍ରେନ୍‌ରେ ଯାଇ ତାକୁ ଖୋଜିବା ଆଦୌ ସମ୍ଭବପର ନଥିଲା ।

ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ଛୁଟାରେ ଗାଁକୁ ଯାଉଥିଲି, ବୋଉ ମୋତେ କୋଳରେ ଧରି, ଗୋପାକି ବାହୁନି ବାହୁନି ଖୁବ୍ କାନ୍ଦୁଥିଲା । ନନା-ବୋଉଙ୍କ ସମେତ ଅନ୍ୟମାନେ ବି ଗୋପୀ କି ମନେ ପକେଇ ଦୁଃଖରେ ଗ୍ରିୟମାଣ ହୋଇ ପଡୁଥିଲେ ।

ଗୋପୀକୃଷ୍ଣ ଗଲେ କୁଆଡ଼େ ?

ଏମିତି ଭାବରେ ପ୍ରାୟ ଦି’ ଅଡ଼େଇ ବର୍ଷ କଟିଗଲା । ଦିନେ ହଠାତ୍ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କରି ଦେଇ ଗୋପୀ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା ଭବାନୀପାଟଣାରେ । ଅନେକ ଦିନ ପରେ ତା’କୁ ଫେରି ଆସିଥିବା ଦେଖି ସମସ୍ତେ ଆନନ୍ଦରେ ଅଧୀର ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ।

ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଗାଁକୁ ବି ଖବର ଦିଆଗଲା । ନନା-ବୋଉ ଶଗଡ଼ ଗାଡ଼ିରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ ଭବାନୀ ପାଟଣାରେ । ବୋଉମୋର ଗୋପାକି ଦେଖି, ତାକୁ କୁଣ୍ଢେଇ ପକେଇ ଆନନ୍ଦରେ କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

କିନ୍ତୁ ହଠାତ୍ ସେଇ ଆନନ୍ଦରେ ଡଟା ପଡ଼ିଗଲା । କାରଣ ଗୋପୀର ବା’ଗୋଡ଼ର ଠିକ୍ ନଳି ହାଡ଼ ଉପରେ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଘା’ ହେଇ ପାଡ଼ି ଯାଇଥିଲା । ତେଣୁ ବାଘି ଛ’ମାସ ହେଲା ସେ ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ବହୁତ କଷ୍ଟ ପାଉଥିଲା ।

ଭବାନୀ ପାଟଣାରୁ ସେ ଟ୍ରେନ୍‌ରେ ଟାଳି ଯାଇଥିଲା ରାୟଗଡ଼ା । ରାୟଗଡ଼ା ସହରରେ ଏଠି-ସେଠି..ଭୋକ ଉପାସରେ କିଛିଦିନ ରହିଲା ପରେ, ଗୋଟାଏ ଧୂଢ଼ିଆ ଚାଷୀ (ବୋକୋ ପାର୍‌ମର) ତେଲେଙ୍ଗା ଲୋକ ତାକୁ ନିଜ ଘରେ ଆଶ୍ରୟ ଦେଇଥିଲା ।

ସେ ତାଙ୍କ ଘରେ ଖାଇ ପି' ରହିଥିଲା ଏବଂ ତାଙ୍କର କାମଧନ୍ୟା ବି ବୁଝା ବୁଝି କରୁଥିଲା । କିନ୍ତୁ ହଠାତ୍ ଦିନେ ତା' ଗାଁ'ଗୋଡ଼ ନଳିହାଡ଼ରେ କ'ଣଟେ ବାଜି ଚମଡ଼ା ଛାଡ଼ିଗଲା । ଧୀରେ ଧୀରେ ସେଇ ଜାଗାଟା ପାଟି ଯାଇ ଏକ ବଡ଼ ଘା'ରେ ପରିଣତ ହେଲା । ଗୋଡ଼ ଘା'କୁ ଭଲ କରିବା ପାଇଁ ସେ କିମ୍ବା ସେ ଯାହା ଘରେ ରହୁଥିଲା, ଅନେକ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ତାର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟକୁ ସେଇ ଘା'ଟା ଆଦୌ ଶୁଖିଲା ନାହିଁ । ଯନ୍ତ୍ରଣା ସହି ନ ପାରି ଖାସ୍ ସେଇଥିପାଇଁ ବୋଧେ ସେ ଘରକୁ ଫେରିଆସିଥିଲା ।

ସେଇ ଦିନଠୁଁ ସେ ଆଉ ଚରାନ୍ନାପାଟଣା ଆସି ପଡ଼ିଲାନି । ଗାଁ'ରେ ରହି ଚେରମୁକି ଔଷଧ କରିବାରୁ ଧୀରେ ଧୀରେ ଘା'ଟି ଶୁଖିଗଲା । ତା'ପରେ ସେ ହୋଇଗଲା ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଆରୋଗ୍ୟ ।

ଗୋପୀତଳକୁ ସେତେବେଳେ ଜନ୍ମ ହେଇ ସାରିଥିଲେ ଆଉ ତିନି ଭାଇ ଦେବ, ଚନ୍ଦ୍ର, କୃଷ୍ଣ । ପରେ ପରେ ଜନ୍ମ ହେଲେ ଉମା ଓ ୪ ସୁବାସ । ମାନଭାଇ ଚନ୍ଦ୍ର ୪/୫ ବର୍ଷରେ ହଠାତ୍ ରହଳାଳା ସମ୍ବରଣ କରି ଚାଲିଯାଇଥିଲା ।

ଦେବର ମନ କିନ୍ତୁ ପଡ଼ାପଡ଼ିରେ ଆଦୌ ଲାଗୁ ନଥିଲା । ସେ ଘରେ ଘରେ ସାମାନ୍ୟ କିଛି ପଢ଼ିଥିଲା । ତା'ର ଅଧିକାଂଶ ସମୟ ଚାଷବାସ ଆଉ ଘରର ଭଲ ମନ୍ଦ ବୁଝିବାରେ କଟି ଯାଉଥିଲା ।

୪କୃଷ୍ଣ କିନ୍ତୁ ଥିଲା ଖୁବ୍ ବୁଦ୍ଧିମାନ ଆଉ ମେଧାବୀ । ତେଣୁ ସୁଦୂର ଜୟପୁରରେ ଥିବା ମୋ ପିଉସୀ କାଳୀ ନାନୀଙ୍କ ଘରେ ରହି ସେ ପଢୁଥିଲା ଓ ଖୁବ୍ ଭଲ ପଢୁଥିଲା ।

ଦିନେ ହଠାତ୍ ମୋ' ପିଉସୀ ୪ ଗୋଦାବରୀଶ ମିଶ୍ରଙ୍କ ଠୁଁ ଖଣ୍ଡେ ଚିଠି ଆସିଲା । ସେ ଚିଠିରେ ସେ ଲେଖିଥିଲେ-ଦଶ ପନ୍ଦର ଦିନ ହେଲା କୃଷ୍ଣ କୁଆଡ଼େ ପଳେଇଛି । ଆମ ଗାଁ ଖୁବୁଲୁ ରୁଡ଼ାକୁ କାନେ ଚାଲି ଆସିଥିବ ବୋଲି ସେଇ ଚିଠିରେ ସେ ସନ୍ଦେହ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ଏବଂ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ବି ଲେଖିଥିଲେ ।

ସେତେବେଳକୁ ଆଜିକାଲିକା ଭଳି ଡାକ ସରବରାହର ସୁବିଧା ଏତେ ବେଶୀ ନଥିଲା । କେବଳ କଟା ସଡ଼କ ଥିବା (ସଂଯୋଗ କରୁଥିବା) ଅଳ୍ପ କିଛି ମୁଖ୍ୟ ମୁଖ୍ୟ ଗାଁ'ରେ ଡାକଘରୁ ଦୂରଦୂରାନ୍ତର ଜାଗାକୁ ଚିଠିପତ୍ର, ଟଙ୍କା ପଇସା ଜଣେ ଲୋକ ଦ୍ଵାରା ନେବା ଆଣିବା କରାଯାଉଥିଲା । ତାକୁ ଡାକବାଲା ବା ହରକରା କୁହାଯାଉଥିଲା ।

ଏଇ ଡାକବାଲା ବା ହରକରା ପ୍ରତିଦିନ ଯୋଉଠୁଁ ଯୋଉଠିକି ଯିବା ଆସିବା କରୁଥିଲା, ଠିକ୍ ସମୟରେ ହିଁ କରୁଥିଲା । ତେଣୁ ଗାଁ ଗହଳିର ଲୋକେ ତାକୁ ଦେଖି ହିଁ ସମୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରୁଥିଲେ । କାରଣ ସେ ସମୟରେ ଘଣ୍ଟାର ବ୍ୟବହାର ଆଦୌ

ନଥିଲା କହିଲେ ତଳେ । ଆକାଶରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଗତି କି ଦେଖୁ ହିଁ ଆନୁମାନିକ ସମୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରୁଥିଲେ ।

ଗୋପୀ କୁଆଡ଼େ ଯାଇ ଫେରି ଆସିଥିଲା । ଏବେ କୃଷ୍ଣ ବି କୁଆଡ଼େ ପକେଇ ଯିବାରୁ ବୋଉକୁ ଆଉ ସମ୍ଭାଳେ କିଏ ? ସେ ଦିନରାତି କୃଷ୍ଣକୁ ମନେ ପକେଇ ପକେଇ ପ୍ରାୟ ଖୁଆପିଆ ଛାଡ଼ି ଦେଲା । ନନାଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ବି ଥିଲା ତଥୈବତ । ଆମ ଛୋଟ ଛୋଟ ପିଲାଙ୍କ କଥା ବା କ’ଣ କହିବି । ଆମମାନଙ୍କ ଆଖିରୁ ବି ସବୁବେଳେ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଲୁହ ଶୁଖୁ ନ ଥିଲା ।

କିନ୍ତୁ ଭଗବାନଙ୍କ ଲୀଳା ତ ଅତି ଚିଚିତ୍ର । ସେ ବୋଧହୁଏ’ ଆମ ପରିବାରର ଦୁଃଖ ସହି ପାରିଲେ ନି । ଠିକ୍ ପନ୍ଦର ଦିନ ପରେ ହଠାତ୍ ରାୟଗଡ଼ାସ୍ଥ ରେଲ ଷ୍ଟେସନ୍‌ର କ୍ୟାଣ୍ଟିନ୍ ମ୍ୟାନେଜର ନନାଙ୍କ ଠିକଣା ଯୋଗାଡ଼ କରି ଖଣ୍ଡିଏ ଚିଠି ଦେଲେ । ସେ ଲେଖିଥିଲେ “କୃଷ୍ଣ ରଥ...ନାମକ ଗୋଟାଏ ୧୨/୧୩ ବର୍ଗର ପିଲାଟିଏ ଜୟପୁରରୁ ଚାଲିଆସି ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଅଛି । ସେ ଆପଣଙ୍କ ପୁଅ ଏବଂ ଗାଁ ଖୁଚୁଲୁଗୁଡ଼ା ବୋଲି କହିଛି । ତେଣୁ ଆପଣଙ୍କ କେହି ଲୋକ ଆସି ତାଙ୍କୁ ନେଇଯାନ୍ତୁ ।

ମୁଁ ସେତେବେଳେକୁ ଦଶମ ଶ୍ରେଣୀରେ ପଢୁଥିଲି । ତେଣୁ ନନା ମତେ ପଠେଇଲେ ରାୟଗଡ଼ା । ମୁଁ ଟ୍ରେନ୍‌ରେ ଯାଇ ସେଠି ପହଞ୍ଚିଲି । କୃଷ୍ଣକୁ ଦେଖି ଖୁବ୍ ଖୁସି ହେଲି । ତା’ପରେ ତାକୁ ଧରି ବସ୍ ଯୋଗେ ଚାଲିଗଲି ଜୟପୁର ।

ଜୟପୁରର ପି’ସି ନାନା, ପି’ସା ସମସ୍ତେ ତାକୁ ଫେରି ଆସିବା ଦେଖି ଖୁବ୍ ଖୁସି ହେଇଗଲେ । ତାକୁ ବୁଝେଇ-ସୁଝେଇ ସେଇଠି ରହି ଭଲଭାବରେ ପଢ଼ାପଢ଼ି କରିବା ପାଇଁ କହିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଖରାଛୁଟୀରେ ଘରକୁ (ଗାଁ ଖୁଚୁଲୁଗୁଡ଼ାକୁ) ଆସି ଆଉ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ଜୟପୁର ଗଲାନି । ଗୋପୀ ଓ କୃଷ୍ଣର ପାଠପଢ଼ା ବନ୍ଦ ହେଇଗଲା । ଫଳରେ ପିଲାଙ୍କ ପାଠପଢ଼ା ନେଇ ନନା ବୋଉଙ୍କ ଚିନ୍ତା ବହୁ ପରିମାଣରେ ବଢ଼ିଗଲା ।

“ମୋ ଛାତ୍ରଜୀବନ ”

ଆଗରୁ କହିଚି । ମୁଁ ମାର୍ଚ୍ଚଣ୍ଡ କଲେଜର ଘରେ ରହି ପଢୁଥିଲି । ୧୯୪୭ ଅଗଷ୍ଟ ପନ୍ଦର ତାରିଖରେ ଭାରତ ସ୍ୱାଧୀନ ହେଲା । ୧୯୪୮ ସାଲ୍‌ରେ ଓଡ଼ିଶାର ଛବିଶ’ଗଡ଼ ଜାତରୁ ରାଜତନ୍ତ୍ର ସବୁଦିନ ପାଇଁ ଲୋପ ପାଇ, ସେ ସବୁ ମିଶି ଗଠିତ ହେଲା ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶ । ଆମ ଓଡ଼ିଶା ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବରେ ଗୋଟାଏ ପ୍ରଦେଶ ପାହ୍ୟା ପାଇଲା ।

ଫଳରେ ରାଜ-ରାଜୁଡ଼ାଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଚାକିରି କରୁଥିବା ସମସ୍ତ ସାଇବ ଅଫିସରମାନେ ଚାଲିଗଲେ ପ୍ରାଦେଶିକ ସରକାରଙ୍କ ଅଧୀନକୁ । ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କର ବଦଳି ପ୍ରକ୍ରିୟା ଆରମ୍ଭ ହେଲା ଗୋଟାଏ ଜିଲ୍ଲାରୁ ଅନ୍ୟ ଜିଲ୍ଲାକୁ ।

ଝେର ସମୟରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମାର୍ଜଣ ରଥ (କକେଜ) ଥିଲେ ଜଳାହାଣ୍ଡର ଝେରର ସୁପରିନ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ଅଫ୍ ଏଡୁକେସନ । ତା’ପରେ ସେ ଭଳି ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗ ଅଫିସରମାନଙ୍କର ପଦବୀ କି ସ୍ୱାଧୀନ ସରକାର ପରିବର୍ତ୍ତନ କରି ଦେଇ ରଖିଲେ- “ District Inspector of Schools ” ବା ଜିଲ୍ଲା ଶିକ୍ଷାଧିକାରୀ । ସେଇ ହିସାବରେ ମାର୍ଜଣ କକା ବି ଜିଲ୍ଲା ଶିକ୍ଷାଧିକାରୀ ପଦରେ ବଦଳି ହେଇ ଚାଲିଗଲେ ସୁଦୂର କେନ୍ଦୁଝର ଜିଲ୍ଲାକୁ । ପ୍ରଥମେ ଗଲାବେଳେ ସେ ତାଙ୍କ ପରିବାରକୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ନ ଥିଲେ । ପରେ ପରେ ଘର-ଦୁଆର ଆଦି ସୁବିଧା କରି ସେ ତାଙ୍କ ପରିବାରକୁ ନେଇ ଚାଲିଗଲେ କେନ୍ଦୁଝରକୁ ।

କେଜାଣି କାହିଁକି ମତେ ନେଲେନି । ନାରାଣ ଦଦେଇଙ୍କ ପୁଅ ପୂର୍ଣ୍ଣକୁ ପଢ଼େଇବା ପାଇଁ ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ନେଲେ । ସେଥିପାଇଁ ନନା-ବୋଉ ମୋର ଖୁବ୍ ମନ-ଦୁଃଖ କଲେ । କକେଜ କିନ୍ତୁ ଯିବା ଆଗରୁ ନନାଙ୍କୁ କହିଗଲେ- “ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ନାରାୟଣ ଭାଇନାଙ୍କ ଘରେ ରହି ପଡୁଥାଉ । ମୁଁ ତାର ପଢ଼ାଖର୍ଚ୍ଚ ଓ ବହିପତ୍ର ଯୋଗେଇ ଦଉଥିବି ।

ମୁଁ ନାରାଣ ଦଦାଙ୍କ ଘରେ ରହି ପଢ଼ା ପଢ଼ି କରିବାରେ ଲାଗିଲି ।

ବନ୍ଧୁ କାଳୀ ମିଶ୍ର ଓ ତାଙ୍କ ବୋଉ ଶ୍ରୀମତୀ ସାବିତ୍ରୀ ଦେବୀ

ଏ ଲୋକନାଥ ମିଶ୍ରଙ୍କ ବଡ଼ ପୁଅ ଶ୍ରୀ କାଳୀ ପ୍ରସାଦ ମିଶ୍ର । ଘର ତାଙ୍କର ଥିଲା ଭାରତୀ ସାହିତ୍ୟ ସମିତି ସାମ୍ବାରେ । ସେ ସସ୍ତ୍ରମ ଶ୍ରେଣୀରେ ଫେଲ୍ ହେଇ ଯିବାରୁ ଆମେ ସବୁ ମୁଁ, ବିନୋଦ, ସହଦେବ, ବିଶ୍ୱି, ସୁରେଶ ପ୍ରଭୃତି ଯାଇ ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗେ ମିଶିଲୁ । ମଧୁବାସ (ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଓକିଲ) ବି ବୋଧେ’ ଫେଲ୍ ହେଇଯାଇଥିଲେ । ଆମେ ସମସ୍ତେ ଥିଲୁ ସସ୍ତ୍ରମ ‘ଖ’ (Seventh “B” Class) ର ଛାତ୍ର । ଧୀରେ ଧୀରେ ଆମ ବନ୍ଧୁତା ଜମିବାରେ ଲାଗିଲା । ଦିନେ କାଳୀ ମିଶ୍ର ମତେ, ବିଶ୍ୱି, ସୁରେଶ ଆଉ ମଧୁକୁ କହିଲେ-“ତମେ ସବୁରାତିରେ ଆସୁନ । ଆମ ଘରେ ପଢ଼ାପଢ଼ି କରିବା” । ତାଙ୍କ କଥାରେ ରାଜି ହେଇ ପ୍ରତିଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଆମେ ସବୁ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ପଢ଼ିବାକୁ ଯାଉ । ପଢ଼ାପଢ଼ି ସାରି ଠିକ୍ ରାତି ନ’ ଚାରେ ନିଜ ନିଜ ଘରକୁ ଫେରିଆସୁ ।

ଏମିତି ଭାବରେ କିଛି ଦିନ କଟିଗଲା । ଦିନେ ହଠାତ୍ କାଳୀ ମିଶ୍ରଙ୍କ ସ୍ନେହମୟୀ ବୋଉ (ମା) ସାବିତ୍ରୀ ଦେବୀ ଆମମାନଙ୍କୁ କହିଲେ - “ ତମେ ସବୁ ରାତିରେ ଏଠି ରହି ଯାଉନ । ପାହାନ୍ତାରୁ ଉଠି ପଢ଼ାପଢ଼ି କରନ୍ତ । ଖୁବ୍ ଭଲ ହୁଅନ୍ତା । ଆମ କାଳୀ ଏକୁଟିଆ ରେ ଏଠି (ଦାଣ୍ଡଘରେ- ଯୋଉଠି ଆମେ ସବୁ ପଢ଼ାପଢ଼ି କରୁଥିଲୁ ।) ଶୋଇବାକୁ ଡରୁଛି । ଘରେ ଶୋଉଥିବାରୁ ପାହାନ୍ତାରୁ ଯେତେ ଉଠେଇଲେ ବି ଆଉ ଉଠୁନି । ”

ଆମେ ପିଲାଏ ତାଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ରାତି ହୋଇଗଲା । ତହିଁ ଆରଦିନଠୁଁ ନିଜ ନିଜର ବେଡ଼ିଂ ପତ୍ର ସହ ବସି ପତ୍ର ସବୁ ଧରି କାଳୀମିଶ୍ରଙ୍କ ଦାଣ୍ଡ ଘରେ ହାତର ହୋଇଗଲା । ତା’ପରଠୁଁ ପଢ଼ାପଢ଼ି ଧୂମ୍‌ଚାଲିଲା । ତା’ ସାଙ୍ଗକୁ ଖେଳାଖେଳି ବୁଲାବୁଲି ଏବଂ ଯାତ୍ରା ସମୟରେ ରାତିରେ (ଅବଶ୍ୟ ପୁରଜନମାନଙ୍କ ଅଜ୍ଞାତ ସାରରେ) ଯାତ୍ରା ଦେଖା ବି ଖୁବ୍ ଚାଲିଲା ।

ଫଗୁଯାତ୍ରା ଉତ୍ସବ ଉପଲକ୍ଷେ ଆଗ ପରୁଦଶମୀଠାରୁ ଦୋଳ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ବାସୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜବାଟୀ ଓ ଷ୍ଟାଟ୍ୟୁ ପାଖରେ ହଉଥିଲା ଅନେକ ପ୍ରକାରର ସୁଆଙ୍ଗ । ତା’ପରେ ଠିକ୍ ବଜ୍ର ମାସର ଶୁକ୍ଳ ପକ୍ଷ ପ୍ରତିପଦାଠାରୁ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଯାଏ ସ୍ଥାନୀୟ ରାମସ୍ବାମୀ ମନ୍ଦିରରେ ରାମନବମୀ ମହୋତ୍ସବ ମଧ୍ୟ ପାଳିତ ହଉଥିଲା । ରାମସ୍ବାମୀ ମନ୍ଦିର ଭିତରେ ଠିକ୍ ଠାକୁରଙ୍କ ସାମ୍ନାରେ ହଉଥିଲା ରାମଲୀଳା ଓ ଦାସକାଠିଆ ।

ମନ୍ଦିର ବାହାରେ ... ଠିକ୍ ସଡ଼କ ପାଖକୁ ... ବିଭିନ୍ନ ଜାଗାରେ ହେଉଥିଲା ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ସୁଆଙ୍ଗ ଓ ଘୁଡ଼ୁକା ନାଚ । ଆଜି କାଲି ପ୍ରାୟ ଲୋପ ପାଇ ଗଲାଣି ସେଇ ଘୁଡ଼ୁକା ନାଚ ସଂସ୍କୃତି ।

ସେତେବେଳେ ଦାଦପୁର ରାମଲୀଳା ଥିଲା ଅତି ବିଖ୍ୟାତ । ତା’ପଛକୁ ଗୋଛାପଡ଼ାର ରାମଲୀଳାର ସ୍ଥାନ । ଦାଦପୁର ରାମଲୀଳାରେ ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଭରତ ନାମକ ଦି’ ଜଣ ଯୁବକ ଯଥାକ୍ରମେ ରାମ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ହଉଥିଲେ ।

ସେଇ ସମୟରେ ପ୍ରେମ୍ ଅଦାପ, ଶୋଭନା ସମର୍ଥ ଆଉ ଉମାକାନ୍ତ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ଗୁଡ଼ିକରେ ଯଥାକ୍ରମେ ରାମସାତା ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଭୂମିକାରେ ଅଭିନୟ କରି ଯେମିତି ଭାରତର ଘରେ, ଘରେ, ପୁରେ ପୁରେ ଖ୍ୟାତି ଅର୍ଜନ କରିଥିଲେ, ଠିକ୍ ସେମିତି ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଭରତ ମଧ୍ୟ ଭବାନୀପାଟଣା ତଥା ତାର ୧୦/୧୨ ମାଇଲ୍ ପରିସର ଭିତରେ ଥିବା ଗାଁ ଗହଳରେ ରାମ-ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଭାବରେ ବେଶ୍ ସୁନାମ ଅର୍ଜନ କରିପାରିଥିଲେ ।

ଆମେ ପିଲାଏ ବି ଦାଦପୁରର ସେଇ “ରାମଲୀଳା” ଦେଖିବାକୁ ଉଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇ ପଡୁଥିଲୁ । ସମସ୍ତେ ଖାଇ ପିଇ’ ଶୋଇଲା ପରେ ଆମେ ସାଙ୍ଗମାନେ ଚୁପ୍ ଚାପ୍ ଚାଲି ଯାଉଥିଲୁଁ ଯାତ୍ରା ଦେଖିବାକୁ । ମନଭରି ବୁଲି ବୁଲି ଯାତ୍ରାକୁ ଉପଭୋଗ କରିଥିଲୁ । ବେଳେ ବେଳେ ମୋ ସାଙ୍ଗମାନେ ରାଉଁଟି ଦୋଳି ବି ଝୁଲୁଥିଲେ । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ଡରି ଯାଉଥିଲି । କାରଣ ସେଇ ଦୋଳିରେ ବସି ତଳକୁ ଉପରକୁ ହେଲେ ମୋ ମୁଣ୍ଡ ବୁଲେଇ ହଉଥିଲା । ତା’ପରେ ରାତି ବଢ଼ିଚାଲେ । ଠିକ୍ ରାତି ଦି’ଟା ଆଗରୁ ଫେରି ଆସି, କେହି ନ ଜାଣିଲା ଭଳି ଚୁପ୍ ଚାପ୍ ଶୋଇ ଯାଉଥିଲୁଁ ।

ଠିକ୍ ମାର୍ଚ୍ଚ-ଏପ୍ରିଲ ମାସରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଥିଲା ଫଗୁ ଓ ରାମାନବମୀ ଯାତ୍ରା । ପରୀକ୍ଷା ସମୟ । ସେଥିପାଇଁ ଅଭିଭାବକ ଏବଂ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କ ତରଫରୁ ଜାରି କରା ଯାଇଥିଲା ଭୀଷଣ କଟକଣା ।

ସେତେବେଳେ ଆଜିକାଲି ଭଳି ଶିକ୍ଷକ ଏବଂ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ଭିତରେ ନ ଥିଲା ଅହି-ନକୁଳ ସଂପର୍କ । ନିଜ ବାପ ମା'ଙ୍କଠାରୁ ବି ଶିକ୍ଷକମାନେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଅଧିକ ସ୍ନେହ କରୁଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ପଢ଼ାପଢ଼ିରେ ସେମାନେ ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ଭାବରେ ଯତ୍ନ ନବାକୁ ବି ପଛଇ ନ ଥିଲେ ।

ମୋର ଯେତେଦୂର ମନେ ହୁଏ ସେତେବେଳେ ଛାତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବ ପୂଜ୍ୟ ଶିକ୍ଷକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ହରପ୍ରସାଦ ପଣ୍ଡା ହଷ୍ଟେଲ ସୁପରିନ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ପୂଜ୍ୟ ଶିକ୍ଷକ ସର୍ବଶ୍ରୀ ଏଭଗବାନ ପଟ୍ଟନାୟକ, ମନବୋଧ ଚାନ୍ଦ, ପ୍ରଭାସ ବାବୁ, ବାସୁ ମହାପାତ୍ର, ଗୋବିନ୍ଦ ମହାପାତ୍ର, ବିଭୂତି ପଣ୍ଡା, ଏନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ମୁଣ୍ଡ, ହେମନ୍ତ କୁମାର ପତି, ଏ ରଘୁନାଥ ମିଶ୍ର (ବ୍ରହ୍ମ ମାଷ୍ଟ୍ରି), ଏ ଜୟକୃଷ୍ଣ ମିଶ୍ର, ଗଂଗାଧର ଚାନ୍ଦ, ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ପାତ୍ର, ଅରୂପ ମୁଣ୍ଡ, ଏ ବନମାଳୀ ମୁଣ୍ଡ ପ୍ରଭୃତି କୃତୀ ଶିକ୍ଷକମାନେ ଥିଲେ ।

ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ପଢ଼ାପଢ଼ିରେ ସାହାଯ୍ୟ କରବା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ସେମାନଙ୍କର ଭଲମନ୍ଦ ବି ବୁଝୁଥିଲେ ।

ଖରାଦିନେ, ଯାତ୍ରା ସମୟରେ ସହର ଭିତରେ ରହୁଥିବା ଛାତ୍ରମାନେ ତଥା ଛାତ୍ରାବାସର ଛାତ୍ରମାନେ ମଧ୍ୟ ଲୁଚି ଛପି ରାତି ନ'ଚା ପରେ ଯାତ୍ରା ଦେଖିବାକୁ ଚାଲିଯାଉଥିଲେ । ସେଭଳି ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଧରିବା ପାଇଁ ଉପରୋକ୍ତ ପୂଜ୍ୟ ଶିକ୍ଷକମାନେ ବି ଚୋରା ଗସ୍ତରେ ଯାଉଥିଲେ ଯାତ୍ରା ହେଉଥିବା ଜାଗାକୁ । ସେତେବେଳେ ତ ପ୍ରାୟ ବିଜୁଳି ବତି ନ ଥିଲା । ତେଣୁ ଗ୍ୟାସ୍‌ବତି ଜଳି ଯାତ୍ରାସବୁ କରୁଥିଲେ । ଏପରି ବେଶ ଧାରଣ କରି ଶିକ୍ଷକମାନେ ଯାଉଥିଲେ ଯେ, ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିବା ଅତିଶୟ କଷ୍ଟକର ବ୍ୟାପାର ହୋଇପଡ଼ୁଥିଲା ।

ଏବେ ବି ରହି ରହି ମନେ ପଡ଼ି ଯାଉଛି ମୋର ସେଇ ରାତିର ଘଟଣାଟି । ଆମେ ସବୁ ସେତେବେଳେ ନବମ ଶ୍ରେଣୀରେ କିମ୍ବା ଦଶମ ଶ୍ରେଣୀରେ (ମୋର ଠିକ୍ ମନେ ପଡୁନି) ପଢୁଥିଲୁ ।

ଖରାଦିନ । ଚଉତ ମାସ । ରାମସ୍ବାମୀ ମନ୍ଦିରରେ ଜୋର ସୋରରେ ଚାଲିଥିଲା ରାମାନବମୀ ମହୋତ୍ସବ । ସେ ଦିନ ମନ୍ଦିର (ବାହାରେ) ସାମ୍ନାରେ ହଉଥିଲା ଗୋଟାଏ ଖ୍ୟାତନାମା ଘୁଡୁକା ନାଚ । ରାତି ପ୍ରାୟ ଦଶଟା ଖଣ୍ଡେ ହବ । ମୁଁ ସୁରେଶ, ବିନୋଦ, ବିଶ୍ଵ ଓ କାଳୀ ମିଶ୍ର ଯାଇଥିଲୁ ଯାତ୍ରା ଦେଖି । ବୁଲି ବୁଲି ଅନେକ ସୁଆଙ୍ଗ ଆଦି ଦେଖି ଦେଖି

ଶେଷରେ ଆସି ଘୁଡୁକା ନାଚ ପାଖରେ ରହିଗଲା । ଦି’ ଜଣ ଯୁବତୀ ସ୍ତ୍ରୀ ବେଶି ହୋଇ ନାଚୁଥିଲେ ଓ ଦି’ଜଣ ପୁରୁଷ ଘୁଡୁକୁ ବଜାଉଥିଲେ । ମଝିରେ ମଝିରେ ନାଚୁଥିବା ସ୍ତ୍ରୀ ଦି ଜଣ ଗୀତ ବୋଲୁଥିଲେ । ତା’ପରେ ହସି ଦେଇ, ଆଖିମାରି ବିଭିନ୍ନ ଛଟାରେ ନାଚୁଥିଲେ ଘୁଡୁକା ବାଦ୍ୟର ତାଳେ ତାଳେ ।

ସେଥିପାଇଁ ସେଇଠି ଜମା ହୋଇଥିଲେ ଅନେକ ଲୋକ । ରସିକମାନେ ଆନନ୍ଦରେ ଉପଭୋଗ କରି ଚାଲିଥିଲେ ସେଇ ନାଚକୁ । ମଝିରେ ମଝିରେ ସିଟି ଓ ଡାକି ମାରୁଥିଲେ ଅତି ଆନନ୍ଦରେ । ମଉଜ ମଜଲିସ ବେଶ୍ ଜମି ଉଠିଥିଲା । ଠିକ୍ ସେଇ ସମୟରେ ଆମେ ଚାରି ବନ୍ଧୁ ଯାଇ ସେଇଠି ପହଞ୍ଚିଲୁ । ସହକରେ ତ ଯୁବକ ମନ । ତେଣୁ ସ୍ୱତଃ ସେଇ ଘୁଡୁକ ନାଚଆଡ଼କୁ ଟାଣି ହୋଇଗଲା ଆମ ମନ । ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କ ଭଳି ଆମେ ବି ଛିଡ଼ା ହୋଇ ସେଇ ନାଚଟିକୁ ମନଭରି ଉପଭୋଗ କରିବାରେ ଲାଗିଲୁ ।

ବାର୍ଷିକ ପରୀକ୍ଷା ଧୀରେ ଧୀରେ ପାଖେଇ ପାଖେଇ ଆସୁଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ଅନିଦ୍ରା ରହି ଅନେକ ରାତି ଯାଏ ଆମେ ପଢୁଥିଲୁ । ମଝିରେ ମଝିରେ ନିଜକୁ ପାକି ଦେବାପାଇଁ ଆମେମାନେ ବିଡ଼ି କିମ୍ବା ସିଗାରେଟ୍ (ସେତେବେଳେ ଅତି ଶସ୍ତା ସିଗାରେଟ୍ ଥିଲା “Passing show”) ଖଣ୍ଡେ ଖଣ୍ଡେ ଖାଉଥିଲୁ । କାଳେ କିଏ ଜାଣିଦେ, ସେଥିପାଇଁ ଅତି ସାବଧାନତା ସହକାରେ ଆମେ ବିଡ଼ି ସିଗାରେଟ୍ ଖଣ୍ଡେ ଖଣ୍ଡେ ଲଗେଇ ଆନନ୍ଦରେ ଘୁଡୁକା ନାଚକୁ ଉପଭୋଗ କରି ଚାଲିଥିଲୁ । ବାହ୍ୟଜଗତ ପ୍ରତି ଆମର ଆଦୌ ଖିଆଲ ନ ଥିଲା । ମଝିରେ ମଝିରେ ଆମେ ସବୁ ଅଶ୍ଳୀଳ କମେଣ୍ଟ୍ (ମଜବୁ) ବି କରୁଥିଲୁ ।

କେଜାଣି କେତେବେଳେ ଆମ ପୂଜ୍ୟ ଶିକ୍ଷକ ଶ୍ରୀ ହର ପଣ୍ଡା ଆସି ଆମ ପଛରେ ଛିଡ଼ା ହେଇ ନୀରବରେ ଆମର ହାବଭାବକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଚାଲିଥିଲେ । ଆମେ ଦଉଥିବା ଅଶ୍ଳୀଳ କମେଣ୍ଟ୍ ସବୁ ବି ଚୁପ୍‌ଚାପ୍ ଶୁଣିଯାଉଥିଲେ ।

ହଠାତ୍ ସେ ସୁରେଶକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ତା’ ପଛରୁ କଣ୍ଠସ୍ୱର ବଦଳେଇ କହିଲେ - “ଆଜ୍ଞା, ସିଗାରେଟ୍ ଛନେକ୍ ଦିଅନି । ବିଡ଼ି ଖଣ୍ଡେ ପୁହଁଟେଇମି (ଜଳେଇବି) । ପଛକୁ ନ ଚାହିଁ ସୁରେଶ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ କହିଲା- “ ମୋର ସିଗାରେଟ୍ ନେଇକରି ତୁଇ ବିଡ଼ି ପହଁଟାବୁ ? ଯା, ଯା, ଆଗେ ରାମ ସାଗରଥୁ ତୋର ମୁହଁ ଧୋଇକରି ଆ । ତା’ପରେ ବିଡ଼ି ପହଁଟାବୁ ?

ସୁରେଶର କଥା ଶୁଣି ଆଜ୍ଞା ଚୁପ୍ ରହିଗଲେ । କିଛି ସମୟ ପରେ ସେ ପୁଣି ସିଗାରେଟ୍ ମାଗିଲେ । ସେତେବେଳେ ଘୁଡୁକା ନାଚ ପହଞ୍ଚିଥିଲା ଚରମ ସୀମାରେ ।

ସୁରେଶ ତେଣୁ ରାଗରେ ମନାକରି ଦେଲା । ଆଜ୍ଞା କିନ୍ତୁ ସହଜରେ ହଟିବାର ଲୋକ ନଥିଲେ । ସେ ମଜା ଦେଖିବା ପାଇଁ ବାରମ୍ବାର ପୋଡ଼ା ସିଗାରେଟ୍ ଖଣ୍ଡିକ ମାଗିବାରେ ଲାଗିଲେ । ଫଳରେ ନାଚ ଦେଖାରେ (Disturb) ବ୍ୟାଘାତ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ତେଣୁ ସୁରେଶ ରାଗରେ ଆଜ୍ଞାକୁ କହିଲା - “ତୁର ତୁମ୍ ପଢ଼ୁଛୁ, ଦୁଇ ଥାପଡ଼ ଖାଇବୁ ଗା” । ପଛକୁ ମୁହଁ ବୁଲେଇ ସେ କହିଲା ।

ସେତେବେଳେ ଆଜ୍ଞାଙ୍କ ବେଶ ଥିଲା ଅତି ବିଚିତ୍ର । ଲୁଙ୍ଗି ଉପରେ ସେ ଖଣ୍ଡେ ହାପ୍ ଗୋଖି ପିନ୍ଧିଥିଲେ । ଗୋଖିଟିର ଆଗ ପଟ ଠାଏ ଠାଏ ଚିରି ଯାଇଥିଲା । ମୁଣ୍ଡରେ ବାନ୍ଧିଥିଲେ ପଗଡ଼ି ଖଣ୍ଡିଏ, ପଟା ଗାମୁଛାରେ । ସହଜରେ ତ ଦେହଟି ତାଙ୍କ କଳା । ପୁଣି ସେ ଛିଡ଼ା ହୋଇଥିଲେ ଦର୍ଶକମାନଙ୍କର ବିଲୁକୁଳ୍ ପଛରେ । ଗ୍ୟାସ୍‌ବଟିର ଆଲୋକ ବି ତାଙ୍କ ମୁହଁରେ ଭଲଭାବରେ ପଡ଼ୁନଥିଲା । ତେଣୁ ତାଙ୍କୁ ସହଜରେ ଚିହ୍ନି ହଉ ନ ଥିଲା । ସୁରେଶ ବି ତାଙ୍କୁ ଚିହ୍ନି ନ ପାରି, ଜଣେ ଗାଉଁଲି ଲୋକ ଭାବି ଖୁବ୍ ତେରାମେରା ବତେଇଲା ।

ହଠାତ୍ ଆଜ୍ଞା ଜୋରରେ ତା’କାନକୁ ଧରି ମୋଡ଼ି ଦଉ ଦଉ ରାଗରେ କହିଲେ - “ହଇରେ, ତମେ ସବୁ ବାଲୁଙ୍ଗାଏ, ଏଠିକି ଆସି ସିଗାରେଟ୍ ଟାଣି ଘୁଡ଼ୁକା ପାଠ ପଢ଼, ନାହିଁ ?”

ହଠାତ୍ ମେଣ୍ଟାପଲରେ ବାଘ ପଶିଗଲେ ମେଣ୍ଟାଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ଯେମିତି ହୁଏ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ବି ଠିକ୍ ସେମିତି ହେଲା । ମାନେ ଆଜ୍ଞାଙ୍କର ପାଟି ଶୁଣି, ତାଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିପାରି ଯିଏ ଯୁଆଡ଼େ ଛାଟି ପିଟି ହୋଇ ଧାଇଁ ପଳେଇଲୁ । କେବଳ ସୁରେଶ ଯାଇ ପାରିଲାନି । କାଉଁକିନା ଆଜ୍ଞା ତା’କାନକୁ ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ଧରିଥିଲେ । ଦି’ବିଧା ଦି’ଥାପଡ଼ ଦେଇ ଶେଷରେ warning ଦେଇ ତାକୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ‘ଆଜ୍ଞା’ । ଆମେ ସବୁ ବସାରେ ପହଞ୍ଚିବାର ଠିକ୍ ଅଧଘଣ୍ଟା ପରେ ସେ (ସୁରେଶ) ଆସି ପହଞ୍ଚି ଆମକୁ ସବୁ କଥା କହିଲା । ସେଇ ଦିନଠୁ ଆମମାନଙ୍କର ଯାତ୍ରା ଦେଖା ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା ।

ତହିଁ ଆରଦିନ ଆଜ୍ଞା କ୍ଲବ୍‌କୁ ଆସିଲେ ଆମେ ସବୁ ଲାଜ ଆଉ ଅପମାନରେ ତଳକୁ ମୁହଁ ପୋତି ବସିଥିଲୁ । ତଥାପି ସେ ଆମ ଉପରେ ରାଗ ନ ରଖି ଆମକୁ ଭଲ ଭାବରେ ପଢ଼ାପଢ଼ି କରି ଭଲ ମଣିଷ ହେବାକୁ ଉପଦେଶ ଦେଇଥିଲେ ।

ଏଇ ମାତ୍ର ଗୋଟାଏ ଉଦାହରଣ ଦେଲି । ଆମ ସମୟର ସମସ୍ତ ଶିକ୍ଷକ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଏପରି ଭାବରେ ନିଜ ପୁତ୍ରବତ୍ ଶାସନ କରୁଥିଲେ, ଆଜିକାଲି ସେ ଭଳି ଉଦାହରଣ ମିଳିବା କଷ୍ଟକର ବ୍ୟାପାର ।

ମୁଁ ଓ ପୁରବଲ୍

ଆମ ପଢ଼ାର ସାଙ୍ଗ ପିଲାଙ୍କୁ ଏକାଠି କରି ମୁଁ ଗୋଟାଏ ପୁରବଲ୍ ଟିମ୍ ଗଢ଼ିଥିଲି । ସେଇ ଟିମ୍‌ରେ ଖେଳୁଥିଲେ ସର୍ବଶ୍ରୀ ନନ୍ଦିକେଶ୍ବର ରଥ, କନ୍ଦର୍ପ ରଥ, ରଘୁନାଥ ମିଶ୍ର, ଜଗନ୍ନାଥ ମିଶ୍ର, ଏନ୍ଦ୍ରନାଥ ବାଣୁଆ, ଉମା ମୁନି, କୁନ୍ଦୁ ନାଏକ, ସାଧୁ ଗଉଡ଼, ଉମା ରଥ (ଧରା କୋଟର), ଏବେଦ୍ୟନାଥ ରଥ, ପୂର୍ଣ୍ଣ ରଥ, ରମା ମୁନି, ନାଜି ବୁଢ଼ା, ଉମା ବେହେରା, କାଳି ମିଶ୍ର ଓ ଆହୁରି ଅନେକ ।

ମୁଁ ସବୁବେଳେ କୌଣସି ନା କୌଣସି ଦଳ ଗଢ଼ି (ଅବଶ୍ୟ ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନ ପାଇଁ) ତାର ନେତୃତ୍ବ ନଉଥିଲି । ମୋ ସାଙ୍ଗମାନେ ବି ସବୁବେଳେ ମୋ ନେତୃତ୍ବକୁ ସ୍ୱୀକାର କରି ଆସୁଥିଲେ । ସେଇ ପିଲାଦିନରୁ ଆଜି ଯାଏ ସବୁକ୍ଷେତ୍ରରେ ମୁଁ ନେତୃତ୍ବ ନେଇ ଆସିଛି ଓ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ବି ହୋଇଛି । ସେତେବେଳେ ହାଡ଼ାଦିଆ ବଡ଼ ପୁରବଲ୍ ଆମ ପାଇଁ ଥିଲା ସାତ ସପନ । କେବଳ ହାତୀସ୍ଥଳର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶ୍ରେଣୀକୁ ପିଲାଙ୍କ ବୟସ ଅନୁସାରେ ଏକ ସାଇକ୍ଲର ଚାରି ସାଇକ୍ଲ ପୁରୁବଲ୍ ବର୍ଷକୁ ଥରେ ଯୋଗାଇ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ସେ ସମୟରେ ବିଦ୍ୟାଳୟର ଶ୍ରେଣୀ ଶ୍ରେଣୀ ଆଉ ସହରର ପଢ଼ା ପଢ଼ା ଭିତରେ ପୁରବଲ୍ ପ୍ରତିଯୋଗାତା ଚାଲୁଥିଲା ।

ମୁଁ ଚତୁର୍ଥ ଶ୍ରେଣୀ ପାସ କରି ପଞ୍ଚମ ଶ୍ରେଣୀକୁ ଗଲି । କେଶରୀ ନାଏକ ବର୍ତ୍ତମାନ (କମ୍ପାଉଣ୍ଡର) ପଞ୍ଚମ ଶ୍ରେଣୀରେ ଫେଲ୍ ହୋଇ ଆମ ସାଙ୍ଗେ ପଢ଼ିଲେ । ସେ ଖୁବ୍ ଭଲ ପୁରୁବଲ୍ ଖେଳୁଥିଲେ । ଆମ ଶ୍ରେଣୀର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପୁରୁବଲ୍ ଖେଳାଳି ସାଙ୍ଗ ଥିଲେ ଏଅଜିତ୍ ପାଢ଼ୀ, ଏରଘୁବୀର ସିଂ, ଅମୂଲ୍ୟ ଧଙ୍ଗଡ଼ାମାଝୀ, ସୁରେଶ ମହାନ୍ତି, ଦେବପ୍ରସାଦ ମହାନ୍ତି, ଫେଦା ରସୁଲ (ପୋଲିସ ଡି. ଆଇ.ଜି), ସାବିର ହୁସେନ୍, ରାଜକିଶୋର ପଣ୍ଡା (ଛିଲ୍‌ପାମାଲ୍), ପାଣ୍ଡବ ପଟ୍ଟନାୟକ, ବିନୋଦ ମୁଣ୍ଡ, ଜୟନ୍ତ ପାତ୍ର, କାଳି ପଟ୍ଟନାୟକ, ଏଗଣେଶ୍ବର ରଥ, ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂହ ପ୍ରଭୃତି ।

ଆମ ମନ୍ଦୀରବାର୍ ପଢ଼ାରେ ବି ଥିଲେ ସେତେବେଳେ ଖୁବ୍ ଭଲ ଭଲ ପୁରୁବଲ୍ ଖେଳାଳି । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ସର୍ବଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ଦାସ, ସାନ ପାଣ୍ଡେ, ହରି ହର ମହାପାତ୍ର, ଏ ପଦ୍ମନାଭ ରଥ, ଏ ବନାର ଦଳପତି, ଏ ତ୍ରିନାଥ କାନ୍ଦାବର, ନାରାୟଣ ସାହୁ, ଏ ମହାପାଳ ବାବୁ ପ୍ରଭୃତି । ଛାତ୍ର ଜୀବନରେ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ସ୍କୁଲ “ଏ” ଟିମ୍‌ରେ ଖେଳୁଥିଲେ । ପରେ ପରେ କଳାହାଣ୍ଡି ଷ୍ଟେଟ୍ ଟିମ୍ ଓ ଜିଲ୍ଲା ଟିମ୍‌ରେ ଖେଳିଲେ ଅନେକ ବର୍ଷଧରି ।

ଷ୍ଟେଟ୍ ସମୟରେ ପ୍ରତି ପଢ଼ାରେ ଥିଲା ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ପୁରବଲ୍ ଟିମ୍ । ଯୋଉ ଖେଳାଳିମାନେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଟିମ୍‌ରେ ଖେଳିବାର ସୁଯୋଗ ପାଉ ନଥିଲେ, ସେମାନେ

ସମସ୍ତେ ମିଶି ନିଜ ନିଜ ପଡ଼ାରେ ବାହାର କରିଥିଲେ ଗୋଟାଏ ପୁରୁବଲ୍ ଟିମ୍ । ତେଣୁ ଷ୍ଟେର୍ କିମ୍ବା ଜିଲ୍ଲାସ୍ତରୀୟ ପୁରୁବଲ୍ ଲିଗ୍ ଆଉ ନକଆଉଟ୍ ସରିଲା କ୍ଷଣି ପଡ଼ା ପଡ଼ା ଭିତରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଯାଉଥିଲା ପୁରୁବଲ୍ ପ୍ରତିଯୋଗିତା । ଏଇ ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ପଡ଼ାବାସୀ ଓ ଖେଳାଳିମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଦେଖା ଦେଉ ଥିଲା ପ୍ରବଳ ଉତ୍ସାହ ଆଉ ଉଦ୍‌ଘାପନ ।

ମୋର ଆଜି ବି ଠିକ୍ ମନେ ଅଛି । କୁମାର ପୂନେଇ ଦିନ ରାତିରେ ଆମ ପଡ଼ାର ପୁରୁବଲ୍ ଖେଳାଳିମାନେ ଦି'ଦଳରେ ବାଣ୍ଟି ହୋଇ, ଖେଳ ପଡ଼ିଆକୁ ଯାଇ ରାତି ସାରା ପୁରୁବଲ୍ ଖେଳୁଥିଲୁ । ରାତି ଏଗାରଟା ପରେ ଏଇ ଖେଳ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ରାତି ଦି'ଟା ଯାଏଁ ଚାଲୁଥିଲା । କେବେ କେବେ ଖେଳାଳି ସଂଖ୍ୟା ବେଶୀ ହେଲେ ସକାଳ ଚାରିଟା ଯାଏ (ପାହାନ୍ତିଆ ଯାଏ) ଖେଳ ଚାଲୁଥିଲା । ସେତେବେଳେ ଆମ ପଡ଼ା ପୁରୁଲ୍ ଟିମ୍‌ର କପ୍ତାନ ଥିଲେ ମୁରଲି ସିଂ ।

ପୁରୁବଲ୍ ସିଜନ୍ ସରି ଗଲେ ଆମେମାନେ ଅନ୍ୟ ଖେଳ ଖେଳୁଥିଲୁ । ସେଗୁଡ଼ିକ ହେଲା ଡଲି, ବୋହୂଚୋରୀ, ତୁ.ତୁ., କପଟା, ଗିଲ୍‌ଦସ୍ତା, ବିଲ୍ଲା, ବାଟା ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି ।

ଏମିତିଭାବରେ ପଡ଼ାପଡ଼ି ଆଉ ସାଙ୍ଗ ମେଳରେ ଖେଳାଖେଳି କରି ପତ୍ର ଡାଳରେ ସମୟ ଗଡ଼ି ଚାଲିଥିଲା ।

ମୁଁ ଯଦିଓ ଏକ ପ୍ରକାର ଭଲ ପୁରୁବଲ୍ ଖେଳୁଥିଲି, କେବେ ବି ହାଇଷ୍କୁଲ୍ “ଏ” ଟିମ୍‌ରେ କିମ୍ବା ସହରର କୌଣସି ବଡ଼ ଟିମ୍‌ରେ ଖେଳିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇ ନ ଥିଲି । ତଥାପି ମୋ ମନରୁ ପୁରୁବଲ୍ ଖେଳ ନିଶା କେବେ ଛାଡ଼ି ନ ଥିଲା ।

II ସ୍ଵାଧୀନତା ପରେ ପରେ II

ତା ୩୦ ଜାନୁୟାରୀ ୧୯୫୧ ସାଲ୍‌ରେ ଆମ ସ୍ଵାଧୀନ ଦେଶ ଭାରତ ବର୍ଷକୁ ଏକ ସାର୍ବଭୌମ ଗଣତନ୍ତ୍ର ରାଷ୍ଟ୍ର ରୂପେ ଘୋଷଣା କରାଗଲା ଏବଂ ଆମର ଦେଶପାଇଁ ଏକ ନୂତନ ସମ୍ବିଧାନ ମଧ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରାଗଲା ।

ଏକାକୀର ମହାରାଜା ରାଜେନ୍ଦ୍ର ନାରାୟଣ ସିଂଦେଓ ଏବଂ ଆମ କଳାହାଣ୍ଡି ମହାରାଜା ଶ୍ରୀ ପ୍ରତାପ କେଶରୀ ଦେଓଙ୍କ ମିଳିତ ଉଦ୍ୟମ ଓ ନେତୃତ୍ଵରେ ଗଣତନ୍ତ୍ର ନାମକ ଏକ ରାଜନୈତିକ ଦଳ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଯାଇଥିଲା ।

ଓଡ଼ିଶାରେ ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସ ଦଳର ମୁଖ୍ୟ ରାଜନୈତିକ ପ୍ରତିଦ୍ଵନ୍ଦୀ ଥିଲା ସେଇ ଗଣତନ୍ତ୍ର ଦଳ । ସେତେବେଳେ ସ୍ଵର୍ଗୀୟ ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ ଥିଲେ କଂଗ୍ରେସ ଦଳର ନେତା ଓ ଓଡ଼ିଶାର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ । ତାଙ୍କରି ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରତ୍ଵ ସମୟରେ ୧୯୫୫ ସାଲ୍‌ରେ ଆରମ୍ଭ

ହୋଇଥିଲା ସୀମା ଆନ୍ଦୋଳନ । ସେଇ ଆନ୍ଦୋଳନର ନେତୃତ୍ୱ ନେଉଥିଲେ ବିରୋଧୀ ଦଳର ନେତାମାନେ । ଷଡ଼େଇକଳା ଓ ଖରସୁଆଁ ପ୍ରଭୃତି ବାହାର ପ୍ରଦେଶରେ ଥିବା ଓଡ଼ିଶା ମାଟିର ଅଂଶ ବିଶେଷକୁ ଉଦ୍ଧାର କରି ଆଣି ଏକ ବିଶାଳ ଓଡ଼ିଶା ଗଠନ କରିବା ଥିଲା ସେଇ ଆନ୍ଦୋଳନର ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ।

ସେଇ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଦୃଢ଼ହସ୍ତରେ ଦମନ କରିବା ପାଇଁ ସରକାର ଆବଶ୍ୟକ ପଦକ୍ଷେପ ନେଲେ । ପୋଲିସର ଗୁଳିରେ ଆନ୍ଦୋଳନର ଯୁବନେତା ବେଙ୍ଗପାଣିଆ ଶହାଦ୍ ହୋଇଗଲେ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବଡ଼ ବଡ଼ ନେତାମାନେ ଆହତ ହେଲେ । କେତେକ ଗିରଫ ହୋଇ ଡେଲ୍ ଗଲେ । ଶେଷରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ଅମିଳିଲା ।

ସେତେବେଳେ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରଥମ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଡକ୍ଟର ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ବମ୍ବେର ଗର୍ଭର୍ଷ୍ଟର ଥିଲେ । ସୀମା ଆନ୍ଦୋଳନ ପରେ ପରେ ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ପଦରୁ ରାସ୍ତା ଦେଇ ଦେଲେ ଏବଂ ଏଡ଼କ୍ଟର ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ବମ୍ବେ ରାଜ୍ୟପାଳ ପଦ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଆସି ଓଡ଼ିଶାର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ପଦ ପୁଣି ଗ୍ରହଣ କଲେ ।

୧୯୫୨ ସାଲରେ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତର ପ୍ରଥମ ସାଧାରଣ ନିର୍ବାଚନ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଥିଲା । ୧୯୫୭ ସାଲରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଲା ଦ୍ୱିତୀୟ ସାଧାରଣ ନିର୍ବାଚନ । ଏଇ ନିର୍ବାଚନରେ ଓଡ଼ିଶାରେ “କଂଗ୍ରେସ୍” କିମ୍ବା “ଗଣତନ୍ତ୍ର” କୌଣସି ଦଳ ସଂଖ୍ୟା ଗରିଷ୍ଠତା ହାସଲ କରି ପାରି ନ ଥିଲେ ।

ସେଥିପାଇଁ କଂଗ୍ରେସ୍ ଓ ଗଣତନ୍ତ୍ର ଦଳ ମିଶି ଓଡ଼ିଶାରେ ପ୍ରଥମ କରି ଗଢ଼ିଥିଲେ ମିଳିତ ସରକାର । ସେହି ମିଳିତ ସରକାରରେ ଯଥାକ୍ରମେ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ଉପମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ହୋଇଥିଲେ ଏଡ଼କ୍ଟର ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ଓ ଏମହାରାଜ ରାଜେନ୍ଦ୍ର ନାରାୟଣ ସିଂହ ଦେଓ ।

ଶ୍ରୀ ବୀର କେଶରୀ ଦେଓ

ସେଇ ସମୟରେ କଳାହାଣ୍ଡି ମହାରାଜା ଶ୍ରୀ ପ୍ରତାପ କେଶରୀ ଦେଓଙ୍କ ସାନ ଭାଇ ଶ୍ରୀ ବୀର କେଶରୀ ଦେଓ ଏମ୍. ଏଲ୍. ଏ. ଥିଲେ । କଳାହାଣ୍ଡି ମହାରାଜାଙ୍କ ଭଳି ସେ ଜଣେ କ୍ରୀଡ଼ା ଓ ସଂସ୍କୃତି ପ୍ରେମୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଥିଲେ । ସେତେବେଳେକୁ ଷ୍ଟେଟ୍ ସମୟରେ କଳାହାଣ୍ଡି ମହାରାଜାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବ୍ରଜ ମୋହନ ସାହିତ୍ୟ ସମିତି ଖୁବ୍ ଜୋରସୋରରେ ଚାଲୁଥିଲା । ଏଇ ସମିତିର ନାଁ’ଟା ସାରା ଓଡ଼ିଶାର ଘରେ ଘରେ ପୁରେ ପୁରେ ବ୍ୟାପି ଯାଇଥିଲା । ଆମେ ଯୁବକମାନେ ମଧ୍ୟ ଏଇ ସମିତିର ବିଭିନ୍ନ ସାହିତ୍ୟୋତ୍ସବରେ ଅତି ଉତ୍ସାହର ସହ ଭାଗ ନେଉଥିଲୁଁ । (ପରେ ବ୍ରଜମୋହନ ସାହିତ୍ୟ ସମିତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ କରିବି ବିସ୍ତୃତ ଆଲୋଚନା) ।

ହଁ, କ’ଣ କହୁଥିଲି । ଶ୍ରୀ ବୀର କିଶୋର ଦେଓଙ୍କ କଥା । ପୁରବଲ୍ ଖେଳରୁ ତାଙ୍କ ସହିତ ମୋର ଖେଳ ପଡ଼ିଆରେ ହିଁ ଚିହ୍ନା ପରିଚୟ ହୋଇଥିଲା । ସେଇ ଚିହ୍ନା ପରିଚୟଟା ଘନିଷ୍ଠତାରେ ପରିଣତ ହେଲା ବ୍ରଜମୋହନ ସାହିତ୍ୟ ସମିତି ଜରିଆରେ । ସେତେବେଳକୁ ମୁଁ ନୂଆ କରି ନାଟକ ଲେଖା ଆରମ୍ଭ କରୁଥିଲି । ଏ’କଥା ଜାଣି ସେ ଆହୁରି ଖୁସି ହୋଇଗଲେ ।

ସେ ମହାଶୟ ଭବାନୀପାଟଣାରେ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲାବେଳେ ସବୁଦିନ ଚାରିଟା ସମୟରେ ପ୍ରାୟ ଖେଳ ପଡ଼ିଆକୁ ଆସୁଥିଲେ ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କ ସାଙ୍ଗେ ମିଶି ପୁରବଲ୍ ଖେଳୁଥିଲେ । ସେତେବେଳକୁ ସେ ନିଜେ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ଗୋଟାଏ ପୁରବଲ୍ ଟିମ୍ ବାହାର କରିଥିଲେ । ତା’ ନାଁ, ଦେଇଥିଲେ ‘ଭୈରବ ଟିମ୍’ । ସେଇ ଟିମ୍‌ଟି ପ୍ରାୟ ୫/୬ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରହିଲା । ଭବାନୀପାଟଣା ଆଥିଲେଟିକ୍ ଏସୋସିଏସନ ଜରିଆରେ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଥିବା ‘ଲିଗ୍’ ଆଉ ‘ନକ୍‌ଆଉଟ୍’ ରେ ଭୈରବ ଟିମ୍ ସବୁବେଳେ ଅଂଶଗ୍ରହଣ କରି ଆସୁଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଭଲ ଖେଳାଳି ନ ଥିବାରୁ ସେଇ ଟିମ୍‌ଟି କେତେବେଳେ ବି ଜିଣି ପାରୁ ନଥିଲା ।

ଜୁନ୍ ମାସର ଶେଷ ସମୟ କିଂବା ଜୁଲାଇ ମାସରେ ଆରମ୍ଭ ହେଉଥିଲା ପୁରବଲ୍ ଲିଗ୍ । ପରେ ପରେ ନକ୍‌ଆଉଟ୍ । ଦିନେ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ପୁରବଲ୍ ଖେଳିସାରି ଆମେ ସବୁ ମା’ ଗଙ୍ଗା ଦେଇଙ୍କ ଗୁଡ଼ି ପାଖରେ ବସି ଖୁସିଗପ କରୁଥିଲୁ । ଆମ ଗପସପର ମୁଖ୍ୟ ପୁରୋଧା ଥିଲେ ଶ୍ରୀ ବୀର କେଶରୀ ଦେଓ । ଢିଙ୍କିଶାଳରୁ ଢେଙ୍କାନାଳ ଯାଏ କଥା ପଡୁଥିଲା । ଶେଷରେ ଚିନ୍ତିନ ଖେଳ ବିଷୟରେ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ଟଙ୍କା । ପୁରବଲ୍ ଖେଳ କଥା ପଡ଼ିବାରୁ ପଟ୍ଟାୟତ ସାହେବ (ଶ୍ରୀ ବୀର କେଶରୀ ଦେଓ) ହଠାତ୍ ମତେ କହିଲେ - “ହଏ ହୋ ରଥେ । ତମକେ ବଡ଼ା ଦିନ ହେଲା ଗୋଟେ କଥା କହିବି କହିବି ବଲୁଟେଁ ଯେ ହେଲେ କହେବାକେ ସୁବିଧା ନାହିଁ ପାଉଥିଲି । ଆଏର୍ କହୁଁତେ ନା । ମୋର କଥା ରଖିବତ ?

ମୁଁ ସଂଭ୍ରମତା ସହକାରେ କହିଲି- “ଆଜ୍ଞା, ରଖିବା କଥା ହେଲେ ନିଶ୍ଚୟ ରଖିବି । କୁହନ୍ତୁ, କ’ଣ କହିବେ ।”

“ତମେ ଏନ୍‌କେ ମୋର ଭୈରବ ଟିମ୍‌ର କ୍ୟାପ୍‌ଟେନ୍ ଭାର ସମ୍ଭାଳ । କି କାଣ୍ଡ କହୁତ ?” ସେ ଏତିକି କହି ମୋ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ରହିଲେ ଉତ୍ତର ଅପେକ୍ଷାରେ ।

ତାଙ୍କ ଠୁଁ ଏ’କଥା ଶୁଣୁ ଶୁଣୁ ମୋ ମନ ଆନନ୍ଦରେ ନାଚି ଉଠିଲା । ମତେ ଏତେ ଆନନ୍ଦ ଲାଗିଲା ଯେ ବୋଧେ ପଚାଶ ହଜାର ଟଙ୍କାର ଲଟେରୀ ମୋ ନାଁରେ ଉଠିଥିଲେ ମନଟା ସେତେ ଆନନ୍ଦ ଲାଗି ନ ଥାନ୍ତା । ଆନନ୍ଦ ହେବାର ଆଉ ଗୋଟାଏ କାରଣ ଥିଲା ।

ମୁଁ ପିଲାଟି ଦିନରୁ ପୁରବଲ୍ ଖେଳି ଆସୁଥାଲି । ପୁରବଲ୍ ପ୍ରତି ମୋର ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ଆଶକ୍ତି ଥିଲା ଖୁବ୍ ବେଶୀ । କିନ୍ତୁ ପିଲାଟି ଦିନରୁ ମେଟ୍ରିକ୍ ପାଶ୍ କଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୁରବଲ୍ ଖେଳି ଖେଳି କୌଣସି ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଟିମ୍‌ରେ ମୂଳ ଖେଳାଳି ରୂପେ ମନୋନୀତ ହୋଇ ନଥିଲି । ଅବଶ୍ୟ କଲେଜ୍ ଟେରିଏର୍ ଟିମ୍‌ରେ ଏକସ୍ତ୍ରା ଖେଳାଳି ଭାବରେ ଥରେ ଦି'ଥର ମ୍ୟାଚ୍‌ରେ ଖେଳିଥିଲି ।

ତାଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବଟି ଶୁଣୁ ଶୁଣୁ ମୁଁ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ମୋର ସମ୍ପର୍କି ଜଣାଇଦେଲି । ତା' ପରଠୁଁ ମୁଁ ହେଲି ଭୈରବ ଟିମ୍‌ର କପ୍ତାନ, ବୁର୍, ଶକସ୍, ଜରସି, ନିକେୟ, ଏକଲେଟ୍, ଆଦିର ଲିଷ୍ଟ ହୋଇ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ସେ ସବୁ ପଜାୟତ ସାହେବ କିଣିଦେଲେ । ସବୁ ମୋ ଜିମ୍‌ରେ ରହିଲା । ଯେତେବେଳେ ଯାହାକୁ ଯାହା ଦରକାର ହୁଏ, ମୋଠୁଁ ନଉଥିଲେ । ଏପରି ଭାବରେ ୩/୪ ବର୍ଷ କଟିଗଲା ପରେ ଭୈରବ ଟିମ୍‌ଟି ଆପେ ଆପେ ଭାଙ୍ଗିଗଲା ।

କିନ୍ତୁ ଧୀରେ ଧୀରେ କଳାହାଣ୍ଡି ଜିଲ୍ଲାର ପୁରବଲ୍ ଟିମ୍‌ର ନାଁ ଓଡ଼ିଶା ସାରା ବ୍ୟାପିଗଲା । ଆନ୍ଧ୍ର ଜିଲ୍ଲା ପୁରବଲ୍ ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ଅଂଶଗ୍ରହଣ କରି କଳାହାଣ୍ଡି ଜିଲ୍ଲା ଅନେକ ଥର ସିଲ୍‌ଡ୍ ବି ଆଣିଥିଲା ।

କଳାହାଣ୍ଡି ଜିଲ୍ଲାର ପୁରବଲ୍ ଟିମ୍‌ର ସେତେବେଳେ ସେକ୍ସର ପରାଞ୍ଚାର୍ତ୍ତ ଖେଳୁଥିଲେ ମୋର ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ବନ୍ଧୁ ଏ ଜିତୁରାମ ଅଗ୍ରୱାଲ । ଘର ତାଙ୍କ କେସିଙ୍ଗାରେ । ଷ୍ଟୋରର ହିସାବରେ କେବଳ କଳାହାଣ୍ଡି ନୁହେଁ, ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଶାରେ ତାଙ୍କର ସୁଖ୍ୟାତି ଥିଲା । ବେକ୍ ଏରିଆ ଭିତରେ ବଲ୍ ପାରଲେ ସେ କେବେ ମିସ୍ କରୁ ନଥିଲେ । ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଗୋଲ୍ ଦଉଥିଲେ । ସେ ଓଡ଼ିଶା ଟିମ୍‌ରେ ଖେଳିବାପାଇଁ ମନୋନୀତ ହୋଇ ପ୍ରାକ୍‌ଟିସ୍ କରିବା ପାଇଁ ତିନିମାସ କାଳ କଟକ ଯାଇ ରହିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଚୁଡ଼ାନ୍ତ ମନୋନୟନରେ ତାଙ୍କୁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ବାଦ୍ ଦେଇ ଦିଆଗଲା । ସେ ବୋଧେ କୁହନ୍ତି ରାଜନୀତି ଯୋଗୁଁ ମନୋନିତ ହୋଇ ପାରି ନଥିଲେ ।

ଜୁନାଗଡ଼ରେ ଥିବା ମା'ଲକ୍ଷ୍ମଣରା ମନ୍ଦିରରେ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଆଶ୍ୱିନ ମାସ କୃଷ୍ଣ ପକ୍ଷ ଅଷ୍ଟମୀ ତିଥିରେ ପବିତ୍ର ଖଣ୍ଡାବସା ମହୋତ୍ସବ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ । ସେ ଦିନ ଠିକ୍ ଚାରିଟା ବେଳେ ଜୁନାଗଡ଼ ପୁରବଲ୍ ଟିମ୍ ସହ କୌଣସି ନା କୌଣସି ପୁରବଲ୍ ଟିମ୍‌ର ହୁଏ ପ୍ରତି ଯୋଗିତା ।

ବର୍ଷକର କଥା । ସେ ବର୍ଷ ପବିତ୍ର ଖଣ୍ଡାବସା ମହୋତ୍ସବରେ ଜୁନାଗଡ଼ ଓ କେସିଙ୍ଗା ଦଳ ମଧ୍ୟରେ ପୁରବଲ୍ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଚାଲିଥିଲା । କେସିଙ୍ଗା ଦଳ ପକ୍ଷରୁ ମୁଖ୍ୟ ଭାବରେ ବନ୍ଧୁ ଏ ଜିତୁରାମ ବି ଆସିଥିଲେ । ମୁଁ ବି ଯାଇଥିଲି ଖଣ୍ଡାବସା ଓ ଖେଳ ଦେଖିବାକୁ ।

ଏ ଜିତୁବାରୁ ନ ଖେଳି ବାହାରେ ରହି ତାଙ୍କ ଦଳକୁ CHEER-UP କରୁଥିଲେ । ହଠାତ୍ ଜୁନାଗଡ଼ ଦଳ କେସିଙ୍ଗାକୁ ଗୋଟାଏ ଗୋଲ୍ ଦେଲା ପ୍ରଥମାର୍ଦ୍ଧରେ । ନିଜ ଦଳର ପରାଜୟ ଦେଖି ତାକୁ ସହଜରେ ବରଦାସ୍ତ କରିପାରିଲେନି ଜିତୁବାରୁ । ତାଙ୍କ ଖେଳାଳି ମନ ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇ ଉଠିଲା । ପ୍ରବଳ ଆବେଗରେ ସେ ତେଜ୍ ପଡ଼ିଲେ ପଡ଼ିଆ ଭିତରକୁ । ଏଇ ଛୋଟକାଟିଆ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ସ୍ତରରେ ନ ଖେଳିବାପାଇଁ ଆମେ ତାଙ୍କୁ ବାରମ୍ବାର ମନା କରିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ସେ ଆମ କଥା ଶୁଣିଲେନି ।

ଠିକ୍ ପାଞ୍ଚ ଦଶ ମିନିଟ୍ ଭିତରେ ସେ ଗୋଲ୍‌ଟିକୁ ସୁଝେଇ ଦେଲେ । କିନ୍ତୁ ଏ' କ'ଣ ? ସେ ପଡ଼ିବା ଯାଗାରୁ ଆଉ ଉଠି ପାରିଲେନି । ତାଙ୍କ ଡାହଣ ଗୋଡ଼ଟି ପୁରାପୁରି ଭାଙ୍ଗିଯାଇଥିଲା । ଠିକ୍ ସେଇ ଦିନଠୁଁ ସେ ଫୁଟ୍‌ବଲ୍ ଖେଳିବା ପାଇଁ ଅର୍କମଣ୍ୟ ହୋଇଗଲେ । ବଞ୍ଚିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଆଉ ଫୁଟ୍‌ବଲ୍ ଖେଳି ପାରି ନ ଥିଲେ । ବନ୍ଧୁ ଜିତୁବାରୁଙ୍କ ବଡ଼ ଭାଇ ଛବିଲ୍ ବାରୁ ବି ମୋର ଜଣେ ହିତକାଂକ୍ଷୀ ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷ ଥିଲେ । ନାଟକ-ସିନେମା କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେ ମତେ ଅନେକ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ ।

ଭୈରବ ଟିମ୍ ଭାଙ୍ଗିଗଲା ପରେ ମୋର ଫୁଟ୍‌ବଲ୍ ଖେଳ ବି ସବୁଦିନ ପାଇଁ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ସେତେବେଳକୁ ମୁଁ ଝେଳ ଅପେକ୍ଷା କଳା-ସଂସ୍କୃତି ସାହିତ୍ୟ ଆଡ଼କୁ ବେଶୀ ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲି । ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟତାରେ ମୁଁ କିମିତି ଗୋଟାଏ ଉଚ୍ଚକୋଟିର ନାଟ୍ୟକାର ଲେଖକ, ନିର୍ମାତା ଓ ଅଭିନେତା ହେବି, ସେଥିପାଇଁ ଲାଗି ପଡ଼ିଥିଲି ।

ଆସକ୍ତି : କଳା, ସାହିତ୍ୟ ଓ ସଂସ୍କୃତିର

ମୁଁ ଆଗରୁ କହିଛି, ଆମ ଗାଁ'ରେ, ଭବାନୀପାଟଣାରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ସୁଆଙ୍ଗ ଓ ଏ ବଲେଇ ବାନାର୍ଜୀଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶିତ ଅନେକ ନାଟକ ଦେଖୁଥିଲି । ଧୀରେ ଧୀରେ କଳା-ସଂସ୍କୃତି ଆଡ଼କୁ ମୋ ମନ ଟାଣି ଟାଣି ହେଇ ଯାଉଥିଲା ।

ନବମ ଶ୍ରେଣୀରେ ପଢ଼ିଲା ବେଳେ ସୁରେଶ, ବିନୋଦ, ବିଶ୍ଵ ଓ ମୁଁ ବନ୍ଧୁ କାଳି ମିଶ୍ରଙ୍କ ଘରେ ରହି ପଢ଼ାପଢ଼ି କରୁଥିଲୁଁ । ସେତେବେଳକୁ ଦେଶ ସ୍ୱାଧୀନ ହେଇ ସାରିଥିଲା ଏବଂ ଦେଶରୁ ରାଜତନ୍ତ୍ର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଲୋପ ପାଇଯାଇଥିଲା ।

ମହାରାଜାଙ୍କ ରାଜ୍ୟ (ଷ୍ଟେଟ) ଚାଲି ଯିବାରୁ ନାଟ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଏ ବଲେଇ ବାନାର୍ଜୀ ବି କଳାହାଣ୍ଡିକୁ ବିଦାୟ ନେଇ ଚାଲିଯାଇଥିଲେ । ଏଠୁଁ ଯାଇ ସେ କଟକର “ଜନତା” ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ ରହିଥିଲେ ଏବଂ ସେଇଠି ସେ ଶେଷ ନିଶ୍ୱାସ ତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ ।

ଆମ ମହାରାଜା (ଶ୍ରୀ ପ୍ରତାପ କିଶୋରୀ ଦେଓ) ସାହେବ ନାଟ୍ୟକଳାର ଯେପରି ଭାବରେ ପୃଷ୍ଠପୋଷକତା କରୁଥିଲେ, ସ୍ୱାଧୀନତା ପରେ ପରେ ତାହା ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା ।

ସେ ତାଙ୍କର ଅଧିକାଂଶ ସମୟ ରାଜନୀତିରେ କଟାଉଥିଲେ । ଗଣତନ୍ତ୍ର ଦଳକୁ ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଶାରେ କିପରି ସୁସଂଗଠିତ କରି ଏକ ଟାଣୁଆ ଦଳରେ ପରିଣତ କରିବେ, ସେଥିପାଇଁ ସେ ଦିନରାତି ଲାଗି ପଡ଼ିଥିଲେ । ତଥାପି ସେ ତାଙ୍କର କର୍ମମୟ ବ୍ୟସ୍ତତା ଭିତରୁ ବର୍ଷକୁ (କେବଳ ଦଶହରା ସମୟରେ) ଦଶ ପନ୍ଦରଦିନ ସାହିତ୍ୟସଂସ୍କୃତିକ ବଞ୍ଚେଇ ରଖିବାପାଇଁ ସମୟ ଦେଉଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ତାଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବ୍ରଜ ମୋହନ ସାହିତ୍ୟ ସମିତି ୧୯୭୮ ସାଲ୍ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚାଲିଥିଲା । (ବ୍ରଜମୋହନ ସାହିତ୍ୟ ସମିତି ସାମ୍ବଲରେ ପରେ କହିବି) ।

ଆଦଲ୍ ଥଏଟର୍

କିନ୍ତୁ କଳହାଣ୍ଡିର ନାଟ୍ୟକଳା ମଲାମି । ଠିକ୍ ସ୍ବାଧୀନତାର ବର୍ଷକ ଆଗରୁ କିମ୍ବା ସ୍ବାଧୀନତା ପରେ ପରେ (ମୋର ଠିକ୍ ଭାବରେ ଆଜି ମନେ ପଡୁନି) ଭବାନୀପାଟଣାରେ ଗଢ଼ି ଉଠିଲା ଆଦଲ୍ ଥଏଟର୍ । ଏଆଦଲ୍ ଖାଁ ଷ୍ଟେଜ୍ ସମୟରେ ଥିଲେ ପୋଲିସ୍ ଜମାଦାର । ସେ ଜଣେ ଦକ୍ଷ ଓ ଟାଣୁଆ ପୋଲିସ୍ ଜମାଦାର ଥିଲେ । ତେଣୁ ସ୍ବାଧୀନତାର ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ କିଛି ବର୍ଷ ଧରି ଲୋକଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଶୁଣାଯାଉଥିଲା - “ଉପରେ ବାଦଲ.. ତଳେ ଆଦଲ୍” ।

ସେ ବୋଧହୁଏ’ ମହାରାଜାଙ୍କ ଶାସନ କାଳରେ ବଲେଇ ବାନାଜୀଙ୍କ ଦ୍ବାରା ନିର୍ଦ୍ଦେଶିତ ଓ ମାଞ୍ଚସ୍ଥ ହେଉଥିବା ନାଟକ ସବୁ ଦେଖୁ ଦେଖୁ ନାଟ୍ୟକଳା ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ ହେଇ ପଡ଼ିଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ଷ୍ଟେଜ୍ ମର୍ତ୍ତ ପରେ ପରେ ସେ ଚାକିରି ନ କରି ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ ଆଦଲ୍ ଥଏଟର୍ ।

ଏଇ ଥଏଟର ବର୍ଷା ଚାରିମାସ ତଥା ଶୀତ ଦି’ ମାସକୁ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଜାନୁୟାରୀ ମାସରୁ ଜିଲ୍ଲା ଭିତରେ ବୁଲି ବୁଲି ନାଟକ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରୁଥିଲେ ।

ବର୍ଷେ, ଖରାଛୁଟିରେ ମୁଁ ଗାଁ’ରେ ଥିଲି । ବୋଧହୁଏ ମୋ’ ମାସ ହବ ନା’ କ’ଣ ? ଆମ ଗାଁ’ରୁ ଦି’ ଅଢ଼େଇ କିଲୋମିଟର ଦୂରରେ ଥିବା ମୋଟେର ଗାଁ’ରେ “ଆଦଲ୍ ଥଏଟର୍” କ୍ୟାମ୍ପ କରିଥିଲା । ଦିନେ ମୋର ଏରଘୁ କକେଇ, ଏବୁଢ଼ୀ ମା’ ହଜିଆ ଓ ଗାଁ’ର ଆଉ କେତେକ ଲୋକଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ମିଶି ଆମେ ଥଏଟର୍ ଦେଖିବାପାଇଁ ଯାଇଥିଲୁ ମୋଟେର ଗାଁ ।

ସେଦିନ ସେମାନେ ପରିବେଷଣ କରୁଥିଲେ ପୌରାଣିକ ନାଟକ “ଚକ୍ରଧାରୀ” । ନାଟକଟି ମତେ ଖୁବ୍ ଭଲ ଲାଗିଥିଲା । ସେଇ ନାଟକର ପରିବେଷଣ ଶୈଳୀ ଓ ଅଭିନେତା ଅଭିନେତ୍ରୀଙ୍କ ବନିଷ୍ଟ ଅଭିନୟକୁ ମୁଁ ଅନେକ ଦିନ ଧରି ଭୁଲିପାରିନଥିଲି । ତାର କିଛି ବର୍ଷ ପରେ ସେଇ ଆଦଲ୍ ଥଏଟର୍‌ଟି ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଥିଲା କୌଣସି କାରଣରୁ ।

ଉଦୟ ନାଟ୍ୟସଂଘ

ଆଦଲ୍ ଥିଏଟର ପରେ ପରେ ଏ ବଲେଇ ବାନାର୍ଜୀଙ୍କ ପଟଶିଷ୍ୟ ଏ ଉଦୟନାଥ ନନ୍ଦଙ୍କ ଉଦ୍‌ଯୋଗରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା ଗୋଟିଏ ସୌଖୀନ ନାଟ୍ୟ ସଂସ୍ଥା । ଉକ୍ତ ସଂସ୍ଥାର ନାଁ ରଖାଗଲା “ଉଦୟ ନାଟ୍ୟ ସଂଘ” । ସେଇ ନାଟ୍ୟ ସଂଘଟି ଅନେକ ନୂଆ ପୁରୁଣା କଳାକାରମାନେ ସଭ୍ୟ ହେଇ ରହିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଏସ୍‌ସରମ୍ ଅଲ୍ଲି ଖାଁ (ଏଆଦଲ୍ ଖାଁଙ୍କ ସୁଯୋଗ୍ୟ ସନ୍ତାନ), ଏରଞ୍ଜାଧର ମହାପାତ୍ର, ସୋମନାଥ ମିଶ୍ର ତଥା ଆହୁରି ଅନେକ ।

ଏବଲେଇ ବାନାର୍ଜୀଙ୍କର ଆଉ ଏକ ପଟଶିଷ୍ୟ ତଥା ଜଣେ ବଳିଷ୍ଠ ଓ ପୋଖତ ଅଭିନେତା ଏତାହର ନରସିଂହ ମିଶ୍ର ସେତେବେଳେକୁ ଗହମାମ ତ୍ୟାଗ କରି ଚାଲି ଯାଇଥିଲେଣି । ତାଙ୍କ ମଧ୍ୟମ ପୁତ୍ର ଏବିଶ୍ଵ ରଞ୍ଜନ ମିଶ୍ର ମଧ୍ୟ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଥିଲେ ଜଣେ ପୋଖତ ଅଭିନେତା । (ତାଙ୍କ ବିଷୟରେ ପରେ କହିବି ।)

ପ୍ରକୃତରେ କହିବାକୁ ଗଲେ ଏ ନନ୍ଦ ଥିଲେ ଏ ବଲେଇ ବାନାର୍ଜୀଙ୍କ ପଟଶିଷ୍ୟ । ସେତେବେଳେକୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ସାମାଜିକ ନାଟକ ଲେଖକ ଭାବରେ ଖୁବ୍ ଖ୍ୟାତି ଅର୍ଜନ କରିଥିଲେ ଏ ଅଶ୍ଵିନୀ କୁମାର ଘୋଷ ଓ ଏ କବିଚନ୍ଦ୍ର କାଳୀଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ । ୧୯୩୨ ସାଲରୁ ଓଡ଼ିଶାର ସୁବିଖ୍ୟାତ ନାଟ୍ୟ ସଂସ୍ଥା “ଅନ୍ଧପୂର୍ଣ୍ଣା” ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଇ ସାରିଥିଲା ଏବଂ ସେମାନେ ପ୍ରାୟ ଏ’ ଦୁଇ ବିଖ୍ୟାତ ନାଟ୍ୟକାରଙ୍କ ପୌରାଣିକ, ଐତିହାସିକ ଓ ସାମାଜିକ ନାଟକ ମଞ୍ଚସ୍ଥ କରୁଥିଲେ ।

କିନ୍ତୁ ଏବଲେଇ ବାନାର୍ଜୀ ମୁଖ୍ୟତଃ ବଙ୍ଗଳା ଭାଷାରୁ ଅନୁବାଦିତ ପୌରାଣିକ ଓ ଐତିହାସିକ ନାଟକ ସବୁ ମଞ୍ଚସ୍ଥ କରୁଥିଲେ । ସେଇ ନାଟକଗୁଡ଼ିକ ହେଲା କର୍ଣ୍ଣାଜ୍ଞନ, ସାହାଜାହାନ, ଦେବଳା ଦେବୀ, ସମରାସୁରବଧ, ଟିପୁ ସୁଲତାନ୍ ପ୍ରଭୃତି । ସେଇ ନାଟକ ଗୁଡ଼ିକ ଯିଏ ଅନୁବାଦ କରିଥିଲେ, ଅତି ବିକୃତ ଭାବରେ ଅନୁବାଦ କରିଥିଲେ (କ୍ଷମାଭିକ୍ଷା ସହ କହୁଛି) । ଅନୁବାଦରେ ସଂଳାପର ସ୍ଵତଃ ପ୍ରବାହ ଏବଂ ସାବଲୀଳତା ପ୍ରାୟ ନଥିଲା । ରହିଯାଇଥିଲା ଅନେକ ଗୁରୁତ୍ଵାଳ ଦୋଷ । ସବୁ ଦୋଷଗୁଡ଼ିକୁ ଧରି ସମାଲୋଚନା କିମ୍ବା ଆବଶ୍ୟକସ୍ଥଳେ ସଂଶୋଧନ କରିବା ପାଇଁ ସେତେବେଳେ ନଥିଲେ କୌଣସି ଦକ୍ଷ ନାଟ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ ବିତ୍ । ତେଣୁ ସବୁ କିଛି ଚଳିଯାଉଥିଲା । ସେମାନେ କିନ୍ତୁ ଆମ ଓଡ଼ିଶା ନାଟ୍ୟକାର ଏ ଅଶ୍ଵିନୀ କୁମାର ଘୋଷ ଏବଂ ଏ କବିଚନ୍ଦ୍ର କାଳୀଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କର କୌଣସି ନାଟକ କେତାଣି କହିଁକି ଆଦୌ ମଞ୍ଚସ୍ଥ କରୁ ନଥିଲେ ।

ଦେଶ ସ୍ଵାଧୀନ ହେଲାପରେ ଉଦୟ ନାଟ୍ୟ ସଂଘ ପ୍ରାୟ ବର୍ଷକୁ ବର୍ଷ ସେଇ ବଙ୍ଗଳାନୁବାଦିତ ପୁରୁଣା ନାଟକ ସବୁକୁ ପୁନର୍ବାର ମଞ୍ଚସ୍ଥ କରୁଥିଲେ (ଯାହାକି ଏ ବଲେଇ

ବାନାର୍ଜୀଙ୍କ ସମୟରେ ମଞ୍ଚସ୍ଥ ହେଉଥିଲା) । ସେଇ ନାଟକ ଗୁଡ଼ିକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ଦେଉଥିଲେ ଏଭଦ୍ରନାଥ ନନ୍ଦ ।

ସେ ଥିଲେ ଜଣେ ଭଲ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଓ ଜଣେ ଉଚ୍ଚକୋଟୀର ପୌରାଣିକ ଐତିହାସିକ ଅଭିନେତା । କର୍ଣ୍ଣାଜୁନ ନାଟକରେ “କର୍ଣ୍ଣ” ଏବଂ ସାହାଜାହାନ୍ ନାଟକରେ “ସାହାଜାହାନ୍” ଭୂମିକାରେ ତାଙ୍କ ଅଭିନୟ ଥିଲା ଚିରସ୍ମରଣୀୟ । ଆଜିବି ରହି ରହି ମୋର ମନେ ପଡୁଛି ସେଇ ଦି’ଟା ନାଟକର ଦିଓଟି ଉପରୋକ୍ତ ଚରିତ୍ରରେ ତାଙ୍କର ଅଭୁଲା ଅଥଚ ନିଖୁଣ ଅଭିନୟ ।

ବନ୍ଦୀଶାଳାରେ ରହି ପାରାଲିସିସ୍ ରୋଗରେ ଆକ୍ରାନ୍ତ ହେଇ ପଡ଼ିଥିବା ସାହାଜାହାନ ଭୂମିକାରେ ତାଙ୍କର ଅଭିନୟ ଥିଲା ଚିରସ୍ମରଣୀୟ-ଅଦ୍ୱିତୀୟ । ମୁଁ ମୋ ଜୀବନରେ ଓଡ଼ିଶା, ବମ୍ବେ, କଲିକତା ଓ ମାଡ୍ରାସର ଅନେକ ବଡ଼ ବଡ଼ ମଂଚ ଓ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ଅଭିନେତା ଦେଖିଛି ଏବଂ ଏବେ ବି ଗର୍ବର ସହିତ କହୁଛି, ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଏ ନକ୍ସର ଅଭିନୀତ “କର୍ଣ୍ଣ” ଓ “ସାହାଜାହାନ୍” ଚରିତ୍ରର ଧରାତଳକୁ ବି ସ୍ପର୍ଶ କରି ପାରି ନଥିଲେ ।

ଏ ନନ୍ଦ ସାମାଜିକ ନାଟକକୁ ଆସିବା ଭଲ ପାଉ ନଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ମୁଁ ନୂଆ ନୂଆ ନାଟକ ଲେଖୁଥିଲି ଏବଂ ତାଙ୍କ ସହ ଯେତେବେଳେ ବି ଦେଖା ହେଲେ, ସେ ମତେ ପୌରାଣିକ ଓ ଐତିହାସିକ ନାଟକ ହିଁ ଲେଖିବାକୁ ଉପଦେଶ ଦେଉଥିଲେ ଏବଂ କହୁଥିଲେ “ସାମାଜିକ ନାଟକ ଲେଖା ଓ ଅଭିନୟରେ କୃତ୍ରିମତା ଓ ଅବାସ୍ତବ ଖୁବ୍ ରହିଯାଉଛି । ତେଣୁ ମୁଁ ତାକୁ ପସନ୍ଦ କରେନି ।”

୧୯୬୨ ସାଲରେ ଏପକ୍ଷିତ ନେହେରୁଙ୍କ ପଞ୍ଚଶୀଳ ନୀତିକୁ ଖଣ୍ଡନ କରି ଚୀନ୍ ହଠାତ୍ ଆମ ଭାରତ ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ କରିଦେଲା । ଭାରତ ଓ ଚୀନ୍ ଭିତରେ ଲାଗିଗଲା ଘମାଘୋଟ ଯୁଦ୍ଧ ।

ଦେଶବାସୀ ମୁକ୍ତ ହସ୍ତରେ ଯୁଦ୍ଧ ପାଣ୍ଠିକୁ ସାହାଯ୍ୟ ଦେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଆମେ ବା ଦେଶ ପ୍ରେମରୁ ବାହାରି ଯାହୁ କିପରି ? ଆମେ ବି ଆମ ତତ୍ତ୍ୱକାଳୀନ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଯୁଦ୍ଧ ପାଣ୍ଠିକି କିଛିଟା (ଗୁଣ୍ଡୁଟି ମୂଷା ସେତୁବନ୍ଧରେ ବାଲି ପକେଇଲା ଭଳି) ସାହାଯ୍ୟ ଦେବାପାଇଁ ଗୋଟାଏ ନାଟକ କରି ପାଣ୍ଠି ଉଠେଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲୁଁ । ସେତେବେଳେ କନାହାଣ୍ଡି ଜିଲ୍ଲାର ଲୋକସଂପର୍କ ଅଫିସର ଥିଲେ ଶ୍ରୀ ସାହାବାବୁ । ଶ୍ରୀ ସାହାବାବୁ ଓ ମୁଁ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଇ ମାନ୍ୟବର ଜିଲ୍ଲାପାଳଙ୍କ ଅନୁମତି ନେବା ପାଇଁ ଗଲୁ । ଆମ ପ୍ରସ୍ତାବ ଶୁଣୁ ଶୁଣୁ ଜିଲ୍ଲାପାଳ ମହୋଦୟ ବି ଅତି ଆନନ୍ଦରେ ତାଙ୍କର ସମ୍ମତି ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ ।

ନାଟକଟି ଯେହେତୁ ଯୁଦ୍ଧ ପାଣି ସଂଗ୍ରହ ପାଇଁ ମଞ୍ଚିଷ୍ଟ କରାଯିବ, ସେଥିପାଇଁ ବଡ଼ ଧରଣର ଓ ବ୍ୟାପକ ଆକାରରେ ହେବା ଉଚିତ ବୋଲି ତତ୍କାଳୀନ ଜିଲ୍ଲାପାଳ ମହୋଦୟ ମତ ଦେଲେ ।

ମାନ୍ୟବର ଜିଲ୍ଲାପାଳଙ୍କଠୁଁ ଫେରି ଆସି ମୁଁ ଏବଂ D.P.R.O ମହୋଦୟ ଏଭିବାବୁଙ୍କ ପାଖକୁ ଗଲୁ ନାଟକଟିଏ ବାଛି ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ଦେବାପାଇଁ ଅନୁରୋଧ କରିବାକୁ ।

ସେ ଆମ ପ୍ରସ୍ତାବ ଶୁଣି ଆନନ୍ଦରେ ହଁ କଲେ । ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଗୋଟାଏ ବଙ୍ଗଳା ପୌରାଣିକ ନାଟକ “କାରାଗାର” ବହିଟି ଥିଲା । ସେଇ ନାଟକର ଲେଖକ ଥିଲେ ଏD.L.Roy ।

ସେ ମତେ ସେଇ ନାଟକଟି ଓଡ଼ିଆରେ ଅନୁବାଦ କରିବାକୁ ଦେଲେ ଏବଂ ଅନୁବାଦ ସରିଲାକ୍ଷଣି ରିହାର୍‌ସାଲ୍ ଆରମ୍ଭ କରିବା ବୋଲି କହିଲେ । ମୁଁ ସେତେବେଳକୁ ଭଲ ଭାବରେ ବଙ୍ଗଳା ଡାଣ୍ଟୁ ନଥିଲି । ଏବେ ବି ଜାଣୁନି । ତେଣୁ ମୋର ଜଣେ ବଙ୍ଗାଳୀ ବନ୍ଧୁ (ତାଙ୍କ ନାଁଟି ମୋର ମନେ ପଡୁନି)ଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ଅନୁବାଦ କାମ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲି । ଆମେ ଦି’ ବନ୍ଧୁ ପ୍ରତିଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟା ଛ’ଟାରୁ ରାତି ୯-୧୦ଟା ଯାଏ ବସି ଲେଖୁଥିଲୁଁ । ସେ ପଡ଼ି ମତେ ଓଡ଼ିଆରେ ବୁଝେଇ ଦଉଥିଲେ ଏବଂ ମୁଁ ତାକୁ ବୁଝି ସଂଳାପର ଓଡ଼ିଆ ରୂପ ଦଉଥିଲି ।

ଠିକ୍ ସାତଦିନ ଭିତରେ ଅନୁବାଦ କାମ ସରିଗଲା । ଆମେ ଅନୁବାଦ ନାଟକଟି ନେଇ ଏଭିବାବୁଙ୍କୁ ଦେଖୁଁ ପଡ଼ିବା ପାଇଁ । ସେ ନାଟକର ପାଣ୍ଡୁଲିପିଟି ରଖିଲେ ଏବଂ ପଡ଼ି ସାରି ତିନି ଦିନ ପରେ କହିଲେ- “ଅନୁବାଦଟି ଭଲ ହେଇଛି । ଏଥର ରିହାର୍‌ସାଲ୍ ଆରମ୍ଭ କରିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କର ।

ଜୋର୍ ସୋର୍‌ରେ ରିହାର୍‌ସାଲ୍ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ହିନ୍ଦି ସ୍କୁଲ ପାଖରେ ଥିବା କଳାପାଟର ଭୂତପୂର୍ବ ଜମିଦାରଙ୍କ ବଙ୍ଗଳାରେ । ସେଇ ନାଟକରେ ରୋଲ୍ କରୁଥିଲେ ଏଭଦୟ ନାଥ ନନ୍ଦ (କଂସ ଭୂମିକାରେ) ଏଗଙ୍ଗାଧର ମହାପାତ୍ର (ବସୁଦେବ ଭୂମିକାରେ), ଏହିମାଂଶୁ ମହାପାତ୍ର (ସେତେବେଳକୁ ତାଙ୍କର ବୟସ ଥିଲା ଛକି ସାତ ବର୍ଷ, ସେ ସଙ୍ଗାତଞ୍ଚ ଶ୍ରୀ ହରିହର ମହାପାତ୍ରଙ୍କର ମଧ୍ୟମ ପୁତ୍ର ଥିଲେ) ଶିଶୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଭୂମିକାରେ ଅଭିନୟ କରୁଥିଲେ । ସେ ପିଲାଟି ଦିନରୁ ଥିଲେ ଜଣେ ସୁ-ଅଭିନେତା । କଲେଜରେ ପଡ଼ି ଚାକିରି କଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ପ୍ରତିବର୍ଷ ମୋର ସବୁ ନାଟକରେ ଅଭିନୟ କରୁଥିଲେ । “ମୁଁ ବାହା ହେବି”, “ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତର ସହର”, “ମେଘ ମେଦୁର ରାତି”, “ବଞ୍ଚି ଜଗବନ୍ଧୁ” ଓ “କାରାଗାର ” ନାଟକରେ ତାଙ୍କ ଅଭିନୟ ଥିଲା ଅତୀବ ଚମତ୍କାର ।

ସେ ଥିଲେ ମୋ ଭଣଜା ତଥା ମୋ ସାନଭାଇ ଏ ସୁବାସ ରଥଙ୍କ ସହପାଠୀ । ଏସୁବାସ ବି ଜଣେ ଭଲ ସୌଖୀନ ଅଭିନେତା ଥିଲା । ଦୁହେଁ ଇରିଗେସନ୍ ଅଫିସରେ

ଏକାଠି କାମକରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଦଉଡ଼ି ସହିଲାନି । ବର୍ଷ ଦି'ଟା ଭିତରେ ଦୁହେଁ ଯେମିତି ଡକାହକା ହେଇ ଚାଲିଗଲେ ଆରପାରିକି ।

ଆଜି ବି ସେ ଦି' ଜଣକର ମଧୁମୟ ସ୍ମୃତି ମନେ ପଡ଼ିଗଲେ ମୋ ଆଖି ଦି'ଟା ସ୍ବତଃ ଛଳ ଛଳ ହେଇଆସୁଛି । ହାୟ...

ବଡ଼ ଦୁଃଖର ବିଷୟ ୧୯୮୮ସାଲ ଏପ୍ରିଲ ମାସରେ ମୋର ଚତୁର୍ଥ ଭାଇ ଏ କୃଷ୍ଣ ଚନ୍ଦ୍ର ରଥ (ସିଡିଲ୍ ସପ୍ଲାଇ ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟର ଥିଲେ) ହଠାତ୍ ଇହଲୀନା ସମ୍ବରଣ କଲେ । ସେ ଯେମିତି ଭାବେଇ ରହଲୀନା ସମ୍ବରଣ କଲେ, ସେ କଥା, ସେ ଦୁଃଖଦ ସ୍ମୃତି ମନେ ପଡ଼ିଗଲେ ମୋ ମନ ଆଉ ହୃଦୟ ଭାଙ୍ଗିପଡ଼ୁଛି । କିନ୍ତୁ ସଂସାରର ଏଇ ଅନୀକ ଲୀଳା-ଖେଳକୁ ମନେ ପକେଇ ପର ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ପୁଣି ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରିବାକୁ ପଡ଼ୁଛି । କଥାରେ ଅଛି- “ଦଉଡ଼ି ଦଉଡ଼ି ମଣିଷ ଗାଈ, ଯେଣିକି ଟାଣିଲେ ତେଣିକି ଯାଇ ।” ତା’ ଛଡ଼ା ମଣିଷ ହାତରେ ବା ଆଉ କଣ ଅଛି ? ତାଙ୍କର ଦଶାହ ଦିନ ରାତିରେ ହଠାତ୍ ନିଆଁ ଲାଗି ମୋ ଘର ପୋଡ଼ିଗଲା । ତା ସହିତ ପୋଡ଼ି ପାଉଁଶ ହେଇଗଲା ସେଇ “କାରାଗାର” ନାଟକ ସହିତ ମୋର ଅସଂଖ୍ୟ ଛପା-ଅଛପା ଉପନ୍ୟାସ, କାହାଣୀ ଓ ନାଟକର ପାଣ୍ଡୁଲିପି । ଦୈବ ଦୁର୍ବିପାକ ଉପରେ ଆଉ ହାତ କାହାର । ଶେଷରେ କର୍ମକୁ ଆଦରି ସବୁ ସହିଗଲି ।

ଏ ଉଦୟନାଥ ନନ୍ଦଙ୍କ ସହ ସମତାଳ ଦେଇ ସୋମନାଥ ମିଶ୍ର ବି ମଞ୍ଚସ୍ଥ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ଅନେକ ପୌରାଣିକ ଓ ସାମାଜିକ ନାଟକ । ଶ୍ରୀ ମିଶ୍ର ବି କର୍ଷାର୍ଜୁନ ନାଟକରେ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଭୂମିକାରେ ଅଭିନୟ କରିଥିଲେ । ସେ ବି ଥିଲେ ଜଣେ ପୋଖର ଅଭିନେତା ଓ କୁଶଳ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ।

ତାଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନାରେ ବହୁବାହାନ, ଭାଇ-ଭାଉଜ, ମୂଲିଆ, ମାଣିକ ଯୋଡ଼ି, ପ୍ରଭୃତି ନାଟକ ଅତି ସଫଳତାର ସହ ମଞ୍ଚସ୍ଥ ହେଇ ପାରିଥିଲା । ଏବେ ବି ମୋ ଆଖି ଆଗରେ ଝଲସି ଯାଉଛି ହମିଦ୍ ଖାଁ (ଅବସର ପ୍ରାପ୍ତ ଅବକାରୀ ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟର), ଶ୍ରୀ ଚିନ୍ତାମଣି ମହାପାତ୍ର ଓ ଶ୍ରୀ ସୋମନାଥ ମିଶ୍ରଙ୍କ ଯଥା କ୍ରମେ ବହୁବାହାନ ଓ ମୂଲିଆ ନାଟକର ରାଜୁ ଓ ମୂଲିଆ ଚରିତ୍ର ।

ଅଭିନେତା ଏ ଗଜାଭାଇନା

କାରାଗାର ନାଟକର ମଞ୍ଚସ୍ଥ ରଚନାର ଗୋଟାଏ ଘଟଣାକୁ ଏବେ ବି ମୁଁ ଭୁଲିପାରିନି । ସେତେବେଳେ ଭବାନୀପାଟଣାରେ ନାରୀ ଚରିତ୍ରରେ ଅଭିନୟ କରିବା ପାଇଁ କୌଣସି ଅଭିନେତ୍ରୀ ବାହାରୁ ନ ଥିଲେ । “ନାଟକ” ଓ “ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର”ରେ ନାରୀମାନଙ୍କର ଅଭିନୟକୁ ସେତେବେଳେ ଉଚ୍ଚ ସମାଜର ଆଭିଜାତ୍ୟ ସଂପନ୍ନ ଲୋକମାନେ ଭଲ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖୁନଥିଲେ । କେଳବ ସୌକରେ ପୁରୁଷମାନେ ଯାହା ନାଟକ କରୁଥିଲେ । ନାରୀ ଚରିତ୍ର

ଗୁଡ଼ିକରେ ବି ସାଧାରଣତଃ ପୁଅପିଲାମାନେ ହିଁ ଅଭିନୟ କରୁଥିଲେ । କେବେ କିମିତି କଟକ କିମ୍ବା ପୁରୀରୁ ବ୍ୟବସାୟୀ ଅଭିନେତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଭଡ଼ାରେ ଆଣି ନାଟକ ମଞ୍ଚସ୍ଥ କରାଯାଉଥିଲା ।

କିନ୍ତୁ ଆମେ ଯେଉଁ ବର୍ଷ କାରାଗାର ନାଟକ ମଞ୍ଚସ୍ଥ କଲୁଁ, ସେ ବର୍ଷ D.P.R.O. ସାହା ବାବୁ ଓ ଏଗଙ୍ଗାଭାବନା (ଗଙ୍ଗାଧର ମହାପାତ୍ର) ଦୁହେଁ ଅନେକ ଯୋଗାଡ଼ମନ୍ତ୍ର, କରି କାମଠାରୁ ଗୋଟାଏ ଝିଅକୁ ଆଣିଥିଲେ ନାଟକରେ ଅଭିନୟ କରିବାପାଇଁ (ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ଝିଅଟିର ନାଁ ମନେ ନାହିଁ କି ତାର ଠିକଣା ବି ଜଣା ନାହିଁ) ।

ପ୍ରତିଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ କଳାପାଟ ବଂଗଳାରେ ନାଟକର ରିହାଉସାଲ୍ ଚାଲିଥିଲା । ସେ ଦିନର ଦୃଶ୍ୟଟି ଥିଲା, ଦେବକୀ ଓ ବସୁଦେବଙ୍କ ଜନ୍ମିତ ଅଷ୍ଟମ ସନ୍ତାନକୁ ଆଉ କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ କଂସ ଆସି ମାରିଦେବ ଯିବ । ସେଥିପାଇଁ ଜନ୍ମିତ ହୁଆକୁ କୋଳରେ ଧରି ଦେବକୀ କାନ୍ଦିବାର ଥିଲା । ଲୁହଭିଜା ଆଖିରେ ତଥା କୋହଭିଜା କଣ୍ଠରେ ତାଙ୍କୁ ସାହୁନା ଦେଇଥାନ୍ତେ ବସୁଦେବ । ଏ ଗଙ୍ଗା ଭାବନା ଆଉ ଦେବକୀ ଭୂମିକାରେ ଅଭିନୟ କରୁଥିବା ଅଭିନେତ୍ରୀଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ମହୋଦୟ ଦୃଶ୍ୟଟି ଭଲଭାବରେ ବୁଝେଇ ଦେଲା ପରେ ରିହାଉସାଲ୍ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ।

ପ୍ରମୁଦ୍ କରୁଥିଲେ ବନ୍ଧୁ ସୁରେଶ ମହାନ୍ତି । ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ବାରମ୍ବାର କହିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ବି ଗଙ୍ଗାଭାବନା ସେଇ ଦୃଶ୍ୟରେ କାନ୍ଦିବାତ ଦୂରେ ଥାଉ, ଆଖିରୁ ଲୁହ ଟୋପେ ବି ବାହାର କରିପାରିଲେନି । କିନ୍ତୁ ପୋଖୀତ ଅଭିନେତ୍ରୀ ଜଣଙ୍କ ଯେମିତି କାନ୍ଦିବାର କଥା ସେମିତି କାନ୍ଦିଲେ । ଯେନତେନ ପ୍ରକାରେଶ ସେଇ ଦୃଶ୍ୟର ରିହାଉସାଲ୍ ଶେଷ ହେଲା । ମଝିରେ କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ତା’ ଖୁଆ ପର୍ବ ।

ତା’ ଖାଉ ଖାଉ ବନ୍ଧୁ ସୁରେଶ ମହାନ୍ତି ଓ ଏ ବିଶ୍ୱ ରଞ୍ଜନ ମିଶ୍ର, ଏ ଗଙ୍ଗା ଭାବନାଙ୍କୁ ଚୁରୁଲେଇ ସାମାନ୍ୟ ଅଙ୍ଗାଳିଆ ସ୍ୱରରେ କହିଲେ- “କ’ଣ ଭାବନା, ତମେ ଏତେ ବଡ଼ ଗୋଟାଏ ପୋଖୀତ ଅଭିନେତ୍ରୀ ଅଥଚ ଶତ ଚେଷ୍ଟା କରି ବି ଆଖିରୁ ଲୁହ ଟିକିଏ ବାହାର କରି ପାରିଲନି । ଓଲଟି ବାହାରୁ ଆସିଥିବା ଅଭିନେତ୍ରୀ ଜଣଙ୍କ ଅଭିନୟରେ ତମକୁ ଡାଉନ୍ (Down) କରିଦେଇ ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଗରେ ବାଜିମାରି ନେଇଗଲା । ଆମ ଭବାନୀପାଟଣା ନାଟ୍ୟକଳାୟ ମାନ-ଭଞ୍ଜିତ ତଳକୁ ଚାଲିଗଲା ।”

ଏକଥା କିନ୍ତୁ ସେ ଦୁହେଁ ହସି ହସି ମଉଜରେ କହିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ କହିଥିଲେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଗରେ । ତେଣୁ କଥାଟା ଗଙ୍ଗା ଭାବନାଙ୍କ ହୃଦୟ ଭିତରେ କଷ୍ଟାତ୍ମକି ଚବ୍ ଚବ୍ ହେଇ ରକିଗଲା । ସେ ଉତ୍ତେଜିତ ହେଇ ଅତି ଗର୍ବରେ କହିଲେ- “ତା ଖାଇ ସାରିବା ପରେ

ସେଇ ଦୃଶ୍ୟଟି ଆଉ ଥରେ ରିହାର୍‌ସାଲ୍ ହବ ଆଉ ତମେ ସବୁ ଦେଖିବ ମୋର ବ୍ରାଜେଡ଼ି ଆକ୍ଟିଂ (ଦୁଃଖାତ ଅଭିନୟ) ।

ଏତକ କହିବା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ସେ ଚା'କପ୍‌ଟି ଧରି ଉଦିବାବୁଙ୍କ ପାଖକୁ ଚାଲିଗଲେ । ଆମ ମାନକଠୁଁ କିଛି ଦୂରରେ ବସି ଉଦିବାକୁ , D.P.R.O. ଓ ଅନ୍ୟମାନେ ଚା' ଖାଉ କାଉ ବିଭିନ୍ନ ଗପସପରେ ମାଡ଼ି ଥିଲେ । ଗଙ୍ଗା ଭାଇନା ଯାଇ ତାଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କଲେ ସେଇ ଦୃଶ୍ୟଟିକୁ ପୁଣି ଥରେ ରିହାର୍‌ସାଲ୍ କହିବା ପାଇଁ । ଉଦିବାବୁ ବି ସହଜରେ ରାଜି ହେଇଗଲେ ।

ଚା'ଖୁଆ ପର୍ବ ପରେ ପୁଣି ଥରକ ପାଇଁ ସେଇ ଦୃଶ୍ୟର ରିହାର୍‌ସାଲ୍ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ରିହାର୍‌ ସାଲ୍ ଆରମ୍ଭ ହେବା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଗଙ୍ଗାଭାଇନା ସାମ୍ନାରେ ଜନ୍ମଥବା ପ୍ରେଟୋମାସ୍ତ୍ର ଲାଇଟ୍‌ଟାକୁ ଏକ ଲୟରେ ଚାହିଁ ରହି ସଂଳାପ କହିଚାଲିଥିଲେ । ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ, ଜନନ୍ତା ପେଟ୍ରୋମାସ୍ତ୍ରକୁ ଏକ ଲୟରେ ଚାହିଁ ରହିଲେ ଆଖିରୁ ଧାର ଧାର ହେଇ ଲୁହ ବାହାରିବ । କିନ୍ତୁ ବଡ଼ ଦୁଃଖର ବିଷୟ, ଲୁହ ବାହାରିବା ବଦଳରେ ନାକର ଦୁଇ ପୁଡ଼ାରୁ ଖାଲି ସିନ୍ଦୂର୍ଣ୍ଣଗୁଡ଼େ ବାହାରିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଉଦିବାବୁ ବି ହସି ହସି ତାଙ୍କୁ କହିଲେ- “କ’ଣ ହୋ ମହାପାତ୍ର ! ଲୁହ ବଦଳରେ ଖାଲି ସିନ୍ଦୂର୍ଣ୍ଣଗୁଡ଼େ ବାହାର କରୁଛ ? ଯଦି ତମର ଆଜି Mood ନାହିଁ, ତେବେ ତମେ ଆଉ ରିହାର୍‌ସାଲ୍ କରନି । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ରିହାର୍‌ସାଲ୍ କରିବା ।”

ଏ ପଦକ ଶୁଣି ଗଙ୍ଗାଭାଇନା ରିହାର୍‌ସାଲ୍ ଛାଡ଼ି ବାହାରକୁ ଚାଲିଗଲେ । ତାଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଆମେ ଦି' ଚାରିଜଣ ବି ଗଲୁଁ । ବାହାର ବାରଣ୍ଡାରେ ଛିଡ଼ା ହେଇ ସେ ଆମକୁ କହିଲେ, “କେଜାଣି କାହିଁକି, ଆଜି ଅଭିନୟ କରବା ପାଇଁ ମୋର ଜମାରୁ ମୁଠୁ ଆସୁନି । ତମେ ସବୁ କାଲିକି ଦେଖିବ ମୋର ଅଭିନୟ ।”

ସତକୁ ସତ ତହିଁ ଆରବିନ ଆଗ ସେଇ ଦୃଶ୍ୟଟିର ରିହାର୍‌ସାଲ୍ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ସେଦିନ v ଗଙ୍ଗା ଭାଇନା ସେଇ ଦୃଶ୍ୟରେ ଏତେ ଦୂର ଜୀବନ୍ତ ଅଭିନୟ କଲେ ଯେ ଆମେ ସବୁ ଆଉ ଆମ ଗହଣରେ ଉପସ୍ଥିତ ଥିବା ନାଟ୍ୟପ୍ରେମୀ ଦର୍ଶକମାନେ ବି ନ କାନ୍ଦି ରହିପାରିଲେନି ।

ରିହାର୍‌ସାଲ୍ ସରିବାକ୍ଷଣି ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ସମେତ ସମସ୍ତେ ଯାଇ ଗଙ୍ଗା ଭାଇନାଙ୍କୁ ହାର୍‌ଦିକ ବଧେଇ ଜଣେଇଲେ ତାଙ୍କର ଜୀବନ୍ତ ଅଭିନୟପାଇଁ । ସେ ବି ଅତି ନମ୍ରତାର ସହ କହିଲେ- “କାଲି ମୋର କ’ଣ ହେଇଗଲା କେଜାଣି, ଅନେକ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ବି ମୋର Mood ଆସିଲାନି ।”

ପ୍ରକୃତରେ ସ୍ୱର୍ଗତ ଗଙ୍ଗା ଭାଇନା ଥିଲେ ଜଣେ ଅତି ବାସ୍ତବ ଓ ପୋଖର ଅଭିନେତା । ପୌରାଣିକ, ଐତିହାସିକ, ସାମାଜିକ ତଥା ରହସ୍ୟ ମୂଳକ ନାଟକ ଗୁଡ଼ିକର ଯେ କୌଣସି ଭୂମିକା ହେଉ ନା କାହିଁକି, ସେ ଅତି ଜୀବନ୍ତ ଭାବରେ ସେଇ ଭୂମିକାଟିକୁ ପୁଟେଇ ପାରୁଥିଲେ ।

ସେ ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ନାଟ୍ୟକାର- ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଭାବରେ ମତେ ଖୁବ୍ Underestimate କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରତିବର୍ଷ ନାଟକ ଲେଖି, ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ଦେଇ ମଞ୍ଚସ୍ଥ କରିବା ଦ୍ୱାରା ସେ (ଗଙ୍ଗାଭାଇନା) ଧୀରେ ଧୀରେ ମୋର ପ୍ରତିଭା ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ ହେଇଆସିଲେ ।

ସେ ମୋର ଲିଖିତ ଓ ନିର୍ଦ୍ଦେଶିତ ‘ରାଜମାଳା’, ‘ସିନ୍ଦୁରଗୋପା’, ‘ସଂଘର୍ଷ’, ‘ବନ୍ଦିନୀ’, ‘କଳା-ବଉଦ’, ‘ଆଜି ଓ କାଲି’, ‘ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତର ସହର’, ‘କାରାଗାର ଓ ଜୟ’ ‘ସୋମନାଥ’ ପ୍ରଭୃତି ନାଟକଗୁଡ଼ିକରେ ଅଭିନୟ କରିଥିଲେ ।

ସେଥିଲେ ଜଣେ ସୌଖୀନ୍ କିନ୍ତୁ ଉତ୍ସର୍ଗୀକତ ଅଭିନେତା । ମୋ ପଛଆଡ଼େ ସେ ମୋର ବଂଧୁ ଓ ବିଶ୍ୱରଞ୍ଜନ, ଉମା ବେହେରା, ବସନ୍ତି, ବିଶ୍ୱନାଥ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କୁ କହୁଥିଲେ - “ତମେ ଯାହା କହିଲେ କହ ପଛରେ, ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଲେଖୁଛି । ଖୁବ୍ ଭଲ ନାଟକ ଲେଖୁଛି । ଭଲ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ଦି ଦଉଛି । ତମେ ସବୁ ଦେଖିବ, ଦିନେ ନା ଦିନେ ସେ ଓଡ଼ିଶାର ଜଣେ ସୁବିଖ୍ୟାତ ନାଟ୍ୟକାର ଭାବରେ ସୁନାମ ଅର୍ଜନ କରିବ ।”

ମୋର “ଆଜି ଓ କାଲି”, “ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣତମ୍ବା”, “ଦେବଯାନୀ” ଓ “କାହାରଛାଇ” ନାଟକ ଯଥାକ୍ରମେ ଅଳ୍ପପୂର୍ଣ୍ଣା “ବି”, “ଏ” ଓ “ଜନତା ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ”ରେମଞ୍ଚସ୍ଥ ହେଲା ପରେ ସେ (ଏ ଗଙ୍ଗା ଭାଇନା) ବୋଧେ ତାଙ୍କ ଜୀବନରେ ସବୁଠୁ ବେଶୀ ଖୁସି ହେଇଥିଲେ ।

ତାଙ୍କରି ଅଶିଷ୍ଟ ଆଉ ଶୁଭେସ୍ଥା ତଥା ମୋର ଅଭିନେତା ବନ୍ଧୁ ଓ ବିଶ୍ୱରଞ୍ଜନ ମିଶ୍ର, ଉମା ବେହେରା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଭିନେତା ବନ୍ଧୁଙ୍କ ଅଦମ୍ୟ ଉତ୍ସାହ ଓ ପ୍ରେରଣା ଯୋଗୁଁ ଆଜି ମୁଁ ମୋର ଏଇ ଉତ୍ତର ଜୀବନରେ ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କ ସଙ୍ଗୀତ-ନାଟକ- ଏକାଡେମୀର ସର୍ବବୃହତ୍ ଓ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପୁରସ୍କାର “କବି ସମ୍ରାଟ୍ ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ ଏୱାର୍ଡ୍ ” ପାଇଲି । ଆଜି ଏ ଗଙ୍ଗା ଭାଇନା ଆଉ ଏ ବନ୍ଧୁ ବିଶ୍ୱ ରଞ୍ଜନ ମିଶ୍ର ବଞ୍ଚୁଥିଲେ ସତେ କେତେ ଖୁସି ହେଇ ନ ଥାନ୍ତେ । କିନ୍ତୁ ହାୟ...!

ସେତେବେଳେ ଆମ ପଢ଼ାର ଭାରତୀ ସାହିତ୍ୟ ସମିତି ଅନେକ ବର୍ଷ ଆଗରୁ ସର୍ବଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର, ଗଙ୍ଗା ମହାପାତ୍ର 'A', ସୋମନାଥ ମିଶ୍ର, ହରିହର ମହାପାତ୍ର, କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର, ବଳଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର, ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପାତ୍ର, ନାରାୟଣ ମହାପାତ୍ର,

ଗଙ୍ଗା ମହାପାତ୍ର, 'B'ରଘୁନାଥ ମିଶ୍ର, ମାର୍କଣ୍ଡ ମିଶ୍ର, ଏ ପଦ୍ମନାଭ ରଥ, ନାରାୟଣ ମିଶ୍ର, ଶିବରାମ ରଥ, କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ରଥ ଏବଂ ଶ୍ରୀ ଆର୍ତ୍ତତ୍ରାଣ ମିଶ୍ର ଓ ଏ ବଂଶୀଧର ମିଶ୍ର, ଏ ରାଧାମୋହନ ରଥ, ଏ ଗୋପୀନାଥ ଦାଶ, ଏ ଶଙ୍କର ସିଂହଙ୍କ ଭଳି ଯୁବକମାନଙ୍କ ଅଦମ୍ୟଭୟାହ ଓ ପରିଶ୍ରମ ପଳରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଇ ସାରିଥିଲା ।

ମୋର ସ୍ୱପ୍ନ ମନେ ଅଛି, ସେଇ ସମିତିରେ ଥିଲା ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ପାଠାଗାର । ଅନେକ ପ୍ରକାର ବହିଥିଲା ସେଇ ସମିତିରେ । ତା'ଛଡ଼ା ପ୍ରତିଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ସେଇଠି ଚାଲୁଥିଲା ଏକ ନୈଶ ବିଦ୍ୟାଳୟ । ସେଇ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଅନେକ ଗରିବ ଛାତ୍ର ଆସି ମାଗଣାରେ ପଢୁଥିଲେ । ସପ୍ତାହକୁ ପାଳି କରି ପଢ଼େଇବା ପାଇଁ ସତ୍ୟମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଦାୟିତ୍ୱ ବାଣ୍ଟି ଦିଆଯାଇଥିଲା ।

କିଛି ବର୍ଷ ଚାଲିଲା ପରେ ସେଇ ନୈଶ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଓପାଠାଗାରଟି ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ଏବେ ବି ସେଇ ଭାରତୀ ସାହିତ୍ୟ ସମିତି ଅଛି । କିନ୍ତୁ ସେଇଠି ଆଉ ପାଠାଗାର ନାହିଁ କି ନୈଶ ବିଦ୍ୟାଳୟ ବି ଆଉ ନାହିଁ । ଆମ ପଡ଼ାର ଯୁବକମାନେ ମିଶି ସେଇ ସମିତିରେ ବର୍ଷକୁ ଥରେ ଦୁର୍ଗାପୂଜା ମହାସମାରୋହରେ କରନ୍ତି । ତାପରେ ସବୁ ଯେମିତି ନୀରବ... ନିସ୍ତ୍ୟ ।

ମୋର କହିବାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ହେଲା, ଆମେ ବନ୍ଧୁମାନେ ଯେତେବେଳେ ବନ୍ଧୁ କାଳି ମିଶ୍ରଙ୍କ ପଢ଼ା ଘରେ ରାତିରେ ପଢୁଥିଲୁ, ସେତେବେଳେ ବର୍ଷକୁ ଛ' ମାସକୁ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ସାମାଜିକ ତଥା ପୌରାଣିକ ନାଟକ ମଞ୍ଚସ୍ଥ ହେଉଥିଲା ଶ୍ରୀ ସୋମନାଥ ମିଶ୍ରଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନାରେ । ସେଇ ନାଟକଗୁଡ଼ିକ ଠିକ୍ ରାତି ସାତଟା ବେଳେ ଭାରତୀ ସାହିତ୍ୟ ସମିତିରେ ରିହାରସାଲ୍ ହଉଥିଲା । ଯୋଉ ନାଟକଗୁଡ଼ିକରେ ବାଳ ଅଭିନେତା (ପିଲା ଅଭିନେତା) ଦରକାର ପଡୁଥିଲେ, କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ବନ୍ଧୁ କାଳୀ ମିଶ୍ର, ସୁରେଶ ମହାନ୍ତି, ବାୟ ମହାପାତ୍ରଙ୍କୁ ତାଙ୍କି ନେଇ ରୋଲ୍ (ପାର୍ଟି) ଦଉଥିଲେ । ସୌଖୀନ ନାଟ୍ୟସଂସ୍ଥାଟି କର୍ମକର୍ତ୍ତାମାନେ ଟଙ୍କା ପଇସା ଆଭାବରୁ ସାଧାରଣତଃ କଟକ କିମ୍ବା ପୁରୀରୁ ଅଭିନେତ୍ରୀ ଆଣିପାରୁ ନଥିଲେ । ତେଣୁ ପୁରୁଷ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ବାଛି ବାଛି ନାରୀ ଚରିତ୍ରରେ ଅଭିନୟ କରିବା ପାଇଁ ନିଆ ଯାଉଥିଲା ।

ସେତେବେଳେ ମୋର ସହପାଠୀ ବନ୍ଧୁ ସହଦେବ ବିଶ୍ଵି, ଯୁଗଳ ପତି, ଭୁବନେଶ୍ୱର ମୁଣ୍ଡ, ପାନ ବ୍ୟବସାୟୀ କାଶୀ ବାବୁ ପ୍ରଭୃତି ବିଭିନ୍ନ ନାରୀଭୂମିକାରେ ଅଭିନୟ କରି ବେଶ ଖ୍ୟାତି ଅର୍ଜନ କରିଥିଲେ । ବିଶେଷ କରି ନାୟିକା ଭୂମିକାରେ ସହଦେବ ବିଶ୍ଵି, ଯୁଗଳ ପତି ବେଶ୍ ନାଁ କରିଥିଲେ । ଅନ୍ୟମାନେ ଅନ୍ୟ କିସମ କିସମର ପୌଢ଼ା ନାରୀ ଭୂମିକାରେ ଅଭିନୟ କରୁଥିଲେ ।

ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଶ୍ରୀ ସୋମନାଥ ମିଶ୍ର, ଉଦ୍‌ଯୋଗୀ ଏ ଗଙ୍ଗା ମହାପାତ୍ର ପ୍ରଭୃତି ଆନ୍ଦୋଳକମାନେ ମତେ କୌଣସି ନାଟକରେ କୌଣସି ପାର୍ଟ ଦିଅନ୍ତିନି । ଓଲଟି ଆଗ ଆଗ ମତେ ସବୁବେଳେ - ଯୋଉଁଠି ଦେଖିଲେ କ୍ରିଟିସାଇର (ବ୍ୟଙ୍ଗ-ବିଦ୍ରୁପମୂଳକ ସମାଲୋଚନା) କରି କୁହନ୍ତି :- “ହେଇଟିରେ, ଓଡ଼ିଶାର ଡଂକ କିଶୋର ପଟ୍ଟନାୟକ (ସେତେବେଳକୁ ସମ୍ମାନାନ୍ୱୟ ଡଂକ କିଶୋର ପଟ୍ଟନାୟକ, ଏ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର, ଗୋପାଳ ଛୋଟରାୟ, ଏ କମଳ ଲୋଚନ ମହାନ୍ତି ପ୍ରଭୃତି ବ୍ୟବସାୟିକ ରଂଗମଞ୍ଚରେ ନାଟକ ଲେଖି ବେଶ୍ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲାଭ କରି ସାରିଥିଲେ) ଆସୁଟି, ହେଇଟିରେ ଭବାନୀପାଟଣାର ରାଜକପୁର ଯାଉଟି । (ସେତେବେଳକୁ ରାଜକପୁର “ବରସାଉ”, “ଆସ୍ତ୍ରାବା” ଓ “ଆଗ” ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ନିର୍ମାଣ କରି ନିର୍ମାତା- ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଓ ଅଭିନେତା ଭାବରେ ସମଗ୍ର ଭାରତରେ ବେଶ୍ ସୁଖ୍ୟାତି ଅର୍ଜନ କରିପାରିଥିଲେ) ।” ପିଲାଟି ଦିନରୁ ନାଟକ ଲେଖିବା ଓ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ରରେ ଅଭିନୟ କରିବା ମୋର ଗୋଟାଏ ସବୁଠୁଁ ବଡ଼ ନିଶା ଓ ସଉକ ଥିଲା । ସେଇ ସ୍ୱପ୍ନରେ ବିଚାର ହେଇ ମୁଁ ପ୍ରାୟ ପଢ଼ାପଢ଼ିରେ ଖୁବ୍ ହେଳା କରୁଥିଲି । ତେଣୁ ସେମାନେ ମତେ ଯୋଉଠି ଯେତେବେଳେ ଦେଖିଲେ ଏପରି ଭାବରେ ବ୍ୟଙ୍ଗ ବିଦ୍ରୁପ କରୁଥିଲେ ।

ସେ ମାନଙ୍କଠୁଁ ଏମିତି ଭାବରେ ପ୍ରାୟ ସବୁବେଳେ ବ୍ୟଙ୍ଗ ବିଦ୍ରୁପ ଶୁଣି ଶୁଣି ମୁଁ କିନ୍ତୁ ହତାଶରେ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ୁ ନଥିଲି । ବରଂ ମୋର ଯିଦ୍, ଉସାହ ଓ ପ୍ରେରଣା ବେଶୀ ବଢ଼ିଯାଇଥିଲା ଜଣେ ବିଖ୍ୟାତ ନାଟ୍ୟକାର ଓ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ଅଭିନେତା ହେଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖେଇବା ପାଇଁ ।

ଆଉ ଦିନକର ଘଟଣାରେ ମୋର ଯିଦ୍ ଖୁବ୍ ବଢ଼ି ଯାଇ ହିମାଳୟଭଳି ଅଟକ ଏବଂ ଦୃଢ଼ ହେଇଯାଇଥିଲା ।

ବୋଧେ ୫୧ କି ୫୨ ସାଲର କଥା । ସୋମନାଥ ମିଶ୍ର, ଏ ଗଙ୍ଗା ଭାଇନା, ଚକ୍ରଧର ସିଂହ ଓ ମହାନ୍ତି ବାବୁ ପ୍ରଭୃତି ମିଶି କୌଣସି ଗୋଟାଏ ସାମାଜିକ ନାଟକ ଭାରତୀ ସାହିତ୍ୟ ସମିତିରେ ରିହରସାଲ୍ କରୁଥିଲେ । ସେଇ ନାଟକରେ ବନ୍ଧୁ କାଳୀ ମିଶ୍ର, ସହଦେବ ବିଶ୍ଵି ଓ ସୁରେଶ୍ ମହାନ୍ତି ମଧ୍ୟ ରୋଲ୍ କରୁଥିଲେ । ତେଣୁ ସେମାନେ ଠିକ୍ ସନ୍ଧ୍ୟା ସାତଟାରେ ଚାଲିଯାଉଥିଲେ ସମିତିକି ରିହରସାଲ୍ କରିବା ପାଇଁ । ଏକ୍ସିଆ ରହିଯାଉଥିଲି ମୁଁ । ତେଣୁ ପଢ଼ାପଢ଼ିରେ ମୋର ମନ ବି ଲାଗୁ ନଥିଲା, ରିହରସାଲ୍ ଦେଖିଯିବା ପାଇଁ ଖୁବ୍ ଇଚ୍ଛା ହଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ ବନ୍ଧୁମାନେ ମତେ କେବେ ବି ନଇ ନଥିଲେ । କାରଣ ରିହରସାଲ୍ ଦେଖିବା ପାଇଁ ସେତେବେଳେ ବାହାର ଲୋକମାନଙ୍କୁ ପ୍ରାୟ ମନା ଥିଲା । ରିହରସାଲ୍ ଆରମ୍ଭ ହେଲାକ୍ଷଣି ସେମାନେ ବାହାର ଦରଜାଟା ବନ୍ଦ କରି ଦଉଥିଲେ ।

ଦିନେ ମୁଁ ରିହାରସାଲ୍ ଦେଖିବାର ଲୋଭ ସମ୍ଭରଣ କରି ନ ପାରି ଠିକ୍ ଆଠଟାରେ ସମିତି କି ଗଲି । ଦେଖିଲି, ବାହାର ଦରଜାଟା ବନ୍ଦ । ଭିତରୁ ଖାଲି ଅଭିନେତାମାନଙ୍କ ସଂଳାପ କହୁଥିବା ପାଟି ଶୁଭୁଥିଲା । କିମିତି ଟିକିଏ ରିହରସାଲ୍ ଦେଖିବି, ସେଥିପାଇଁ ଉପାୟ ପାଞ୍ଚବାରୁ ଲାଗିଲି । ସମିତିର ଚାରିପାଖେ ଘେରାଏ ବୁଲି ଆସିଲି । ଦେଖିଲି, ସମିତି ଘରର ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗକୁ ଥିବା ଚାଞ୍ଚ (ବାଉଁଶ ତାଟିରେ ମାଟିଲିପା କାନ୍ଥ) ଠାଏ ଭାଙ୍ଗି କଣା ହୋଇଯାଇଛି । ସେଇ କଣା ହେଉଥିବା ଯାଗାଟି ମୋ' ଆଖିରେ ପଡ଼ିଯିବା କ୍ଷଣି ମୁଁ ଆନନ୍ଦରେ ଆମୁହରା ହେଇଗଲି । ମତେ ସେଇ କଣାବାଟେ ଟିକିଏ ରିହରସାଲ୍ ଦେଖିବାର ସୁଯୋଗ ମିଳିଥିବାରୁ ମନେ ମନେ ମା' ମାଣିକେଶ୍ୱରୀଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରି ମୁଣ୍ଡିଆ ମାଲିଲି ।

ତା'ପରେ ଯାଇ ସେଇ କଣାବାଟେ ରିହାରସାଲ୍ ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲି । ରିହରସାଲ୍ ଦେଖିବାରେ ମୁଁ ଏତେଦୂର ମଞ୍ଜି ଯାଇଥିଲି ଯେ ବାହ୍ୟ ଜଗତ ପ୍ରତି ମୁଁ ଆଦୌ ସଚେତନ ନଥିଲି ।

ହଠାତ୍ ମୋ ଉପରେ ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିଗଲା ଏ ଗଙ୍ଗା ଭାଇନାଙ୍କର । “ଏ” ସେତି କିଏରେ ... କିଏ” କହି ସେ ମୋ ଆଡ଼କୁ କ୍ଷିପ୍ର ଗତିରେ ଉଠି ଆସିଲେ । ମୁଁ ହଠାତ୍ ସେ (ଗଙ୍ଗା ଭାଇନା) କାହା ଉପରେ ଗାରୁଛନ୍ତି ସହଜରେ ବୁଝିପାରିଲିନି । ଚାଞ୍ଚ କାନ୍ଥର ଜଳକା ବାଟେ ସେମିତି ଚାହିଁ ରହି ଦେଖୁଥିଲି ରିହାରସାଲ୍ ।

ହଠାତ୍ ଏଗଙ୍ଗା ଭାଇନାଙ୍କ ଗୋଇଠାଟା ବାଜିଲା ମୋ ମୁହଁରେ । ମୁଁ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ଚିତ୍କାର କରି ସେଇଠୁ ଓହରି ଗଲି । ମୋର ଚିତ୍କାର ଶୁଣି କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ରିହାରସାଲ୍‌ଟା ବନ୍ଦ ହେଇଗଲା । ବନ୍ଧୁ କାନା ମିଶ୍ର, ଏ ଗଙ୍ଗା ଭାଇନାଙ୍କ ସହ ଆଉ କେତେଜଣ କବାଟ ଫିଟେଇ ମୋ ପାଖକୁ ଧାଇଁ ଆସିଲେ ।

ମା' ମାଣିକେଶ୍ୱରୀଙ୍କ ଦୟାରୁ ମୋ ମୁହଁ ଉପରେ ରକ୍ତ ବାହାରିବା ଭଳି ଆଘାତ ଲାଗି ନଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଗୋଇଠା ମାଡ଼ ଖାଇଥିବାରୁ ମୁହଁଟା କାଟୁଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ବାରଣ୍ଡାରେ ଛିଡ଼ା ହେଇ କଇଁ କଇଁ ହେଇ କାନ୍ଦୁଥିଲି । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ମତେ ଅନେକ ସାବଧାନ ଦେଇ ଭିତରକୁ ଡାକି ନେଲେ ରିହାରସାଲ୍ ଦେଖିବା ପାଇଁ ।

କିନ୍ତୁ ମୁଁ ପିଲା ହେଲେ ବି କଣ ହେଲା । ମୋର ସ୍ୱାଭିମାନ ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ଜାରି ଉଠିଲା । ମୁଁ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ସେଇଠୁ ଆମ ପଢ଼ାଘରକୁ (କାନାମିଶ୍ରଙ୍କ ପଢ଼ାଘର) ଚାଲିଗଲା ଧକେଇ ଧକେଇ ଅନେକ ବେଳ ଯାଏଁ କାନ୍ଦିଲି । ସେଇ କାନ୍ଦିବାର ଭିତରେ ମୁଁ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କଲି “ଆଜି ଯିଏ ମତେ ନାଟକ ପେଇଁ ଲାତ ମାରିବି, ଦିନେ ନା ଦିନେ ମୋ’ ଲିଖିତ-ନିର୍ଦ୍ଦେଶିତ ନାଟକରେ ଗୋଟାଏ ରୋଲ୍ କରିବା ପାଇଁ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଛିଡ଼ା କରେଇବି । ”

ଶେଷକୁ ଦିନେ ସେଇଆ ବି ହେଲା । ଆମେ ବନ୍ଧୁମାନେ ମିଶି ମୋର ଲିଖିତ ନୂଆ ନାଟକ “ସଂଘର୍ଷ” ସ୍ଥାନୀୟ ମଝି ପଢ଼ା ଉଚ୍ଚ ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ରିହାରସାଲ୍ କରୁଥିଲୁଁ । ୪ ଗଙ୍ଗା ଭାଇନା ପ୍ରତିଦିନ ରିହାରସାଲ୍ ଦେଖିବାକୁ ଆସୁଥିଲେ । ସେଇ ନାଟକରେ “ରାୟ ସାହେବ ” ନାମକଗୋଟାଏ ପୌଢ଼ ରୋଲ୍ ଥିଲା । ରୋଲ୍ଟି ଅତି ମାଦ୍ରାରେ ଦୁଃଖୀ । ଯେଉଁ ଅଭିନେତା ସେଇ ରୋଲ୍ଟି କରୁଥିଲେ, ସେ ତାକୁ ଜମାରୁ ଭଲଭାବରେ ପୁଚେଇ ପାରୁ ନଥିଲେ । ପ୍ରତିଦିନ ରିହାରସାଲ୍ ଦେଖିବାକୁ ଆସି ଆସି ସେଇ ରୋଲ୍ଟି କରିବା ପାଇଁ ୪ଗଙ୍ଗା ଭାଇନାଙ୍କର ଖୁବ୍ ଆଗ୍ରହ ଜନ୍ମିଲା । ସେ କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ମନକଥାଟା ଖୋଲି କହିପାରିନେନି ।

କିନ୍ତୁ ସେଇ ରୋଲ୍ କରୁଥିବା ଅଭିନେତାଙ୍କୁ ରିହାରସାଲ୍ ପରେ ପରେ ସବୁ ବେଳେ “ଅମୁକ ଜାଗାରେ ସେମିତି କରିବ, ଡିମିକି ସିକୁ୍ୟୁଏଟ୍ସରେ ଏଇୟା ହବା କଥା ” ଇତ୍ୟାଦି ଉପଦେଶ ଦେବା ବାହାନରେ ନାନାପ୍ରକାର ସମାଲୋଚନା କରୁଥିଲେ । ପ୍ରାୟ ସବୁଦିନ ତାଙ୍କ ସମାଲୋଚନା (ଅବଶ୍ୟ ଭଲ ଦୃଷ୍ଟିରୁ) ଶୁଣି ଶୁଣି ସେଇ ଅଭିନେତାଙ୍କ ମନ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ଦିନକର କଥା ସେ ମତେ ନ ପଚାରି ୪ ଗଙ୍ଗା ଭାଇନାଠୁଁ ଉପଦେଶ ଶୁଣି ହଠାତ୍ ତାଙ୍କୁ କହିଦେଲେ- “ଆଜ୍ଞା, ମୁଁ ଭଲଭାବରେ feel କରୁଛି ଯେ ମୋ ଦେଇ ସେଇ ରୋଲ୍ଟି ହେଉ ପାରୁନି । ତେଣୁ ଆପଣ କଲେ ଭଲ ହୁଅନ୍ତା ।”

କଥାରେ ଅଛି “ମନ ଲୋଡୁଥିଲା କାକର ପାଣି, ବଜଡ଼ ବୋଇଲା ଦିଅ ତୋରାଣୀ ।” ଏ’କଥା ଶୁଣି ଗଙ୍ଗା ଭାଇନା ମନେ ମନେ ଆନନ୍ଦ ହେଲେ ବି ବାହାରକୁ ପ୍ରକାଶ କରି କହିଲେ-“ଗୁଡ଼ାଏ ଦିନ ହେଲା ତମେ ରିହାରସାଲ୍ କରୁଛ, ଛାଡ଼ିଦେଲେ ତମ ମନ ଦୁଃଖ ହବନି ? ତା’ଛଡ଼ା ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ରାଜି ହେଲେ ତ ? ” ଏ କଥା କହିଦେଇ ସେ ମୋ’ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲେ ।

କିନ୍ତୁ ମୁଁ କିଛି କହିବା ପୂର୍ବରୁ ବନ୍ଧୁ ୪ ବିଶ୍ଵରଞ୍ଜନ ମିଶ୍ର ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ କହିଲେ “ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ କହିଲେ ମନା କରିବ ? ତା’ ନାଟକଟି ଭଲ ହବ, ପୁଣି ତମେ ରୋଲ୍ କଲେ ତା’ ନାଟକର ମାନ ବଢ଼ିଯିବ । ନୂଆ ନାଟ୍ୟକାର- ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଭାବରେ ତା’ର ସୁଖ୍ୟାତିବି ବଢ଼ିଯିବ । ତେଣୁ ତାର ନାହିଁ କରିବାର ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠୁନି ।” ତା’ପରେ ସେ ଗଙ୍ଗା ଭାଇନାଙ୍କୁ ଚାହିଁ କହିଲେ-“ ଭାଇନା, ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କର ଇଚ୍ଛା, ତମେ କାଲିଠୁଁ ସେଇ ରୋଲ୍ଟା କର । ସେ ବାବୁଙ୍କୁ ଆଉ ଗୋଟାଏ କୋଉ ଛୋଟ କାଟିଆ ରୋଲ୍ ଦେଇଦେବା, ନା’ ତୁ’ କ’ଣ କହୁଛୁରେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ?”

ବିଶ୍ୱର କଥା ମୁଁ କାଟିପାରିଲିନି । କାରଣ ନାଟକ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସେ ଯାହା କିଛିବି କୁହେ, ତା' ନିତାନ୍ତ ଅପ୍ରିୟ ସତ୍ୟ ହେଲେ ବି ମୁହଁ ଉପରେ ରୋକଠୋକ ଭାବରେ କହିଦିଏ । ତେଣୁ ମୋର ଜଣେ ବନ୍ଧୁ, ହିତାକାଂକ୍ଷୀ ଓ ସୁଅଭିନେତା ଭାବରେ ମୁଁ ତାକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ସମ୍ମାନ ଦେବା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ତାର ପ୍ରତିଟି କଥାକୁ ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ପାଳନ କରେ ।

ତା' ପରଦିନଠୁଁ ଏଗଙ୍ଗା ଭାରନା ମୋର “ସଂଘର୍ଷ” ନାଟକରେରୋଲ୍ କଲେ । ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କର ଉତ୍ସାହ ବି ଖୁବ୍ ବଢ଼ିଗଲା । କାରଣ ସେ ଥିଲେ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଜଣେ କୁଶଳୀ ଅଭିନେତା । ତେଣୁ ସେଇ ରୋଲ୍‌ଟିକୁ ସେ ମନ ପ୍ରାଣ ଦେଇଅତିଶୟ ଜୀବନ୍ତ କରି ଉପସ୍ଥାପିତ କଲେ ।

ନାଟକ ମଞ୍ଚସ୍ଥର ପ୍ରଥମ ରଜନୀ ଶେଷରେ ସମସ୍ତେ ମୋର ପ୍ରତିଭାକୁ ଦେଖି ଚଉ ମୁହଁରେ ପ୍ରଶଂସା କଲେ । ଗଙ୍ଗା ଭାରନା, ବିଶ୍ୱ, ବନ୍ଦୁ, ଏରମେଶ, ଉମା ବେହେରା ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ଅଭିନୟକୁ ମଧ୍ୟ ଉଚ୍ଚପ୍ରଂଶସା କଲେ ।

ସେଇଦିନଠୁଁ ଏ ଗଙ୍ଗା ଭାରନା ହେଡ଼କ୍ୱାର୍ଟର ଭବାନୀପାଟଣାରେ ଥିଲାବେଳେ ପ୍ରାୟ ମୋର ସବୁ ଡ୍ରାମାରେ ରୋଲ୍ କରୁଥିଲେ । କିଛିଦିନ ପରେ ତାଙ୍କୁ ବଦଳି ହେଇଗଲା ନୂଆ ପଡ଼ାସବୁଡ଼ିଜିଜ୍‌ଙ୍କୁ । ସେଇଠି ସେ ପ୍ରାୟ ଚାରି ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷ ଚାକିରି କଲାପରେ ହେଉଆସିଷ୍ଟାଣ୍ଟ ହେଇ ପୁଣି ବଦଳି ହେଇଆସିଲେ ଭବାନୀ ପାଟଣାକୁ । ସେତେବେଳେକୁ ଉଦୟ ନାଟ୍ୟସଂଘ ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଥିଲାଣି । ଉଦିବାରୁ ବି କ୍ରମେ କ୍ରମେ ବୁଢ଼ା ହେଇ ଆସୁଥିଲେଣି । ତେଣୁ ତାଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନାରେ ଆଉ ପ୍ରାୟ ନାଟକ ହେଉନଥିଲା ।

ଆମ ଗୁପ୍ତର ପ୍ରଥମେ ନାଁ, ଥିଲା “ବିଜୟା କ୍ଲବ୍” । କିନ୍ତୁ ପରେ ପରେ ସଂସ୍କାର ନାଁ’ଟା’ ବଦଳେଇ ଦେଇ ୧୯୭୪ ସାଲରେ ରଖିଲୁ “ବି ସ୍କାରକା ନାଟ୍ୟସଂସ୍ଥା” । ୧୯୭୪ ସାଲରେ ଏଇ ନାଟ୍ୟ ସଂସ୍ଥାଟି କଟକର ବୋର୍ଡ଼ ଅଫ୍ ରେଭେନ୍‌ସା ସଭ୍ୟଙ୍କ ପାଖରେ ରେଜିଷ୍ଟ୍ରେସନ କରାଗଲା । ଅନ୍ୟପୂର୍ବ “ବି” ଗୁପ୍ତର ପୋଷ୍ଟର ଅଭିନେତା ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମାଧବାନନ୍ଦ କର ଲାଗିପଡ଼ି ଆମ ନାଟ୍ୟସଂସ୍ଥାଟିକୁ ପଞ୍ଜୀକୃତ କରାଇ ଦେଇଥିଲେ ।

ରାଜସ୍ୱ ବିଭାଗ (କଟକ)ରେ କାମ କରୁଥିବା ସୁ-ଅଭିନେତା ଶ୍ରୀ ଭୁକ୍ତାବାରୁ ବି ପଞ୍ଜୀକରଣ ପାଇଁ ଖୁବ୍ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ସେ ଥିଲେ ମୋର ବନ୍ଧୁ ଏନରସିଂହ ପାଲ୍ ଏବଂ ଲିଙ୍ଗରାଜ ପଣ୍ଡାଙ୍କ ବନ୍ଧୁ । ତାଙ୍କ ସହ ମୋର ସେଇ ଲିଙ୍ଗରାଜ ପଣ୍ଡାଙ୍କ ବହି ଦୋକାନରେ ହିଁ ଡିପ୍ପା ପରିଚୟ ହେଇଥିଲା ।

ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ଆଜି ସେମାନଙ୍କୁ ମୋ ଅନ୍ତରରୁ ଗଭୀର କୃତଜ୍ଞତା ଜଣାଉଡ଼ି ।

ଦି'ସ୍ଵାରକୀ ନାଟ୍ୟସଂସ୍ଥା ମୋ ନାଟ୍ୟକାର ଓ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଜୀବନ

ଆଗରୁ କହିଛି, ସୁଆଙ୍ଗ ଓ ନାଟକ ସବୁ ଦେଖୁ ଦେଖୁ ମୁଁ ନାଟ୍ୟକଳା ପ୍ରତି ଅହେତୁକ ଭାବରେ ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲି । ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ିଲା ବେଳେ ଲେଖାଲେଖି ପ୍ରତି ମୋ ମନ ଜମାରୁ ଆକୃଷ୍ଟ ହେଉ ନ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଗୋଟାଏ ଘଟଣାରେ ମୋ ଜୀବନର ମୋଡ଼ଟା ହଠାତ୍ ବଦଳିଗଲା ।

ବୋଧେ ସେତେବେଳକୁ ମୁଁ ନବମ ଶ୍ରେଣୀର ଛାତ୍ର ଥିଲି । ବଡ଼ଦିନ ଛୁଟିରେ ଯାଉଥିଲି ଗାଁକୁ । ସ୍କୁଲ ଖୋଲିବା ପୂର୍ବରୁ ମୋର ଭବାନୀପାଟଣା ଫେରିଆସିବା କଥା । କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳେ ଆମ ଗାଁ ଗହଳିରେ ଗୋଟାଏ ପ୍ରଥା ପରମ୍ପରା ଧରି ଚଳିଆସୁଥିଲା । ହଳିଆମାନେ ମହାଜନ (ମାଲିକ) ପାଖରେ କେବଳ ବର୍ଷକ ପାଇଁ ରହୁଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ବର୍ଷ ପୁରି ଯାଉଥିଲା ପୌଷ ପୂର୍ଣ୍ଣମୀ ଦିନ । ତା'ପରଦିନଠୁଁ ପ୍ରାୟ ପନ୍ଦର କୋଡ଼ିଏ ଦିନଯାଏ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ (ହଳିଆମାନେ) ସ୍ଵାଧୀନ ଭାବରେ ରହି ମଉଜ-ମଜଲିସ୍‌ରେ ଦିନ କାଟୁଥିଲେ । ନ ହେଲେ ଅନ୍ୟତ୍ର ଯାଇ ନୂଆ ମହାଜନ ପାଖରେ ରହୁଥିଲେ ।

ବଡ଼ଦିନ ଛୁଟା ଭିତରେ ପୌଷ ପୂର୍ଣ୍ଣମୀ ପଡ଼ିବାରୁ ଆମ ହଳିଆମାନେ ଆମ ଘର ଛାଡ଼ି ପଳେଇଥିଲେ । ତେଣୁ ସ୍ଵତଃ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିଲା, ମତେ ବଳଦ ଗାଡ଼ିରେ କିଏ ନେଇ ଜୁନାଗଡ଼ରେ ଛାଡ଼ିବ ?

ସେତେବେଳେ ମୋ ଶ୍ଵଶୁର ଏ ଗୋପୀନାଥ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଘରେ ବୁଟିଆ ନାମକ ଗୋଟାଏ ହଳିଆ ଅନେକ ବର୍ଷ ଧରି ରହିଆସୁଥିଲା । ସେ ବର୍ଷ ବି ସେ ରହିବ ବୋଲି ମୋ ଶ୍ଵଶୁରଙ୍କ ସାଙ୍ଗେ ଚୁକ୍ତି କରିସାରିଥିଲା ।

ଆମ ଘର ଆଉ ମୋ ଶ୍ଵଶୁର ଏ ଗୋପୀନାଥ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଘର ସେତେବେଳେକୁ ଥିଲା ସାମ୍ବାସାନ୍ତି । ତା' ଆଗକୁ ଆମ ଘର । କାମଦାର ଘର ଗୋଦାମ ସାମ୍ବାର ଠିକ୍ ଉତ୍ତର ଦିଗକୁ ଏବଂ କରଂଜାକୋଳି ନାଳର ଠିକ୍ ପଶ୍ଚିମ ଦିଗକୁ ଥିଲା । ପରେ କିନ୍ତୁ କ'ଣ ହେଲା କେଜାଣି, ନନା ଆମ ଘରଟାକୁ ସେଇଠୁଁ ଭାଙ୍ଗି ଦେଇ ଏ ରାମକୃଷ୍ଣ କଙ୍କେଇଙ୍କ ଜାଗାକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ମୋ ଶ୍ଵଶୁର ଏ ଗୋପୀନାଥ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଘର ସାମ୍ବାକୁ ଚାଲିଆସି ସେଇଠି ଘରଟିଆରି କରିରହିଲେ । କିଛି ବର୍ଷ ପରେ ଆମ ଭାଇମାନଙ୍କ ପଢ଼ାପଢ଼ିର ସୁବିଧା ପାଇଁ ଗାଁ ଛାଡ଼ି ସବୁଦିନ ସକାଶେ ଚାଲିଆସିଲେ ଚନ୍ଦ୍ରନାପାଟଣା ।

ଆମ ସ୍କୁଲ ଖୋଲିବାକୁ ଆଉ ଜମାରୁ ଦି'ଦିନ ଥାଏ । ଦିନେ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ମୋ ନନା— ମୋ ଶ୍ଵଶୁର ଆଉ କେତେକ ଲୋକ ବସି ବିଭିନ୍ନ ଗପରେ ମାତିଥିଲେ ।

ସେତେବେଳେ ନନା ମୋର ଭବାନୀପାଟଣା ଯିବା କଥା ପକେଇ ମତେ ନେଇ ବଳଦ ଗାଡ଼ିରେ ଜୁନାଗଡ଼ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଆସିବାକୁ ଲୋକଟିଏ ଖୋଜୁଛି ବୋଲି ବି କହିଲେ ।

ଏ'କଥା ଶୁଣୁ ଶୁଣୁ ମୋ ଶଶୁର ଏ ଗୋପାଳୀୟ ମହାପାତ୍ର କହିଲେ— “ଠିକ୍ ଅଛି । ଆମ ବେହେରା (ମୁଖ୍ୟ ହଳିଆ) ବୁଟିଆ ତାଙ୍କୁ ନେଇ ଜୁନାଗଡ଼ରେ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଆସିବ ।” ତାଙ୍କଠୁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ପାଇ ନନା ମୋର ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହେଇ ରହିଲେ ।

ସେତେବେଳକୁ ତାଙ୍କ ବଡ଼ଝିଅ ଆୟୁଷ୍ମତୀ ପଦ୍ମାବତୀଙ୍କ ସହ (ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋ ସହ ଧର୍ମିଣୀ) ମୋ ବାହାଘର ପ୍ରଶ୍ନ ଆସି ଉଠି ନ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସେ (ମୋ ଶଶୁର) ବୋଧେ ମତେ ଜୁଆଁ କରିବା ପାଇଁ ମନେ ମନେ ଠିକ୍ କରି ସାରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ନନାଙ୍କ କାନରେ ଏ'କଥାଟି ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପକେଇ ନଥିଲେ ।

ଠିକ୍ ପୁଷ୍ପ ପୂନେଇ ବାସିଦିନ ରାତିରେ, ବୁଟିଆ ମତେ ଜୁନାଗଡ଼ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଛାଡ଼ି ଦେବା ପାଇଁ ବାହାରିଲା । ବୁଟିଆ ଶଗଡ଼ ଅଡ଼ୁଆ ଥିଲା । ମୁଁ ଗାଡ଼ି ଭିତରେ ଚୁପ୍‌ଚାପ୍ ଶୋଇଥିଲି । ଶୀତ ଦିନଟା । ତେଣୁ ଖୁବ୍ ଶୀତ ହଉଥିଲା । ନିଦ ବା ସହଜରେ ଆସନ୍ତା କୁଆଡୁ ? ମୋଟେର ଗାଁ ପାର ହେବା ପରେ ହଠାତ୍ ବୁଟିଆ ମତେ ପଚାରି ଦେଲା “ବାବୁ, ଶୁଭଲନା କାଏ ?”

ମୋ ଆଖିରେ କିନ୍ତୁ ନିଦ ନ ଥିଲା । ଘର କଥା ... ଗାଁ କଥା ସବୁ ଚକଚକିତ୍ରତ ଦୃଶ୍ୟ ଭଳି ଗୋଟାକ ପରେ ଗୋଟାଏ ମୋ ଆଖିଆଗରେ ନାଚି ଯାଉଥିଲା । ତା'କଥା ଶୁଣି ମୁଁ କହିଲି :- “ନାହିଁରେ । ନିର୍ଦ୍ଦ ତୋ ନାହିଁ ଲାଗିବାର, ଆରୁ ଶୁଭବି କାଏଟା ?”

“ହେନ୍ତା ହେଲେ ଗୋଟେ କହିନି (କାହାଣୀ, କଥା) କହେନି, ଶୁନିଚାନେ ।” ତା'ଠୁ କଥାଟି ଶୁଣିବା ପାଇଁ ମୁଁ ସାଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ରାଜି ହେଇଗଲି ।

ସେଦିନ ସେ ଯୋଉ କଥାଟି କହିଥିଲା ତାର ନାଁ ଟି ଥିଲା “ଶାଘା-ବାଘା” । ସେଇଟା ଥିଲା ଗୋଟାଏ ଉଚ୍ଚଧରଣ ଲୋକକଥା । କାହାଣୀଟି ଥିଲା ହାସ୍ୟବ୍ୟଙ୍ଗରେ ଭରପୁର । କାହାଣୀଟି ଶୁଣି ମତେ ଖୁବ୍ ଆନନ୍ଦ ଲାଗିଲା । ସେଇ ଦିନଠୁ ସେଇ କାହାଣୀଟି ସବୁଦିନ ପାଇଁ ମୋ ମନ ଭିତରେ ଘର କରି ରହିଗଲା । ଆଜି ବି ମନେ ଅଛି ।

ତା'ପରେ ମୁଁ ଭବାନୀପାଟଣା ଆସି ମୋ ସାଙ୍ଗମାନଙ୍କୁ ସେ କାହାଣୀଟି କହିଲି । ବଜଦା (ମୋ ଦଦେଇ ପୁଅ ଭାଇ ଏ ବୈଦ୍ୟନାଥ ରଥ) ବି ଶୁଣୁଥିଲା । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସେଇ କାହାଣୀଟି ଖୁବ୍ ଭଲ ଲାଗିଲା ।

ଠିକ୍ ସେ ବର୍ଷ ଫେବୃଆରୀ କିମ୍ବା ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସରେ ଆମ ସ୍କୁଲର ବାର୍ଷିକୋତ୍ସବ ହେବାର ସ୍ଥିର ହେଲା । ସେଥିପାଇଁ ବୟସ ଏବଂ ଶ୍ରେଣୀ ଅନୁସାରେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ଭିତରେ ବାର୍ଷିକୋତ୍ସବ ଆଗରୁ ଆରମ୍ଭ ହେଇଗଲା ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ।

ସେତେବେଳେ ଶ୍ରୀ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର (ଭୂତପୂର୍ବ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ) ଓ ଶ୍ରୀ ଜିଶାନ ପଟ୍ଟନାୟକ (ଭୂତପୂର୍ବ ଲୋକସଭା ସଦସ୍ୟ) ଥିଲେ ଆମ ସ୍କୁଲର ସହକାରୀ ଶିକ୍ଷକ । ସେମାନଙ୍କ ଉଦ୍ୟମରେ ନବମ, ଦଶମ ଓ ଏକାଦଶ ଶ୍ରେଣୀର ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ନେଇ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ପ୍ରଥମ ଥର ପାଇଁ କାହାଣୀ ପ୍ରତିଯୋଗିତା । ମୁଁ ବି ସେଇ ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ଭାଗ ନେଇ ବୁଟିଆଠୁ ଶୁଣିଥିବା ସେଇ “ଶାଦୀ-ବାଦୀ” ଲୋକ କାହାଣୀଟି ଲେଖିଦେଲି ।

ଯେତେବେଳେ ଫଳ ବାହାରିଲା, ଶୁଣି ମୁଁ ପ୍ରଥମେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଇଗଲି । କାରଣ ସେଇ ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ମୋ “ଶାଦୀ-ବାଦୀ” କାହାଣୀଟି ଦ୍ଵିତୀୟ ସ୍ଥାନ ପାଇ ଦ୍ଵିତୀୟ ପୁରସ୍କାର ପାଇବା ପାଇଁ ମନୋନୀତ ହେଇଥିଲା । ପ୍ରଥମ ହେଇଥିଲା ଶ୍ରୀ ବିପିନ୍ ବିହାରୀ ଖମାରୀ (ଭୂତପୂର୍ବ ସମବାୟ ଯୁଗ୍ମ ନିବନ୍ଧକ) ଙ୍କର ଗୋଟାଏ କାହାଣୀ । ସେ ପାଇଥିଲେ ପ୍ରଥମ ପୁରସ୍କାର ।

ମୋର ଲେଖାଟି ସେ ଦିନ ଦ୍ଵିତୀୟ ପୁରସ୍କାର ପାଇଥିବାରୁ ମୋର ଖୁସି ଆନନ୍ଦର ସୀମା ନ ଥିଲା । ମୋର ସମ୍ମାନାନ୍ୱୟ ଶିକ୍ଷକ, ଗୁରୁଜନ ଓ ଛାତ୍ରବନ୍ଧୁମାନେ ମତେ ଭୂରି ଭୂରି ପ୍ରଶଂସା କରିଥିଲେ । ସେଇ ଦିନଠୁ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଲେଖାଲେଖି କରି ଜଣେ ଲେଖକ ହେବା ପାଇଁ ମୋ ମନ ଭିତରେ ପ୍ରବଳ ଆଗ୍ରହ ଓ ପ୍ରେରଣା ଜାଗ୍ରତ ହେଲା । କିନ୍ତୁ ତା’ପରେ ମେଟ୍ରିକ୍ ପାଶ୍ କରି ବାହାହେଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅର୍ଥାତ୍ ୧୯୫୪ ସାଲ ଯାଏ ମୁଁ ଲେଖାଲେଖି ନାଁ ଧରି ନ ଥିଲି । କିନ୍ତୁ ଲେଖିବା ପାଇଁ ମୋ ମନ ଭିତରେ ବେଳେ ବେଳେ ଛାନ୍ଦା ହୁଉଥିଲା ।

ପରେ ପରେ ମୋର ଦୈନିକ ପୁଅ ଭାଇ ଏ ବୈଦ୍ୟନାଥ ରଥ ସେଇ କାହାଣୀଟିକୁ ମୂଳ ଆଧାର କରି ସେଇ “ଶାଦୀ-ବାଦୀ” ନାଁ ଦେଇ ଗୋଟାଏ ନାଟକ ଲେଖିଥିଲା । ସେଇ ନାଟକଟିକୁ ଆମେ ଆମ ପଢ଼ାରେ (ମନ୍ଦାର ବଗିଚା ପଢ଼ାରେ) ମଞ୍ଚସ୍ଥ ମଧ୍ୟ କରିଥିଲୁଁ । ନାଟକ ଲେଖକ ହିସାବରେ ବଛଦା ସେଦିନ ପାଇଥିଲା ଉଚ୍ଚ ପ୍ରଶଂସା । ସମସ୍ତେ ଆଶା ଓ ବିଶ୍ଵାସ କରିଥିଲେ ଯେ ସେ (ବଛଦା) ଭବିଷ୍ୟତରେ ଜଣେ ସଫଳ ନାଟ୍ୟକାର ହେବ ବୋଲି ।

ଲୋକଙ୍କ ଆଶା କିନ୍ତୁ ଆଶାରେ ହିଁ ରହିଗଲା । ମେଟ୍ରିକ୍ ପାଶ୍ କଲା ପରେ ବଛଦା କଲେଜରେ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ଚାଲିଗଲା ବ୍ରହ୍ମପୁର । ତେଣିକି ସେ କଲେଜର ଛାତ୍ର ଥିଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେବଳ କଲେଜ ମେଗାଜିନ୍‌ରେ କିଁ ... ଡାଁ ... ଗପ କିମ୍ବା କବିତା ଲେଖୁଥିଲା । କିନ୍ତୁ କଲେଜ ପଢ଼ା ଛାଡ଼ିଲା ପରେ ଲେଖାଲେଖି କଳାଟି ଯେମିତି ସବୁଦିନ ପାଇଁ ତା ବିହରୁ ଲୋପ ପାଇଗଲା । ମୁଁ କେବଳ ସେଇ ନାଟକରେ ଗୋଟାଏ ଛୋଟକାଟିଆ ଭୂମିକାରେ ଅଭିନୟ କରିଥିଲି । ବେଶ୍ ସେତିକି ମାତ୍ର ।

ଆଉ ଗୋଟାଏ ଘଟଣା ବି ଏ’ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋ ମନ ଭିତରେ ସେମିତି ବସାବାନ୍ଧି ରହିଯାଇଛି । ୧୯୪୭ ସାଲ୍ ଫେବୃୟାରୀ ମାସର କଥା । ସେତେବେଳକୁ ମୁଁ ପଢୁଥିଲି ଷଷ୍ଠ ଶ୍ରେଣୀରେ । ସ୍କୁଲର ବାର୍ଷିକୋତ୍ସବ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଏକାଙ୍କିକା ହବାର ସ୍ଥିର ହେଲା । ସେଇ ଏକାଙ୍କିକାଟି କରେଇବାର ଦାୟିତ୍ବ ନେଇଥିଲେ ପୂଜ୍ୟ ଶିକ୍ଷକ ଏ ଶ୍ରୀ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ମୁଣ୍ଡ ।

ଅଭିନେତା ବାନ୍ଧିବା ପାଇଁ ପ୍ରତିଶ୍ରେଣୀରେ ନୋଟିସ୍ ଦିଆଗଲା । ବନ୍ଧାବନ୍ଧି ଦିନ ମୁଁ ବି ଗଲି । ବନ୍ଧାବନ୍ଧି ପାଇଁ ରୁଣ୍ଡ ହେଇଥିବା ବିଭିନ୍ନ ଶ୍ରେଣୀର ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ସଂଳାପ କହି ଅଭିନୟ କରିବାକୁ କୁହାଗଲା । ମୋ ପାଦି ଆସିବାରୁ ମୁଁ ବି ମନରୁ କିଛିଟା ସଂଳାପ କହି ଅଭିନୟ କଲି । କିନ୍ତୁ ଶେଷରେ ପୂଜ୍ୟ ଶିକ୍ଷକ ଏନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ମୁଣ୍ଡ କହିଲେ — “ତମ ଦେଇ ଅଭିନୟ ହେଇପାରିବନି, ତମେ ଯାଅ ।”

ମନ ଦୁଃଖରେ ସେଦିନ ମୁଁ ଫେରି ଆସିଥିଲି । ଘରେ ଏକୃତିଆ ବସି ଅନେକ କାନ୍ଦିଥିଲି ବି । କାରଣ ପିଲାଟି ଦିନରୁ ମୋ ମନରେ ପ୍ରବଳ ଇଚ୍ଛା ଥିଲା, ବଡ଼ ହେଲେ ଗୋଟାଏ ପୋଖର ଅଭିନେତା ହେବା ପାଇଁ ।

କିନ୍ତୁ ପୋଖର ଅଭିନେତାଟେ ହେବାତ ଦୂରର କଥା, ଗୋଟାଏ ଯତ୍ନସାମାନ୍ୟ ଅଭିନେତାଟେ ବି ମୁଁ ହେଇପାରିଲିନି । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ଅନେକ ଚେଷ୍ଟା କରିଛି । କିନ୍ତୁ ଫଳ କିଛି ହେଇନି, ହେଲା ବି ନାହିଁ !

ଅଭିନେତା ହେବା ବଦଳରେ ଓଲଟି ମୁଁ ଜଣେ ଲଢ଼ ପ୍ରତିଷ୍ଠି ନାଟ୍ୟକାର ଏବଂ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ହୋଇପାରିଲି । ଗୁଡ଼ାଏ ନାଟକ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ଦେବା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଦି’ଟା ଓଡ଼ିଆ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର “ସମର୍ପଣ” ଓ “ପଳାତକ” ର କାହାଣୀ-ଚିତ୍ରନାଟ୍ୟ- ସଂଳାପ ଲେଖିବା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ବି ଦେଲି । ମାନ୍ଦ୍ରାସରେ ତିଆରି ହେଇଥିବା ଗୋଟାଏ ଓଡ଼ିଆ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର “ଜଳୁଦାତା” ର ସଂଳାପ ବି ମୁଁ ଲେଖିଥିଲି । ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଥିଲେ ତେଲୁଗୁ ସିନେମାର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ କେ.ଏଚ୍.ଡ଼ି.ରାଓ । (ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପରେ ପରେ ବିସ୍ତୃତ ଆଲୋଚନା କରିବି ।)

୧୯୪୭ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟ ୧୫ ତାରିଖରେ ଭାରତ ସ୍ୱାଧୀନ ହେଲା । ଓଡ଼ିଶାର ଛବିଶିଟି ଗଡ଼ଜାତକୁ ମିଶେଇ ପରେ ପରେ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା ୧୩ ଟି ଜିଲ୍ଲା । ରାଜ୍ୟର ମହାରାଜାମାନଙ୍କ ହାତରୁ ଷ୍ଟେଟ୍ ଗୁଡ଼ିକର ଶାସନ ଭାର ଚାଲିଗଲା । ପ୍ରତି ଜିଲ୍ଲାର ଶାସନ ଦାୟିତ୍ବ ଗ୍ରହଣ କଲେ ସ୍ୱାଧୀନ ସରକାରଙ୍କର ଜଣେ ଜଣେ ପ୍ରତିନିଧି । ସେଇ ପ୍ରତିନିଧିମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ଜିଲ୍ଲା ପ୍ରଶାସକ (ଅଫିସର) ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିଲା । ଏସଞ୍ଜିତାନନ୍ଦ ପୂଜାରୀ ନାମକ ଜଣେ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରଥମେ କଳାହାଣ୍ଡିର ଶାସକ ହେଇ ଆସିଥିଲେ ।

ସେତେବେଳେ ଆମ କଳାହାଣ୍ଡି ଗୋଟାଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଜିଲ୍ଲାର ପାହ୍ୟା ପାଇ ନଥିଲା । ପରେ ଏହା ଜିଲ୍ଲା ପାହ୍ୟା ପାଇଲା ଏବଂ ଜଣେ ଜିଲ୍ଲାପାଳ ବା ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍-କମ୍-କଲେକ୍ଟର ଜିଲ୍ଲାଶାସକ ଭାବେ ନିଯୁକ୍ତି ପାଇଲେ । ସେଇଦିନଠୁ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେଇ ପ୍ରଥା ସାରା ଭାରତରେ ଚାଲି ଆସୁଛି ।

ଆଗରୁ କହିଛି, ଠିକ୍ ସ୍ୱାଧୀନତାର ପରେ ପରେ ମାର୍ଚ୍ଚ ୧୯୫୬ କଲେକ୍ଟର ସପରିବାରେ କଳାହାଣ୍ଡି ଛାଡ଼ିଗଲା ବେଳେ ସେ କୁଆଡ଼େ ୪ ନାରୀଙ୍କ ଦେହକୁ କହିଦେଇ ଯାଇଥିଲେ—
“ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ତମ ଘରେ ରହି ପଢ଼ାପଢ଼ି କରିବ । ମୁଁ ପ୍ରତି ମାସରେ ତାର ପଢ଼ାଖର୍ଚ୍ଚ ପଠେଇ ଦଉଥିବି ।”

ତେଣୁ ମୁଁ ନାରୀୟଙ୍କ ଦେହକୁ ଘରେ ବର୍ଷେ ଖାଣ୍ଡେ ରହି ପଢ଼ାପଢ଼ି କଲି । ସେତେବେଳକୁ ମୁଁ ଅଷ୍ଟମ ଶ୍ରେଣୀ ପାଶ୍ କରି ନବମ ଶ୍ରେଣୀରେ ପଢୁଥିଲି । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଦେହକୁ ଘରେ ଖାଉଥିଲେ ବି ପ୍ରାୟ ରହୁଥିଲି ବନ୍ଧୁ କାଳୀମିଶ୍ରଙ୍କ ଘରେ । କାର୍ତ୍ତିକ ନା ଆମେ କେତେ ଜଣ ବନ୍ଧୁ ମିଶି ସେଇଠି ରାତିମତ ପଢ଼ାପଢ଼ି କରୁଥିଲୁ ।

ହଠାତ୍ କ’ଣ ହେଲା କେଜାଣି, ମୁଁ ଆଉ ନାରୀୟଙ୍କ ଦେହକୁ ଘରେ ଖାଇଲିନି । ସେତେବେଳକୁ ନବମ ଶ୍ରେଣୀର ବାର୍ଷିକ ପରୀକ୍ଷା ଦି’ତିନିମାସ ଖାଣ୍ଡେ ଥାଏ । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ସେତେବେଳେ ଯୋଉଠି ଯେତେବେଳେ ଯାହା ମିଳିଲା, ଯାଇ ତାହା ଖାଣ୍ଡେ ଖାଇ ଦେଇ ପଢ଼ାପଢ଼ି କରୁଥିଲି । ଗାଁରୁ, ନନା ବି ତାଙ୍କ ଶକ୍ତି ଅନୁସାରେ ମୋର ଖାଇବା ଖର୍ଚ୍ଚ ଦଉଥିଲେ । ତଥାପି ମାସକୁ ପ୍ରାୟ ଦଶଦିନ ଖାଣ୍ଡେ ଭୋକ-ଉପାସରେ ରହିଯାଉଥିଲି ।

ଯାହା ହଉ, ଅନେକ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ସହି ମୁଁ ସେ ବର୍ଷ ନବମ ଶ୍ରେଣୀ ପାସ୍ କରିଗଲି । ଖରାବୁଟିରେ ଗାଁରେ ରହିଲି । ନନା-ବୋଉଙ୍କର ଚିନ୍ତା ପୁଣି ବଢ଼ିଗଲା । ଆଉ ଦି’ଟା ବର୍ଷ ପୁଅ (ମୁଁ) କୋଉଠି ରହି ମେଟ୍ରିକ୍ ଖଣ୍ଡକ ପଢ଼ିପାରିବ, ସେଥିପାଇଁ ନନା ମୋର ଉପାୟ ଖୋଜିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ସେତେବେଳକୁ ମୋ ଦେହର ଶରୀର ୪ ଲିଙ୍ଗରାଜ ମହାପାତ୍ର ଧର୍ମଗଡ଼ ଉପଖଣ୍ଡରେ ଫାଷ୍ କ୍ଲାସ୍ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ତଥା ସେକେଣ୍ଡ ଅଫିସର ଭାବରେ କାମ କରୁଥିଲେ । ସେତେବେଳକୁ ଶାସନ ଓ ବିଚାର ବିଭାଗ ଅଲଗା ହୋଇ ନଥିଲା । ତାଙ୍କ ବଡ଼ପୁଅ ଶ୍ରୀ ନାରୀୟଙ୍କ ମହାପାତ୍ର ଥିଲେ ପାରଳା ଖେମୁଣ୍ଡି କଲେଜରେ ଅଧ୍ୟାପକ । ତାଙ୍କର ୨ୟ ପୁଅ ଶ୍ରୀ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର ଥିଲେ ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲା ଭାର୍ଗବୀ ହାଇସ୍କୁଲର ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ । ତୃତୀୟ ପୁତ୍ର ଶ୍ରୀ ବଳଭଦ୍ର ମହାପାତ୍ର ଡାକ୍ତରୀ ପଢୁଥିଲେ କଟକରେ । ୪ମ ପୁଅ ଦୟାନିଧି ମହାପାତ୍ର ଥିଲେ ୫/୬ ବର୍ଷର । ଚତୁର୍ଥ ପୁଅ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପାତ୍ର କୋରାପୁଟର ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟରେ ଥିଲେ ଏକାଉଷ୍ଟେ ।

ତେଣୁ ତାଙ୍କ ଘରେ ଆଉ କେହି ରହୁନଥିଲେ । ବିଶେଷକରି ତାଙ୍କ ଘରେ ଥିବା ଦିଅଁଙ୍କୁ ସବୁଦିନ ଦି'ବେଳା ପୂଜା କରିବା ପାଇଁ ସାରା-ପଡ଼ିଶା ଲୋକଙ୍କୁ ଖୋସାମର କରିବାକୁ ପଡୁଥିଲା ।

ମୋର ଭବାନୀ ପାଟଣାରେ ରହି ପଡ଼ାପଡ଼ି କରିବା ପାଇଁ ଅସୁବିଧା ହେଉଥିବା କଥା ଜାଣିପାରି ସେ ମତେ ତାଙ୍କ ଘରେ ରହି ପଡ଼ାପଡ଼ି କରିବା ପାଇଁ ନନାଙ୍କ ପାଖକୁ ତାଙ୍କ ଭାଇ ଏଗୋପୀନାଥ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ହାତରେ ଖବର ଦେଲେ । ତେଣୁ ଠିକ୍ ଖରାଛୁଟା ପରେ ପରେ ମୁଁ ଭବାନୀପାଟଣା ଆସି ତାଙ୍କ ଘରେ ରହିଲି । ପଡ଼ାପଡ଼ି କରିବା ସହ ମୋର କାମ ହେଲା ଦି'ବେଳା ଦିଅଁପୂଜା କରିବା । କେବେ କିମିତି ବଜାରହାଟ କରିବା ।

ମୁଁ ଦଶମ ଶ୍ରେଣୀ ପଢୁଥିବା ବେଳେ ଆମ ହାଇସ୍କୁଲରୁ “ଚରୁଣ” ନାମକ ଗୋଟାଏ ମେଗାଜିନ୍ ପ୍ରଥମ ଥର ପାଇଁ ବୋଧେ ୧୯୫୨ ସାଲ ଫେବୃୟାରୀ ମାସ ଶେଷଆଡ଼କୁ ବାହାରିଲା । ସେଇ ମେଗାଜିନ୍‌ରେ ବନ୍ଧୁ କାଳୀ ମିଶ୍ରଙ୍କର “ଜାନୁୟାରୀ ଛବିଶ୍” ନାମରେ ଗୋଟାଏ କବିତା ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ସାଧାରଣତଃ ଆମେ “ଛବିଶ୍” ଜାନୁୟାରୀ କି ସାର୍ବଭୌମ ଗଣତନ୍ତ୍ର ରାଷ୍ଟ୍ର ଦିବସ ରୂପେ ପାଳନ କରିଥାଉଁ । ସେଇ ହିସାବରେ କାଳୀ ବାବୁଙ୍କର ସେଇ କବିତାଟି ଖୁବ୍ ଭଲ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଶିକ୍ଷକ, ଛାତ୍ର ଓ ଜନସାଧାରଣ ସେଇ ଲେଖାଟିକୁ ଖୁବ୍ ପସନ୍ଦ କରିଥିଲେ ।

ଏତେ ପ୍ରଶଂସା ଶୁଣି ଚରୁଣ କବି ବନ୍ଧୁ କାଳୀ ମିଶ୍ରଙ୍କ ଗୋଡ଼ ଆଉ ତଳେ ଲାଗିଲାନି । ତାଙ୍କୁ ଜଣେ ଲେଖକ ହେଇସାରିଥିବା ଦେଖି ଆମେ ବନ୍ଧୁମାନେ ବି କିଛି କିଛି ଲେଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲୁଁ । ଆମେ ଯେତେବେଳେ ଯାହା କିଛି ବି ଲେଖାଲେଖି କରୁଥିଲୁଁ, ତାଙ୍କୁ ଦେଖାଉଥିଲୁଁ । କିନ୍ତୁ ସେ ପଡ଼ିସାରି ଭଲ ହେଉନି ବୋଲି କହୁଥିଲେ ଏବଂ କଟାଛଟା କରିପକଉଥିଲେ । ଆମେ ବି କୌଣସି ପ୍ରତିବାଦ କରୁ ନ ଥିଲୁଁ । କାରଣ ସେ ସେତେବେଳକୁ ଜଣେ ନାମଜାଦା ଛାତ୍ର କବି ହେଇଯାଇଥିଲେ ।

ଥରେ ମୁଁ ମଜା ଦେଖିବା ପାଇଁ କୌଣସି ଏକ ଉପନ୍ୟାସରୁ ଗୋଟାଏ ପୂରା ପୃଷ୍ଠା ଉତ୍ତାରି (କପି କରି ଦେଇ) ଦେଲି । ତା'ପରେ ସେଇଟାକୁ ମୁଁ ନିଜେ ଲେଖିଟି ବୋଲି କହି ତାଙ୍କୁ ଦେଖାଇ ମତାମତ ଚାହିଁଲି । ସେଇ ଲେଖାଟି ଉପରେ କିଛି ସମୟ ଧରି ସେ ଆଖି ବୁଲେଇ ନେଲାପରେ ସିଧାସଳଖ ଛକି ପକାଇଦେଇ କହିଲେ- “ହୁର୍ ... ହୁର୍ ... ଲେଖାଟି ଅତି ବାଜେ ହେଉଛି । ଏମିତି ସବୁ ବାଜେ ଲେଖା ଲେଖି କରି ତମେ ଯଦି ମୋ ସହ ସମତାଳ ଦେଇ ଆଗେଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଛ, ତା'ହେଲେ ମୁଁ କହିବି ଯେ ତମେସବୁ ଖୁବ୍ ମସ୍ତବଡ଼ ଭୁଲ କରିଛ” ।

ଏ'କଥା ଶୁଣିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମୁଁ ସେଇ ଛପା ଉପନ୍ୟାସର ଲେଖାଟି (ଯାହାକୁ ମୁଁ ଉତାରି ଥିଲି) କୁ ଖୋଲି ଦେଖେଇ ଦେଲି । ସେ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ରାଗରେ ଉଠି ଚାଲିଗଲେ ।

ଏ' ସବୁ ଛାତ୍ର ଜୀବନର ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ଅଭିଜ୍ଞ ଘଟଣା । ଅନେକ ଚେଷ୍ଟା କରି ବି ଭୁଲି ହୁଏନି । ସେ ଯାହା ହଉ ନା କାହିଁକି, ଆଜି ବନ୍ଧୁ କାଳୀ ମିଶ୍ର ଜଣେ ସୁଗନ୍ଧିକ ଓ କବି ଭାବରେ ଓଡ଼ିଶା ସ୍ତରରେ ନିଜକୁ ଅନ୍ତେ ବନ୍ଧୁତେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରି ପାରିଛନ୍ତି । ଜିଲ୍ଲା ସ୍ତରରେ ମଧ୍ୟ ସେ ବେଶ୍ ସୁଖ୍ୟାତି ଅର୍ଜନ କରିପାରିଛନ୍ତି । (ଛାତ୍ରଜୀବନର ଘଟଣା ହେଇଥିବାରୁ ବନ୍ଧୁ କାଳୀ ମିଶ୍ରଙ୍କ ମନରେ ଯଦି କଷ୍ଟ ହୁଏ, ତେବେ ମୁଁ ତାଙ୍କଠୁଁ କ୍ଷମା ମାଗିନଉଛି) ।

କିନ୍ତୁ କେତାଣି କାହିଁକି ମୁଁ କହିପାରୁନି, ସେ ବର୍ଷ ଦଶମ ଶ୍ରେଣୀର ବାର୍ଷିକ ପରୀକ୍ଷାରେ ମୁଁ ଫେଲ୍ ହେଇଗଲି । ଖରା ଛୁଟା ସମୟ । ମୁଁ ରହୁଥିଲି ଗାଁରେ । ଏ' ଫେଲ୍ ଖବର ଶୁଣି ମୁଁ ନିଜକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରି ପାରିଲନି । କିନ୍ତୁ ସତ କଥାଟାତ ସବୁବେଳେ ସତ ।

ତେଣୁ ମୁଁ ଠିକ୍ କଲି । ଆଉ ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ିବିନି । ବର୍ଷକ ପରେ ଘରୋଇ ଛାତ୍ର ଭାବରେ ମୁଁ ୧୯୫୩ ସାଲରେ ହେବାକୁ ଥିବା ମେଟ୍ରିକ୍ ସମ୍ମିଳେଷଣା ପରୀକ୍ଷା ଦେବି ।

ମୁଁ ଦଶମ ଶ୍ରେଣୀରେ ଫେଲ୍ ହୋଇ ଯାଇଥିବା ଶୁଣି ନନା ବୋଉଙ୍କ ମନରେ ଖୁବ୍ ଦୁଃଖ ହେଲା । ସେମାନଙ୍କର ଆଶା ଭରସାରେ ଯେମିତି ପାଣି ପଡ଼ିଗଲା । ନନାବୋଉ ମୋର ଖୁବ୍ ଆଶା କରିଥିଲେ ମେଟ୍ରିକ୍ ପାଶ୍ କଲା ପରେ ମୁଁ ଚାକିରି କରିବି । ଘରର ଶୋଚନୀୟ ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥାକୁ ଅନ୍ତତଃ କିଛି ପରିମାଣରେ ସୁଧାରି ଦେଇପାରିବି ।

କିନ୍ତୁ ନନା-ବୋଉଙ୍କ ଆଶା ଆଶାରେ ହିଁ ରହିଗଲା । ସେତେବେଳକୁ ମୋ ଚଳେ ପାଞ୍ଚ ଭାଇ । ସେମାନେ ବି ଗାଁରେ ରହି ଦି'ଅକ୍ଷର ପଢ଼ିବା ପାଇଁ କୌଣସି ସୁବିଧା ପାଇ ନଥିଲେ ।

ଠିକ୍ ସେଇ ବର୍ଷ ଫେବୃଆରୀରେ କିମ୍ବା ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସରେ ମୋ ଶ୍ୱଶୁର ଏଗୋପୀନାଥ ମହାପାତ୍ର, ତାଙ୍କ ବଡ଼ଭାଇ ଏ ଲିଙ୍ଗରାଜ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଉପଦେଶ ମାନି, ପିଲାମାନଙ୍କର ପଢ଼ାପଢ଼ିରେ ସୁବିଧା ହବ ବୋଲି, ସବୁଦିନ ପାଇଁ ଗାଁ ଛାଡ଼ି ସପରିବାର ଚାଲି ଆସିଥିଲେ ଭବାନୀପାଟଣା । ଏଠି ରହି ସେ ପିଲାମାନଙ୍କର ପଢ଼ାପଢ଼ିର ସୁବିଧା କରିଥିଲେ ।

ତେଣୁ ମୋ ନନା-ବୋଉ ବି ଠିକ୍ କଲେ ଗାଁଛାଡ଼ି ଭବାନୀପାଟଣା ଚାଲି ଆସିବା ପାଇଁ । ନନା ସେତେବେଳକୁ ଥିଲେ ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟର ଶିକ୍ଷକ । ସେ ଚେଷ୍ଟା କରି ସହଜରେ ଭବାନୀପାଟଣାର ମଝିପଡ଼ା ଉଚ୍ଚ ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ବଦଳି ହେଇଗଲେ । ଏଶ୍ୱର ଗୋପୀନାଥ ମହାପାତ୍ର ବି ଆଗରୁ ସେଇ ସ୍କୁଲରେ ସହକାରୀ ଶିକ୍ଷକ ଥିଲେ ।

କିନ୍ତୁ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିଲା, ସେ ସପରିବାରେ ଭବାନୀପାଟଣା ଆସି ରହିବେ କୋଉଠି ?

ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୋଉଠି ଆମ ଘର ଅଛି, ତା'ପାଖକୁ ଲାଗି ଠିକ୍ ପୂର୍ବ ଦିଗକୁ ଆମର ଖଣ୍ଡେ ଛୋଟିଆ ଡିହ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଯେ ଭବାନୀପାଟଣାରେ ଆସି ରହିବାକୁ ପଡ଼ିବ ବୋଲି ନନା ମୋର ସ୍ୱପ୍ନରେ ବି ଭାବି ନ ଥିଲେ । ତେଣୁ ଅଭାବରେ ପଡ଼ି ମାର୍କଣ୍ଡ କକେଇକି ସେହି ଡିହ (ଭାଗ) ଖଣ୍ଡିକ ବହୁ ଆଗରୁ ବିକି ଦେଇଥିଲେ ।

ବାସୁଦେବଙ୍କ ଘରର ପୂର୍ବ ଆଡ଼କୁ ଥିଲା ଦିବ୍ୟଗିରୀ ଘର । ସେଇଠି ଆସି ଆମେ ରହିଲୁଁ । ବଡ଼ ପରିବାର । ଛୋଟ ଜାଗା । ଚଳପ୍ରଚଳ କରିବା ପାଇଁ ଖୁବ୍ ଅସୁବିଧା ହେଲା । ତେଣୁ ଠିକ୍ ବର୍ଷା ମାସ ପରେ ପରେ ଏବାସୁ ଦେବଙ୍କ କୁଆଁର ଶ୍ରୀ ଚିନ୍ତାମଣି ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ବଡ଼ ଭାଇ ଏବାଳକୃଷ୍ଣ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଗୋଟାଏ ଘର ଥିଲା ଠିକ୍ ଏ ଶ୍ୟାମଘନ ପୁରୋହିତଙ୍କ ଘରକୁ ଲାଗି ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗକୁ । ସେଇ ଘରଟି ଖାଲି ପଡ଼ିଥିଲା । ନନା ସେଇ ଘରେ ରହିବା ପାଇଁ ଠିକ୍ କରି ଥରେ ଏବାଳକୃଷ୍ଣ ମହାପାତ୍ରଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କଲେ । ସେତେବେଳକୁ ଏମହାପାତ୍ର ତେଲଯୋଡ଼ି ଗାଁରେ ରହୁଥିଲେ ଓ ଆମ ବହୁ-ବାନ୍ଧବ ହେଇ ସାରିଥିଲେ । ତେଣୁ ସେ କୌଣସି ଆପତ୍ତି ନ କରି, ସେଇ ଘରେ ମାଗଣାରେ ରହିବା ପାଇଁ ଆମ ନନାଙ୍କୁ ଅନୁମତି ଦେଲେ । ଆମେ ସମସ୍ତେ ଯାଇ ସେଇଠି ରହିଲୁ ୨/୩ ବର୍ଷ ପାଇଁ । ମୋର ସାନଭାଇ ଗୋପା, ଦେବ, କୃଷ୍ଣ, ଉମା ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସୁବାସ ସେତେବେଳକୁ ଅତି ସାନ । ତେଣୁ ସେ ପଢୁ ଥିଲା ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ।

ମୁଁ ଘରୋଇ ଛାତ୍ର ଭାବରେ ଜୁଲାଇ ୧୯୫୩ ସାଲରେ ମାଟ୍ରିକ୍ ସମ୍ମିଳେଷରେ ପରୀକ୍ଷା ଦେଲି । କିନ୍ତୁ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟବଶତଃ ଫେଲ୍ ହୋଇଗଲି । ସେ ବର୍ଷ ବହୁ ନାରାୟଣ ପ୍ରସାଦ ପଟ୍ଟନାୟକ, କାକ୍ଷୀମିଶ୍ର ଓ ବିନୋଦ ବି ଫେଲ୍ ହୋଇଗଲେ । ତେଣୁ ଆମେ ସବୁ ହତୋତ୍ସାହ ନ ହେଇ ୧୯୫୪ ସାଲରେ ମାଟ୍ରିକ୍ ବାର୍ଷିକ ପରୀକ୍ଷା ଦେବା ପାଇଁ ଲାଗିପଡ଼ିଲୁ । ସେ ବର୍ଷ ଆମେ ସବୁ ମାଟ୍ରିକ୍ ପାଶ୍ କରିଗଲୁଁ ତୃତୀୟ ଶ୍ରେଣୀରେ ।

ସେତେବେଳେ ଭାରତ ସ୍ୱାଧୀନ ହୋଇ ପ୍ରାୟ ସାତ ବର୍ଷ ଖଣ୍ଡେ ହେଇଥିଲା । ତେଣୁ ପ୍ରତି ଜିଲ୍ଲାରେ ସ୍ୱାଧୀନ ସରକାରଙ୍କର ନୂଆ ନୂଆ ବିଭାଗ ସବୁ ଖୋଲିବାରେ ଲାଗିଥିଲା । ତେଣୁ ଜଣେ ମାଟ୍ରିକ୍ ପାଶ୍ କରିଥିବା ଯୁବକକୁ ସରକାରୀ ଚାକିରିଟିଏ ପାଇବାରେ ବିଶେଷ ଅସୁବିଧା ନ ଥିଲା ।

ତା'ଛଡ଼ା କଳାହାଣ୍ଡି ଜିଲ୍ଲାରେ ଉଚ୍ଚ ଇଂରାଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟତ ଦୂରର କଥା, ମଧ୍ୟ ଇଂରାଜୀ, ଉଚ୍ଚ ପ୍ରାଥମିକ ଓ ନିମ୍ନ ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟ ବି ନିହାତି କମ୍ ଥିଲା । ତଥ୍ୟ ପାଟଣା, ଧର୍ମଗଡ଼, ଜୁନାଗଡ଼ ଓ ମଦନପୁର ରାମପୁରରେ କେବଳ ମଧ୍ୟ ଇଂରାଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟ

ଥିଲା । ପରେ ପରେ ଜୁନାଗଡ଼ ମଧ୍ୟ ଇଂରାଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟଟି ଉଚ୍ଚ ଇଂରାଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପରିଣତ ହୋଇଥିଲା ।

ତେଣୁ ଠିକ୍ ସ୍ୱାଧୀନତା ପରେ ପରେ ଗାଁ ଲୋକମାନଙ୍କ ଉଦ୍ୟମ ଓ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ଫଳରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ମଧ୍ୟ ଇଂରାଜୀ ଓ ଉଚ୍ଚ ଇଂରାଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟ ସବୁ ଖୋଲିବାକୁ ଲାଗିଲା । କିନ୍ତୁ ମାଟ୍ରିକ୍, ସି.ଟି. ଓ ବି. ଏ. ବି. ଇଡ଼ି. ତାଲିମ ପ୍ରାପ୍ତ ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ଘୋର ଅଭାବ ଥିଲା । କାରଣ ସେତେବେଳେ ଭବାନୀ ପାଟଣାରେ ଶିକ୍ଷକ ତାଲିମ କେନ୍ଦ୍ର କିମ୍ବା କଲେଜ ଆଦୌ ନ ଥିଲା । କେବଳ ଧନୀ ଘରର ପିଲାଏ ସମ୍ବଳପୁର କିମ୍ବା ବଲାଙ୍ଗୀର ଯାଇ କଲେଜରେ ପଢୁଥିଲେ । ଗରିବ ଛାତ୍ରଙ୍କ ପାଇଁ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ଥିଲା ସାତ ସପନ ।

ତେଣୁ ମାଟ୍ରିକ୍ ପାଶ୍ କରିଥିବା ଯୁବକମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଇଂରାଜୀ ଓ ଉଚ୍ଚ ଇଂରାଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଯଥାକ୍ରମେ ପ୍ରଧାନ ଓ ସହକାରୀ ଶିକ୍ଷକ ରୂପେ ରଖାଯାଉଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଯେଉଁମାନେ ଆଜୀବନ ଶିକ୍ଷକତା କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ ତାଲିମ୍ ପାଇବା ପାଇଁ ପରେ ପରେ ପଠାଯାଉଥିଲା ।

ମୁଁ ମେଟ୍ରିକ୍ ପାଶ୍ କରିବା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ବେକାର ହେଇ ଘରେ ପ୍ରାୟ ମାସେ, ଖଣ୍ଡେ ବସିଥିଲି । ସେତେବେଳେକୁ କଳହାଣ୍ଡି ଜିଲ୍ଲାରେ ଚାଲୁଥିଲା ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କାମ ଭବନୀପାଟଣାରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁଠି କଲେଜ ହେଉଛି (ପିପ୍ପଲ ନାଳ ଆରମ୍ଭରେ) ସେଇଠି ଥିଲା ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ଅଫିସ୍ । ସେତେବେଳେ ଆମ ଭିଣୋଇ ଶ୍ରୀ ହରିହର ମହାପାତ୍ର (ସଙ୍ଗୀତଜ୍ଞ) ସେଇ ଅଫିସ୍‌ରେ ଷ୍ଟୋର୍ କିପର୍ (Store Keeper) ରେ ରହି କାମ କରୁଥିଲେ ।

ଜାନୁୟାରୀରୁ ଜୁନ ମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗାଁ-ଗହଳିରେ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କାମ (ମପାମପି) ଚାଲୁଥିଲା । ଜୁଲାଇ ମାସରୁ ଆରମ୍ଭ ହେଇ ଯାଉଥିଲା ଜମି ପଟ୍ଟା ଲେଖିବା କାର୍ଯ୍ୟ ଯୋଉମାନେ ପଟ୍ଟା ଲେଖା କାମ କରୁଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ ସଫେଇ ମୋହରିର୍ ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିଲା । ସେଇ ଚାକିରି ଗୁଡ଼ିକ କିନ୍ତୁ ଥିଲା ଅସ୍ଥାୟୀ ।

୧୯୫୪ ସାଲ୍ ଜୁଲାଇ ମାସରେ ଆମେ ସବୁ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ଅଫିସ୍‌ରେ ଖାଲିଥିବା ଗୁଡ଼ାଏ ଅସ୍ଥାୟୀ ସଫେଇ ମୋହରୀର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯୋଗଦେଲୁ । ସେଇଠି ଛ' ମାସ ଖଣ୍ଡେ ଚାକିରି କଲାପରେ Post ଗୁଡ଼ା ଉଠିଗଲା । ପୁଣି ଆମେ ସବୁ ବେକାର ହୋଇ ବସି ରହିଲୁ ।

ସେଇ ବର୍ଷ ୧୯୫୪-୫୫ ସାଲରେ ଉତ୍କଳୋରେ ନୂଆ କରି ଗୋଟାଏ ମଧ୍ୟ ଇଂରାଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଖୋଲାଯାଇଥିଲା ଗାଁ ଲୋକଙ୍କ ଉଦ୍ୟମରେ । ସେଇ ସ୍କୁଲର ପୁରୋଧା ଥିଲେ ଘାସିରାମ ସାହୁଙ୍କ ଏବାପା ଏବଂ ଏଶ୍ରୀ ଦୈନବାରୁ । ଉକ୍ତ ମଧ୍ୟ ଇଂରାଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ଭାବରେ ଶ୍ରୀ ଗୌରୀ ଶଙ୍କର ପାତ୍ର କାମ କରୁଥିଲେ ।

ପରେ ପରେ ସେ ଯୋଗାଣ ଇନ୍‌ସ୍ପେକ୍ଟର ଭାବରେ ନିଯୁକ୍ତି ପାଇବାରୁ ଶିକ୍ଷକତା ଛାଡ଼ି ଦେଇ ଚାଲି ଯାଇଥିଲେ । ଶେଷରେ ଉଦ୍ୟୋଗାତ୍ମକ ଭାବେ ଶିକ୍ଷକ ଖୋଜିବାକୁ ଆସି ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଯୋଗାଯୋଗ କଲେ । ମୁଁ ରାତି ହେଉଗଲି ଏବଂ ୧୯୫୫ ସାଲ ଜୁଲାଇ ଏକ ତାରିଖରେ ଉକ୍ତ ମଧ୍ୟ ଇଂରାଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ପଦବୀରେ ଯୋଗଦେଲି । ପରେ ପରେ ସହକାରୀ ଶିକ୍ଷକ ଭାବରେ ଯୋଗଦେଲେ ବାବୁ କାକି ମିଶ୍ର । ସେ ବର୍ଷ ବିନୋଦ ଗ୍ରାମ ମଙ୍ଗଳ ବିଭାଗର (ତାଙ୍କ ଗାଁ ଗୋଟୁଡ଼ାର) ସେବାଶ୍ରମ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଶିକ୍ଷକ ଭାବରେ ଯୋଗଦେଲା ।

ସେତେବେଳେ କଲ୍ୟାଣି ଜିଲ୍ଲାର ଜିଲ୍ଲା ଶିକ୍ଷା ନିରୀକ୍ଷକ (District Inspector of Schools) ଥିଲେ ସମ୍ମାନାୟତ ଏନରବିଏଫ୍ ନାୟକ । ସେ ଜଣେ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷିତ ତଥା ଦୟାଳୁ ଲୋକ ଥିଲେ । ମାର୍ଚ୍ଚ କକେଇଙ୍କ ଭାଇ ବୋଲି ସେ ନମାଙ୍କୁ ଖୁବ୍ ଭଲ ଭାବରେ ଜାଣିଥିଲେ ।

ତେଣୁ ସେ ମତେ ତଥା ବନ୍ଧୁ କାକି ମିଶ୍ରଙ୍କ Leave Vacancy ରେ ୧୯୫୫ ସାଲ ଫେବୃୟାରୀ ମାସରେ ଚାର୍‌ବାହାଲ୍ ମଧ୍ୟ ଇଂରାଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ସହକାରୀ ଶିକ୍ଷକ ଭାବରେ ନିଯୁକ୍ତି ଦେଇଥିଲେ । ଠିକ୍ ଖରାଛୁଟି ପୂର୍ବରୁ ଆମ (ଅସ୍ଥାୟୀ) Temporary Post ଦି'ବାକୁ terminate କରି ଦେଇଥିଲେ । ତା'ପରେ ଆମେ ଦୁହେଁ ଯାଇ ଉତ୍କଳୋରେ ଶିକ୍ଷକତା କରୁଥିଲୁ ।

୧୯୫୫ ସାଲରେ ସ୍ଥାନୀୟ ସଂସ୍କୃତ ଟୋଲରେ ପ୍ରଥମା ଓ ମଧ୍ୟମା ଶ୍ରେଣୀ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ମାଇନର ଓ ମେଟ୍ରିକ୍ ଷ୍ଟାଣ୍ଡାର୍ଡର ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ପ୍ରଚଳନ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ସେତେବେଳକୁ ସେଇ ଟୋଲର ହେଡ୍ ପଦ୍ଧତି ଓ ସହକାରୀ ପଦ୍ଧତି ଥିଲେ ଯଥାକ୍ରମେ ଏଦେଇ ନାରାୟଣ ରଥ ଓ ଏବିଶମ୍ଭର ମହାପାତ୍ର (ଶାସ୍ତ୍ରୀ) । ସେ ଶାସ୍ତ୍ରୀ ନାଁରେ ବିଖ୍ୟାତ ଥିଲେ ।

ଏନରବିଏଫ୍ ନାୟକ ମତେ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ସ୍ଥାନୀୟ ସଂସ୍କୃତ ଟୋଲର ସହକାରୀ ଶିକ୍ଷକ ରୂପେ ନିଯୁକ୍ତି ଦେଲେ । ମୁଁ ଉତ୍କଳୋ ଏମ୍. ଇ. ସ୍କୁଲରୁ ଇସ୍ତଫା ଦେଇ ୫।୧୦।୧୯୫୫ ସାଲରେ ଆସି ସ୍ଥାନୀୟ ସଂସ୍କୃତ ଟୋଲରେ ଯୋଗଦେଲି ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଥିବା ଜିଲ୍ଲା ଶିକ୍ଷା ନିରୀକ୍ଷକଙ୍କ ଦପ୍ତର ପଛ ପଟେ ଥିଲା ସଂସ୍କୃତ ଟୋଲ୍ (ଯାହା କି ବର୍ତ୍ତମାନ ଜଣେ ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ବାସଭବନରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି । ସେତେବେଳେ ଡି. ଆଇ. ଅଫିସର ହେଡ୍ କୁକ୍ ଥିଲେ ବର୍ମା ବାବୁ ନାମକ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି । ଭୁକ୍ତା ବାବୁ ବୋଲି ଜଣେ ଏକାଉଣ୍ଟାଣ୍ଟ ଥିଲେ ।

ପୃଥ୍ବୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମନବୋଧ ଚାନ୍ଦ (ନର୍ଲା) ଥିଲେ Sadar School S.I. ତାଙ୍କର କିରାଣୀ ଭାବରେ କାମ କରୁଥିଲେ ବଲାଙ୍ଗୀରର ଶ୍ରୀ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ପାଣିଗ୍ରାହୀ । ପାଣିଗ୍ରାହୀ ବାବୁ ପରେ ପରେ ଡି. ଆଇ. ଅଫିସକୁ ବଦଳି ହେଇଗଲା ପରେ S.I. କିରାଣୀ ଭାବରେ ଯୋଗଦେଲା ବନ୍ଧୁ ବିନୋଦ ମୁଖ । ସମସ୍ତଙ୍କ ସହ ମୋର ବନ୍ଧୁତା ବେଶ୍ ଜମିଯାଇଥିଲା । ମୁଁ ୧୯୬୮ ସାଲ୍ ଜାନୁଆରୀ ତା ୧୨ ରିଖି ଯାଏ ସେଇ ଟୋଲ୍‌ରେ ଶିକ୍ଷକ ଭାବରେ ରହିଥିଲି ।

ଏଇ ସଂସ୍କୃତ ଟୋଲ ଚାକିରିରୁ ହିଁ ମୋର ଆରମ୍ଭ ହେଲା ନାଟ୍ୟକାର ଜୀବନ ।

୧୯୫୫ ସାଲ । ବୋଧେ ଜୁଲାଇ ମାସ । ଓଡ଼ିଶାର ବିଖ୍ୟାତ ଥିଏଟର ଦଳ, ପୁରୀର ଅନୁପୂର୍ଣ୍ଣା ‘ଏ’ ଗ୍ରୁପ୍, ଚୁରରେ ଆସିଥିଲେ ଭବାନୀପାଟଣା । ସେମାନେ ସ୍ଥାନୀୟ ପୁରୁଣା ସିନେମା ହଲରେ ସେମାନଙ୍କର ନାଟକ ସବୁ ମଞ୍ଚସ୍ଥ କରୁଥିଲେ । ସେତେବେଳକୁ ସେମାନେ କରୁଥିଲେ ଏରାମଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ରଙ୍କ ମୂଲିଆ, ଘର-ସଂସାର, ଭାଇ-ଭାଉଜ, ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଭଞ୍ଜ କିଶୋର ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କର ମାଣିକ ଯୋଡ଼ି, ଜୟମାଲ୍ୟ, ଜହର, ଅତିଥି, ବୈରାଗୀର ସଂସାର, ଏଅଶ୍ୱିନୀ କୁମାର ଘୋଷଙ୍କ ଚନ୍ଦ୍ରାଝିଅ, କଳାପାହାଡ଼, ଏକାକୀ ଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କର ଚନ୍ଦ୍ରୀ, ଭାତ, ଅଭିଯାନ, ଚୁନନ, ଶ୍ରୀ କାର୍ତ୍ତିକ କୁମାର ଘୋଷଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ମହାରୀ, ଏକଲବ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ନାଟକ ।

ସେତେବେଳେ ଅନୁପୂର୍ଣ୍ଣା ଥିଏଟର ଦଳ ଦି’ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ଅନୁପୂର୍ଣ୍ଣା ‘ଏ’ ଓ ‘ବି’ । ‘ଏ’ ଗ୍ରୁପ୍ ରହୁଥିଲା ପୁରୀରେ । ସେଇଠି ତାଙ୍କର ସ୍ଥାୟୀ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ ଥିଲା । ବର୍ଷା ଚାରିମାସ ସେଇ ଦଳ ପୁରୀରେ ରହି ନୁଆ ନୁଆ ନାଟକ ସବୁ ଶିଖୁଥିଲେ ଏବଂ ଠିକ୍ ଦଶହରା ପରେ ପରେ ଭ୍ରମଣରେ (Tour) ବାହାରି ପଡୁଥିଲେ । କାରଣ ପୁରୀ ସହରରେ ବାର ମାସ କାଳ ଥିଏଟର ଭଲ ଭାବରେ ଚଳୁନଥିଲା । ତେଣୁ ଉକ୍ତ ଦଳ ଓଡ଼ିଶାସାରା ବୁଲି ବୁଲି ସେମାନଙ୍କର ନାଟ୍ୟକଳା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରୁଥିଲେ । ଲୋକମାନେ ଅତି ଆଗ୍ରହ ସହକାରେ ନାଟକ ସବୁ ଦେଖୁଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ଭଲ ରୋଜଗାର ବି ହଉଥିଲା ।

ଏହୁଖୁରାମ ସ୍ୱାଇଁ, ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଚନ୍ଦ୍ର ସିଂହ (ଓଡ଼ିଶା ସଂଗୀତ ନାଟକ ଏକାଡେମୀର ୧୯୯୫ର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପୁରସ୍କାର “କବି ସମ୍ରାଟ ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ award ପ୍ରାପ୍ତ,” ଲକ୍ଷ୍ମୀ ନାରାୟଣ ପାତ୍ର ବୁଲ୍‌ବୁଲ୍, ବ୍ୟୋମକେଶ୍ବରୀ ବ୍ରୀପାଠୀ, ହରିହର ପଣ୍ଡା, ଭାନୁ, ସୌଦାମିନୀ, ବୁଢ଼ି, ବନ, ଇଶ୍ବର, ପୂର୍ଣ୍ଣ ମିଶ୍ର, ଦୟାନିଧି, ସର୍ବୋପରି ଏମାଷର ମାଣିଆ ପ୍ରଭୃତି ବିଶିଷ୍ଟ ଅଭିନେତା ଓ ଅଭିନେତ୍ରୀମାନେ ‘ଏ’ ଗ୍ରୁପ୍‌ରେ ଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ସେଇ ନାଟ୍ୟଦଳ ଓଡ଼ିଶାର ଯୁଆଡ଼େ ଗଲେ ବି ପ୍ରବଳ ଭିଡ଼ ହଉଥିଲା । ‘ଏ’ ଗ୍ରୁପ୍‌ର ପରିଚାଳକ ତଥା

“ସର୍ବେସର୍ବା” ଥିଲେ ମଞ୍ଚଶ୍ରୀ ଏକାକୀରୁ ମହାନ୍ତି । ଥିଏଟର କିମିତି ବଳେଇବାକୁ ହୁଏ, ସେଇ କଳା କୌଶଳରେ ସେ ଥିଲେ ଜଣେ ଅଦ୍ଭୁତାୟ ପୋଷାତ ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷ । ତାଙ୍କ ସ୍ୱର୍ଗାରୋହଣ ପରେ ପରେ ‘ଏ’ ଗ୍ରୁପ୍ ନାଟ୍ୟଦଳଟି ଗଢ଼ିଗଲା । ଅଭିନେତା-ଅଭିନେତ୍ରୀମାନେ ପେଟ-ପୋଷିବାପାଇଁ କିଏ କୁଆଡ଼େ ଗଲେ, ତାର ଖବର ବୋଧେ କଲାର ଇତିହାସ ଛଡ଼ା ଆଉ କିଏ ରଖୁ ନ ଥିବ ।

ଅନୁପୂର୍ଣ୍ଣା ‘ବି’ ଗ୍ରୁପ୍ କିନ୍ତୁ ସ୍ଥାୟୀ ଭାବରେ କଟକରେ ରହି ବାରମାସ କାଳ ନାଟକ ପରିବେଷଣ କରୁଥିଲେ । ସେମାନେ ବିଶେଷ କରି (ମୁଁ ଜାଣିଲା ବେଳକୁ) ଏରାମବନ୍ଧୁ ମିଶ୍ର, ଭଞ୍ଜ କିଶୋର ପଟ୍ଟନାୟକ, ଶ୍ରୀ ଗୋପାଳ ଛୋଟରାୟ, ଏକମାଳ ଲୋଚନ ମହାନ୍ତି, ଶ୍ରୀ ଆନନ୍ଦ ଶଙ୍କର ଦାସ, ବିଜୟ ମିଶ୍ରଙ୍କ ନାଟକ ହିଁ ମଞ୍ଚସ୍ଥ କରୁଥିଲେ ।

ସେଇ ଜମାନାରେ ଯଦିଓ ହିନ୍ଦୀ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ରର ଚାହିଦା ଯଥେଷ୍ଟ ପରିମାଣରେ ବଢ଼ି ଯାଇଥିଲା, ତଥାପି ତାହା ନାଟ୍ୟଶିଳ୍ପକୁ ପୂରାପୂରି ଗ୍ରାସ କରିପାରି ନ ଥିଲା ।

ସେତେବେଳେ ଅନୁପୂର୍ଣ୍ଣା ‘ବି’ ଗ୍ରୁପ୍‌ରେ ମଧ୍ୟ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ସାମୁଏଲ ସାହୁ “ବାବି” (ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ପୁରସ୍କାର ପ୍ରାପ୍ତ) ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପ୍ରିୟନାଥ ମିଶ୍ର, ଏପୂର୍ଣ୍ଣ ସିଂହ, ଶ୍ରୀ ମାଧବାନନ୍ଦ କର, ବାବାଜୀ ସାହୁ, ଶ୍ରୀ ଜୟରାମ ସାମଲ (ଆଜିକା ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ଜଗତର ବିଶିଷ୍ଟ ହାସ୍ୟାଭିନେତା), ଲୀଳା ଦୁଲାଳା, ମଣିମାଳା, କୃଷ୍ଣା, ମାନଦା ଭଳି ବଡ଼ ବଡ଼ ସୁବିଖ୍ୟାତ ଅଭିନେତା-ଅଭିନେତ୍ରୀମାନେ ଥିଲେ ।

ଲୋକେ କହନ୍ତି -ବାବି’ବାବୁଙ୍କୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ ଥିଏଟରର ଟିକଟ୍ ଖୁଡ଼ିକି ପାଖରେ କୁଆଡ଼େ ପ୍ରବଳ ଭିଡ଼ ହେଉଥିଲା ।

ଠିକ୍ ସେମିତି ଅନୁପୂର୍ଣ୍ଣା “ଏ” ଗ୍ରୁପ୍‌ରେ ହାସ୍ୟାଭିନେତା ବୃନ୍ଦାବନ ପାତ୍ର (ବୁଲ୍‌ବୁଲ୍)ଙ୍କୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ସବୁବେଳେ ପ୍ରବଳ ଭିଡ଼ ହେଉଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ନାଟକ ଆରମ୍ଭରେ ଯେଉଁ ସବୁ ସ୍କାର୍ଡ୍ (casting ପାଇଁ) ଦେଖାଯାଉଥିଲା, ସେଥିରେ ଗୋଟାଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସ୍କାର୍ଡ୍ ରହୁଥିଲା । ସେଥିରେ କେବଳ ଲେଖାଯାଉଥିଲା ଆଜିକା ଅଭିନୟରେ “ବୁଲ୍‌ବୁଲ୍” । ବେଶ୍, ଡେଣିକି ଆଉ ଦର୍ଶକଙ୍କ ଭିଡ଼କୁ ସମ୍ମାନେ କିଏ ?

ସେଇ “ଏ” ଗ୍ରୁପ୍‌ରେ ଗୁଡ଼ାଏ ଉଚ୍ଚକୋଟୀର ନାଟକ ମୁଁ ଦେଖିବାକୁ ପାଇଲି ଭବାନୀପାଟଣାରେ । କେଜାଣି କାହିଁକି କହି ପାରୁନି, ସେଇ ନାଟକ ଗୁଡ଼ିକ ଦେଖିବା ପରେ ସେଭଳି ନାଟକ ଲେଖିବାପାଇଁ ମୋ ମନରେ ପ୍ରବଳ ଉତ୍ସାହ, ଅଦମ୍ୟ ପ୍ରେରଣା ଜାତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ସେଇଠୁଁ ଆରମ୍ଭ କଲି ନାଟକ ଲେଖା । ମୋର ପ୍ରଥମ ନାଟକର ନାଁ ଥିଲା “ଦୁଃଖିନୀ” । ବଡ଼ ଦୁଃଖର ବିଷୟ ସେଇ ପାଣ୍ଡୁଲିପିଟି ଛପା ହେଇ ପାରି ନଥିଲା ଏବଂ

୧୯୮୮ ସାଲରେ ମୋର ଘରପୋଡ଼ିରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମୂଲ୍ୟବାନ ଅନେକ ପାଣ୍ଡୁଲିପି ସହ ସେଇଟା ବି ପୋଡ଼ି ପାଉଁଶ ହେଇଗଲା ।

ନାଟକ ଲେଖିବା ଆଗରୁ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ପାଇଁ କାହାଣୀ... ଚିତ୍ରନାଟ୍ୟ...ସଂଳାପ ଲେଖିବାକୁ ମୋର ଖୁବ୍ ଆଗ୍ରହ ଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ପିଲାଟି ଦିନରୁ ହିନ୍ଦୀ ଭାଷା ପ୍ରତି ଅତିଶୟ ଆକୃଷ୍ଟ ହେଇପଡ଼ିଥିଲି ଓ ପରେ ପରେ ହିନ୍ଦୀ କୋବିଦ୍ ପାଶ୍ କରି ଟ୍ରେନିଂ ନେଇ ହେଉଥିଲି ହିନ୍ଦୀ ଶିକ୍ଷକ ।

ତେଣୁ ମୁଁ ଲେଖୁଥିବା ଏକ କାଳ୍ପନିକ ଉପନ୍ୟାସ “ସ୍ୱପ୍ନିକ ଦୁନିଆ”ର କାହାଣୀକୁ ନେଇ ହିନ୍ଦୀରେ ଚିତ୍ରନାଟ୍ୟ ଲେଖୁଥିଲି । ପରେ ପରେ ମୋର ୨ୟ ନାଟକ ରାଜୁ-ମାଳାକୁ ବି ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ଉପଯୋଗୀ ସଂଳାପ ଲେଖି ପ୍ରଥମେ ଛପେଇ ଦେଇଥିଲି । ତାହା ଥିଲା କେବଳ ଯୁବ-ସୁଲଭ ଉଦ୍ଦୀପନା ମାତ୍ର ।

“ଦୁଃଖିନୀ” ପରେ ପରେ ମୁଁ ଲେଖିଲି ଏକ ସାମାଜିକ ନାଟକ “ରାଜୁମାଳା” । ଆମ ପଡ଼ାର କେତେ ଜଣ ସାଙ୍ଗପିଲାଙ୍କୁ ଏକାଠି କରି ଗୋଟାଏ ନାଟ୍ୟସଂସ୍ଥା ଗଢ଼ିଲି । ତା’ର ନାଁ ଦେଲି “ବିଜୟା କ୍ଲବ୍” । ଏଇ କ୍ଲବର ପ୍ରଥମ ଅବଦାନ ହେଲା ମୋର ରଚିତ ନିର୍ଦ୍ଦେଶିତ ନାଟକ “ରାଜୁମାଳା” । ସେତେବେଳକୁ ମତେ ମାତ୍ର କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷ ।

ମୋର ଠିକ୍ ମନେଅଛି, ୧୯୫୬ ସାଲ ଜୁଲାଇ ମାସରେ ସ୍ଥାନୀୟ ଭାରତୀ ସାହିତ୍ୟ ସମିତିରେ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ନାଟକର ରିହାରସାଲ୍ ।

ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିକାରେ ଅର୍ଥାତ୍ ନାୟକ ଓ ନାୟିକା ଭୂମିକାରେ ଶ୍ରୀ ରମା ମୁନି ଏବଂ ଶ୍ରୀ ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଭୂମିକାରେ ମୋର ଅନେକ ବନ୍ଧୁ ଅଭିନୟ କରିଥିଲେ ।

ସେତେବେଳେ ପୁରୁଣା ସିନେମା ହଲ୍ (ଭବାନୀ ଚକାଢ଼ - ଯେଉଁଟା କି ବର୍ତ୍ତମାନ ବନ୍ଦ ହେଇ ପଡ଼ି ରହିଛି)ର ମାଲିକ ଥିଲେ ପଟ୍ଟାୟତ ସାହାବ ଶ୍ରୀ ବୀର କିଶୋର ଦେଓ (ଆଗରୁ କହିଡ଼ି, ଲେଖାଲେଖିରେ ଆଗେଇ ଯିବା ପାଇଁ ସେ ମତେ ସବୁବେଳେ ଉତ୍ସାହିତ କରୁଥିଲେ) । ତାଙ୍କ କହି ମୋ ନାଟକ ମଞ୍ଚସ୍ଥ କରିବା ପାଇଁ ସିନେମାହଲକୁ ଉଡ଼ାରେ ନେଲୁ । ସେତେବେଳେ ସେଇ ସିନେମା ହଲ୍‌ର ମ୍ୟାନେଜର ଥିଲେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଉପନ୍ୟାସ “ମୁଲିଆ ପିଲାଟା”ର ଲେଖକ ସମ୍ମାନାସ୍ୱଦ ଏପର୍ଶୁରାମ ମୁଖ୍ । ଆମେ ନାଟକଟିକୁ ଦି’ରାତି ଧରି ମଞ୍ଚସ୍ଥ କରିବା ପାଇଁ ସିନେମା ହଲକୁ ଦି’ଦିନ ପାଇଁ ଉଡ଼ାରେ ନେଇଥିଲୁ । କିନ୍ତୁ ଉଡ଼ା ଟଙ୍କା ନଉଠିବାରୁ ଆମେ (ମୁଁ କହିଲେ ବରଂ ଡଲ୍ ହେବ) ଉଡ଼ା ଟଙ୍କା ଦେଇ ପାରିଲୁ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଆମଠୁଁ ତାହା ଆଦାୟ କରିବାପାଇଁ ଏ ମୁଖ୍ ଦିନ ରାତି ବସେଇ ଉଠେଇ ଦଉ ନଥିଲେ । ଶେଷରେ ମୁଁ ଯାଇ ପଟ୍ଟାୟତ ସାହାବଙ୍କୁ ଦୁଃଖ ଜଣାଇଲି । ସେ ଦୟାକରି ଉଡ଼ା ଟଙ୍କାଟି ମାଫ୍ କରିଦେଲେ । ମୁଁ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ବିପଦରୁ ଉଦ୍ଧାର ପାଇଗଲି ।

ହଁ, ସେଇ ନାଟକଟି କିମିତି ଫେଲ ହେଲା କହୁଛି । ପ୍ରଥମ ରଜନୀରେ ନାଟକଟି (ଗାର୍-ମାଲ) ଆରମ୍ଭ ହେବା କ୍ଷଣି, କେଜାଣି କ'ଣ ହେଲା ଯେ ନାୟକ ଓ ନାୟିକା ଭୂମିକାରେ ଅଭିନୟ କରୁଥିବା ରମା ମୁନି ଓ ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ ଷ୍ଟେଜ୍‌କୁ ବାହାରୁ ବାହାରୁ ପୂରାପୂରି ଝାଲନାଲ ହେଇଗଲେ । ତାଙ୍କ ଦେହ-ହାତ-ଗୋଡ଼ ଖାଲି ଥରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ପାଟି ଖନି ମାରିଗଲା । ସେ ଦିହେଁ ଅଭିନୟ କରିବା ତ ଦୂରର କଥା, ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ସଂଳାପ ବି କହି ପାରିଲେନି । ଯାଇତାଇ କରି ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟଟି ଶେଷ ହେଇଗଲା । ଦର୍ଶକମାନେ (ସେତେଥିଲେ) ପାଟି ଦୁଷ୍ଟ, ଗାଳି-ଫଇଜର୍ କରି ହଲରୁ ଉଠି ଚାଲିଗଲେ ।

ମୁଁ ହତାଶରେ ଭାଙ୍ଗିପଡ଼ିଲି ।

ନାୟକ-ନାୟିକା ଦୁହେଁ ନିଜ ନିଜ ଅଭିନୟରେ ଫେଲ ମାରିଯାଇଥିବା ଯୋଗୁଁ ମୋର ଅବସ୍ଥା ଯାହା ନ କହିବା ହିଁ ଭଲ । ମୋର ସମସ୍ତ ଉତ୍ସାହ-ଆଗ୍ରହ କ୍ଷଣିକ ଭିତରେ ପାଣି ଫୋଟକା ଭଳି ଫାଟିଯାଇଥିଲା । ଆରମ୍ଭରୁ ଫେଲ । ଭବିଷ୍ୟତରେ ମୁଁ ଜଣେ ସଫଳ ନାଟ୍ୟକାର ହେବାପାଇଁ ଯୋଉ ସୁଖ ସପନ ଦେଖୁଥିଲି, ତାହା କ୍ଷଣିକ ଭିତରେ ମିଳେଇ ଯାଇଥିଲା ।

ତେଣୁ ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ଦେଇ, ମେଞ୍ଚା ହେଇ ମଞ୍ଚର ଗୋଟାଏ କୋଣରେ ବସିଯାଇଥିଲି । ମୋ ପାଟିରୁ କୌଣସି କଥା ବାହାରୁ ନଥିଲା ।

ମୁଁ ସେଇ ନାଟକରେ କୌଣସି ରୋଲ୍ କରୁ ନଥିଲି । କେବଳ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ଦେଇଥିଲି ମାତ୍ର । ସେଇଟା ଥିଲା ମୋର ପ୍ରଥମ ନାଟକ ଏବଂ ପ୍ରଥମ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା । ସର୍ବଶ୍ରୀ ବାୟାଧର ମହାପାତ୍ର ଓ ବେଣୁଧର ଦାସ (ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ ଏ.ଏସ.ଓ) କରୁଥିଲେ ନଟୁ ଆଉ ବଟୁ ରୋଲ୍ । ସେଇ ରୋଲ୍ ଦି'ଟା ଥିଲା ହାସ୍ୟରସାୟକ । ଠିକ୍ ଦ୍ଵିତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ ଆରମ୍ଭରେ ହିଁ ଥିଲା ତାଙ୍କ ରୋଲ୍ । ପରଦା ଉଠିଲା । ଅଭିନୟ କରିବାପାଇଁ ମଞ୍ଚ ଉପରେ ଦେଖାଦେଲେ ବାୟା ଓ ବେଣୁ । ‘ଦୁହେଁ କିନ୍ତୁ ଖୁବ୍ ଭଲ ଅଭିନୟ କରୁଥିଲେ ।

ଜଣେ କିଏ ଆସି, ମୋର ଅବସ୍ଥା ଦେଖୁ ବୋଧେ ମତେ ଉତ୍ସାହିତ କରିବା ପାଇଁ କହିଲା - “ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ, ଦେଖୁରୁ ଆ ବାୟା-ବେଣୁ କେମିତି କମାଲ୍ ହୁତେଇ ଦଉଛନ୍ତି ।” ସେ ଦୁହେଁଙ୍କର ଅଭିନୟ ଦେଖୁ ମଞ୍ଚ ଉପରେ ଥିବା ସମସ୍ତ ଅଭିନେତା ତଥା ଅନ୍ୟମାନେ ହସି ହସି ଗଡ଼ିଯାଉଥିଲେ । ମୋ ହତାଶିଆ ମନରେ ଆଶାର ସଞ୍ଚାର ହେଲା । ମୁଁ ଉଠି ଆସି wings (ଉଇଙ୍ଗ୍‌ସ୍) ପାଖରେ ଛିଡ଼ା ହେଇ ଦୁହେଁଙ୍କର ଅଭିନୟ ଦେଖୁଲି । ପ୍ରକୃତରେ ସେମାନେ ଭଲ କରୁଥିଲେ ।

ମଞ୍ଚ ଭିତରେ ହାସ୍ୟ-ରୋଳ ଶୁଣା ଯାଉଥିଲେ ବି ହଲ ଭିତରେ କିନ୍ତୁ କୌଣସି ସୋର୍-ଶବ୍ଦ ନଥିଲା । ତେଣୁ ମୁଁ ସାମାନ୍ୟ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଇ ଉଇଙ୍ଗ୍‌ସ୍ ଆଡ଼େଇ ହଲ୍ ଭିତରକୁ ଚାହିଁଲି । ଯାହା ଦେଖୁଲି, ମୋର ଫାକାସି ଉଡ଼ିଗଲା ।

ଏତେବଡ଼ ହଲ୍‌ଟି ଖାଲି । ଲୋକବାକର ଚିହ୍ନ ବର୍ଷ ସୁଦ୍ଧା ନଥିଲା । କେବଳ ସବା ଆଗରେ ପଡ଼ିଥିବା ଦି'ଟା ଚୌକାରେ ବସିଥିଲେ ଏନିରୋଦ୍ ସାହୁ (ସ୍ୱନାମଧନ୍ୟ ଜିଲ୍ଲା ପୁରବଳ ଖେଳାଳୀ) ଏବଂ ଦେବା ଯୋଷୀ (ହୋଟେଲ୍ ମାଲିକ୍) । ସେ ଦୁହେଁ ପରେ ପରେ ମୋର ପ୍ରତିଭା ଓ କଳାର ଏକ ନୟର ପ୍ରଶଂସକ ହେଇ ପଡ଼ିଥିଲେ ।

ଏନିରୋଦ୍ ସାହୁ କିପରି ସବୁଦିନ ପାଇଁ ମୋର ଜଣେ ଶୁଭାକାଂକ୍ଷୀ ଓ ପ୍ରଶଂସକ ହେଲେ, ତା'ର ବି ଗୋଟାଏ କାହାଣୀ ଅଛି ।

ବୋଧେ' ୧୯୫୩ କିମ୍ବା ୧୯୫୪ ସାଲ୍‌ର କଥା । ସେଇ ଭବାନୀ ଟକାଜରେ ହେଉଥିଲା ଏଭଦ୍ଧ ନାଥ ନନ୍ଦଙ୍କର ଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଦେଶିତ ଗୋଟାଏ ସାଂସ୍କୃତିକ କିମ୍ବା ପୌରାଣିକ ନାଟକ (ମୋର ଠିକ୍ ମନେ ନାହିଁ) । ଟିକଟ୍ କାଟି ସେ ନାଟକଟିକୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ ମୋ ପାଖରେ ପଇସାଟିଏ ବି ନଥିଲା, କିନ୍ତୁ ମନ ଭିତରେ ମୋର ସେଇ ନାଟକଟିକୁ ଦେଖିବା ଇଚ୍ଛା ଆଉ କିଛି ଚିନ୍ତା ନଥିଲା ।

ତେଣୁ ଠିକ୍ ସମୟରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲି ସିନେମା ହଲ୍‌ରେ, କିନ୍ତୁ ମନରେ ମୋର ରହି ରହି ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠୁଥିଲା - “ମୁଁ ନାଟକଟି ଦେଖିବି କେମିତି ?”

ସେଇ ନାଟକରେ ଅଭିନୟ କରୁଥିବା ମୋର ସହପାଠୀ ବନ୍ଧୁମାନେ ଅର୍ଥାତ୍ ସହଦେବ ଟିକ୍ଟି, କାଳୀ ମିଶ୍ର, ସୁରେଶ ମହାନ୍ତି, ଯୁଗଳ ପତି ପ୍ରଭୃତି କେହି ବି ନାଟକଟିକୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ ମୋର କୌଣସି ସୁବିଧା କରି ଦେଇ ନଥିଲେ । ନାଟକଟିକୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ ମନରେ ଯେତିକି ଇଚ୍ଛା ଓ ଆଗ୍ରହ ଥିଲା ତାକୁ ପରିଣତ କରି ଦେଇଥିଲା ଚରମ ହତାଶରେ ।

ନାଟକଟି ଆରମ୍ଭ ହେବାକୁ ବୋଧେ ଠିକ୍ ଅଧ ଘଣ୍ଟେ ଖଣ୍ଡେ ବାକୀଥିଲା । ଲୋକମାନେ ଟିକଟ୍ ଦେଖେଇ ହଲ୍ ଭିତରକୁ ଯାଉଥିଲେ । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ବିଭିନ୍ନ ଶ୍ରେଣୀର ଗେର୍ ପାଖକୁ ଥରକୁ ଥର ଯାଇ ଯାଇ, ହଲ୍ ଭିତରକୁ ଯାଉଥିବା ଲୋକଙ୍କୁ ବିକଳ ଭାବରେ ଦେଖୁଥିଲି । କାଳେ କିଏ ନାଟକ ଦେଖିଯିବାପାଇଁ ମତେ ଡାକିଦେବ, ମନରେ ମୋର ସେଇ ଆଶା ଟିକକ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଉଠୁଥିଲା । କିନ୍ତୁ କିଏ କାହିଁକି ବା ଡାକନ୍ତା ? ସହଜରେ ତ ମୁଁ ପିଲା । ତା'ଛଡ଼ା ମତେ ଚିହ୍ନିଥିଲେ ବା କିଏ ?

ନାଟକ ଆରମ୍ଭ ହବାର ଦ୍ୱିତୀୟ ଘଣ୍ଟି ବାଜିଉଠିଲା । ମୁଁ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ହେଇ ପଡ଼ିଲି । ଶେଷକୁ ଯାଇ ଛିଡ଼ା ହେଲି ତୃତୀୟ ଶ୍ରେଣୀର ଗେର୍ ପାଖରେ । ସେଇ ଗେର୍ ଜଣି Guard ଥିଲେ ଏନିରୋଦ୍ ସାହୁ । ଲୋକେ ଠେଲାପେଲା ହେଇ ଟିକଟ୍ ଦେଖେଇ ଭିତରକୁ ଯାଉଥିଲେ ।

ହଠାତ୍ ମୋ ମୁଣ୍ଡରେ ଗୋଟାଏ ବୁଦ୍ଧି ଦେଖାଗଲା । ଭାବିଲି, ଏଇ ଲୋକଙ୍କ ଗହଳି ଭିତରେ ପଶି, ହଲ୍ ଭିତରକୁ ଚାଲିଯିବି । ନିରୋଦ୍ ବାବୁ ଏତେ ଭିଡ଼ ଭିତରେ ଜମା

ଜାଣି ପାରିବେ ନାହିଁ । ଶେଷକୁ ସେଇଯା ବି କଲି । ଭିଡ଼ ଭିତରେ ସାମିଲ ହେଇ ହଲ୍ ଭିତରକୁ ପଶି ଯାଉଥିଲି ।

କିନ୍ତୁ ଏ' କ'ଣ ? ହଠାତ୍ ପଛପଟୁ ମୋ ସାର୍‌ର କଲରଟାକୁ ଗାଣି ଧରି, ମତେ ଭିଡ଼ି ଆଣିଲେ ନିରୋଦ ବାବୁ । ଠେଲି ଦେଲେ ବାହାରକୁ । ମୁଁ ଛେଡ଼ି ହେଇ କିଛି ଦୂରରେ ପଡ଼ିଗଲି । ଦେହକୁ ମୋର ଖୁବ୍ କାଟିଲା । ଦୁଃଖରେ ଆଖି ଯୋଡ଼ିକ ମୋର ଛନ ଛନ ହେଇ ଆସିଲା । କାହାକୁ କିଛି ନ କହି ସେଇ ପାଖ-ଆଖରେ ବୁଲାଇ କରି କିଛି ସମୟ ପରେ ଘରକୁ ଫେରି ଆସିଲି ନିରାଶରେ ।

ସେଇଦିନଠୁ ପୁଣି ଥରେ ମନେ ମନେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କଲି, ମୁଁ ନାଚକ ଲେଖିବି, ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ହେବି । ସେଇ ହିସାବରେ ନିଜକୁ ଚଢ଼ିବାରେ ଲାଗିପଡ଼ିଲି । ଧୀରେ ଧୀରେ ମତେ ଜଣେ ନାଚକ ଲେଖକ ଓ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଭାବରେ ଭାବନାପାତଶା ସହରର ଲୋକମାନେ ଜାଣିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ହଁ, ଆଗରୁ କହିବି, ଆମେ ମେଟ୍ରିକ୍ ପାଶ୍ କଲାପରେ ସେଟଲ୍‌ମେଣ୍ଟ ଅଫିସ୍‌ରେ ସପ୍ରେମ ମୋହରାର କାମ କରୁଥିଲୁଁ । ସେତେବେଳକୁ ସେଟଲ୍‌ମେଣ୍ଟ ଅଫିସର ଥିଲେ ଏକନାୟକ ଦାସ । ତାଙ୍କର କଳା-ସଂସ୍କୃତି ଓ ଜ୍ରୀଡ଼ା ପ୍ରତି ବିଶେଷ ଆଗ୍ରହ ଥିଲା । ତାଙ୍କ A.S.O. ବା ଆସିଷ୍ଟାଣ୍ଟ ସେଟଲ୍‌ମେଣ୍ଟ ଅଫିସର ଭାବରେ ଦି'ଜଣ ଯୁବକ ଶ୍ରୀ ସରୋଜ ପଟ୍ଟନାୟକ ଓ ଏମନମୋହନ ଚୌଧୁରୀ ଜୁଟିଥିଲେ । ସେ ଦିହେଁ ନାଚକ କରିବାକୁ ଓ ପୁରୁଷ ଖେଳକୁ ଖୁବ୍ ଭଲ ପାଉଥିଲେ ।

ଭଲ ଭଲ ପୁରୁଷ ଖେଳାନିମାନଙ୍କୁ ସପ୍ରେମ ମୋହରାର ଭାବରେ ନିଯୁକ୍ତି ଦିଆ ଯାଉଥିଲା । ସର୍ବଶ୍ରୀ ମାକଣ୍ଡ ମିଶ୍ର, ଦାମ ପୁରୋହିତ, ମାନ ବାବୁ, କାଳୀ ପଟ୍ଟନାୟକ, ସାନ ପାଣ୍ଡେ, ଶରତ ପଟ୍ଟନାୟକ, ହୋତା, ନାୟକ ପ୍ରଭୃତି ଜିଲ୍ଲାସ୍ତରୀୟ ପୁରୁଷ ଖେଳନିମାନେ ନିଯୁକ୍ତି ପାଇ ଖେଳୁଥିଲେ ସେଇ ସେଟଲ୍‌ମେଣ୍ଟ ଟିମ୍‌ରେ ।

ପ୍ରତିବର୍ଷ କ୍ୟାମ୍ପରୁ ଫେରିଲା ପରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଜୁଲାଇ କିମ୍ବା ଅଗଷ୍ଟ ମାସରେ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ନାଚକ ମଞ୍ଚସ୍ଥ ହଉଥିଲା । ଡ଼ଉଠି ରାତି, ଘରସଂସାର, ମୂଲିଆ ପ୍ରଭୃତି ନାଚକ ମଞ୍ଚସ୍ଥ ହୋଇଥିଲା । ମୁଁ ବି ସେସବୁ ନାଚକଗୁଡ଼ିକରେ ଛୋଟ ଛୋଟ ହାସ୍ୟରସାତ୍ମକ ଭୂମିକାରେ ଅଭିନୟ କରୁଥିଲି ।

ଶ୍ରୀ ସରୋଜ ପଟ୍ଟନାୟକ ଓ ଏମନମୋହନ ଚୌଧୁରୀଙ୍କ ସହ ସେଇ ହିସାବରେ ମୋର ଖୁବ୍ ଭଲ ଟିଙ୍ଗା-ପରିଚୟ ଥିଲା ।

ତେଣୁ ପ୍ରଥମ ଦିନ “ରାଜମାଳା” ନାଚକଟି ଫେଲ୍ ମାରିବାରୁ ତହିଁ ଆରଦିନ ମୁଁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ସରୋଜ ପଟ୍ଟନାୟକ, ଏମନ ମୋହନ ଚୌଧୁରୀ ଓ ଏଗଙ୍ଗାଧର ମହାପାତ୍ରଙ୍କର

(ଭାଇନା) ପାଖକୁ ଯାଇ, ସେମାନଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟ ଲୋଡ଼ିଲି । ସବୁକଥା ଶୁଣି ସେମାନେ ଖୁବ୍ ଆଗ୍ରହ ସହକାରେ ମତେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାପାଇଁ ଆଗେଇ ଆସିଲେ ।

ଶ୍ରୀ ସରୋଜ ପଟ୍ଟନାୟକ ଏବଂ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ପରାମର୍ଶ କ୍ରମେ “ରାଜମାକା” ନାଟକଟିର “ନାୟକ-ନାୟିକା” ଭୂମିକାରେ ଅଭିନୟ କରୁଥିବା ଦି’ଜଣ (ସୌଖୀନ୍) ଅଭିନେତାଙ୍କୁ ବଦଳେଇ ଦିଆଗଲା । ମୁଁ ନିଜେ ନାୟକ ହେଲି ଆଉ ନାୟିକା ଭୂମିକାରେ ଅଭିନୟ କରିବାପାଇଁ ଶ୍ରୀ ସହଦେବ ବିଶ୍ୱାଳ ଆମେ ସମସ୍ତେ ଅନୁରୋଧ କଲୁ । ସେ ବି ରାଜି ହେଉଗଲେ । ସକାଳ ୯ଟାରୁ ରିହାରସାଲ୍ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ଦେଲେ ଶ୍ରୀ ସରୋଜ ପଟ୍ଟନାୟକ । ତାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କଲେ ୪ଗଜା ଭାଇନା ଓ ୪ ମନ ମୋହନ ଚୌଧୁରୀ । ୪ଗଜା ଭାଇନା ବି ସେଇ ନାଟକରେ ଗୋଟାଏ ବୁଢ଼ା ରୋଲ କରିଥିଲେ । ସକାଳ ନ’ଟାରୁ ଦିନ ତିନିଟା ଯାଏ ଦି’ଥର ରିହାରସାଲ୍ କରାଗଲା ।

ତା’ପରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ରଜନୀରେ ଠିକ୍ ରାତି ନ’ଟାରେ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ସେଇ ନାଟକଟି । ଦିନଯାକ ମାଇକ୍ ଯୋଗେ ସହର ସାରା ବୁଲି ବୁଲି ପ୍ରଚାର କରାଯାଇଥିଲା । ସେତେବେଳେ ଭଲ ନାଟକ କରୁଛନ୍ତି ବୋଲି ସେମାନଙ୍କର (ଶ୍ରୀ ସରୋଜ ପଟ୍ଟନାୟକ, ୪ମନ ମୋହନ ଚୌଧୁରୀ ଓ ୪ ଗଜା ଭାଇନା) ସହର ଭିତରେ ଖୁବ୍ ଭଲ ନାଁ ଥିଲା । ତେଣୁ ସେଦିନ ସେ ନାଟକଟି ଦେଖିବାପାଇଁ ଖୁବ୍ ଲୋକ ଆସିଥିଲେ । ହଠାତ୍ ଭିଡ଼ ଦେଖି ମତେ ଆନନ୍ଦ ଲାଗିଲା । ୪ ନିରୋଦ ସାହୁ ଓ ଦେବୀ ଯୋଶୀ ବି ପୁଣି ସେ ଦିନ ଆସିଥିଲେ ସେଇ ନାଟକଟିକ ଦେଖିବାପାଇଁ ।

୧୯୫୫ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଯହଁ ଯହଁ ନାଟକଟି ଆଗେଇ ଚାଲିଥିଲା ବିପୁଳ କରତାଳି ଦେଇ (ନାଟକଟିକୁ) ସ୍ୱାଗତ କରୁଥିଲେ ଦର୍ଶକମାନେ । ନାଟକ ସରିଲାପରେ ଅଳ୍ପ ପ୍ରଶଂସାରେ ପୋତି ହେଉଗଲି ମୁଁ । ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟତରେ ନାଟକ ଲେଖିବାପାଇଁ ମୁଁ ମୋ ପ୍ରିୟ ସହର ଭବାନୀପାଟଣାର ଦର୍ଶକମାନଙ୍କ ପାଖରୁ ଯେଉଁ ଉତ୍ସାହ ଆଉ ପ୍ରେରଣା ପାଇଥିଲି, ତାହା ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ମତେ ନାଟ୍ୟକାର ଭାବରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିବାପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲା । କିନ୍ତୁ, ସିନେମା ହଲ୍‌ର ଉଡ଼ା ଟଙ୍କାଟି ଉଠି ପାରିନଥିଲା ।

ତା’ପରେ ମୁଁ ଆଉ ପଛକୁ ଫେରି ଚାହିଁନି । ପ୍ରତିବର୍ଷ ଖଣ୍ଡିଏ ଖଣ୍ଡିଏ ନାଟକ ଲେଖି ସେଗୁଡ଼ିକୁ ମଞ୍ଚସ୍ଥ କରିବା ମୋର ରାତିମତ ଏକ ପ୍ରକାର ଅଭ୍ୟାସରେ ପରିଣତ ହେଇଗଲା ।

କହିବାକୁ ଗଲେ ନାଟକ ଲେଖି ମଞ୍ଚସ୍ଥ କରିବା ମୋର ଗୋଟିଏ ନିଶାରେ ପରିଣତ ହେଇଗଲା । ମଦ-ଗଞ୍ଜେଇ-ଆପୁ ଖାଇ ଲୋକ ଯେମିତି ନିଶାରେ ମାତାଲ ହେଇଯାନ୍ତି,

ନାଟକ ଲେଖୁ ମଞ୍ଚସ୍ଥ କରିବା ନିଶ୍ଚାରେ ମୁଁ ଏକ ପ୍ରକାର ମାତାଲ ହେଉଗଲି ବୋଲି କହିଲେ ଚୁକେ ।

ସେତେବେଳେ ଭଲ ଭଲ ଚାକିରି ଯଥେଷ୍ଟ ମିଳୁଥିଲା । ମୁଁ ବି Welfare Inspector, Statistic Inspector ଓ Civil Supply Inspector ଚାକିରି ପାଇଥିଲି । ସେତେବେଳେ ଯେ କୌଣସି ଚାକିରୀରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ ମୁଁ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ Class-II କିମ୍ବା Class-I-Officer ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଠିଯାଇଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଶିକ୍ଷକତା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଚାକିରିରେ ଯୋଗ ଦେଲେ ନାଟକ ଲେଖିବାରେ କାଳେ ଅସୁବିଧା ହବ ବୋଲି ମୁଁ ସେସବୁ ଚାକିରିରେ ଯୋଗଦେଲି ନାହିଁ । ଶେଷରେ ଶିକ୍ଷକତାକୁ ହିଁ ଆଦରି ନେଲି । ଦୀର୍ଘ ଚଉଦ ବର୍ଷ କାଳ ପ୍ରେସ୍ ମେଟ୍ରିକ୍ ଶିକ୍ଷକ ଭାବରେ ସଂସ୍କୃତ ଟୋଲ୍‌ରେ ରହି ଆସିଲି । ଦରମା ସେତେବେଳକୁ ଥିଲା ୪୪୦.୦୦ + ୧୯.୦୦ । ସର୍ବମୋଟ ମୁଁ ଅଣକ୍ଷତି ଟଙ୍କା ଦରମା ପାଉଥିଲି ।

ଦୀର୍ଘ ଦି'ବର୍ଷ ଧରି ବାହରକୁ C.T ଟ୍ରେନିଂ ଯିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ଆଦୌ ସମ୍ଭବପର ନଥିଲା । କାରଣ ମୋ ଦରମା ଉପରେ ମୋ ପରିବାର ପୂରାପୂରି ନିର୍ଭର କରୁଥିଲେ । ତା'ଛଡ଼ା ମୋର ସାନ ସାନ ପାଞ୍ଚ ଭାଇ ସ୍କୁଲର ବିଭିନ୍ନ ଶ୍ରେଣୀରେ ବି ପଢୁଥିଲେ ।

୧୯୫୪ ସାଲ୍ ବୈଶାଖ ମାସରେ ମୁଁ ବାହା ହେଇ ଯାଇଥିଲି ଏଗୋପୀନାଥ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଜ୍ୟୋଷ୍ଠା କନ୍ୟା ଆୟୁଷ୍ମତୀ ପଦ୍ମାବତୀଙ୍କି । ୧୯୬୭ ସାଲ୍ ସୁଦ୍ଧା ମୋର ଚାରିପୁଅ ଓ ଦି' ଝିଅ ଜନ୍ମ ହେଇ ସାରିଥିଲେଣି । ପୁଅମାନେ ହେଲେ ଶ୍ରୀ ପ୍ରଦୀପ କୁମାର ରଥ, ଶ୍ରୀ ପ୍ରଶାନ୍ତ କୁମାର ରଥ, ଶ୍ରୀ ପ୍ରମୋଦ କୁମାର ରଥ, ଶ୍ରୀ ପ୍ରବୀର କୁମାର ରଥ ଓ ଝିଅ ଶ୍ରୀମତୀ ପୁଷ୍ପାଞ୍ଜଳି ରଥ । ସେମାନେ ବି ସ୍କୁଲରେ ପଢୁଥିଲେଣି ।

ବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀ ନାରାୟଣ ପଟ୍ଟନାୟକ

ଷଷ୍ଠ ଶ୍ରେଣୀରେ ପଢ଼ିଲା ବେଳୁଁ ଶ୍ରୀ ନାରାୟଣ ପ୍ରସାଦ ପଟ୍ଟନାୟକ, ଏରଘୁନାଥ ସିଂହ ଶ୍ରୀ କଳି ପ୍ରସାଦ ମିଶ୍ର, ଶ୍ରୀ ସୁରେଶ ମହାନ୍ତି, ଶ୍ରୀ କିଶାନ ଅଗ୍ରୱାଲ ଓ ଶ୍ରୀ ବସନ୍ତ ବେହେରାଙ୍କ ସହ ମୋର ବନ୍ଧୁତା ବେଶ ଜମିଯାଇଥିଲା । ଅଙ୍କରେ ସବୁଠୁଁ ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତମପତି ଛାତ୍ର ଥିଲା ଶ୍ରୀ କିଶାନ ଅଗ୍ରୱାଲ । ସେ ସବୁବେଳେ ଶହେରୁ ଶହେ କିମ୍ବା ୯୯ ମାର୍କ ରଖୁଥିଲା । କିନ୍ତୁ କ'ଣ ହେଲା କେଜାଣି ସେ ଦଶମ ଶ୍ରେଣୀରୁ ପଢ଼ା ସେ ଛାଡ଼ିଦେଲା ।

ଆମେ ସବୁ ମେଟ୍ରିକ୍ ପାଶ୍ କଲା ପରେ ବନ୍ଧୁ ନାରାୟଣ ବାବୁ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ଲାଭ କରିବାପାଇଁ ବଲାଙ୍ଗୀର ଓ ପରେ ପରେ ସମ୍ବଲପୁର ଚାଲିଗଲେ । ଦଶହରା, ଏକ୍ଷମାସ ଓ ଖରାଛୁଟି ମାନଙ୍କରେ ସେ ଆସନ୍ତି ଭବାନୀପାଟଣା । ତାଙ୍କ ବାପା ଏତିକାମଣି ପଟ୍ଟନାୟକ

କ୍ଷେତ୍ର ସମୟରେ ତହସିଲଦାର ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଥିଲେ ପାଞ୍ଚ ପୁଅ । ଶ୍ରୀ ଗିରିଜା ଶଙ୍କର ପଟ୍ଟନାୟକ, (ଅବସର ପ୍ରାପ୍ତ ଜିଲ୍ଲା ଜଜ୍) ଶ୍ରୀ ଜିହାନ ପଟ୍ଟନାୟକ, (ଭୂତପୂର୍ବ ଲୋକସଭା ସଦସ୍ୟ ଓ ସୋସାଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ଜଣେ ସକ୍ରିୟ ସଭ୍ୟ,) ଶ୍ରୀ ନାରାୟଣ ପ୍ରସାଦ ପଟ୍ଟନାୟକ, (ମୋର ବନ୍ଧୁ ଓ ଶିକ୍ଷକ) । ଶ୍ରୀ କାଳୀ ପ୍ରସାଦ ପଟ୍ଟନାୟକ (ସ୍ୱେଚ୍ଛାକୃତ ଭାବରେ ଅବସର ପ୍ରାପ୍ତ ଶିକ୍ଷକ) ଓ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ପଟ୍ଟନାୟକ, (ବିଶିଷ୍ଟ ରାଜନୀତିଜ୍ଞ, ଭୂତପୂର୍ବ ଶିକ୍ଷାମନ୍ତ୍ରୀ ତଥା କଂଗ୍ରେସ ଦଳର ଜଣେ ସକ୍ରିୟ ସଭ୍ୟ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଓଡ଼ିଶା କଂଗ୍ରେସ ଦଳର ସକ୍ରିୟ ସଦସ୍ୟ ଓ M.L.A)

ନାରାୟଣ ବାବୁଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ମୋର ବନ୍ଧୁତା ଯୋଗୁଁ ମୁଁ ପ୍ରାୟ ସବୁବେଳେ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଯିବା ଆସିବା କରୁଥିଲି । ଧୀରେ ଧୀରେ ତାଙ୍କ ବାପା-ମା' ଓ ଭାଇ ମାନଙ୍କ ସହ ମୋର ଘନିଷ୍ଠ ସଂପର୍କ ବଢ଼ିଗଲା । ତାଙ୍କ ବାପା-ମା' ମତେ ଖୁବ୍ ସ୍ନେହ-ଆଦର କରୁଥିଲେ । ବେଳେ ବେଳେ ଘରେ ଭଲ ଭଲ ଜିନିଷ କରିଥିଲେ, ଅତି ଆଗ୍ରହ ସହକାରେ ଖାଇବାକୁ ଦଉଥିଲେ । ମୋଟ ଉପରେ କାଳୀ ମିଶ୍ରଙ୍କ ନନା-ବୋଉ ଏବଂ ନାରାୟଣ ବାବୁଙ୍କ ବାପା-ମା'ଙ୍କ ଠାରୁ ମୁଁ ନିଜ ନନା-ବୋଉଙ୍କ ସ୍ନେହଠୁଁ ବି ଅଧିକ ସ୍ନେହ-ଆଦର ପାଉଥିଲି ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ବନ୍ଧୁ କାଳୀ ମିଶ୍ରଙ୍କ ବୋଉ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟମାନେ ଆଉ ଇହ ଜଗତରେ ନାହାନ୍ତି । ଏବେ ବି ବାଟ-ଘାଟରେ ଦୈବାର୍ତ୍ତ କାଳୀ ମିଶ୍ରଙ୍କ ବୋଉଙ୍କ ସାଙ୍ଗେ ଦେଖା ହେଇଗଲେ, ସେ ଯେପରି ଭାବରେ ସ୍ନେହ-ଆଦରର ଅମୃତ ଧାରା ମୋ ଉପରେ ଢାଳି ଦିଅନ୍ତି, ତାହା ମୋ ଜୀବନରେ କେବେ ବି ଭୁଲିପାରିବିନି । ମା' ମାଣିକେଶ୍ୱରୀଙ୍କ ପାଖରେ ମୋର ଏତିକି ହିଁ ପ୍ରାଥମିକ । ସେ ସେଭଳି ଜଣେ ମମତାମୟୀ-ସ୍ନେହମୟୀ ଜନନୀଙ୍କି ସବୁବେଳେ ଘଣ୍ଟ ଘୋଡ଼େଇ ରଖୁଥାନ୍ତି ।

ବନ୍ଧୁ ନାରାୟଣ ବାବୁ, ବିଶେଷ କରି ଖରା ଛୁଟୀରେ ଭବାନୀପାଟଣା ଆସିଲେ ଆମେ ସବୁ ସାଙ୍ଗ ହେଇ ଚାରିଟାରେ ବୁଲିବାକୁ ଯାଉଁ । କେବେ କେବେ ତାରିଣୀ ମନ୍ଦିର, କେସିଙ୍ଗା ରୋଡ଼ ତଥା କର୍ଳାପାଟ ରୋଡ଼ ଆଡ଼େ ବୁଲିଯାଉଁ । ସେତେବେଳକୁ ସେ ପ୍ରାୟ ଗଞ୍ଜ ଲେଖା ଲେଖୁ କରୁଥିଲେ । ଥରେ କଥା ପ୍ରସଂଗରେ ସେ ମତେ ଶୁଣେଇଥିଲେ ରାଜମାଳା ନାଟକର କାହାଣୀଟି । ମୁଁ ସେଇ କାହାଣୀଟିକୁ ନେଇ ନାଟକ ଲେଖୁଥିଲି ଓ ମଞ୍ଚସ୍ଥ ମଧ୍ୟ କରେଇଥିଲି ।

ସେଇ ଦିନଠୁ ଆମେ ଦିହେଁ ଏକାଠି ମିଶି ନାଟକ ଲେଖୁ ବୋଲି ଠିକ୍ କରିଥିଲୁଁ । କାହାଣୀ ତାଙ୍କର ଓ ନାଟକ ଲେଖିବା କାମ ମୋର । ଲେଖକ ଭାବରେ ନାଁ ରହିବ ଶ୍ରୀ ରଥ- ପ୍ରସାଦ, ଯାହାକି “ରାଜ-ମାଳା” ନାଟକରେ ଅଛି । କିନ୍ତୁ ପରେ ପରେ ଆମ ଦି’

ଜଣକର ଟିମ୍ପଟି ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ବି.ଏ. ପାଖ କଲା ପରେ ନାରାୟଣ ବାବୁ କମ୍‌ଗାଁ (ସମ୍ବଲପୁର ଜିଲ୍ଲାର) ହାଇସ୍କୁଲରେ ସହକାରୀ ଶିକ୍ଷକତା କରିବା ପାଇଁ ଚାଲିଗଲେ ।

ସେତେବେଳକୁ ସେ କମର୍ସ ବିଷୟ ନେଇ ବି.ଏ. ପାଖ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ବି.ଇ.ଡି, ତାଲିମ୍ ନେଇ ନ ଥିଲେ । କମ୍‌ଗାଁ ହାଇସ୍କୁଲରେ କିଛି ବର୍ଷ ଚାକିରୀ କଲାପରେ ସେ ସୁଦୂର ବାଲେଶ୍ଵର ଜିଲ୍ଲା ହାଇସ୍କୁଲରେ କମର୍ସ ଶିକ୍ଷକ ଭାବରେ ନିଯୁକ୍ତି ପାଇ ବାଲେଶ୍ଵର ଚାଲିଗଲେ । ସେ ଅନେକ ବର୍ଷ ଯାଏ ସେଠି ଶିକ୍ଷକ ଭାବରେ ରହିଲା ପରେ ତାଲିମ୍ ନେଲେ ଏବଂ ଭବାନୀପାଟଣା ବି.ଏମ୍. ହାଇସ୍କୁଲକୁ ବଦଳି ହେଇଆସିଲେ । ଚର୍ଚ୍ଚମାନ ସେ ବି ଅବସର ନେଇ ସାରିଲେଣି ।

ତେଣୁ ଆମେ ଦି'ହେଁ ଆଉ ଏକାଠି ମିଶି ନାଟକ ଲେଖିପାରିଲୁନି । କେବଳ ମୁଁ ଏକା ଏକା ନାଟକ ଲେଖିବାରେ ଲାଗିପଡ଼ିଲି । ରାଜ୍‌ମାଳା ନାଟକ ପରେ ପରେ ମୁଁ ଲେଖିଲି ଇସ୍‌ରାୟୀ, ଧରମପୁଅ, କଳାବଉଦ, ସିନ୍ଦୂର ଗୋପା, ବନ୍ଦିନୀ, ସଂଘର୍ଷ, ଫେରାର ଆସାମୀ ପ୍ରଭୃତି । ସେ ଭିତରୁ ସବୁ ନାଟକଗୁଡ଼ିକ ମଞ୍ଚସ୍ଥ ଓ ପ୍ରକାଶିତ ହେଇଛି, କିନ୍ତୁ “କଳା-ବଉଦ” ଓ “ବନ୍ଦିନୀ” ନାଟକ ଦି'ଟା ପ୍ରକାଶିତ ହେଇପାରିଲା ନାହିଁ ।

୧୯୫୯ ସାଲର କଥା । ସେତେବେଳକୁ ବି.ଏମ୍. ହାଇସ୍କୁଲର ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ଥିଲେ ଏ ଆଦିକନ୍ଦ ବାବୁ । ସେଇ ସ୍କୁଲର ସହକାରୀ ଶିକ୍ଷକ ଥିଲେ ଶ୍ରୀ ଉମେଶ ଦତ୍ତ ଓ କୈଳାସ ପାଢ଼ୀ ।

ଡ଼ି.ଆଇ. ଅଫିସର ହେଉଛନ୍ତି ଶ୍ରୀ ବର୍ମା ବାବୁ, ଏକାଡ଼ମ୍ବାସ୍ ଗୁପ୍ତା ବାବୁ ଏବଂ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ପାଣିଗ୍ରାହୀ ବାବୁଙ୍କ ସହ ମୋର ବେଶ୍ ବନ୍ଧୁତା ବି ଜମି ଯାଇଥିଲା । ମୁଁ ନାଟକ ଲେଖୁଥିବାରୁ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ମତେ ଖୁବ୍ ଆଦର କରୁଥିଲେ । ତେଣୁ ସମସ୍ତେ ମିଶି ଠିକ୍ ଜଳେ ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗ ତରଫରୁ ଗୋଟାଏ ନାଟକ କରିବେ । ସେଇ ନାଟକଟି ମୁଁ ଲେଖିବି ଓ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ବି ଦେବି ।

ସେଇଠୁ ଜନ୍ମ ହେଲା ନାଟକ “ବନ୍ଦିନୀ” । ସ୍ଥାନୀୟ ମଝିଗଡ଼ା ଉଚ୍ଚ ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଜୋରସୋରରେ Rehearsal ଚାଲିଲା । ସେଇ ନାଟକରେ ବିଭାଗୀୟ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ ସହ ବାହାରୁ ମଧ୍ୟ କେତେ ଜଣ ସୌଖୀନ୍ ଅଭିନେତା ରୋଲ୍ କରୁଥିଲେ ।

ସମସ୍ତେ କିନ୍ତୁ ଠିକ୍ ଜଳେ ପୁଅ ପିଲାଙ୍କୁ ନାରୀ ଚରିତ୍ରରେ ଅଭିନୟ କରିବାକୁ ନଦେଇ ଜଟକ ଜିମ୍ବା ପୁରାରୁ ପେସାଦାର ଅଭିନେତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଢ଼ାରେ ଆଣି ପ୍ରଥମ ଥର ପାଇଁ ଭବାନୀପାଟଣା ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ ଛିଡ଼ା କରେଇବାପାଇଁ । ଏଇ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ସମସ୍ତେ ଆନନ୍ଦରେ କରତାଳି ଦେଇ ସ୍ଵାଗତ କଲେ ।

ଦୈବଯୋଗକୁ ଏମୋହନ ଗୋସ୍ୱାମୀଙ୍କ ପୁଅ ଏଗୌର ଗୋସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଭ୍ରାତୃମାଣ ନାଟ୍ୟଦଳ ସେତେବେଳେ କଳାହାଣ୍ଡି ଜିଲ୍ଲାକୁ ଆସି ନିର୍ଲାଠାରେ କ୍ୟାମ୍ପ କରିଥିଲେ । ତେଣୁ ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗେ ଯୋଗାଯୋଗ କରି ଆମେ ଛ'ଟଣା ଅଭିନେତ୍ରୀଙ୍କୁ ଭବାନୀପାଟଣା ଆଣି ନାଟକ “ବନ୍ଦିନୀ”ରେ ରୋଲ୍ ଦେଇଥିଲୁ । ସେଇ ଅଭିନେତ୍ରୀଙ୍କ ଭିତରେ ରମା ଦେବୀ ନାମକ ଜଣେ ଭଲ ଅଭିନେତ୍ରୀ ଥିଲେ । ସେ ପ୍ରଧାନତଃ ନାୟିକା ଭୂମିକାରେ ଅଭିନୟ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ଭଲ ବି କରୁଥିଲେ ।

ସେ ଯାହା ହଉ, ପ୍ରଥମ ଥର ପାଇଁ ନାରୀ ଅଭିନେତ୍ରୀ ଆଣିଥିବାରୁ ସେଇ ନାଟକ ସହିତ ସଂପୃକ୍ତ ଥିବା ସମସ୍ତ କର୍ମଚାରୀ, ଅଭିନେତା (ସୌଖୀନ୍) ଆଉ ଆୟୋଜକମାନଙ୍କ ଭିତରେ ପ୍ରବଳ ଉତ୍ସାହ ଖେଳିଯାଇଥିଲା । ଭବାନୀପାଟଣାର ଶ୍ରବେୟ ଜନତାଙ୍କ ଭିତରେ ଖୁବ୍ ଆଗ୍ରହ-ଉତ୍ସାହ ଦେଖାଦେଇଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ମୋର ଗୁରୁ ସ୍ଥାନୀୟ ଦି'ଜଣ ସାମ୍ବାଦିକ ଶ୍ରୀ ରାସ ବିହାରୀ ମୁଖ ଏବଂ ଶ୍ରୀ ଗଙ୍ଗାଧର ମହାପାତ୍ର ତଥା ମୋର ବନ୍ଧୁ ସର୍ବଶ୍ରୀ ମାଥୁ ନିଗାନିଆ, ରାଧେଶ୍ୟାମ ଅଗ୍ରୱାଲ୍ (ମମତା ଅଟାକଳର ମାଲିକ), ତାଙ୍କ ବଡ଼ଭାଇ ସୀତାରାମ ଅଗ୍ରୱାଲ୍, ମଙ୍ଗୁରୁ ଅଗ୍ରୱାଲ୍, ଘନଶ୍ୟାମ ଅଗ୍ରୱାଲ୍, ଏକଗଦୀଶ ରୁପ୍ତା, ଏନରସି ଅଗ୍ରୱାଲ୍, ବନମାଳୀ ସାହୁ, ସତ୍ୟ ପଣ୍ଡା, କାଳୀ ମିଶ୍ର, ବିନୋଦ ମୁଖ, ସହଦେବ ବିଶ୍ଵି, ଯୁଗଳ ପତି, ମୋହନ ଅଗ୍ରୱାଲ୍ ପ୍ରଭୃତି ମୁଖ୍ୟ ଥିଲେ ।

ମୁଁ ଯୋଉ ସମୟର କଥା କହୁଛି, ସେଇ ସମୟରେ ଲୋକେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟାରେ ଯଦିଓ ନାଟକ ଦେଖୁଥିଲେ, ତଥାପି ନାଟକ ସହ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ ଥିବା ଅଭିନେତା-ଅଭିନେତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଆମ ସମାଜ ଆଦୌ ଭଲ ଆଖିରେ ଦେଖୁନଥିଲା ।

ଯୋଉମାନେ ସମାଜର ହର୍ତ୍ତା-କର୍ତ୍ତା ବିଧାତା ବୋଲାଉଥିଲେ, ସେମାନେ ପ୍ରାୟ ରୁଚିବାଦୀ ଲୋକଥିଲେ । ଆଧୁନିକତା ସେତେବେଳେକୁ ପୂରାପୁରି ସମାଜ ଭିତରକୁ ପଶି ନଥିଲା । ତେଣୁ ନାଟକ ପାଇଁ ନାରୀ ଅଭିନେତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଥମଥର ପାଇଁ ଆଣିଥିବାରୁ ଆମକୁ...ବିଶେଷକରି ମତେ ଅନେକ ପୁରୁଣାକାଳିଆ ଲୋକ ତୀବ୍ର ସମାଲୋଚନା କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଏବଂ ମୋର ବନ୍ଧୁମାନେ ସେ ସବୁ ସମାଲୋଚନାକୁ ଡରିନଯାଇ, ସମାଲୋଚକମାନଙ୍କୁ ଉପଯୁକ୍ତ ସମ୍ମାନ ଦେଇ ସବୁ ସହି ଯାଉଥିଲୁ ।

ଥରକର ଘଟଣା । ଏକାବ୍ଵାଦି ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀଗଣେଶ୍ୱର ରଥ ଥିଲେ ମୋର ଅଜ୍ଞା । ଆମେ ନାରୀ ଅଭିନେତ୍ରୀ ସବୁ ଆଣିଥିବା କଥା ସେ ଜାଣିଲେ । ଦିନେ ଅତି ପାହାଡ଼ାରୁ ସେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଗଲେ ଆମ ଘରେ ଏବଂ ଅଗଣାରେ ଛିଡ଼ା ହେଇ ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ପାଟିକରି ମୋ ନନାଙ୍କୁ ଡାକିଲେ - “ଗଙ୍ଗା, ଆରେ ହେ ଗଙ୍ଗା, ଉଠ..ଉଠ..ଶୁଣ ଗୋଟାଏ କଥା । (ମୋ ନନା (ବାପା)ଙ୍କ ନାଁ ଏଗଙ୍ଗାଧର) ।

ସେତେବେଳକୁ ଆମ ଘରେ କେହି ଉଠି ନଥିଲେ । ଏପଣିତ ମହାଶୟକ ପାଟିଶୁଣି ନନା ମୋର ଧଡ଼ପଡ଼ ହେଇ ଉଠି ପଡ଼ିଲେ । କବାଟ ଫିଟେଇ ବାହାରକୁ ଗଲେ । ତାଙ୍କୁ (ନନାଙ୍କୁ) ଦେଖିବା କ୍ଷଣି ଏ ପଣିତ ମହାଶୟେ ବ୍ୟଙ୍ଗ ବିହୀନ ଭାବେ କହିଲେ - ‘ଆରେ ଗଙ୍ଗା ! ତୋ’ପୁଅ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ କୁଆଡ଼େ ଗୁଡ଼େ “ଦାରା” ଆଣି ନଢ଼ାଉଡ଼ି, ଏ’କଥା ଭଲ ନୁହେଁ । ତାକୁ ମନା କରିଦେ । “ଦାରା” ମାନଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଆଣିଡ଼ି, ସେଇଠିକି ନେଇ ଛାଡ଼ି ଦେଇ ଆସୁ । କି’ ନାଟକ ସେ ଲେଖୁଡ଼ି କେଜାଣି, ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାହା ଆଖି ଦେଖୁ ନଥିଲା, କାନ ଶୁଣି ନଥିଲା, ତୋ ପୁଅ ଆଜି ସେଇଆ ଦେଖେଇଲା, ସେଇଯା ଶୁଣେଇଲା, ଛି...ଛି...!’

ଏପଣିତ ମହାଶୟକ କରୁ ମନ୍ତବ୍ୟ ଶୁଣି ନନା ମୋର ରୁପ୍ ରହିଲେ । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ଶୋଇ ଶୋଇ ପଣିତଙ୍କ କଥା ଶୁଣୁଥିଲି ଆଉ ମନେ ମନେ ଭାବୁଥିଲି - “ନନା ମତେ ନିଶ୍ଚୟ ଗାଳିକରିବେ ।” କିନ୍ତୁ ନନା ମତେ କିଛି ବି କହିଲେନି । ସେଥିରେ ମୋର ଉତ୍ସାହ ଆହୁରି ଦି’ଗୁଣ ବଢ଼ିଗଲା ।

ଏ ପଣିତ ମହାଶୟ କରୁ ମନ୍ତବ୍ୟ ଦେଲେ ସତ, କିନ୍ତୁ ବିଭାଗୀୟ ନାଟକ ହୋଇଥିବାରୁ ଅନିଚ୍ଛା ସତ୍ତ୍ୱେ ବି ବାଧ୍ୟ ହେଇ ସେ ସେଇ ନାଟକଟିକୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ ଆସିଥିଲେ । ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଶେଷ ଯାଏ ଦେଖିଲେ । ନାଟକଟି କୁଆଡ଼େ ତାଙ୍କୁ ଖୁବ୍ ଭଲ ଲାଗିଲା । ତା’ପରଠୁ ସେ ମୋର ପ୍ରାୟ ସବୁ ନାଟକ ଦେଖିବାକୁ ଛାଡ଼ିଲେ ନାହିଁ । ଧୀରେ ଧୀରେ ସେ ମୋର ଜଣେ ଅନ୍ୟତମ ପ୍ରଶଂସକ ହୋଇପଡ଼ିଲେ ।

ପରେ ପରେ ଏ ଗୌର ଗୋସ୍ୱାମୀ ଜୁନାଗଡ଼ରେ କ୍ୟାମ୍ପ କଲେ ଏବଂ ଆମେ ସମସ୍ତେ ଯାଇ ଜୁନାଗଡ଼ରେ “ବନ୍ଦିନୀ” ନାଟକଟିକୁ ମଞ୍ଚସ୍ଥ କରିଥିଲୁଁ । ସେଠିକା ଦର୍ଶକମାନେ ସେଇ ନାଟକଟିକୁ ଖୁବ୍ ପ୍ରଶଂସା କରିଥିଲେ ।

ମୋର “ବନ୍ଦିନୀ” ନାଟକଟି ଜୁନାଗଡ଼ରେ ମଞ୍ଚସ୍ଥ ହେଇ, ସେଇଠି ମୋର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ନାଟକଗୁଡ଼ିକ ମଞ୍ଚସ୍ଥ ହେବା ପାଇଁ ବାଟ ଫିଟେଇ ଦେଇଥିଲା ।

ସେତେବେଳକୁ “ଭଞ୍ଜରଞ୍ଜିତ”, “ସିନ୍ଦୂର ଚୋପା”, “ସଂଘର୍ଷ” ଓ “ଧରମପୁଅ” ନାମରେ ଚାରୋଟି ନାଟକ ପ୍ରକାଶିତ ହେଇସାରିଥିଲା । ସେଇ ନାଟକଗୁଡ଼ିକ ଓଡ଼ିଶାର ବିଭିନ୍ନ ସହର ଓ ପୁରପଲ୍ଲୀରେ ଅଭିନୀତ ହେଇ ମତେ ଜଣେ ନାଟ୍ୟକାର ଭାବରେ ଅଳ୍ପ-ବହୁତେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିସାରିଥିଲାଣି ।

ଶ୍ରୀ ବିଶ୍ୱନାଥ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ଓ ଶ୍ରୀ ଦେବଦତ୍ତ ଦାସ (ଭଞ୍ଜନିୟର ତଥା ‘ବେଦ ମନୁଷ୍ୟକୃତ କି ?’ ର ବିଖ୍ୟାତ ଲେଖକ, ଧର୍ମଜ୍ଞ ଓ ସୁବକ୍ତା ଶ୍ରୀ ପ୍ରିୟବ୍ରତ ଦାସଙ୍କ

ସାନଭାଇ) ମିଶି ଚିଟିଲାଗଡ଼ରେ ଗୋଟାଏ ପ୍ରେସ୍ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କୁ ଯାଇ ଅନୁରୋଧ କରିବାରୁ ସେ ମୋର ନାଟକ “ସିନ୍ଦୂର ଟୋପା” କୁ ଛାପି ଦେଇଥିଲେ । ପରେ ପରେ “ବିକାଶ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ”, ଜୟପୁର, କୋରାପୁଟର ମାଲିକ ଶ୍ରୀ ରାମନାଥ ପଣ୍ଡା ମୋ ପ୍ରତିଭାରେ ମୁଗ୍ଧ ହେଇ “ସଂଘର୍ଷ” ନାଟକଟିକୁ ଛାପି ଦେଇଥିଲେ । ସେତେବେଳକୁ ସେ ଓଡ଼ିଶାର “ଯୁବ ଲେଖକ ସମ୍ମିଳନୀ” ର ସଭାପତି ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଗୋଟାଏ ଉପନ୍ୟାସ “ଦଇବ ଦଉଡ଼ି” ବି ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇ ସାରିଥିଲାଣି । ତାହା ମୁଖ୍ୟତଃ କୋରାପୁଟର ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କର ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନ ଉପରେ ଲେଖାଯାଇଥିଲା ଅତି ଟମକାର ଭାବରେ ।

ସେଇ ଉପନ୍ୟାସଟି ପଢ଼ି, ତାକୁ ନାଟ୍ୟରୂପ ଦେବା ପାଇଁ ମୋ ମନରେ ଖୁବ୍ ଆଗ୍ରହ ସୃଷ୍ଟି ହେଇଥିଲା । ତାକୁ ମୁଁ ପ୍ରାୟ ଅଧାଅଧ ହିନ୍ଦୀରେ ବି ଅନୁବାଦ କରିସାରିଥିଲିଣି । କିନ୍ତୁ କୌଣସି କାରଣ ବଶତଃ ତାହା ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଇପାରିଲାନି । ଜଣେ ଲକ୍ଷପ୍ରତିଷ୍ଠି ପ୍ରକାଶକ, ସାହିତ୍ୟିକ ଭାବରେ ତାଙ୍କ ସହ ମୋର ପରିଚୟ ହୋଇଥିଲା ।

ପ୍ରକାଶକ ଶ୍ରୀ ରାଜକୃଷ୍ଣ ମିଶ୍ର

ରାଜ୍ୟାମ ଜିଲ୍ଲାର ଆସିକା ପାଖରେ ଅଛି ଗୋଟାଏ ଗାଁ । ଗାଁଟିର ନାଁ ନଳବଣ୍ଡା । ମୋର ସମ୍ମାନାସ୍ପଦ ଶ୍ରୀ ରାଜକୃଷ୍ଣ ମିଶ୍ର, ସେଇ ଗାଁରୁ ଯାଇ କଟକରେ ରହିଲେ ଏବଂ ଆରମ୍ଭ କଲେ ବହି ବ୍ୟବସାୟ । ସେ ବି କଟକର କେତେକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଓ ନୂଆ ନୂଆ ଲେଖକଙ୍କର ନାଟକ, ଉପନ୍ୟାସ, ପ୍ରବନ୍ଧ ଆଦି ଛାପିଥିଲେ ଓ ଛାପୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ । କିନ୍ତୁ କଟକରେ ତାଙ୍କର କୌଣସି ବହି ଦୋକାନ ନ ଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ସେ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତି ଜିଲ୍ଲାକୁ ବୁଲି ବୁଲି ହାରସ୍କୁଲ ଓ ଡି.ଆଇ. ଅଫିସଗୁଡ଼ିକୁ ଅନେକ କିସମର ଲାଇବ୍ରେରୀ ବହି ସବୁ Order ନେଇ ଯୋଗାଇ ଦଉଥିଲେ ।

ବୋଧେ’ ୧୯୫୯ କିମ୍ବା ୧୯୬୦ ସାଲର କଥା । ମୋର କିନ୍ତୁ ଠିକ୍ ମନେ ନାହିଁ । ସେତେବେଳକୁ ମୋର ଦି’ଖଣ୍ଡ ନାଟକ “ରାଜ-ମାଳା” ଓ “ସିନ୍ଦୂର-ଟୋପା” ପ୍ରକାଶ ପାଇ ସାରିଥିଲାଣି । ମୁଁ ବି ଅଳ୍ପେ ବହୁତେ ନାଟକ ଲେଖକ ଭାବରେ ପରିଚିତ ହେଇ ସାରିଥିଲିଣି ।

ଠିକ୍ ସେତିକି ବେଳେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାଜକୃଷ୍ଣ ମିଶ୍ର, ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶକ, କଟକରୁ ଆସି ଭବନୀ ପାଟଣାରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ସେ ବିଭିନ୍ନ ଜିଲ୍ଲାର ବିଦ୍ୟାଳୟ ସମୂହର ନିରୀକ୍ଷକ (District Inspector of Schools of different districts) ଦସ୍ତର ସବୁକୁ ଏବଂ ଗ୍ରାମ ମଙ୍ଗଳ ବିଭାଗର ବିଦ୍ୟାଳୟ ଗୁଡ଼ିକ ପେଇଁ ପାଠାଗାର ପୁସ୍ତକ ଯୋଗେଇ ଦେବା ବ୍ୟବସାୟ କରୁଥିଲେ । ସେଇ ହିସାବରେ ସେ ଆସିଥିଲେ ଭବାନୀପାଟଣା ।

ଡି.ଆଇ. ଅଫିସର ହେଡ଼ କୁର୍ଚ୍ଚ ବର୍ମା ବାବୁ ଓ ଶ୍ରୀ ଭୂଷା ବାବୁ ତାଙ୍କ ସହ ମତେ ଚିହ୍ନେଇ ଦେଲେ । ମୋର ଖଣ୍ଡିଏ ନାଟକ ପ୍ରକାଶ କରିବା ପାଇଁ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରି କହିଲି- “ସେଥିପାଇଁ ଯଦି କିଛି ଟଙ୍କା ଦରକାର ପଡ଼େ, ତେବେ ଦେବି” ।

ଏ’କଥା ଶୁଣି ସେ ହସି ହସି କହିଲେ- “କ’ଣ ହେଲା, ଆପଣ ବହି ଲେଖିବେ, ତା’ପରେ ପୁଣି ଛାପିବା ପାଇଁ ଟଙ୍କା ଦେବେ ? ତା’ହେଲେ ଆମ ପ୍ରକାଶକ ଗୋଷ୍ଠୀ କହିବି ଅଛନ୍ତି ?”

ସେଇ ପଦେ କଥାରେ ସେ ମୋ ମନ ଜିଣିନେଲେ । ମୋ ମନରେ ଆଶାର ସଂଚାର ହେଲା ।

ସେତେବେଳକୁ ଡି.ଆଇ. ଥିଲେ ଶ୍ରୀ ପାଢ଼ୀ ବାବୁ । ପରେ ପରେ ଡି.ଆଇ. ଡାକରେ ବଲାଙ୍ଗୀରରୁ ଭବାନୀପାଟଣାକୁ ବଦଳି ହେଇଆସିଲେ କଟକର ଶ୍ରୀ ମାର୍କଣ୍ଡ ରଥ । କିନ୍ତୁ ବହି କିଣାକିଣି କାରବାରରେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ (ରାଜୁବାବୁଙ୍କୁ) କୌଣସି ପ୍ରକାର ସାହାଯ୍ୟ କରି ନ ଥିଲି । ତା’ର ଆବଶ୍ୟକତା ବି ନ ଥିଲା । କାରଣ ଡି.ଆଇ. ଅଫିସର ହେଡ଼କୁର୍ଚ୍ଚଙ୍କଠୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଏକାଢ଼ଶାଃ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତେ ମୋର ଅତି ଆପଣାର ଥିଲେ । ମୋର ନାଟ୍ୟ ପ୍ରତିଭା କିପରି ବିକଶିତ ହେବ, ସେଥିପାଇଁ ସେମାନେ ସଦା-ସର୍ବଦା ଉଦ୍ୟମ କରୁଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ସେମାନେ ବି ମୋର ନାଟକ ଖଣ୍ଡେ ଦି’ଖଣ୍ଡ ଛାପିବା ପାଇଁ ରାଜୁବାବୁଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ ।

ପ୍ରକାଶକ ରାଜୁବାବୁ ବି (ରାଜକୃଷ୍ଣ ମିଶ୍ର) ଷ୍ଟେସନର ବିଧି ଅନୁସାରେ ପାଠାଗାର ପୁସ୍ତକ ଯୋଗେଇ ଦେବାପାଇଁ Order ପାଉଲେ । ତା’ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ମୋର ଗୋଟାଏ ଏକାଙ୍କିକା “ଇଣ୍ଡରଭ୍ୟୁ” ବି ଛାପି ଦେବା ପାଇଁ ତା’ର ପାଣ୍ଟୁଲିପିଟି ନେଇଗଲେ ।

ଠିକ୍ ମାସେ ଭିତରେ ଏକାଙ୍କିକା "Interview" ବି ଛାପା ହେଇ ଆସିଗଲା । ପ୍ରଥମକରି କଟକରୁ ବହି ଖଣ୍ଡେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଇଥିବାରୁ ମୋ ଖୁସି-ଆନନ୍ଦର ସୀମା ନ ଥିଲା ।

ସେତେବେଳକୁ ଶ୍ରୀ ଶରତ କୁମାର ଜର (ଘର ବାଲେଶ୍ଵର) ନାମକ ଜଣେ ଯୁବକ ଝେଲ୍‌ପେୟାର, ଅଫିସର ଇନ୍‌ସ୍ପେକ୍ଟର ଥିଲେ । ସେ ଜଣେ ଭଲ ଅଭିନେତା । ବିଶେଷ କରି ସ୍ତ୍ରୀ ଭୂମିକାରେ କୁଆଡ଼େ ଭଲ ଅଭିନୟ କରନ୍ତି ବୋଲି ଆମମାନଙ୍କୁ କହିଲେ । ସେ ଏ ବାଲୁଙ୍କି ମିଶ୍ରଙ୍କ ଘରେ (ଠିକ୍ ଭାରତୀ ସାହିତ୍ୟ ସମିତି ସାମ୍ନାରେ) ଭଡ଼ା ରହୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସହ ଆମର ଚିହ୍ନା ପରିଚୟ ହେଲା । ଏ ଗଙ୍ଗା ଭାଇନା ତାଙ୍କ ପରିଚୟ ପାଇ ଗୋଟାଏ ନାଟକରେ ତାଙ୍କୁ ସ୍ତ୍ରୀ ଭୂମିକାବି ଦେଇଥିଲେ । ଭୂମିକାଟି ଗୋଟାଏ ଅତି କଳିହୁଡ଼ି

ମାଛକିନାର ଚରିତ୍ର ଥିଲା । ବୋଧେ' ସେଇ ନାଟକଟିକୁ ଶ୍ରୀ ସୋମନାଥ ମିଶ୍ର ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ଦେଇଥିଲେ । ବନ୍ଧୁ ଶରତ୍ କର ସେଇ ନାଟକରେ ଅତି ନିଖୁଣ ଭାବରେ ଅଭିନୟ କରିଥିଲେ । ସେଇ ଦିନଠୁ ଆମ ଭବାନୀପାଟଣାରେ ତାଙ୍କର ଅଭିନେତା ଭାବରେ ଭଲ ନାଁ ହେଇଗଲା ।

ତା'ପରେ ସେ ପ୍ରେରଣା ପାଇ ନାଟକ ଲେଖାରେ ମନ ଦେଲେ ଏବଂ ଲେଖିଲେ ଏକ ସାମାଜିକ ନାଟକ “ଭଙ୍ଗା ସଂସାର” । ସେଇ ନାଟକଟି ଆମ ବିଜୟା କୁର୍ ଦ୍ଵାରା ମଞ୍ଚସ୍ଥ ହେଇଥିଲା ।

ତା'ପରେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରକାଶକ ରାଜୁ ବାବୁଙ୍କ ସହ ଚିହ୍ନେଇ ଦେଇଥିଲି । ସେତେବେଳକୁ ନରୋତ୍ତମ ସାହୁ ଥିଲେ ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ ଡ୍ରେଲଫେୟାର ଅଫିସର । ସେଇ ଅଫିସର ମହାଶୟ ଥିଲେ ପ୍ରକାଶକ ରାଜୁବାବୁଙ୍କ ବନ୍ଧୁ । ରାଜୁବାବୁ ବି ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ଏବଂ ପାଠ୍ୟ ସରଜ୍ଞାନ (ସିଲେବ୍, ଖଡ଼ି, ଖାତା ଓ ପେନ୍‌ସିଲ୍) ସେଇ ଦସ୍ତରକୁ ଯୋଗେଇ ଦଉଥିଲେ ।

ସେଇ ଫିସାବରେ ବି ବନ୍ଧୁ ଶରତ କରଙ୍କ ସହ ତାଙ୍କର ପରିଚୟ ହେଇଯାଇଥିଲା । ତେଣୁ ସେ ତାଙ୍କ ନାଟକ “ଭଙ୍ଗା-ସଂସାର”କୁ ଛପେଇ ଦେଲେ । ବଜାରରେ ସେଇ ନାଟକଟି ଭଲ ଚିତ୍ରି ହେଇଥିଲା ଏବଂ ଓଡ଼ିଶାର ବହୁ ଜାଗାରେ ମଞ୍ଚସ୍ଥ ବି ହେଇଥିଲା ।

ପରେ ପରେ ବନ୍ଧୁ ଶରତ କର ବଦଳି ହେଇ ବାଲେଶ୍ଵର ଚାଲିଯାଇଥିଲେ । ତା'ପରେ ପରେ ତାଙ୍କ ସହ ମୋର ଆଉ କୌଣସି ସଂପର୍କ ରହିଲାନି । ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବି ରହିନି । ଜାଣେନା, ବନ୍ଧୁ ଜଣକ-କେଉଁଠି ଓ କିପରି ଅଛନ୍ତି ?

ତା'ପରେ ଭବାନୀପାଟଣା ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷକ ସଂଘ ଗୋଟାଏ ନାଟକ ମଞ୍ଚସ୍ଥ କରିବା ପାଇଁ ଠିକ୍ କରି ମତେ କହିଲେ । ଏଇ ଉଦ୍‌ଯୋଗର ପୁରୋଧା ଥିଲେ ବନ୍ଧୁ v କୃଷ୍ଣ ମୋହନ ପୁରୋହିତ । ସେ ସ୍ଥାନୀୟ ବାପୁଜୀ ଉଚ୍ଚ ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଶିକ୍ଷକ ଥିଲେ ।

v କୃଷ୍ଣମୋହନ ଯା' ଆଗରୁ ମୋର ୫/୬ ଟି ନାଟକରେ ଅଭିନୟ କରି ସାରିଥିଲେ । ମୋର ନାଟକ “ବନ୍ଦିନୀ”, “ଧରମ ପୁଅ”, “ସିନ୍ଦୂର-ଚୋପା”, “କଳା-ବଉଦ” ଓ ଭଞ୍ଜ ବାବୁଙ୍କ “ଅତିଥି” ନାଟକରେ ତାଙ୍କ ଅଭିନୟ ଥିଲା ଚମତ୍କାର । ତାଙ୍କ ସହ ମିଶି ଶ୍ରୀ ଭବାନୀ ଶଙ୍କର ପଣ୍ଡା ବି ଗାଉଁଲି ହାସ୍ୟରସ ଭୂମିକାରେ ଖୁବ୍ ଭଲ ଅଭିନୟ କରିଥିଲେ ।

ରାଜୁ ବାବୁ “ଧରମ ପୁଅ” ନାଟକଟି ବି ଛାପି ଦେଲେ । ସେତେବେଳକୁ ଚିଟିଲାଗଡ଼ର ଶ୍ରୀ ବିଶ୍ଵନାଥ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ମୋର ଜଙ୍ଗଲୀ ସିରିଜର ୧ମ ଓ ୨ୟ ଭାଗ ଛାପି ସାରିଥିଲେ । ପରେ ପରେ ଶ୍ରୀ ଦେବଦତ୍ତ ଦାସ ତାଙ୍କୁ ଅଲଗା ହେଇ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ଭାବରେ ଗୋଟାଏ ପ୍ରେସ୍ କଲେ ଓ ମୋର ଜଙ୍ଗଲୀ ସିରିଜର ୨ୟ ଓ ୩ୟ ଭାଗ ଛାପିଲେ ।

ଡିଟେକ୍ଟିଭ୍ ଉପନ୍ୟାସ ହିସାବରେ ମୋର ଢଙ୍ଗଲା ସିରିଜ୍ ସେତେବେଳକୁ ମାର୍କେଟ୍‌ରେ ଖୁବ୍ ନାଁ କରିଥିଲା ।

୧୯୬୧ ସାଲରେ, ଯୋଉବର୍ଷ ଓଡ଼ିଶାର ବିଶିଷ୍ଟ ରାଜନୀତିଜ୍ଞ ନେତା ଶ୍ରୀ ବିଜୁ ପଟ୍ଟନାୟକ ହଠାତ୍ କଂଗ୍ରେସ ଦଳର ନେତୃତ୍ବ ନେଇ ବିପ୍ଳବ ସଂଖ୍ୟାଗରିଷ୍ଠତା ହାସଲ କଲେ ଓ ତାଙ୍କର ନେତୃତ୍ବରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ପ୍ରଥମ ଥର ପାଇଁ କଂଗ୍ରେସ୍ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳ ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା, ସେତେବେଳକୁ ଭାରତର ବିଶିଷ୍ଟ ଜନନାୟକ ଓ ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀ ଏ ପଣ୍ଡିତ ଜବାହରଲାଲ୍ ନେହେରୁଙ୍କ ନେତୃତ୍ବରେ ଭାରତରେ ବି କଂଗ୍ରେସ୍ ଦଳ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳ ଗଠନ କରିଥିଲା । ସେ ବି ସେତେବେଳେ ଭାରତୀୟ କଂଗ୍ରେସ୍ ଦଳର ସଭାପତି ଥିଲେ ।

ଶ୍ରୀ ବିଜୁ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କର ନେତୃତ୍ବରେ ଓଡ଼ିଶାର ରାଜଧାନୀ ଭୁବନେଶ୍ବରଠାରେ ପ୍ରଥମ କରି ଅଖିଳ ଭାରତୀୟ କଂଗ୍ରେସ୍ ଦଳର ସମ୍ମିଳନୀ (A.I.C.C.) ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଇଥିଲା ।

ସେଇ ସମ୍ମିଳନୀ ଚାଲୁଥିଲା ବେଳେ ମୁଁ ରାଜୁବାରୁଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ପ୍ରଥମ କରି କଟକ-ଭୁବନେଶ୍ବର ଯାଇଥିଲି ଏବଂ ତାଙ୍କ ଘରେ ରହିଥିଲି । ସେ ମତେ ତାଙ୍କ ସାନଭାଇ ଭବି ଭଲ ପାଉଥିଲେ । ଠିକ୍ ଗଙ୍ଗା ମନ୍ଦିର ଛକ ଉପରେ (ଉତ୍ତର ଦିଗକୁ) ଘର ଭଡ଼ା ନେଇ ସେ ରହୁଥିଲେ । ଏବେ ବି ସେଇ ଭଡ଼ାଘରେ ରହୁଛନ୍ତି ।

ସେତେବେଳକୁ ତାଙ୍କର ଦି'ପୁଅ ମୁନା ଓ ମିଟୁ ଜନ୍ମ ହେଇ ସାରିଥିଲେ । ଦାପୁ ଆଉ ଗୋଟାଏ ଝିଅ ପଛେ ଜନ୍ମ ହେଲେ । ସେଇ ଦିନଠୁଁ ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ବି କଟକ ଯାଉଥିଲି, ରହୁଥିଲି ତାଙ୍କ ଘରେ ।

ସେ କଟକରେ ପ୍ରକାଶକ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ସହିତ ମୋର ପରିଚୟ କରେଇ ଦେଇଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଥିଲେ ଓଡ଼ିଶା ବୁକ୍ ଷୋରର ମାଲିକ ଶ୍ରୀ ଗୋବିନ୍ଦ ଚରଣ ପାତ୍ର, ପ୍ରେସ୍‌ସ୍ ପବ୍ଲିଶର୍ସର ମାଲିକ ଏ ଜଗନ୍ନାଥ ରଥ ଓ ଶ୍ରୀ ସହଦେବ ପ୍ରଧାନ । ସାଥୀ ମହଲର ମାଲିକ ଶ୍ରୀ ରାଧାଶ୍ୟାମ ମହାନ୍ତି, ସାଥୀ ପ୍ରକାଶନାର ମାଲିକ ଶ୍ରୀ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ବେହେରା, ତାଙ୍କ ସହ ତାଙ୍କ ଗାଁରୁ ଆସିଥିବା ଏବଂ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଚାକିରି କରୁଥିବା ବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗରାଜ ପଣ୍ଡା, ପ୍ରକାଶକ ନିୟାମତ୍ ଗୁପ୍ତା, ଆଲୋକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ମାଲିକ ଶ୍ରୀ ସତ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ମିଶ୍ର (କେତେବର୍ଷ ପରେ ସେ ଏମ୍.ଏଲ୍.ଏ ହେଇଥିଲେ), ତାଙ୍କ ସାନଭାଇ ଶ୍ରୀ ଖଣ୍ଡ କ୍ଷୀରୋଦ ମିଶ୍ର, ତାଙ୍କ ସଂପର୍କୀୟ ଶ୍ରୀ ଲୋକନାଥ ମହାପାତ୍ର ଓ ନବବାରୁ (ରହସ୍ୟ ରାତ୍ରିର ପ୍ରକାଶକ) ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ସହ ।

ସେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକକୁ ଜାତୀୟକରଣ କରି ନ ଥିଲେ । ପ୍ରକାଶକମାନେ ଓଡ଼ିଶାର ସୁନାମଧନ୍ୟ ଲେଖକ ଓ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କ ଠାରୁ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀରୁ

ଏକାଦଶ ଶ୍ରେଣୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଭିନ୍ନ ବିଷୟର ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ସବୁ ଲେଖେଇ, ମଞ୍ଜୁରୀ ପାଇଁ ଡି.ପି.ଆଇ କ ପାଖରେ (ତାଙ୍କ ଦପ୍ତରରେ) ଦାଖଲ କରୁଥିଲେ ।

ଗୋଟାଏ ଶ୍ରେଣୀ ପାଇଁ ଗୋଟାଏ ବିଷୟକୁ ନେଇ ଅନ୍ତତଃ ପକ୍ଷେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାଶକଙ୍କର ୪/୫ ଟି ବହି ମଞ୍ଜୁରୀ ପାଉଥିଲା । ତେଣୁ ସାରା ଓଡ଼ିଶାରେ ଯେଉଁ ପ୍ରକାଶକଙ୍କର ବହି ଯେତିକି ପରିମାଣରେ ଚଳୁଥିଲା, ସେ ସେତିକିଟା ଲାଭବାନ ହେଇପାରୁଥିଲେ ।

ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରକାଶକମାନେ ରାଜୁବାରୁଙ୍କ ଜରିଆରେ ତାଙ୍କ ବହି ସବୁ କଳହାଣ୍ଡି ଜିଲ୍ଲାର ବିଭିନ୍ନ ସ୍କୁଲରେ ଚଳେଇ ଦେବା ପାଇଁ ମୁଖ୍ୟତଃ ମତେ ଧରୁଥିଲେ ।

କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳକୁ ସାରା କଳହାଣ୍ଡିରେ ମୋର ବିଶେଷ ନାଁ ନ ଥିଲା । ତେଣୁ ନମ୍ରତାର ସହ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ମନା କରୁ ଦଉଥିଲି ।

ମୋର ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରକାଶକ ସର୍ବଶ୍ରୀ ଗୋବିନ୍ଦ ଚରଣ ପାତ୍ର, ଓଡ଼ିଶା ବୁକ୍ ସୋର, ରାଜୁବାରୁ, ଲିଙ୍ଗରାଜ ପଣ୍ଡା, ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ବେହେରା ସାଥୀ ପ୍ରକାଶନୀ । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ମୁଖ୍ୟତଃ ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ନ ଛାପି, ନାଟକ, ଉପନ୍ୟାସ, ଗଳ୍ପ, ପ୍ରବନ୍ଧ ଆଦି ପାଠାଗାର ପୁସ୍ତକ ସବୁ ବହି ପରିମାଣରେ ଛାପୁଥିଲେ ।

ମୋର ସ୍ପଷ୍ଟ ମନେ ଅଛି । ମୁଁ ଥରେ କଟକ ଯାଇଥିଲି । ବାଙ୍କା ବଜାରରେ ଥିବା ଜଣେ ପ୍ରକାଶକଙ୍କ ପାଖକୁ ମୋର ନାଟକ “କଳା-ବଉଦ” ର ପାଣ୍ଡୁଲିପି ଧରି ଗଲି ଛପେଇ ଦେବା ପାଇଁ ଅନୁରୋଧ କରିବାକୁ । ସେ ମତେ ସେତେବେଳେ ରୋକ୍‌ଠୋକ୍ ଭାବରେ କହିଥିଲେ- “ଉପନ୍ୟାସ ଯଦି ଲେଖିଛନ୍ତି ପାଣ୍ଡୁଲିପିଟି ଦିଅନ୍ତୁ, ଆପଣଙ୍କ ଠିକଣା ବି ଦେଇଯାନ୍ତୁ । ମୁଁ ସମୟ ଦେଖୁ ପଡ଼ିବି । ଛାପିବା ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ହେଲେ ଛାପିବି । ଯଦି ନାଟକ ଲେଖିଛନ୍ତି ଅର୍ଦ୍ଧପୂର୍ଣ୍ଣା ‘ବି’ କିମ୍ବା “ଜନତା ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ”କୁ ଯାଆନ୍ତୁ । ସେଠି ମଞ୍ଚସ୍ଥ ହେଲା ପରେ ନେଇ ଆସିବେ ।” ମୁଁ ସେଇଠୁ ହତାଶରେ ସେଦିନ ଫେରି ଆସିଥିଲି ।

କଟକ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ମୁଁ ଚାରିଖଣ୍ଡ ‘ଜଙ୍ଗଲି’ ସିରିଜ୍ ଓ ‘ସ୍ବପ୍ନିକ ଦୁନିଆ’ ନାମକ ଖଣ୍ଡିଏ କାଳ୍ପନିକ ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖି ସାରିଥିଲି । ଟିଟିଲାଗଡ଼ର ପ୍ରକାଶକ ମହୋଦୟ ଶ୍ରୀ ବିଶ୍ବନାଥ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ଓ ଶ୍ରୀ ଦେବଦତ୍ତ ଦାସ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ନେଇ କଟକ ବଜାରରେ ବିକ୍ରି ପାଇଁ ଦେଇସାରିଥିଲେ । “ମଳୟ” ନାମିକ ଔପନ୍ୟାସିକ ପତ୍ରିକାର ସଂପାଦକ ଓ ବହି ବ୍ୟବସାୟୀ ବନ୍ଧୁ ଯତୀନ୍ଦ୍ର କୁମାର ଦାସ ସେଥିରୁ ଦଶ ଦଶ ଖଣ୍ଡ ବିକ୍ରି ପାଇଁ ରଖୁଥିଲେ ଏବଂ ଜଙ୍ଗଲୀ ସିରିଜ୍‌ର ସମସ୍ତ ବହି ମଧ୍ୟ ବିକ୍ରି ହେଇଯାଇଥିଲା ।

କଟକରେ ରହଣି ସମୟରେ ଦିନେ ଦକ୍ଷିଣା ବେଳେ ତାଙ୍କ ଦୋକାନ ବାଟ ଦେଇ ଆସୁ ଆସୁ କ’ଣ ମନ ପାଇଲା କେଜାଣି, ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇ ମୁଁ “ଜଙ୍ଗଲୀ” ସିରିକ୍ଟର ଲେଖକ ଭାବରେ ମୋର ପରିଚୟ ଦେଲି । ସେ ମୋର ପରିଚୟ ପାଇ ଅତି ଆଗ୍ରହ ସହକାରେ ମତେ ତାଙ୍କ ଦୋକାନରେ ବସେଇଲେ ଏବଂ ମୋ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ତଥା କଳାହାଣ୍ଡି ଜିଲ୍ଲା ବିଷୟରେ ଅନେକ କଥା ପଚାରି ଦେଇଗଲେ । ତା’ପରେ ତାଙ୍କ ମାସିକ ପତ୍ରିକା ‘ମଳୟ’ ପାଇଁ ଖଣ୍ଡେ ‘ଉପନ୍ୟାସ’ କିମ୍ବା ‘ଡିଟେକ୍ଟିଭ ଉପନ୍ୟାସ’ ଲେଖି ଦେବା ପାଇଁ ଅନୁରୋଧ କଲେ । ତା’ପରେ ମୁଁ ଭବାନୀପାଟଣା ଫେରି ଆସି “ଅତ୍ୟୁ ଆମ୍ବା” ନାମକ ଗୋଟାଏ ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖି ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠାଇ ଦେଲି । ସେ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ତାକୁ ‘ମଳୟ’ ରେ ପ୍ରକାଶ କରିଦେଲେ ଓ ତା’ର ଦି’ମାସ ପରେ ମୋ ପାଖକୁ ଚିଠି ଲେଖିଲେ— “ଆପଣଙ୍କ ଉପନ୍ୟାସଟି ଭଲ ହେଉଛି ବୋଲି ପାଠକମାନେ ମୋ ପାଖକୁ ଚିଠି ଦେଇଛନ୍ତି । ତେଣୁ ଆଉ ଖଣ୍ଡେ ଉପନ୍ୟାସ ଦିଅନ୍ତୁ ।

ସେତେବେଳକୁ ଭାରତ ଓ ଚୀନ୍ ଭିତରେ ଘମାଘୋଟ ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିସାରିଥିଲା । ତେଣୁ ଭାରତର ଅନେକ ବଡ଼ ବଡ଼ ସାହିତ୍ୟିକ ଯୁଦ୍ଧ ଉପରେ ଆଧାର କରି ନାଟକ, ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖୁଥିଲେ ଓ ଗନ୍ତ ପ୍ରବନ୍ଧ ବି ବିଭିନ୍ନ ପତ୍ରପତ୍ରିକାରେ ଛପା ହଉଥିଲା । ଏକୃଷ୍ଟଚକ୍ରର ଗନ୍ତ “ଖୁନ୍ କେ ହର୍ ବୁନ୍” ନାମକ ଗୋଟାଏ ଯୁଦ୍ଧ ଉପନ୍ୟାସ ବହାରିଥିଲା ।

ଆମ ସାମ୍ବାଦିକ ତଥା ପତ୍ର-ପତ୍ରିକା ବ୍ୟବସାୟୀ ଶ୍ରୀ ରାୟ ବିହାରୀ ମୁଖର୍ଜୀ ସହକାରୀ ଶ୍ରୀ ରାଧାମୋହନ ରାଉତ ସେଇ ଉପନ୍ୟାସରୁ ପନ୍ଦର ଖଣ୍ଡ ମଗେଇ ଥିଲେ ବିକିବା ପେଇଁ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ପୁରୁଣା ପୋଷ୍ଟ ଅଫିସ୍ (ପୁରୁଣା ଡାକଘର) ଯେଉଁଟା ଗାନ୍ଧି ଚୌକରେ ଅଛି, ତା’ର ବାରଣ୍ଡା ଉପରେ ବସି ସକାଳ ସାତଟାରୁ ପ୍ରାୟ ଦଶ’ଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶ୍ରୀ ରାଧା ମୋହନ ପତ୍ର-ପତ୍ରିକା ବ୍ୟବସାୟ କରୁଥିଲେ । ମୁଁ ପ୍ରାୟ ସବୁଦିନ ସକାଳ ନ’ଟାରେ ଯାଇ ସେଠି ବସୁଥିଲି ଓ ପତ୍ର ପତ୍ରିକା ଯାହା ଦରକାର କିଣୁଥିଲି ।

ତାଙ୍କୁ ‘ଖୁନ୍ କେ ହର୍ ବୁନ୍’ ଉପନ୍ୟାସଟି କିଣି ଆଣିପଡ଼ିଲି । ଖୁବ୍ ଭଲ ଲାଗିଲା । ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ତାକୁ ଓଡ଼ିଆରେ ଅନୁବାଦ କରି ଆଉ ଗୋଟାଏ ମାସିକ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପତ୍ରିକା “ଜନ-ସାହିତ୍ୟ” କୁ ପଠାଇ ଦେଲି । ଜନ ସାହିତ୍ୟର ସେତେବେଳକୁ ଖୁବ୍ ନାଁ ଥିଲା ଏବଂ ନାମା ଓ ଭଲ ଲେଖା ନ ହେଲେ ସେଇ ପତ୍ରିକାରେ ଆଦୌ ବାହାରୁ ନ ଥିଲା । ସେଇ ପତ୍ରିକାର ସଂପାଦକ ଥିଲେ ଏ ବଂଶୀଧର ଭୂୟାଁ ।

ତା’ପରବର୍ତ୍ତୀ ମାସରେ ସେଇ ଉପନ୍ୟାସ “ପ୍ରତିଟି ରକ୍ତବିନ୍ଦୁ” ଜନ ସାହିତ୍ୟରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା । ପରେ ପରେ ‘ପ୍ରେମ ଓ ଇର୍ଷା’ ନାମକ ଗୋଟାଏ ହିନ୍ଦୀ ଉପନ୍ୟାସର ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦ କରିଦେବା ପାଇଁ ‘ମଳୟ’ର ସଂପାଦକ ଯତୀନ୍ ବାବୁ ମତେ ଦେଇଥିଲେ ।

ମୁଁ ତା’ର ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦ କରି ପଠେଇ ଦେଇଥିଲି । ପଠେଇବାର ମାସେ ଦି’ମାସ ପରେ ସେଇ ଉପନ୍ୟାସଟି ମଧ୍ୟ ‘ମଳୟ’ ରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ଯା’ ଭିତରେ ମୋର ବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗରାଜ ପଣ୍ଡା ପ୍ରକାଶକ ତାଲିକାରେ ନାଁ ଲେଖାଇ ବହି ପ୍ରକାଶ କରିବା ଆରମ୍ଭ କରିଦେଇଥିଲେ । ମୋର ଗୋଟାଏ ଡିଟେକ୍ଟିଭ୍ ଉପନ୍ୟାସ ‘ନୀଳବନରେ ଖୁନ୍’ ସେ ଛାପିଥିଲେ ଏବଂ ତାହା ଭଲ ବ୍ୟବସାୟ କରିଥିଲା ।

ତା’ପରେ ପରେ ସେ ‘ଜଙ୍ଗଲୀ’ ସିରିଜର ୫ମ ଖଣ୍ଡ ଓ ଯତୀନ୍ ବାବୁ ୬ ଷ୍ଟ ଖଣ୍ଡ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ।

ଏପରି ଭାବରେ ଉପନ୍ୟାସ ତଥା ଡିଟେକ୍ଟିଭ୍ ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖକ ଭାବରେ ମୋର କିଛିଟା ନାଁ ହେଇଯାଇଥିଲା ।

ତଥାପି ମୁଁ ନାଟକ ଲେଖିବାକୁ ଭୁଲି ନ ଥିଲି । ବରଂ ନାଟକ ପ୍ରତି ମୋର ଆଗ୍ରହ ଧୀରେ ଧୀରେ ବଢ଼ି ବଢ଼ି ଯାଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଅନ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣା “ବି” ଗ୍ରୁପ କିମ୍ବା “ଜନତା ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ” ଭିତରକୁ ପଶି ପାରୁ ନ ଥିଲି ।

ସେତେବେଳକୁ ରାୟଗଡ଼ାର ୪ ବଳରାମ ମିଶ୍ର ଯାଇ କଟକରେ ରହୁଥିଲେ । ସେ ବି ଉପନ୍ୟାସ ଓ ନାଟକ ଲେଖୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଲିଖିତ ଉପନ୍ୟାସ ଲିଙ୍ଗରାଜ ବାବୁ, ଯତୀନ ବାବୁ, ନବ ବାବୁ ଛାପୁଥିଲେ ।

ତାଙ୍କର ଦି’ଖଣ୍ଡ ନାଟକ ‘ବନ୍ଧିତା’ ଓ ‘ସୂର୍ଯ୍ୟପରାଗ’ ବି ଯଥାକ୍ରମେ ‘ଜନତା ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ’ ଓ ‘ଅନ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣା “ବି” ଗ୍ରୁପରେ ମଞ୍ଚସ୍ଥ ହେଇ ନାଟକ ଜଗତରେ ରାତିମତ ଚାଞ୍ଚଲ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । ଦି’ଟା ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ ତାଙ୍କର ଦି’ଟା ନାଟକ ହୋଇଥିଲା । ତେଣୁ କଟକ ବହି ବଜାରରେ ଓ ବ୍ୟବସାୟୀ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ ତାଙ୍କର ଚାହିଦା ଓ ସମ୍ମାନ ଯଥେଷ୍ଟ ଥିଲା । ରାବୁ ବାବୁ ତାଙ୍କ ନାଟକ ‘ବନ୍ଧିତା’ ଛାପି ଭଲ ମାର୍କେଟ୍ କରିଥିଲେ ।

ରାବୁ ବାବୁ, ବନ୍ଧୁ ଲିଙ୍ଗରାଜ ପଣ୍ଡା ଏବଂ ଯତୀନ୍ ବାବୁଙ୍କ ଜରିଆରେ ତାଙ୍କ ସହ ମୋର ଚିହ୍ନା ପରିଚୟ ଭଲ ଭାବରେ ହୋଇଗଲା । ମୁଁ ବି ନାଟକ ଲେଖିବି ଜାଣି ସେ ମତେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ସ୍ୱତଃ ପ୍ରବୃତ୍ତ ଭାବରେ ଆଗେଇ ଆସିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ମନୋବୃତ୍ତି ଭିତରେ ଯେ ଛଳ-କପଟ ପୂରି ରହିଥିଲା, ତା’ ମୁଁ ଜାଣି ନ ଥିଲି ।

ଦିନେ ଯତୀନ୍ ବାବୁଙ୍କ ବହି ଦୋକାନରେ ଆମର ଦେଖା ହେଇଗଲା । ସେ ମତେ କହିଲେ— “ଆପଣଙ୍କର ଖଣ୍ଡେ ନାଟକ ମୁଁ ଅନ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣା “ବି” ଗ୍ରୁପରେ ନିଶ୍ଚୟ କରେଇ ଦେବି । ଆପଣ କାଲି ନାଟକର ପାଣ୍ଡୁଲିପିଟି ଧରି ଏଇଠି ମତେ ଅପେକ୍ଷା କରିଥିବେ । ମୁଁ ଠିକ୍ ଦଶଟା ବେଳକୁ ଆସିବି । ମିଶି କରି ଅନ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣା “ବି” ଗ୍ରୁପକ ଯିବା ।

ତହିଁ ଆରଦିନ ଠିକ୍ ଦଶଟା ବେଳେ ମୁଁ ମୋ ନାଟକ “କଳାବଉଦ” ର ପାଣ୍ଡୁଲିପିଟି ଧରି ଗଲି । ତା’ପରେ ଆମେ ଦିହେଁ ମିଶି “ବି” ଗୁପ୍ତ ଗଲୁଁ । “ବି” ଗୁପ୍ତ ଅଫିସ୍‌ରେ ସେତେବେଳକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଶ୍ରୀ ପ୍ରିୟନାଥ ମିଶ୍ର ଏକଲା ବସି ତା’ ଖାଉଥାନ୍ତି ।

ଏ ବଳରାମ ମିଶ୍ର ମତେ କହିଲେ— “ଆପଣ ମତେ ନାଟକଟି ଦିଅନ୍ତୁ । ଆପଣ ଏଇଠି ବସିଥାନ୍ତୁ । ମୁଁ ପୀର ବାବୁଙ୍କ ସହ କଥା ହେଉସାରିଲା ପରେ ଆପଣଙ୍କୁ ପାଖକୁ ଡାକିବି ।” ଅଫିସ୍ ବାହାର ବାରଣ୍ଡାରେ ଆଗନ୍ତୁକମାନଙ୍କ ବସିବା ପାଇଁ ପଡ଼ିଥିବା ଗୋଟାଏ ଆର୍ମବେଞ୍ଚ ଉପରେ ମୁଁ ବସିଲି ।

ସେ ନାଟକଟି ନେଇ ଭିତରକୁ ଚାଲିଗଲେ । ଦିହେଁ କ’ଣ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହଉଚିଛି ମୁଁ କାନେଇଲି । କିଛିଟା ଭଲମନ୍ଦ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଲା ପରେ ଏ ବଳରାମ ବାବୁ ପୀର ବାବୁଙ୍କୁ କହିଲେ— “ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ରଥ ନାମକ ଜଣେ ନାଟକ ଲେଖକ କଳହାଣ୍ଡିରୁ ଆସିବି । ଆପଣଙ୍କ ‘ବି’ ଗୁପ୍ତରେ ଖଣ୍ଡେ ନାଟକ କରେଇ ଦେବା ପାଇଁ ସେ ରାତିମତ ମୋ ସାଙ୍ଗେ ଲାଗିବି । ତାର ଏଇ ନାଟକଟି ଆଗ ନେଇ ପଢ଼ନ୍ତୁ ।” ପୀର ବାବୁଙ୍କ ହାତକୁ ମୋର ନାଟକଟି ବଢ଼େଇ ଦେଲେ । ନାଟକଟି ନେଇ ପୀର ବାବୁ ପଚାରିଲେ — “କେମିତି ଲେଖିବି ?”

“କଳହାଣ୍ଡିରେ ତ ଘର । ଯାହା ଲେଖୁଥିବ ... । ଆପଣ ଟିକିଏ ଆଖି ପକେଇ ଦିଅନ୍ତୁ । ତିନି ଦିନ ପରେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ନେଇଆସିବି । ଫେରେଇ ଦେବେ ।”

ପୀର ବାବୁ ‘ହଉ’ କହି ଟେବୁଲ୍, ଡ୍ରୟର୍, ଭିତରେ ମୋ ପାଣ୍ଡୁଲିପି କି ରଖିଦେଲେ । ଦିହେଁ ଯାତୁ-ସିଆତୁ କଥାବାର୍ତ୍ତାରେ ଲାଗିଗଲେ । ମୋ ମନ ଏ ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ଖରାପ ହୋଇଗଲା । ମୁଁ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ସେଇଠୁଁ ଉଠି ଚାଲିଆସିଲି ବାଙ୍କାବଜାର ଧର୍ମଶାଳାକୁ । ମୁଁ ସେଇଠି ରହୁଥିଲି ।

ତା’ପରେ ତିନି ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏ ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କ ସହିତ ବାଙ୍କା ବଜାରର କୌଣସି ବହି ଦୋକାନରେ ଆଉ ଦେଖା ହେଲାନି । ଠିକ୍ ତିନି ଦିନ ପରେ ଦିନେ ସକାଳୁ ସେ ହଠାତ୍ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ ବନ୍ଧୁ ଲିଙ୍ଗା ପଣ୍ଡା ଦୋକାନକୁ । ମୁଁ ସେଇଠି ବସିଥିଲି । ମତେ ଦେଖୁ ଦେଖୁ ସେ ମୁରବିଆନା ଢଙ୍ଗରେ କହିଲେ— “ଆପଣଙ୍କୁ ଅପେକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ କହିଥିଲି, ସେ ଦିନ ଆପଣ କିମିତି ଚାଲି ଆସିଲେ ? ପୀର ବାବୁ ଖୁବ୍ ଖୁସି ହେଇ ଆପଣଙ୍କୁ ଡକେଇ ପଠେଇଲା ବେଳକୁ ସେଇଠୁଁ ଆପଣ ଫେରାର୍ । ହଉ, ଚାଲନ୍ତୁ, ଏବେ ଯିବା ।”

ସେ ମିଛ କହୁଛନ୍ତି ବୋଲି ମୁଁ ଠିକ୍ ଜାଣିଥିଲି । କିନ୍ତୁ କିଛି କହିଲି ନି । ଭାବିଲି, ଅପ୍ରିୟ ସତ୍ୟ କହିଦେଲେ ଭବିଷ୍ୟତ ପାଇଁ ହୁଏତ ମୋ ରାସ୍ତାଟା ବଦ୍ଧ ହୋଇଯିବ । ସେଥିପାଇଁ ଚୁପ୍ ରହି ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗେ ପୁଣି ‘ବି’ ଗୁପ୍ତ ଗଲି । ସେତେବେଳେ ସେଇଠି ମ୍ୟାଧବାନନ୍ଦ

କର, ଶ୍ରୀ କେଶବ ଶତପଥୀ ଓ ବାବାଜୀ ବାବୁ ବସିଥିଲେ । ମତେ ନେଇ ୪ ବଳରାମ ବାବୁ ଏକାଥରକେ ଭିତରକୁ ପଶିଗଲେ ଓ ପୀର ବାବୁଙ୍କ ସହ ଚିହ୍ନେଇ ଦେଲେ । ମୋର ପରିଚୟ ପାଇ ପୀର ବାବୁ କହିଲେ— “ଆପଣ ତ କଳାହାଣ୍ଡିଆ ଲୋକ, ଆପଣଙ୍କର ତ ଆଗ ଭାଷା ଠିକ୍ ନାହିଁ । ଆପଣ କ’ଣ ନାଟକ ଲେଖିବେ ?”

କହିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେଇ ଟେବୁଲ୍ ଦ୍ଵୟରୁ ଭିତରୁ ମୋ ନାଟକର ପାଣ୍ଡୁଲିପିଟି ବାହାର କରି ମୋ ଆଡ଼କୁ ଏକରକମ ଫିଙ୍ଗି ଦେଲେ । ନାଟକଟି ମୋ ଗୋଡ଼ପାଖେ ପଡ଼ିଗଲା । ମୁଁ ଆଖି ପାଣିକି ଆଖିରେ ପି’ ନାଟକର ପାଣ୍ଡୁଲିପିଟି ଧରି ସେଇଠୁଁ ଏକମୁହାଁ ହେଇ ଚାଲିଆସିଲି । ଅନ୍ଧପୂର୍ଣ୍ଣା ପାଟକ ବାହାରକୁ ଚାଲିଆସିବା କ୍ଷଣି ମତେ ଖୁବ୍ କାନ୍ଦ ଲାଗିଲା । କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ମୁଁ କେତେବେଳେ ଯେ ଆସି ବନ୍ଧୁ ଲିଙ୍ଗା ପଣ୍ଡା ଦୋକାନରେ ପହଞ୍ଚିଲି ଜାଣି ପାରିଲିନି ।

ମୁଁ ଖୁବ୍ ଭଲ ଭାବରେ ଜାଣିଥିଲି, ପୀରବାବୁ କିନ୍ତୁ ନାଟକଟିକୁ ଆଦୌ ପଢ଼ି ନ ଥିଲେ । “ଭାଷା ଭଲ ନାହିଁ” ବୋଲି ନାଟକଟି ଫେରାଇ ଦେବା ପଛରେ ସେଇଟା ଥିଲା ତାଙ୍କର ଗୋଟେ ବାହାନା ।

୪ ନାଟ୍ୟକାର ବଳରାମ ବାବୁ ଓ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ପୀର ବାବୁଙ୍କ ଛଳନା ଓ ହେୟଜାନ କରିବା ଅଭିନୟକୁ ଦେଖି ସେଦିନ ମୁଁ ପୂରାପୁରି ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଥିଲି । କିନ୍ତୁ ହତାଶ ହେଇ ନ ଥିଲି ।

ମୋର ମନେ ପଡ଼ିଲା ଇଂରାଜୀର ଗୋଟାଏ ପ୍ରବଚନ ।

"Failure is the Pillar of Success" ଅର୍ଥାତ୍ ପରାଜୟ ହଉଛି ଆସନ୍ତା କାଳି ପାଇଁ ବିଜୟ ସ୍ତମ୍ଭ । ସେ ଦିନ ମୁଁ ମନେ ମନେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କଲି “ବଳରାମ ବାବୁ, କଟକ ବହି ଓ ନାଟକ ବଜାରରେ ଆପଣ ରହିବେନି । ରହିବି ମୁଁ ।”

ସତକୁ ସତ, ତାର କିଛି ବର୍ଷ ପରେ ୪ ବଳରାମ ବାବୁ କଟକ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଗଲେ ରାୟଗଡ଼ାକୁ । ବହି ଲେଖି ସେ ବୋଧେ କଟକରେ ଚଳିପାରିଲେନି । ତା’ର କିଛି ଦିନ ପରେ କଟକରେ ଶୁଣିଲି, ସେ ସଂସାର ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯାଇଛନ୍ତି ଆରପାରିକି । ମନରେ ଖୁବ୍ ଦୁଃଖ ଲାଗିଲା । ଯେତେ ଯାହା ହେଲେ ବି ତାଙ୍କ ସହ ମୋର ଏକ ପ୍ରକାର ବନ୍ଧୁତା ହୋଇଯାଇଥିଲା ।

୪ ମିଶ୍ର ଜଣେ ଭଲ ନାଟ୍ୟକାର ଥିଲେ ।

ଅନେକ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ପରେ ବି ମୁଁ ବ୍ୟବସାୟୀ ନାଟ୍ୟସଂସ୍ଥା ଭିତରେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ପଶିପାରିଲିନି । ମୁଁ ନାଟକରେ ସାପ କି ବେଙ୍ଗ ଲେଖିବି, ତା ବି କୌଣସି

ବ୍ୟବସାୟ ନାଟ୍ୟ ସଂସ୍ଥାର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ପଡ଼ିବାକୁ ଚାହୁଁ ନ ଥିଲେ । ଜଣେ ନୂଆ ନାଟ୍ୟକାର ... ପୁଣି କଳାହାଣ୍ଡିର ବୋଲି ଜାଣିବା ପରେ ସେମାନେ ମତେ ପାଖରେ ପୁରାଇ ଦଉ ନ ଥିଲେ । ତଥାପି ମୁଁ ହତାଶ ହେଇ ନ ଥିଲି । ବରଂ ମୋର ଜିଦ୍ ଆହୁରି ବେଶୀ ପରିମାଣରେ ବଢ଼ିଯାଇଥିଲା ।

ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ନାରାୟଣ ପାତ୍ର

✓ବାଉରୀ ବାବୁ ମହାଶ୍ରୀ ଓ ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣା ଗୁପ୍ତ

ବୋଧେ' ୧୯୬୫ ସାଲର ମେ' କିମ୍ବା ଜୁନ୍ ମାସର କଥା । ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣା 'ଏ' ଗୁପ୍ତ, ପୁରୀ, କଟକରେ କ୍ୟାମ୍ପ କରିଥିଲା । ତାଙ୍କ କ୍ୟାମ୍ପଟି ପଡ଼ିଥିଲା ଠିକ୍ ଶହାବ୍ ଉତ୍ତମ ଆଗରେ ଥିବା ଖୋଲା ପଡ଼ିଆରେ । ମୁଁ ଖରା ଛୁଟାରେ କଟକ ଯାଇଥିଲି । ହଠାତ୍ ଦିନେ ବନ୍ଧୁ ଲିଙ୍ଗରାଜ ପଣ୍ଡା ମତେ କହିଲେ— “ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣା 'ଏ' ଗୁପ୍ତର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ପାତ୍ର ଓ ତାଙ୍କ ଭାଇ ହାସ୍ୟ ଅଭିନେତା ଶ୍ରୀ ବୃନ୍ଦାବନ ପାତ୍ର (ବୁଲ୍‌ବୁଲ୍) ହେଉଛନ୍ତି ଆମ ଗାଁ ପାଖର । ନଳବନ୍ଧା ପାଖରେ ଥିବା ଗୁଡ଼ାଳି ହଉଛି ତାଙ୍କ ଗାଁ । ରାଜୁ ବାବୁଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଦି'ଭାଇଙ୍କର ଖୁବ୍ ଭଲ ଭାବରେ ଚିହ୍ନା ପରିଚୟ ଅଛି । ତାଳ ତାଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗରେ ଧରି ଆଜି ସଞ୍ଜବେଳେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ବାବୁଙ୍କ ପାଖକୁ ଯିବା । ମୁଁ ଅତି ଆନନ୍ଦରେ ହିଁ କଲି । ସେଦିନ ସଞ୍ଜବେଳେ ଆମେ ଦିହେଁ ରାଜୁବାବୁଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗରେ ଧରି ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ପାତ୍ରଙ୍କ ପାଖକୁ ଗଲୁ । ସେ ଦି'ଭାଇ ଅସ୍ଥାୟୀ ଭାବରେ ନିର୍ମାଣ କରାଯାଇଥିବା ଗୋଟାଏ ସେତୁରେ ରହୁଥିଲେ । ରାଜୁବାବୁ ଜଣକ ହାତରେ ଖବର ଦେବାରୁ ସେ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ବାହାରକୁ ଆସି ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଅସ୍ଥାୟୀ ରୁମ୍ ଭିତରକୁ ଡାକିନେଲେ ।

ଅନେକ ଦିନ ପରେ ଦୁଇ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ଦେଖା ସାକ୍ଷାତ ହୋଇଥିବାରୁ ଉଭୟେ ଖୁବ୍ ଖୁସି ହୋଇ ପରସ୍ପରକୁ ସମ୍ବାସଣ କଲେ । ଦିହେଁଙ୍କ ଭିତରେ ଡିଜିଟାଲ ଡେକାନାଲ ଯାଏ କଥା ପଡ଼ିଲା । ମଝିରେ ମଝିରେ ଲିଙ୍ଗରାଜ ବି ଭାଗ ନଉଥିଲେ । ମୁଁ ମୂକ ହେଇ, କେବଳ ବସି, ସେମାନଙ୍କ ଖୁସିଗପ ଶୁଣୁଥିଲି ।

ଠିକ୍ ସେଇ ସମୟରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଗଲେ ବୁଲ୍‌ବୁଲ୍ ବାବୁ ସହଜରେ ତ ସେ ହାସ୍ୟାଭିନେତା । ପୁଣି ଅନେକ ଦିନ ପରେ ରାଜୁବାବୁଙ୍କୁ ଦେଖି ସେ ଖୁବ୍ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ । ବେଳକୁ ବେଳ ଆସରଟି ଖୁବ୍ ଜମିଗଲା । ସେ ଦିନ ଥିଏଟର ଦେଖିବାକୁ ରାଜୁବାବୁଙ୍କୁ ସେ ଦି'ଭାଇ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କଲେ । ଲିଙ୍ଗରାଜ ଆଉ ମତେ ବି ଡାକିଲେ । ରାଜୁ ବାବୁ ହିଁ କଲେ ।

କଥାବାର୍ତ୍ତା ଶେଷରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ମୀବାବୁଙ୍କ ସହ ରାତ୍ର ବାବୁ ମତେ ଡିହେଇ ଦେଲେ ଏବଂ ମୋର ଗୋଟାଏ ନାଟକ ମଞ୍ଚସ୍ଥ କରିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କଲେ । ସେ ମତେ ନାଟକର ପାଣ୍ଡୁଲିପି ଧରି ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଯିବାପାଇଁ ତା’ ଆରଦିନ ଏଗାରଟାରେ ଚାଲିଯିବେ । ତା’ପରେ ଆମେ ନାଟକ ଦେଖିସାରି ସେଦିନ ରାତି ସାତେ ଦଶଟାରେ ଫେରି ଆସିଥିଲୁ ।

ସେତେବେଳକୁ ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ନାରାୟଣ ପାତ୍ର ଥିଲେ ଅଳ୍ପପୂର୍ଣ୍ଣର ଜଣେ ସୁପରହିଟ୍ (ଅତିସଫଳ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ) ଡାଉରେକ୍ଟର । ତାଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶିତ ଦି’ଟା ନାଟକ ଆମେ ଦି’ରାତି ଯାଇ ଦେଖିଥିଲୁ । ନାଟକ ଦି’ଟା “ଲକ୍ଷ୍ମୀହୀରା” ଆଉ “କଂସାକବାଟ” ଅତି ସଫଳତାର ସହ ‘ଏ’ ଗ୍ରୁପ୍ ରେ ଚାଲୁଥିଲା । ମୋଟ ଉପରେ କହିବାକୁ ଗଲେ ସେଇ ଦି’ଟା ନାଟକ ଥିଲା ଅଳ୍ପପୂର୍ଣ୍ଣ ‘ଏ’ ଗ୍ରୁପ୍ ର ଭାଗହାଣ୍ଡି । ଲକ୍ଷ୍ମୀବାବୁ ପ୍ରକୃତରେ ‘ଏ’ ଗ୍ରୁପ୍ ର ଭାଗହାଣ୍ଡି ଥିଲେ ବୋଲି କହିଲେ ଅତିରଞ୍ଜିତ ହେବନାହିଁ ।

ମୁଁ ବସାକୁ ଫେରିଆସି ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲି, ତାଙ୍କୁ କି’ପ୍ରକାର ପାଣ୍ଡୁଲିପି ଦେଲେ ତାଙ୍କ ମନକୁ ପାଇବ । ଶେଷରେ ଠିକ୍ କଲି, ଯାହା ହଉ ନା କାହିଁକି “ଲକ୍ଷ୍ମେ ବେଲପତ୍ର” ନାଟକଟି ତାଙ୍କୁ ଦେଖେଇବି ।

“ଲକ୍ଷ୍ମେ ବେଲପତ୍ର” ଦେବ ଦେବ ମହାଦେବଙ୍କ ଉପରେ ଲିଖିତ ଏକ ପୌରାଣିକ ନାଟକ । ସେଇ ନାଟକଟିକୁ ଆମେ ବିଜୟା କ୍ଲବ୍ ତରଫରୁ ମହାଶିବରାତ୍ରି ଦିନ ଯାଇ ମଞ୍ଚସ୍ଥ କରିଥିଲୁ ସୁଦୂର ଦାଦପୁରରେ । ସେଇଠି ମହାଶିବରାତ୍ରି ଦିନ ଗୋଟାଏ ଖୁବ୍ ବଡ଼ ମେଳା ହୁଏ । ନାଟକଟିକୁ ସେଇଠି ଅତି ସଫଳତାର ସହ ମଞ୍ଚସ୍ଥ କରିବାପାଇଁ ଆମକୁ ପ୍ରତି ପଦକ୍ଷେପରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ ସେଠିକା ସୁନାଗରିକ ନରେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଧାନ ।

ତହିଁ ଆରଦିନ ଠିକ୍ ସମୟରେ ସେଇ ନାଟକଟି ଧରି ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ମୀବାବୁଙ୍କ ପାଖକୁ ଗଲି । ସେ ଦି’ଭାଇ ଯେମିତି ମୋ ଅପେକ୍ଷାରେ ଥିଲେ । ତା’ପର୍ବ ସାରି ସେ ମତେ ନାଟକଟି ପଢ଼ିବାପାଇଁ କହିଲେ । ମୁଁ ଏକ ନିଶ୍ଚାସରେ ନାଟକଟି ପଢ଼ିଗଲି । ସେ ଦି’ଭାଇ ନାରବରେ ଶୁଣିଗଲେ । ନାଟକଟି ପଢ଼ା ସରିଲା ବେଳକୁ ଦିନ ଗୋଟାଏ ।

ନାଟକଟିର ବିଷୟ ବସ୍ତୁଟି ତାଙ୍କ ମନକୁ ପାଇଲା । ସେ କହିଲେ - “କରିବା, କିନ୍ତୁ ଟିକିଏ ବଦଳା ବଦଳି କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । କାରଣ ଏଇଟା ହେଲା ଆମ ବ୍ୟବସାୟ । ଗୋଟାଏ ନାଟକର ସଫଳତା ଉପରେ ୬୦/୭୦ ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ଦାନା-କନା ନିର୍ଭର କରୁଛି । ତମେ ଯଦି ସେଥିକି ରାଜି, ତେବେ ଆସନ୍ତା ରବିବାର ଦିନ ଆସ । ମୁଁ ତମକୁ ନେଇ ଆମ ଜେନରାଲ୍ ମ୍ୟାନେଜର ବାଉରା ବନ୍ଧୁଙ୍କ ସହ ପରିଚୟ କରାଇଦେବି । ସେ ଯେବେ କହିବେ,

ତେବେ ଯାଇ ଆମେ ରିହାଉସାଲ୍ ଆରମ୍ଭ କରିବା । କିନ୍ତୁ ତମେ ନାଚକ ଲେଖା ବନ୍ଦ କରିବ ନି”

ରିବିବାର ଦିନ ଠିକ୍ ନ’ଟା ବେଳେ, ଗାଧୋଇ ପାଧୋଇ, ହରହର ମହାଦେବଙ୍କ ନାଁକୁ ବାରମ୍ବାର ସ୍ମରଣ କରି ପୁଣି ବାହାରି ପଡ଼ିଲି ଅଳ୍ପପୂର୍ଣ୍ଣା ଥିଏଟର ‘ଏ’ ରୁପକୁ । ଥିଏଟରର ଅଛାୟା ଦସ୍ତୁରରେ ପହଞ୍ଚି ଦେଖିଲି ଦୈବଯୋଗକୁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ବାବୁ, ଏହୁଶ୍ୱରାମ ସ୍ୱାଇଁ, ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଦୁଲ୍ଲଭ ସିଂହ, ଥିଏଟର ମ୍ୟାନେଜର ଶ୍ରୀ ବାଲୁକେଶ୍ୱର ରଥ, ଅଭିନେତା ଏଚଶେଶ୍ୱର ରଥ, ସଙ୍ଗୀତ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଶ୍ରୀ ହରିହର ପଣ୍ଡା, ମୁଖ୍ୟ ଅଭିନେତା ଓ ସଙ୍ଗୀତଜ୍ଞ ବନ୍ଧୁ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ପ୍ରଭୃତି ଜେନେରାଲ୍ ମ୍ୟାନେଜରଙ୍କୁ ଘେରି ବସିଥିଲେ । ମତେ ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ବାବୁ ଅତି ଆଗ୍ରହରେ ଡାକିଲେ । ଏବାଉରାବନ୍ଧୁ ମହାନ୍ତି (ଜେନେରାଲ୍ ମ୍ୟାନେଜର)ଙ୍କ ସହ ମୋର ପରିଚୟ କରାଇ ଦେଇ ମୋ ନାଚକ “ଲକ୍ଷେ ବେଲପତ୍ର” କଥା କହିଲେ ।

ସବୁ ତ ସେଇ ପ୍ରଭୁ ମହାଦେବଙ୍କ ଇଚ୍ଛା । ତାକୁ ବା ଖଣ୍ଡନ କରିବ କିଏ ?

ଲକ୍ଷ୍ମୀ ବାବୁଙ୍କର କୌଣସି କଥା ଏ ବାଉରା ବନ୍ଧୁ କାଟି ପାରୁନଥିଲେ । କାରଣ ସେ ଥିଲେ ଜଣେ ସୁପର ହିଟ୍ ଡାଇରେକ୍ଟର ଏବଂ ତାଙ୍କ ସାନଭାଇ ବୁଲ୍‌ବୁଲ୍ ଥିଲେ ଅଳ୍ପପୂର୍ଣ୍ଣାର ମେରୁଦଣ୍ଡ । ତା’ଛଡ଼ା ସେମାନେ ଯାହା କହନ୍ତି ଅପ୍ରିୟ ସତ୍ୟ ହେଲେବି ରୋକ୍‌ଓକ୍ ଭାବରେ କହିଦିଅନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ଏବାଉରାବନ୍ଧୁ ଦି’ବାଇଲ୍ ଖୁବ୍ ଆଦର କରୁଥିଲେ । ସବୁକଥା ଶୁଣିସାରି ସେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ବାବୁଙ୍କୁ କହିଲେ - “ତୁ ଯେତେବେଳେ ତାଙ୍କ ନାଟକଟିକୁ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଛୁ, ମୁଁ କାଉଁଟି ମନା କରିବି । ତେବେ ଗୋଟାଏ କାମ କର । ନାଟକଟିର ନାଁ’ତ “ଲକ୍ଷେ ବେଲପତ୍ର” । ପୁଣି ତାହା ଦେବଦେବ ସ୍ୱୟଂ ମହାଦେବଙ୍କ ମହିମା ଉପରେ ଲେଖାହେଉଛି, ତେଣୁ ତମେ ଲେଖକ ଆଉ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଦିହେଁ ମିଶି ଆଗ ମାଁ’କଟକଟୁଆଙ୍କ ନିକଟରେ ପୂଜା କରିଦିଅ । ତା’ପରେ ଆମେ ଢେଙ୍କାନାଳ ଯିବା । ପୁଣି ଦିହେଁ ଯାଇ କପିଳାସ ମହାଦେବ ବାବାଙ୍କ ପାଖରେ ପୂଜା କରିଦେଇ ଡାଲିଆସିବା ।”

ତାଙ୍କ କଥା ଅନୁସାରେ ମୁଁ ଆଉ ଲକ୍ଷ୍ମୀବାବୁ ଦିନେ ସକାଳୁ ଗାଧୋଇ ପାଧୋଇ ଚଷ୍ମା ମନ୍ଦିରକୁ ପାଣ୍ଡୁଲିପିର ପ୍ରଥମ ପୂଜା କରିବାକୁ ଗଲୁଁ । ପୂଜକଙ୍କୁ ଭୋଗ ଓ ପାଣ୍ଡୁଲିପିଟି ପୂଜା କରିଦେବା ପାଇଁ ଦେଲୁଁ । ସେ ମା’ କଟକ ଚଷ୍ମାଙ୍କ ପାଖକୁ ଚାଲିଗଲେ । ଆମେ ଦିହେଁ ମା’ଙ୍କୁ ଆଗ ମୁଣ୍ଡିଆ ମାରିସାରି, ହାତଯୋଡ଼ି ବାହାରେ ଛିଡ଼ା ହେଇ ପାଣ୍ଡୁଲିପିର ପୂଜା ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲୁ ।

ଯେମିତି ପୂଜା ସରିଯାଇଛି, ହଠାତ୍ ମାଁ’ଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରୁ ଗୋଟାଏ ଫୁଲ ଖସି ତଳେ ପଡ଼ିଗଲା । ଫୁଲ ପଡ଼ିବା ଦୃଶ୍ୟ ଆମେ ଦିହେଁ ଦେଖୁଲୁ । ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଲକ୍ଷ୍ମୀବାବୁ

କହିଲେ — “ଆଉ କ’ଣ ହେ ପ୍ରଫୁଲ ବାବୁ ! ମାଁଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରୁ ତ ଫୁଲ ପଡ଼ିଲାଣି । ଏଥିରୁ ଜଣାପଡ଼ିଲା, ତାଙ୍କ ଅଶୀର୍ବାଦ ତମ ଉପରେ ଅଛି । ରହ ଦେଖିବ, ଏଇ ନାଟକଟି ସୁପର ହିଟ୍ ହବ ।”

ତା’ର କିଛି ମାସ ପରେ ମୁଁ ଆଉ ଲକ୍ଷ୍ମୀବାରୁ କୌଣସି ଏକ ସୋମବାର ଦିନ, କପିନାସ ଯାଇ, କପିନାସଙ୍କ ଠେଙ୍ଗ ନାଟକଟି ପୂଜା କରିଦେଇ ସଞ୍ଜବେଳକୁ ଫେରିଆସିଲୁ । କପିନାସ ମହାଦେବ ଗୋଟାଏ ପାହାଡ଼ ଉପରେ ଅଛନ୍ତି । ପରିବେଶ ବେଶ୍ ମନେମୁଗ୍ଧକର । ପାହାଡ଼ର ମୂଳରୁ ପାହାଡ଼ ଶ୍ରେଣୀ ଲମ୍ବିଯାଇଥିଲା ଉପରକୁ । ଗୋଟାଏ ଝରଣା ବି ବୋହିଯାଉଛି । ଦୀର୍ଘ ବର୍ଷ ପରେ କପିନାସର ପରିବେଶ ଆଉ ଭଲଭାବରେ ମନେପଡ଼ୁନି । କିନ୍ତୁ ସ୍ୱୟଂ କପିନାସବାସୀ ଦେବଦେବ ମହାଦେବ ଆଜିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋ ହୃଦୟ ଆଉ ମନ ଭିତରେ ଘର କରି ରହିଯାଇଛନ୍ତି ।

ତା’ପରେ ଆମ ଦିହଙ୍କ ଭିତରେ ଦିନ ଦିନ ଧରି କାହାଣୀ ଉପରେ ଆଲୋଚନା ଚାଲିଲା । ଯା’ପରେ ଅନୁପୂର୍ଣ୍ଣା ‘ଏ’ ଗ୍ରୁପ ତାଙ୍କ କ୍ୟାମ୍ପ ଉଠେଇ ଚାଲିଯାଇଥିଲା ଢେଙ୍କାନାଳକୁ । ମୁଁ ବି ଭବାନୀପାଟଣା ଫେରି ଆସିଥିଲି ।

“ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣବିମ୍ବା” ନାଟକଟି ପୁରା ହେଇଥିଲା ବରହମ୍ପୁର କ୍ୟାମ୍ପରେଖରାଛୁଟା ଭିତରେ । ସେତେବେଳକୁ ବରହମ୍ପୁର ବସଷାଞ୍ଜର ଠିକ୍ ପୂର୍ବଦିଗକୁ ଗୋଟାଏ ଅସ୍ଥାୟୀ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ ଥିଲା । ସେଇ ରଙ୍ଗ ମଞ୍ଚଟି କାହାର ଥିଲା, ତାର ନାଁ କ’ଣ ଥିଲା ଏବେ ଆଉ ମୋର କିଛି ମନେ ନାହିଁ । ସେହି ରଙ୍ଗ ମଞ୍ଚ ପାଖରେ ଗୋଟାଏ କୋଠାଘର ଥିଲା । ସେଇ ଘରଟି ଭଡ଼ାରେ ନେଇ, ସେଇଠି ରହୁଥିଲେ ମାଲିକ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମୋହନ ରଥ, ବନ୍ଧୁ ଏ ବିଜୟ ଦାସ, ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରତିହାରୀ, ଗଣେଶବାବୁ, ହାସ୍ୟାଭିନେତା ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ଦାସ, ନୃତ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଏବଂ ସୁ-ଅଭିନେତା ଗୋପୀନାଥ ବେହେରା ପ୍ରଭୃତି । ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ସେଇଠି ରହୁଥିଲି ।

ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ନାରାୟଣ ପାତ୍ର ଓ ତାଙ୍କ ଭାଇ ବୁଲ୍‌ବୁଲ୍ ଏବଂ ଅନ୍ୟମାନେ ରହୁଥିଲେ ସେଇ ଅସ୍ଥାୟୀ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚର ଠିକ୍ ପଛ ପାଖେ ତିଆରି ହେଇଥିବା ଗୋଟାଏ କଟେଜ୍‌ଘରେ ।

ମୁଁ ଖରାବେଳେ ଓ ରାତିରେ ‘ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣବିମ୍ବା’ ନାଟକ ଲେଖି ଚାଲୁଥିଲି । ତା’ଆରଦିନ ଠିକ୍ ଦଶଟା ବେଳେ, ଆମେ ଯୋଉଠି ରହୁଥିଲୁ, ସେଠିକି ଆସୁଥିଲେ ଲକ୍ଷ୍ମୀବାରୁ ଓ ବୁଲ୍‌ବୁଲ୍ । ଲେଖୁଥିବା ଦୃଶ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ଦି’ଭାଇ ଦେଖୁଥିଲେ ଏବଂ ଆବଶ୍ୟକ ସ୍ଥଳେ ସଂଶୋଧନ କରିବା ପାଇଁ ଉପଦେଶ ବି ଦେଉଥିଲେ ।

ସେଇ ବରହମ୍ପୁର କ୍ୟାମ୍ପରେ ‘ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣବିମ୍ବ’ ନାଟକର ରିହାରସାଲ୍ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । କଥା ହେଲା, ସେଇ କ୍ୟାମ୍ପରେ ନାଟକଟିର ରିହାରସାଲ୍ କାମ ପୂରା କରି, ପୁରା (Headquarter)ରେ open ହେବ । ✓ ଜେନରାଲ ମ୍ୟାନେଜର ବାଉରିବନ୍ଧୁ ମହାନ୍ତି ତାଙ୍କ ଦଳକୁ ତାଙ୍କ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଶୁଣାଇ ଦେଇଥିଲେ ।

ସେଇ ଅନୁସାରେ Casting ହେଇ ରିହାରସାଲ୍ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ସେତେବେଳକୁ ନୁଆ ନାଟ୍ୟକାର ବୋଲି ବଡ଼ ବଡ଼ ଅଭିନେତା-ଅଭିନେତ୍ରୀମାନେ ଆସି ସହଯୋଗ କଲେନି । ସେତେବେଳକୁ ଅଳ୍ପପୂର୍ଣ୍ଣ ‘ଏ’ ଗ୍ରୁପର ବଡ଼ ଅଭିନେତ୍ରୀ ଥିଲେ ଭାନୁ ଦେବୀ, ପୂର୍ଣ୍ଣିମା, ସୌଦାମିନୀ, ରାଧାରାଣୀ । ବଡ଼ ବଡ଼ ଅଭିନେତା ଥିଲେ ଶ୍ରୀ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ସିଂହ, ✓ଦୁଃଖରାମ ସ୍ୱାଇଁ, ✓ବ୍ୟୋମକେଶ ତ୍ରିପାଠୀ, ବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପତିହାରୀ, ସଙ୍ଗୀତଜ୍ଞ ଶ୍ରୀ ହରିହର ପଣ୍ଡା ଓ ଶ୍ରୀ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର, ✓ବିଜୟ ଦାସ, ହାସ୍ୟାଭିନେତା ଶ୍ରୀ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ଦାସ ଓ ✓ ରଘୁନାଥ ମହାନ୍ତି ।

✓ ଦୁଃଖରାମ ସ୍ୱାଇଁ, ଶ୍ରୀ ବ୍ୟୋମକେଶ ତ୍ରିପାଠୀ, ଶ୍ରୀ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଚନ୍ଦ୍ର ସିଂ, ସଙ୍ଗୀତଜ୍ଞ ହରିହର ପଣ୍ଡା, ଭାନୁ ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ପ୍ରଭୃତି ରୋଲ୍ କରିବା ତ ଦୂରର କଥା, ଆସି ସହଯୋଗ ବି କରି ନ ଥିଲେ ।

କେବଳ ସର୍ବଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପତିହାରୀ, ପୂର୍ଣ୍ଣ ମିଶ୍ର, ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ଦାସ, ✓ରଘୁ ମହାନ୍ତି, ✓ ବିଜୟ ଦାସ, ଅଭିନେତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଦେବୀ, ସୌଦାମିନୀ, ରାଧାରାଣୀ, କୁନି, ରମା ଓ ଅନ୍ୟମାନେ ନାଟକଟିକୁ ସଫଳ କରିବା ପାଇଁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ସହଯୋଗ କରିଥିଲେ । ହାସ୍ୟାଭିନେତା ବୁଲ୍‌ବୁଲ୍ (ଶ୍ରୀ ବୃନ୍ଦାବନ ପାତ୍ର) ତ ଅତି ଆନନ୍ଦରେ ରୋଲ୍ କଲେ । କ୍ଲରିଓନେଟ୍ ବାଦକ ଶ୍ରୀ ଦୟାନିଧି ବାବୁ ବି ପୂର୍ଣ୍ଣ ସହଯୋଗ କରିଥିଲେ । ✓ କିଶୋର କବି ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ଦାଶ ଗୀତ ଗୁଡ଼ିକ ରଚନା କରିଥିଲେ ।

“ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣବିମ୍ବ” ନାଟକ ବରହମ୍ପୁରରେ ଲେଖା ଓ ରିହାରସାଲ୍ ଚାଲିଥିଲାବେଳେ ଗୋଟାଏ ଅତି ଦୁଃଖଦ ଘଟଣା ଘଟିଯାଇଥିଲା । ଆମେ ଯେଉଁଠି ରହିଥିଲୁ, କନିକା କୋଠିର ହତା (ବୋଧ ହୁଏ) ଥିଲା ମୁଖ୍ୟ ସଡ଼କର ଆରପଟେ, ଠିକ୍ ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗକୁ । ସେହି ହତା ଭିତରେ ଥିଲା ଗୋଟାଏ ଛୋଟିଆ ପୋଖରୀ । ପୋଖରୀର ଚାରିପଟେ ପୂରି ରହିଥିଲା ଲଟାବଟା । ଅର୍ଦ୍ଧପୂର୍ଣ୍ଣର ଅଭିନେତାମାନେ ସେଇ ପୋଖରୀକି ନତ୍ୟକର୍ମ ସାରିବାପାଇଁ ଓ ଗାଧୋଇବା ପାଇଁ ଦି’ବେଳା ଯାଉଥିଲେ । ମୁଁ ବି ଯାଉଥିଲି ।

ଦିନେ ପାଞ୍ଚଟା ବେଳେ ମୁଁ ଦୁଇ ଯାଇ ହାତରେ ନୋଟା ଧରି ଫେରୁଥିଲି । ମୋ ସାମ୍ନାରୁ ଦୁଇ ଯିବା ପାଇଁ ଆସୁଥିଲେ ବନ୍ଧୁ ✓ବିଜୟ ଦାସ । ମୁଁ ମୋ ନାଟକ ଉପରେ ଭାବି

ଭାବି ଚାଲିଥିଲି । ମୋଟ ଉପରେ ମୁଁ ହଜିଯାଇଥିଲି ଭାବନା ଭିତରେ । ବାହ୍ୟ ଜଗତ ପ୍ରତି ମୋର ଆଦୌ ଖୁଆଲ ନଥିଲା ।

“ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ବାବୁ ! ସାପ... ସାପ...!”

ବନ୍ଧୁ ବିଜୟ ବାବୁ ଖୁବ ଜୋରରେ ପାଟିକରି ଉଠିଲେ । ତାଙ୍କ ଅତର୍କିତା ପାଟି ଶୁଣି ମୁଁ ଚମକି ପଡ଼ି ପଛକୁ ଚାହିଁଲି । ମୋ ହାତରୁ ଡାକଟି ଖସି ତଳେ ପଡ଼ିଗଲା । ଦେଖିଲି, ଗୋଟାଏ ବିରାଟ ନାଗ ସାପ ପାଖ ଲଟା ଭିତରକୁ ପଶି ଯାଉଛି । କିଛି କ୍ଷଣ ପାଇଁ ମୋ ପାଟିରୁ କଥା ବାହାରିଲା ନାହିଁ । ମୁଁ ସ୍ତବ୍ଧ ହୋଇ ସେଇଠି କିଛି ସମୟ ଛିଡ଼ା ହେବା ରହିଲି । ମନେ ମନେ ଦେବ ଦେବ ମହାଦେବଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲି ।

ବନ୍ଧୁ ବିଜୟ ବାବୁ କହିଲେ - “ଆପଣଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଗୋଟାଏ ନାଗ ସାପ ଫଣା ଟେକି କେତେବେଳୁ ଆସୁଥିଲା କେଜାଣି, ମୁଁ ଆସି ଦେଖିବା କ୍ଷଣି ପାଟିକଲି । ସାପଟି ଚାଲିଗଲା । ହେଲେ ଆପଣଙ୍କ ଭାଗ୍ୟ ଖୁବ ଭଲ । ସ୍ୱୟଂ ଦେବ ଦେବ ମହାଦେବ ଆପଣଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଆସୁଥିଲେ । ଆପଣଙ୍କ ନାଟକ ‘ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଚମ୍ପା’ ହିଟ୍ ହେଇଗଲା ବୋଲି ଜାଣନ୍ତୁ ।”

ତା’ପରେ ସେ ତାଙ୍କ ବାଟରେ ଚାଲିଗଲେ । ମୁଁ ଧୂଆ ଧୋଇ ହୋଇ ବସାକୁ ଚାଲିଆସିଲି । ଘଟଣାଟି ସମସ୍ତଙ୍କୁ କହିଲି । ଏବାଉରୀ ବାବୁ ଘଟଣାଟି ଶୁଣି କୁଆଡ଼େ କହିଥିଲେ - “ଏକେ ତ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପିଲା, ତା’ପରେ ମହାଦେବଙ୍କ ଆଶିଷ ପାଇଗଲା । ମହାଦେବଙ୍କ କୃପାରୁ ତା’ନାଟକଟି ଖୁବ ଭଲ ଚାଲିବ ।”

ସେ ଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଗୋଟାଏ ଚେଲିଗ୍ରାମ ପାଇଲି । ସେଥିରେ ଲେଖାଥିଲା - “ମୋର ଦି’ଡିନି ମାସର ପୁଅଟିଏ ସଂସାର ଛାଡ଼ି ଚାଲିଗଲା ।” ସେଦିନ ମୁଁ ଖୁବ କାନ୍ଦିଥିଲି । ନାଟକ ଲେଖୁ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଜଣେ ସଫଳ ନାଟ୍ୟକାର ହେବାପାଇଁ ମୁଁ ଯେତକ ଦୁଃଖ-କଷ୍ଟ ସହି ଚାଲିଥିଲି, ବୋଧେ ଅନ୍ୟମାନେ ସେତିକିଟା ସହି ନଥିବେ ।

ତହିଁ ଆରଦିନ ସକାଳୁ ମୁଁ ବସ୍ ଯୋଗେ ଚାଲିଆସିଲି ଭବାନୀପାଟଣା ।

କିଛି ଦିନ ପରେ ପାର୍ଟି ବରହମ୍ପୁରରୁ ହେଉକ୍ୱାର୍ଟର ପୁରୀ କି ଫେରିଗଲା ୧୯୬୭ ଜୁଲାଇ ମାସର ପ୍ରଥମ ସପ୍ତାହରେ । ସେଇ ମାସଟା ଅଭିନେତା-ଅଭିନେତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ପୁରୀ ଛୁଟା ମିଳିଗଲା । ପ୍ରତିବର୍ଷ ସେମିତି ହୁଉଥିଲା ବି । ଦୀର୍ଘ ଦିନ ଧରି ପାର୍ଟି ଚୁରରେ ରହି ହେଉକ୍ୱାର୍ଟରକୁ (ପୁରୀକୁ) ଫେରିଲା ପରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମାସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଛୁଟି ଦିଆଯାଉଥିଲା । ତା’ପରେ ସମସ୍ତେ ଫେରି ଆସିଲାପରେ ପୁଣି ନୂଆ ନାଟକର ପ୍ରସ୍ତୁତି ଆରମ୍ଭ ହେଇଯାଉଥିଲା ।

ସେଇ ହିସାବରେ ୧୯୬୭ ସାଲ ଅଗଷ୍ଟ ମାସ ପ୍ରଥମ ସପ୍ତାହରେ ସମସ୍ତ ଅଭିନେତା-ଅଭିନେତ୍ରୀମାନେ ଫେରି ଆସିଲେ । ଯେଉଁମାନେ ସ୍ଥାୟୀ ଭାବରେ ପୁରୀ ପେଣ୍ଡାଲ୍ ଭିତରେ ରହୁଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କର ବାହାରକୁ ଛୁଟୀରେ ଯିବାର ପ୍ରଶ୍ନର ଉଠୁ ନଥିଲା । ମତେ ଟେଲିଗ୍ରାମ ଦେଇ ଭବାନୀପାଟଣାରୁ ଡକେଇଲେ । ପୁଣି ଆରମ୍ଭହେଲା ‘ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣବିମ୍ବ’ ନାଟକର ରିହାରସାଲ୍ । ବଡ଼ ବଡ଼ିଏ ଆଗ ଯେମିତି ଅସହଯୋଗ କରୁଥିଲେ ଏବେ ବି ସେମିତି କଲେ । ୧୯୯୫ ସାଲରେ କବିସମ୍ରାଟ ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ ପୁରସ୍କାର ପାଇଥିବା ନାଟ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଶ୍ରୀ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଚନ୍ଦ୍ର ସିଂହ ଆସି କେବଳ ରିହରସାଲରେ ବସୁଥିଲେ । ଯୋଉଠି ନାଟକ ଲେଖାରେ ଦୁର୍ବଳତା ଦେଖୁଥିଲେ ତାକୁ ଲଜିକାଲି (Logically) ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିଦେବା ପାଇଁ ସୁଚିନ୍ତିତ ପରାମର୍ଶ ଦେଉଥିଲେ । ମୁଁ ତାଙ୍କ ପରାମର୍ଶ ମାନି ସେମିତି ବଦଳେଇ ଦଉଥିଲି ।

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଚନ୍ଦ୍ର ସିଂହ ଜଣେ ଉଚ୍ଚକୋଟୀର ନାଟ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ । ସେ ୧୯୩୫ ସାଲରୁ ଏକାଉରାବନ୍ଧୁଙ୍କ ସାଙ୍ଗେ ମିଶି ଗୋଟି ପୁଅ ନାଟରୁ ତାଙ୍କ କଳାକାର ଜୀବନ ଆରମ୍ଭ କରି ଶେଷକୁ ଓଡ଼ିଶାର ଜଣେ ସୁନାମଧନ୍ୟ ନାଟ୍ୟ-ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ହେଇ ପାରିଥିଲେ । ନାଟକ ଉପରେ ତାଙ୍କର ସବୁଠୁଁ ବେଶୀ ଦକ୍ଷତା ।

ସେ ଯାହା ହଉ, ମୋର ‘ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣବିମ୍ବ’ ନାଟକଟି ୧୯୬୭ ସାଲ ପବିତ୍ର ସ୍ୱାଧୀନତା ଦିବସରେ ପୁରୀଠାରେ ମୁକ୍ତିଲାଭ କଲା । ନାଟକଟିକୁ ଉଦଘାଟନ କରିଥିଲେ ତତ୍କାଳୀନ ମନ୍ତ୍ରୀ ଏ ଶାନ୍ତନୁ କୁମାର ଦାସ । ସେ ଦିନ ପୁରୀର ଅନେକ ଗଣ୍ୟମାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି, କଳାକାର ଓ ନାଟ୍ୟକାର ମଧ୍ୟ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ ଉଦଘାଟନୀ ରଙ୍ଗମଠାରେ ।

ମୋର ମଝିଆ ବୋହୂ ଆୟୁଷ୍ମତୀ ସୁମିତ୍ରା ରଥଙ୍କ ମାମୁଁ ନାଟ୍ୟକାର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଭୁବନେଶ୍ୱର ମହାପାତ୍ର ବି ସେଦିନ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହାପାତ୍ର ସେତେବେଳକୁ ଥିଲେ ଜଣେ ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ତଥା ଅନ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ‘ଏ’ ଗ୍ରୁପର ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ନାଟ୍ୟକାର । ତାଙ୍କରି ଲିଖିତ “ବାହୁଅ ଝିଅ”, “କାନ୍ଦୁ କାଞ୍ଚନ”, “ମୋତି ମହଲ” ପ୍ରଭୃତି ନାଟକ ଅନ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ‘ଏ’ ଗ୍ରୁପରେ ମଞ୍ଚସ୍ଥ ହେଇ ସେତେବେଳକୁ ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଶାରେ ହରହର ଓ ଚାଞ୍ଚଲ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା ।

ନାଟକଟି ସରିଲା । ଏକାଉରା ବନ୍ଧୁ ମହାନ୍ତି ନିମନ୍ତ୍ରିତ ଅତିଥିମାନଙ୍କ ସେବାପାଇଁ ଜଗତର ନାଥ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଅଭିଷେକ ଆୟୋଜନ କରିଥିଲେ । ଆମେ ସମସ୍ତେ ଯାଇ ଅଫିସର ଉପର ମହଲାରେ ଥିବା ବାରଣ୍ଡା ଉପରେ ‘ଅଭିଷେକ’ ସେବା ପାଇଁ ବସିଲୁ । ମାନ୍ୟବର ମନ୍ତ୍ରୀ ମହୋଦୟ ନାଟକଟିକୁ ଉଦଘାଟନ କରିଦେଇ ‘ଅଭିଷେକ’ ସେବା କରି ବହୁ ଆଗରୁ ଚାଲି ଯାଇଥିଲେ କାମ ଥିବାରୁ ।

ମୁଁ ଯୋଉ ଧାଡ଼ିରେ ବସିଥିଲି, ଠିକ୍ ମୋ ସାମ୍ନାରେ ବସିଥିଲେ ଜେନେରାଲ୍ ମ୍ୟାନେଜର୍ ଏବାଉରା ବନ୍ଧୁ ମହାନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଡାହାଣ ପାଖକୁ ବସିଥିଲେ ନାଟ୍ୟକାର ଶ୍ରୀ ଭୁବନେଶ୍ୱର ମହାପାତ୍ର ଓ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଏଦୁଃଖରାମ ସ୍ୱାଇଁ । ତା’ପାଖକୁ ପାଖ ଅନ୍ୟମାନେ । ଅଭିନେତ୍ରୀମାନେ ଅନ୍ୟପଟେ (ଦୁରକୁ) ବସିଥିଲେ ।

‘ଅଭଡ଼ା’ ସେବନ ଅଧ୍ୟାପକ୍ ହେଲାବେଳକୁ ହଠାତ୍ ନାଟ୍ୟକାର ଭୁବନେଶ୍ୱର ମହାପାତ୍ର ଏଦୁଃଖରାମ ସ୍ୱାଇଁଙ୍କୁ କହିଲେ - “ଭିଶୋଇ ! (ସେ ଦୁର୍ଦ୍ଦିଙ୍କ ଭିତରେ ଶଳା-ଭିଶୋଇ ଢକାଡ଼କି ଥିଲା) ଏଇ ଦିନେ ଦି’ଦିନ ଭିତରେ ମୋର ଗୋଟିଏ ନୂଆ ନାଟକର ରିହାର୍ସାଲ ଆରମ୍ଭ କର । କାଉଁଟି ନା’ ଏ ନାଟକ ସପ୍ତାହଟେ ବି ଚାଲିବନି ।”

ତାଙ୍କର ଏ’ପରି କଟୁ ମନ୍ତବ୍ୟ ଶୁଣି ମୋ ଆଖିରୁ ୦୯ ୦୯ ହେଇ ଦି’ଟୋପା ଲୁହ ଗଡ଼ିଗଲା । ମୁଁ ସେଇଠୁଁ ଉଠି ସିଧା ମୋ ରୁମକୁ ଚାଲିଯାଇ ଅତିଶୟ ଦୁଃଖରେ ମର୍ମାହତ ହେଇ ଶୋଇପଡ଼ିଲି ।

ବୋଧେ’ ସେତେବେଳକୁ ରାତି ବାରଟା ପାଖାପାଖି ହବ । ଜଣେ ଥିଏଟର ବନ୍ଧୁ ଆସି ମତେ ଉଠେଇ କହିଲା - “ ବଡ଼ ମ୍ୟାନେଜର ଆଜ୍ଞା ଡାକୁଛନ୍ତି, ଆସନ୍ତୁ ।”

ଏତେ ରାତିରେ ଏ ବାଉରା ବନ୍ଧୁ ବାବୁ ଯେ ମତେ କାଉଁଟି ଡାକୁଛନ୍ତି, ସେକଥା ମୁଁ ଆଦୌ ବୁଝିପାରିଲିନି । ତଥାପି ଗଲି । ଅଫିସ୍‌ରେ ଜଣେ ଦି’ଜଣ ଛଡ଼ା ଆଉ କେହି ନଥିଲେ । ଏ ବାଉରା ବନ୍ଧୁ ମହାନ୍ତି ତାଙ୍କ ଖଟ ଉପରେ ବସିଥିଲେ । ମତେ ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଚଉକିରେ ବସିବାକୁ କହିଲେ । ମୁଁ ବସିଲା ପରେ ସେ କହିଲେ - “ମୁଁ ଦେଖୁଡ଼ି ତମ ଆଖିରେ ଦି’ଟୋପା ଲୁହ । ଅଭଡ଼ା ସେବା କରୁଥିବାବେଳେ ଭୋବନି ବାବୁ (ଭୁବନେଶ୍ୱର ମହାପାତ୍ରଙ୍କୁ ସେ ଭୋବନି ବାବୁ ବୋଲି ଡାକୁ ଥିଲେ)ଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ତମେ ଖୁବ୍ ଆତ୍ମୀୟତା ପାଇବ । ତମେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପିଲା । ତମର ଏହି “ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣବିମ୍ବ” ନାଟକଟି “କଂସାକବାଟ”, “ବାହୁଅ ଝିଅ”, “ଲକ୍ଷ୍ମଣା” ଭଳି ମୋର ଭାତହାଣ୍ଡି ହେବ ।

ତା’ପରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପଦେ ଦି’ପଦ କଥାବର୍ତ୍ତା ହେଲାପରେ ସେ ପୁଣି କହିଲେ “ଉଚ୍ଚକୋଟୀର ସଂଳାପ, ଖୁବ୍ ଭଲ କାହାଣୀ, ଅଭିନେତା, ଅଭିନେତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଅଭିନୟ ଖୁବ୍ ଚମତ୍କାର ବୋଲି ଖବର କାଗଜରେ ବାହାରିଲେ କିମ୍ବା ଦି’ଚାରିଜଣ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ଭଲ କମେଣ୍ଟ ପାସ୍ କଲେ କ’ଣ ହବ ? ସେଥିରେ କ’ଣ ଆମ ପେଟ ପୁରିଯିବ କି ? କଣନା ଏଣେ ଦେଖୁଲା ବେଳକୁ ହଲ ଖାଲି । ତମେ ଦେଖୁବ, ଓଡ଼ିଶାରେ ତମର ଏହି ନାଟକଟି ଯଥେଷ୍ଟ ନାଁକରିବ ଆଉ ତମକୁ ଖୁବ୍ ସୁଖ୍ୟାତି ମିଳିବ । ଆଉ ମନରେ ଦୁଃଖ କରନି । ବାରଟା ବାଜିଲା । ଯାଅ, ରେଷ୍ଟ ନେବ ।”

ତା'ପରେ ମୁଁ ଚାଲିଆସିଲି । ଭାବିଲି, ମୋ ମନରେ ଅସରନ୍ତି ଦୁଃଖକୁ କିଛିଟା ଲାଘବ କରିବା ପାଇଁ ସେ ହୁଏତ ଏପରି ଭାବରେ ମତେ ଆଶ୍ୱାସନା ଦେଲେ । ହଉ, ଭବିଷ୍ୟତରେ କ'ଣ ହେଉଛି ଦେଖିବା ।

“ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଚମ୍ପା” ନାଟକଟି ପୁରୀରେ ପନ୍ଦରଦିନ ଖଣ୍ଡେ ଚାଲିଥିଲା । ପୁରୀରେ ସାଧାରଣତଃ ଯେତେ ଭଲ ନାଟକ ହେଲେ ବି ସାତ ଆଠ ଦିନରୁ ଅଧିକ ଚାଲେନି । ମୋ ମନରେ କିଛିଟା ଆଶାର ସଂଚାର କଲା । ତା'ପରେ ଅନ୍ୟତ୍ର ‘ଏ’ ଗ୍ରୁପ୍ ଓଡ଼ିଶାରେ ଯୋଉଠିକି ନାଟକ ପ୍ରଦର୍ଶନ ପାଇଁ ଗଲା, ସେଇଠି ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଚମ୍ପା ଭଲ ଟଙ୍କା ଦେବା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଯଥେଷ୍ଟ ନାଁ ବି କମେଇଲା । ଏ’ ଖବର ପାଇ ମୁଁ ବିଶେଷ ଆନନ୍ଦିତ ହେଉଥିଲି ।

ସତକୁ ସତ ମ୍ୟାନେଜର ଏବାଉରୀ ବନ୍ଧୁ ମହାଶୟକ ତୁଣ୍ଡ ସୁତୁଣ୍ଡ ହେଲା । “ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଚମ୍ପା” ନାଟକଟି ମୁକ୍ତିଲାଭ କଲାପରେ ସମସ୍ତ ନାଟକର ରେକର୍ଡ଼ ଭାଙ୍ଗିଦେଲା । ପୁରୀ ସହରର ବାହାରେ ଦିନକୁ ତିନିଟା Showରୁ କମ୍ ହଉ ନଥିଲା । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଚାରି ଚାରିଟା Show ବି ହଉଥିଲା ।

ସେଇ ଦିନଠୁ ମୁଁ ଆଉ ନାଟକ ଲେଖାରେ କେବେ ବି ପଛକୁ ଫେରି ଚାହିଁନି ।

ସବୁ ମା'କଟକ ଚଣ୍ଡୀ, ମା'ମାଣିକେଶ୍ୱରୀ ଓ ବାବା ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ଆଶୀର୍ବାଦ । ମୁଁ ତ ଛାର ନିମିତ୍ତ ମାତ୍ର ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଅନ୍ୟତ୍ର ‘ବି’ ଗ୍ରୁପ୍‌ରେ ମୋର ନାଟକ “ଆଜି ଓ କାଲି” କିମିତି ହେଲା, ତା'ବିଷୟରେ କିଛିଟା ଲେଖିବା ନିହାତି ଦରକାର ବୋଲି ଭାବୁଛି । କଟକରେ କଛି ମାସ ଧରି ନ ରହିଲେ ‘ଅନ୍ୟତ୍ର’ ‘ବି’ ଓ “ଜନତା ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ”ରେ ନାଟକ ଲେଖିବା ସହଜ ସାଧ୍ୟ ନୁହେଁ ବୋଲି ଭାବିଲି । କେମିତି କଟକରେ ରହିବି ସେଥିପାଇଁ ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ଲାଗିଲି । ଶେଷକୁ ଗୋଟାଏ ଉପାୟ ଦିଶିଲା ।

ସେତେବେଳକୁ ସ୍ଥାନୀୟ ସଂସ୍କୃତ ଟୋଲ୍‌ରେ ମୋ ଚାକିରି ପ୍ରାୟ ଚଉଦବର୍ଷ ଖଣ୍ଡେ ହେଉ ଯାଇଥିଲାଣି । ତଥାପି ମୁଁ ଥିଲି ଅଣ-ତାଲିମ୍‌ପ୍ରାପ୍ତି ଶିଳ୍ପକ । ମୋ ଉପରେ ମୋର ପରିବାର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ଭର କରୁଥିଲେ । ସେତେବେଳକୁ ମୋର ଚାରି ପୁଅ ଆଉ ଦି'ଟିଏ ବି ଜନ୍ମ ହେଉ ସାରିଥିଲାଣି । ସେଥିପାଇଁ ଦୀର୍ଘ ଦି'ବର୍ଷ କାଳ C.T. Training ଯିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ଆର୍ଥିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସମ୍ଭବପର ନଥିଲା ।

ଯା'ଉତରେ ମୁଁ ହିନ୍ଦୀରେ କୋବିଦ୍‌ ପାଶ୍ କରି ଯାଇଥିଲିଣି । ଭାବିଲି କଟକକୁ ଯାଇ ଦଶମାସ ହିନ୍ଦୀ ଟ୍ରେନିଂ ନେଇଯିବି । ସେଠି ରହିଲେ ମତେ ଦି'ଆଡୁ ସୁବିଧା ହେବ । ଟ୍ରେନିଂ ନେଇଯିବି ଆଉ ଅନ୍ୟତ୍ର ‘ବି’ ଗ୍ରୁପ୍ ଓ ‘ଜନତା ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ’ରେ ମୋର ନାଟକ

କରେଇବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିବି । ସମୟ ଦେଖୁ ଅନୁପୂର୍ଣ୍ଣା ‘ଏ’ ଗ୍ରୁପ୍‌କୁ ଯାଇ ଲକ୍ଷ୍ମୀବାବୁଙ୍କ ସହ ଆଲୋଚନା କରି “ଲକ୍ଷେ ବେଳପତ୍ର” ନାଟକ ଲେଖିବାରେ ବି ଆଗେଇଯିବି ।

ମନରେ ସେଇଆ ଭାବି ଭାବି ଟ୍ରେନିଂ ଯିବାପାଇଁ D.I. କୁ ଜରିଆରେ apply କରିଦେଲି In Service Candidate ଭାବରେ । କିଛିଦିନ ପରେ admission ନେବାପାଇଁ ଡିଓ ଆସିଗଲା । ମୁଁ ସରକାରୀ କାର୍ଯ୍ୟରୁ ବିନା ଦରମାରେ ଦଶମାସ ଛୁଟି ନେଇ କଟକରେ ହିନ୍ଦି ଟ୍ରେନିଂ ଇନ୍‌ଷ୍ଟିଚ୍ୟୁଟରେ ଆଡୁମିସନ୍ ନେବାପାଇଁ ଚାଲିଗଲା ।

ହିନ୍ଦୀ ଟ୍ରେନିଂ

ସେତେବେଳେ ହିନ୍ଦୀ ତାଲିମ୍ କେନ୍ଦ୍ରର ଛାତ୍ରାବାସ ଥିଲା ରାଷ୍ଟ୍ରଭାଷା ପ୍ରଚାର ସମିତିର ହତା ଭିତରେ । ତାର ସର୍ବେସର୍ବା ଥିଲେ ଏ ଅନୁସୂୟା ପ୍ରସାଦ ପାଠକ । ହିନ୍ଦି ତାଲିମ୍ କେନ୍ଦ୍ରଟି ଚାଲୁଥିଲା ବାରବାଟୀ ଷ୍ଟାଡ଼ିୟମ୍‌ର ମୁଖ୍ୟ ଦ୍ଵାର ପାଖରେ ଥିବା ପ୍ରଶସ୍ତ ହଲ୍ ଭିତରେ । ସକାଳେ ପଞ୍ଜିକାଲ୍ ଟ୍ରେନିଂ ଇନ୍‌ଷ୍ଟିଚ୍ୟୁଟରମାନଙ୍କ ତାଲିମ୍ ବି ସେଇଠି ହେଉଥିଲା । ସେମାନଙ୍କର ଛୁଟି ହେଲାପରେ ଠିକ୍ ଏଗାରଟାରୁ ଆରମ୍ଭ ହେଉଥିଲା ଆମ ତାଲିମ୍ କାର୍ଯ୍ୟ ଅର୍ଥାତ୍ କ୍ଲାସ୍ ।

ସେତେବେଳକୁ ସେଇ ତାଲିମ୍ କେନ୍ଦ୍ରରେ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଥିଲେ ଶ୍ରୀ ରାଧାକାନ୍ତ ମିଶ୍ର । ତାଙ୍କ ଘର ବଲାଙ୍ଗୀରରେ । ଅଧ୍ୟାପକ ଥିଲେ ଶ୍ରୀ ବନମାଳୀ ଦାସ, ଶ୍ରୀ ଦାସ ଆମ ଛାତ୍ରାବାସର ପରିଚାଳକ ବି ଥିଲେ ।

ସେ ବର୍ଷ ବିଭିନ୍ନ ଜିଲ୍ଲାରୁ ଆସି ପ୍ରାୟ ଚାଳିଶ ଜଣ ଖଣ୍ଡେ ତାଲିମ୍ ନଉଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଝିଅପିଲା ଥିଲେ ମାତ୍ର ୬/୭ ଜଣ । ଗଞ୍ଜାମ, ବାଲେଶ୍ଵର ଓ ଦେଈନାଳ ଜିଲ୍ଲାର ଚାରି ପାଞ୍ଚ ଜଣ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ସହ ମୋର ବେଶ୍ ବନ୍ଧୁତା ଜମି ଯାଇଥିଲା । ବଡ଼ ଦୁଃଖର ସହିତ କହୁଡ଼ି ଯେ ଆଜି ମୋର ସେଇ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କର ନାଁ ଗୁଡ଼ା ମନେ ପଡୁନି । ତେବେ ବାଲେଶ୍ଵର ଆଉ ଭୁବନେଶ୍ଵର ଦି’ଜଣଙ୍କ ଚେହେରା ଏବେ ବି ମୋ ଆଖି ଆଗରେ ନାଚି ଉଠୁଛି । ଗଂଙ୍ଗାମର ଦଣ୍ଡପାଣି ରଥ ବି ମୋର ସହପାଠୀ ଥିଲେ । ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସିନେକେଲା ସ୍କୁଲରେ ଶିକ୍ଷକ ଅଛନ୍ତି ।

ଛାତ୍ରାବାସରେ ରହିବାବେଳେ ଖାଇବା ପି’ବାରେ ମୋର ବିଶେଷ ଅସୁବିଧା ହେଉଥିଲା ।

ବଗଡ଼ା ଚାଉଳରେ ଭାତ ଆଉ ଢାଳି ପାଣି ସାଙ୍ଗକୁ ଗୋଟାଏ ତରକାରୀ । କେବେ କିମିତି ତରକାରୀ ବଦଳରେ ଶାଗ କିମ୍ବା ଖଟା ହେଉଥିଲା । ସେତେବେଳେ ଯିଏ ରୋଷଇଆ ଥିଲେ, ସେ ଥିଲେ ବଡ଼ ବଦରାଗୀ । କେବେ ତରକାରୀ ଲୁଣିଆ ହେଉଥିଲା ତ କେବେ

ଢାଳିରେ ଲୁଣ ପଡୁନଥିଲା । ଛାତ୍ରାବାସର ନିୟମ ଅନୁସାରେ ସବୁକିଛି ମୁଣ୍ଡପୋତି ସହିଯିବାକୁ ପଡୁଥିଲା । ଓଁ...କି...ଠୁଁ କରିବାପାଇଁ କାହାର ସାଧ ନଥିଲା ।

ଆମ ଛାତ୍ରାବାସଟି ରାଷ୍ଟ୍ରଭାଷା କୋଠାଘରର ଠିକ୍ ପଛପଟେ ଥିବା ଗୋଟାଏ ଟିଣ ଛାତ ଘରେ ଥିଲା । ତା'ପଛ ପାଖରେ ଥିଲା ଗୋବଧ ଲୁହେଖାନା । ସକାଳୁ ଆରମ୍ଭ ହେଇ ଯାଉଥିଲା ଗୋବଧ । ତେଣୁ ମାଂସ ଆଉ ହାଡ଼ ଲୋଭରେ ସେଇଠି କୁଆ କୁକୁରମାନଙ୍କର ଭିଡ଼ ଜମି ଯାଉଥିଲା । ଆମେ ଛାତ୍ରମାନେ ଠିକ୍ ଦଶଟାରେ ଖାଉଥିଲୁଁ । ଆମେ ଖାଇ ବସିବା ସମୟରେ ପ୍ରାୟ ସବୁବେଳେ କୁଆମାନେ ଅନ୍ଧରେ ହାଡ଼ ଖଣ୍ଡେ କିମ୍ବା ମାଂସ ଖଣ୍ଡେ ଧରି ଆମ ଛାତ୍ରାବାସର ହଟା ଭିତରକୁ ଉଡ଼ି ଆସୁଥିଲେ । ଗୋ ମାଂସ...ବା ହାଡ଼ ଦେଖି ଆମକୁ ବହୁତ ଘୃଣା ଲାଗୁଥିଲା । ଆମ ଭିତରୁ ଅଧିକାଂଶ ଛାତ୍ର ନଖାଇ ଉଠି ପଡୁଥିଲେ । ବେଳେବେଳେ କେହି କେହି ବାନ୍ତି ବି କରୁଥିଲେ ।

ମୁଁ ତ ଜମାରୁ ଖାଇ ପାରୁ ନଥିଲି । ଯେତେ ଆପରି ଅଭିଯୋଗ କଲେ ବି ଶୁଣିବା ଲୋକ କେହି ନଥିଲେ । ଆମେ ସବୁ ଗୁରୁ ଛାତ୍ରମାନେ ଯେନତେନ ପ୍ରକାରେଣ ଖାଲି ସମୟ କଟେଇ ନଉଥିଲୁଁ ।

୧୯୬୨ ସାଲରେ ମୁଁ ଭାଷଣ ବେମାର ପଡ଼ିଥିଲି । ମତେ ଟାଇପରୁ ବୁର ହେଇଥିଲା । ଦୀର୍ଘ ଦିନ ଧରି ମୁଁ ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ପଡ଼ିଥିଲି । ସେତେବେଳକୁ କମ୍ପାଉଣ୍ଡର ଥିଲେ ମୋ ପି'ସି ପୁଅ ଭାଇ ରଘୁ ଭାଇନା (ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ମିଶ୍ର) । ସେ ମୋର ଖୁବ୍ ଯତ୍ନ ନେଇ ମତେ ଭଲ କରିଦେଇଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ପରେ ପରେ ମୋର “ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣକମ୍ପା” ନାଟକଟିକୁ (ପ୍ରଥମେ ଯାହା ଥିଲା “ଲକ୍ଷେ ବେଲପତ୍ର”) ତାଙ୍କ ନାଁରେ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଦେଇଥିଲି । ଆଉଜଣେ କମ୍ପାଉଣ୍ଡର ବି ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ନାଁ ବଟବାବୁ । ସେ ବି ମୋର ଖୁବ୍ ଯତ୍ନ ନେଇଥିଲେ ।

ଟାଇପରୁ ଭଲ ହେବାପରେ ମୁଁ ଡାକ୍ତରଙ୍କ ପରାମର୍ଶ ଅନୁସାରେ ସେଇଦିନଠୁଁ ରାତିରେ ଆଉ ଭାତ ଖାଉନଥିଲି । ଖାଉଥିଲି ରୁଟି । ହିନ୍ଦୀ ଟ୍ରେନିଂ ନେଲାବେଳେ ତେଣୁ ରାତିରେ ଭାତ ଖାଇବା ପାଇଁ ମତେ ବଡ଼ ଅସୁବିଧା ହେଉଥିଲା । ଭାତ ନଖାଉଥିଲେ ବି ନିୟମ ଅନୁସାରେ ମତେ ପୁରା ମେସ ଚାର୍ଜ ଦେବାକୁ ପଡୁଥିଲା । ଚାଲିଶ ଟଙ୍କା ଷାଇପେଷ୍ଟ ପାଇ ମୁଁ ବଡ଼ କଷ୍ଟରେ ଚଳୁଥିଲି ।

ରାତିରେ ରୁଟି ଖାଇବାପାଇଁ ମତେ ଅନୁମତି ଦେବାକୁ ଛାତ୍ରାବାସ ପରିଚାଳକଙ୍କୁ ଲେଖିକରି ଦେଲି । ଦି'ତିନି ମାସ ପରେ ସେ ବଡ଼ କଷ୍ଟରେ ସେଥିପାଇଁ ମତେ ଅନୁମତି ଦେଲେ । ରୋଷେୟାକୁ ଦି'ଚାରିଟଙ୍କା ଦେଇ ମୁଁ ରୁଟି କରାଇ ନଉଥିଲି । ଅଧିକାଂଶ ଦିନ ପାଇଁରୁଟି କିଣି ଆଣି ଖାଇଦେଉଥିଲି ।

ହିନ୍ଦୀ ଟ୍ରେନିଂ ନେଲାବେଳେ ଆମେ ସବୁ ପ୍ରଥମ କରି ତିନୋଟି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଜାଗା ଦେଖିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଥିଲୁ । ଡିସେମ୍ବର ମାସରେ ପାରାଦ୍ୱୀପ ବନ୍ଦର ନିକଟରେ ଥିବା ମହାନଦୀ ମୁହାଣ ପାଖରେ ଆମେ ସବୁ ଭୋଜି କରିବାକୁ ଯାଇଥିଲୁ । ତା’ପରେ ପରେ ପରିଭ୍ରମଣ ପାଇଁ ଯାଇଥିଲୁ ନନ୍ଦନକାନନ । ଆଜିକାଲି ଭଳି ସେତେବେଳେ ନନ୍ଦନକାନନର ଏତେଟା ଉନ୍ନତି ହେଇ ନଥିଲା । ତଥାପି ତାହା ଦେଖିବାକୁ ଖୁବ୍ ଭଲ ଲାଗୁଥିଲା ।

ମହାଶିବରାତ୍ରୀ ଦିନ ଆମେ କେତେଜଣ ଛାତ୍ର ମିଶି ନୌକାରେ ବସି ମହାନଦୀ ଭିତର ଦେଇ ତାରି ପଠାରେ ଥିବା ଧବନେଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରିବାପାଇଁ ଯାଇଥିଲୁ । ମହାନଦୀ ଭିତରେ ନୌକାରେ ଯାଉଥିଲା ବେଳେ ମୋର ସ୍ୱତଃ ମନେ ପଡ଼ି ଯାଉଥିଲା ଏମାୟାଧର ମାନସିଂହଙ୍କ ଗୋଟିଏ କବିତା “ମହାନଦୀରେ ନୌକା ବିହାର” । ମହାନଦୀରେ ନୌକା ଯାତ୍ରା କରିବା ଭଳି ପରମାନନ୍ଦ ଆଉ ଜଗତରେ କିଛି ନାହିଁ କହିଲେ ଚଳେ ।

“ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଚମ୍ପା” (ଲକ୍ଷେବେଳେପତ୍ର) ନାଟକର ପୁନାଦି ଆଗରୁ କିମିତି ପଢ଼ିଥିଲା ତା’ତ ବିଷ୍ଣୁତ ଭାବରେ ଲେଖିସାରିଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋର ଅନ୍ୟତମ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ରାଜନୈତିକ ନାଟକ “ଆଜି ଓ କାଲି”ର ଡବ୍ବୁ ଇତିହାସଟା ଭଲଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣନା ନକଲେ, ମୋ ଆତ୍ମ ଜୀବନୀଟା ଯେ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ରହିଯିବ, ଏଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ପୁରସ୍କାର ପ୍ରାପ୍ତ ଶ୍ରୀସାମୁଏଲ୍ ସାହୁ “ବାବି” ଓ ଅନ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣା “ବି” ଗୁପ୍ତ ।

ହିନ୍ଦୀ ଟ୍ରେନିଂ ନେଲାବେଳେ ମୁଁ ଓଡ଼ିଶାର ବିଶିଷ୍ଟ ଜଳାକାର ଓ ମଞ୍ଚ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ସାମୁଏଲ୍ ସାହୁ (ବାବି)ଙ୍କ ସହିତ ସଂପର୍କ ରଖିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟାକଲି । ସେଥିପାଇଁ ଅନ୍ୟକାହାକୁ ବ୍ୟକ୍ତି ନଧରି ତାଙ୍କୁ (ଶ୍ରୀ ବାବି ବାବୁଙ୍କୁ) ତାଙ୍କ ଘରେ ଦେଖାଇଦେବା ପାଇଁ ମନେ ମନେ ଠିକ୍ କଲି । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ରବିବାର ଦିନଟିକୁ ଠିକ୍ ଦିନ ବୋଲି ବାଛିଲି । କାରଣ ଅନ୍ୟଦିନ ଗୁଡ଼ିକରେ ସେଥିପାଇଁ ସମୟ ବାହାର ଜିରବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ନ ଥିଲା ।

ଦିନେ ରବିବାର ନ’ଟାରେ ଯାଇ ତାଙ୍କ ଘରେ ପହଞ୍ଚିଲି । ସେତେବେଳକୁ ଅନ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣା ‘ବି’ ଗୁପ୍ତକୁ ନୂଆ ନାଟକ ବନ୍ଧା ବନ୍ଧି ତଥା ରିହାରସେଲ୍ ପାଇଁ ରବି ବାବୁ ପ୍ରାୟ ସାଢ଼େ ଦଶଟାରେ ଅନ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣା ‘ବି’ ଗୁପ୍ତକୁ ଚାଲିଯାନ୍ତି । କେବେ କିମିତି ସିନେମା ଶୁଟିଂରେ ବି କଟକ ବାହାରକୁ କିମ୍ବା କଲିକତାକୁ ଚାଲିଯାନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରାୟ ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ମୋର ଦେଖା ହେଇପାରନ୍ତି । ଯେବେ ବି ଦେଖା ହୁଏ, ସେ କାମର ବାହାନା କରି ମତେ ଏଡ଼େଇଯାନ୍ତି । କୁହନ୍ତି - “ଆଉ ରବିବାରକୁ ଆସ ।”

ସ୍ୱୟଂ ମହାଦେବଙ୍କ ବେଳପାତ୍ରୀ ସିନା ଦିନେ ଦିନେ ବନ୍ଦ ହେଇଯାଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ସବୁ ରବିବାର ଦିନ ବାବିବାବୁଙ୍କ ପାଖକୁ ଯିବା ମୋର କେବେ ବନ୍ଦ ହେଇ ନଥିଲା ।

ସେତେବେଳକୁ ମୁଁ “ଆଜି ଓ କାଲି” ନାଟକର ପାଞ୍ଚଟା ଦୃଶ୍ୟ ଲେଖିସାରିଥିଲି ଓ ସବୁବେଳେ ପାଣ୍ଡୁଲିପିଟି ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଉଥିଲି ।

ସେଦିନ ସେପ୍ଟେମ୍ବର କି ଅକ୍ଟୋବର ମାସର ପ୍ରଥମ ସପ୍ତାହର ପ୍ରଥମ ରବିବାର । ତାରିଖଟା ମୋର ଠିକ୍ ମନେ ପଡୁନାହିଁ । ମୁଁ ଗାଧେଲେ ପାଧେଇ ମା’ କଟକଚଣ୍ଡୀ ଓ ମା’ ମାଣିକେଶ୍ୱରୀଙ୍କୁ ମନେ ମନେ ସ୍ମରଣ କରି ଠିକ୍ ସାଢ଼େ ଆଠଟା ବେଳେ ବାହାରି ପଡ଼ିଲି ବାବିବାବୁଙ୍କ ଘରକୁ । ମା’ କଟକ ଚଣ୍ଡୀ ମନ୍ଦିର ପଛ ପଟେ ତାଙ୍କ ଘର ।

ମା’ କଟକ ଚଣ୍ଡୀଙ୍କୁ ଗୋଟାଏ ମୁଣ୍ଡିଆ ମାରିଲି । ସେଇଠୁ ସିଧା ଡାଲିଲି ତାଙ୍କ ଘର ଆଡ଼କୁ । ଗଲାବେଳେ ବାଟ ଯାକ ଭାବି ଭାବି ଡାଲିଥିଲି - “ଆଜି ଏ’ପାର ନହେଲେ ସେ’ପାର । ତାଙ୍କ ସହ ଦେଖା ହେଲେ ତାଙ୍କୁ ରୋକଠୋକ୍ ଭାବେ ଶୁଣାଇଦେବି - ହଁ ତ ହଁ, ନାହିଁ ତ ନାହିଁ । ଏମିତି ଆଉ କେତେଦିନ ମୁଁ ଧାଉଁଥିବି ।”

ତାଙ୍କ ଘର ଦୁଆର ମୁହଁରେ ପହଞ୍ଚିଲି । ଦାଣ୍ଡ ଦରଜାଟା ଭିତରୁ ବନ୍ଦ ଥିଲା । ମୁଁ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିବାର ଠିକ୍ ଦି’ତିନି ମିନିଟି ପରେ ହଠାତ୍ ଦରଜାଟା ଖୋଲିଗଲା । ଦେଖିଲି, ବାବି ବାବୁ ସାଇକେଲ୍ ଓ ବ୍ୟାର୍ ଦି’ଟା ଧରି ବାହାରିବୁକ୍ତି ବଜାର । ମତେ ଦେଖୁ ଦେଖୁ ସେ ସାମାନ୍ୟ ବିରକ୍ତିରେ କହିଲେ - “ଦେଖୁଡ଼ି, ଆପଣ ବଡ଼ ନଛୋଡ଼ ବନ୍ଧା । ମତେ ସହଜରେ ଛାଡ଼ିବେ ନି ।” ତା’ପରେ ସେ ପାଟିକରି ତାଙ୍କ ପୁଅ ରାଜାକୁ ଡାକିଲେ - “ରାଜା...ଏ’ ରାଜା, ତୁ ବଜାରକୁ ଯା’ । ଏ ଭଦ୍ରଲୋକ ଜଣକ ଖୁବ୍ ଦଉଡ଼ିଲେଣି । ସେ କ’ଣ ଲେଖୁଛନ୍ତି, ମୁଁ ଆଜି ଟିକିଏ ଦେଖୁନେବି ।”

ଏତକ କହି ସେ ସାଇକେଲ୍‌ଟାକୁ କାନ୍ଥରେ ଡେରି ଦଲେ । ମତେ କହିଲେ “ସେ ପାଖକୁ ଆସନ୍ତୁ, ଦ୍ରଇଁ ରୁମ୍‌ରେ ବସିବା ।” ତା’ପରେ ସେ ଘର ଭିତରକୁ ଡାଲିଗଲେ । ମୁଁ ପାଖକୁ ଲାଗିଥିବା ଦ୍ରଇଁ ରୁମ୍‌ର ଦରଜା ପାଖରେ ଯାଇ ଛିଡ଼ା ହେଲି । ପ୍ରାୟ ଦଶ/ପନ୍ଦର ମିନିଟ୍ ଭିତରେ ଦ୍ରଇଁ ରୁମ୍‌ର ଦରଜାଟା ଖୋଲିଗଲା । ଦେଖିଲି, ହାତରେ ଚାରମିନାର ସିଗାରେଟ୍ ପ୍ୟାକେଟ୍‌ଟେ ଓ ଦିଆସିଲିଟେ ଧରି ଦରଜା ଫିଟେଇ ଥିଲେ ନିଜେ ବାବି ବାବୁ । ମତେ ଭିତରକୁ ଡାକି ବସିବାକୁ କହିଲେ । ମୁଁ ଗୋଟିଏ ଚୌକାରେ ବସିଲି । ସେ ପାଖରେ ପଡ଼ିଥିବା ଗୋଟାଏ (armchair) ଉପରେ ଆଉଟି ବସିଗଲେ । ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଖଣ୍ଡେ ସିଗାରେଟ୍‌ରେ ନିଆଁ ଲଗେଇ ଚାଣିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ମତେ କହିଲେ - “ନାଟକର ପାଣ୍ଡୁଲିପିଟି ଆଣିବୁକ୍ତି ?”

ମୁଁ ହଁ କଲି । ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ବାହାର କରି ନାଟକଟି ।

“କେତେଟା ସିନ୍ ଲେଖୁବୁକ୍ତି ?” ସେ ପଚାରିଲେ ।

“ପାଞ୍ଚଟା ।” ମୁଁ କହିଲି ।

ସେ କହିଲେ - “ଆପଣ ପଢ଼ିଯାନ୍ତୁ । ପାଞ୍ଚଟା ଯାକ ସିନ୍ ନ ସରିଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଝିରେ କିଛି କହିବେ ନି କି ପିଚାରିବେ ନାହିଁ । ମୁଁ ଏକ ଲୟରେ ଆଗ ଶୁଣିଯିବି ।”

ମୁଁ ମା’ ମାଣିକେଶ୍ୱରୀ ଆଉ ମା’ କଟକ ଚଣ୍ଡୀଙ୍କ ନାଁନେଇ ପଢ଼ିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲି । ସେ ଆଖି ବୁଜି ପଢ଼ିରହି, ସିଗାରେଟ ପରେ ସିଗାରେଟ୍ ଟାଣୁ ଟାଣୁ ଶୁଣିବାରେ ଲାଗିଲେ ।

ମୋ ପଢ଼ା ସରିଗଲା । ଠିକ୍ ସେତେବେଳକୁ ତାଙ୍କ ଲାଞ୍ଜ ଘଣ୍ଟାରେ ‘ଠନ’କରି ଗୋଟାଏ ଶବ୍ଦ ହେଲା । ସେ ଘଣ୍ଟାକୁ ଚାହିଁ କହିଲେ - ‘ସାଢ଼େ ବାରଟା ବାଜିଗଲା ।’ ଠିକ୍ ଅଛି । ଆଛା, ଆପଣ ଜାତିରେ କ’ଣ ?

“ବ୍ରାହ୍ମଣ” ମୁଁ କହିଲି ।

“ଆପଣ ଜାଣିଥିବେ, ମୁଁ ହଉଡ଼ି ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ । ଆପଣ ଆମ ଘରେ ଖାଇଲେ, ଆପଣଙ୍କର ଜାତି ଯିବନି ତ ?

ମୁଁ ନାହିଁ କଲି । ସେ ବସିଥିବା ଯାଗାରୁ ଉଠୁ ଉଠୁ କହିଲେ - “ତେବେ ଠିକ୍ ଅଛି । ଆପଣ ଟିକିଏ ବସନ୍ତୁ । ଦିହେଁ ସାଙ୍ଗ ହେଇ ଖାଇବା । ମୁଁ ଆସୁଡ଼ି ।”

ତା’ପରେ ସେ ଘର ଭିତରକୁ ଚାଲିଗଲେ । ତାଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ମୋ ମନ ଅତିଶୟ ହତାଶରେ ଭାଙ୍ଗିପଡ଼ିଲା । ବସି ବସି ଭାବିଲି । ବୋଧେ’ ନାଟକଟି ତାଙ୍କ ମନକୁ ପାଇଲାନି । ସେଥିପାଇଁ ମତେ ଖୋଇପେଇ ବିଦା କରିଦେବାକୁ ବସିବୁନି ।

ତା’ପରେ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ଆମ ଖାଇବା ପର୍ବ । ଓଡ଼ିଶାର ଜଣେ ନାଟକ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଓ ବଡ଼ କଳାକାରଙ୍କର ଘରେ ପ୍ରଥମ କରି ଖାଇବାର ସୁଯୋଗ ପାଇ ମୁଁ ମନେ ମନେ ଯେତିକି ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲି, ବେଳକୁ ବେଳ ସେତିକି ହତାଶରେ ବି ଭାଙ୍ଗି ପଡୁଥିଲି ।

ଖାଇବା ଭିତରେ ସେ କଳାହାଣ୍ଡି, ମୋ ପରିବାର ଏବଂ ରାଜନୀତି କଥା, ଏମିତି ଗୁଡ଼େ ବିଷୟ ପଚାରି ଦେଇଗଲେ । ମୁଁ ଯେତେଟା ଜାଣିଥିଲି ଉତ୍ତର ଦେଲି । କିନ୍ତୁ ସେ ମୋ ନାଟକ ବିଷୟରେ ପଦେ କିଛି ବି କହିଲେନି । ମୋର ବି ପଚରିବାକୁ ସାହସ ହେଲାନି । କାଳେ ନାହିଁ କରିଦେଲେ ମୋ ମନଟା ଆହୁରି ହତାଶରେ ଭାଙ୍ଗିପଡ଼ିବ, ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ଚୁପ୍ ରହିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲି ।

ଖୁଆପିଆ ସରିଲା । ଯାତୁ-ସିଆତୁ ପଦେ ଦି’ପଦ କଥାବାର୍ତ୍ତା ପରେ ସେ ମତେ କହିଲେ - “ହଉ, ଏଥର ଆପଣ ଯାନ୍ତୁ ।”

ମୁଁ ଚାଲି ଆସିଲି । ସେ ତାଙ୍କ ଡ୍ରଇଂ ରୁମ୍‌ର କବାଟଟା ବନ୍ଦ କରିଦେଲେ । ମୁଁ ବାବିଲି, ଏଣିକି ସବୁଦିନ ପାଇଁ ତାଙ୍କ ଦରଜାଟା ମୋ ପେଇଁ ବନ୍ଦ ହେଇଗଲା ବୋଲି ।

ଛାତ୍ରାବାସକୁ ଫେରିଆସି ବୁଝିବା ଶୋଭାପଡ଼ିଲି । ତା'ପରେ ମୁଁ ଅନ୍ଧପୂର୍ଣ୍ଣା 'ବି' ରୁପକୁ ଗଲେ ବି ତାଙ୍କୁ ଦେଖା କରିବାକୁ ସାହସ କରି ପାରୁ ନଥିଲି । ପାର ବାବୁଙ୍କୁ ତ ଦେଖା କରିବାର ପଶ୍ଚାତ୍ତାପ ହିଁ ନ ଥିଲା ।

ଏମିତି ଭାବରେ କେତେ ମାସ କଟିଗଲା । ନାଟ୍ୟକାର ହେବା ଆଶାଟା ମୋ ମନ ଭିତରୁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣଭାବରେ ଯୋଜି ହେଇଗଲା । ତେଣିକି ଡିଟେକ୍ଟିଭ୍ ବହି ଲେଖିବା ପାଇଁ ଲାଗିପଡ଼ିଲି । କଳାବଜାର ସିରିଜ ଲେଖିଲି ଓଡ଼ିଶା ବୁକ୍ ଷୋର ପାଇଁ । ରହସ୍ୟ ସିରିଜ ଲେଖିଲି ନବବାବୁଙ୍କ ପାଇଁ ।

୧୯୬୬ ସାଲ । ଫେବୃୟାରୀ କିମ୍ବା ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସ । ମୋର ଠିକ୍ ମନେ ନାହିଁ । ସକାଳ ପ୍ରାୟ ସାତଟା ଖଣ୍ଡେ ହବ । ମୁଁ ବସି ଆମ ଛାତ୍ରାବାସ ପିଣ୍ଡାରେ ଦାନ୍ତ ଘଷୁଥିଲି । ଠିକ୍ ସେତେବେଳେ ଜଣେ ଲୋକ ଆସି ମତେ ହିଁ ପଚାରିଲା - “ଏଇଠି ପ୍ରପୁଲ୍ଲ ରଥ ବୋଲି କିଏ ଜଣେ ରହନ୍ତି କି ?”

ଗୋଟାଏ ଅପରିଚିତ ଲୋକ ମୁହଁରୁ ହଠାତ୍ ମୋ ନାଁଟା ଶୁଣି ମୁଁ ପ୍ରଥମେ ଖୁବ୍ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଇଗଲି । ତା'ପରେ ନିଜକୁ ସମ୍ଭାଳି ନେଇ ପଚାରିଲି - “କାହିଁକି ? କ'ଣ ଦରକାର ?”

ସେ କହିଲେ - “ମୁଁ ଅନ୍ଧପୂର୍ଣ୍ଣା ‘ବି’ ରୁରୁ ଆସିବି । ଆଜି ସକାଳ ନ'ଟାରେ ପ୍ରପୁଲ୍ଲ ବାବୁ ଯିମିତି ହେଲେ ଆମ ଥିଏଟରକୁ ନାଟକର ପାଣ୍ଡୁଲିପି ଧରିଯିବେ । ଆଗ ବହିଟା ମା' କଟକ ବଜାର ପାଖରେ ପୂଜାହେଇ ସାରିଲେ, ତା'ପରେ ଚିହାଟସାଲ ଆରମ୍ଭ ହବ । ତା'ପରେ ଭଲଭାବରେ ଲେଖାଲେଖି ଚାଲିବ ।”

ସେତକ ଶୁଣୁ ଶୁଣୁ ମୁଁ ଅତି ଆନନ୍ଦରେ କହିଲି - “ମୁଁ ହିଁ ପ୍ରପୁଲ୍ଲ ରଥ । ଆପଣ ଯାନ୍ତୁ । ମୁଁ ଠିକ୍ ସମୟରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିବି ।”

ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତୁ, ସେଇ ସୁସମ୍ଭାବନା ଶୁଣି ସେଦିନ ମତେ ଯେତେଟା ଖୁସି ଲାଗିଥିଲା, ବୋଧେ 'ଲକ୍ଷେ ଟଙ୍କାର ଲଟେରୀ ପୁଟିଥିଲେ ବି ସେତିକି ଆନନ୍ଦ ଲାଗି ନ ଥାନ୍ତା ।

ସେତେବେଳେ ଦି'ବାରୀ ବର୍ଷରେ ଓଡ଼ିଆ ସିନେମା କାଁ...ବାଁ...ଗୋଟାଏ ଦି'ଟା ନିର୍ମିତ ହଉଥିଲା । ତେଣୁ ନାଟକର ଚାହିଦା ଥିଲା ଖୁବ୍ ବେଶୀ । ପୃଥିବୀରେ ବର୍ଷକୁ ୩୬୫ ଦିନ ଧରି ଯଦି କେଉଁଠି ନାଟକ ଅଭିନୀତ ହେଉଥିଲା, ତାହା ଥିଲା ଆମ ଓଡ଼ିଶା । ଆମ ଓଡ଼ିଶାଟା ସବୁ ଦିଗରେ ପଛୁଆ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ନାଟକ ମଞ୍ଚସ୍ଥ ଦିଗରେ ଯେ ପୃଥିବୀରେ ଅଗ୍ରଗଣ୍ୟ ଥିଲା, ଏ'କଥା ଆଜି ନ ହେଲେ ବି କାଲିକି ପୃଥିବୀର କାବ୍ୟ ଇତିହାସ ନିଶ୍ଚୟ ମୁକ୍ତ କଣ୍ଠରେ ସ୍ୱାକାର କରିବ ।

ମୋର ନାଟକ ହବ...ପୁଣି ଅନ୍ଧପୂର୍ଣ୍ଣା ‘ବି’ ଗୁପ୍ତରେ...ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବାବି ବାବୁଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନାରେ । ସେଇଟା ମୋ ପାଇଁ ସେତେବେଳେ କମ୍ ଗୌରବର କଥା ନଥିଲା ।

ମୁଁ ନିଜକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ପାଣ୍ଡୁଲିପିଟା ଧରି ଅନ୍ଧପୂର୍ଣ୍ଣା ‘ବି’ ଗୁପ୍ତକୁ ବାହାରି ପଡ଼ିଲି । ସେଇଠି ପହଞ୍ଚି ଦେଖିଲି, ଥିଏଟର ମାଲିକ ଏ ଲିଙ୍ଗରାଜ ନନ୍ଦ, ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ପୀର ବାବୁ, ଏବାବି ବାବୁ, ମାଧନା’, ହାସ୍ୟାଭିନେତା ଏପୂର୍ଣ୍ଣ ସିଂହ ପ୍ରଭୃତି ଅଧିକ୍ଷରେ ବସିଛନ୍ତି । ସମସ୍ତଙ୍କ ସହ ବାବି ବାବୁ ମୋର ପରିଚୟ କରାଇ ଦେଲାପରେ କହିଲେ - “ହଉ, ଆମେ ଲେଖା ହେଉଥିବା ସିନ୍ ଗୁଡ଼ିକ ଏଇଠି ସଜାଡ଼ି ନେବୁ ।”

ତା’ପରେ ସେଇଠୁ ସମସ୍ତେ ଡାଲିଗଲେ । ଜଣକ ତା’ ଦିଆ ଆଣିବା ପାଇଁ Order ଦେଇ ବାବିବାବୁ ଆଉ ମୁଁ ନାଟକ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସବିଶେଷ ଆଲୋଚନା କଲୁ । ନାଟକଟିକୁ ମୁଖ୍ୟତଃ ରାଜନୈତିକ ରୂପ ଦେବାପାଇଁ ଆଗ ଆମେ ତାର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପରେଖ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାରେ ଲାଗିପଡ଼ିଲୁ ।

ସେତେବେଳକୁ ଓଡ଼ିଶା ରାଜନୀତିରେ ଦୁର୍ନୀତି ଅତିମାତ୍ରାରେ ବ୍ୟାପି ଯାଇଥିଲାଣି । ତେଣୁ ଆମେ ଏ ଉତ୍କଳମଣି ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ଚରିତ୍ରକୁ ଏକ ପ୍ରତୀକ ଚରିତ୍ର ରୂପେ ଚିତ୍ରଣ କରି ନାଟକଟି ଲେଖିବା ପାଇଁ ଠିକ୍ କଲୁ । ତା’ପରେ ମୁଁ ହିନ୍ଦୀ ଟ୍ରେନିଂ ଛାତ୍ରାବାସରେ ନାଟକଟିକୁ ଲେଖିଚାଲିଲି । କିଛିଟା ଲେଖି ସାରିବା ପରେ ସେଇ ଦୃଶ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକକୁ ବାବି ବାବୁଙ୍କୁ ଦେଖେଇବା ପାଇଁ ରବିବାର ଦିନ ନେଇଯାଉଥିଲି ।

କିନ୍ତୁ ଲେଖାକାମ ଦ୍ରୁତ ଗତିରେ ଆଗେଇ ପାରିଲାନି । କାରଣ ବାବି ବାବୁ ଆଉ ଏକ ନୂଆ ନାଟକ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ରହିଗଲେ । ତା’ପରେ ସେ ଓଡ଼ିଆ ସିନେମା ଶୁଟିଂରେ କିଛି ମାସ ପାଇଁ ବାହାରକୁ ଡାଲିଗଲେ । ତେଣୁ ନାଟକଟି ମୁକ୍ତିଲାଭ କରିବାରେ ବର୍ଷେ ଉପରେ ବିଳମ୍ବ ହେଇଗଲା ।

୧୯୬୬ ସାଲ୍ ଏପ୍ରିଲ ୩୦ ତାରିଖ ଅପରାହ୍ନରେ ମୁଁ ହିନ୍ଦୀ ଟ୍ରେନିଂରୁ ଚିଲିକା ହେଇ ଭବାନୀପାଟଣା ଡାଲିଆସିଲି । କିନ୍ତୁ ବାବି ବାବୁଙ୍କ ସହ ଯୋଗାଯୋଗ ରକ୍ଷା କରୁଥିଲି । ସେ ତାଙ୍କ ସବୁ ଡିଠିରେ ଲେଖୁଥିଲେ - “ମୋର ସିନେମା କାମ ସରିଗଲେ ନାଟକଟି ନିଶ୍ଚୟ କରିବା । ସେଥିପାଇଁ ତମେ ବିଶେଷ ଅଧ୍ୟୟନ ହୁଅନି । ୧୯୮୮ ସାଲ୍ରେ ମୋର ଘର ପୋଡ଼ିଯିବାରୁ ମୋର ସମସ୍ତ ଡିଠିପତ୍ର ପୋଡ଼ିଗଲା । ତେଣୁ ବାବି ବାବୁଙ୍କର କୌଣସି ଗୋଟାଏ ଡିଠି ବି ମୁଁ ଏଠି ଉଦ୍ଧାର କରିପାରୁନି ।

୧୯୬୬ ସାଲ୍ ଅଗଷ୍ଟ ମାସର ଶେଷ ସପ୍ତାହରେ ତାଙ୍କଠୁଁ ମୁଁ ଖଣ୍ଡେ ଡିଠି ପାଇଲି । “ଶୀଘ୍ର ପାଣ୍ଡୁଲିପି ଧରି ଆସନ୍ତୁ । ଏଇ ନାଟକ ପରେ ଆପଣଙ୍କ ନାଟକ ହବ ।”

୧୯୬୭ ଅଗଷ୍ଟ ୧୫ ତାରିଖରେ ପୁରୀଠାରେ ଅନ୍ୟତମ ‘ଏ’ ଗ୍ରୁପ୍‌ରେ ମୋର ନାଟକ “ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣବିମ୍ବ” ମୁକ୍ତିଲାଭ କରି ପୁରୀରେ ଚାଲୁଥିଲା ।

ମୁଁ ଡିଓ ପାଇ “ଆଜି ଓ କାଲି” ପାଣ୍ଡୁଲିପିଟି ଧରି ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ କଟକ ଗଲି । ମୋର ପୌରାଣିକ ନାଟକ “ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣବିମ୍ବ” ‘ଏ’ ଗ୍ରୁପ୍ (ପୁରୀ)ରେ ହିନ୍ଦୁ ହେବାପରେ “ବି” ଗ୍ରୁପ୍‌ର ମାଲିକ ଏ ଲିଙ୍ଗରାଜ ନନ୍ଦ ଅତିଶୀଘ୍ର “ଆଜି ଓ କାଲି” ନାଟକଟିକୁ ମଞ୍ଚସ୍ଥ କରିବା ପାଇଁ ବିଶେଷ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ।

ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ଅନ୍ୟତମ ‘ବି’ ଗ୍ରୁପ୍‌ରେ ରହିଥିଲି ସେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଶା ତଥା “ବି” ଗ୍ରୁପ୍‌ର ପ୍ରଖ୍ୟାତ ଅଭିନେତ୍ରୀ ଲୀଳା ଦୁଲାଳୀ ମତେ ଯେପରି ଭାବରେ ବଡ଼ ଭଉଣୀର ସ୍ନେହ ଦେଇଥିଲେ, ତାକୁ ମୁଁ ‘ଏ’ ଜୀବନରେ କେବେ ଭୁଲିପାରିବିନି । ମୁଁ ରାତିରେ ନ ଖାଇ ଶୋଇପଡ଼ିଥିଲେ, ସେ ମତେ ଉଠେଇ ଖାଇବାକୁ ଦଉଥିଲେ । ମୋ ପାଇଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାବରେ ତରକାରୀ କରି ମତେ ବଳେଇ ବଳେଇ ଖାଇବାକୁ ଦଉଥିଲେ ।

ଖୁବ୍ ଯୋରସୋରରେ ରିହାରସାଲ୍ ଟ୍ୟାଲିଲା । ନିଜେ ବାବି ବାବୁ, ପାରନା, ମାଧବନୀ, ହାସ୍ୟାଭିନେତା ଏପୂର୍ଣ୍ଣ ସିଂହ, ବାବାଜୀ ବାବୁ, କେଶବ ବାବୁ, କୃଷ୍ଣା, ମାନଦା, ପ୍ରଭୃତି ବଛା ବଛା ଅଭିନେତା ଅଭିନେତ୍ରୀମାନେ ରୋଲ୍ କରିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ସହଯୋଗ, ସ୍ନେହ ଆଦରକୁ ମୁଁ କେବେବି ଭୁଲି ପାରିବିନି ।

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପ୍ରିୟନାଥ ମିଶ୍ର “ଆଜି ଓ କାଲି”ରେ ପ୍ରଧାନ ଖଳନାୟକ ସୂର୍ଯ୍ୟନାରାୟଣ ରୋଲ୍ କରୁଥିଲେ । ସେଇ ନାଟକର ରିହାରସାଲ୍ ବେଳର ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ଏବଂ ହୃଦୟସ୍ପର୍ଶୀ ଘଟଣା ଏବେ ବି ମୋର ସ୍ପଷ୍ଟ ମନେ ଅଛି ।

“ଆଜି ଓ କାଲି” ନାଟକଟି open ହବାକୁ ଆଉ ଜାମାରୁ ଚାରି/ପାଞ୍ଚ ଦିନ ଖଣ୍ଡେ ଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ରିହାରସାଲ୍ ଚାଲିଥିଲା । ରିହାରସାଲ୍ ସକାଳ ନ’ଟାରୁ ଆରମ୍ଭ ହେଇ ଗୋଟେ ଦି’ଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚାଲୁଥିଲା । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବାବିବାବୁଙ୍କ ବଳିଷ୍ଠ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନାରେ ଅଭିନେତା-ଅଭିନେତ୍ରୀମାନେ କଠିନ ପରିଶ୍ରମ କରୁଥିଲେ ନାଟକଟିକୁ ସର୍ବାଙ୍ଗ ସୁନ୍ଦର କରିବା ପାଇଁ ।

ଦିନକର ଘଟଣା । ଖଳନାୟକ ସୂର୍ଯ୍ୟନାରାୟଣ ରୋଲ୍ କରୁଥିବା ଶ୍ରୀ ପ୍ରିୟନାଥ ମିଶ୍ର ନାଟକର କ୍ଲାଉମେଣ୍ଟ ଦୃଶ୍ୟର ରିହାରସେଲ୍ କରୁଥିଲେ । କ୍ଲାଉମେଣ୍ଟ ସିନିଟି ଭଲ ନ ହେବାରୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ-ଅଭିନେତା ପାରବାବୁଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ନିଜ ଅଭିନୟ ସେତେଟା ଭଲ ଲାଗିଲାନି । ତେଣୁ ସେ ସ୍ୱତଃପ୍ରବୃତ୍ତ ଭାବରେ ଆଉ କେତେଥର ରିହାରସାଲ୍ କରିବାପାଇଁ ବାବି ବାବୁଙ୍କୁ କହିଲେ । ବାବି ବାବୁ ବା କାହିଁକି ଆପତ୍ତି କରନ୍ତେ ।

ଏକେତ କ୍ଲାଇମେକ୍ସ ସିନ୍ । ତା'ପରେ ପୁଣି ସାତ ଆଠ ଥର ରିହାରସଲ୍ କରିବା ପରେ ପୀରବାବୁ ଏକ୍ବାରକେ ହାଲିଆ ହେଇଗଲେ । ଯେମିତି ରିହାରସାଲ୍ ସରିବି, ପେଣ୍ଡାଲରେ ଗୋଟାଏ କୋଣକୁ ରଖାଯାଇଥିବା ପାଣି ମାଠିଆଟା ଟେକି ଆଣି ଢଳ ଢଳ କରି ଆଗ ପାଣି ପି'ଗଲେ । ତା'ପରେ ମାଠିଆଟିକୁ ଯଥା ସ୍ଥାନରେ ରଖିଦେଇ ପାଁଗାଳି ପଡ଼ିଗଲେ ସେଇ ପାଖରେ ପଡ଼ିଥିବା ଗୋଟାଏ arm-chair ଆର୍ମ୍‌ଚେୟାର ଉପରେ ।

ଏଣେ ରହାରସାଲ୍ ପୂରା ଦମ୍‌ରେ ଚାଲିଥାଏ । ଏଇଟା ଠିକ୍ ସମୟ ଭାବି ମୁଁ ଯାଇ ପୀରବାବୁଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କରି କହିଲି - “ସାର, ସିନ୍‌ଟା କିମିତି ଲାଗିଲା ?”

ସେ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ କହିଲେ - “ଖୁବ୍ ଭଲ ହେଉଛି । ମୁଁ ତମକୁ ଆଶୀର୍ବାଦ କରୁଛି, ଲେଖନୀ ତମର ବକ୍ତ୍ର ହଉ । ଭବିଷ୍ୟତରେ ତମେ ଯାଉଁ ଆହୁରି ଭଲ ନାଟକ ସୃଷ୍ଟିକର ।”

ତା'ପରେ ମୁଁ ମୋ ପରିବ୍ରାଜ ଦେଇ ଅତୀତରେ ଏକକାରମ ମିଶ୍ରଙ୍କ ଜରିଆରେ ତାଙ୍କୁ ଖଣ୍ଡେ ନାଟକ ଦେଖିଥିଲି ଓ ତାକୁ ସେ ନ ପଡ଼ି ଫେରାଇ ଦେଖିଥିଲେ ବୋଲି କହିଲି ।

ପ୍ରିୟନାଥ ମିଶ୍ର ଜଣେ ଅତି ଚତୁର ଲୋକ । ପୁଣି ଅନେକ ଦିନ ଧରି ଅନେକ ପ୍ରକାରର ନାଟକ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ଦେବା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଅଭିନୟ ବି କରି ଆସିଛନ୍ତି । ତେଣୁ କଥାରେ ତାଙ୍କୁ ଚପିଯିବା ମୋ ଭାବି ଜଣେ ଯୁବକ ପକ୍ଷରେ ଅତି ସହଜ ବ୍ୟପାର ନଥିଲା ।

ମୋ କଥା ଶୁଣି ସେ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଉତ୍ତର ଦେଲେ - “ମୁଁ ଅତୀତରେ ସେତକ କରି ନଥିଲେ ଆଜି ତମେ କ'ଣ ଏତକ ଲେଖି ପାରିଥାନ୍ତି କି ?

ଏତକ କହି ସେ ମୋ ମନ ଆଉ ହୃଦୟ ଜୟ କରିଗଲେ ସବୁଦିନ ପାଇଁ ।

ଜନତା ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ ଓ ଶ୍ରୀ ଶରତ୍ ମହାନ୍ତି

ମୋର ଦି'ଟା ନାଟକ “ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣତମ୍ବା” ଓ “ଆଜି ଓ କାଲି” ଯଥାକ୍ରମେ ଅଳ୍ପପୂର୍ଣ୍ଣା ‘ଏ’ ଏବଂ ‘ବି’ ଗ୍ରୁପ୍‌ରେ ଚାଲି ମତେ ନାଟ୍ୟକାର ଭାବରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରି ଦେଇଥିଲା । ବାକୀ ରହିଲା ଅନ୍ୟତମ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ନାଟ୍ୟସଂସ୍ଥା “ଜନତା ରଙ୍ଗ ମଞ୍ଚ” । ‘ଏ’ ଓ ‘ବି’ ଗ୍ରୁପ୍‌ରେ ନାଟକ ଦି'ଟା ହେବା ଆଗରୁ ମୋର ସୁହୃଦ ରାଜୁ ବାବୁ ଓ ବନ୍ଧୁ ଲିଙ୍ଗରାଜ ପଣ୍ଡା “ଜନତା ରଙ୍ଗ ମଞ୍ଚ”ର ଅନ୍ୟତମ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଶ୍ରୀ ନଟବର ସେଣଙ୍କ ସହିତ ପରିବ୍ରାଜ କରାଇଦେଇ ମୋର ଖଣ୍ଡେ ନାଟକ କରିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କଲେ ।

ନଟବର ବାବୁ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ହଁ କଲେ । ମୁଁ ଗୋଟାଏ ଭଲଦିନ ଦେଖି ନାଟକର କାହାଣୀଟିଏ ଲେଖି ତାଙ୍କୁ ଶୁଣେଇଲି ।

କାହାଣୀଟି ଶୁଣି ସେ ଖୁବ୍ ପସନ୍ଦ କଲେ । ଆମେ ବିହେଁ ଆଲୋଚନା କରି ସିନ୍ ଟାଟ୍ କଲୁ । ମୁଁ ସେଇ ହିସାବରେ ନାଟକ ଲେଖା ଆରମ୍ଭ କଲି । ମୁଁ ସେତେବେଳେ ଚହୁଥିଲି ବାଙ୍କାବଜାରରେ ଥିବା ଧର୍ମଶାଳାର ଗୋଟାଏ କୋଠାରେ । ସେଇଠି ବୀରମ୍ଭାର ଛେବି ଦ୍ଵାରା ସେଇ ଧର୍ମଶାଳାର ମ୍ୟାନେଜର ମହାରାଜ'ଙ୍କର (ଠିକ୍ ସେଇ ଧର୍ମଶାଳା ସାମ୍ନାରେ ତାଙ୍କର ଗୋଟାଏ ହୋଟେଲ ଥିଲା । ତାଙ୍କ ନାଁଟି ଆଜି ମୋର ମନେପଡ଼ୁନି) ଓ ସହକାରୀ ମ୍ୟାନେଜର ଶ୍ରୀ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦଙ୍କ ସହ ମୋର ଖୁବ୍ ଭଲଭାବରେ ଚିହ୍ନ ପରିଚୟ ହେଇଗଲା ।

ତା'ପୂର୍ବରୁ ରାଜୁବାବୁ ଓ ଲିଙ୍ଗରାଜ ପଣ୍ଡା, ମୁଁ ତାଙ୍କର ଖାସ୍ ଲୋକ ବୋଲି ମହାରାଜ ଓ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦଙ୍କୁ କହିଦେଇଥିଲେ । ସେଇ ହିସାବରେ ସହକାରୀ ପରିତ୍ରାଙ୍କ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ମୋର ଖୁବ୍ ଭଲଭାବରେ ଯତ୍ନ ନେଇଥିଲେ । ଏଣିକି ମୁଁ କଟକ ଗଲେ ରହୁଥିଲି ସେଇ ଧର୍ମଶାଳାରେ । ଫଳରେ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦଙ୍କ ସହ ମୋର ବହୁତା ଖୁବ୍ ଭଲ ଭାବରେ ଜମି ଯାଇଥିଲା ।

ବାଙ୍କା ବଜାରରେ, ଠିକ୍ ଧର୍ମଶାଳାକୁ ଲାଗି ପୂର୍ବ ଦିଗକୁ ଅଛି “ଜନତା ରଙ୍ଗ ମଞ୍ଚ” । ଏବେ ଖାଲି ଭଙ୍ଗା ମଞ୍ଚଟି କଳା-ସଂସ୍କୃତିର ପ୍ରତୀକ ବା ମୂଳସାକ୍ଷୀ ହେଇ ସେମିତି ପଡ଼ି ରହିଛି ।

ସେଇ ଧର୍ମଶାଳା ସାମ୍ନା ବାରଣ୍ଡା ଉପରେ ଥିଲା ଅନେକ ଦୋକାନ । ସେ ଭିତରୁ ଲିଙ୍ଗରାଜ ପଣ୍ଡାଙ୍କ ବହି ଦୋକାନ ବି ଥିଲା ଅନ୍ୟତମ । ଏବେ ବି ପଣ୍ଡାବାବୁଙ୍କୁ ଧରି ସେଇ ବହି ଦୋକାନଟା ସେମିତି ଅଛି ।

ସେ ଯାହା ହଉ, ମୁଁ କଟକ ଗଲେ ଆଗ ଯାଉଥିଲି ଲିଙ୍ଗରାଜଙ୍କ ଦୋକାନକୁ । ସେଇଠି ଘଣ୍ଟେ ଅଧେ ବସିଲା ପରେ ଯାଇ ଯୁଆଡ଼େ ଯିବା କଥା ଯାଉଥିଲି ।

ହଁ, ଜନତା ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ ପାଇଁ ମୁଁ ନାଟକ ଲେଖି ଚାଲିଲି । ଦିନେ ମୋ ନାଟକରେ ପ୍ରଥମାର୍ଦ୍ଧ ସମସ୍ତଙ୍କ ସାମ୍ନାରେ ପେଣ୍ଡାଲ ଉପରେ ବସି ମୁଁ ପଢ଼ି ଚାଲିଲି । ତା'ର କିଛି ମାସ ଆଗରୁ କଟକର ଗୋଟାଏ ସୌଖୀନ ନାଟ୍ୟସଂସ୍ଥା ମୋ ନାଟକ “ସଂଘର୍ଷ” କୁଆଡ଼େ ଦି'ରାତି ପାଇଁ ଜନତା ରଙ୍ଗ ମଞ୍ଚକୁ ଉଡ଼ାରେ ନେଇ ମଞ୍ଚସ୍ଥ କରିଥିଲେ । ସେ ନାଟକଟିକୁ ଦେଖୁଥିଲେ ଜଣେ ସୌଖୀନ ଅଭିନେତା ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ମିଶ୍ର । ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ବାବୁ ସେତେବେଳେ ଶିଳ୍ପ ବିଭାଗର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକଙ୍କ ଷ୍ଟେନୋ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଅଭିନୟ ପ୍ରତି ସୌକ ଥିବାରୁ ସେ ପ୍ରାୟ “ଜନତା ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ”ର କେତେକ ନାଟକରେ ମଝିରେ ମଝିରେ ଅଭିନୟ କରି ମନର ସାଥ ମେଣ୍ଟାଉଥିଲେ ।

ନାଟକଟିର ପ୍ରଥମାର୍ଦ୍ଧ ଶୁଣିସାରିଲା ପରେ ସେ ମୋ ମୁହଁ ଉପରେ ରୋକଠୋକ୍ ଭାବରେ ପଚାରିଲେ - “ଆପଣ ସଂଘର୍ଷ ନାଟକର ଲେଖକ ତି ?” ମୁଁ “ହଁ” କଲି ।

ତାପରେ ସେ କହିଲେ - “ଆପଣଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ନାଟକ ଲେଖା କେବେ ହେଉପାରିବନି । ମୁଁ “ସଂଘର୍ଷ” ନାଟକ ଦେଖିବି । ସେଇଟା ଗୋଟିଏ ନାଟକ ନୁହେଁତ, ନାଟକର ଗୋଟିଏ ମାଦଳା ପାଞ୍ଜି ।” “ତା’ପରେ ଏ’ଯୋଗ ନାଟକଟି ବର୍ତ୍ତମାନ ପଢ଼ିଲେ, ତାକୁ ମଞ୍ଚସ୍ଥ କଲେ ଖାଲି ଡେଲା ମାଡ଼ ଖାଇବା ହିଁ ସାର ହବ ।”

ତାଙ୍କର ଏଇ କଟୁ ମନ୍ତବ୍ୟ ଶୁଣି ସେଇଠି ଉପସ୍ଥିତ ଥିବା ନଟବାବୁ, ଶରତ ମହାନ୍ତି, ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ବାବୁ, ଶ୍ରୀ ଦାସ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ପାଟି ଫିଟିଲାନି । ମୋ ମନର ଅବସ୍ଥା ନ କହିବାହିଁ ଭଲ । ସେତେବେଳକୁ ପ୍ରାୟ ବାରଟା ବାଜିବା ଉପରେ । ସମସ୍ତେ ସେଇଠୁ ଖସି ଯିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଶେଷକୁ ମୁଁ ଆଉ ନଟବାବୁ ରହିଗଲୁ । ବଡ଼ କଷ୍ଟରେ ନଟବାବୁ କହିଲେ - “ଆଉ କ’ଣ କରିବା ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ବାବୁ । ଆପଣଙ୍କୁ ତ ମୁଁ ‘ଜନତା ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ’ ଭଳି ଗୋଟାଏ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ ଗୋଟାଏ ସୁଯୋଗ ଦେଇଥିଲି । ଆପଣତ ଲେଖିପାରିଲେନି । ଆମର ଏତେ ପରିଶ୍ରମ ବୁଆ ଗଲା । ହଉ, ଆପଣ ଯା’ନ୍ତୁ ।”

କହିଦେଇ ସେ ଉଠି ଚାଲିଗଲେ । ମତେ ବି ସେଠି ଆଉ ଏକ ସେକେଣ୍ଡ ରହିବାକୁ ଭରସା ହେଲାନି । ମୁଁ ବି ମଞ୍ଚ ବାହାରକୁ ଚାଲିଆସିଲି । ଆଖିରେ ମୋର ଲୁହ ଜଳେଇ ଆସିଲା । ଫେରି ଆସି ରାଜୁ ବାବୁ କିମ୍ବା ଲିଙ୍ଗରାଜବାବୁଙ୍କୁ କିଛି କହି ପାରିଲିନି । କ’ଣ ବା କହନ୍ତି ? ସେତେବେଳକୁ ମୋର ନାଟକ ରାଜ୍ୟ-ମାଳା, ଇନ୍ଦ୍ରିଭୂଷ, ସିନ୍ଦୂରଗୋପା, ସଂଘର୍ଷ ଓ ଧରମ ପୁଅ ଭବାନୀପାଟଣାରେ ମଞ୍ଚସ୍ଥ ହୋଇ ଛପା ହୋଇ ସାରିଥିଲାଣି । ତା’ଛଡ଼ା “ବନ୍ଦିନୀ” ଓ “କଳା ବଉଦ” ନାଟକ ଦି’ଟା ବି ଭବାନୀପାଟଣାରେ ମଞ୍ଚସ୍ଥ ହୋଇ ଖୁବ୍ ଭଲ ନାଁ କରିଥିଲା । ଅଥଚ-

ମୁଁ ଲେଖୁଥିବା ନୂଆ ନାଟକଟିର କାହାଣୀଟି ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ନଟବର ସେଣଙ୍କ ସହ ଆଲୋଚନା କରି ଚୂଡ଼ାନ୍ତ କରିଥିଲି । ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ଦୃଶ୍ୟ ଲେଖି ତାଙ୍କୁ ପଢ଼ିଶୁଣାଉଥିଲି । ସେ ଶୁଣି ସାରି ମତେ ଆଗେଇ ଯିବାକୁ କହିଥିଲେ । ସେଇ ହିସାବରେ ମୁଁ ନାଟକର ପ୍ରଥମାର୍ଦ୍ଧ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲେଖିସାରିଥିଲି । ଅଥଚ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ବାବୁ ତାଙ୍କୁ କେଇଟା ମାଡ଼ ଧାଡ଼ିରେ ନାପସନ୍ଦ କରିଦେଲେ ।

ସେଇ ଦିନଠୁଁ ମୁଁ ଚାଣକ୍ୟଙ୍କ ଭଳି ମନେ ମନେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କଲି - “ଦିନେ ନା ଦିନେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ତିନୋଟି ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ ମୁଁ ମୋ ନାଟକ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ କରେଇବି । ସେତକ ନ କଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପିଲା ନୁହେଁ ।

ସେଇ ଦିନଠୁଁ ଆହୁରି ଭଲ ଭାବରେ ନାଟକ ଲେଖିବା ପାଇଁ ନିଜକୁ ମୁଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାରେ ଲାଗିଲି । ଏଅଶ୍ଵିନୀ ଘୋଷ, ଏକବିଂଶ୍ର ଏକାଦଶରୀ ପଞ୍ଚନାୟକ, ଏକାର୍ତ୍ତିକ

ଘୋଷ, ଏ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର, ଉଞ୍ଜକିଶୋର ପଟ୍ଟନାୟକ, ଗୋପାଳ ଛୋଟରାୟ ଓ ଏକମଳ ମହାନ୍ତି, ଆନନ୍ଦ ଶଙ୍କର ଦାସ, ଭୁବନେଶ୍ୱର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଲିଖିତ ସମସ୍ତ ନାଟକ କିଣିଆଣି ପଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲି । ତା’ପରେ ଲେଖିଲି କଟକସ୍ଥିତ ‘ବି’ ଗ୍ରୁପ୍ ପାଇଁ “ଆଜି ଓ କାଲି” ଏବଂ ପୁରୀର ‘ଏ’ ଗ୍ରୁପ୍ ପାଇଁ “ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଚଂପା” । ଏ’ଦିଗ ନାଟକ ଲେଖି ମୁଁ ଓଡ଼ିଶାରେ ଖୁବ୍ ନାଁ’ଜଲି ।

ତା’ପର ବର୍ଷ ଅର୍ଥାତ୍ ୧୯୬୮ ସାଲର ଜୁଲାଇ ମାସରେ ହଠାତ୍ ଲିଙ୍ଗରାଜ ପଣ୍ଡାଙ୍କ ଦୋକାନରେ ଦେଖା ହୋଇଗଲା ଜନତା ରଙ୍ଗମଞ୍ଚର ବିଶିଷ୍ଟ ହାସ୍ୟ ଅଭିନେତା ତଥା ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଶରତ ମହାନ୍ତିଙ୍କ ସହ । ସେ ସମୟ ପାଇଲେ ଆସି ପଣ୍ଡାବାବୁଙ୍କ ବହି ଦୋକାନରେ ବସୁଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଦୋକାନାରୁ ବହି ଖଣ୍ଡେ ଖଣ୍ଡେ ନେଇ ପଢ଼ାପଢ଼ି କରୁଥିଲେ । ମୋର କେତେଖଣ୍ଡ ଡିଟେକ୍ଟିଭ୍ ବହି ବି ସେ ପଢ଼ି ସାରିଥିଲେ ।

ଯଦିଓ ତାଙ୍କ ସହ ମୋର ଦି’ ବର୍ଷ ତଳେ ଜନତା ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ ଦେଖା ହୋଇଥିଲା, ତଥାପି ସେ ମତେ ଚିହ୍ନିପାରିଲେନି । ସେତେବେଳକୁ ସେ ‘ବି’ ଗ୍ରୁପ୍‌ର ଏ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସିଂହ ଓ ‘ଏ’ ଗ୍ରୁପ୍‌ର ବୁଲ୍‌ବୁଲ୍‌ଙ୍କ ଭଳି ଜନତା ରଙ୍ଗମଞ୍ଚର ଜଣେ ବିଶିଷ୍ଟ ହାସ୍ୟାଭିନେତା ଥିଲେ । ପୁଣି ସେତେବେଳକୁ ବିଶିଷ୍ଟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ- ଅଭିନେତା ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନିରଞ୍ଜନ ଶତପଥୀ ଜନତା ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ ଛାଡ଼ି L.I.C. ରେ ଚାକିରି କରିବାକୁ ଚାଲିଯାଇଥିଲେ । ତେଣୁ ଶରତ ବାବୁ ଏ’ଭିତରେ ହୋଇଯାଇଥିଲେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ମତେ ଆଉ ଚିହ୍ନିବା ଅବସ୍ଥାରେ ନ ଥିଲେ ।

ବନ୍ଧୁ ଲିଙ୍ଗରାଜ ପଣ୍ଡା “ଆଜି ଓ କାଲି” ଏବଂ “ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଚଂପା”ର ନାଟ୍ୟକାର ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ରଥ ବୋଲି ତାଙ୍କ ସହିତ ମତେ ଚିହ୍ନେଇ ଦେଲେ । ମୋର ପରିଚୟ ପାଇବା କ୍ଷଣି ଶରତ ବାବୁ ବହୁତ ଖୁସି ହୋଇଗଲେ । ସାମାନ୍ୟ କିଛି ଔପଚାରିକ କଥାବାର୍ତ୍ତା ପରେ ନାଟକ ଉପରେ ଚାଲିଲା ଚର୍ଚ୍ଚା । ସେତେବେଳକୁ ଦିନ ଗୋଟାଏ । ସେ ମତେ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଡାକି ନେଇ ଚାଲିଗଲେ ତାଙ୍କ ଅଫିସ୍‌କି । ସେଇଠି ଆମେ ଦିହେଁ ବସିଲୁ ।

ଶରତ ବାବୁ “ଜନତା ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ” ପାଇଁ ଖଣ୍ଡେ ରହସ୍ୟ ନାଟକ ଲେଖିବା ପାଇଁ ମତେ ଅନୁରୋଧ କଲେ । ତାଙ୍କ ଅନୁରୋଧ ରକ୍ଷାକରି ମୁଁ ଲେଖିଲି ରହସ୍ୟ ନାଟକ “କାହାର ଛାଇ” ।

ନାଟକଟି ଲେଖା ଚାଲିବା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ରିହାର୍‌ସାଲ୍ ବି ଚାଲିଲା । Stage ପୂର୍ବ ଦିନ ଜନତା ରଙ୍ଗମଞ୍ଚର କେତେଜଣ ଶୁଭେଚ୍ଛୁ ତଥା ଭୂତପୂର୍ବ ନାଟ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ନିରଞ୍ଜନ ଶତପଥୀଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି ଡକାଗଲା Stage rehearsal ଦେଖିବା ପାଇଁ ।

ରିହାର୍‌ସାଲ୍ ଦେଖିସାରିବା ପରେ ନିରଞ୍ଜନ ଶତପଥୀ ତାଙ୍କ ମତାମତ ଦେବାକୁ ଯାଇ କହିଲେ - “ହୁରୁ, ଏଇଟା ଗୋଟିଏ ନାଟକ ! ଏଇଟା ପୁଣି ହବ ଜନତା ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ ! ବୁଝିଲୁ ଶରତ୍, ପ୍ରଥମ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ ଯାହା ଲୋକେ ଆସିଥିବେ, ସେମାନେ କେବଳ ଦେଖିବେ । ତା’ବି ପୂରା ନୁହେଁ, ଅଧାରୁ ହଲ୍ ଖାଲି ହୋଇଯିବାର ସମ୍ଭାବନା ବି ଅଛି । “ଜନତା ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ”ର ଐତିହ୍ୟକୁ ଚାହିଁ ଏ’ଭଳି ଗୋଟାଏ ଶିକ୍ଷା ଧରଣର ନାଟକ ଟେକ୍‌ଅପ୍ କରିବା ତୋ ପକ୍ଷରେ ଆଦୌ ଉଚିତ୍ ହେଲାନି ।

ବଡ଼ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କଥା । ଦି’ଦି’ଟା ହିଁ ନାଟକ ଲେଖି ସାରିଲା ପରେ ବି ମତେ underestimate କରିବା ସ୍ୱଭାବ ସେଠିକାର ନାଟ୍ୟବିତ୍‌ମାନଙ୍କର କେବେ ଗଲାନି । ନିରଞ୍ଜନ ବାବୁଙ୍କ କହୁ ମନ୍ତବ୍ୟ ଶୁଣି ଏଥର ମୁଁ କିନ୍ତୁ ହତାଶରେ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ି ନଥିଲି । କାରଣ ଆଗରୁ ମୁଁ ନାଟ୍ୟଜଗତରେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ନୂଆ ନଥିଲି । ତେଣୁ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଉତ୍ତର ଦେଲି- “ଆଜ୍ଞା, ନାଟକଟି କାଲି Open ହେବ । ତେଣୁ ଆପଣଙ୍କ ପରାମର୍ଶ ନେଇ ନାଟକଟିର କୌଣସି ଅଂଶ କିମ୍ବା ଦୃଶ୍ୟର ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବା ଆଦୌ ସମ୍ଭବ ନୁହଁ । ଯାହା ହବ ଦେଖାଯିବ । କିନ୍ତୁ ମୋର ଗୋଟାଏ କଥା ମନେ ରଖନ୍ତୁ । ଆପଣ ହିଁ ଏ ନାଟକଟିକୁ ଅତି କମ୍‌ରେ ଦଶ ବାରଥର ଦେଖିବେ ।”

ମୋ କଥା ଶୁଣି ସେ କିଛି କହିଲେନି । ବୋଧେ’ ମୋ ସାଙ୍ଗେ ବିଶେଷ ଯୁକ୍ତିତର୍କ କରିବାକୁ ସେ ଚାହିଁଲେନି । ତା’ପରେ ସେ ଚାଲିଗଲେ । Stage Rehearsal ବି ସରିଗଲା । ଯିଏ ଯୁଆଡ଼େ ଚାଲିଗଲେ । ମୁଁ ବସାକୁ ଫେରି ଆସି ନାଟକର ପାଣ୍ଡୁଲିପିଟି ପୁଣି ପଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲି ।

ନାଟକଟିକୁ ପୁଣିଥରେ ପୂରାପୂରି ପଢ଼ିସାରିଲା ପରେ ମୋର କାହିଁକି ମନ ଡାକିଲା ମଝିରେ ଗୋଟାଏ ଦୃଶ୍ୟ ପୂରାପୂରି ବଦଳେଇ ଦେବାକୁ । ସେଇ ହିସାବରେ ଦୃଶ୍ୟଟି ରାତାରାତି ଲାଗିପଡ଼ି ପୁଣି ଲେଖିଲି । ଲେଖା ସରିଲା ବେଳକୁ ରାତି ଦି’ଟା ।

ସକାଳୁ ଉଠି, ନିତ୍ୟକର୍ମ ସାରି, ସେଇ ବଦଳେଇ ଦେଇଥିବା ଦୃଶ୍ୟଟି ଧରି ଶରତ୍ ବାବୁଙ୍କ ପାଖକୁ ଗଲି । ସେ ପଢ଼ି ପସନ୍ଦ କଲେ ଏବଂ ସେଇ ଦୃଶ୍ୟରେ ଥିବା ଅଭିନେତା ଅଭିନେତ୍ରୀଙ୍କି ତକେଇ ଦି’ଦିନିଆର Rehearsal ବି କରେଇଦେଲେ ।

ନାଟକର ସାମାନ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତନକୁ ସମସ୍ତେ ପସନ୍ଦ ବି କଲେ ।

Opening Night. ଉଦ୍‌ଘାଟନ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ । କଳାହାଣ୍ଡି ଜିଲ୍ଲାର ସୁଯୋଗ୍ୟ ସନ୍ତାନ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଦୟାନିଧି ନାୟକ ସେତେବେଳେ ଥିଲେ ଓଡ଼ିଶାର କ୍ୟାବିନେଟ୍ ମନ୍ତ୍ରୀ । ନାଟକଟି ଉଦ୍‌ଘାଟନ କରିବାପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ଡକାଯାଇଥିଲା । ସେ ଆସି ଠିକ୍ ସମୟରେ ନାଟକଟିକୁ

ଉଦ୍‌ଘାଟନ କଲେ । ନାଟକ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ହଲ୍ ଭିତରେ ଚରମ ନୀରବତା, ସୋରିଷ ପକେଇଲେ ବି ଶବ୍ଦ ହବ ।

କେତେବେଳେ ଯେ interval ହୋଇଗଲା କେହି ବି ଜାଣିପାରିଲେନି । ସମସ୍ତ ଦର୍ଶକ ବାହାରକୁ ଚାଲିଆସିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ମୁଁ ବି ଆସିଲି । ହଲ୍ ବାହାରେ, ଠାଏ ଠାଏ ଦର୍ଶକମାନେ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ନାଟକରେ ପ୍ରକୃତ ‘ଖୁନୀ ଆସାମୀ’ କିଏ ହୋଇପାରେ, ଚର୍ଚ୍ଚାରେ ଲାଗିଥିଲେ । ନାନା ମୁନିଙ୍କ ନାନା ମତ ଭଳି ବିଭିନ୍ନ ଦର୍ଶକଙ୍କର ବିଭିନ୍ନ ମତ ପ୍ରକାଶ ପାଉଥିଲା । ମୁଁ ବୁଲି ବୁଲି ଶୁଣୁଥିଲି । ନାଟକର ଯୋଡ଼ ଚରିତ୍ରଟି ପ୍ରକୃତ ଖୁନୀ, ତାର ନାଁ କିନ୍ତୁ ଭୁଲ୍‌ରେ ବି କେହି ଧରୁନଥିଲେ ।

ଅଧିକାଂଶ ଦର୍ଶକ ନାଟକରେ ରଖାଯାଇଥିବା suspense କୁ ଖୁବ୍ ପ୍ରଶଂସା କରୁଥିଲେ । କେହି କେହି କହିବାର ବି ମୁଁ ଶୁଣିଲି - “ଆରେ, ‘ଆଜି ଓ କାଲି’ ଆଉ ‘ସର୍ବତ୍ର’ ଭାବି ଦି’ତା ହିଁ ନାଟକର ନାଟ୍ୟକାର ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ରଥ ଯାକୁ ଲେଖିଟି । କ’ଣ ଖେଳ ନା’ତାମସା କଥା ହୋଇଛି ।”

କବି ରବି ସିଂ ବି ଆସିଥିଲେ ତ୍ରାମା ଦେଖୁ । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି ଆଣିଥିଲି । ସେ ବାହାରକୁ ସିଗାରେଟ୍ ଟାଣି ଟାଣି ଆସି ମତେ କହିଲେ - “କି ସସ୍ପେନ୍ସ ରଖିତ ହୋ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ବାବୁ । ମୋ ଭାବି ଲୋକ ତ ପୁଣି ଏ ଯାଏଁ ନାଟକର ଅସଲି ଖୁନୀ ଆସାମୀ କିଏ ଧରିପାରିନି, ଆଉ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ କଥା ତ ଛାଡ଼ । ହେଲେ ତମେ ପ୍ରକୃତରେ ନାଟକର ଖୁନୀ ଆସାମୀ କିଏ କୁହନି । ଜାଣି ଦେଲେ ନାଟକର ମଜାଟା ଚାଲିଯିବ ।”

ବେଲ୍ ବାଜିଲା । ସମସ୍ତେ ପୁଣି ଯାଇ, ନିଜ ନିଜ ସିଟ୍‌ରେ ବସି ଚୁପ୍ ଚାପ୍ ନାଟକ ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ନାଟକଟିର ଶେଷ ଦୃଶ୍ୟରେ ଯେତେବେଳେ ଅସଲି ଖୁନୀ ଧରାପଡ଼ିଲା ଦର୍ଶକମାନେ ସ୍ତମ୍ଭାବୃତ ହୋଇଗଲେ । ତା’ପରେ ପାଞ୍ଚ ମିନିଟ୍ ଯାଏ ବିପୁଳ କରତାଳିରେ ହଲ୍‌ଟି ଫାଟିପଡ଼ିଲା । ନାଟକ ସରିଲା । ସମସ୍ତେ ବାହାରକୁ ଆସିଲେ । ମୁଁ ବି ଆସିଲି ।

ମତେ ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଆମ ମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଦୟାନିଧି ନାୟକ ଆନନ୍ଦରେ କୁଣ୍ଡେଇ ପକେଇ ପ୍ରଶଂସାରେ ଅଜାଡ଼ି ଦେଇଗଲେ । ସେଠି ଛିଡ଼ା ହୋଇଥିବା ତାଙ୍କ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ସହ ମୋର ପରିଚୟ ବି କରାଇ ଦେଲେ ।

ଯେତେବେଳେ ଦର୍ଶକମାନେ ଜାଣିଲେ ଯେ ମୁଁ ହଉଟି ସେଇ ନାଟକର ନାଟ୍ୟକାର, ମୋ ଚାରିପଟେ ସମସ୍ତେ ଘେରିଗଲେ । ଅନ୍ୟମାନେ ଠେଲିପେଲି ହୋଇ ମତେ ଦେଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ ।

ହଠାତ୍ ଭିଡ଼ ଠେଲି କବି ବନ୍ଧୁ ରବି ସିଂ ଆସି ମୋ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚି କହିଲେ - “ତମେ ମଲ୍‌ନି । ଏଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ଆଉ ଦାମିକା ନାଟକ ସବୁ ଲେଖି ପାରୁଛ, ହେଲେ

ଶସ୍ତ୍ରା ତିରେକ୍ତିର ବହି ଗୁଡ଼େ କିଆଁ ଲେଖୁଟ ? ଖବରଦାର, ଏଣିକି ଯଦି ତମେ ନାଟକଛଡ଼ା ଶସ୍ତ୍ରା ତିରେକ୍ତିର ବହି ଲେଖୁବା କଥା ଶୁଣିବି କିମ୍ବା ଜାଣିବି, ତେବେ ତମକୁ ଏଇ ବାଙ୍କାବଜାର, ବିନୋଦବିହାରୀ ଆଉ ବାଲୁବଜାର ମଡ଼େଇ ଦେବିନି ।”

ବାସ୍ତବିକ୍ ବନ୍ଧୁ କବି ରବି ସିଂହ ମୋ ଲେଖାର ମୋଡ଼ ବଦଳେଇ ଦେଇଥିଲେ ବୋଲି କହିଲେ ବିଶେଷ କିଛି ଭୁଲ୍ ହବନି । ସେଇ ଦିନଠୁଁ, ଠିକ୍ ସେଇ ଦିନଠୁଁ ମୁଁ ଉପନ୍ୟାସ ଆଉ ତିରେକ୍ତିର ଲେଖୁବା ଏକଦମ୍ ଛାଡ଼ିଦେଲି । କେବଳ ସେଇଥିପାଇଁ ହିଁ ମୋର ଜଙ୍ଗଲୀ ସିରିକ୍ଟା ଅଧାରେ ହିଁ (ପାଞ୍ଚଖଣ୍ଡରେ) ରହିଗଲା ।

ଏଣିକି ନାଟକ ଲେଖାରେ ହିଁ ମନ ଦେଲି । ଲେଖି ଚାଲିଲି ଗୋଟାଏ ପରେ ଗୋଟାଏ ଭଲ ଆଉ ହିଁ ନାଟକ ।

“କାହାର ଛାଇ” ନାଟକ ଲେଖିବା ପୂର୍ବରୁ ଲେଖିଥିଲି ଓଠିଶାର ସବୁଠୁ ସୁପର ହିଁ ନାଟକ “ପଳାତକ” । ସେଇ ନାଟକଟି ଆମ ବିଜୟା କ୍ଲବ୍ ଦ୍ଵାରା ଭବାନୀପାଟଣାରେ ମଞ୍ଚସ୍ଥ ହେଲା ପରେ ତାକୁ ପ୍ରକାଶ କରିବା ପାଇଁ ଦେଇଥିଲି ବନ୍ଧୁ ଲିଙ୍ଗରାଜ ପଣ୍ଡାଙ୍କୁ । କିନ୍ତୁ ବଡ଼ ଦୁଃଖର ସହିତ କହିବି ଯେ “ପଳାତକ” ନାଟକର ପାଣ୍ଡୁଲିପିଟିକୁ ଦୋକାନ ସାମ୍ରାଜ୍ୟରେ ପଡ଼ିଥିବା ବେଞ୍ଚରେ ରଖିଦେଇ ପାଖ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ହୋଟେଲକୁ ସେ ଚା ଖାଇବା ପାଇଁ ଯାଇଥିଲେ । ହଠାତ୍ ଗୋଟାଏ ଗାଈ କୁଆଡ଼ୁ ଆସି ରଖା ହୋଇଥିବା ନାଟକର ପାଣ୍ଡୁଲିପିରୁ ଅଧେ ନେଇ ଖାଇବାକୁ ଲାଗିଲା । ପରେ ପରେ ପାଣ୍ଡୁଲିପିଟିକୁ ଗାଈ ଖାଉଥିବାର ଦେଖି ଲିଙ୍ଗରାଜ ବାବୁ ପାଟି କରି ଧାଇଁ ଆସିଲେ । ଗାଈର ପାଟିରୁ ଜୋର୍ କରି ଚାଣି ଆଣିଲେ ପାଣ୍ଡୁଲିପିଟି । ତାଙ୍କ ହାତକୁ ଯେତିକି ଆସିଥିଲା, ସେତକ ଥିଲା କେବଳ ପ୍ରଥମାର୍ଦ୍ଧ । ଦ୍ଵିତୀୟାର୍ଦ୍ଧକୁ ଗାଈଟି ପୁରାପୁରି ଖାଇ ଯାଇଥିଲା ।

ମୁଁ ଦଶଟା ବେଳେ ବସାରୁ ତାଙ୍କ ଦୋକାନକୁ ଆସି ସେକଥା ଶୁଣିଲି । ମନରେ ମୋର ଖୁବ୍ ଦୁଃଖ ହେଲା । କିନ୍ତୁ ବିନୋଦ ବିହାରୀର ଆଉ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ବହି ଦୋକାନରେ ଚାକିରି କରିଥିବା ଏନରସିଂହ ପାଲ୍ ବାବୁ ସେତେବେଳେ ସେଇଠି ଆସି ସବୁ ଘଟଣା ଶୁଣି କହିଲେ - “ହଇ ହେ, ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ବାବୁ । ଗାଈ ଖାଇଲେ ତ ଶୁଭ ହେ । ତମ ପାଖରେ ମୂଳ ଲେଖାଟି ତ ନିଶ୍ଚୟ ଥିବ । ସେତକ ଉତ୍ତାରି ପଠାଇ ଦେବ । ସେଥିପାଇଁ ଦୁଃଖ କାହିଁକି କରୁଛ ?”

ମୁଁ ଭବାନୀପାଟଣା ଫେରି ଆସି ମୂଳ ପାଣ୍ଡୁଲିପିରୁ ଦ୍ଵିତୀୟାର୍ଦ୍ଧଟି ଉତ୍ତାରି ପୁଣି ଲିଙ୍ଗରାଜ ବାବୁଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠାଇ ଦେଲି । ସେ ଦି’ ମାସ ଭିତରେ ନାଟକଟିକୁ ପ୍ରକାଶ କରିଦେଲେ । ସତକୁ ସତ ପାଲ୍ ବାବୁଙ୍କ ସେଦିନ କହିଥିବା କଥା ସତ ହୋଇଗଲା ।

ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଶାରେ ଥିବା ସୌଖୀନ ନାଟ୍ୟସଂସ୍ଥା ଭିତରେ “ପଳାତକ” ନାଟକର ଚାହିଦା ଖୁବ୍ ବଢ଼ିଗଲା । ନାଟ୍ୟକାର ଚିନ୍ତାମଣି ଜେନାଙ୍କର ଆଉ ଗୋଟାଏ ନାଟକ “କୃଷ୍ଣଚୂଡ଼ା” ବି ପଣ୍ଡାବାବୁ ଛାପିଥିଲେ । ତା’ର ଚାହିଦା ବି ଖୁବ୍ ବଢ଼ିଗଲା । ମୋର ଉପରେ କହିବାକୁ ଗଲେ ସେ ଦି’ଟା ନାଟକ ଲିଙ୍ଗରାଜ ବାବୁଙ୍କର ଭାତହାଣ୍ଡି ହୋଇଗଲା । ସେଇ ନାଟକ ଦି’ଟାରୁ ତାଙ୍କର ବହି ଦୋକାନ ବି ଯଥେଷ୍ଟ ଉନ୍ନତି କରିଗଲା । ବର୍ଷକ ଭିତରେ ସେ ଅନେକ ନାଟକ ପ୍ରକାଶ କରିଗଲେ । ତା’ଭିତରେ ବି ଥିଲା ଶ୍ରୀ ହିମାଂଶୁ ଭୂଷଣ ସାବତଙ୍କ ନାଟକ “ତୁଳସୀ” । ତାର ବିକ୍ରି ବି ସେତେବେଳେ ଖୁବ୍ ଭଲ ହୋଇଥିଲା ।

ସେତେବେଳକୁ ମୋ ସବୁଜ (ସାବିଦେଇପୁରର) ପୁଅ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ବୁର୍ଲାରେ ଇଞ୍ଜିନିୟରିଂ ପଢୁଥିଲେ । ତା’ପୂର୍ବରୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭବାନୀପାଟଣାରେ ତାଙ୍କ ମାମୁଁ ଅବସର ପ୍ରାପ୍ତ ଅଧ୍ୟାପକ ଶ୍ରୀ ନାରାୟଣ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଘରେ ରହି ସାନମାମୁଁ ଦୟାନିଧି ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ସହ ପଢୁଥିଲେ । ଦୁହେଁ ଥିଲେ ସମବୟସ୍ତ । ସେ ଜଣେ ଖୁବ୍ ଭଲ ଛାତ୍ର ଥିଲେ । ଭବାନୀପାଟଣାରୁ I.Sc. ପାସ କଲା ପରେ ସେ ବୁର୍ଲା ଯାଇ ଇଞ୍ଜିନିୟରିଂ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପଢୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ନାଟକ ପ୍ରତି ଖୁବ୍ ଆଗ୍ରହ ଥିଲା । ସେ ଏଠି ଥିଲା ବେଳେ ମୋର ଅନେକ ନାଟକରେ ହାସ୍ୟରସ ଭୂମିକାରେ ଅଭିନୟ କରିଥିଲେ । ସେ ଜଣେ ଭଲ ଅଭିନେତା । “ଚାରିଛକ” ନାଟକରେ ତାଙ୍କର ହାସ୍ୟସାମ୍ପଦ ରୋଲ୍ ସବୁଠୁଁ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ।

ବୁର୍ଲା ଇଞ୍ଜିନିୟରିଂ କଲେଜରେ ସେ ମୋର ଗୋଟାଏ ନାଟକ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରି ମତେ ଖଣ୍ଡେ ନାଟକ ଲେଖିଦେବା ପାଇଁ କହିଲେ । ମୁଁ ଗୋଟାଏ ସାମାଜିକ ନାଟକ “ମୋର ବା ଦୋଷ କ’ଣ ?” ଲେଖି ଦେଲି । ଓଡ଼ିଶାର ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଶ୍ରୀ ସାମୁଏଲ୍ ସାହୁ “ବାବି” ବାବୁଙ୍କୁ ସେଇ ନାଟକଟି ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ଦେବା ପାଇଁ କଟକରୁ ଡାକିଥିଲେ । ବାବି ବାବୁଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦେଶନାରେ ସେଇ ନାଟକଟି ବୁର୍ଲା ଇଞ୍ଜିନିୟରିଂ କଲେଜରେ ଖୁବ୍ ଭଲ ହୋଇଥିଲା । ମୁଁ ବି ସେଇ ନାଟକଟି ମଞ୍ଚସ୍ଥ ହେବା ରୀତିରେ ବୁର୍ଲା ଯାଇଥିଲି ।

ଭବାନୀ ପାଟଣାର ମୋର କେତେକ ବନ୍ଧୁ ଏକଗଦ୍ୟାଶ ଗୁପ୍ତା, ଏନରବିଏଫ୍ ଅଗ୍ରୱାଲ, ମାଥୁ ନିଗାନିଆ, ମଂଗତୁରାମ୍ ଅଗ୍ରୱାଲ, ଗିରିଶ୍ ପୁରୋହିତ (ଆଉରୋଜେବ୍), ଈଶ୍ବରୀ ମିଶ୍ର, ଶିବ କୁମାର ଅଗ୍ରୱାଲ, ସୋହନ ଲାଲ୍ ଅଗ୍ରୱାଲ, ଗାୟକ ଗନ୍ତୁଲାଇ ଶୁକ୍ଳା ପ୍ରଭୃତି ମିଶି ଗୋଟାଏ ହିନ୍ଦୀ ନାଟକ କରିବାକୁ ମତେ କହିଲେ ।

“ମୋର ବା ଦୋଷ କ’ଣ ?” ନାଟକଟିକୁ ମୁଁ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ହିନ୍ଦିରେ ଅନୁବାଦ କଲି । ନାଁ ଦେଲି “ମେରା କସୁର କ୍ୟା ହୈ” ?

ଜୋରସୋରରେ ରିହାରସାଲ୍ ବି ଚାଲିଲା ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୋଉଠି ‘‘କଳାହାଣ୍ଡି ଲେଖକ କଳା ପରିଷଦ’’ର ଘର ଅଛି, ସେଇଠି ସେଇ ହିନ୍ଦୀ ନାଟକଟିକୁ ମଞ୍ଚସ୍ଥ କରିବା ପାଇଁ ଆମେ ସବୁ ଗୋଟାଏ ଅସ୍ଥାୟୀ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ ତିଆରି କଲୁଁ । କିନ୍ତୁ ନାଟକ ମଞ୍ଚସ୍ଥ ହବାର ଦିନକ ଆଗରୁ ଜୋର୍ ବର୍ଷା ଓ ଝଡ଼ ତୋପାନ ହୋଇ ପେଣ୍ଡାଲଟିକୁ ପୂରାପୂରି ଭାଙ୍ଗି ଦେଲା । କାଲିକି ନାଟକ । ସେଇ ଅନୁସାରେ ଟିକଟ୍ ବି ବିକ୍ରି ସରିଥିଲା । କ’ଣ କରିବୁ ? ସେଥିପାଇଁ ଆମ ଭିତରେ ଭାବେଣି ପଡ଼ିଲା । ଶେଷକୁ ସମସ୍ତେ ମିଶି ଠିକ୍ କଲୁଁ, ପରିଶ୍ରମ କରି ରାତାରାତି ଭଙ୍ଗା ପେଣ୍ଡାଲଟିକୁ ଯେମିତି ହେଲେ ଠିଆ କରିବୁଁ । ତି’ ତିନିଟା ପେଟ୍ରୋମାସ୍କ ଲାଇଟ ଜାଳି ଆମେ ସବୁ ପେଣ୍ଡାଲ୍ ତିଆରିରେ ଲାଗି ପଡ଼ିଲୁଁ । ସକାଳ ପାଞ୍ଚଲା ବେଳକୁ ପେଣ୍ଡାଲଟି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଗଲା । ଦିନଯାକ ରେଷ୍ଟ ନେଇ ଠିକ୍ ରାତି ନ’ଟାରେ ସେଇ ହିନ୍ଦୀ ନାଟକଟିକୁ ମଞ୍ଚସ୍ଥ କଲୁଁ ।

ସେଇ ନାଟକଟି ଆମ କଟ୍ଟମାରୁ ଅଧିକ ମାତ୍ରାରେ ସକ୍ଷେପ (success) ହେଲା । ତାର ଚାହିଦା ଏତେ ଦୂର ବଢ଼ିଗଲା ଯେ ଆମେ ଆଉ ଗୋଟାଏ ରାତି ଅଧିକ ମଞ୍ଚସ୍ଥ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲୁଁ ।

ମୁଁ ସେଇ ସମୟରେ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତିଦିନ ଆଠଟାରେ ଘରୁ ବାହାରି ଏକଗନାଥ ସାହୁଙ୍କ ହୋଟେଲ୍‌ରେ ଜଳଖିଆ ଖାଇସାରିଲା ପରେ, ତାଙ୍କ କାଉଣ୍ଟର ପାଖରେ ବସି ଗପ ଜମେଇ ଦଉଥିଲି । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେଇ ହୋଟେଲର ନାଁ ମାଣିକେଶ୍ୱରୀ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ଭଣ୍ଡାର । ତାଙ୍କ ଭାଇ ଶ୍ରୀ ବନମାଳୀ ସାହୁ ହଉଛନ୍ତି ତାର ପରିଚାଳକ । ତା’ପରେ ଦିନ ଦଶଟା ପୂର୍ବରୁ ସେଠି ଯାଇ ରାଧାମୋହନ ରାଉତଙ୍କ ଅସ୍ଥାୟୀ ପେପର ଓ ମେଗାଜିନ୍ ଷଲ୍‌ରେ ପ୍ରାୟ ଅଧଘଣ୍ଟା ବସି ପେପର ପଢୁଥିଲି । ତା’ ସାଙ୍ଗକୁ ମାସିକ ପତ୍ରପତ୍ରିକା ‘‘ଆସନ୍ତା କାଲି’’, ‘‘ଜନ ସାହିତ୍ୟ’’, ‘‘ମଜ୍ଜି’’, ‘‘ମେଘମାଳା’’ ଏବଂ ଅନେକ ହିନ୍ଦୀ ଉପନ୍ୟାସ ଓ ମାସିକ ପତ୍ର ପତ୍ରିକା ବି କିଣୁଥିଲି । ସେତେବେଳେ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ପ୍ରତି ମୋର ଖୁବ୍ ଆଗ୍ରହ ଏବଂ ଆସକ୍ତି ଥିଲା । Times of India, ବମ୍ବେ ଦ୍ୱାରା ମାସିକ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ପତ୍ରିକା ‘‘ମାଧୁରୀ’’ ଏବଂ ସଂପତ୍ତଲାଲ ପୁରୋହିତଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶିତ ଏକ ହିନ୍ଦୀ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ପତ୍ରିକା ଏବଂ picture post (ଇଂରାଜୀ ମାସିକ)ର ମୁଁ ଜଣେ ଏକନମ୍ବର ଗ୍ରାହକ ଥିଲି ।

ସେଇ ପତ୍ରପତ୍ରିକା ଷଲ୍‌ର ପ୍ରକୃତ ମାଲିକ ଥିଲେ କଳାହାଣ୍ଡିର ପ୍ରଥମ ଓ ବିଶିଷ୍ଟ ସାମ୍ବାଦିକ ଶ୍ରୀ ରାସବିହାରୀ ମୁଖ୍ଯ । ତାଙ୍କର ବନ୍ଧୁ ଥିଲେ ଓଡ଼ିଶା ଦୈନିକ ‘‘ସମାଜ’’ ଖବର କାଗଜର ସାମ୍ବାଦିକ ତଥା ଓକିଲ ଶ୍ରୀ ଗଙ୍ଗାଧର ମହାପାତ୍ର । ସେ ବି ସବୁଦିନ ଖବର କାଗଜ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ସେଠିକି ଆସୁଥିଲେ ।

ସେତେବେଳକୁ ରାଧାମୋହନ ପେପର ବିକାଳି ବସୁଥିଲେ ଗାନ୍ଧୀଗୌର ତଥା ପୋଲିସ୍ ଷ୍ଟେସନକୁ ଲାଗି, ଠିକ୍ ଉତ୍ତର ଦିଗକୁ ଥିବା ପୁରୁଣା ପୋଷ୍ଟ ଅଫିସର ବାରଣ୍ଡା

ଉପରେ । ବେଳେ ବେଳେ ସେଇ ପୋଷ୍ଟ ଅଫିସର ଉତ୍ତର ଦିଗକୁ (ଠିକ୍ ମୁଖ୍ୟ ସଡ଼କ ଆରପଟେ) ଥିବା ମତର୍ସ ଲଢ଼ର ସାମ୍ନା ବାରଣ୍ଡାରେ ବି ବସୁଥିଲେ ।

ଭବନାପାଟଣାର ବିଶିଷ୍ଟ ଲୋକମାନେ ଯଥା ଏଗଣାଧିପ ଭୋଇ, ଓକିଲ, ଏବନମାଳୀ ମୁଣ୍ଡ, ଓକିଲ, ସତ୍ୟ ନାରାୟଣ ମୁଣ୍ଡ, ଓକିଲ, ହୋଟେଲ୍ ମାଲିକ, ଦେବୀ ଯୋଷୀ, ଭରତ ମୁଣ୍ଡୀ, କଂଗ୍ରେସ୍ ନେତା ଓକିଲ୍ ଶ୍ରୀ ଗଙ୍ଗାଧର ହୋତା, ଏବନମାଳୀ ସାହୁ, ତାଙ୍କ ସାନଭାଇ ଏନିରୋଦ ସାହୁ, ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପାର୍ଟିର ବିଶିଷ୍ଟ ନେତା ଶ୍ରୀ ମହେଶ୍ୱର ନାୟକ, ଶ୍ରୀ ସତ୍ୟ ପ୍ରସାଦ ସିଂହ । କଂଗ୍ରେସ୍ ଯୁବନେତା ଶ୍ରୀ ରାସ ବିହାରୀ ବେହେରା, ଶ୍ରୀ ମୋହନ ମାଥୁର, ବର୍ତ୍ତମାନର ମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଭୂପିନ୍ଦର ସିଂହ, ସୋସାଲିଷ୍ଟ ନେତା ଶ୍ରୀ ବସନ୍ତ କୁମାର ଦାସ, ବନ୍ଧୁ ଏଲ୍‌ଜିଏ ସିଂହ, ଏଦୁଃଖ ବାବୁ, ଭବନୀ ଶଙ୍କର ପଣ୍ଡା, ବିଶ୍ୱନାଥ ସେନାପତି, ଅଧ୍ୟାପକ ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ର ଶେଖର ମହାପାତ୍ର, ଅଧ୍ୟାପକ ଶ୍ରୀ ହାଡ଼ିବନ୍ଧୁ ମିଶ୍ର, ଅଧ୍ୟାପକ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ, ଅଧ୍ୟାପକ ଶ୍ରୀ ମିହିର ରାଉତରାୟ ଏବଂ ଭୂଗୋଳ ଅଧ୍ୟାପକ (ତାଙ୍କ ନାଁଟା ଏବେ ମୋର ଆଉ ମନେପଡ଼ୁନି) ଏବଂ ଆହୁରି ଅନେକ ଗଣ୍ୟମାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଦୈନିକ ପେପର୍ ଏବଂ ମେଗାଜିନ୍ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ଏବଂ କିଣିବା ପାଇଁ ସେଠିକି ଆସୁଥିଲେ ।

ସେଇ ଗଣ୍ୟମାନ୍ୟ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷ ମାନଙ୍କ ସହ ମୋର ଖୁବ୍ ଭଲ ଭାବରେ ଚିହ୍ନ ପରିଚୟ ହୋଇଗଲା । ମୁଁ ନାଟକ ଲେଖି ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ଦେଉଥିବାରୁ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ମତେ ଖୁବ୍ ପ୍ରଶଂସା କରୁଥିଲେ ଏବଂ ଉତ୍ସାହ ବି ଦେଉଥିଲେ ।

କଳାହାଣ୍ଡି ମହାରାଜା ତଥା ବିଶିଷ୍ଟ ଜନନାୟକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପ୍ରତାପ କେଶରୀ ଦେଓଙ୍କ ଉଦ୍ୟମରେ ୧୯୬୦ ସାଲରେ ଭବନାପାଟଣାରେ ଘରୋଇ ଭାବରେ କଳାହାଣ୍ଡି କଲେଜ ଖୋଲିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ କଲେଜର ପୁରୁଣା ଘର ଯାହାକି ଆଗ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ଅଫିସ୍ ଥିଲା, ତା'ସହ ୧୦/୧୨ ଏକର ଜମି କଲେଜକୁ ସ୍ୱୟଂ ମହାରାଜା ଦାନ କରିଦେଲେ ।

ସେଇ କଲେଜର ଓଡ଼ିଆ ଅଧ୍ୟାପକଭାବରେ ପ୍ରଥମେ ଆସି ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ମହାପାତ୍ର । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ମୋର ସମୁଦି । ତାଙ୍କ ସାନଝିଅ ଆୟୁଷ୍ମତୀ “ସୁମିତ୍ରା” ମୋର ମଝିଆ ପୁଅ ଶ୍ରୀ ପ୍ରମୋଦ କୁମାର ରଥଙ୍କୁ ବାହା ହେଇଛି । ସେ' ବି ଆଉ କେତେ ଜଣ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ସହ ମିଶି ସେଇ ପୁରୁଣା ପୋଷ୍ଟ ଅଫିସ୍ ବାରଣ୍ଡାରେ ଥିବା ଅସ୍ଥାୟୀ ପେପର୍ ଝଲ୍‌କୁ ପେପର ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ଆସୁଥିଲେ । ସେଇଠି ତାଙ୍କ ସହିତ ଏବଂ ଆଉ କେତେଜଣ ଅଧ୍ୟାପକ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ମୋର ଖୁବ୍ ଭଲ ଭାବରେ ଚିହ୍ନା ପରିଚୟ ହେଇଯାଇଥିଲା ।

ମୋର ଗୋଟେ ଦି'ଟା ନାଟକ ଦେଖି ଓଡ଼ିଆ ଅଧ୍ୟାପକ ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ର ଶେଖର ମହାପାତ୍ର ଦିନେ ମତେ ସେଇ ପେପର୍ ଝଲ୍ ପାଖରେ ପଚାରିଲେ— “ଆପଣ କ'ଣ ପଢ଼ିଛନ୍ତି ?”

“ମାଟ୍ରିକ୍” ମୋର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଉତ୍ତର ଥିଲା ।

“ମାଟ୍ରିକ୍” ପଢ଼ି ଆପଣ କ’ଣ ନାଟକ ଲେଖିବେ ? ଅତି କମ୍ରେ ବି.ଏ. କିମ୍ବା ଏମ୍. ଏ. ପଢ଼ିଥିଲେ ଖୁବ୍ ଭଲ ନାଟକ ଲେଖିପାରିଥାନ୍ତେ ।” ଏତକ ମୋ ମୁହଁ ଉପରେ କହିଦେଇ ସେ ଚାଲିଗଲେ ।

ତାଙ୍କର ମନ୍ତବ୍ୟ ଶୁଣି ମୁଁ ମନ ଭିତରେ ଖୁବ୍ ଆତ୍ମୀୟତା ପାଇଥିଲି । କିନ୍ତୁ କିଛି ନ କହି ତୁମ୍ଭ ହେଉ ରହିଯାଇଥିଲି । ମନେ ମନେ ଆଉ ଥରେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଥିଲି— “ଦିନେ ନା ଦିନେ ଏଇ ସାମାନ୍ୟ ମାଟ୍ରିକ୍ ପଢ଼ି ହିଁ ମୁଁ ଓଡ଼ିଶାର ଜଣେ ଲକ୍ଷ୍ମପ୍ରତିଷ୍ଠି ନାଟ୍ୟକାର ହେଉ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଦେଖେଇ ଦେବି । ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ମୁଁ ନାଟକ ଲେଖି ବେଶ୍ ସୁଖ୍ୟାତି ଅର୍ଜନ କରିବାରେ ଲାଗିଲି ।

ସମୟ ଗତିଚାଲିଲା । ମୁଁ ନାଟକ ଲେଖି ଚାଲିଲି ଏବଂ ଓଡ଼ିଶାର ଜଣେ ଅନ୍ୟତମ ନାଟ୍ୟକାର ଭାବରେ ୧୯୮୨ ସାଲରେ “ଓଡ଼ିଶା ସଙ୍ଗୀତ ନାଟକ ଏକାଡ଼େମୀ” ପୁରସ୍କାର ବି ପାଇଲି । ୧୯୯୧ ସାଲରେ ସର୍ବଭାରତୀୟ ବେତାର ନାଟକ ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ଗୋଟାଏ ବେତାର ନାଟକ “ସ୍ୱର୍ଗରେ କ୍ଷମତା ଲଢ଼େଇ” ଲେଖି, ଜାତୀୟ ସ୍ତରରେ (ଦିଲ୍ଲୀରୁ) ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ହାସ୍ୟରସାତ୍ମକ ନାଟକ ଲେଖକ ଭାବରେ ପ୍ରଥମ ପୁରସ୍କାର ବି ପାଇଲି ।

ଏ’ବର୍ଷ (୧୯୯୬ ପାର୍) ମୁଁ ପାରଲି ଓଡ଼ିଶାର ତଥା ଓଡ଼ିଶା ସଙ୍ଗୀତ ନାଟକ ଏକାଡ଼େମୀର ସବୁଠୁ ବଡ଼ ପୁରସ୍କାର “କବି ସମ୍ରାଟ ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ ପୁରସ୍କାର” । ଏଇ ପୁରସ୍କାର ପାଇବା ପଛରେ, ମୋ ନାଟ୍ୟକାର ଜୀବନର ପ୍ରଥମ ପାହାଡ଼ରେ ଯେଉଁମାନେ ମତେ କହୁ ସମାଲୋଚନା କରୁଥିଲେ, ପରୋକ୍ଷରେ ତାହା ଥିଲା ସେଇ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଆଶୀର୍ବାଦ ଓ ଶୁଭେଚ୍ଛା ।

ଶ୍ରୀ ବନମାଳୀ ସାହୁଙ୍କ ହୋଟେଲ୍ ଓ ପେପର୍ ବିକାଳୀ ରାଧାମୋହନ ରାଉତଙ୍କ ପେପର୍ ଷ୍ଟଲ୍‌କୁ ଯୋଡ଼ି ବିଶିଷ୍ଟ ଉଦ୍‌ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଆସୁଥିଲେ, ସେମାନେ ମତେ ଓ ମୋର ଜେଣ୍ଡାକୁ ଅନ୍ଧେ ବହୁତେ ପ୍ରଶଂସା କରି ମତେ ଖୁବ୍ ଉତ୍ସାହିତ କରୁଥିଲେ । ସେଇଠି ବେଳେ ବେଳେ ନାଟକ ବିଷୟରେ ଏବଂ ମୋ ନାଟକ ଲେଖା ଉପରେ ସେମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଆଲୋଚନା ବି ହେଉଥିଲା । ସେଇ ହିସାବରେ ମୁଁ ଲେଖୁଥିବା ଓ ମଞ୍ଚସ୍ଥ କରିଥିବା ହିନ୍ଦୀ ନାଟକ “ମୋର କସ୍ତୁର କ୍ୟା ହେ ?” ର ଚର୍ଚ୍ଚା ବି ଖୁବ୍ ଚାଲିଥିଲା । କେବଳ ସେଇ ବି’ତା ଜାଗାରେ ନୁହେଁ, ସହର ଭିତରେ ପସର କୋଡ଼ିଏ ଦିନ ଧରି ଧୂମ୍ ଚର୍ଚ୍ଚା ଚାଲିଲା । ମୁଁ ପ୍ରଶଂସାରେ ପୋତି ହୋଇଗଲି । ଭବିଷ୍ୟତରେ ନାଟକ ଲେଖି ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ଦେବା ପାଇଁ ମୋର ଉତ୍ସାହ ଏବଂ ଆଗ୍ରହ ଖୁବ୍ ବଢ଼ିଯାଇଥିଲା । କଳାହାଣ୍ଡି ଜିଲ୍ଲାର, ବିଶେଷ କରି

ଭବନାପାଟଣା ସହରର ସୁଦୃଢ଼ ଦର୍ଶକମାନେ ବି ମତେ ଜଣେ ଖୁବ୍ ଭଲ ନାଟକ ଲେଖକ ଓ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ବୋଲି ଜାଣିଯାଇଥିଲେ । ସେଇ ହିସାବରେ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ମତେ ଖୁବ୍ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ସମ୍ମାନ ବି ଦେଖାଉଥିଲେ ।

ଜୁନାଗଡ଼, ଟିଟିଲାଗଡ଼, ଧର୍ମଗଡ଼, ବଲାଙ୍ଗୀର, ଚାରବୀହାଲ, ମଦନପୁର, ରାମପୁର ଓ କେସିଙ୍ଗାରେ ମଧ୍ୟ ନାଟକ କରେଇବା ପାଇଁ ମତେ ବେଳେ ବେଳେ ଡାକରା ଆସୁଥିଲା । କିନ୍ତୁ ତାରି ଭିତରେ ଥିଲା ଜୁନାଗଡ଼ ଏବଂ ଟିଟିଲାଗଡ଼ ସବୁଠୁଁ ଆଗୁଆ । ଜୁନାଗଡ଼ର ବନ୍ଧୁ ସର୍ବଶ୍ରୀ ଭୋଳା ସାହୁ, ରାଧେ ଅଗ୍ରୱାଲ (କ ଓ ଖ), ରୁଦ୍ର ସାହୁ, ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପଣ୍ଡା, ଏନ୍.ଏ.ସି.ର ଚେନ୍ଦ୍ରାରମ୍ୟାନ୍ ଶ୍ରୀ ପାର୍ଥ ବିଶ୍ଵି, ଆଦିତ୍ୟ ପଣ୍ଡା, ଚନ୍ଦ୍ର ପଣ୍ଡା, ଦାମ ସାହୁ, ଭୂତ ପୂର୍ବ ଏମ୍.ଏଲ୍.ଏ. ଶ୍ରୀ ଜଗମୋହନ ନାଏକ ଓ ଶ୍ରୀ ମହେଶ୍ଵର ବରାଡ଼, ମିଲ୍ ମାଲିକ ଶ୍ରୀ ମାଣିକ୍ ଚାନ୍ଦ, ବୁକର ବି.ଡି.ଓ. ଶ୍ରୀ ଗୌରୀ ଶଙ୍କର ତ୍ରିପାଠୀ, ସଂପ୍ରସାରଣ ଅଧିକାରୀ ମୁନିର୍ ବାବୁ ଓ ତାଙ୍କ ବନ୍ଧୁମାନେ, ବନ୍ଧୁ ସରକାରୀ ଓ ବେସରକାରୀ ଯୁବକ ତଥା ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷଙ୍କ ସହଯୋଗ ଫଳରେ ସେଇଠି ପ୍ରାୟ ବର୍ଷେ ଦି'ବର୍ଷକୁ ଥରେ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ନାଟକ ମଞ୍ଚସ୍ଥ ହେଉଥିଲା । ସେଇ ନାଟକ ଗୁଡ଼ିକରେ ଜୁନାଗଡ଼ ପୋଲିସ୍ ସେସନ୍ର ଥାନାଧ୍ୟକ୍ଷମାନେ (ଯେଉଁମାନଙ୍କ ନାଟକ ପ୍ରତି ବିଶେଷ ଆଗ୍ରହ ଥିଲା) ବି ସହଯୋଗ କରୁଥିଲେ । ବନ୍ଧୁ ରୁଦ୍ର ସାହୁ ମୋର ସମସ୍ତ ନାଟକରେ ସଙ୍ଗୀତ ଦଉଥିଲେ । ସେ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଜଣେ ଉଚ୍ଚକୋଟୀର ସଙ୍ଗୀତଜ୍ଞ, ଏଥିରେ କେହି ବି ଦ୍ଵିମତ ହେବେ ନାହିଁ ।

ଥାନାଧ୍ୟକ୍ଷ ଶ୍ରୀ ବିଶ୍ଵନାଥ ସାହୁ, ଶ୍ରୀ ଲେଙ୍କାବାବୁଙ୍କ ହାର୍ଦ୍ଦିକ ସହଯୋଗ ସହାନୁଭୂତିକି ବି କେବେ ଭୁଲି ହବ ନାହିଁ ।

ସେମିତି ଭାବାନୀପାଟଣା ସହରର ଥାନାଧ୍ୟକ୍ଷ ସର୍ବଶ୍ରୀ ବନମାଳୀ ସାହୁ (ସୁ-ଅଭିନେତା), ବେଉରା ବାବୁ, କୁଞ୍ଜ ପାତ୍ର ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟ ସହାନୁଭୂତି ସହଯୋଗ ବି ମୋର ଚିରସ୍ମରଣୀୟ ହେଉଅଛି ।

ମୋ ନାଟ୍ୟକାର ଜୀବନର ଆଉ ଏକ

ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଘଟଣା ପରେ-

ଟିଟିଲାଗଡ଼ର ଯୁବବନ୍ଧୁ ଓ ବିଶିଷ୍ଟ ଫଟୋଗ୍ରାଫର୍ ସର୍ବଶ୍ରୀ ହିମାଂଶୁ ଶେଖର ଦାସ, ପ୍ରସନ୍ନ ପାତ୍ର, ବୈରାଗଂଜନ ମିଶ୍ର, ଦେବଦତ୍ତ ଦାସ, ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ସାହୁ, ଅକ୍ସାରି ସୁପରିନ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ.....ମିଶ୍ର ବାବୁ ଆହୁରି ଅନେକ ବନ୍ଧୁ ବି ପ୍ରତିବର୍ଷ ନାଟକ ମଞ୍ଚସ୍ଥ କରିବାପାଇଁ ମତେ ଡାକୁଥିଲେ । ମୁଁ ଟିଟିଲାଗଡ଼ ଯାଇ ମୁଖ୍ୟତଃ ସେଇଠି ଥିବା ଗୋଟାଏ ଛୋଟିଆ ଲଢ଼ରେ ରହୁଥିଲି ।

ମୋର ଯୁବକତ୍ୱ ଶ୍ରୀ ହିମାଂଶୁ ଶେଖର ଦାସ ମୋର ସେଇଠି ରହିବା ଓ ଖାଇବାର ଦାୟିତ୍ୱ ନଈଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସାନଭାଇ ବୁଲୁ ବି ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ମୋର ଭଲମନ୍ଦ ବୁଝିଥିଲା । ହିମାଂଶୁର ବାପା ଶ୍ରୀ ଗୋପୀନାଥ ଦାସ ବି ଜଣେ ଖୁବ୍ ମୋକାପି ଓ ଭଦ୍ରଲୋକ । ସେ ବି ମତେ ଜଣେ ନାଟ୍ୟକାର ଭାବରେ ଖୁବ୍ ଆଦର କରୁଥିଲେ ।

ସେମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ଏ’ ଜୀବନରେ କେବେ ଭୁଲିପାରିବିନି । ବଲାଙ୍ଗୀର ଷ୍ଟେଞ୍ଚ୍ୟାଙ୍କରେ ଚାକିରି କରୁଥିବା ଆମ ଭବାନୀପାଟଣାର ଶ୍ରୀ ଭକ୍ତ ଚରଣ ଦାସ ଓ ଏଠିକାର ପାଣିଗ୍ରାହୀ ମଧ୍ୟ ମୋର ନାଟକଗୁଡ଼ିକୁ ଖୁବ୍ ଭଲ ପାଉଥିଲେ । ସେ ଦୁହେଁ ମତେ ବଲାଙ୍ଗୀର ଷ୍ଟେଞ୍ଚ୍ୟାଙ୍କରେ ଗୋଟିଏ ନାଟକ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ଦେବାପାଇଁ ଡାକିଥିଲେ । ମୁଁ ଯାଇ ସେଠି ପ୍ରାୟ ସାତଦିନ ଯାଏ ସେମାନଙ୍କର ଡକ୍ତାବଧାନରେ ରହି ନାଟକ ମଞ୍ଚସ୍ଥ କରେଇଥିଲି ।

୧୯୬୯ ସାଲର କଥା ଓ

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଦୟାନିଧି ନାଏକ

ସେ ବର୍ଷ ଜାତୀୟ ପିତା ଏ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଜନ୍ମ ମହୋତ୍ସବ ସାରା ଭାରତରେ ବଡ଼ ଧୂମ୍‌ଧାମ୍‌ରେ ପାଳନ କରିବା ପାଇଁ ଭାରତ ସରକାର ତଥା ରାଜ୍ୟ ସରକାରମାନେ ସ୍ଥିର କଲେ । ସେଥିପାଇଁ ଭାରତ ସରକାର ଓ ରାଜ୍ୟ ସରକାରମାନେ ‘ଗାନ୍ଧୀ ଶତବାର୍ଷିକୀ ପାଳନ ସମିତି’ ସବୁ ଗଠନ କଲେ ।

ଆମ ଓଡ଼ିଶାରେ ବି ‘ଗାନ୍ଧୀ ଶତବାର୍ଷିକ ଉତ୍ସବ ପାଳନ ସମିତି’ ଗଢ଼ା ଯାଇଥିଲା । ସେତେବେଳକୁ ଆମ ଓଡ଼ିଶାରେ ଜନ-କଂଗ୍ରେସ୍ ଓ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଦଳର ମିଳିତ ସରକାର ଚାଲୁଥିଲା । ଜନକଂଗ୍ରେସର ନେତା ଥିଲେ ‘ଓଡ଼ିଶାର ବରୋଧ୍ୟ ଜନନାୟକ, ବିଶିଷ୍ଟ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀ, ପ୍ରବୀଣ ରାଜନୀତିଜ୍ଞ ତଥା ସୁସାହିତ୍ୟିକ ଏ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ । ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଦଳର ନେତା ଥିଲେ ପ୍ରବୀଣ ରାଜନୀତିଜ୍ଞ ତଥା ପୂର୍ବତନ ବଲାଙ୍ଗୀର ମହାରାଜା ଏରାଜେନ୍ଦ୍ର ନାରାୟଣ ସିଂହଦେଓ ।

ଓଡ଼ିଶାରେ ଉଭୟ ଦଳର ମିଳିତ ସରକାର ଗଢ଼ା ହେଇଥିବାରୁ ଏ ରାଜେନ୍ଦ୍ର ନାରାୟଣ ସିଂହଦେଓ ସେଇ ସରକାରଙ୍କର ନେତୃତ୍ୱ ନେଇ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ହେଇଥିଲେ କିନ୍ତୁ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ସରକାରରେ ନ ରହି ବାହାରୁ ସମର୍ଥନ କରୁଥିଲେ ।

ଏହକୃର ମହତାବ ଥିଲେ ଓଡ଼ିଶାର “ଗାନ୍ଧୀ ଶତବାର୍ଷିକୀ” ମହୋତ୍ସବ ପାଳନ ସମିତିର ସଭାପତି । ମାନ୍ୟବର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଏ ସିଂହଦେଓ ଥିଲେ ଉପସଭାପତି ।

ଆମ କଳାହାଣ୍ଡିରେ ବି ଏମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଶତବାର୍ଷିକ ଉତ୍ସବ ପାଳନ ନିମନ୍ତେ ସରକାରୀ ଓ ବେସରକାରୀ ଲୋକଙ୍କୁ ନେଇ ଗୋଟାଏ କମିଟି ଗଢ଼ାଯାଇଥିଲା । ବୋଧେ

ମାନ୍ୟବର ଜିଲ୍ଲାପାଳ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଏସ୍.କେ. ବସୁ ସେଇ ଜମିତିର ସଭାପତି ଏବଂ ଜନନାୟକ କଳାହାଣ୍ଡି ମହାରାଜା ଶ୍ରୀ ପ୍ରତାପ କେଶରୀ ଦେଓ, ଏମ୍. ପି. ସେଇ ସମିତିର ଉପଦେଷ୍ଟା ଥିଲେ (ଭଲ ଭାବରେ ମନେପଡ଼ୁନି) ।

ଏମହାମ୍ବା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଜନ୍ମ ଶତବାର୍ଷିକା ଭବାନୀପାଟଣାରେ ବି ସପ୍ତାହେ ବ୍ୟାପୀ ଖୁବ୍ ଜାକଜମକରେ ପାଳନ କରାଯାଇଥିଲା । ସେଇ ଉତ୍ସବକୁ ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ଭାବରେ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ହେଇ ଆସିଥିଲେ ଏ ଡକ୍ଟର ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ।

ଆମେ, ନାଟ୍ୟପ୍ରେମୀ ବନ୍ଧୁମାନେ-ମୁଁ, ବନ୍ଦି, ଏକିଶ୍ଚ ରଞ୍ଜନ, ଗୋବିନ୍ଦ, ରାମ, ସରୋଜ, ଉମା, ବ୍ରହ୍ମା ବାବୁ ଭବାନୀ ବାବୁ, ସେତେବେଳର ଶିଶୁ କଳାକାର ଶୁଭ୍ରାଂଶୁ ପ୍ରଭୃତି ମିଶି “ଗାନ୍ଧୀ ଶତବାର୍ଷିକା ମହୋତ୍ସବ” ପାଳନ ଉପଲକ୍ଷେ ଏମହାମ୍ବା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ନୀତି ଉପରେ ଆଧାରିତ ଗୋଟାଏ ନାଟକ କରିବା ପାଇଁ ଛିର କଲୁ । ସମସ୍ତେ ନାଟକ ଲେଖିବାର ଗୁରୁ ଦାୟିତ୍ବ ମୋ ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ କଲେ । ମୁଁ ବି ଆନନ୍ଦରେ ‘ହଁ’ କଲି । ତା’ପରେ ମୋ ନେତୃତ୍ବରେ ଆମେ ସମସ୍ତେ ଯାଇ ଆମ ଜିଲ୍ଲାର ତତ୍କାଳୀନ ଜିଲ୍ଲାପାଳ ଶ୍ରୀ ଏସ୍.କେ.ବସୁ ଆଇ. ଏ. ଏସ୍. କୁ ସେଥିପାଇଁ ଅନୁରୋଧ କଲୁ ।

କଳାପ୍ରେମୀ ଜିଲ୍ଲାପାଳ ମହୋଦୟ ଖୁବ୍ ଆନନ୍ଦ ଏବଂ ଆଗ୍ରହ ସହକାରେ ମଂଜୁରୀ ଦେଇ କହିଲେ— “କିନ୍ତୁ, ଗୋଟାଏ ସର୍ତ୍ତ ! ନାଟକଟି ସପ୍ତାହେ ଖଣ୍ଡେ ରିହାରସାଲ୍ ହେଲାପରେ ମୁଁ ଯାଇ ଆଗ ନାଟକଟି କିମିତି ଲେଖାହେଉଛି ଦେଖିବି । ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ଉପରେ ଠିକ୍ ଭାବରେ ଲେଖା ହେଇଥିଲେ କରିବ, ନଚେତ୍ ମୁଁ ବନ୍ଦ କରିଦେବି ।”

ଆମେ ସବୁ ମାନ୍ୟବର ଜିଲ୍ଲାପାଳଙ୍କ ସର୍ତ୍ତରେ ରାତି ହେଇଗଲାଁ ।

ପାଞ୍ଜିରୁ ଗୋଟାଏ ଶୁଭଦିନର ଶୁଭବେଳା ଦେଖି ମୁଁ ନାଟକ ଲେଖା ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲି । ତିନିଟା ଦୃଶ୍ୟ ଲେଖାସରିଲା ପରେ, ମା’ ମାଣିକେଶ୍ବରୀଙ୍କ ପାଖରେ ପାଣ୍ଡୁଲିପିଟି ପୂଜା ହେଇଆସିଲା । ମଝିପଡ଼ା ଉଚ୍ଚ ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ, ଠିକ୍ ରାତି ଆଠଟାରେ ଆରମ୍ଭ କଲୁ ରିହାରସାଲ୍ । ଦି’ତିନି ଦିନ ରିହାରସାଲ୍ କଲାପରେ, ଦିନେଆମେ ରିହାରସାଲ୍ ସାରି ଯିବାକୁ ବାହାରିବୁଁ, ସରୋଜ୍ ମିଶ୍ର ମତେ କହିଲେ— “ଆପଣ ମନରେ କିଛି ଭାବିବେନି ଯଦି ଗୋଟାଏ କଥା କହିବି ।”

ମୁଁ ହଁ କରିବାରୁ ସେ କହିଲେ— “ଆପଣ ଯାହା କହିଲେ କୁହନ୍ତୁ ପଛେ, ନାଟକଟି ଭଲ ଲେଖା ହଉନି । ଖୁବ୍ ଧୀମା ଆଉ ମାୟା ମାୟା ଲାଗୁଛି । ମୁଁ କହିଦେଲି ବୋଲି ଆପଣ ମନଦୁଃଖ କରନ୍ତୁ ନି । ନିରୋଳାରେ ବସି ଲେଖୁଥିବା ଦୃଶ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ଆପଣ ବାରମ୍ବାର ପଢ଼ନ୍ତୁ । ଆପଣଙ୍କ ଲେଖାରେ କ’ଣ ଦୁର୍ବଳତା ଅଛି, ଆପଣ ବଳେ ଜାଣିପାରିବେ ।”

ସରୋତ ମିଶ୍ରଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ମୁଁ ଖୁବ୍ ଆଘାତ ପାଇଲି । ଫିକା ହସଟିଏ ହସି ଦେଇ ଖାଲି ଏତିକି କହିଲି— “ହଉ ଦେଖିବା” ।

ସେତେବେଳକୁ ରାତି ପ୍ରାୟ ଏଗାରଟା ପାଖାପାଖି । ରିହାରସାଲ୍ କ୍ଲାବ୍ ବନ୍ଦକରି ଦେଇ ଯିଏ ଯାହା ଘରକୁ ଚାଲିଗଲେ । ମୁଁ ବି ଭାରାକ୍ରାନ୍ତ ମନରେ ଘରକୁ ଫେରିଆସିଲି । ସରୋତ ମିଶ୍ର କହିଥିବା କଥା କିନ୍ତୁ ମୋ ମନ ଭିତରେ ଘୋର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିଲା । ମୁଁ ଘରକୁ ଆସି କାହାକୁ କିଛି ନ କହି ଆଗ ପାଣ୍ଡୁଲିପିଟି ପଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲି ।

ମୋ ସ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀମତୀ ପଦ୍ମାବତୀ ରଥ ଯା’ ଭିତରେ ମତେ ଖାଇବା ପାଇଁ ଦି’ଟିନିଥର ଡାକି ଦେଇ ଗଲେ । କିନ୍ତୁ କେଜାଣି କାଉଁଜି, ସେ ଦିନ ଖାଇବା ପେଇଁ ମୋର ଆଦୌ ଇଚ୍ଛା ହେଲାନି । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ମନା କରି ଦେଇ ନାଟକର ଲେଖିଥିବା ଦୃଶ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ବାରମ୍ବାର ପଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଲି ।

ପାଣ୍ଡୁଲିପିଟିକୁ ବାରମ୍ବାର ପଢ଼ି, ଚିନ୍ତା କଲାପରେ ମୁଁ ଉପଲବ୍ଧି କଲି ଯେ ନାଟକଟି ପ୍ରକୃତରେ ଭଲ ଲେଖାହେଉନି । ଏ’ ବିଚାର ମନକୁ ଆସିବା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଲେଖା ହେଇଥିବା ତିନୋଟି ଦୃଶ୍ୟକୁ ଡିଟି ଫାଡ଼ି ପୋଡ଼ିଦେଲି ।

ପାଣ୍ଡୁଲିପିଟିକି ନଷ୍ଟ ସିନା କରିଦେଲି, କିନ୍ତୁ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିଲା “ଲେଖିବି କ’ଣ ?” ସତକୁ ସତ ଏଉଠି କ’ଣ ମୋ ଲେଖନୀ ହାର ମାନିଯିବ ? ମୋର ବିବେକ୍ ଯେମିତି କହି ଉଠିଲା— “ଅସମ୍ଭବ ! ଯଦି ତୁ ଏ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଇଚ୍ଚା ଉପରେ ଗୋଟାଏ ନାଟକ ଲେଖି ନ ପାରିବୁ, ତା’ହେଲେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ତୁ କି ନାଟ୍ୟକାର ହବୁ ?”

ପର ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ମୋ ମନ ଭିତରେ ଦୃଢ଼ତା ଆସିଲା । ମୁଁ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କଲି, ଯେମିତି ହେଲେ ଏ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଇଚ୍ଚା ଉପରେ ନାଟକ ଲେଖିବି ... ନିଶ୍ଚୟ ଲେଖିବି । ମୋ ଭଳି ଗୋଟାଏ ଯୁବକ ... ପୁଣି ଏ ଜାତୀୟ ପିତା ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଇଚ୍ଚା ଉପରେ ନାଟକ ? ଭାବି ଦେଲାକ୍ଷଣି ମତେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭଳି ମନେ ହଉଥିଲା ।

କଥାରେ ଅଛି— “ମନ ଦୃଢ଼ ଥିଲେ ଗାଡ଼ିଆ ଗଙ୍ଗା ।

ସେଦିନ ରାତିରେ ମୁଁ ଆଉ ଭଲ ଭାବରେ ଶୋଇପାରିଲିନି । ଶେଷରେ ଏ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଉପରେ ଲେଖା ହେଇଥିବା ଅନେକ ବହି ପଢ଼ି ପଢ଼ି ନାଟକ ଲେଖା ଉପରେ କେବଳ ଭାବିଚାଲିଲି । ଭାବନା ଭିତରେ ବିଷୟବସ୍ତୁ ଚୂଡ଼ାନ୍ତ କରିଦେଲି । ତା’ପରେ ଉଠି ବସି ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟଟି ଲେଖି ବସିଲି । ଲେଖା ସରିଲା ବେଳକୁ ପାହାନ୍ତିଆ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ରହି ରହି ଶୁଣା ଯାଉଥିଲା ମା’ ମାଣିକେଶ୍ୱରୀଙ୍କ ପାହାନ୍ତି ଆକତାର ସାନ୍ତ୍ର ଧ୍ୱନି । ଲେଖା ବନ୍ଦ କରି ଶୋଇପଡ଼ିଲି ।

ସେଇଠୁ ଜନ୍ମଲାଭ କଲା ଏ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ଉପରେ ରହିତ ମୋ ନାଟକ “ଶୂନ୍ୟ ଆକାଶ ଅମର ଆଖି” । ନାଟକ ଲେଖା ଚାଲିବା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଖୁବ୍ ଜୋରସୋରରେ ରିହାରସାଲ୍ ବି ଚାଲିଲା । ଲେଖା ସରିଲା । କଳାକାରମାନେ ତଥା ରିହାରସାଲ୍ ଦେଖି ଆସୁଥିବା ମୋର ବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀ ମଙ୍ଗତୁ ଅଗ୍ରୱାଲ୍, ଏକଗଦୀଶ ଗୁପ୍ତା ଏବଂ ଅନ୍ୟମାନେ ଖୁବ୍ ପସନ୍ଦ କଲେ । ଆମ ଉସାହ ଆହୁରି ଦି’ଗୁଣ ବଢ଼ିଗଲା ।

ମୁଁ ଗୋଟାଏ ନୂଆ ନାଟକ ଲେଖି ରିହାରସାଲ୍ ଆରମ୍ଭ କଲେ, ପ୍ରତିଦିନ ଆଠଟା ପରେ ମୋର ଶୁଭାକାଂକ୍ଷୀ ବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀ ମଙ୍ଗତୁରାମ ଅଗ୍ରୱାଲ୍ ଏବଂ ଏକଗଦୀଶ ଗୁପ୍ତା ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ରିହାରସାଲ୍ ଦେଖି ଆସୁଥିଲେ । ଖାଲି ତୁମ୍ଭରାୟ ବସି ଦେଖୁ ନ ଥିଲେ, ନାଟକର ଭଲମନ୍ଦ ବିଷୟରେ ବି ନିଜ ନିଜର ମନ୍ତବ୍ୟ ଦେଉଥିଲେ ।

ମୋର ଆଜି ବି ଠିକ୍ ମନେ ଅଛି । ଯୋଉ ନାଟକଟିକୁ ସେ ଦୁହେଁ ଭଲ ବୋଲି ସାର୍ଟିଫିକେଟ୍ ଦିଅନ୍ତି, ସେ ନାଟକଟି ଖୁବ୍ ଭଲ ହୁଏ । ମାଁ ବି କରେ । ସେଥିପାଇଁ ମୋର ଯେ କୌଣସି ନାଟକର ରିହାରସାଲ୍ ଆରମ୍ଭ ହେବା କ୍ଷଣି ମୁଁ ସେ ଦୁହେଁଙ୍କୁ ରିହାରସାଲ୍ ଦେଖିବା ପାଇଁ ଡାକୁଥିଲି ।

ତା’ପରେ ମାନ୍ୟବର ଡକ୍ଟରାଳ ଜିଲ୍ଲାପାଳ ମହୋଦୟ ଦଶ/ବାର ଦିନ ପରେ ରିହାରସାଲ୍ ଦେଖିବାକୁ ଆସିଲେ । ସେ ବି ନାଟକର ଲେଖାକୁ ଖୁବ୍ ଚାରିଫ କଲି କହିଲେ— “ଡକ୍ଟର ମହତାବ ମୁଖ୍ୟ ଅତିଥି ଭାବରେ ଆସିବେ । ଆମେ ତାଙ୍କୁ ବି ଏଇ ନାଟକଟି ଦେଖେଇବା ।” କିଛି ସମୟ ରିହାରସାଲ୍ ଦେଖି ସେ ଚାଲିଯାଇଥିଲେ । ଡକ୍ଟର ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ମୁଖ୍ୟ ଅତିଥି ହେଇ ଆସିବା କଥା ଶୁଣି ଆମମାନଙ୍କର ଉସାହ ଆହୁରି ଖୁବ୍ ବଢ଼ିଯାଇଥିଲା ।

ନାଟକ ମଞ୍ଚସ୍ଥ ରଜନୀ । ସେଦିନ ଏଡକ୍ଟର ମହତାବଙ୍କ ସହ ନାଟକଟି ଦେଖିବା ପାଇଁ ମାନ୍ୟବର ଜିଲ୍ଲାପାଳ ଏବଂ କଳାହାଣ୍ଡି ମହାରାଜା ଶ୍ରୀ ପ୍ରତାପ କେଶରୀ ଦେଓ ବି ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ । ହଲ୍ ଭିତରେ ଦର୍ଶକମାନଙ୍କର ବି ଅସଂଖ୍ୟ ଭିଡ଼ ।

ନାଟକଟି ସରିଗଲା । ଏଡକ୍ଟର ମହତାବ ଓ କଳାହାଣ୍ଡି ମହାରାଜା ଏବଂ ମାନ୍ୟବର ଜିଲ୍ଲାପାଳଙ୍କ ସହ ଉପସ୍ଥିତ ଥିବା ଅସଂଖ୍ୟ ଜନତା ନାଟକଟିକୁ ଖୁବ୍ ପ୍ରଶଂସା କଲେ । ଏ ଡକ୍ଟର ମହତାବ ଖୁବ୍ ଖୁସି ହେଇ ସେଦିନ କହିଥିଲେ— “ଏଇ ନାଟକଟିକୁ ଭୁବନେଶ୍ୱରର ରବୀନ୍ଦ୍ର ମଣ୍ଡପରେ କରେଇବା । ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ, ତମେ ଚାରି ପାଞ୍ଚଦିନ ଛାଡ଼ି ଭୁବନେଶ୍ୱର ଆସ । ଅର୍ଡର ନେଇ ଚାଲିଆସିବ ।”

ତାଙ୍କ କଥା ଅନୁସାରେ ମୁଁ ଭୁବନେଶ୍ୱର ଯାଇ ହାତେ ହାତେ ଆଦେଶ ମାଗି ଚାଲିଆସିଲି । ତା’ପରେ ଗୋଟାଏ ବସ୍ ରିଜର୍ଭ କରି ଆମେ ସମସ୍ତେ ଭୁବନେଶ୍ୱର,

କିନ୍ତୁ ଭୁବନେଶ୍ୱର ରବୀନ୍ଦ୍ର ମଣ୍ଡପରେ ଯୋଉଦିନ ରାତିରେ ନାଟକ କରିବା କଥା, ଆମେ କରିପାରିଲୁନି । ତାର କାରଣ ହେଲା, ନାଟ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଶ୍ରୀ ଅକ୍ଷୟ ମହାନ୍ତି (କାଶ୍ୟପ) ଚାରି ପାଞ୍ଚ ଦିନ ପାଇଁ ରବୀନ୍ଦ୍ର ମଣ୍ଡପଟିକୁ ରିଜର୍ଭ କରି ନେଇଥିଲେ । ତେଣୁ ସେ ଆମକୁ ସେଇଠି ନାଟକ କରିବାକୁ ଛାଡ଼ିଲେନି ।

ଲୋକ ସଂପର୍କ ବିଭାଗର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଦାସ ମହାପାତ୍ର “ଗାନ୍ଧୀ ଶତବାର୍ଷିକୀ ମହୋତ୍ସବ ପାଳନ ସମିତି” ର ସଂପାଦକ । ସେ ମହାଶୟ ଆମକୁ ମୁ୍ୟକ୍ତିୟମ୍ ପାଖରେ ଥିବା ଜଳାମଣ୍ଡପରେ ନାଟକଟି କରିବା ପାଇଁ କହିଲେ ।

ଆମ ଜଳାକାରମାନଙ୍କର ଏକାକିତ୍ୱ— “ଆମେ ରବୀନ୍ଦ୍ର ମଣ୍ଡପ ଛଡ଼ା ଆଉ କୋଉଠି ନାଟକ କରିବୁ ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ଆମେ ଏ ଡକ୍ଟର ମହାତାବଙ୍କୁ ବାରମ୍ବାର ଦେଖାକରି ଏକଥା କହିଲୁଁ । ସେ ଆମ କଥାରେ ରାଜି ହେଇ ସେଥିପାଇଁ ସଂପାଦକଙ୍କୁ ବାରମ୍ବାର ପୋନ୍ କରି କହୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସଂପାଦକ ମହାଶୟ ତାଙ୍କର ଜଣେ ଉପ-ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ପୂର୍ଣ୍ଣବାବୁଙ୍କୁ ସେ ଦାୟିତ୍ୱ ଦେଇ ଖସିଯାଉଥିଲେ ।

ଏଣେ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କର ଏକା ଯିବ୍ ବରଂ ନାଟକ ନ କରି ଫେରି ସିନା ଯିବୁଁ, ହେଲେ ରବୀନ୍ଦ୍ର ମଣ୍ଡପ ଛଡ଼ା ଆମେ ଆଉ କୋଉଠି ବି କରିବୁନି ।

ତେଣେ ଶ୍ରୀ ଅକ୍ଷୟ ମହାନ୍ତିଙ୍କର ସେଇ ଏକା ଯିବ୍ । କୌଣସି ମତେ ସେ ଆମ ପାଇଁ ରବୀନ୍ଦ୍ର ମଣ୍ଡପ ଛାଡ଼ିବେନି । ଏମିତି ଟଣାଓଟରା ଭିତରେ ତିନି ଚାରି ଦିନ କଟିଗଲା । ଆମେ ସବୁ ହତାଶ ହେଇପଡ଼ିଲୁଁ । ଖାଇବା ଖର୍ଚ୍ଚବି ଦିନକୁ ଦିନ କମିଆସୁଥିଲା । ବସର ହଲଟିଂ ଚାର୍ଜ ବି ବଢ଼ିଚାଲିଥିଲା ।

ବନ୍ଧୁ ଏବିଶ୍ୱ ରଞ୍ଜନ ମିଶ୍ର ଶେଷକୁ ମତେ କହଟିଲେ— “ଚାଲିରେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ! ମାନ୍ୟବର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ସିଂହଦେଓଙ୍କୁ ଦେଖାକରି ଆମ ଦୁଃଖ ଜଣେଇବା । ସେ ଯଦି କିଛି ନ କରି ପାରିବେ, ଆମେ ବରଂ ଫେରିଯିବା ସିନା, ରବୀନ୍ଦ୍ର ମଣ୍ଡପ ଛଡ଼ା ଆଉ କୋଉଠି ବି ନାଟକ କରିବା ନାହିଁ ।”

ମାନ୍ୟବର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଦେଖାକରିବା ପାଇଁ ଆମେ ଅନେକ ଚେଷ୍ଟା କରି ବିଫଳ ହେଲୁ । କୁଆଡୁ କିଛି ନ ହେବାରୁ ସେ ଦିନ ରାତିରେ ଭବାନୀପାଟଣା ଫେରି ଆସିବା ପାଇଁ ଠିକ୍ କଲୁଁ ।

ସନ୍ଧ୍ୟା ବେଳେ ମୁଁ, ବିଶ୍ୱ, ବନ୍ଦି, ବ୍ରହ୍ମାବାରୁ ରବୀନ୍ଦ୍ର ମଣ୍ଡପକୁ ଗଲୁଁ । ସେ ଦିନ ଛ ପାଞ୍ଚର ବଡ଼ ନେତା ଏମିନୁ ମାସାନୀ ଆସିଥାନ୍ତି ଭୁବନେଶ୍ୱର । ରବୀନ୍ଦ୍ର ମଣ୍ଡପରେ ୧ ଗୋଟାଏ ଦଳୀୟ ମିଟିଂ ଥିଲା । ଆମେ ଗଲାବେଳକୁ ମିଟିଂ ସରି ସାରିଥିଲାଣି ।

କେବଳ ମାନ୍ୟବର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଏ ରାଜେନ୍ଦ୍ର ନାରାୟଣ ସିଂହଦେଓ ଓ ମିନୁ ମାସାନୀ ଭିତରେ ବସି ଆଳାପ ଆଲୋଚନା କରୁଥିଲେ । କେତେ ଜଣ ଦକ୍ଷୀଣ କର୍ମୀ ମଧ୍ୟ ଏଠି-ସେଠି ଛିଡ଼ା ହେଇ ଗପ ଜମେଇ ଦେଇଥିଲେ ।

ଆମେ ରବୀନ୍ଦ୍ର ମଣ୍ଡପର ହଟା ଭିତରେ ପହଞ୍ଚିଲା ବେଳକୁ ଭିତରୁ ବାହାରି ଆସିଲେ ଆମ ବିଧାନସଭାର ଏମ୍.ଏଲ୍.ଏ. ଏରଘୁ ପ୍ରହରାଜ । ଆମେ ଯୋଉଦିନ ବସ୍ରେ ଭବାନୀପାଟଣାରୁ ଭୁବନେଶ୍ୱରକୁ ଆସିଥିଲୁଁ, ସେ ମହାଶୟ ବି ଆମ ସାଙ୍ଗେ ଯିବାକୁ ବାହାରିଲେ । ବାଧ୍ୟ ହେଇ ଆମେ ତାଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗରେ ଆଣିଥିଲୁଁ । ବସ୍ରେ ବସିବା କ୍ଷଣି ସେ ମହାଶୟ କହିଲେ— “ମୁଣ୍ଡ ଅଛେଁ । ତମମାନଙ୍କର ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ କେନ୍ଦ୍ରିୟ ଅସୁବିଧା ନାହିଁ ହିଏ ।”

କିନ୍ତୁ ଭୁବନେଶ୍ୱର ପହଞ୍ଚିଲା ପରେ ଆଉ ସେ ମହାଶୟଙ୍କର ଦେଖାଦର୍ଶନ ବି ମିଳିନାହିଁ । ଯେତେବେଳେ ତାଙ୍କ ବସଭବନକୁ ତାଙ୍କୁ ଡେଇଁବା ପାଇଁ ଗଲେ ସେ ଅନୁପସ୍ଥିତ । ଶେଷରେ ଦିନେ ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ଆମର ଅସୁବିଧା କଥା କହିଲୁଁ । କିନ୍ତୁ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ କାମର ବାହାନା ଦେଖାଇ ସେ ଖସି ଚାଲିଗଲେ । ଆମେ ଅତିଶୟ ନିରାଶ ହେଇପଡ଼ିଥିଲୁଁ ।

ସେ ଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ରବୀନ୍ଦ୍ର ମଣ୍ଡପ ବାହାରେ ତାଙ୍କୁ ଦେଖି, ଆମକୁ ଟିକିଏ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସହ ସାକ୍ଷାତ କରେଇ ଦେବା ପାଇଁ କହିଲୁଁ । କିନ୍ତୁ ସେ କହିଲେ— “ଏବେ ତ ମହାରାଜା ସାହେବ ମିନୁ ମାସାନୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହଉଛନ୍ତି । ତା’ର ପରେ ଇହାଦେ ଅଧ୍ୟାୟତ୍ତା ବାଦେ ନେ ତାଙ୍କେ ଛାଡ଼ିବାର ଲାଗି ଏରୋଡ୍ରମ୍ କେ ଯିବେ । ଦେଖା ନେଇଁ ହି ପାରେ ।” ଏତକ କହି ତାଙ୍କ ବାଟରେ ସେ ଚାଲିଗଲେ ।

ଏଫୁଲଟନ୍ ଶର୍ମା, ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପାର୍ଟିର ଟାଉନ୍ ସଭାପତି, କିଛି ସମୟ ଆଗରୁ ଆସି ଆମ ପାଖରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇଥିଲେ । ସେ ପ୍ରହରାଜଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ କହିଲେ— “ଆସ ରଥେ ମୋର ସାଙ୍ଗେ । କାହିଁର ମିନୁ ମାସାନୀ ପାସାନୀ । ତମେମାନେ ନାଟକ ନେଇ କରାପାରି, ହିନ୍ଦି ଗୋଲ୍‌ଗୋଲା (ହଇରାଣ) ହି କରି ଇଠାରେ ପଡ଼ିବ । ହେବା ତ ହେବା, ନାହିଁ ହେଲେ ଭାର୍ଗବ । ଆସ, ତମେ ଠିଆ ହେଇଥିବ, ମୁଁ ପାଟନା ମହାରାଜାଙ୍କେ ତମରୁକଥା କହେମି ।”

ଏ ଫୁଲଟନ୍ ଶର୍ମା ଥିଲେ ମୋ ନାଟକ ତଥା ମୋର ଜଣେ ଶୁଭାକାଂକ୍ଷୀ ଓ ପ୍ରଶଂସକ ।

ଏତକ କହି ମତେ ସେ ଚାଣି ଚାଣି ହଲ୍ ଭିତରକୁ ନେଇଗଲେ । ସେତେବେଳକୁ ଦୁଇ ନେତା ବସି ଆଲୋଚନା କରୁଥିଲେ । ଏ ଫୁଲଟନ୍ ଶର୍ମାଙ୍କୁ ଦେଖି ମାନ୍ୟବର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଏପାଟଣା ମହାରାଜା କହିଲେ— “କ’ଣ ଶର୍ମା ବାବୁ ! କିଛି କାମ ଅଛି କି ?”

ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ପୁଲଟର ଶର୍ମା ଆମ କଥା ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ କହିଲେ । ସବୁ ଶୁଣିସାରି ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ କିଛି କହିଲେନି । ଦୂରରେ ରଖା ହେଇଥିବା “ଫୋନ୍” ଟା ଖାଲି ଆଣିବାକୁ କହିଲେ । ଏ ଶର୍ମା ଯାଇ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଫୋନ୍‌ଟା ଉଠେଇ ଆଣି ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଧରି ଛିଡ଼ା ହେଲେ ।

ତା’ପରେ ମାନ୍ୟବର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଘରୋଇ ବିଭାଗର ସଚିବଙ୍କୁ ଫୋନ୍ କରି କେବଳ ଏତିକି ମାତ୍ର କହିଲେ - *Hallow, Home Secretary*, କଳାହାଣ୍ଡିରୁ ଗୋଟେ ସାଂସ୍କୃତିକ ଦଳ ଭୁବନେଶ୍ୱର ଆସି ରବୀନ୍ଦ୍ର ମଣ୍ଡପରେ ନାଟକ କରିପାରୁ ନାହିଁ । ଆପଣ ଟିକିଏ ଦେଖନ୍ତୁ, ଏତକ କହି ସେ ଫୋନ୍ ରଖିଦେଲେ ଏବଂ ମତେ ଚାହିଁ କହିଲେ - ‘ହଉ, ଆପଣ ଯାନ୍ତୁ ।’

ମୁଁ ଆଉ ପୁଲଟର ଶର୍ମା ବାହାରକୁ ଚାଲିଆସିଲୁଁ । ମୁଁ ଆହୁରି ହତାଶରେ ଭାଙ୍ଗିପଡ଼ିଲି । ମତେ ହତାଶ ହୋଇପଡ଼ିଥିବା ଦେଖି ଶର୍ମା କହିଲେ, ଆଜେକ୍ ଦେଖ । ନାହିଁ ହେଲେ କାଲିକେ ଭାରତ ।”

ତାଙ୍କ ପାଟିରୁ କଥା ସରିଚି କି ନାହିଁ, ଗୋଟିଏ *Car* ଆସି ରବୀନ୍ଦ୍ର ମଣ୍ଡପ ସାମ୍ନାରେ ରହିଲା । ସେଥିରୁ ଜଣେ ଉଦ୍ରଲୋକଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗରେ ଧରି ଓହ୍ଲେଇ ଆସିଲେ ଆମର ଦି’ବଣ କଳାକାର । ଆମର ଜଣେ କଳାକାର ସେଇ ଉଦ୍ରଲୋକଙ୍କ ସହ ମତେ ଡିହେଇ ଦେବାକୁ ଯାଇ କହିଲେ - “ଆଜ୍ଞା ହଉଡ଼ି ହୋମ୍ ଡିପାର୍ଟମେଣ୍ଟର ଡେପୁଟି ସେକ୍ରେଟେରୀ ।” ତା’ପରେ ସେ ତାଙ୍କୁ ଚାହିଁ କହିଲା - “ଯେ ହେଉଡ଼ି ପ୍ରପୁଲ୍ଲ ରଥ । ନାଟକର ଲେଖକ ଓ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ।”

ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ମନସ୍କାର କଲି । ସେ ପ୍ରତି ମନସ୍କାର ଜଣେଇ ମତେ କହିଲେ - “ଆପଣଙ୍କର ସୁବିଧା ଅସୁବିଧା ବୁଝିବାପାଇଁ ମତେ ହୋମ୍ ସେକ୍ରେଟେରୀ ପଠାଇଛନ୍ତି । ମତେ କୁହନ୍ତୁ, କ’ଣ ଅସୁବିଧା ହେଉଛି ଆପଣଙ୍କର ?”

ସେତେବେଳକୁ ଆମେ ରହୁଥିଲୁ ମୁ୍ୟକ୍ତିୟମ୍ ପଛପଟେ ଥିବା କିମ୍ବା ସେ ପାଖରେ ଥିବା (ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋର ଆଉ ଠିକ୍ ଭାବରେ ମନେ ପଡୁନି) ବଲ୍ଲଭାଚାର୍ଯ୍ୟ ପଟେଲ ହଲ ଭିତରେ ଗାଈ ଗୋରୁଙ୍କ ଭଳି । ଗାଧୋଇବା ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ନିତ୍ୟକର୍ମ ସବୁ ସାରିବା ପାଇଁ ସେଇଠି ବିଶେଷ ସୁବିଧା ନ ଥିଲା ।

ଲୋକସଂପର୍କ ବିଭାଗର ଉଚ୍ଚ କର୍ମଚାରୀ ମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ଦଉଡ଼ି ଦଉଡ଼ି ଆମେ ଥକା ହେଉଯାଇଥିଲୁଁ, ହେଲେ ଆମ କଥା କେହି ଶୁଣୁ ନଥିଲେ ।

କିନ୍ତୁ ମାନ୍ୟବାର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ସିଂହ ଦେଓଙ୍କ ଆଦେଶ ପାଇବା କ୍ଷଣି, କ୍ଷଣିକ ଭିତରେ ସବୁ ଠିକ୍ ଠାକ୍ ହେଇଗଲା । ଆମେ ସବୁ ପାଟଣା ମହାରାଜା ତଥା ତାଙ୍କ ଶାସନ ଦକ୍ଷତାକୁ ଭୂରି ଭୂରି ପ୍ରଶଂସା କଲୁ ।

ତହିଁ ଆରଦିନ ଅକ୍ଷୟ ମହାନ୍ତି ରବୀନ୍ଦ୍ର ମଣ୍ଡପ ଛାଡ଼ିଦେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲେ । ପରେ ଆମେ ଶୁଣିଲୁ, ଲୋକସଂପର୍କ ବିଭାଗର ଜଣେ ପଦସ୍ଥ କର୍ମକର୍ତ୍ତା ତାଙ୍କୁ ଅଧିକ କିଛି ଟଙ୍କା ଦେଇ ରବୀନ୍ଦ୍ର ମଣ୍ଡପକୁ ଛାଡ଼ି ଦେବାପାଇଁ କହିଥିଲେ ।

ତା'ଆରଦିନ ରବୀନ୍ଦ୍ର ମଣ୍ଡପରେ ନାଟକ ହେଲା । ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ, ଉପମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ (ସେତେବେଳେ ଉପମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଥିଲେ ଏ ପବିତ୍ର ମୋହନ ପ୍ରଧାନ) ଆମ କଳାହାଣ୍ଡି ଜିଲ୍ଲାର P.W.D ମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଦୟାନିଧି ନାୟକଙ୍କ ସହ ଅନେକ ଗଣ୍ୟମାନ୍ୟ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି ନିମନ୍ତ୍ରିତ ହେଇ ନାଟକ ଦେଖିବାପାଇଁ ଆସିଥିଲେ । ନାଟକଟିକୁ ଉଦ୍‌ଘାଟନ କରିଥିଲେ ମାନ୍ୟବର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଏରାଜେନ୍ଦ୍ର ନାରାୟଣ ସିଂହଦେଓ ।

ଆମ କଳାକାରମାନଙ୍କ ଅଭିନୟ ଖୁବ୍ ଉଚ୍ଚକୋଟାର ହେଇଥିଲା । ବିଶେଷ କରି କାଳାରୋର ଭୂମିକାରେ ଏ ବିଶ୍ୱ ରଞ୍ଜନ ମିଶ୍ରଙ୍କ ନିଖୁଣ ଅଭିନୟକୁ ଯୋଉମାନେ ଦେଖିଛନ୍ତି, ଏବେ ବି ଖୁବ୍ ଭଲଭାବରେ ମନେ ରଖୁଥିବେ ।

ନାଟକଟି ସରିଲା । ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ, ଉପମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ସହ ମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଦୟାନିଧି ନାୟକ ଓ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତେ ଲେଖା, ଅଭିନୟ ଓ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ଶୈଳୀର ଭୂରି ଭୂରି ପ୍ରଶଂସା କଲେ । ଆମ କଳାକାରମାନେ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସହ ଗୋଟାଏ ଫଟୋ ନେବାପାଇଁ ଇଚ୍ଛା କଲେ । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ଯାଇ ମାନ୍ୟବର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଏବଂ ଆମ ମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଦୟାନିଧି ନାୟକଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କଲି ।

ସେଇଠି ମୁଁ ଗୋଟାଏ ବିରାଟ ଭୁଲ୍ କରିଦେଲି । ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପାଖରେ ବସିଥିଲେ ଉପମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଏପବିତ୍ର ମୋହନ ପ୍ରଧାନ । ତାଙ୍କୁ ଫଟୋ ନେବାପାଇଁ ଅନୁରୋଧ କରିବାକୁ ବିଲୁକୁଲ୍ ଭୁଲି ଯାଇଥିଲି । ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସହ ମନ୍ତ୍ରୀ ଦୟାନିଧି ନାୟକ ଫଟୋ ନେବା ପାଇଁ ମଞ୍ଚ ଉପରକୁ ଆସିଲେ । ଏପବିତ୍ର ମୋହନ ପ୍ରଧାନ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଉଠି ସେଇଠୁ ଡାଲିଯାଇଥିଲେ । ପରେ ଯେତେବେଳେ ମୋର ମନେ ପଡ଼ିଲା, ମୁଁ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ପୁଣି ତାଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରି ଡାକିବାକୁ ଗଲି, କିନ୍ତୁ ସେ ଆଉ ସେତେବେଳକୁ ହଲ୍ ଭିତରେ ନଥିଲେ ।

ଫଟୋ ସେସନ ସରିଲା । ଆମ କଳାକାରମାନେ ତହିଁ ଆରଦିନ ସକାଳୁ କୋଣାର୍କ ଆଉ ପୁରୀ ଯିବାପାଇଁ କହିବାରୁ ମୁଁ ମାନ୍ୟବର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଗୋଟାଏ ବସ୍ ଦେବାପାଇଁ ଅନୁରୋଧ କଲି ।

ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ମାନ୍ୟବର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ କହିଲେ - “ଆପଣଙ୍କର ମନ୍ତ୍ରୀ ତ ବୟର ମାଲିକ... ।”

ତାଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଏତକ ଶୁଣୁ ଶୁଣୁ ଆମ ମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଦୟାନିଧି ନାଏକ ମତେ ସେଇଠୁ ଟିକିଏ ଦୂରକୁ ଚାଣିନେଇ କହିଲେ - “ଆସ ହୋ ! ଭାନ୍ତି ଗୋଟେ ଛୋଟ କଥାକେ ତମେ ହେଉକି ବଡ଼ ଲୋକଙ୍କେ କା’ଣା କହୁଛ ?”

ତା’ପରେ ସେ କାଲିକି ଗୋଟାଏ ବସ୍ ଦେବାପାଇଁ କହିଲେ । ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଯିବା ପରେପରେ ସେ ବି ଚାଲିଗଲେ । ଗଲାବେଳେ ସକାଳେ ଯାଇ ତାଙ୍କୁ ଦେଖାକରିବା ପାଇଁ କହିଗଲେ ।

ଧୀରେ ଧୀରେ ରବୀନ୍ଦ୍ର ମଣ୍ଡପ ଖାଲି ହେଇଗଲା । ଆମେ ସବୁ ବସାକୁ ଫେରି ଆସି ଅନେକ ରାତି ଯାଏଁ ଖୁସିଗପରେ ମାତିଗଲୁ । ତା’ପରେ ଖୁସିରେ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲୁଁ ।

ସେଇ ନାଟକପାଇଁ ଆମେ କଟକର ଦି’ଜଣ ସ୍ୱନାମଧନ୍ୟ ଅଭିନେତ୍ରୀ ଆହ୍ଲାଦିନୀ କରଙ୍କ ସହ ଆଉ ଜଣକୁ ଆଣିଥିଲୁଁ । ଆମ ସାଙ୍ଗେ ପୁରୀ, କୋଣାର୍କ ଯିବାପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ କହିଲୁ । ସେମାନେ ରାତି ହେଇଗଲେ ।

ଆମ ସାଙ୍ଗେ ଯାଇଥିଲେ ମୋ ସ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀମତୀ ପଦ୍ମାବତୀ ରଥ ଓ ଅଭିନେତା ବସ୍ତ୍ରାବାବୁଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀମତୀ ସୁରେଖା ମହାପାତ୍ର । ସେ ଦିହେଁ ପୁରୀରେ ସଙ୍ଗୀତ ବସିଥିଲେ । ଫଳରେ ଦି’ ପରିବାର ଭିତରେ ଭଲ ସଂପର୍କ ଗଢ଼ି ଉଠିଥିଲା ।

୧୯୬୪ ସାଲରେ ଗୋବିନ୍ଦ କଲେଜ ପ୍ରେସିଡେନ୍ସ ଥିଲା ଏବଂ ସେତେବେଳେ ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଶାରେ ଯେଉଁ ଏତିହାସିକ ଛାତ୍ର ଆନ୍ଦୋଳନ ହେଇଥିଲା, କଳାହାଣ୍ଡିରେ ତା’ରି ନେତୃତ୍ୱ ନେଇଥିଲା ଗୋବିନ୍ଦ । ତେଣୁ ସେ କଳାହାଣ୍ଡି ମହାରାଜା ଶ୍ରୀ ପ୍ରତାପ କେଶରୀ ଦେଓ ଏବଂ ଶ୍ରୀ ଦୟାନିଧି ନାୟକଙ୍କ ଅତି ପ୍ରିୟ ହେଇ ପାରିଥିଲା ।

ଠିକ୍ ସକାଳ ନ’ଟାରେ ବ୍ରାହ୍ମପୋର୍ଟ ବିଭାଗର ଗୋଟାଏ ବସ୍ ଆସି ଆମ ବସା ପାଖରେ ଠିଆ ହେଲା । କଣ୍ଡକ୍ତର ମହାଶୟ ଆସି ଆମକୁ ବସର ରିଜର୍ଭ ଚାର୍ଜ ମାଗିଲେ । ମନ୍ତ୍ରୀ କହିଦନ୍ତି ବୋଲି ଆମେ ବସ୍ ଚାର୍ଜ ଦେବାକୁ ମନା କରିଦେଲୁ । ତେଣୁ ସେ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ବସ୍‌ଟି ଫେରାଇ ନେଇଗଲେ । ଗୋବିନ୍ଦ ଆଉ ଉମା ପୁଣି ଯାଇ ମନ୍ତ୍ରୀ ମହାଶୟଙ୍କୁ ଏ’କଥା କହିଲେ । ମନ୍ତ୍ରୀ ମହୋଦୟ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଭୁବନେଶ୍ୱରସ୍ଥ ଷ୍ଟେସନ ମାଷ୍ଟରଙ୍କୁ ଡକାଇ ତାଙ୍କ ଉପରକୁ ବିଦ୍ରାଏ ନୋଟ (ଟଙ୍କା) ଫିଙ୍ଗି ଦେଇ ରାଗରେ କହିଲେ, “ତମେ ମୋର କଳାହାଣ୍ଡି ଦରବାଜାରୁ ବସ୍‌ଟା ଫେରେଇ ଆଣିଲ ! ଉଠାଅ, ନିଅ କେତେ ଟଙ୍କା ନବ ।”

ଷେସନ୍ ମାଷର ମହୋଦୟ ତାଙ୍କ ଠୁଁ ଟଙ୍କା ନେଲେ କି ନାହିଁ କେତାଣି, କିନ୍ତୁ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ପୁଣି ବସ୍ତେ ପଠେ ଦେଲେ । ଆମେ ସବୁ ଅତି ଆନନ୍ଦରେ ବସ୍ତରେ ବସି ପୁରୀ-କୋଣାର୍କ ଅଭିମୁଖରେ ଯାତ୍ରା କଲୁଁ ।

ଯାତ୍ରା କରିବା ଆଗରୁ ଗୋବିନ୍ଦ ଆଉ ଉମାକୁ ଶ୍ରୀ ଦୟାନିଧି ନାୟକ କହିଲେ - “ତମେ ଟାଲ, କାଳେ ବାଟରେ ତମର କିଛି ଅସୁବିଧା ହେଇପାରେ, ସେଥିପାଇଁ ତମମାନଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ମୁଁ ବି ପୁରୀ ଯାଉଛି ।” ସେ ଆମ ସାଙ୍ଗେ ଆଗ କୋଣାର୍କ ଗଲେ ।

ଆମେ ସବୁ ଆଗ କୋଣାର୍କ ଦେଖିସାରି ପରେ ପରେ ଜଗତର ନାଥ ସ୍ୱୟଂ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଦର୍ଶନ ପାଇଁ ପୁରୀକି ଗଲୁଁ । ଶ୍ରୀ ଦୟାନିଧି ନାୟକ ଆଗକୁ ପୁରୀର ଏକକିନ୍ଧୁଟିର ଇଞ୍ଜିନିୟର, ପି. ଡବ୍ଲ୍ୟୁ. ଡି. କୁ କହି ଆମମାନଙ୍କ ପାଇଁ “ମହାପ୍ରସାଦ ଅଭଡ଼ା” ସେବନର ସୁବନ୍ଧୋବସ୍ଥ କରିବାପାଇଁ କହିଥିଲେ । ଆମେ କଳାକାରମାନେ ଆନନ୍ଦରେ ଜଗତର ନାଥ ସ୍ୱୟଂ ଜଗନ୍ନାଥ, ସୁଭଦ୍ରା ଏବଂ ବଳଭଦ୍ରଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରି ସାରି “ଅଭଡ଼ା” ସେବା କଲୁଁ । ସେଇଠୁଁ ଆନନ୍ଦରେ ଫେରି ଆସିଲୁଁ ସିଧା ଭବାନୀପାଟଣା ।

ତା’ପରେ ମୁଁ ଅତିଶୟ ଉତ୍ସାହିତ ହେଇ ପ୍ରତବର୍ଷ ନୂଆ ନୂଆ ନାଟକ ଲେଖି ମଞ୍ଚସ୍ଥ କରିବାକୁ ଲାଗିଲି । ୧୯୭୨ ସାଲରେ ଲେଖିଲି ମୋର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ନାଟକ “ଶବ ପଡ଼ିବି” । ଏଇ ନାଟକଟି ସେବର୍ଷ “କଳାହାଣ୍ଡି ଲେଖକ କଳା ପରିଷଦ” ଦ୍ୱାରା ମଞ୍ଚସ୍ଥ ହେଇଥିଲା ଛାନ୍ଦାୟ ଲାଲ୍ ବାହାଦୁର ଷାଢ଼ିୟମର ପଡ଼ିଆରେ, ମୁକ୍ତ ଆକାଶ ରଙ୍ଗ ମଞ୍ଚରେ ।

ମୁକ୍ତ ଆକାଶ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ ନାଟକ କରିବା ସର୍ବପ୍ରଥମେ ଭବାନୀପାଟଣାରେ ମୁଁ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲି । କେବଳ କଳାହାଣ୍ଡିରେ ନୁହେଁ, ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଶାର ନାଟକ ଇତିହାସରେ ମୁକ୍ତାକାଶ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ ନାଟକ ମଞ୍ଚସ୍ଥ କରିବା ଏହା ପ୍ରଥମ ଉଦ୍ୟମ ଥିଲା ବୋଲି କହିଲେ ବୋଧେ କିଛି ଭୁଲ୍ ହେବ ନାହିଁ । ପରେ ପରେ ଆମେ କଳାହାଣ୍ଡି ଲେଖକ କଳାପରିଷଦର ଆନୁକୂଲ୍ୟରେ ଏଠି ଓଡ଼ିଶା ସ୍ତରୀୟ ଯୁବ ଲେଖକ ସମ୍ମିଳନୀ କରିଥିଲୁ । ଓଡ଼ିଶାର ବଛା ବଛା ସୁନାମଧନ୍ୟ ଲେଖକମାନଙ୍କ ସହ ଅନେକ ଯୁବ ଲେଖକ ବି ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ସମ୍ମିଳନୀଟି ଦି’ଦିନ ଧରି ଚାଲିଥିଲା ଏବଂ ଖୁବ୍ ସଫଳ ବି ହେଇଥିଲା । ସେଇଠି ବି ନାଟକ “ଶବ ପଡ଼ିବି” କି ମୁକ୍ତାକାଶରେ ମଞ୍ଚସ୍ଥ କରି ଆମେ ଓଡ଼ିଶାର ଲେଖକ ମାନଙ୍କୁ ଦେଖାଇ ଗୁଡ଼ିଏ ପ୍ରଶଂସା ପାଇଥିଲୁଁ । ମୋର ଶୁଭାକାଂକ୍ଷୀ, ଉତ୍ସାହ ଏବଂ ପ୍ରେରଣା ଦାତା ତଥା ଓଡ଼ିଶାର ବିଶିଷ୍ଟ ନାଟ୍ୟକର ଦକ୍ଷପଲାର ଏରାମଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ବି ଏଇ ସମ୍ମିଳନୀରେ ଯୋଗ ଦେଇ ନାଟକ “ଶବ ପଡ଼ିବି” କି ଦେଖିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସହ ମୋର ପରିଚୟ ଅଳ୍ପପୂର୍ଣ୍ଣା ‘ଏ’ ଛୁପ, ପୁରୀ ଏବଂ ଅଳ୍ପପୂର୍ଣ୍ଣା ‘ବି’ ଛୁପ, କଟକରେ ଯଥାକ୍ରମେ ମଞ୍ଚସ୍ଥ

ହେଉଥିବା ମୋର ଦି'ଟା ନାଟକ “ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣବିମ୍ବ” ଏବଂ “ଆଜି ଓ କାଲି”ରୁ ହେଉଥିଲା । ନାଟକ ଏବଂ କଳା ପାଇଁ ସେ ଜଣେ ଉତ୍ସର୍ଗୀକୃତ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷ ଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାର ଯେ କୌଣସି ସାହିତ୍ୟ ଏବଂ ନାଟ୍ୟ ସଂସ୍ଥା ତାଙ୍କୁ ଯେତେବେଳେ ବି ଯୋଉଠିକି ଡାକୁଥିଲେ, ସେ ସେଠିକି ଆନନ୍ଦରେ ଯାଉଥିଲେ ଏବଂ କର୍ମକର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ ଖୁବ୍ ଉତ୍ସାହିତ କରୁଥିଲେ । ସେ ଜୀବନର ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟାୟଆଡ଼କୁ ଖଲିକୋଟରେ ଥିବା ମୋର ସବୁ ଏଭମେଶ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ସାନ ଭାଇ ଶ୍ରୀ ଗିରିଶ୍ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ସମ୍ବଦୀ ହେଉଥିଲେ ।

ସେତେ ଅନେକ ନାଟକ ଲେଖି ଓଡ଼ିଆ ନାଟ୍ୟ ସାହିତ୍ୟକୁ ଦାନ କରି ଯାଇଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ତା'ଭିତରୁ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ନାଟକ ହଉଛି “ମୂଲିଆ”, “ଭାଇ-ଭାଉଜ”, “ଘର-ସଂସାର” ଏବଂ “ନରୋତ୍ତମ ଦାସ କହେ” ।

“ନରୋତ୍ତମ ଦାସ କହେ” ନାଟକ ଛଡ଼ା ବାକି ତିନୋଟି ନାଟକ ବହୁ ବର୍ଷ ତଳେ ଅତି ସଫଳତାର ସହ ଭବାନୀପାଟଣାରେ ବି ମଞ୍ଚସ୍ଥ ହେଇଥିଲା । ସେଇ ତିନୋଟି ନାଟକକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ଦେଇଥିଲେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଶ୍ରୀ ସୋମନାଥ ମିଶ୍ର ।

“ଶବ ପଡ଼ିଛି” ଓ ତାର ସମାଲୋଚକମାନେ

“ଶବ ପଡ଼ିଛି” ନାଟକଟିକୁ ସର୍ବ ପ୍ରଥମେ ମୁଖ୍ୟାକାଶ ତଳେ ମଞ୍ଚସ୍ଥ କରିବା ପାଇଁ କଳାକାର ଏକ୍ସି ରଞ୍ଜନ ମିଶ୍ର, ବସନ୍ତ, ଗୋବିନ୍ଦ, ବ୍ରହ୍ମା ବାବୁ, ଭାବନା ପଣ୍ଡା, ଗିରୀଶ୍ ପୁରୋହିତ (ଓକିଲ), ହେମ ସାହୁ, ଈଶ୍ୱରୀ, ରାମ, ସରୋଜ ମିଶ୍ର ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ଜମା ରାଜି ହଉ ନଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ବହୁତ ବୁଝାଇଲା ପରେ ସେମାନେ ରାଜି ହେଲେ ।

ଛାନାୟ ଲାଲ୍‌ବାହାଦୁର୍ ଷାଢ଼ିୟମ୍ ପଡ଼ିଆରେ ମୁଖ୍ୟାକାଶ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ (ଚକ୍ଚିତ୍ର ସେଟିଂ ଭଳି) ତିଆରି ହେଉଥିଲା । ଗୋଟାଏ ଲମ୍ବା ସଡ଼କ ଏବଂ ତା'ପାଖକୁ ଲାଗି ଗୋଟାଏ ପାନ ଦୋକାନ । ଏଇ ନାଟକରେ ପ୍ରଥମ କରି ମୋଟର ଗାଡ଼ି, ରିକ୍ସା ଓ ସାଇକଲ୍ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇଥିଲା । ଏହାର ଉପସ୍ଥାପନା ଶୈଳୀ ଥିଲା ଅତି ଚମତ୍କାର । ତେଣୁ ଦର୍ଶକ ଏଇ ନାଟକଟିକୁ ଅଧିକ ପସନ୍ଦ କଲେ । ଏଇ ନାଟକଟିକୁ ଉଦ୍‌ଘାଟନ କରିଥିଲେ ପ୍ରବାଣ ରାଜନୀତିଜ୍ଞ ତଥା କାନାହାଣ୍ଡି ମହାରାଜା ଶ୍ରୀ ପ୍ରତାପ କେଶରୀ ଦେଓ ।

ପରେ ପରେ “ଓଡ଼ିଆ ନାଟ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ” ନାମକ ନାଟକ ସମାଲୋଚନା ଗ୍ରନ୍ଥରେ ପ୍ରଫେସର ସର୍ବେଶ୍ୱର ଦାସ ଏଇ ନାଟକ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଖୁବ୍ ଉଚ୍ଚକୋଟୀର ମନ୍ତବ୍ୟ ଦେଇଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ମନ୍ତବ୍ୟରୁ କିଛି ପୃଷ୍ଠା ଏଇଠି ଉଦ୍ଧାର କଲି - (ପୃଷ୍ଠା ୨୪୫/୨୪୬) - “ଗୋଟାଏ ମାତ୍ର ସେଟିଂରେ ପରିଚିତ, ଅଳ୍ପ ଦୃଶ୍ୟାଦି, ବିଭାଗହୀନ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ପାତ୍ରବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଏଇ

ନାଟକଟିକୁ ନାଟକ ନ କହି ବରଂ ଅନାଟକ କହିଲେ ଅଧିକ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ହେବ । ମନୁଷ୍ୟ ସଭ୍ୟତାର ଶିଖର ଦେଶରେ ଉପନୀତ ହେଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାର ହୃଦୟରୁ ମାନବିକତାର ମୂଲ୍ୟବୋଧ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଲୋପ ଘଟିଛି, ତାହା ନାଟ୍ୟକାର ଏ ନାଟକରେ ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି । ଚରିତ୍ର ଚିତ୍ରଣ ଏବଂ ମଣିଷ ମନର କ୍ରିୟା ପ୍ରକ୍ରିୟାର ବିଶ୍ଳେଷଣରେ ନାଟ୍ୟକାର ଅପୂର୍ବ କଳାକୁଶଳତାର ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି । ଏକ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ପରୀକ୍ଷାମୂଳକ ନାଟକ ହିସାବରେ “ଶବ ପଡ଼ିଛି” ସର୍ବଥା ଅଭିନୟନୀୟ ।

ବିଶିଷ୍ଟ ସମାଲୋଚକ ଅଧ୍ୟାପକ ହେମନ୍ତ କୁମାର ଦାସ ତାଙ୍କ “ଓଡ଼ିଆ ନାଟକର ବିକାଶଧାରା” (ଚତୁର୍ଥ ପର୍ବ/ପୃଷ୍ଠା - ୧୪୦-୧୪୧)ରେ ଲେଖିଛନ୍ତି :- “କେତେକ ମାନସିକ କ୍ରିୟା ପ୍ରକ୍ରିୟାର ସଂଘର୍ଷ ଦ୍ୱାରା ଏଥିରେ ଗତି ସଂଚାର କରିବା ନିମନ୍ତେ ଉଦ୍ୟମ କରାଯାଇଛି । ନାଟ୍ୟକାର ଏହା ବେଶ୍ ସଫଳ ଭାବରେ କରିପାରିଛନ୍ତି । ନାଟକର ସଂଳାପ ମଧ୍ୟ ଏହାର ଚରିତ୍ର ଅନୁଯାୟୀ ହୋଇଛି । “ଶବ ପଡ଼ିଛି” ଏକ ସୁରକ୍ଷୀୟ ନାଟକ ।”

ସମାଲୋଚକ ଏଣୁ ବୀର କିଶୋର ଦାସ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ନାଟ୍ୟ ସାହିତ୍ୟରେ (ପୃଷ୍ଠା- ୨୪୫-୨୪୭)ରେ ଲେଖିଛନ୍ତି :- “ଶବ ପଡ଼ିଛି” ଏକ ଆଧୁନିକଧର୍ମୀ ନାଟକ । ଏଥିରେ ଏମ୍. ଏଲ୍. ଏ ଚରିତ୍ର ଅବତାରଣା କରି ସାଂପ୍ରତିକ ସମାଜର ନଗ୍ନଚିତ୍ର ଦେବାକୁ ନାଟ୍ୟକାର ଭୁଲିନାହାନ୍ତି । ମୌଳବୀ, ପଣ୍ଡିତ ଓ ଶେଠଜୀଙ୍କ ମୁହଁରେ ଉପଯୁକ୍ତ ଭାଷା ଦେଇ ନାଟକଟିକୁ ସେ କରିଛନ୍ତି ଗତିଶୀଳ । ଜୀବନର ମୂଲ୍ୟବୋଧ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ଦିଗରେ ଶ୍ରୀ ରଥଙ୍କର ପ୍ରଶଂସନୀୟ ଉଦ୍ୟମକୁ ସ୍ୱୀକୃତ ଦିଆଯାଇପାରେ ।” ନାଟକ ସଂଖ୍ୟା ବଢ଼ାଇବାକୁ ଉଦ୍ୟମ ନକରି ଯୁଗାନ୍ତରୀ ମାନବ ମନ ଓ ଜୀବନ ଚରିତ୍ର ଆଜି ନାଟ୍ୟକାର ତାଙ୍କ ନାଟକୀୟତାର ପ୍ରାଣମୟତା ଓ ଜୀବନରେ ଅଧିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲାଭକରି ପାରନ୍ତେ ।”

ସମାଲୋଚକ ଅଧ୍ୟାପକ ଡକ୍ଟର ରବି ନାୟକ ତାଙ୍କ “ଓଡ଼ିଆ ନାଟ୍ୟ ସାହିତ୍ୟର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଇତିବୃତ୍ତ” (ପୃଷ୍ଠା - ୨୪୪)ରେ ଲେଖିଛନ୍ତି :- “ତେବେ ତାଙ୍କ ରଚିତ ‘ଶବ ପଡ଼ିଛି’ ନାଟକ ଏକ ବ୍ୟତିକ୍ରମ । ଏଥିରେ ଅଳ୍ପ ଦୃଶ୍ୟାଦିର ବିଭାଗୀକରଣ ନାହିଁ, ନାହିଁ ନାରୀ ଚରିତ୍ର ।” ବିଶେଷତଃ ନାଟକୀୟ ବିସ୍ମୟ, ଉଦ୍ଦୀପନା ମଧ୍ୟ ଉକ୍ତ ନାଟକରେ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏ ନାହିଁ । ବିଶେଷତଃ ମାନସିକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଏଥିରେ ପ୍ରତିପାଦ୍ୟ ସଂସାରର ସମସ୍ତ ଜଞ୍ଜାଲ୍ୟମାନ ପଦାର୍ଥ ସ୍ପର୍ଶ ନୁହଁନ୍ତି । ସହାନୁଭୂତି ତଥା ମାନବିକତାର ମନ୍ତ୍ର ପ୍ରଚାରକଙ୍କର ଅନ୍ତର ମାନବିକ ଆବେଦନରେ ଆର୍ତ୍ତ ନୁହେଁ, ଏହା ହିଁ ଦେଖାଇବା ନାଟ୍ୟକାରଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ସେ ନାଟକଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଭଲ-ମନ୍ଦ ଆଲୋଚନା କରି ଶେଷର ଲେଖିଛନ୍ତି - “କାହାଣୀ ନିର୍ବାଚନରେ ଗତାନୁଗତିକ ଶୈଳୀ ଗ୍ରହଣ କଲେ ହେଁ, ମାନବିକ ଆବେଦନରେ ତାଙ୍କ ନାଟକଗୁଡ଼ିକ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ” ।

୧୯୭୪ ସାଲରେ ମୁଁ ଏକେ.ଏମ୍. ମୁନ୍ସୀଙ୍କ ଖଣ୍ଡିଏ ଉପନ୍ୟାସ “ଜୟ ସୋମନାଥ” ପଢ଼ିଥିଲି ଏବଂ ତାକୁ ଆଧାର କରି ଲେଖିଲି ଐତିହାସିକ ନାଟକ “ଜୟ ସୋମନାଥ” । ଏଇ ନାଟକରେ ହମିର୍ ଭୂମିକାରେ ଏକିଶ୍ଚ ରଞ୍ଜନ ମିଶ୍ରଙ୍କ ଅଭିନୟ ଖୁବ୍ ଡ଼ିଭାକର୍ଷକ ହେଇ ପାରିଥିଲା । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କଳାକାରମାନେ ବି ଖୁବ୍ ଭଲ କରିଥିଲେ ।

ଏଇ ନାଟକଟି ସ୍ଥାନୀୟ ସଙ୍ଗୀତ ବିଦ୍ୟାନୟର ସାହାଯ୍ୟାର୍ଥେ ମଞ୍ଚସ୍ଥ ହେଇଥିଲା । ସେତେବେଳେ ଉକ୍ତ ସଂଗୀତ ବିଦ୍ୟାନୟର ସଭାପତି ଥିଲେ ତତ୍କାଳୀନ ଜିଲ୍ଲାପାଳ ମାନ୍ୟବର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ କୈଳାସ ବର୍ମା, ସଂପାଦକ ଥିଲେ ପ୍ରବୀଣ ସାମ୍ବାଦିକ ଶ୍ରୀ ରାସ ବିହାରୀ ମୁଣ୍ଡ ।

ଓଡ଼ିଶାର ଲକ୍ଷପ୍ରତିଷ୍ଠି ସଙ୍ଗୀତଜ୍ଞ ଏଶ୍ରୀ ନାରାୟଣ ଦେବେଇ ଥିଲେ ସେଇ ସଙ୍ଗୀତ ବିଦ୍ୟାନୟର ଶିକ୍ଷକ । ସେ ଏବଂ ଶ୍ରୀ ହରିହର ମହାପାତ୍ର “ଜୟ ସୋମନାଥ” ନାଟକର ସଙ୍ଗୀତ ଦେଇଥିଲେ । ତାଙ୍କୁ ସହଯୋଗ କରିଥିଲେ ଅନ୍ୟତମ ସଙ୍ଗୀତଜ୍ଞ ଏଶୋଭା ବୈଠାରୁ ।

ମାନ୍ୟବର ଜିଲ୍ଲାପାଳଙ୍କ ପୃଷ୍ଠପୋଷକତାରେ ସ୍ଥାନୀୟ ଲାଲ୍‌ବାହାଦୂର ଷ୍ଟାଡ଼ିୟମରେ ନିର୍ମାଣ କରାଯାଇଥିଲା “ଡବଲ୍ ଷ୍ଟେଜ୍” । ସେଇଠି ଦି’ରାତି ଧରି ନାଟକଟି ଅଭିନୀତ ହେଇଥିଲା । କଳା-ସଂସ୍କୃତି ପ୍ରିୟ ମାନ୍ୟବର ଜିଲ୍ଲାପାଳ, ମୁଖ୍ୟ ଅତିଥି ଭାବରେ ଯୋଗ ଦେଇ ସେଇ ନାଟକଟିକୁ ଉଦଘାଟନ ବି କରିଥିଲେ । “ଡବଲ୍ ଷ୍ଟେଜ୍”ରେ ନାଟକଟି ମଞ୍ଚସ୍ଥ ହେଇଥିବାରୁ ତାହା ଦର୍ଶକମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଖୁବ୍ ଭଲ ଭାବରେ ଆଦୃତ ହେଇଥିଲା ।

ମୁଁ ଯା’ଜିତରେ ଓଡ଼ିଶାର ଲକ୍ଷପ୍ରତିଷ୍ଠି ଗାନ୍ଧିକ ଶ୍ରୀ କିଶୋରୀ ଚରଣ ଦାସଙ୍କର ଗୋଟାଏ କାହାଣୀ ମାସିକ ସାହିତ୍ୟ ପତ୍ରିକା “ଝଙ୍କାର”ରେ ପଢ଼ିଥିଲି । କେଜାଣି କାହିଁକି ସେଇ ଗଳ୍ପଟିକୁ ନାଟ୍ୟରୂପ ଦେବାପାଇଁ ମୋର ଖୁବ୍ ଇଚ୍ଛାହେଲା । ତେଣୁ ଅନୁମତି ପାଇଁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଦାସଙ୍କୁ ଲେଖିଲି । ସେ ଖୁସି ହେଇ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ମତେ ଅନୁମତି ଦେଇଦେଲେ । ତା’ପରେ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା ନାଟକ “ରାତି କୁକୁର” । ସେଇ ନାଟକଟି ବି ସ୍ଥାନୀୟ “ଲାଲ୍‌ବାହାଦୂର ଷ୍ଟାଡ଼ିୟମ୍”ରେ ମୁକ୍ତାକାଶ ରଙ୍ଗ ମଞ୍ଚରେ ମଞ୍ଚସ୍ଥ ହେଇଥିଲା । ମୁଖ୍ୟତଃ ସେଇ ନାଟକର କାହାଣୀରେ ସେତେବେଳର “ନକ୍ସଲାଭର୍” ଆନ୍ଦୋଳନର ସାମାନ୍ୟ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣଥିବାରୁ ତାହା ଦର୍ଶକମାନଙ୍କ ମନକୁ ବେଶ୍ ଛୁଇଁ ଥିଲା ।

୧୯୭୫ ସାଲରେ ସେଇ ନାଟକଟି ଏଝିକାର ପାଣିଗ୍ରାହୀ ଓ ଭକ୍ତବନ୍ଧୁ ମିଶ୍ରଙ୍କ ଉଦ୍ୟମରେ ବଲାଙ୍ଗୀରସ୍ଥ ଷ୍ଟେଜ୍ ବ୍ୟାଙ୍କ ତରଫରୁ ବଲାଙ୍ଗୀରରେ ଅଭିନୀତ ହେଇ ବେଶ୍ ନାଁକରିଥିଲା ।

୧୯୭୪ ସାଲରେ ଓଡ଼ିଶାର ତତ୍କାଳୀନ ମାନ୍ୟବର ରାଜ୍ୟପାଳ ଏକଟି ସାହେବ କଳାହାଣ୍ଡି ପରିଦର୍ଶନରେ ଆସିଥିଲେ । ସେଇ ଉପଲକ୍ଷେ ସ୍ମାରକୀ ନାଟ୍ୟସଂସ୍ଥା ତରଫରୁ

ସ୍ଥାନୀୟ “ମହାବୀର ସାହିତ୍ୟ ଅନୁଷ୍ଠାନ”ର ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ “ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଯାଅ ହେ ପାପୀମାନେ” ନାଟକଟି ଅଭିନୀତ ହେଉଥିଲା । ମାନ୍ୟବର ରାଜ୍ୟପାଳ ଏ.ବି.ଡ଼ି. ଜଟିମୁଖ୍ୟ ଅତିଥିଭାବରେ ଯୋଗଦେଇ ସେଇ ନାଟକଟି ଉଦ୍‌ଘାଟନ କରିଥିଲେ । ମୋର ଅନ୍ୟତମ ଶୁଭାକାଂକ୍ଷୀ ଓକିଲ ଏକାକୀ ପ୍ରସାଦ ବାବୁ ବି ବିଶିଷ୍ଟ ଗଣ୍ୟମାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ହିସାବରେ ସେଇ ଉତ୍ସବରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ ।

ସବୁଠୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କଥା ହଉଛି ମାନ୍ୟବର ରାଜ୍ୟପାଳ ଏଜକି ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଭଲ ଭାବରେ ନ ବୁଝିଲେ ବି ଯୌର୍ଯ୍ୟର ସହ ବସି ରହି ନାଟକଟିକୁ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉପଭୋଗ କରିଥିଲେ । ଏକାକୀ ପ୍ରସାଦ ବାବୁ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ବସି ନାଟକର ଚରିତ୍ର ଓ ବିଷୟ ବସ୍ତୁକୁ ତାଙ୍କୁ ଭଲ ଭାବରେ ବୁଝେଇ ଦେଇଥିଲେ ।

ନାଟକ ଶେଷରେ ସେ ମୋର କୃତି ପାଇଁ ମତେ ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରଶଂସା କରିଥିଲେ । ଆଜିଯାଏ ତାଙ୍କ ପ୍ରଶଂସା ଓ ଉତ୍ସାହ ମୋ ମନ ଭିତରେ ଘର କରି ରହି ଯାଇଛି ।

ଏହା ପରେ ପରେ ସ୍ଥାନୀୟ ନାଟ୍ୟାନୁଷ୍ଠାନ ତରଫରୁ ମୋର ରଚିତ ଓ ନିର୍ଦ୍ଦେଶିତ ନାଟକ “ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତର ସହର”, “ଅନେକ ବିଦଗ୍ଧ ପତଙ୍ଗ” ମଞ୍ଚସ୍ଥ ହେଇ ପ୍ରଶଂସା ଅର୍ଜନ କରିଥିଲା । ପରେ ପରେ “ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତର ସହର” ନାଟକର କାହାଣୀକୁ ନେଇ ଆମେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିଲୁ ଓଡ଼ିଆ କଥାଚିତ୍ର “ସମର୍ପଣ” (ସିନେମା ବିଷୟରେ ଅନ୍ୟତ୍ର ଦେଖନ୍ତୁ) ।

ଆମ ଭବାନୀପାଟଣାର ପୁରୁଣା ପଡ଼ାର ଉତ୍ସାହୀ କଳାକାରମାନେ ମତେ ଆସି ଅନୁରୋଧ କଲେ ଗୋଟାଏ ନାଟକ ଲେଖି ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ଦେବାପାଇଁ । ତାଙ୍କର ଅନୁରୋଧ ଏତି ନ ପାରି ମୁଁ ଲେଖିଲି ଏକ ରହସ୍ୟଧର୍ମୀ ନାଟକ “ମେଘମେଦୁର ରାତି” ।

ଏହି ନାଟକର ଅଭିନୟ ଏବଂ ପୃଷ୍ଠପୋଷକତା କରିଥିଲେ ବର୍ତ୍ତମାନ “ସତ୍ୟମ ତକାର୍” ଏବଂ “ରୁଚି ଲଭ”ର ମାଲିକ ଶ୍ରୀ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ପ୍ରଧାନ । ତାଙ୍କ ବାପା ଘାସିରାମ ପ୍ରଧାନ ବି ସେତେବେଳେ ମୋର ଜଣେ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀର ଶୁଭାକାଂକ୍ଷୀ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଭଣଜା ଦୁଃଖୀରାମ ରାଉତଙ୍କ ସହ ସେଇଠି ମୋର ଭଲ ଭାବରେ ପରିଚିୟ ହେଉଥିଲା ।

କିନ୍ତୁ ବଡ଼ ଦୁଃଖର ସହିତ କହୁଛି ଯେ ମୋର ନାଟକ “ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତର ସହର” ଏବଂ “ମେଘ ମେଦୁର ରାତି”ର ପାଣ୍ଡୁଲିପିକି ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ଥିବା ପେସାଦାର ଅଭିନେତା ତଥା ସୌଖୀନ ନାଟ୍ୟସଂସ୍ଥାଗୁଡ଼ିକର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଶ୍ରୀଦାସ, ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ମଞ୍ଚସ୍ଥ କରିବାପାଇଁ ନେଇଯାଇ ଆଉ ମତେ ଫେରେଇଲେ ନାହିଁ । ପରେ ପରେ ପାଣ୍ଡୁଲିପି ଦି’ତା ହଜିଗଲା ବୋଲି ସେ ମତେ କହିଲେ ।

“ଅପେରା ଦ୍ରାମା” ପାଇଁ ଓଡ଼ିଶାରେ ବିଖ୍ୟାତ ବିଭିନ୍ନ ଅପେରା ପାର୍ଟି ପ୍ରତିବର୍ଷ ଭବାନୀପାଟଣା ଆସି “ଅପେରା ଦ୍ରାମା” ପରିବେଶଣ କରୁଥିଲେ । ସେଇ ଦଳଗୁଡ଼ିକ

ଭିତରୁ “କାଂସ” ଓ “ଇଚ୍ଛାପୁର” ଅପେରା ପାର୍ଟି ପ୍ରାୟ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଚୁରରେ ଭବାନୀପାଟଣା ଆସୁଥିଲେ । ଆମେ ବନ୍ଧୁମାନେ ମିଶି ସେମାନଙ୍କୁ ଅପେରା ଦ୍ରାମା କରିବାପାଇଁ ଅନେକ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲୁ ।

ତେବେ “କାଂସ ଓ ଇଚ୍ଛାପୁର” ଅପେରା ପାର୍ଟିର ମାଲିକ, ମ୍ୟାନେଜର ଓ କଳାକାରମାନଙ୍କ ସହ ମୋର ବେଶ୍ ଚିହ୍ନା ପରିଚୟ ହେଇଯାଇଥିଲା । ବିଶେଷ କରି ଇଚ୍ଛାପୁର ଅପେରା ପାର୍ଟିର ମାଲିକ ଶ୍ରୀ କୁଳମଣି ପରିଡ଼ାଙ୍କ ସହ ମୋର ବନ୍ଧୁତା ବେଶ୍ ଜମିଯାଇଥିଲା । ଜଣେ ବିଷୟାତ ନାଟ୍ୟକାର ଭାବରେ ସମସ୍ତେ ମତେ ବେଶ୍ ସମ୍ମାନ ଦେଖିଉଥିଲେ ।

ଗୋଟିଏ ବର୍ଷ ଶ୍ରୀ କୁଳମଣି ପରିଡ଼ା ତାଙ୍କ ପାର୍ଟି ଧରି କଳାହାଣ୍ଡି ଆସିଥିଲେ । ସେ ଧର୍ମଗଡ଼, ତୁନାଗଡ଼ରେ କ୍ୟାମ୍ପ ସାରି ଭବାନୀପାଟଣା ଆସି କ୍ୟାମ୍ପ କଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଅପେରା ପାର୍ଟି ପାଇଁ ଖଣ୍ଡିଏ ନାଟକ ଲେଖିଦେବା ପାଇଁ ମତେ ଅନୁରୋଧ କଲେ ।

ମୁଁ କେବଳ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ ପାଇଁ ନାଟକ ଲେଖୁଥିଲି । କିନ୍ତୁ ଅପେରା ପାଇଁ ନାଟକ କେବେ ଲେଖି ନଥିଲି । ସୁଯୋଗ ବି ମିଳି ନଥିଲା ଲେଖିବାପାଇଁ । ସେତେବେଳକୁ ମୋର ଐତିହାସିକ ନାଟକ “ଜୟ ସୋମନାଥ” ମଞ୍ଚସ୍ଥ ହେଇ ଭବାନୀପାଟଣାରେ ଭଲ ନାଁକରିଥିଲା । ସେଇ ନାଟକଟି ତାଙ୍କୁ ଦେଖାଇଲି ଏବଂ କହିଲି :- “ଆପଣ ଯେଉଁଠି ନାଟକର ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାକୁ ଚାହିଁବେ, ମୁଁ କରିଦେବି” ।

କାରଣ ମଞ୍ଚ ନାଟକ ଓ ଅପେରା ନାଟକ ଲେଖାରେ ଟେକନିକ୍ ଥିଲା ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଲଗା । ସେ ମୋ କଥାରେ ରାଜି ହେଇ ମୋଠୁଁ ନାଟକଟି ନେଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଆଉ କଳାକାରମାନଙ୍କୁ ପଢ଼ିବାକୁ ଦେଲେ । ଶ୍ରବେୟ କଳାକାର କପିଳ ବାବୁ ଓ ଜଣେ ହାସ୍ୟଭିନେତା “ଜୟ ସୋମନାଥ” ନାଟକଟି ପଢ଼ି ଖୁବ୍ ପସନ୍ଦ କଲେ ଏବଂ ଅପେରାକୁ ସୁବ୍ କଲାଭଳି ସାମାନ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିଦେବାକୁ କହିଲେ ।

ସେଇ ଅନୁସାରେ ଭବାନୀପାଟଣା କ୍ୟାମ୍ପରେ “ଜୟ ସୋମନାଥ” ନାଟକର ରିହାରସାଲ୍ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ନାଟକଟିର ବିଶେଷ କିଛି ବଦଳେଇବାକୁ ମତେ ପଡ଼ିଲାନି । ସେମାନେ ଏଠି ପୁରାପୁରି ରିହାରସାଲ୍ କଲେ ଏବଂ କେସିଙ୍ଗା କ୍ୟାମ୍ପରେ ରିଲିଜ୍ କଲେ ।

କେସିଙ୍ଗାର ଜନତା ନାଟକଟିକୁ ଖୁବ୍ ପସନ୍ଦ କଲେ । ସେଇ ନାଟକଟି ଅପେରାରେ ଖୁବ୍ ଭଲ ଚାଲିଲା । ସେଥିରେ ସେମାନେ ଉତ୍ସାହିତ ହେଇ ମତେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ନାଟକ ଲେଖିଦେବାପାଇଁ ଜୁଲାଇ ମାସରେ ଇଚ୍ଛାପୁରକୁ (ତାଙ୍କ ହେଡ୍‌କ୍ୱାର୍ଟର) ଡକେଇଲେ । ବର୍ଷା ଡିନି ମାସ ସେମାନେ ତାଙ୍କ ହେଡ୍‌କ୍ୱାର୍ଟରରେ ରହି ଦି’ଡିନିଟା ନୂଆ ନାଟକ ଶିଖନ୍ତି ଓ

ଦଶହରା ପୂର୍ବରୁ ବିଭିନ୍ନ ସହରକୁ ବାହରି ପଡ଼ନ୍ତି ଚୁରରେ । ମୁଁ ଜୁଲାଇ ମାସରେ ଯାଇ
ଇଚ୍ଛାପୁରରେ ପନ୍ଦର ଦିନ ଯାଏ ରହିଲି ଏବଂ ଗୋଟାଏ ରାଜନୈତିକ ନାଟକ ଲେଖା
ଆରମ୍ଭ କଲି ।

କିନ୍ତୁ ଦୀର୍ଘ ପନ୍ଦର ଦିନ କାଳ ରହିଯିବାରୁ ମୋର ଛୁଟି ସରିଗଲା ଏବଂ ମୁଁ ନାଟକଟି
ଅଥା ଲେଖୁ ଭବାନୀପାଟଣା ପେରିଆସିଲି । କଥା ହେଲା, ସେମାନେ ପଣ୍ଡିତ ଓଡ଼ିଶାର
କୌଣସି ସହରରେ କ୍ୟାମ୍ପ କଲେ ମୁଁ ସେଠିକି ଯାଇ ନାଟକଟି ପୁରା ଲେଖିଦେବି ।

ମୋର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟକୁ ସେମାନେ ସେ ବର୍ଷ ଆଉ ଆମ ପଣ୍ଡିତ ଓଡ଼ିଶା ଆଡ଼କୁ
ଚୁରରେ ନଆସି ଉତ୍ତର ଓଡ଼ିଶା ଆଡ଼କୁ ଡାଳିଗଲେ । ଏତେଦୂର ଯାଇ ମୋ ପକ୍ଷେ ନାଟକର
ଲେଖାଟିକୁ ଶେଷ କରିବା ଆଦୌ ସମ୍ଭବପର ହେଇପାରିଲାନି । ସେତିକିରେ ସେ ନାଟକଟି
ଅସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ରହିଗଲା । ପରେ ପରେ ଶୁଣିଲି ସେଇ ଅପେରା ପାର୍ଟିଟି
ଭାଙ୍ଗିଗଲା ବୋଲି ।

ବନ୍ଧୁ ଲିଙ୍ଗରାଜ ପଣ୍ଡା ସେଇ ନାଟକର ପାଣ୍ଡୁଲିପିଟା ଛପେଇବାପାଇଁ ନେଇଥିଲେ ।
କିନ୍ତୁ ଅସୁବିଧା ବଶତଃ ଛାପିପାରିଲେନି । ତାଙ୍କ ପାଖରେ ସେଇ ନାଟକଟି ରହିଗଲା ।

“ଦି ଯାତ୍ରୀ”

୧୯୭୯ ସାଲରେ ଭବାନୀପାଟଣା କେତେଜଣ ନାଟ୍ୟକଳାପ୍ରେମୀ ଯୁବକ କଲେଜ
ପଢ଼ା ଛାଡ଼ି ଆସି ଭବାନୀପାଟଣାରେ ବେକାର ହେଇ ବସିଥିଲେ । ସେମାନେ ହେଲେ
ଅବ୍ଦୁଲ କାଦୀର, ପ୍ରତାପ ପଟ୍ଟନାୟକ, ଅବ୍ଦୁଲ୍ଲା, ସତ୍ୟ ମିଶ୍ର ଓ ସୁରେଶ ସିଂ ପ୍ରଭୃତି ।
ସେମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ମିଶିଗଲେ ସର୍ବଶ୍ରୀ ବସନ୍ତ ପଣ୍ଡା, ବେଣୁଧର ମିଶ୍ର, ପୁରୁଷୋତ୍ତମ
ତାମସେନ ସାହୁ, ବ୍ରହ୍ମା, ବର୍ତ୍ତମାନ ବିକ୍ରମ ଲଞ୍ଜର ମାଲିକ ସତ୍ୟ ବେହେରା, ଏବାବୁଲା
(ସୁଭାଷ ଚନ୍ଦ୍ର ପଟ୍ଟନାୟକ), ଚନ୍ଦ୍ର ନାୟକ, ପ୍ରତାପ କୁମାର ବେହେରା, ରଘୁନାଥ କୁମାର,
ବୃନ୍ଦା ବାରିକ, ଗୋବିନ୍ଦ ରଥ ଇତ୍ୟାଦି । ସେମାନଙ୍କର ଉଦ୍ୟମରେ “ଦି ଯାତ୍ରୀ” ନାମକ
ଗୋଟାଏ ନାଟ୍ୟସଂସ୍ଥା ଗଢ଼ାଗଲା । ଉକ୍ତ ସଂସ୍ଥାର ପ୍ରଥମ ସଭାପତି ଥିଲେ ସାମ୍ବାଦିକ ଶ୍ରୀ
ଉମାଶଙ୍କର କର । “ଦି ଯାତ୍ରୀ” ନାଟ୍ୟସଂସ୍ଥାର ପ୍ରଥମ ଅବଦାନ ହେଲା ମୋର ଲିଖିତ
ନିର୍ଦ୍ଦେଶିତ ପରୀକ୍ଷା ମୂଳକ ନାଟକ “ଶପଥ ଆସନ୍ତା କାଲିର” । ପରୀକ୍ଷା ମୂଳକ ନାଟକ
ହିସାବରେ ନାଟକଟି ଖୁବ୍ ସଫଳ ହେଇଥିଲା ।

ସମ୍ବଲପୁରର ପ୍ରଗତି ସଂଘ ଆୟୋଜନ କରିଥିଲେ ଓଡ଼ିଶା ସ୍ତରୀୟ ନାଟକ
ପ୍ରତିଯୋଗିତା । ଆମେ ସବୁ “ଦି ଯାତ୍ରୀ” ତରଫରୁ ସେଇ ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ଭାଗ

ନେବାପାଇଁ “ଶପଥ ଆସତା କାଲିର” ନାଟକଟି ନେଇଥିଲୁ । ନ’ଡ଼ିସେମ୍ବର ୧୯୭୯
 ସାଲ, ରାତିରେ ସେଇ ନାଟକଟି ସମ୍ବଲପୁରରେ ମଞ୍ଚସ୍ଥ ହେଇଥିଲା । ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ନାଟକ
 ପରିବେଷଣ ଭାବରେ “ଦି ଯାତ୍ରୀ”, ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ନାଟ୍ୟକାର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଭାବରେ ଶ୍ରୀ
 ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ରଥ (ମୁଁ) ଓ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଭିନେତା ଭାବରେ ଅବଦୁଲ୍ କାଦୀର ପୁରସ୍କାର
 ପାଇଥିଲେ । ସେଇ ଉତ୍ସବରେ ମୁଖ୍ୟ ଅତିଥି ରୂପେ ଯୋଗଦେଇଥିଲେ ଲରମ୍ଭା କଲେଜର
 ଡକ୍ଟକାଳୀନ ପ୍ରିଦ୍ଧିପାଲ ଓ ଓଡ଼ିଶାର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଭିନେତା ଶ୍ରୀ ଶରତ ପୂଜାରୀ ।

ଏହାପରେ “ଦି ଯାତ୍ରୀ” ନାଟ୍ୟସଂସ୍ଥାରେ ଖେଳିଗଲା ଅପୂର୍ବ ଉତ୍ସାହ । ଏଇ
 ଅନୁଷ୍ଠାନ ତରଫରୁ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଆମେ ସମସ୍ତେ ମଞ୍ଚସ୍ଥ କରିଚାଲିଲୁ ମୋର ଲିଖିତ ଓ ନିର୍ଦ୍ଦେଶିତ
 ନାଟକ “ପି. ଡବ୍ଲ୍ୟୁ. ଡି”, ଓ “ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ମୟୂରୀ”

ଯେଉଁଦିନ ରାତିରେ “ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ମୟୂରୀ” ନାଟକ ମଞ୍ଚସ୍ଥ ହେଉଥିଲା, ସେଦିନ ଆମ
 ନାଟ୍ୟସଂସ୍ଥାର କେତେକ ଅସବୁଷ୍ଟ ଯୁବକ କେସିଙ୍ଗା ଆଡୁ ଆସିଥିବା ବିଜୁଳି ତାର ଉପରେ
 ସାଇକେଲ୍ ଟେନ୍ ପକାଇ ଫିଉରୁ ଉଡ଼ାଇଦେଲେ । ଫଳରେ ସମଗ୍ର ସହର ଅନ୍ଧକାର
 ଭିତରେ ବୁଡ଼ିଗଲା । ସେଇଠି ଅଧାରୁ ନାଟକଟି ବନ୍ଦ ହେଇଗଲା । ତିନି ଚାରିଦିନ ଧରି
 ଆଉ ଲାଭନ୍ ଆସିଲାନି । ନାଟକଟି ଆଉ ପୁରା ମଞ୍ଚସ୍ଥ ହେଇପାରିଲାନି । ନାଟକଟି ଯୋଗୁଁ
 ସମଗ୍ର ଭବାନୀପାଟଣା ସହର ଅନ୍ଧକାରରେ ବୁଡ଼ିଗଲିଲା ବୋଲି ଆମେ ଜନତାଙ୍କଠୁଁ କଠୋର
 ସମାଲୋଚନା ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଲୁ ।

ତା’ପରେ ପରେ “ଦି ଯାତ୍ରୀ” ନାଟ୍ୟ ସଂସ୍ଥା ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ଭାଙ୍ଗିଯିବାର କାରଣ
 ହେଲା ସେଇ ସଂସ୍ଥାର ଅନେକ ଯୁବ ଅଭିନେତା ଅବଦୁଲ୍ କାଦୀର, ଶେଖ୍ ଅବଦୁଲ୍ଲା,
 ସତ୍ୟ ମିଶ୍ର, ପ୍ରତାପ ପଟ୍ଟନାୟକ ଓ ସୁରେଶ ସିଂହ ପ୍ରଭୃତି ଗ୍ରାମ୍ୟ ବ୍ୟାଙ୍କରେ ଚାକିରି ପାଇ
 ଭବାନୀପାଟଣା ବାହାରକୁ ଚାଲିଗଲେ । ତା’ପରେ ପରେ ଅର୍ଥାତ ୧୯୮୬ ସାଲରୁ ମୁଁ
 ନାଟକ ଲେଖା ପୁରାପୁରି ବନ୍ଦ କରିଦେଲି ୧୯୮୯ ସାଲ ଯାଏଁ । “ଦି” ଯାତ୍ରୀ ନାଟ୍ୟସଂସ୍ଥାର
 ଶେଷ ନାଟକ ହେଲା “ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ମୟୂରୀ” ।

ଜାତୀୟ ସ୍ତରରେ ପୁରସ୍କାର

୧୯୮୯ ସାଲ । କୋଉ ତାରିଖ କୋଉ ମାସ ମୋର ଆଉ ମନେ ନାହିଁ । ମୋ
 ପୁଅ ପ୍ରମୋଦ ରଥ ଗୋଟାଏ ଦୈନିକ ଖବର କାଗଜରେ ବାହାରି ଥିବା ବିଜ୍ଞାପନଟିଏ
 ଆଣି ମତେ ଦେଖାଇଲା । ସେଥିରେ ବିଭିନ୍ନ ଭାଷାରେ ଆକାଶବାଣୀ ନାଟକ ପ୍ରତିଯୋଗିତା
 ପାଇଁ ଦିଲ୍ଲୀରୁ ବିଜ୍ଞାପନ ବାହାରିଥିଲା । ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ହାସ୍ୟରସାତ୍ମକ ନାଟକ ପାଇଁ ପୁରସ୍କାର
 ଥିଲା ଦଶହଜାର ଟଙ୍କା ।

ଅନେକ ଦିନ ତଳେ ମୁଁ ଗୋଟାଏ ଲୋକ କଥା “ମାତୃଆ ମହାଦେବ, ମାତୃ ଖାଇଲେ ବର ଦବ” କାହାଣୀଟି ପଢ଼ିଥିଲି । ଭାବିଲି ତାକୁ ମୂଳ ଆଧାରକରି ମୁଁ ଗୋଟିଏ ହାସ୍ୟ ରସାତ୍ମକ ନାଟକ ଲେଖି ପ୍ରତିଯୋଗିତାକୁ ପଠାଇଦେବି ।

ସେଇ କାହାଣୀଟିକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରି ମୁଁ ଲେଖିଲି ହାସ୍ୟରସାତ୍ମକ ନାଟକ “ସ୍ବର୍ଗରେ କ୍ଷମତା ଲଢ଼େଇ” । ପଠେଇ ଦେଲି । ମା’ମାଣିକେଶ୍ବରୀଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦରୁ ସେଇ ନାଟକଟି ଆମ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ହାସ୍ୟରସାତ୍ମକ ନାଟକ ଭାବରେ ପୁରସ୍କାର ପାଇଲା ଦଶ ହଜାର ଟଙ୍କା ।

ଦିଲ୍ଲୀରୁ ସେଇ ପୁରସ୍କାର ଆଣିବା ପାଇଁ ମୁଁ, ମୋ ପୁଅ ପ୍ରମୋଦ ଏବଂ ତାର ବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀ ସନ୍ତୋଷ ନାୟକ ସାଙ୍ଗେ ଦିଲ୍ଲୀ ଗଲି । ସେଇଠି ରହିଲି ମୋର ବନ୍ଧୁ ଲୋକସଭା ସଦସ୍ୟ (ଏମ୍.ପି) ଶ୍ରୀ ବସନ୍ତ ଦାସଙ୍କ ବାସ ଭବନରେ । କିମିତି ପୁରସ୍କାର ଗ୍ରହଣ କରାଯିବ, ସେଥିପାଇଁ ଆମକୁ ଲଗାଯତ ତିନି ଦିନ ଧରି ତାଲିମ୍ ଦିଆଗଲା । କିନ୍ତୁ ଦୁଃଖର ବିଷୟ ପୁରସ୍କାର ଦେବାପାଇଁ କୌଣସି ମନ୍ତ୍ରୀ ଆସିନଥିଲେ । ତେଣୁ ସୂଚନା ଓ ପ୍ରସାରଣ ବିଭାଗର ସଚିବ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହେଶ୍ବ ପସାଦ ଆମମାନଙ୍କୁ ପୁରସ୍କାର ବିତରଣ କରିଥିଲେ । ବରଗଡ଼ର ଜଣେ ଶିକ୍ଷକ ନାଟକ ବିଭାଗରେ ପାଇଥିଲେ ପ୍ରଥମ ପୁରସ୍କାର । ସେ ବି ଯାଇଥିଲେ । ତା’ଛଡ଼ା ଆମ କଟକ ଆକାଶବାଣୀ ବି ତାଙ୍କର କୌଣସି ଗୋଟିଏ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ପ୍ରଥମ ପୁରସ୍କାର ପାଇଥିଲେ । ତାହା ଗ୍ରହଣ କରିବା ପାଇଁ କଟକରୁ ଆକାଶବାଣୀ କର୍ମକର୍ତ୍ତା ହୁଷାକେଶ ପଣ୍ଡା, ଜୟନ୍ତ ଦାସ ଏବଂ ରମାପଦ ନନ୍ଦ ବି ଯାଇଥିଲେ । ଦିଲ୍ଲୀ ରହଣି ଆମପାଇଁ ବେଶ୍ ଆମୋଦବାୟକ ହେଇଥିଲା ।

ମୁଁ କିନ୍ତୁ ଦିଲ୍ଲୀର କୌଣସି ଜାଗା ବୁଲି ଦେଖିପାରିଲିନି । ସେଥିପାଇଁ ସମୟ ନଥଲା । କିନ୍ତୁ ମୋ ପୁଅ ପ୍ରମୋଦ ଓ ତା’ସାଙ୍ଗ ସନ୍ତୋଷ ବାବୁ ପ୍ରାୟ ବୁଲାବୁଲି କରି ସବୁ ଦେଖିଲେ । ତା’ପରେ ଆମେ ସମସ୍ତେ ଭବାନୀପାଟଣା ଫେରିଆସିଥିଲୁ ।

“କିଏ ସେ ପିଣ୍ଡ ବ ମୁକୁଟ”

ଅନେକ ଦିନ ଧରି ନୀରବ ରହିଲା ପରେ ମୁଁ ପୁଣି ନାଟକ ଲେଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରି ଲେଖିଲି ଗୋଟାଏ ରାଜନୈତିକ ନାଟକ ।

ସେଇ ନାଟକଟି ମଞ୍ଚସ୍ଥ କରିବା ପାଇଁ ଆମେ କଳାହାଣ୍ଡି ଲେଖକ କଳା ପରିଷଦ ମୁଖାକାଶ ରଞ୍ଜନୀରେ ଆରମ୍ଭ କଲୁ ରିହାର୍ସଲେ । ସେଇ ନାଟକରେ ମୁଁ ରାଜନୈତିକ ଦଳମାନଙ୍କୁ ତାତ୍ତ୍ୱ ସମାଲୋଚନା କରିଥିଲି । ନାଟକଟିକୁ ଅନୁମତି ଦେବାପାଇଁ ଆମେ ମାନ୍ୟବର ଜିଲ୍ଲାପାଳଙ୍କୁ ଯଥା ସମୟରେ ଆବେଦନ କରିଥିଲୁ । ସେତେବେଳେ ଆମ

ଜିଲ୍ଲାର ଜିଲ୍ଲାପାଳ ଥିଲେ ମାନ୍ୟବର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଏମ୍. ରାଜମଣି, I.A.S. । ସେ ଥିଲେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭଦ୍ର ଲୋକ । ତାଙ୍କ ପାଖରେ ମାନବିକତାର ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଥିଲା । ରାଜନୈତିକ ପୃଷ୍ଠଭୂମି ଉପରେ ନାଚକଟି ଲେଖାହୋଇଥିବାରୁ ସେ ବୋଧେ ପ୍ରଥମେ ଅନୁମତି ଦେଲେ ନାହିଁ ।

ସହରସାରା ନାଟକର ବିଷୟବସ୍ତୁଟା ଜୋର୍ସୋର୍ରେ ପ୍ରଚାରିତ ହେଇଗଲା । ମୋର ଅନେକ ରାଜନୈତିକ ନେତା ବନ୍ଧୁ ନାଟକର ରିହାର୍ସାଲ୍ ଦେଖିବା ପାଇଁ ଆସୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ କିଛି ନକହି ଚୁପ୍ ଚାପ ଫେରିଯାଉଥିଲେ ।

ସେବେବେଳେ ଆମ ଚାଉନ୍ ଆନାର ଆନାଧର୍ମ ଥିଲେ ମୋର ବନ୍ଧୁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ପଟ୍ଟନାୟକ । ସେ ବି ଶୁଣିଲେ । ବୋଧେ' ନେତାମାନଙ୍କ ଚାପରେ ସେ ଦିନେ ନାଟକର ରିହାର୍ସାଲ୍ ଦେଖିବାକୁ ଆସିଲେ । ଆଗରେ ସାଧାରଣ ନିର୍ବାଚନ ଥିବାରୁ ସେ ବନ୍ଧୁ ହିସାବରେ ନାଟକଟିକୁ ବନ୍ଦ କରିଦେବା ପାଇଁ ମତେ ଅନୁରୋଧ କଲେ । ସେତେବେଳେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ନମ୍ରତା ସହକାରେ କହିଥିଲି । ସେ ଯୋଡ଼ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଚାହିଁବେ ନାଟକଟିକୁ ବନ୍ଦ କରି ଦେଇପାରିବେ । ସେ କ୍ଷମତା ତାଙ୍କର ଓ ମାନ୍ୟବର ଜିଲ୍ଲାପାଳଙ୍କର ଅଛି ।

ନାଟକର ପ୍ରସ୍ତୁତି ବି ଖୁବ୍ ଜୋର୍ରେ ଚାଲିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଗୋଲେଇ ପଡ଼ିଆରେ ଯେଉଁ ଘରଟା (Working Women's Hostel) ମହିଳା କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଆବାସ ହେଉଛି, ସେତେବେଳେ ସେ ଘରଟା ଖାଲିପଡ଼ିଥିଲା । ତେଣୁ ଆମେ ମାନ୍ୟବର ଜିଲ୍ଲାପାଳଙ୍କ ଅନୁମତି ନେଇ ସେଇ ଘରର ହତା ଭିତରେ ଖାଲି ପଡ଼ିଥିବା ପଡ଼ିଆରେ ଅସ୍ଥାୟୀ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ ନିର୍ମାଣ କରି, ନାଟକଟି ମଞ୍ଚସ୍ଥ କରିବାକୁ ଆୟୋଜନ କରିଥିଲୁଁ । ନାଟକ ମଞ୍ଚସ୍ଥ ହେବାର ପୂର୍ବଦିନ ରାତିରେ ଆମେ ସବୁ Stage Rehearsal ରେ ବ୍ୟସ୍ତ ଥିଲୁଁ । ଠିକ୍ ରାତି ନ'ଚା ବେଳେ ମାନ୍ୟବର ଜିଲ୍ଲାପାଳଙ୍କୁ ଖଣ୍ଡିତ ଚିଠି ପାଇଲୁ । ସେଇ ଚିଠିରେ ନାଟକଟି ବନ୍ଦ କରିଦେବା ପାଇଁ ସ୍ପଷ୍ଟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଥିଲା । ହଠାତ୍ ଆମ କଳାକାରମାନଙ୍କର ଉତ୍ସାହରେ ଭଙ୍ଗା ପଡ଼ିଗଲା । ଆମେ ସବୁ ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ଦେଇ ସ୍ତବ୍ଧ ହେଇ ବସିଗଲୁଁ । ତା'ପରେ ଆମର ଆଉ କିଛି କରିବାର ନଥିଲା ।

ସେତେବେଳକୁ ପ୍ରାୟ ୨୦/୨୫ ହଜାର ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ହେଇ ସାରିଥିଲାଣି । କଟକରୁ ଦି'ଜଣ ଅଭିନେତ୍ରୀ, lightman, make-up-man ବେଶ ପୋଷାକ ଇତ୍ୟାଦି ଭଡ଼ାରେ ଆସିସାରିଥିଲୁଣି । ଆମେ ସବୁ ବିପ୍ଳବ କ୍ଷତି ସହିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲୁଁ ।

ତହିଁ ଆରଦିନ ଦିନ ଦଶଟା ବେଳେ ଆମେ ଦି'ଟାରି ଜଣ ଯାଇ ମାନ୍ୟବର ଜିଲ୍ଲାପାଳ ମହୋଦୟଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ବାସଭବନ ଦସ୍ତରରେ (Res. Office) ଦେଖାକଲୁଁ । ସେ

ଆମମାନଙ୍କୁ ସହାନୁଭୂତି ଦେଖାଇ କହିଲେ - “ଆପଣମାନଙ୍କ ନାଟକଟିକୁ ବନ୍ଦ କରିଦେବା ଛଡ଼ା ମୋ ପାଖରେ ଆଉ କୌଣସି ଉପାୟ ନଥିଲା । କାରଣ ନିର୍ବାଚନରେ ଛିଡ଼ା ହେଉଥିବା କେତେଜଣ ନେତା ଆପଣମାନଙ୍କର ନାଟକଟିକୁ ବନ୍ଦ କରେଇଦେବା ପାଇଁ ମତେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତଭାବେ ଅନୁରୋଧ କରିଛନ୍ତି । ଆଗରେ ସାଧାରଣ ନିର୍ବାଚନ ଥିବାରୁ ଆପଣମାନଙ୍କର ଏ’ଭଳି ଏକ ରାଜନୈତିକ ନାଟକ ମଞ୍ଚସ୍ଥ କରିବାର ଆଦୌ ଉଚିତ ନଥିଲା । ସେ ଯାହା ହେଉ, ନିର୍ବାଚନ ସରିଲା ପରେ ଆପଣମାନେ ଏଇ ନାଟକଟି କରନ୍ତୁ । ମୁଁ ମୋ ପାରୁପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ସେତେବେଳେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବି ।”

ସେତେବେଳେ ଆମେମାନେ ନାଟକଟି ବନ୍ଦ କରିଦେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲୁ । ପ୍ରାୟ ୨୦/୨୫ ହଜାର ଟଙ୍କା ଖଣ୍ଡେ କ୍ଷତି ସହିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଧର୍ମଗଡ଼, ଜୁନାଗଡ଼, କୋକସରା, ଜୟପାଟନା, କେସିଙ୍ଗା, ନର୍ଲା, ଉର୍ଜେଲା ଓ ମଦନପୁର-ରାମପୁରର ଜନତା ଜନାର୍ଦ୍ଦନ କିନ୍ତୁ ନାଟକଟି ବନ୍ଦ ହେଉଯାଇଥିବା କଥା ଆଦୌ ଜାଣିନଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ନାଟକ ମଞ୍ଚସ୍ଥ ଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଅସଂଖ୍ୟ ଦର୍ଶକ ଆସି ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ ପାଖରେ ଜମା ହେଉଗଲେ । ଆମେ ସମ୍ମାନସହ ଦର୍ଶକମାନଙ୍କୁ ଘଟଣା ବିଷୟରେ ବୁଝେଇ ସୁଝେଇ ଫେରେଇ ଦେଇଥିଲୁଁ ।

କିନ୍ତୁ ବଡ଼ ଆନନ୍ଦର କଥା, ଆମ ସହୃଦୟ ଦର୍ଶକମାନେ କେହି ବି ଟିକେଟ୍ ଟଙ୍କା ଫେରନ୍ତୁ ମାଗି ନଥିଲେ ।

ନିର୍ବାଚନ ସରିଲା । କିନ୍ତୁ ଆମେ ଆଉ ସେଇ ନାଟକ ମଞ୍ଚସ୍ଥ କରିବାକୁ ଚାହିଁଲୁନି । କାରଣ ସାଧାରଣ ନିର୍ବାଚନ ପରେ ସେଇ ରାଜନୈତିକ ନାଟକଟି ପ୍ରାୟ ମୂଲ୍ୟହୀନ ହେଇ ପଡ଼ିଥିଲା । ତେଣୁ ସେଇ ନାଟକର ବିଷୟ ବସ୍ତୁକୁ ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ରଖି ଆଉ ଏକ ପ୍ରକାର ନୂତନ ସ୍ବାଦର ନାଟକ ଲେଖିଲି । ତା ନାଁ ‘ଦେଲି “ସ୍ବର୍ଗରେ ଆତଙ୍କ କାହିଁକି”’ । ମାସକ ପରେ ନାଟକଟି ପୁଣି ସେଇ ପୂର୍ବ ଜାଗାରେ ମଞ୍ଚସ୍ଥ ହେଲା । ବିଷୟବସ୍ତୁରେ ନୂତନତା ଥିବାରୁ ଦର୍ଶକମାନେ ନାଟକଟିକୁ ଖୁବ ପସନ୍ଦ କରିଥିଲେ । ଗେଟ୍ ସେଲ୍ (Gate Sell) ବି ଖୁବ୍ ଭଲ ହେଇଥିଲା ।

ମାନ୍ୟବର ଜିଲ୍ଲାପାଳ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାଜମଣି ମହୋଦୟ ଏବଂ ଅତିରିକ୍ତ ଜିଲ୍ଲାପାଳ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଗଗନ ବିହାରୀ ଧନ ମୁଖ୍ୟ ଅତିଥି ଓ ବକ୍ତା ଭାବରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ ।

ନାଟକ ପରେ ପରେ ଲାଭାଂଶରୁ ଚେତୁକ୍ରୟ ସାହାଯ୍ୟାର୍ଥେ ଚାରିହଜାର ଟଙ୍କା ଆମେ ମାନ୍ୟବର ଜିଲ୍ଲାପାଳଙ୍କ ହସ୍ତରେ ଅର୍ପଣ କରିଥିଲୁଁ ଏବଂ ଘୋଡ଼ାଘାଟ ନାକ ଛକରେ, ଠିକ୍ ପୌରପାଳିକା ଦସ୍ତରକୁ ଲାଗି, ସ୍ବାପନ କଲୁଁ ଉତ୍କଳମଣି ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କର ଗୋଟାଏ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ।

କିନ୍ତୁ ସେଇ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତିକି ଉଦ୍‌ଘାଟନ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ମାନ୍ୟବର ଜିଲ୍ଲାପାଳ ରାଜମଣି ଭବାନୀପାଟଣାରୁ ବନ୍ଦକି ହେଇ ଚାଲିଗଲେ । ତାଙ୍କ ଜାଗାରେ ଜିଲ୍ଲାପାଳ ଭାବରେ କଳାହାଣ୍ଡିରେ ଯୋଗଦେଲେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଅଶୋକ ଦଳବେହେରା, I.A.S. । ସେ ମହାଶୟ ଉତ୍କଳମଣିଙ୍କ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତିକି ଉଦ୍‌ଘାଟନ କରିଥିଲେ ।

ଆଜି ବି ସ୍ମାରକୀ ନାଟ୍ୟସଂସ୍ଥାର ସ୍ମାରକୀ ଭାବରେ ମଥାଟେକି ଠିଆ ହେଇଛି ଉତ୍କଳମଣିଙ୍କ ସେଇ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତିଟି ।

କଳାହାଣ୍ଡି ଜିଲ୍ଲା ସାକ୍ଷରତା ସମିତି

ଯା'ଉତରେ ଭାରତ ସରକାର ସମଗ୍ର ଭାରତବର୍ଷରେ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଇଥିଲେ ସାକ୍ଷରତା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ । ସାକ୍ଷରତା ସମିତିର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଭାବରେ ପ୍ରଥମ ଟେଠକ ବୋଧହୁଏ ସେପ୍ଟେମ୍ବର କିମ୍ବା ଅକ୍ଟୋବର ୧୯୯୧ ସାଲରେ ପୁରାତନ ପଞ୍ଚାୟତ ଭବନରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଇଥିଲା । ମୁଁ ବି ସେଇ ଟେଠକରେ ଯୋଗଦେଇଥିଲି ।

ମୁଁ ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସ୍ଥାନୀୟ ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷକ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ କେନ୍ଦ୍ରରେ ହିନ୍ଦୀ ଶିକ୍ଷକ ଥିଲି । କିନ୍ତୁ ତାହା D.I.E.T.(up grade) ହେଇଯିବାରୁ ମୋର ଜୁନାଗଡ଼ ହାଇସ୍କୁଲକୁ ବନ୍ଦକି ହୋଇଯାଇଥିଲା । ସେଇ ହାଇସ୍କୁଲରେ ସେତେବେଳେ ଦି'ଟା ହିନ୍ଦୀ ଶିକ୍ଷକ Post ଥିବାରୁ ମତେ ସେଇଠିକି ବନ୍ଦକି କରି ଦେଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ମୋର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅସୁବିଧା ଦର୍ଶାଇବାରୁ ମତେ ସ୍ଥାନୀୟ ବ୍ରଜମୋହନ ଉଚ୍ଚ ଇଂରାଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟକୁ Deputation ରେ ନେଇ ଆସିଥିଲେ ।

ସେତେବେଳେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ କିଶୋର ପଣ୍ଡା, OAS ନୂଆପଡ଼ାରୁ ବନ୍ଦକି ହୋଇ ଆସି ଜିଲ୍ଲା ସାକ୍ଷରତା ସମିତିର ସଂପାଦକ ଭାବରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ମହାବୀର ସାଂସ୍କୃତିକ ଅନୁଷ୍ଠାନର ସଭାପତି ଶ୍ରୀକ୍ଷେୟ ଜୟନ୍ତ କୁମାର ବେହେରା, ସ୍ଥାନୀୟ ତାରିଣୀ ମଧ୍ୟ ଇଂରାଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ଆସି ସାକ୍ଷରତା ସମିତିରେ ଜିଲ୍ଲା ସଂଯୋଜକ ଭାବରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ମାନ୍ୟବର ଜିଲ୍ଲାପାଳ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରଜମଣି ବନ୍ଦକି ହୋଇ ଯାଇଥିବାରୁ ଅତିରିକ୍ତ ଜିଲ୍ଲାପାଳ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଗଗନ ଧନ ଜିଲ୍ଲାପାଳ ଦାୟିତ୍ବରେ ଥିଲେ ।

୧୯୯୨ ସାଲର ଜାନୁୟାରୀ କିମ୍ବା ଫେବୃୟାରୀ ମାସରେ ମୁଁ ଦିନେ ସାକ୍ଷରତା ସମିତିକି କୌଣସି କାମରେ ଯାଇଥିଲି । ସେତେବେଳକୁ ସାକ୍ଷରତା ସମିତିର ଦସ୍ତର ଅସ୍ଥାୟୀ ଭାବରେ ଥିଲା ସ୍ଥାନୀୟ ଜିଲ୍ଲା ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉନ୍ନୟନ ସଂସ୍ଥା । (DRDA) ର Upstair ର ଗୋଟାଏ କୋଠରିରେ । ଅଫିସରେ ବସିଥିଲେ ସଂପାଦକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବୀର କିଶୋର ପଣ୍ଡା ଏବଂ ଶ୍ରୀକ୍ଷେୟ ଶ୍ରୀ ଜୟନ୍ତ କୁମାର ବେହେରା । ମତେ ଦେଖି ସେ ଦୁହେଁ ଜିଲ୍ଲା

ସାକ୍ଷରତା ସମିତିରେ ଜିଲ୍ଲା ସଂଯୋଜକ ଭାବରେ ଯୋଗଦେବା ପାଇଁ ମୋର ମତାମତ ଚାହିଁଲେ । ମୁଁ ହଁ କଲି । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପଣ୍ଡା ମତେ ଜିଲ୍ଲା ସାକ୍ଷରତା ସମିତିକି Deputation ରେ ଆଣିବାକୁ ମାନ୍ୟବର ଜିଲ୍ଲାପାଳ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଧନଙ୍କୁ କହିଲେ । ଜିଲ୍ଲାପାଳ ମହୋଦୟ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗର ଉପପେକ୍ତରଙ୍କୁ ଡିଓ ଲେଖି ମତେ ଜିଲ୍ଲା ସାକ୍ଷରତା ସମିତିକୁ Deput କରିବାପାଇଁ ଅନୁରୋଧ କଲେ ।

ଆମ ଉପପେକ୍ତର ମହୋଦୟ ମତେ ଜୁନାଗଡ଼ ହାଇସ୍କୁଲରୁ ରିଲିଭ୍ କରି ସାକ୍ଷରତା ସମିତିକି ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ Depute କରିଦେଲେ । ସେଇଠି ମୁଁ ସରକାରୀ ଚାକିରିଆ ଭାବରେ ତା ୩୧।୧।୯୪ ସାଲ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କାମ କଲି । ତା'ପରେ ୧୯୯୪ ସାଲ ଜାନୁଆରୀ ଏକତିରିଶ ତାରିଖରେ ମୁଁ ସରକାରୀ ଚାକିରିରୁ ଅବସର ଗ୍ରହଣ କଲି । କିନ୍ତୁ ଜିଲ୍ଲା ସାକ୍ଷରତା ସମିତିର ଅବୈତନିକ ଜିଲ୍ଲା ସଂଯୋଜକ ଭାବରେ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କାମ କରି ଆସୁଛି ।

ପରେ ପରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଆଶୋକ ଦଳସ୍ୱାଇ, IAS କନାହାଣ୍ଡିର ଜିଲ୍ଲାପାଳ ଭାବରେ ଯୋଗଦେଲେ । ସେ ଥିଲେ ଜଣେ ଯୁବକ, କର୍ମଠି ଏବଂ ଲୋକପ୍ରିୟ ଜିଲ୍ଲାପାଳ । କନାହାଣ୍ଡିର ଶତକଡ଼ା ପଞ୍ଚାଶରୀ ଭାଗ ଲୋକ ଥିଲେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ନିରକ୍ଷର । ତେଣୁ ସେ ମହାଶୟ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସାକ୍ଷର କରିବାପାଇଁ ଦିନରାତି ଲାଗିପଡ଼ିଲେ । ପ୍ରଥମେ ସେ ସାକ୍ଷରତା ସମିତିକି ସୁସଂଗଠିତ କଲେ । ବନ୍ଧୁ ସାବିର ହୁସେନ୍‌ଙ୍କୁ D.R.D.A ଅଫିସରୁ Deputation ରେ ଆଣି ସାକ୍ଷରତା ସମିତିର accountant କଲେ । ଜିଲ୍ଲା ସଂସ୍କୃତି ଅଧିକାରୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଜୁମାର ସାମନ୍ତରାୟଙ୍କୁ ଆଣି ସମିତିର ଯୁଗ୍ମ ସଂପାଦକ ଭାବରେ ନିଯୁକ୍ତ କଲେ । ଅବସର ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ହେତୁ କୁର୍ବ ବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀ ପଣ୍ଡୁରାମ ନାୟକଙ୍କୁ କିରାଣି ଭାବରେ ନିଯୁକ୍ତ କଲେ ।

ସାକ୍ଷରତା ସମିତିର ସମିଧାନ ଅନୁସାରେ ସର୍ବଶ୍ରୀ ଭବାନୀ ପଟ୍ଟଯୋଶୀ, 'ଡିବିଡିବି'ର ସଂପାଦକ ଶ୍ରୀ ଭାରତ ଭୂଷଣ ଠାକୁର (ଅବୈତନିକ), ଲଲିତ କାନୁନ୍‌ଗୋ ଓ ଜୁନାଗଡ଼ର ସଂଗୀତଜ୍ଞ ଶ୍ରୀ ରୁଦ୍ରପ୍ରସାଦ ସାହୁଙ୍କୁ ଜିଲ୍ଲା ସଂଯୋଜକ ଭାବରେ ନିଯୁକ୍ତ କଲେ । ଅହମ୍ମଦଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ତେପୁସେନ୍‌ରେ ଆଣି ଜିଲ୍ଲା ସଂଯୋଜକ ଭାବରେ ନିଯୁକ୍ତ କଲେ ।

ଜିଲ୍ଲାର ପ୍ରତି ବ୍ଲକରେ ଏବଂ ପଞ୍ଚାୟତରେ ମଧ୍ୟ ସଂଯୋଜକମାନଙ୍କୁ ବାଛି ବାଛି ନିଯୁକ୍ତ କରାଗଲା ।

ପ୍ରତି ଶନିବାର ସନ୍ଧ୍ୟାରେ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ଭଲ-ମଧ୍ୟ ବିଷୟ ନେଇ ଆଲୋଚନା ହେବାରେ ଲାଗିଲା । ଜିଲ୍ଲାସ୍ତରୀୟ ଅଫିସରମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ବ୍ଲକର ଦାୟିତ୍ୱ ଦିଆଗଲା । ଫଳରେ ଜୋର ସୋରରେ ଚାଲିଲା ସାକ୍ଷରତା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ।

ମାନ୍ୟବର ଜିଲ୍ଲାପାଳ ଜିଲ୍ଲା ସଂଯୋଜକମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଦାୟିତ୍ୱ ବାଣ୍ଟିଦେଲେ । ମୁଁ ରହିଲି ପ୍ରାଇମର୍ ବହି ଲେଖା ଦାୟିତ୍ୱରେ । ବି.ଏମ୍.ହାଇସ୍କୁଲର ଶିକ୍ଷକ ସର୍ବଶ୍ରୀ ନାରାୟଣ ପ୍ରସାଦ ପଟ୍ଟନାୟକ, ଶ୍ରୀଚନ୍ଦ୍ର ପଣ୍ଡା ଓ ଶ୍ରୀ ନରସିଂହ ପଣ୍ଡାଙ୍କୁ ପ୍ରାଇମର୍ ଲେଖିବା ଦାୟିତ୍ୱ ଦିଆଗଲା । କିନ୍ତୁ ଭାରତ ସରକାର ଚାହୁଁଥିଲେ ସେମାନେ ଲେଖୁଥିବା ହିନ୍ଦୀ ପ୍ରାଇମର୍ କିମ୍ବା ଆମ ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କ S.C.E.R.T. ଛପେଇ ଥିବା ବହିକୁ ସାମାନ୍ୟ ବଦଳ ବଦଳ କରି କଳାହାଣ୍ଡିରେ ଟ୍ରେନ୍ସଲେଟ୍ ପାଇଁ । କିନ୍ତୁ ଆମେ କେତେଜଣ ସେଥିରେ ଏକମତ ହୋଇ ନଥିଲୁଁ । ଆମର ଯୁକ୍ତି ଥିଲା, କଳାହାଣ୍ଡି ଭଳି ଗୋଟାଏ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ନିରକ୍ଷର ଜିଲ୍ଲାକୁ ସେଇ ପ୍ରାଇମର୍ କୌଣସି ମତେ ସୁଚ୍ କରିବନି ।

ମାନ୍ୟବର ଜିଲ୍ଲାପାଳ ଶ୍ରୀ ଅଶୋକ ଦଳଝାଉ ଏବଂ ଅତିରିକ୍ତ ଜିଲ୍ଲାପାଳ ଶ୍ରୀ ଗଗନ ବିହାରୀ ଧଳ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତି ପଦକ୍ଷେପରେ ଆମ ମତାମତ ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଆରୋପ କଲେ । ଅନେକ ବାଦ ବିବାଦ ଭିତରେ ପ୍ରାଇମର୍ ବହିଗୁଡ଼ା ଆମେ ଲେଖିବାପାଇଁ ଠିକ୍ ହେଲା । ସେଇ ହିସାବରେ ଆମେ ସବୁ ବହି ଲେଖାରେ ଦିନରାତି ଲାଗିପଡ଼ିଲୁ ।

ପ୍ରଥମ ପ୍ରାଇମର୍ ବହିର ଲେଖାକାମ ସରିଗଲା । ମଞ୍ଜୁରୀ ଦେବାପାଇଁ ଆମେ ସେ ବହିଟାକୁ ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କ ସାକ୍ଷରତା ମିଶନ୍ ଜରିଆରେ ଦିଲ୍ଲୀ ସାକ୍ଷରତା ମିଶନକୁ ପଠାଇଲୁ । ସେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କ S.C.E.R.T ସାକ୍ଷରତା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରୁଥିଲା ।

ପ୍ରଥମ ପ୍ରାଇମର୍ ପାଣ୍ଡୁଲିପିଟି ଧରି ସର୍ବଶ୍ରୀ ନାରାୟଣ ପ୍ରସାଦ ପଟ୍ଟନାୟକ ଓ ଭାରତ ଭୂଷଣ ଠାକୁର ଦିଲ୍ଲୀ ଯାଇ ପ୍ରଥମ ପ୍ରାଇମର୍ ମଞ୍ଜୁରୀ କରେଇ ସେଠାରୁ ନେଇ ଆସିଲେ । ବହି ଛପେଇବା ପାଇଁ ଓଡ଼ିଶାର ଯେଉଁମାନଙ୍କ ପାଖରେ Offset ପ୍ରେସ ଥିଲା, କୋଟେସନ୍ ମଗାଗଲା । ଇଣ୍ଟର୍ଣ୍ଣାଟିକ୍ସ, ଭୁବନେଶ୍ୱର, ସତ୍ୟନାରାୟଣ ପ୍ରେସ୍, କଟକ, ସାଥୀ ପ୍ରକାଶନ, ବାବି ବାବୁ ଏବଂ ବାଲେଶ୍ୱରର ଜଣେ ପ୍ରେସ୍ ମାଲିକଙ୍କ କୋଟେସନ୍ approve ହେଲା । ମୁଁ ପ୍ରଥମ ପ୍ରାଇମର୍ ପାଣ୍ଡୁଲିପି ଧରି ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରେସ୍ରେ ଛପେଇବା ପାଇଁ କଟକ ଗଲି ।

ପ୍ରଥମ ପ୍ରାଇମର୍ ବହି ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚ ଲକ୍ଷ ଖଣ୍ଡେ ଯାଇ ଆମ ନିରକ୍ଷର ଜନତାଙ୍କ ଭିତରେ ବଣ୍ଟାଗଲା । ସେମାନଙ୍କୁ ପଢ଼େଇବା ପାଇଁ ପ୍ରତି ଗାଁରେ ଥିବା ବି'ଟାରିଜଣ ଯୁବକ-ଯୁବତୀଙ୍କୁ ଅବୈତନିକ ଗାଇଡ୍ ଭାବରେ ନିଯୁକ୍ତ କରାଗଲା । ପୁରସ୍କାର ସମୟ ଦେଖି ଅଧିକ ଖରାବେଳେ ନ ହେଲେ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଶିକ୍ଷାଦାନ ଦେବାପାଇଁ ଗାଇଡ୍ମାନଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରାଗଲା ।

ଲୋକମାନଙ୍କ ଭିତରେ ପଢ଼ିବାପାଇଁ ଅପୂର୍ବ ଉଦ୍‌ଯାହ ଖୋଜିଗଲା । ନିରକ୍ଷର ଯୁବକ ଯୁବତୀ ତଥା ପଢ଼ାଉଁଥିବା ବର୍ଷର ପୁରୁଷ ଏବଂ ମହିଳାମାନେ ନିଜ ନିଜ ଭିତରେ ଚାନ୍ଦା କରି କିରୋସିନ୍, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଏବଂ ବଡ଼ିର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି ବହୁ ସଂଖ୍ୟାରେ ପଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ସାକ୍ଷରତା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଆରମ୍ଭ ହେଲାବେଳେ ନୂଆପଡ଼ା କଳାହାଣ୍ଡି ଜିଲ୍ଲାର ଗୋଟାଏ ସବ୍‌ଡ଼ିଭିଜନ୍ ଥିଲା । ସେତେବେଳେ ଆମ ଓଡ଼ିଶାରେ ଥିଲା ତେରଟି ଜିଲ୍ଲା । କିନ୍ତୁ ପରେ ପରେ ତେରଟି ଜିଲ୍ଲାକୁ ଡାକ୍ତି, ଅଦଳ ବଦଳ କରି ପରିଣତ କଲେ ଡିଭିଜନ୍‌ରେ । ସେଇ ହିସାବରେ ନୂଆପଡ଼ା ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଜିଲ୍ଲାରେ ପରିଣତ ହେଲା । ତା'ପରେ ସେଇ ଜିଲ୍ଲାର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାବରେ ସାକ୍ଷରତା ସମିତି ଗଢ଼ାଗଲା ।

ନୂଆପଡ଼ା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଜିଲ୍ଲା ପାହ୍ୟା ପାଇ ନଥିବାବେଳେ ମୁଁ ଆଉ ଆମ ଯୁଗ୍ମ ସଂପାଦକ ଜିଲ୍ଲା ସଂସ୍କୃତି ଅଧିକାରୀ ଶ୍ରୀ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ କୁମାର ସାମନ୍ତରାୟ ମିଶ୍ର ଚାରି ପାଞ୍ଚ ଦିନ ପାଇଁ ନୂଆପଡ଼ା ଗସ୍ତରେ ଯାଇ ସାକ୍ଷରତା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ବିଷୟରେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ବୁଝାଇଥିଲୁ ।

ନୂଆପଡ଼ା ସବ୍‌ଡ଼ିଭିଜନରେ ଥିବା ସୁନାବେଡ଼ା ନାମକ ଗୋଟାଏ ଦୁର୍ଗମ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଆମେ ଯାଇ ସାକ୍ଷରତା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ବିଷୟରେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ବୁଝାଇ ଅନୁପ୍ରାଣିତ କରିଥିଲୁ । ସେଇଠି ଗୋଟାଏ ମାତ୍ର ଉଚ୍ଚ ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଥିଲା । ଆମେ ଦିହେଁ ସେଇଠି ରହିଥିଲୁ ।

ପ୍ରାୟ ପଢ଼ିଶା କିଲୋମିଟର ଆକ୍ରାନ୍ତରେ ଥିବା ଗୋଟାଏ ସମତଳ ପାହାଡ଼ ଉପରେ ସୁନାବେଡ଼ା ଗାଁଟି ଅବସ୍ଥିତ । ଆଉ କେତୋଟି ଗାଁଟି ସୁନାବେଡ଼ାଠାରୁ ଅତିକମ୍ରେ ପ୍ରାୟ ସାତ କିଲୋମିଟର ଅଧିକ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଆମ ଜିଲ୍ଲାଗାଡ଼ିଟି ଯେତେବୃତ୍ତ, ଯୋଉ ଯୋଉ ଗାଁକୁ ଯାଇ ପାରୁଥିଲା, ଆମେ ସେଇ ସେଇ ଗାଁକୁ ଯାଇ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ପାଠ ପଢ଼େଇବା ପାଇଁ ଓ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ବୁଝାଇଲୁ ।

ଏମିତି ତ ସାଧାରଣ ଭାବରେ ଗାଁଠିତରକୁ ଜିଲ୍ଲା ଗାଡ଼ିଟିଏ ଗଲେ ତା'ଚାରି ପାଖରେ ଆବାଳଦ ବୃକ୍ଷ-ବନିତା ଅତି ଆଗ୍ରହ ସହକାରେ ଜମା ହୋଇଯାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସୁନାବେଡ଼ା ଭଳି ଗୋଟାଏ ଦୁର୍ଗମ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଜିଲ୍ଲାଟିଏ ଯିବା ସେତେବେଳକୁ ସାତ ସପନ ଭଳି ମନେ ହେଉଥିଲା । ଆମ ଜିଲ୍ଲା ଗାଡ଼ି ଦେଖି ଗାଁଲୋକେ ଆମ ପାଖକୁ ଆସି ଜମା ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ । ତେଣୁ ସାକ୍ଷରତା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ବିଷୟରେ ସେମାନଙ୍କୁ ବୁଝେଇବା ପାଇଁ ଆମକୁ ବିଶେଷ କିଛି ଅସୁବିଧା ହେଉ ନଥିଲା । ସୁନାବେଡ଼ାରୁ ଡାକ୍ ନାମକ ଗୋଟାଏ ନଦୀ ବାହାରି ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ଅଞ୍ଚଳକୁ ବୋହିଯାଉଛି । ପାହାଡ଼ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଯୋଉଠି ନଦୀଟି ନିମ୍ନସ୍ଥଳକୁ ପଡ଼ିଛି, ସେଇ ଜାଗାଟି ବାସ୍ତବିକ ଦେଖିବାର ବିଷୟ । ଖୁବ୍ ଉପରୁ ଏକବାରକେ

ନିମ୍ନସ୍ଥଳକୁ ନଦୀଟି ଛିଣ୍ଡିଗଲା ଭଳି ହେଇ ତଳେ ପଡ଼ିଛି । ଡା'ପରେ ସମତଳ ଅଞ୍ଚଳ ଦେଇ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ଭିତରକୁ ବହିଯାଇଛି ।

ଆମେ ଅତି ସକାଳୁ ସେଇ ଜାଗାଟି ଦେଖିବା ପାଇଁ ଯାଇଥିଲୁ । ପ୍ରାକୃତିକ ଦୃଶ୍ୟରାଜିରେ ଭରା ସେଇ ଅଞ୍ଚଳଟି ଦେଖି ବାସ୍ତବିକ ଆମେ ଦୁହେଁ ଅତିଶୟ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲୁ ।

ଦୁଇଟିନି ଦିନ ଧରି ରହିସାରିଲା ପରେ ଆମେ ପ୍ରକୃତିର ସେଇ ଅଦ୍ଭୁତ ସୃଷ୍ଟି ସୁନାବେଡ଼ା ଅଞ୍ଚଳଟିକୁ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଆସିଥିଲୁ । ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋ' ମନ ଭିତରେ ସୁନାବେଡ଼ା ସେମିତି ଘର କରି ରହିଯାଇଛି ।

ସାକ୍ଷରତା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ଗାଁ'ଗାଁରେ ପ୍ରଚାର କରିବାପାଇଁ କଳାହାଣ୍ଡି ଜିଲ୍ଲାର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଥିବା ଦୁର୍ଗମ ତଥା ଉପାନ୍ତ ଅଞ୍ଚଳକୁ ମୁଁ ଯାଇଛି । ଯେଉଁସବୁ ଅତିଶୟ ଦୁର୍ଗମ ଅଞ୍ଚଳ ମୁଁ ଜୀବନରେ କେବେ ଦେଖି ପାରି ନଥାନ୍ତି, ସାକ୍ଷରତା ଭଳି ଏକ ପବିତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ପ୍ରଚାରରେ ଯାଇ ସେସବୁ ଅଞ୍ଚଳ ଦେଖିଦେଇଛି ।

ଥରେ ବନ୍ଧୁ ରଘୁନାଥ କୁମାର ଓ ମୁଁ ଦିହେଁ ଲାଞ୍ଜିଗଡ଼ ଡେଇଁ ଚନ୍ଦ୍ରଗିରି ପାହାଡ଼ ତଳକୁ ଯାଇଥିଲୁ । ପାହାଡ଼ ଉପରେ ଥିଲା ଦି'ତିନିଟା ଆଦିବାସୀ କୁଡ଼ିଆ ଘର । ବନ୍ଧୁ ରଘୁବାବୁ ସାହସ କରି ପାହାଡ଼ ଚଢ଼ି ସେଇ କୁଡ଼ିଆ ଦି'ଟା ପାଖକୁ ଗଲେ । ସେଇଠି ଗୋଟାଏ କୁଡ଼ିଆ ଭିତରେ ତାଳପତ୍ର ବିଛେଇ ତା' ଉପରେ ନିଶ୍ଚଳ ଭାବରେ ଗୋଟାଏ ଅତି ବୟସ୍କା ଆଦିବାସୀ ବୁଢ଼ୀ ପଡ଼ିରହିଥିଲା । ଉଠି ବସି ପାରିବାତ ଦୂରର କଥା, ବୁଢ଼ାଟି କଥା ବି କହି ପାରୁନଥିଲା । ଆଉ କେହି ପୁରୁଷ ଆଦିବାସୀ ସେତେବେଳକୁ ଘରେ ନଥିଲେ । ସେମାନେ ପାହାଡ଼ ଭିତରକୁ ଯାଇଥିଲେ ଫଳ ମୂଳ ସଂଗ୍ରହ କରି ଆଣିବାପାଇଁ । ବନ୍ଧୁ ରଘୁବାବୁ ସେଇ ବୁଢ଼ୀର ଗୋଟେ ପଟୋ ଉଠେଇ ଚାଲି ଆସିଲେ ।

ପାହାଡ଼ରୁ ଓହ୍ଲେଇ ଆସିଲା ବେଳକୁ ସେ ହାବୁଡ଼ି ଗଲେ ଗୋଟାଏ ଆଦିବାସୀ ବୁଢ଼ାକୁ । କଥାବାର୍ତ୍ତା ବେଳେ ବୁଢ଼ାଟି ତାଙ୍କୁ କହିଲା — “ଏଠିକି ଜମାରୁ କୌଣସି ଲୋକ ଆସନ୍ତିନି । ଆମେ ବି କେବେ ଜୀବନରେ ତଳକୁ ଯାଇନୁ କିମ୍ବା କୌଣସି ଲୋକକୁ ଦେଖୁନୁ । ହାଟବଜାର ଚାଉଳ କ'ଣ ଆମେ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେଖୁନୁ କି ଜାଣିନୁ ବି । ଏଇ ପାହାଡ଼ଟି ହେଲା ଆମର ଜୀବନଦାତା । ଖରା, ବର୍ଷା, ଶୀତ, କାକର ସହି ଆମେ ଦି'ଘର ଆଦିବାସୀ ଏଇଠି ପଡ଼ିରହିଛୁ । ଏଇ ପାହାଡ଼ରୁ ଫଳମୂଳ, କନ୍ଦା-କରଡ଼ି ଗୋଡ଼ କରି ଆମେ ଖାଉଁ । ରୋଗ-ବେମାର ହେଲେ ଟ୍ରେଡ଼ମୂଳା କରୁଁ । ସେଥିରେ ଭଲ ନହେଲେ ଆମ ଲୋକ ମରିଯାନ୍ତି । ମରିଗଲେ ଆମେ ଲାଶକୁ ପାହାଡ଼ ଧୂଆଁରେ ଥିବା କୌଣସି ଝୋଲା ଭିତରେ

ନେଇ ଫିଙ୍ଗିଦେଉ । ଆମେ କୋରାପୁଟ କି କଳାହାଣ୍ଡିର ଲୋକ, ତାହା ବି ଆଜିଯାଏ ଜାଣିନୁ । ”

ଆଉ କିଛି ଭଲମନ୍ଦ କଥାବାର୍ତ୍ତା ପରେ ଆଦିବାସୀ ବୁଢ଼ାଟି ପାହାଡ଼ ଉପରେ ଥିବା ତା’ଘର ଆଡ଼କୁ ଚାଲିଗଲା । ରଘୁବାବୁ ବି ତଳକୁ ଓହ୍ଲେଇ ଆସିଲେ ।

ସେତେବେଳକୁ ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ପ୍ରାୟ । ମତେ ଦେଖୁ ଦେଖୁ ସେ କହିଲେ :- “ଯଉନା ଆଜ୍ଞା, ବେଲ୍ ବୁଢ଼ି ଆସିଲାନା । ପାହାଡ଼ ଉପରେ ମୁଇଁ କାଏଁଟା ଦେଖିଲି, ସେ କଥା ଆପଣଙ୍କେ ଗାଡ଼ି ଭିତରେ କହେବି । ”

ତା’ପରେ ଜିପ୍ସରେ ବସି ଆମେ ଚାଲିଆସିଲୁ ଭବାନୀପାଟଣା । ବାଟରେ ରଘୁବାବୁ ମତେ ସେ ପାହାଡ଼ ଉପରେ ଅଙ୍ଗେ ନିଭେଇଥିବା କଥା କହିଲେ । ଶୁଣିଲାପରେ ମୁଁ କେବଳ ହା ହତାଶରେ ଗୋଟାଏ ବୀର୍ଯ୍ୟ ନିଃଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ିଲି । ଯେଉଁମାନେ ସେଇ ଅବହେଳିତ ନିଷେଷିତ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଯାହା କିଛି କରିବା କଥା, ସେମାନେ ତ ରାଜଧାନୀର ଦି’ମହଲା କୋଠାଘରେ ରହି, ଦିନରାତି ଗାଡ଼ି-ମଟର ଆଉ ଉଡ଼ାଜାହାଜରେ ବୁଲିଲେ ଓ ସେଇ ଅବହେଳିତ ଅମୃତର ସନ୍ତାନମାନଙ୍କୁ ପୂରାପୂରି ଭୁଲିଯାଇଥିଲେ । ଆମେ ବା କ’ଣ କରିପାରିଥାନ୍ତୁ ?

ତଥାପି ଭବାନୀପାଟଣା ଫେରି, ଉଠେଇଥିବା ଫଟୋକୁ ଷ୍ଟୁଡିଓରେ ସେଦିନ ଧୋଇ ତହିଁ ଆରଦିନ ନ’ଟାବେଳେ ମାନ୍ୟବର ଜିଲ୍ଲାପାଳ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଅଶୋକ ଦଳ୍‌ଫାଉରଙ୍କୁ ଦେଖାକରି ତାଙ୍କୁ ସେଇ ଚନ୍ଦ୍ରଗିରିରେ ରହୁଥିବା ଦି’ଘର ଆଦିବାସୀଙ୍କ ବିଷୟରେ କହିଲୁ । ଉଠେଇଥିବା ଫଟୋଟି ବି ତାଙ୍କୁ ଦେଖେଇଲୁଁ । ଜିଲ୍ଲାପାଳ ମହୋଦୟ ଜଣେ ଲୋକ (Special messenger) ହାତରେ ଲାଞ୍ଜିଗଡ଼ ବି.ଡ଼ି.ଓ.ଙ୍କ ପାଖକୁ ସେମାନଙ୍କୁ ତୁରନ୍ତ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଆଦେଶପତ୍ର ପଠେଇଲେ । ତାର କିଛିଦିନ ପରେ ଆମେ ଶୁଣିଲୁ, ଲାଞ୍ଜିଗଡ଼ ବି.ଡ଼ି.ଓ. ନିଜେ ସେଇ ପାହାଡ଼ ଉପରକୁ ନଯାଇ, ତାଙ୍କ ପ୍ରତିନିଧିଙ୍କି ପଠେଇ ଆବଶ୍ୟକ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ ବୋଲି ।

ତା’ପରେ କର୍ମମୟ ଜଞ୍ଜାଳ ଭିତରେ ଦିନରାତି ବୁଢ଼ିରହି ଆମେ ଧୀରେ ଧୀରେ ସେଇ ଘଟଣାଟିକୁ ଭୁଲିଗଲୁ । କାରଣ ସେବା ମନୋବୃତ୍ତି ଆମ ପାଖରେ ଆସି ନଥିଲା । ରକ୍ତ ମାଂସ ଦେହଧାରୀ ମଣିଷ ତ, ନିଜ ସ୍ୱାର୍ଥକୁ ଜଳାଞ୍ଜଳି ଦେଇ ପରାର୍ଥ ପାଇଁ ସହଜରେ ମନ ଡାକନ୍ତା ବା କୁଆଡୁ ?

କଳାହାଣ୍ଡିର ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ମନ ଭିତରେ ସାକ୍ଷରତା ପ୍ରତି ଆଗ୍ରହ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ପାଇଁ ଜିଲ୍ଲାପାଳ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଅଶୋକ ଦଳ୍‌ଫାଉର ଆରମ୍ଭ କଲେ ମଶାଲ୍ ଯାତ୍ରା । ସେଇ ମଶାଲ୍

ଯାତ୍ରାର ପ୍ରକୃତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା ନିରକ୍ଷର ଲୋକମାନଙ୍କ ଅକ୍ଷୟକାର ମନ ଭିତରେ ଆଲୋକର ପ୍ରଦୀପ ଜାଳିବା । ସେମାନଙ୍କୁ ପାଠ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ପ୍ରକୃତ ପ୍ରେରଣା ଦେବା । ଖାଲି ସାକ୍ଷରତା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ଆଗେଇ ନେବାପାଇଁ ନୁହେଁ, ନିରକ୍ଷର ଲୋକମାନଙ୍କ ଭିତରେ ସଚେତନତା ସୃଷ୍ଟି କରିବା ଥିଲା ସେଇ ମଶାଲ୍ ଯାତ୍ରାର ପ୍ରକୃତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ।

କଳାହାଣ୍ଡିର ନିରକ୍ଷର ଜନସାଧାରଣ ସେମାନଙ୍କର ମୌଳିକ ଅଧିକାର ତଥା ସରକାରଙ୍କର ବିଭିନ୍ନ ବିଭାଗ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ କାହିଁକି ସୃଷ୍ଟି ହେଉଛି, ସେକଥା ଆଦୌ ଜାଣି ନଥିଲେ । ତେଣୁ ଜିଲ୍ଲାପାଳ ମହୋଦୟ ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ସମସ୍ତ ବିଭାଗୀୟ ଜିଲ୍ଲାସ୍ତରୀୟ ଅଫିସରମାନଙ୍କୁ ମଶାଲ୍ ଯାତ୍ରାରେ ସାମିଲ କରିଥିଲେ । ଏଇ ଯାତ୍ରା ସମଗ୍ର କଳାହାଣ୍ଡି ଜିଲ୍ଲାର ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ମନଭିତରେ ଖୋଳାଇ ଦେଇଥିଲା ଅପୂର୍ବ ଉତ୍ସାହ ଓ ଆଗ୍ରହ । ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ଅଞ୍ଚଳ ଏମିତି ବି ଥିଲା, ଯେଉଁଠିକି କୌଣସି ଜିଲ୍ଲାପାଳ କେବେ ବି ଯାଇ ନଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ମଶାଲ୍ ଯାତ୍ରାର ରୁଟ୍ ଚାର୍ଟ (route-chart) ଅନୁସାରେ ଜିଲ୍ଲାପାଳ ମହୋଦୟ ପ୍ରାୟ ସବୁ ଗାଁକୁ cover କରିପାରିଥିଲେ ।

ସମସ୍ତ ଜିଲ୍ଲାସ୍ତରୀୟ ଅଫିସର ନିଜ ନିଜ ଯାନବାହନରେ ଆସି ମଶାଲ୍ ଯାତ୍ରାରେ ସାମିଲ ହେଉଥିଲେ । ସେଇ ଯାତ୍ରା ପ୍ରତିଦିନ ଆରମ୍ଭ ହେଉଥିଲା ଜିଲ୍ଲାପାଳଙ୍କ ବାସଭବନରେ, ଠିକ୍ ସକାଳ ସାତଟାରେ । ମାନ୍ୟବର ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ କିମ୍ବା ମାନ୍ୟବର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଗସ୍ତରେ ଆସିଲେ ଯେମିତି କାର ଆଉ ଜିପ୍ସର ଧାଡ଼ି ଲାଗେ, ଅବିକଳ ସେମିତି କାର ଆଉ ଜିପ୍ସର ପଟୁଆର ଲାଗି ଚାଲିଥିଲା ।

ସେଇ ପଟୁଆର ଲୋକଙ୍କ ମନରେ ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିଲା ଏକ ନାହିଁ ନଥିବା ଉତ୍ସାହ ଓ ଉଦ୍ଦୀପନା ।

କଥାରେ ଅଛି, “ତୁଣ୍ଡ ବାଜଦ ସହସ୍ର କୋଶ” । ଦେଖୁ ଦେଖୁ ମଶାଲ୍ ଯାତ୍ରାର କଥା ଯା’ତୁଣ୍ଡ ତା’ତୁଣ୍ଡ ହେଇ ସମଗ୍ର କଳାହାଣ୍ଡି ଜିଲ୍ଲା ଭିତରେ ପ୍ରଚାର ହେଇଗଲା । ତେଣୁ ଜିଲ୍ଲାପାଳ ମହୋଦୟ ଯୁଆଡ଼େ ଯାଇଥିଲେ, ରାସ୍ତାର ଦି’କଡ଼ରେ ହଜାର ହଜାର ଆବାନ-ବୃଦ୍ଧ-ବନିତା ଛିଡ଼ା ହେଇ, ତାଙ୍କ କାର ଉପରକୁ ପୁଷ୍ପବୃଷ୍ଟି କରୁଥିଲେ । ମା’ ଭଉଣୀମାନେ ହୁକୁହୁକି ଦେଉଥିଲେ । କେହି କେହି ଶଙ୍ଖ ପୁଙ୍କିବା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ବିଭିନ୍ନ ଧରଣର ବାଜା ବଜେଇ ଆକାଶ ପାତାଳ କମ୍ପେଇ ଦେଉଥିଲେ ।

ସବୁ ଗାଁରେ ରହି ସଭା କରିବାତ ଆଦୌ ସମ୍ଭବ ନଥିଲା, ତେଣୁ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ଅଞ୍ଚଳର କୌଣସି ବଡ଼ ଗାଁରେ ଜିଲ୍ଲାପାଳ ମହୋଦୟ ସଭା କରୁଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ଆଗରୁ ସେ ସବୁ ଗାଁଗୁଡ଼ିକୁ ଖବର ଦେଇ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ତେଣୁ ସଭାରେ

ହଜାର ହଜାର ଲୋକ ରୁଷ୍ଟ ହେଉ ଜିଲ୍ଲାପାନ ମହୋଦୟଙ୍କୁ ହୁକୁହୁକି ଦେଉ, ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ବାଜା ବଜେଇ ଓ ଅର୍ଥ୍ୟ ଦେଇ ତାଙ୍କୁ ବିପୁଳ ସ୍ବାଗତ କରୁଥିଲେ ।

ଜିଲ୍ଲାପାନ ମହୋଦୟ ସାକ୍ଷରତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବୁଝେଇବା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ସରକାର କେଉଁ କେଉଁ ବିଚାର କରିଆରେ କ’ଣ କ’ଣ ଲୋକହିତକର କାମ ସବୁ କରୁଛନ୍ତି କିମ୍ବା ନିକଟ ଭବିଷ୍ୟତରେ କରିବେ, ସେ ସବୁ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପ୍ରାଞ୍ଜଳ ଭାବରେ ବୁଝେଇ ଦେଉଥିଲେ । ଶେଷରେ କହୁଥିଲେ — “ତମେ ସବୁ ଯଦି ପାଠ ଦି’ଅକ୍ଷର ନ ପଢ଼ିବ, ତାହା ହେଲେ ସରକାରଙ୍କ ଯୋଜନା ସମ୍ବନ୍ଧରେ କିଛି ବି ଜାଣି ପାରିବନି । ଟାଉରର ତଥା ଅନ୍ୟମାନେ ତମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସବୁବେଳେ ଠକି ଚାଲିଥିବେ । ଫଳରେ ତମମାନଙ୍କର ଉନ୍ନତି କେବେ ହେବନି । ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ତମେ ସବୁ ଏମିତି ଅବହେଳିତ, ନିଷେଷିତ ହୋଇ ପଡ଼ିରହିଥିବ ।”

ଏମିତି ଭାବରେ ନିରକ୍ଷର ଜନତାଙ୍କ ଭିତରେ ସାକ୍ଷରତା ପ୍ରଚାର ଖୁବ୍ ଜୋରସୋରରେ ଚାଲିଲା । ଫଳରେ ଲୋକମାନେ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ସାକ୍ଷରତାର ମୂଲ୍ୟ ବୁଝିବାକୁ ଲାଗିଲେ ଏବଂ ପଢ଼ିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରଥମ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ “ଆମ ବହି” (ପ୍ରଥମ ଭାଗ), ସିଲେବ୍ ଓ ଖଡ଼ି ଯୋଗେଇ ଦିଆଗଲା । ଲୋକେ ବିପୁଳ ଉତ୍ସାହରେ ପଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ସାକ୍ଷରତା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବା ପାଇଁ ଜିଲ୍ଲା ସଦର ମହକୁମା ଭବାନୀପାଟଣାରେ ଗୋଟାଏ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କକ୍ଷ ଖୋଲାଗଲା । ପ୍ରତି ଶନିବାର ଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟା ସାତଟାରେ ସାକ୍ଷରତା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ସମୀକ୍ଷା ଓ ଅନୁଧ୍ୟାନ କରିବା ପାଇଁ ଜିଲ୍ଲାପାନ ମହୋଦୟ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କକ୍ଷକୁ ଆସୁଥିଲେ । ଜିଲ୍ଲାସ୍ତରୀୟ ଅଧିବରମାନଙ୍କ ସହ ସାକ୍ଷରତା ସମିତିର ଜିଲ୍ଲା ସଂଯୋଜକମାନେ ବି ଉପସ୍ଥିତ ରହୁଥିଲେ । ଆବଶ୍ୟକ ସମୀକ୍ଷା ହେଲାପରେ, ଯେଉଁ ଯେଉଁ ଅଞ୍ଚଳରେ ସାକ୍ଷରତା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଆଦୌ ଚାଲୁ ନଥିଲା, ସେସବୁ ଅଞ୍ଚଳରେ ତାକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ କୌଶଳ ସବୁ ଅବଲମ୍ବନ କରାଯାଇ, ସେଇ ଅନୁସାରେ କାମ ହଉଥିଲା । ଯା ଭିତରେ ଆମ ବହି ର ୨ୟ ଓ ୩ୟ ଭାଗ ବହି ଛପାହେଇ ଲୋକଙ୍କ ଭିତରେ ବଣ୍ଟା ସରିଥିଲା ।

୧୯୯୫ ସାଲର ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସରେ ପୁଣି ଥରେ ସାଧାରଣ ନିର୍ବାଚନ ହେଲା । ସେଇ ନିର୍ବାଚନରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଜୁ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ଦ୍ବାରା ପରିଚାଳିତ ଜନତାଦଳ ଚିତ୍ରପଟାଙ୍ଗ ମାରିଲା । କଂଗ୍ରେସ୍ ପୁଣିଥରେ ଆସିଲା କ୍ଷମତାକୁ । ଶ୍ରୀ ଜାନକୀବଲ୍ଲଭ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ନେତୃତ୍ବରେ ସରକାର ଗଢ଼ାଗଲା ।

ଜିଲ୍ଲାପାନ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଦଳ୍‌ଘ୍ବାରଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟକାଳ ତିନି ବର୍ଷ ଉପରେ ହେଇଯାଇଥିଲାଣି । ତେଣୁ ତାଙ୍କୁ ବଦଳି ହୋଇଗଲା ଓ ତାଙ୍କ ବଦଳରେ ଶ୍ରୀମତୀ ଜି.ସୁବର୍ଣ୍ଣାରାଣୀ ମହୋଦୟା

ଟିକ୍ଲାପାଳ ଭାବରେ ଯୋଗଦେଲେ । ସେ ମହାଶୟା ଟିକ୍ଲାପାଳ ଭାବରେ ଯୋଗ ଦେଲାବେଳକୁ ସାକ୍ଷରତା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ସମୟସୀମା ପୂରିଯାଇ ଆରମ୍ଭ ହେଉଯାଇଥିଲା । ଉତ୍ତର ସାକ୍ଷରତା (Post literacy work) କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ । ଯେଉଁମାନେ ଆମ ବହି ତିନିଖଣ୍ଡଯାକ ପଢ଼ି ସାରିଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ (Bridge primer) ସଂଯୋଜକ ପ୍ରାଥମିକ ବହି ଲେଖାଗଲା ।

ଆମେ ପୁଣି ଲାଗିପଡ଼ି primer ବା ସଂଯୋଜକ ପ୍ରାଥମିକ ବହିଟିର ଲେଖାରେ ଲାଗିପଡ଼ିଲୁଁ ।

ଠିକ୍ ଏଇ ସମୟରେ ସରକାରଙ୍କ ନିୟମାନୁସାରେ ସାକ୍ଷରତା ସମିତିର ସଂପାଦକ ଭାବରେ କଳାହାଣ୍ଡି ଜିଲ୍ଲାର ରଣଶିକ୍ଷା ଅଧିକାରୀ (District Mass Education Officer) ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରମେଶ ଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ଯୋଗଦେଲେ । ଜିଲ୍ଲା ସଂସ୍କୃତି ଅଧିକାରୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ କୁମାର ସାମନ୍ତରାୟ ଜିଲ୍ଲା ସାକ୍ଷରତା ସମିତିର ସଂପାଦକ ପଦରୁ ବିଦାୟ ନେଲେ । କିନ୍ତୁ ଭୂତପୂର୍ବ ଜିଲ୍ଲାପାଳ ଅଶୋକ ଦଳବ୍ଦାର ସଂପାଦକ ଶ୍ରୀ ଟୀର କିଶୋର ପଣ୍ଡା, ଯଶ୍ବ ସଂପାଦକ ଶ୍ରୀ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ କୁମାର ସାମନ୍ତରାୟ ଓ ହିସାବ ରକ୍ଷକ ଶ୍ରୀସାବିତ୍ରୀ ହୁସେନଙ୍କ ସାକ୍ଷରତା ପାଇଁ ଅବଦାନକୁ ଏ ଜିଲ୍ଲା କେବେ ଭୁଲିପାରିବ ନାହିଁ ।

ମୋ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା

୧୯୯୪ ସାଲରେ ରାଉଲକେଲାର ଜଲ୍ଲଟରାଲ ଏକାଡ଼େମୀ ଦ୍ବାରା ପ୍ରତିବର୍ଷ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଥିବା ଓଡ଼ିଶା ସ୍ତରୀୟ ନାଟକ ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ଅଂଶଗ୍ରହଣ କରିବା ପାଇଁ ଆମ ଅନୁଷ୍ଠାନ “ଆକାଶର କାଳିଦାସ” ନାଟକଟି ନେଇ ଯାଇଥିଲା । ନାଟକଟି ସରିଲା ପରେ ଅନେକ ବୃଦ୍ଧିଜୀବୀ ଦର୍ଶକ ମତେ ଦେଖାଇଲେ, ସଂସ୍କୃତିସଂପନ୍ନ ଏକ ମୂଲ୍ୟବୋଧଭିତ୍ତିକ ନାଟକ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିବାରୁ ମତେ ଖୁବ୍ ପ୍ରଶଂସା କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ନାଟକଟି କୌଣସି ପୁରସ୍କାର ପାଇ ନଥିଲା । ତା’ର କାରଣ ହେଲା, ନାୟକ ଭୂମିକାରେ ଅଭିନୟ କରିଥିବା ଅଭିନେତାଜଣଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱି ବସିଯିବାରୁ ସେ କହୁଥିବା ସଂଳାପଗୁଡ଼ିକ ସ୍ପଷ୍ଟ ଓ ପରିଷ୍କାର ଭାବରେ ଶୁଣାଯାଇ ନଥିଲା ।

ରାଉଲକେଲାରୁ ଫେରିଲା ପରେ ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ଥିବା ଦୂରଦର୍ଶନ କେନ୍ଦ୍ରକୁ ନାଟକଟି କରିବା ପାଇଁ ଆମ ନାଟ୍ୟସଂସ୍ଥା ‘ସ୍ୱାରକା’ ତରଫରୁ ପଠାଇଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ୧୯୯୫ ସାଲ ଜୁନ୍ ମାସର ଶେଷ ସପ୍ତାହରେ ମଞ୍ଜୁରୀ ମିଳିଯିବା ପରେ ଆମେ ସେଇ ନାଟକଟିକୁ ଦୂରଦର୍ଶନରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ପାଇଁ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଆରମ୍ଭ କରି ଦେଉଥିଲୁଁ

ରିହାରସାଲ୍ । ରିହାରସାଲ୍ ଚାଲିଥିଲା ସ୍ଥାନୀୟ ବ୍ରଜମୋହନ ଉଚ୍ଚ ବିଦ୍ୟାଳୟର ହଡ଼ା ଭିତରେ ଥିବା “ମ୍ୟୁଜିୟମ୍” ହଲ୍ ଭିତରେ । ପ୍ରତିଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟା ସାତଟାରେ ରିହାରସାଲ୍ ଆରମ୍ଭ ହେଉ ରାତି ପ୍ରାୟ ଦଶଟା ବେଳେ ସରୁଥିଲା ।

ସେଇ ମାସରେ ଭାରତରେ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ମାନ୍ୟବର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପି.ଭି. ନରସିଂହ ରାଓ କଳାହାଣ୍ଡି ଗସ୍ତରେ ଆସିଥିଲେ । ତାଙ୍କ (Programme) କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ cover କରିବା ପାଇଁ ଦୂରଦର୍ଶନ କେନ୍ଦ୍ର ଭୁବନେଶ୍ୱରରୁ ଦୁଇ ତିନିଟା ଟିମ୍ ଆସିଥିଲେ । ଦିନ ଚାରିଟା ବେଳେ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ମହୋଦୟ ଉଡ଼ାଜାହାଜ ଯୋଗେ ଦିଲ୍ଲୀ ଫେରିଯିବାରୁ ଗୋଟାଏ ଦୂରଦର୍ଶନ ଟିମ୍ ଭବାନୀପାଟଣା ଚାଲିଆସିଥିଲେ । କାରଣ ଭୁବନେଶ୍ୱର ଯିବାକୁ ହେଲେ ଭବାନୀପାଟଣାରୁ ନର୍ଲା ଓ ମଦନପୁର ରାମପୁର ଦେଇ ଯିବାକୁ ହୁଏ । ଆଉ ଅନ୍ୟମାନେ ସିଧା କୋରାପୁଟ ଚାଲିଯାଇଥିଲେ । କାରଣ ତା’ଆରଦିନ ପ୍ରାଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ମହୋଦୟଙ୍କ କୋରାପୁଟ ଗସ୍ତ ଥିଲା ।

ସେଇ ଦୂରଦର୍ଶନ ଟିମ୍‌ରେ ଥିଲେ ମୋର ତିନିଜଣ ବନ୍ଧୁ ସର୍ବଶ୍ରୀ ବିଷ୍ଣୁ ମହାନ୍ତି, ନରୋତ୍ତମ ଦାସ ଓ ନିର୍ମଳ ମହାପାତ୍ର । ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ନାଟକର ରିହାରସାଲ୍ ଦେଖି ଆସିବା ପାଇଁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି ଆଣିଥିଲି । ସେମାନେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ସହକାରେ ବସି ନାଟକଟିର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ରିହାରସାଲ୍ ଦେଖିଥିଲେ ଏବଂ ଆବଶ୍ୟକତା ସ୍ଥଳେ କେତେକ ପରାମର୍ଶ ବି ଦେଇଥିଲେ ।

ତା’ପରେ ନାଟକଟି ଦୂରଦର୍ଶନରେ ପରିବେଷଣ କରିବା ପାଇଁ ଆମେ ସବୁ ୧୯୯୫ ସେପ୍ଟେମ୍ବର ପନ୍ଦର ତାରିଖରେ ଦି’ଟା ଜିପ୍‌ରେ ବସି ରାତି ନ’ଟାରେ ଭୁବନେଶ୍ୱର ଅଭିମୁଖେ ବାହାରି ପଡ଼ିଲୁ । ମୁଁ ବସିଥିବା ଜିପ୍‌ଟି ଆଗରେ ଯାଉଥିଲା । ସେଇ ଜିପ୍‌ରେ ମୋ ସାଙ୍ଗେ ବସିଥିଲେ ଅଭିନେତା ଅବଦୁଲ୍ କବୀର, ସତ୍ୟ ମିଶ୍ର, ଏକାବୁଲା ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ସହ ଅଭିନେତ୍ରୀ ଲୋଚନା ଓ ସଂଯୁକ୍ତା ।

ଆମ ଜିପ୍‌ଟି ଆଗରେ ଏବଂ ମୋ’ ପୁଅ ପ୍ରମୋଦ ରଥଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଆସୁଥିବା ଜିପ୍‌ଟି ପଛରେ ଆସୁଥିଲା । ଆମେ ବାଲିଗୁଡ଼ା ପାରିହେଇ ପୁଲବାଣୀ ରାସ୍ତା ଧରଲୁ । ସେତେବେଳକୁ ପ୍ରାୟ ରାତି ୧୨ଟା ଉପରେ । ଜିପ୍‌ଟି ଟାଲୁ ଟାଲୁ ହଠାତ୍ ଏ’ପଟ ସେପଟ ହେଲା ଭଳି ମୋର ମନେ ହେଲା । ମୁଁ ଡ୍ରାଇଭରକୁ କହିଲି :— ଯଦି ତୁମକୁ ନିଦ ଲାଗୁଛି, ତେବେ ଅବଦୁଲ୍ କାଦୀରକୁ ଗାଡ଼ି ଚଳେଇବା ପାଇଁ ଦିଅ ” ।

ଡ୍ରାଇଭର ଜଣକ କ୍ଷୁଦ୍ର କଣ୍ଠରେ ମତେ କହିଲା :— “ଆପଣ ତୁନି ପଡ଼ିକରି ବସି ରହନ୍ତୁ ଆଜ୍ଞା । ମୋର ଡ୍ରାଇଭିଙ୍ଗ୍‌କେ କାଏବେ ଦାଗନୁଡ଼ନ୍ । ” (ଆପଣ ତୁନି ପଡ଼ି ବସିଥାନ୍ତୁ ଆଜ୍ଞା, ମୋ’ ଡ୍ରାଇଭିଙ୍ଗ୍‌କି ଆପଣ କାହିଁକି ବାହୁନୁଡ଼ନ୍ତି) । ତା’ଠୁଁ ଏଭଳି ଉତ୍ତର ପାଇ ମୁଁ ଚୁପ୍‌ଗପ ବସି ରହିଲି ।

ପିରିଝିଆ ଗାଁ.....

ଗାଁ ଭିତରେ.....ଠିକ୍ ରୋଡ୍ ସାଇଡ୍ରେବାଁ'ପାଖକୁ ଠିଆ ହେଇଥିଲା
ଗୋଟାଏ ବ୍ରକ.....

ଠିକ୍ ସେଇ ବ୍ରକ ପଛପଟେ ଯାଇ ଜିପଟି ବାଡ଼େଇ ହେଇଗଲା । ଠିକ୍ ବ୍ରକ
ପଛପଟେ ଲମ୍ବିଥିବା ଜିପର ଗୋଟ ଗୋଟ କାଠ ଦି'ଟା ବାଜିଲା ଠିକ୍ ବାବୁଲା ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କର
ଛାତିରେ । ବୋଧେ ଦ୍ରାଘଭର ସଚେତନ ହେଇ ଡାହାଣ ପଟକୁ ଜିପଟିକୁ ମୋଡ଼ି ଦେଲା ।
ବାବୁଲା ଦେହରେ ବାଜିଥିବା କାଠଟି ମୋ ବାଁ'କାନ୍ଧରେ ବାଜିଲା । ମୁଁ ବେହୋସ୍ ହେଇଗଲି ।
ବାବୁଲା ପାଣି ପାଣି ବୋଲି କୁଆଡ଼େ ଅତି ବିକଳରେ ଚିତ୍କାର କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । କିନ୍ତୁ
ତାଙ୍କୁ ପାଣି ଟିକିଏ ଆଣିଦେବା ବଦଳରେ ସମସ୍ତେ ନିଜ ନିଜ ଦେହରେ ସାମାନ୍ୟ ଆଘାତ
ପାଇ, ଯିଏ ଯୁଆଡ଼େ ଧାଇଁ ପଳେଇଲେ । ସତେ କେତେ ସ୍ଵାର୍ଥପର ଥିଲେ ସେମାନେ ।

ଠିକ୍ ସେଇ ଘଡ଼ିସରି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଭୁବନେଶ୍ଵର ଆଡୁ ଜିପ୍ରେ ଆସୁଥିଲେ ଭୂତପୂର୍ବ
କ୍ୟାବିନେର୍ ମନ୍ତ୍ରୀ, କଂଗ୍ରେସର ପୁରୁଷା ସଭ୍ୟ ଓ ମୋର ବାଲ୍ୟବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାସବିହାରୀ
ବେହେରା । ପଛପଟୁ ଆସୁଥିଲେ ମୋ ପୁଅ ପ୍ରମୋଦ ଓ ତା' ସାଙ୍ଗମାନେ । ସେମାନେ
ସବୁ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ରରେ ପହଞ୍ଚିଲା ବେଳକୁ ଆମ ଅବସ୍ଥା ଅତି ଗୁରୁତର ହେଇ ପଡ଼ିଥିଲା । ଆମ
ଦିହକୁ ଧରାଧରି କରି...ଗାଡ଼ିରେ ପକେଇ...ପିରିଝିଆଠୁ ପଡ଼ିଶ୍ କିଲୋମିଟର ଦୂରରେ
ଥିବା ଫୁଲବାଣୀ ଡାକ୍ତରଖାନାକୁ ନେଇଗଲେ ।

କିନ୍ତୁ ଅତିଶୟ ଦୁଃଖର ବିଷୟ ଯେ ବାବୁଲା ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କର କୁଆଡ଼େ spot
ଉପରେ ସ୍ଵର୍ଗାରୋହଣ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ମତେ ବେହୋସ୍ ଅବସ୍ଥାରେ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ
କଟକ ବଡ଼ ଡାକ୍ତରଖାନାକୁ ନେଲେ । ମୁଁ କଟକ ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ଏଗାର ଦିନ ବେହୋସ୍
ହେଇ ପଡ଼ିରହିଲାପରେ ମୋର ଚେତା ଫେରିଲା । ମୋର ଥୋଡ଼ିତଳ, ପେଟ ଓ ବାଁ
ଗୋଡ଼ର ଠିକ୍ ଆଖି ତଳକୁ ଜିପର ସାମ୍ରାଜାଡ଼ ବାଜି କଟିଯାଇଥିଲା । ବାଁ' କାନ୍ଧରେ
ଭୀଷଣ ମାଡ଼ ବାଜି କାନ୍ଧ ହାଡ଼ଟି ଭାଙ୍ଗି ଦି'ଗଡ଼ ହେଇଯାଇଥିଲା ।

ଶ୍ରୀ ରାସବିହାରୀ ବେହେରା, ମାନ୍ୟବର ମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଭୂପିନ୍ଦର ସିଂହ, ମୋ' ପୁଅ
ପ୍ରମୋଦ ଓ ପ୍ରବୋଧ ତଥା ମୋ' ସ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀମତୀ ପଦ୍ମାବତୀ ମତେ ନ୍ୟୁରୋଲୋଜି ବିଭାଗରେ
ପ୍ରଥମେ ଭର୍ତ୍ତି କରିଥିଲେ । ପରେ ପରେ ମାନ୍ୟବର ମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଭୂପିନ୍ଦର ସିଂହ କହିବାକୁ
ଗୋଟାଏ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର କ୍ୟାବିନ୍ ଭିତରେ ନେଇ ରଖିଲେ ।

କଟକ ବଡ଼ ଡାକ୍ତରଖାନାର ସର୍ବପୂଜ୍ୟ ପ୍ରଫେସର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ,
ସହଯୋଗୀ ପ୍ରଫେସର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନିରଞ୍ଜନ ନନ୍ଦ, ମେଡ଼ିସିନ୍ ଓ ହାଡ଼ ବିଭାଗର ପ୍ରଫେସର

ଓ ସହଯୋଗୀ ପ୍ରଫେସର ତଥା ନର୍ସ ଭଉଣୀ, ଧାଇ ଓ ସୁରପରମାନଙ୍କ ଆନ୍ତରିକତାର ସହ ଅଳ୍ପାତ୍ମ ଚିକିତ୍ସା, ସେବା ଓ ଯତ୍ନ ପଳରେ ଆରୋଗ୍ୟ ଲାଭକରି ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଆନ୍ତରିକ କୃତଜ୍ଞତା ଜ୍ଞାପନ କରୁଛି ।

ମତେ ବଞ୍ଚେଇବା ପଛରେ ମୋ ପୁଅ ପ୍ରମୋଦର ଆନ୍ତରିକ ପ୍ରଫେସର୍ ମୁଖ୍ୟତଃ ଦାୟୀ । ମୁଁ ବଡ଼ ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ପଡ଼ିଥିଲା ବେଳେ ମୋ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀମତୀ ପଦ୍ମାବତୀ ରଥ, ମୋ ପୁଅ ଶ୍ରୀ ପ୍ରଦୀପ ରଥ, ଶ୍ରୀ ପ୍ରଶାନ୍ତ ରଥ, ଶ୍ରୀ ପ୍ରମୋଦ ରଥ, ଶ୍ରୀ ପ୍ରବୀର ରଥ ଓ ଶ୍ରୀ ପ୍ରବୋଧ ରଥ ମଧ୍ୟ ମତେ ବଞ୍ଚେଇବା ପାଇଁ ପ୍ରାଣପଣେ ଫେଷା କରିଥିଲେ ।

ମାନ୍ୟବର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଜାନକୀ ବଲ୍ଲଭ ପଟ୍ଟନାୟକ, ମାନ୍ୟବର ମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଭୂପେନ୍ଦ୍ର ସିଂହ, ଭୂତପୂର୍ବ ମନ୍ତ୍ରୀ ଦ୍ଵୟ ଶ୍ରୀ ରାସବିହାରୀ ବେହେରା ଓ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ-ସହାନୁଭୂତି ମୁଁ ଜୀବନରେ କେବେ ଭୁଲିପାରିବିନି ।

ମୋ ସାନ ଭାଇ ଶ୍ରୀ ଦେବରାଜ ରଥ, ଶ୍ରୀ ଉମାକାନ୍ତ ରଥ, ମୋ ପୁତୁରାମାନେ ସର୍ବଶ୍ରୀ ଅଧ୍ୟାପକ ସୁମନ ରଥ, ଅଧ୍ୟାପକ ମନୋଜ ରଥ, ବୁଢ଼ା, ଛାତ୍ର ରଜତ ରଥ, ଶିକ୍ଷକ ସୁଧାର ରଥ, ଟୁଟୁ, ବାବା ଓ ଶ୍ରୀ ଜ୍ୟୋତିପ୍ରକାଶ ରଥଙ୍କର ଉଦ୍ୟମ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଶଂସନୀୟ ।

ମୋର ବଡ଼ ଜାମାତା ଅଧ୍ୟାପକ ଶ୍ରୀ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ମହାପାତ୍ର, ବଡ଼ ଝିଅ ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀ ଶ୍ରୀମତୀ ପୁଷ୍ପାଞ୍ଜଳି ରଥ (ଖୋର୍ଦ୍ଧା), ମଝିଆ ଜାମାତା ଇୟୁ.କୋ. ବ୍ୟାଙ୍କର କର୍ମଚାରୀ ଶ୍ରୀ ପ୍ରଶାନ୍ତ କୁମାର ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ, ମଝିଆ ଝିଅ ଶ୍ରୀମତୀ ପ୍ରଭାଞ୍ଜଳି ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ ଓ ସାନ ଜାମାତା ଇଂଜିନିୟର ଶ୍ରୀ ବିଭୂତି ଦାସ, ସାନ ଝିଅ ଶ୍ରୀମତୀ ପ୍ରିୟମ୍ବଦା ଦାସ ଏବଂ ସମ୍ଭ୍ରାତା ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦାସ, ଭବାନୀପାଟଣା ଓ ଶ୍ରୀ ଅର୍ଜୁନ ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ, ଚିଟିଲାଗଡ଼ ଏବଂ ଶଳାମାନେ ଶ୍ରୀ ନୀଳକଣ୍ଠ ମହାପାତ୍ର (ରେଞ୍ଜର) ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର (ଝେଟବ୍ୟାଙ୍କ ଅଫିସର), ଶ୍ରୀ ଶରତ ଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର (ତହସିଲଦାର), ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର, ଶ୍ରୀ କାହ୍ନୁ ଚରଣ ମହାପାତ୍ର, ଶ୍ରୀ ଗଣେଶ୍ଵର ମହାପାତ୍ର (ଝେଟବ୍ୟାଙ୍କ ଅଫିସର) ମଧ୍ୟ ମୋର ଆରୋଗ୍ୟଲାଭ କରିବାରେ ଯଥେଷ୍ଟ ସାହାଯ୍ୟ ଓ ସହାନୁଭୂତି ଦେଖାଇଥିଲେ ।

ଦୂରଦର୍ଶନର ବନ୍ଧୁମାନେ ବିଶେଷ କରି ଶ୍ରୀ ନିର୍ମଳ ମହାପାତ୍ର, ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ତାପସ ବୋଷ ଓ ଶ୍ରୀ ବିଷ୍ଣୁ ମହାନ୍ତିଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ ଓ ସହାନୁଭୂତି ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ । ଚେଲିଫିଲ୍ଡ “ଚାଟା ଆନ୍ଧାରୀ”ର ସୂଚି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ବାଜିଥିବା ଟଙ୍କା ସେତେବେଳେ ଦେଇ ବନ୍ଧୁ ନିର୍ମଳ ମହାପାତ୍ର ସେଥିପାଇଁ ବନ୍ଧୁ ନିର୍ମଳ ମହାପାତ୍ର ମତେ ଯଥେଷ୍ଟ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ବନ୍ଧୁ ନିର୍ମଳ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ପାଖରେ ମୁଁ ଚିରକୃତଜ୍ଞ ।

କଟକ ବଡ଼ ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ଦୀର୍ଘ ଅକ୍ଟୋବର ମାସ ଧରି ଚିକିତ୍ସିତ ହେବାପରେ ମୁଁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଆରୋଗ୍ୟ ଲାଭକରି ୨୯ ନଭେମ୍ବର ୧୯୯୫ରେ ଭବାନୀପାଟଣା ଫେରିଆସିଲି । ମାସକୁ ଥରେ କଟକ ଯାଇ ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟ ପରୀକ୍ଷା କରେଇବା ପାଇଁ ସମ୍ମାନାହତ ପ୍ରଫେସର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ମତେ କହିଥିଲେ । ତେଣୁ ତା ୬/୧/୯୬ରେ ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟ ପରୀକ୍ଷା କରେଇବା ପାଇଁ ମୁଁ ପୁଣି ଥରେ କଟକ ଗଲି । ମତେ ଭଲଭାବରେ ପରୀକ୍ଷା କରି ପ୍ରଫେସର ମହୋଦୟ ଆଉ ଆସିବା ଦରକାର ନାହିଁ ବୋଲି କହିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ carରେ କଟକ ଯାଇ ଫେରିବା ପରେ କ’ଣ ହେଲା କେଜାଣି, ମୋ ବାଁ ଗୋଡ଼ଟା ଅଧିକ ଦୁର୍ବଳ ହେଉଗଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ଭଲ ଭାବରେ ଚାଲିବାପାଇଁ ବଳ ପାଉନି । ସେଥିପାଇଁ ଚାଲିବୁଲ ବିଶେଷ ଭାବରେ କରିପାରୁନି, କିନ୍ତୁ ମୋର ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟ ଭଲ ଅଛି ।

ମୁଁ କଟକ ବଡ଼ ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ପଡ଼ିଥିଲାବେଳେ କଟକର କୌଣସି କଳାକାର ବନ୍ଧୁ, ପ୍ରକାଶକ ବନ୍ଧୁ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାଙ୍ଗମାନେ କେହି ବି ମତେ ଦେଖିବାକୁ ଯାଇ ନଥିଲେ । କେବଳ ସାରସ୍ବତ ଭଣ୍ଡାରର ପ୍ରକାଶକ ବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀ ପ୍ରଶାନ୍ତ ନନ୍ଦ ଓ ଲିଙ୍ଗରାଜ ପଣ୍ଡା ମତେ ଖୁବ୍ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ମହାଶୟଙ୍କ ସହ ଯୋଗାଯୋଗ ରଖି ମତେ ଆବଶ୍ୟକ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ମୋର ଆନ୍ତରିକ କୃତଜ୍ଞତା ଜ୍ଞାପନ କରୁଛି ।

ସବୁ ମା’ମାଣିକେଶ୍ବରୀ, ମା’ଲଙ୍କେଶ୍ବରୀ ଓ ମା’କଟକବୃଣ୍ଦାଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ଓ ଆଶୀର୍ବାଦ ।

ସଙ୍ଗୀତ ନାଟକ ଏକାଡେମୀର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ପୁରସ୍କାର, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପୁରସ୍କାର ଓ ଉପାୟନ

ମୋର ନାଟକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ କୃତି ପାଇଁ ଓଡ଼ିଶା ସଙ୍ଗୀତ ନାଟକ ଏକାଡେମୀ ୧୯୯୬ ବର୍ଷ ପାଇଁ ମତେ ତାଙ୍କର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ପୁରସ୍କାର “କବି ସମ୍ରାଟ ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ” ପୁରସ୍କାରରେ ସମ୍ମାନିତ କଲେ । ମୁଁ ୧୯୮୨ ସାଲରେ ମଧ୍ୟ ନାଟ୍ୟକାର ଭାବରେ ଓଡ଼ିଶା ସଙ୍ଗୀତ ନାଟକ ଏକାଡେମୀର ସମ୍ମାନସୂଚକ ପୁରସ୍କାର ପାଇଥିଲି ।

୧୯୬୯ ସାଲରେ ଜାତୀୟ ପିତା ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଶତବାର୍ଷିକୀ ପାଳନ ମହୋତ୍ସବରେ ଗାନ୍ଧୀବାଦ ଉପରେ ଲିଖିତ ମୋ ନାଟକ “ଶୂନ୍ୟ ଆକାଶ ଅମର ଆଖି” ଗାନ୍ଧୀଶତ ବାର୍ଷିକୀ ପାଳନ କମିଟି ଦ୍ବାରା ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ନାଟକ ଭାବରେ ମନୋନୀତ ହୋଇ ଭୁବନେଶ୍ବର ରବୀନ୍ଦ୍ର ମଞ୍ଚପରେ ମଞ୍ଚସ୍ଥ ହେବାର ଗୌରବ ଲାଭ କରିଥିଲା ।

ବ୍ରଜମୋହନ ସାହିତ୍ୟ ସମିତି, ଭବାନୀପାଟଣା ୧୯୭୨ ସାଲରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିବା ଐତିହାସିକ ଶାରଦୀୟ ଉତ୍ସବରେ ମତେ “ନାଟ୍ୟରତ୍ନ” ଉପାଧି ପ୍ରଦାନ ସହ

ଉପାୟନ ମଧ୍ୟ ଦେଇଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ସେଇ ସମିତିର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ତଥା ପୃଷ୍ଠପୋଷକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପ୍ରତାପକେଶରୀ ଦେଓ (ଭୂତପୂର୍ବ ସାଂସଦ)ଙ୍କ ପାଖରେ ମୁଁ ଚିରକୃତଜ୍ଞ ।

୧୯୭୫ ସାଲରେ ରାଉରକେଲାର କୌଣସି ଏକ ନାଟ୍ୟ ସଂସ୍ଥା (ନାଁ ଆଉ ମୋର ମନେ ନାହିଁ) ଏଲାହାବାଦ୍‌ରେ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଥିବା ଛୋଟ ନାଟକ ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ମୋର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନାଟକ “ଶବ ପଡ଼ିଛି”ରେ ଭାଗ ନେଇ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ନାଟକ ଭାବରେ ପୁରସ୍କୃତ ହେଇଥିଲା । ସେଇ ନାଟକଟିକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ଦେଇଥିଲେ ଓଡ଼ିଶାର ବିଖ୍ୟାତ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ନିର୍ମାତା ଓ ନାଟ୍ୟକାର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଅମିୟ ପଟ୍ଟନାୟକ ।

୧୯୭୯ ସାଲରେ “ପ୍ରଗତି ନାଟ୍ୟ ସଂସ୍ଥା, ସମ୍ବଲପୁର” ଦ୍ଵାରା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିବା ଓଡ଼ିଶା ସ୍ତରୀୟ ନାଟକ ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ମୋର ନାଟକ “ଶପଥ ଆସନ୍ତା କାଲିର ” (ପରେ ‘ଯାହା କହିବି’ ନାଁରେ ନାଟକଟି ଛପା ହେଲା) ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ନାଟକ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା, ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ନାଟ୍ୟକାର, ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଉପସ୍ଥାପନା, ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଭିନେତା ଓ ଅଭିନେତ୍ରୀ ଭାବରେ ପୁରସ୍କାର ଲାଭ କରିବାର ଗୌରବ ଲାଭ କରିଥିଲା ।

୧୯୮୨ ସାଲରେ ସମ୍ବଲପୁରର ଗୋଟିଏ ନବ୍ୟାନୁଷ୍ଠାନ ସେଇ ଏଲାହାବାଦ୍‌ରେ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଥିବା ଛୋଟ ନାଟକ ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ଭାଗ ନେଇ ମଞ୍ଚସ୍ଥ କରିଥିଲେ ମୋର ଆଉ ଗୋଟାଏ ଛୋଟ ନାଟକ “ସ୍ଵର୍ଗକୁ ଯାଅ ହେ ପାପୀମାନେ” । ସେଇ ନାଟକଟି ବି ଆଞ୍ଚଳିକ ଭାଷାର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନାଟକ ଭାବରେ ପୁରସ୍କୃତ ହେଇଥିଲା ।

୧୯୯୧ ସାଲରେ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ସୂଚନା ଓ ପ୍ରସାରଣ ବିଭାଗ ଦ୍ଵାରା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଇଥିବା ବେତାର ନାଟକ ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ “ସ୍ଵର୍ଗରେ କ୍ଷମତା ଲଢ଼େଇ”ମୋର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ହାସ୍ୟରସାତ୍ମକ ନାଟକ ରୂପେ ପୁରସ୍କାର ପାଇଥିଲା । ପୁରସ୍କାର ନେବାକୁ ମୁଁ ଦିଲ୍ଲୀ ଯାଇଥିଲି ।

ଏହାଛଡ଼ା ସ୍ଥାନୀୟ “କଳାହାଣ୍ଡି ଲେଖକ କଳା ପରିଷଦ” (୧୯୭୨), ଜୁନାଗଡ଼ ନାଟ୍ୟାନୁଷ୍ଠାନ (୧୯୭୭), ମହାବୀର ସାଂସ୍କୃତିକ ଅନୁଷ୍ଠାନ, ଭବାନୀପାଟଣା (୧୯୮୫), ବ୍ରଜମୋହନ ଉଚ୍ଚ ଇଂରାଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟ ପୁରାତନ ଛାତ୍ର ସଂସଦ (୧୯୮୮), ବ୍ରଜମୋହନ ସାହିତ୍ୟ ସମିତି, ଭବାନୀପାଟଣା (୧୯୭୨), ଓଡ଼ିଆ ସାଂସ୍କୃତିକ ସମାଜ, ସମ୍ବଲପୁର (୧୯୮୦), କଳାହାଣ୍ଡି ସାଂସ୍କୃତିକ ଅନୁଷ୍ଠାନ, ରାଉରକେଲା (୧୯୯୦), ନଗର ପାଳିକା, ଭୁବନେଶ୍ଵର (୧୯୯୨) କଳା ପରିଷଦ, ଟିଟିଲାଗଡ଼ ପ୍ରଭୃତି ସାଂସ୍କୃତିକ ଅନୁଷ୍ଠାନମାନେ ମତେ ଉପାୟନ ପ୍ରଦାନ କରି ସମ୍ମାନିତ କରିଥିଲେ । ଭୁବନେଶ୍ଵର ନଗରପାଳିକାର ବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀ ସଚ୍ଚି ଦାସଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନାରେ ମୋର ଅନେକ ନାଟକ ମଞ୍ଚସ୍ଥ ବି କରିଥିଲେ ।

ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ଓ ମୁଁ

ଆଗରୁ କହିଚି, ପିଲାଟି ଦିନରୁ ହିନ୍ଦୀ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ରର ଅଭିନେତା ହେବା ପାଇଁ ମୋର ଖୁବ୍ ଇଚ୍ଛା ଥିଲା । ହିନ୍ଦୀ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ଜଗତର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଭିନେତା ଦିଲୀପ କୁମାର, ରାଜକପୁର, ଦେବାନନ୍ଦ, ଅଶୋକ କୁମାର, ଶମ୍ଭା କପୁର, ରାଜେନ୍ଦ୍ର କୁମାର, କିଶୋର କୁମାର, ଯାକୁବ୍, ଗୋପ୍, ଆଗା, ଜନିତ୍ରାକର, ମୁକ୍ତି, ପ୍ରାଣ, ଜଗଦୀପ୍, ବିପିନ୍ ଗୁପ୍ତା, ନାଦିର ହୁସେନ୍, ବଲରାଓ ସାହାଣୀ ଏବଂ ଅଭିନେତ୍ରୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନରଗିସ୍, ସୁରେୟା, ମଧୁବାଲା, ଗୀତାବାଲା, କାମିନୀ କୌଶଲ, ଦୁର୍ଗା ଖୋଟେ, ପ୍ରତିମା ଦେବୀ, ଲଳିତା ପାଞ୍ଜାର, ଶଶିକଳା ଏବଂ ବେବି ଶକୁନ୍ତଳା ପ୍ରଭୃତି ମୋର ପ୍ରିୟ ଅଭିନେତା ଅଭିନେତ୍ରୀ ଅଛନ୍ତି ଓ ଥିଲେ । ନିର୍ଦ୍ଦେଶକମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଏ ବିମଳ ରାୟ, ଏମେହେବୁର୍ ଖାନ୍, ମାଦ୍ରାସର ଜେମିନୀ ସ୍ତୁଡ଼ିଓର ମାଲିକ ଏ ଏସ୍.ଏସ୍. ଭାଷନ, ମାଦ୍ରାସର ଏଲ୍.ବି. ପ୍ରସାଦ, କୃଷ୍ଣନ-ପଞ୍ଜୁ, ଏଗ୍ନୁଦତ୍ତ, ଏରାଜକାପୁର ମୋର ଅତି ପ୍ରିୟ ଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର କୌଣସି ଛବି ଦେଖି ମୁଁ ଜମାରୁ ରହିପାରୁ ନଥିଲି । ମୁଁ କିମିତି ବମ୍ବେ ଯାଇ ଗୋଟାଏ ଭଲ ଅଭିନେତା ହେବି ରାତି ଦିନ ଭାବୁଥିଲି । ସେଥିପାଇଁ ଛାତ୍ର ଜୀବନରୁ ମୁଁ ହିନ୍ଦୀ ଭଲଭାବରେ ପଢୁଥିଲି ।

୧୯୫୮ ସାଲରେ ଆସିକାର କବିରାଜ ଏକୃଷ୍ଣ ଚନ୍ଦ୍ର ତ୍ରିପାଠୀ, ‘ଦସ୍ୟୁ ରଘୁବୀର’ର ନାମରେ ଗୋଟିଏ ଓଡ଼ିଆ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ଅଭିନେତା ଅଭିନେତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ବାଛିବାକୁ Interview କରିଥିଲେ । ମୁଁ ସେଇ Interview କୁ ଯାଇ ହାସ୍ୟ ଅଭିନେତା ଭାବରେ ମନୋନୀତ ହେଇଥିଲି । କିନ୍ତୁ ମୋ ପାଇଁ ସେମିତି କିଛି ଭୂମିକା ନ ଥିବାରୁ ସେ ମତେ ନେଲେ ନାହିଁ ।

କିନ୍ତୁ ମଣିଷ ଯାହା ଚାହେଁ, ତାହା କେବେ ପାଇପାରେନି । ଶେଷକୁ ମୋ ସପନ ସପନରେ ହିଁ ରହିଗଲା । ମୁଁ ଗୋଟାଏ ଭଲ ଅଭିନେତା ହେଇପାରିଲିନି । ପାରିବାରିକ ତଥା ଆର୍ଥିକ ଅଭାବ ଅସୁବିଧା ସେତେବେଳେ ମୋ ପାଇଁ ଜମାରୁ ଅନୁକୂଳ ନଥିଲା ।

ତେଣୁ ଅଭିନେତା ହେବାର ଆଶା ଓ ଆକାଂକ୍ଷା ଧୀରେ ଧୀରେ ମୋ ମନଭିତରୁ ମଉଳିଗଲା । ସେତେବେଳକୁ କାଁ ଭାଁ ଓଡ଼ିଆ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ନିର୍ମିତ ହେଉଥିଲା । ହିନ୍ଦୀ ସିନେମାର ଅଭିନେତା ହେବାର ଆଶା ସିନା ମୋର ମଉଳିଗଲା, କିନ୍ତୁ ତା’ ବଦଳରେ ଟେକ୍ସ ଉଠିଲା ଓଡ଼ିଆ ସିନେମା ନିର୍ମାଣ କରିବା ଓ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ଦେବାର ସୁନେଲା ସପନ ।

ମୁଁ ପିଲାଟି ଦିନରୁ ନାଟକ ଲେଖିବା ଓ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ଦେବା ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲି । ହିନ୍ଦୀ ସିନେମା ନ ହେଲା ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଆ ସିନେମା ନିର୍ମାଣ କରି ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ଦେବାର ଝୁଙ୍କ ଆଉ ଶୌର୍ଦ୍ଧ ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ଉଠିଲା । ହେଲେ ଟଙ୍କ ।

ଅର୍ଥ ହିଁ ମୂଳ କାରଣ । ଓଡ଼ିଆ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ପାଇଁ ମୁଁ ଅନେକ ପରସାବାଳା ଲୋକଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲି । କିନ୍ତୁ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ଶିଳ୍ପ ଗୋଟାଏ କ’ଣ, ତାହା କଳାହାଣ୍ଡିର ଲୋକ.....ବିଶେଷ କରି ଧନୀମାନେ ଆଦୌ ବୁଝିପାରୁ ନଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ଯାହାକୁ ସେ ବିଷୟରେ ଜହୁଥିଲି, ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ମୋ କଥାକୁ ହସରେ ଉଡ଼େଇ ଦଉଥିଲେ । ତଥାପି ମୁଁ ଟ୍ରେସାରୁ କେବେ ବିରତ ହଉ ନଥିଲି । ଶ୍ରବେୟ ଶ୍ରୀ ଗିରିଶ ପୁରୋହିତ ଓ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମୁଣ୍ଡ (ବର୍ତ୍ତମାନ ଓକିଲ ଦ୍ଵୟ) ସେତେବେଳକୁ ପାଠପଢ଼ା ଶେଷ କରି ଭବାନୀପାଟଣା ଫେରିଆସିଥିଲେଣି ଓ ଜଗନ୍ନାଥ ବାବୁ ବୋଧେ କୌଣସି ସରକାରୀ ଚାକିରି କରୁଥିଲେ ।

ଯା’ଆଗରୁ ବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀ ଗିରିଶ ପୁରୋହିତ ମୋର ଅନେକ ନାଟକ ସହ ଅଛାଞ୍ଚା ଭାବରେ ଜଡ଼ିତ ଥିଲେ । ସେ, ସୁରେନ୍ଦ୍ର ନେଗୀ ଏବଂ ଉମା ବେହେରା ଖୁବ୍ ଉଚ୍ଚ ଧରଣର ସ୍ପାରକ (Promptor) ଓ ଭଲ ଅଭିନେତା ଥିଲେ । ଜଗନ୍ନାଥବାବୁ ବି ବେଳେବେଳେ ମୁଁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ଦେଇଥିବା ନାଟକରେ ଅଭିନୟ କରିଥିଲେ । ସେତେବେଳକୁ କଳାହାଣ୍ଡି ଜିଲ୍ଲାର D.P.R.O. ଭାବରେ (ଲୋକ ସଂପର୍କ ଅଧିକାରୀ) ଶ୍ରୀ ଅଭୟ ମହାପାତ୍ର ଆସି ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ ।

ସେ ମହାଶୟ ଯଦିଓ ଅଭିନୟ କରୁ ନଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ନାଟ୍ୟକଳା ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଆଗ୍ରହ ଥିଲା । ତାଙ୍କ ପ୍ରଚ୍ଛେଦ ଓ ସହଯୋଗରେ ଆମେ ଦି’ତିନିଟା ନାଟକ ବି ମଞ୍ଚସ୍ଥ କରିସାରିଥିଲୁଣି ।

ତା’ଛଡ଼ା ସରକାରଙ୍କ ପ୍ରଚାର ନୀତିକି ଆଖି ଆଗରେ ରଖି ମୁଁ ରୁଟାଏ ଏକାଙ୍କିକା ଲେଖୁଥିଲି ଓ ତାକୁ D.P.R.O. ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଅଭୟ ବାବୁ ମଞ୍ଚସ୍ଥ କରାଉଥିଲେ । ସେଇ ହିସାବରେ ତାଙ୍କ ସହିତ ଆମର ବେଶ୍ ବନ୍ଧୁତା ଜମିଯାଇଥିଲା ।

ତାଙ୍କରି ପ୍ରଚେଷ୍ଟାରେ ଏବଂ ତତ୍କାଳୀନ ଜିଲ୍ଲାପାଳ ମାନ୍ୟବର ଶ୍ରୀ ଜୈନାସବିହାରୀ ବର୍ମାଙ୍କ ଉତ୍ସାହ ଓ ପ୍ରେରଣା ଫଳରେ ଆମେ ମୋର ଲିଖିତ ଓ ନିର୍ଦ୍ଦେଶିତ ଐତିହାସିକ ନାଟକ “ଜୟ ସୋମନାଥ” ମଞ୍ଚସ୍ଥ କରିଥିଲୁ । ସେଇ ନାଟକରେ ଶ୍ରବେୟ ଗିରିଶ ବାବୁ ଓ ଜଗନ୍ନାଥ ବାବୁ ବି ଅଭିନୟ କରିଥିଲେ । ଫଳରେ ଅଭୟ ବାବୁ , ଗିରିଶ ବାବୁ, ଜଗନ୍ନାଥ ବାବୁଙ୍କ ସହ ମୋର ବନ୍ଧୁତା ବେଶ୍ ଜମିଯାଇଥିଲା ।

ଦିନେ ଆମ ଚାରିଜଣଙ୍କ ଭିତରେ ଗୋଟାଏ ଓଡ଼ିଆ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ନିର୍ମାଣ କରିବାପାଇଁ ସ୍ଥିର ହେଲା । ସେଥିପାଇଁ ଆମେ ଚାରିଜଣାଙ୍କ ଏକାଠି ହେଇ ଅର୍ଥ କିପରି ସଂଗ୍ରହ ହେଇ ପାରିବ ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ଲାଗିଲୁ ।

ଶ୍ରୀ ରାସବିହାରୀ ପଣ୍ଡା, ପ୍ରଯୋଜକ -

ହଠାତ୍ ମୋର ମନେ ପଡ଼ିଗଲା ଚାରବାହାଲ୍ ଗାଁର ସମ୍ମାନାସ୍ପଦ ଶ୍ରୀ ରାସବିହାରୀ ପଣ୍ଡାଙ୍କ କଥା । ମୁଁ ମାଟ୍ରିକ ପାଶ୍ କରିବାପରେ ଚାରିମାସ ପାଇଁ Leave vacancy ରେ ସହକାରୀ ଶିକ୍ଷକ ଭାବରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲି ଚାରବାହାଲ୍ ମଧ୍ୟ ଇଂରାଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ । ସେତେବେଳେ ସେଇ ସ୍କୁଲର ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ଥିଲେ ମୋଟେର ଗାଁର ଏଧବଳେଶ୍ୱର ବେହେରା । ସହକାରୀ ଶିକ୍ଷକ ଥିଲେ ବ୍ୟୋମକେଶ ପାତ୍ର, ଶ୍ରୀପ୍ରହ୍ଲାଦ ପଣ୍ଡା, ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବାରିକ, ମୋର ଦତ୍ତେଇ ପୁଅ ଏପଦୁନାଉ ରଥ । ଏପଦୁନାଉ ରଥ କଟକକୁ C.T. Trainingରେ ଯାଉଥିବାରୁ ତା'ଙ୍କ Leave vacancyରେ ମୁଁ ନିଯୁକ୍ତି ପାଇଥିଲି ।

ସେତେବେଳେ ଚାରବାହାଲ୍ ଗାଁର ଗୌଡ଼୍ୟା ଥିଲେ ଏ ହରିଶଙ୍କର ପଣ୍ଡା । ସେ ଜଣେ ସମାଜସେବୀ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷ ଭାବରେ ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ବିଶେଷ ପରିଚିତ ଥିଲେ । ସେ ଜୁନାଗଡ଼ରୁ ଦିନେ ଜୟପାଟଣାକୁ ଓ ଆଉ ଦିନେ ଆମପାଣିକି ଯାଉଥିଲେ । ତାଙ୍କରି ଏବାପାଙ୍କ ନାଁରେ ‘କୃପାସିନ୍ଧୁ ନାଟ୍ୟସଂସ୍ଥା’ ନାମକ ଗୋଟାଏ ସୌଖୀନ ନାଟ୍ୟସଂସ୍ଥା ବି ସେ ଗଢ଼ିଥିଲେ । ସେଇ ନାଟ୍ୟସଂସ୍ଥା ପ୍ରତିବର୍ଷ ହୋଲି ବେଳକୁ ତିନି ଚାରିଟା ନାଟକ ମଞ୍ଚସ୍ଥ କରୁଥିଲା । ସେଗୁଡ଼ିକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ଦେଉଥିଲେ ସମ୍ମାନାସ୍ପଦ ଶ୍ରୀ ରାସ ବିହାରୀ ପଣ୍ଡା ।

ସେଇ ହିସାବରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାସ ବିହାରୀ ପଣ୍ଡାଙ୍କ ସହିତ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଫକୀର ପଣ୍ଡା, ନବ ପଣ୍ଡା, ଗୋପ ପଣ୍ଡା, ରାସବାବୁଙ୍କ ପୁଅ ନଳିନୀ ପଣ୍ଡା, ପ୍ରତାପ ପଣ୍ଡା ତଥା ସେଇ ଗାଁର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସହ ମୋର ବେଶ୍ ପରିଚୟ ହେଇଯାଇଥିଲା ।

ତେଣୁ ମୁଁ ମୋର ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାସ ପଣ୍ଡାଙ୍କ କଥା କହିଲି । ଦିନେ ସମସ୍ତେ ମିଶି ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇ ଆମ ମନ କଥା କହିଲୁ । ସେ ମହାଶୟ ଆମ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ରାଜି ହେଇଗଲେ । ତା'ପରେ ଆମେ ଭବାନୀପାଟଣା ଏବଂ କଳାହାଣ୍ଡି ଜିଲ୍ଲାର ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି ଆଣି ସ୍ଥାନୀୟ ‘ଭବାନୀ ଟକାଜ’ରେ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ନିର୍ମାଣ କରିବା ପାଇଁ ଗୋଟାଏ meeting କରିଥିଲୁ ।

ସେଇ ମିଟିଂରେ ଯୋଗଦେଇଥିଲେ ସର୍ବଶ୍ରୀ ଭୂପିନ୍ଦର ସିଂହ (ବର୍ତ୍ତମାନ ସଂସ୍କୃତି ଓ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ମନ୍ତ୍ରୀ), ପ୍ରହଲ୍ଲାଦ ରାୟ ଅଗ୍ରୱାଲ, ଦୁଃଖିରାମ ରାଉତ, ସତ୍ୟମ ଟକାଜର ମାଲିକ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ପ୍ରଧାନ, କେସିଙ୍ଗାର ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀକ୍ରିଷ୍ଣା, ନୂଆଗୁଡ଼ାର ଶ୍ରୀ ପ୍ରଭାତ ପଣ୍ଡା, ବଳଦିଆମାଲର କୃଷ୍ଣ ବେହେରା, ଉତ୍କଳାର ଶ୍ରୀ ଘାସିରାମ ସାହୁ, ନର୍ମାର କାଠ ବ୍ୟବସାୟୀ ଶ୍ରୀ କେଡ଼ିଆଙ୍କ ସମେତ ଆହୁରି ଅନେକ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ପ୍ରେମୀ । ନିର୍ମାଣ ସଂସ୍ଥାର ନାଁ ଦେଲୁ ‘ମାଣିକେଶ୍ୱରୀ ପ୍ରଡ଼କସନ୍ସ’ । ତା'ପରେ ଆରମ୍ଭ ହେଇଗଲା ଚିତ୍ର ନିର୍ମାଣ ପାଇଁ ଅଂଶଧନ ସଂଗ୍ରହ । ତା'ବି ସୁରୁଖୁରୁରେ ସଂଗ୍ରହ ହେଇଗଲା ।

କାହାଣୀ, ଚିତ୍ରନାଟ୍ୟ ଓ ସଂଳାପ ଲେଖିବା ଦାୟିତ୍ବ ନେଲି ମୁଁ । ପ୍ରଥମ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ରର ନାଁ ରଖିଲୁ “ସମର୍ପଣ” । ପ୍ରଥମେ ଆମେ ସେଇ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ରର ଗୀତଗୁଡ଼ିକ ମାଦ୍ରାସର କୌଣସି ଏକ ଷ୍ଟୁଡିଓରେ ରେକର୍ଡ଼ିଂ (Recording) କରିବାପାଇଁ ଠିକ୍ କଲୁ ।

ସେତେବେଳେ ସ୍ଥାୟୀ ଭାବରେ ମାଦ୍ରାସରେ ରହୁଥିଲେ ଆମ ଓଡ଼ିଶାର ବିଶିଷ୍ଟ ସଙ୍ଗୀତ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଶ୍ରୀ ଉପେନ୍ଦ୍ର କୁମାର । ସେ ମହାଶୟ ସମ୍ବଲପୁରର ଶ୍ରୀ ରାସ ବିହାରୀ ବାବୁଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ନିର୍ମିତ ହେଉଥିବା ଗୋଟାଏ ଓଡ଼ିଆ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର “ମନ ଆକାଶ” (ସେଇ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ରରେ ନାୟକ ଭୂମିକାରେ ଅଭିନୟ କରିଥିଲେ ତାଙ୍କ ପୁଅ ଟଙ୍କୁବାବୁ)ରେ ସଂଗୀତ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ଦେଇଥିଲେ । ସେଇ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ରର ଗୀତଗୁଡ଼ିକ ବି ଖୁବ୍ ଭଲ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଚିତ୍ରଟି ମଧ୍ୟ ଭଲ ବ୍ୟବସାୟ କରିଥିଲା । ତା’ଛଡ଼ା ଶ୍ରୀ ଉପେନ୍ଦ୍ର କୁମାର ଥିଲେ କର୍ଣ୍ଣାଟକୀ ଓ ମାଲାୟାଲମ୍ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ଗୁଡ଼ିକର ଜଣେ ସଫଳ ସଂଗୀତ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ । ତେଣୁ ଆମେ ତାଙ୍କୁ ସଂଗୀତ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଭାବରେ ନେବାପାଇଁ ଠିକ୍ କଲୁ ।

ସର୍ବଶ୍ରୀ ରାସ ପଣ୍ଡା, ଗିରିଶ ପୁରୋହିତ, ଜଗନ୍ନାଥ ମୁଖ, ଦୁଃଖରାମ ରାଉତ ଓ ମୁଁ, ଆମେ ସମସ୍ତେ ମିଶି ମାଦ୍ରାସ ଗଲୁ । ସେଇଠି ଗୋଟାଏ ହୋଟେଲରେ ରହି ଶ୍ରୀ ଉପେନ୍ଦ୍ର କୁମାରଙ୍କ ଘର ଠିକଣା ଯୋଗାଡ଼ କରି ତାଙ୍କୁ ଦେଖାକଲୁଁ । ତା’ପରେ ଗୀତ ରେକର୍ଡ଼ିଂ ପାଇଁ ଷ୍ଟୁଡିଓ ବୁକ୍ କଲୁ ଓ “ସମର୍ପଣ” ଚଳଚ୍ଚିତ୍ରର ଗୀତଗୁଡ଼ିକ ମାଦ୍ରାସର ପ୍ରସାଦ ଷ୍ଟୁଡିଓରେ ରେକର୍ଡ଼ିଂ କରି ଭବାନୀପାଟଣା ଫେରି ଆସିଲୁ ।

ତା’ପରେ ଶୁଟିଂର ସମସ୍ତ ଆୟୋଜନ କରିବାକୁ ପ୍ରାୟ ମାସେ ସମୟ ଲାଗିଲା । ଟେକନିସିଆନ୍ ମାନଙ୍କୁ ସଙ୍ଗୀତ ଗ୍ରହଣ କରିଗଲାବେଳେ ବୁକ୍ କରି ସାରିଥିଲୁ ସଙ୍ଗୀତ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଉପେନ୍ଦ୍ର କୁମାରଙ୍କ ଜରିଆରେ । ତେଣୁ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଟେଲିଗ୍ରାମ କରି ବ୍ୟାଙ୍କ ଡ୍ରାଫ୍ଟ ଯୋଗେ ଟଙ୍କା ପଠାଇଦେଲୁ । ଠିକ୍ ସମୟରେ ଟେକନିସିୟାନ ଭବାନୀପାଟଣା ଆସିଲେ । କ୍ୟାମେରାମ୍ୟାନ୍ ହିସାବରେ ଆସିଥିଲେ ମାଦ୍ରାସର ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ କ୍ୟାମେରାମ୍ୟାନ୍ ନିଞ୍ଜିପା । ତାଙ୍କ ସହକାରୀ ଥିଲେ ଡି. ନାଗରାଜ । ତାଙ୍କ ଘର ଥିଲା ଅବିଭକ୍ତ କୋରାପୁଟ ଜିଲ୍ଲାର ଗୁଣପୁରରେ (ତାଙ୍କ ବିଷୟରେ ପରେ ଲେଖିବି) ।

“ସମର୍ପଣ”ର ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିକା କେତୋଟିରେ ନେଇଥିଲୁ ଓଡ଼ିଶାର ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ଅଭିନେତା ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ତଥା ଲଳୟା ମହାବିଦ୍ୟାଳୟର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଶରତ ପୂଜାରୀ, କୁମାରୀ ତନ୍ଦ୍ରା ରାୟ (ବର୍ତ୍ତମାନ ଓଡ଼ିଶାର ଅନ୍ୟତମ ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ଅଭିନେତ୍ରୀ ତଥା ଭୁବନେଶ୍ଵରସ୍ଥ ସଙ୍ଗୀତ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଜୟ ମହାନ୍ତିଙ୍କ ସହଧର୍ମିଣୀ) ଏବଂ କଳାହାଣ୍ଡି ଜିଲ୍ଲାର ଧର୍ମଗଡ଼ ଉପଖଣ୍ଡ ଅଞ୍ଚଳରେ ଥିବା ଭାଲୁକୁଚୁରା ଗୌଡ଼୍ୟାଙ୍କ ପୁଅ ଶ୍ରୀରାମ ନାରାୟଣ ମୁଖଙ୍କୁ । ନିହାରିକା, ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥମୁଖ, ଶ୍ରୀ ଗିରିଶ ପୁରୋହିତ, ଏ ଦୁଃଖରାମ ସ୍ଵାଇଁ,

ନଟବର ସେଣ ଓ ଲୀଳା ଦୁଲାନୀ ତଥା ଭବାନୀପାଟଣାର ହାସ୍ୟାଭିନେତା ହେମସାହୁ ବି ଅଭିନୟ କରିଥିଲେ । ବ୍ରହ୍ମାବୀର ଓ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ହାସ୍ୟାଭିନେତା ଶ୍ରୀ ଜୟରାମ ସାମଲ (ଜୟୀ) ମଧ୍ୟ ଅଭିନୟ କରିଥିଲେ । ଶ୍ରୀ ମୁଖକୁ ନାୟକ ଭୂମିକାରେ ନେଇ ଆମେ ଏକ ମସ୍ତକତ୍ତୁ ଭୁଲୁ କରିଥିଲୁ । ତାଙ୍କ ଅଭିନୟ ଓଡ଼ିଶାର ଦର୍ଶକମାନଙ୍କୁ ଆଦୌ ଭଲ ଲାଗିଲାନି । “ସମର୍ପଣ” ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ଫୁଲ୍ ହୋଇଗଲା । ଆମର ସମସ୍ତ ଆଶା-ଆକାଂକ୍ଷା ଧୂଳିସାର ହୋଇଗଲା । କିନ୍ତୁ ସେଇ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ରର ଗୀତଗୁଡ଼ିକ ଅତି ଉଚ୍ଚକୋଟୀର ହେଇଥିଲା ।

ଛ’ଟି ଗୀତ ଭିତରୁ ବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀ ନାରାୟଣ ପ୍ରସାଦ ପଟ୍ଟନାୟକ ଲେଖିଥିଲେ — “ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁର ସପ୍ତରଞ୍ଜ ସବୁତ ଯାଇଛି ଲିଭି” ଓ ଗୋଟାଏ ଭଜନ “ମା ଗୋ ଭବାନୀ” । ✓ କବି ଯୁଗଳ ଯୋଶୀ ଲେଖିଥିଲେ— “ସମୀର ସୁରେ ଗାଈ ଏ ଝରଣା ଝରେ” ଓ ରାମ ପର୍ଶୁରାମଙ୍କ ଗୀତ । ସମ୍ବଲପୁରର ସମ୍ବଲପୁରୀ ଗୀତଲେଖକ ଓ କବି ଶ୍ରୀ ବିନୋଦ ପଣ୍ଡାଙ୍କ “ବାବୁଡ଼େ ମାହଲ, ଆସ ଏ ବଉଳ କୁରେ ଫୁଲ” ଓ “ମୁଇଁ ନାଉଁ ବତେଞ୍ଚରେ” ଲେଖିଥିଲେ । ଗୀତଥିଲେ ସର୍ବଶ୍ରୀ ପ୍ରଣବ ପଟ୍ଟନାୟକ (ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁର), ଚିତ୍ତ ଜେନା, ଗିରିଶ ପୁରୋହିତ, ଶ୍ରୀମତୀ ଏଚ୍.ପି.ଗୀତା ଓ ଏସ୍. ଜାନକୀ । ମୋଟାମୋଟି ଭାବରେ ଛ’ଟି ଯାକ ଗୀତ ଭଲ ହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ତା’ଭିତରୁ ସୁପରହିଟ୍ ହୋଇଥିଲା “ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁର ... ।” ସେଇ ଗୀତଟି ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଶାରେ ଚହଳ ପକେଇ ଦେଇଥିଲା । “ବାବୁଡ଼େ ମାହଲ” ଗୀତଟି ଭଲ ତ ହୋଇଥିଲା, କିନ୍ତୁ ଏହା ପଶ୍ଚିମ ଓଡ଼ିଶାରେ ହୋଇଥିଲା ଖୁବ୍ ଲୋକପ୍ରିୟ । “ସମୀର ସୁରେ ଗାଈ ...” ଗୀତଟି ବି ଖୁବ୍ ଜନପ୍ରିୟ ହୋଇଥିଲା ।

ଏଇ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ରର ଡବିଂ ବେଳେ ମାଡ୍ରାସରେ ଘଟିଥିବା ଗୋଟାଏ ଘଟଣା ମୁଁ ଜୀବନରେ କେବେ ଭୁଲିପାରିବିନି । ଡବିଂ କରିବା ପାଇଁ କେତେକ କଳାକାରଙ୍କୁ ନେଇ ଆମେ ଯାଇଥିଲୁ ମାଡ୍ରାସ । ମୁଁ କଳାକାରମାନଙ୍କୁ ନେଇ ରହୁଥିଲି ହୋଟେଲ ସୁଧାରାରେ । ଶ୍ରୀ ଶରତ ପୂଜାରୀ, ✓ଦୁଃଖିରାମ ସ୍ୱାଇଁ, ଜୟରାମ ସାମଲ (ଜୟୀ), ହେମ ସାହୁ ବି ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ସେଇ ହୋଟେଲରେ ରହୁଥିଲେ । କେବଳ ସର୍ବଶ୍ରୀ ରାସ ବାବୁ, ଗିରିଶ ବାବୁ, ଜଗନ୍ନାଥ ବାବୁ ଓ ଦୁଃଖିବାବୁ ରହୁଥିଲେ ମାଡ୍ରାସର ଅନ୍ୟତମ “ଏ” ଗ୍ରେଡ୍ ହୋଟେଲ ପାମ୍ ଗ୍ରୋଭରେ ।

ଆମ ଖାଇବା ଦାୟିତ୍ୱ ଦେଇଥିଲେ ଅନ୍ୟତମ ଅଭିନେତା ହେମ ସାହୁଙ୍କୁ । ଦିନେ ରାତିର ବିଳମ୍ବିତ ପ୍ରହରରେ ମୁଁ ଆଉ ଶରତ ବାବୁ ଖାଇବାକୁ ଗଲୁଁ । ଆମ ସାଙ୍ଗେ ପ୍ରାବନ୍ଧିକ ହେମ ବାବୁ ବି ଗଲେ । ଆମ ପିଛା ଦୈନିକ ଯେତିକି ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବା କଥା ତା’ଠୁଁ ଅଧିକ ଅଢ଼େଇ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ହୋଇଗଲା । ଖାଇସାରି ଆମେ ସବୁ ଆସି ସେଇ ହୋଟେଲ ସାମ୍ନାରେ ଥିବା ଗୋଟାଏ ପାନ ଦୋକାନରେ ପାନ ସିଗାରେଟ୍ ଖାଇବା ପାଇଁ ଛିଡ଼ା ହେଲୁଁ । ମତେ ଅଳ୍ପ ଦୂରକୁ ଡାକିନେଇ ହେମ ସାହୁ କହିଲେ— “ଏବେ ମୁଇଁ କେନ୍ଦ୍ରା କରିବି ଆଜ୍ଞା ? ଯେମି ଅଢ଼େଇ ଟଙ୍କା ଅଧିକା ଖର୍ଚ୍ଚା ହୋଇଗଲା ହେତା କିଏ ଦେବା ?”

ତାଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ମତେ ଖୁବ୍ ଆଘାତ ଲାଗିଲା । ମୁଁ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ତାଙ୍କୁ ଅଢ଼େଇ ଟଙ୍କା ଦେଇଦେଲି । ସେତେବେଳକୁ ମୋ ପକେଟ୍‌ରେ ଦଶ/ପନ୍ଦର ଟଙ୍କା ଥିଲା । ତହିଁଆଡ଼ିନି ମୁଁ ଦୁଃଖ ଆଉ ଅଭିମାନରେ ତବିଂ କି ଗଲିନି । ସେମାନେ ବି ଆଉ ମତେ ଡାକିଲେନି । ଏନ୍. ଗୋପାଳଙ୍କୁ ଧରି ତବିଂ କରିଚାଲିଲେ । ଫଳରେ ମୋର ଅଭିମାନ ଆଉ ଦୁଃଖ ଆହୁରି ବେଶୀ ବଢ଼ିଗଲା ।

ତବିଂ ସାରି ସେମାନେ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ମୁଁ ନ ଯିବାର କାରଣ ଫୋନ୍‌ରେ ପଚାରିଲେ । ଅଢ଼େଇ ଟଙ୍କା ପାଇଁ ହେମସାହୁ ମୋ ପ୍ରତି ଯୋଉ ବ୍ୟବହାର କରିଥିଲେ, ସେକଥା ମୁଁ ରାସବାବୁଙ୍କୁ ଫୋନ୍‌ରେ କହିଲି । କିନ୍ତୁ ସେ କିଛି ନ କହି ଫୋନ୍‌ଟା ରଖିଦେଲେ ।

ଠିକ୍ ତା’ ଆଗଦିନଠୁଁ ସେମାନେ ମତେ ଆଉ ଡାକିଲେନି କି ଖାଇବା ଖର୍ଚ୍ଚ ବି ଦେଲେନି । ଗୋଟାଏ ବେଳା ଖାଇବା ପରେ ମୋ ପକେଟ୍‌ରୁ ପଇସା ସରିଗଲା । କ’ଣ କରିବି ? କିମିତି ଭବାନୀପାଟଣା ଫେରିବି, ସେଇ ଚିନ୍ତା ମତେ ଘାରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେଇଦିନଟି କେବଳ ପାଣି ପିଇ ପିଇ ରହିଗଲି ।

ମା’ ମାଣିକେଶ୍ୱରୀ ଆଉ ଜଗତ୍ କର୍ତ୍ତା ଜଗତର ନାଥ ସ୍ୱୟଂ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଅପାର କରୁଣାରୁ ତୃତୀୟ ଦିନ ମାନ୍ଦ୍ରାସର ଜଣେ ନିର୍ମାତା ଏବଂ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ କେ. ଏସ୍. ଡି. ରାଓ ମୋ ପାଖରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ତା’ ଆଗରୁ ରାଓ ସାହେବଙ୍କ ସହ ମୋର ପ୍ରସାଦ ଷ୍ଟୁଡିଓରେ ଗୀତ ରେକର୍ଡିଂ ବେଳେ ଦେଖା ଓ ଚିହ୍ନା ପରିଚୟ ହେଇଥିଲା । ସେମାନେ ଗୋଟାଏ ଡେଲୁରୁ ପିକ୍‌ଚରକୁ ଓଡ଼ିଆରେ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ମତେ ସେଇ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ରର ଓଡ଼ିଆ ସଂଳାପ ଲେଖିଦେବାକୁ ଅନୁରୋଧ କରି ମତେ ସାଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ହଜାରେ ଟଙ୍କା ଅଗ୍ରିମ ଦେଲେ । ମୁଁ ବଞ୍ଚିଗଲି । ସେଇ ଦିନଠୁଁ ସେମାନେ ମୋର ରହିବା ଏବଂ ଖାଇବା ଖର୍ଚ୍ଚ ବହନ କଲେ । ସେଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ମତେ ନେଇ ସେଇ ଡେଲୁରୁ ସିନେମା ବି ଦେଖେଇଲେ । ତା’ପରେ ଇଂରାଜୀରେ ଲେଖା ହୋଇଥିବା Script (ପାଣ୍ଡୁଲିପି) ତା’ ମତେ ଦେଲେ । ମୁଁ ସେଇ ପାଣ୍ଡୁଲିପିଟି ପଢ଼ି ଓଡ଼ିଆରେ ସଂଳାପ ଲେଖିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲି । ତହିଁ ଆଗଦିନଠୁ ମୁଁ ଏକ ପ୍ରକାର ଆଟବାଟରେ ରହିଲି ।

ମଝିରେ ମଝିରେ ବୁଲି ଯାଇ mind refresh କରିବା ପାଇଁ ନିର୍ମାତା ମହୋଦୟ ତାଙ୍କ car ଟା ପଠେଇ ଦଉଥିଲେ । ମୁଁ ପ୍ରାୟ ମାସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମାନ୍ଦ୍ରାସରେ ରହିଲି । ସେଇ ଓଡ଼ିଆ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ରର ନାଁ “ଜନ୍ମାଦତା” । ସେଥିରେ ଅଭିନୟ କରିଥିଲେ ସର୍ବଶ୍ରୀ ଶରତ ପୂଜାରୀ, ବଦ୍ରିନାରାୟଣ ମହାପାତ୍ର, ପୁରୁଷ ଶରମ ବ୍ରହ୍ମା (ବ୍ରହ୍ମାବାବୁ), ଏ ରାଧା ପଣ୍ଡା, ତନ୍ଦ୍ରା ରାୟ ଓ କଟକର ଅନ୍ୟମାନେ । ସହକାରୀ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଥିଲେ ଶ୍ରୀ ସବ୍ୟସାଚୀ ମହାପାତ୍ର । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ସହକାରୀ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଭାବରେ ନେବା ପାଇଁ ଶ୍ରୀ ରାଓଙ୍କୁ କହିଥିଲି । ମୁଁ ଶ୍ରୀ

ମହାପାତ୍ରଙ୍କୁ ପ୍ରଥମେ ସହକାରୀ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଭାବରେ ସୁଯୋଗ ଦେଇଥିଲି । କିନ୍ତୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ସେ ଆଉ ମତେ (ଏପରିକି) ନ ଚିହ୍ନି ପାରିବାର ଅଭିନୟ ଓ ଛଳନା କରିଥିଲେ । ଏଇତ ଦୁନିଆ । “ସମର୍ପଣ”ର ଡବିଂ ସାରି ସମସ୍ତେ ଭବାନୀପାଟଣା ଫେରିଆସିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ମତେ ଆଉ ପଚାରି ନ ଥିଲେ ।

ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ପଳାତକ

“ସମର୍ପଣ” ପରେ ପରେ ମୁଁ ଆଉ ଗୋଟାଏ ଓଡ଼ିଆ କଥାଚିତ୍ର “ପଳାତକ” ଆରମ୍ଭ କଲି । ଭାରତ ହୋଟେଲର ମାଲିକ ବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀ ନାରାୟଣ ପାଣିଗ୍ରାହୀ (ମଥୁରା) ନିର୍ମାତା ହେଲେ । Finance ଯୋଗାଡ଼ ଚାଲିଲା । ସର୍ବଶ୍ରୀ ଗୌରୀଶଙ୍କର ତ୍ରିପାଠୀ, ଭୂତପୂର୍ବ B.D.O ଜୁନାଗଡ଼, ବିଜୟ ପ୍ରଧାନ (ସମ୍ବଲପୁର), ଅଧ୍ୟାପକ ସୁରୁବାରୁ ମେହେର ସମ୍ବଲପୁର, ବ୍ରହ୍ମାବାବୁଙ୍କର ଜଣେ ସାଙ୍ଗ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ନାୟକ (ପୁରୀ), ପ୍ରାଣନାଥ ସାହୁ (ଚିଟିଲାଗଡ଼) ଓ ଏ ଡକ୍ଟର ପରମାର ବି ଯଥାଶକ୍ତି Finance (ଅର୍ଥଯୋଗାଣ) କରିଥିଲେ । ମୋର ପରମବନ୍ଧୁ ଅବଦୁଲ୍ ସିଦିକ୍ ମଧ୍ୟ ନିର୍ମାଣ କାମରେ ଯଥେଷ୍ଟ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ ।

ସେଇ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ରରେ ନାୟକ-ନାୟିକା ଭୂମିକାରେ ଓଡ଼ିଶାର ବିଶିଷ୍ଟ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ଅଭିନେତା ଅଭିନେତ୍ରୀ ଉତ୍ତମ ଓ ମହାଶ୍ୱେତାଙ୍କୁ ନେଲୁଁ ।

ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିକାରେ ଅଭିନୟ କରିବା ପାଇଁ ଓଡ଼ିଶାର ବିଖ୍ୟାତ ଅଭିନେତା (ପରେ ପରେ ମୋର ଉତ୍ତମ ବନ୍ଧୁ) ଶ୍ରୀ ବିଜୟ ମହାନ୍ତି ସ୍ୱତଃସ୍ପ୍ରବୃତ୍ତ ଭାବରେ ଭବାନୀପାଟଣା ଆସି ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମୁଖିଙ୍କ ଘରେ ରହିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ମୋର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ, ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ନନେଇ, ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ବୁଦ୍ଧିରେ ପଡ଼ି ବନ୍ଦି ମହାପାତ୍ରଙ୍କୁ ସେଇ ଭୂମିକାରେ ନେଲି । ତାଙ୍କ ସହ ପ୍ରଖ୍ୟାତ ଅଭିନେତ୍ରୀ ଏ ସୁଜାତାଙ୍କୁ ବି ନେଇଥିଲି ।

ବନ୍ଦିବାରୁ ଯାହା ତ ଅଭିନୟ କଲେ, କଲେ । କିନ୍ତୁ ମତେ ଖୁବ୍ ହଜରାଣ କରିଦେଲେ । ତାଙ୍କ ପାଇଁ ମୁଁ ଲୁହ ନ କାନ୍ଦି ରକ୍ତ କାନ୍ଦିଲି । ଶୁଚିଂ ମଝିରେ ସେ ମୋ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବା ବି ବନ୍ଦ କରିଦେଇଥିଲେ ।

ମେଡ଼ିକାଲ ନାଟ୍ୟସଂସ୍ଥା:-

ସେତେବେଳକୁ ଭବାନୀପାଟଣାର ମେଡ଼ିକାଲ ନାଟ୍ୟସଂସ୍ଥା ପ୍ରାୟ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଗୋଟାଏ ନାଟକ ମଞ୍ଚସ୍ଥ କରୁଥିଲା ଓ ସେସବୁ ନାଟକର ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ମୁଁ ଦଉଥିଲି ।

ଡକ୍ଟର ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ନାମକ ଜଣେ ଡାକ୍ତର ଭବାନୀପାଟଣା ଡାକ୍ତରଖାନାକୁ ନୂଆ ହେଲେ ଆସିଥିଲେ । ସେ ନୂଆ ନୂଆ ନାଟକ ଲେଖୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଗୋଟାଏ ନାଟକ

ପରେ ପରେ ବନ୍ଦି ବାବୁ, ଲକ୍ଷ୍ମୀ ନାରାୟଣ ବେହେରା ଓ ଗୁଳାଫାମ୍ ସିନେମା କରିବା ପାଇଁ ବୟେ ଯାଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଫେରିଲେ ଚରମ ହାତାଶାରେ । ମୁମ୍ବାଇ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ସେଥିପାଇଁ ଥରେ ଦି'ଥର କଲିକତା ଯାଇ ଶେଷରେ ହତାଶ ହୋଇ ରହିଲେ ।

କଥାରେ ଅଛି— “ହାତରେ ନ ଥାଇ ଧନ, ପୁଅ ବାହାଘରକୁ ମନ’ । କଳାଧଳା ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ନିର୍ମାଣ କରିବା ପାଇଁ ସେତେବେଳେ ଅତିକମ୍ରେ ଚାରିପାଞ୍ଚ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଦରକାର ହେଉଥିଲା (କେବଳ କଳା-ଧଳା ଛବି ପାଇଁ) । ରଙ୍ଗାନ୍ ଛବି କଥା ତେଣିକି ଥାଉ ।

ନାଟ୍ୟକାର ଓ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ହିସାବରେ କେବଳ କଳାହାଣ୍ଡିରେ ନୁହେଁ, ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଶାରେ ସେତେବେଳେ ମୋର ଖ୍ୟାତି ହୋଇଯାଇଥିଲା । ତଥାପି ‘ପଳାତକ’ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ନିର୍ମାଣ କରିବା ପାଇଁ ଟଙ୍କା ଅଭାବରୁ ମୁଁ କାନ୍ଦିଗଲି । ଅଧା ସୁଟିଂ ହେଇ ‘ପଳାତକ’ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ରର ନିର୍ମାଣ କାମ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା ।

ଅନ୍ୟତମ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ନିର୍ମାତା ଓ ବିତରକ ଶ୍ରୀ ବସନ୍ତ ବାବୁଙ୍କୁ ଫାଇନାନ୍ସ କରିବା ପାଇଁ ମାନ୍ଦ୍ରାସ୍ ଡାକିନେଇ ଅଧା ଶୁଟିଂ ହେଇଥିବା ସେଇ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ରଟିକୁ ଦେଖେଇଲି । ଫାଇନାନ୍ସ ଅଭାବରୁ ଯେତିକି ଶୁଟିଂ ହୋଇଥିଲା, ତାହା ବସନ୍ତ ବାବୁ ଓ ଜୌଣସି ବିତରକଙ୍କ ମନକୁ ପାଇଲାନି । ଶେଷରେ ବାରମ୍ବାର କଟକ ଧାଇଁ ଧାଇଁ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରଖ୍ୟାତ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ନିର୍ମାତା ଓ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଏ ଧାର ବିଶ୍ୱାଳଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ ଲୋଡ଼ିଲି ।

ଶେଷରେ ଓଡ଼ିଆ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅର୍ଥ ଯୋଗାଣ ନିଗମ (Orissa Film development Corporation, Cuttack) ରୁ ଅର୍ଥ ରଣ ଆଣିବା ପାଇଁ ଏ ଧାର ବାବୁ ମତେ ଖୁବ୍ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ନିଗମର ପରିଚାଳନା ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଥିଲେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପି.କେ. ମିଶ୍ର । ଯାହା ହଉ, ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମିଶ୍ର ଓ ଏ ଧାର ବିଶ୍ୱାଳଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ଅଶୀ ହଜାର ଟଙ୍କା ରଣ ମଞ୍ଜୁର ହୋଇଗଲା । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ମୋର ଘରଦ୍ୱାର ବନ୍ଧା ପକେଇଥିଲି । କିନ୍ତୁ ବୁଝାଣର ବିଷୟ, “ପଳାତକ” ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ବି ଫୁଲ୍ ହୋଇଯିବାରୁ ମୁଁ ସେଇ ରଣ ଶୁଝି ପାରିଲିନି । ବାରମ୍ବାର ମୋ ପାଖକୁ ନୋଟିସ୍ ଆସିବାରେ ଲାଗିଲା ।

କିନ୍ତୁ ମତେ ଏଇ ରଣଭାରରୁ ମୁକ୍ତ କରେଇବା ପାଇଁ ଆମ ଓଡ଼ିଶାର ଭୁବନେଶ୍ୱର ଠାରେ ଥିବା ଦୂରଦର୍ଶନ କେନ୍ଦ୍ର ଖୁବ୍ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ଦୂରଦର୍ଶନରେ “ପଳାତକ”କୁ ଚଳେଇ ମୁଁ ପ୍ରାୟ ସବୁ ରଣ ଶୁଝିଦେଲି ।

ଦୂରଦର୍ଶନରେ ଚଳେଇବା ପାଇଁ ମୋର ତୃତୀୟ ପୁତ୍ର ଶ୍ରୀ ପ୍ରମୋଦ କୁମାର ରଥ ଆପ୍ରାଣ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ଏଥିପାଇଁ ମୋର ବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଷ୍ଣୁ ମହାନ୍ତି ବି ମତେ ଖୁବ୍ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ଶ୍ରୀ ମହାନ୍ତିଙ୍କ ସହ ମୋର ବହୁ ଆଗରୁ ବନ୍ଧୁତା ଥିଲା । ସେ ମତେ

ସାହାଯ୍ୟ କରି ପ୍ରାୟ ଋଣମୁକ୍ତ କରେଇଥିବାରୁ ମୁଁ ଶ୍ରୀ ମହାନ୍ତିଙ୍କ ପାଖରେ ଚିରକୃତଜ୍ଞ । ଦୂରଦର୍ଶନ କେନ୍ଦ୍ର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକଙ୍କ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ-ସହାନୁଭୂତି ବି ମୁଁ ଜୀବନରେ କେବେ ଭୁଲି ପାରିବି ନାହିଁ, “ପଳାତକ”କୁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା ପାଇଁ ମୁଁ ବାରମ୍ବାର କଟକ ଯାଇ ପ୍ରଥମେ ରହୁଥିଲି ବାସନ୍ତୀ ଲଢ଼ରେ । ତା’ର ମ୍ୟାନେଜର୍ (ବର୍ତ୍ତମାନ ସେଇ ମହାଶୟଙ୍କ ନାଁ, ଆଉ ମୋର ମନେପଡ଼ୁନି । ସେଥିପାଇଁ ତାଙ୍କଠୁଁ କ୍ଷମା ଚାହୁଁଛି) ମତେ ଖୁବ୍ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ ।

ତା’ପରେ ପରେ ମୁଁ କାଠଗଡ଼ା ସାହିରେ ଥିବା ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବସନ୍ତ ବାବୁଙ୍କ ଲଢ଼ରେ ରହୁଥିଲି । ବାରମ୍ବାର ସେଇଠି ରହିବା ଦ୍ଵାରା ତାଙ୍କ ସହ ବି ମୋର ବନ୍ଧୁତା ବେଶ୍ ଜମିଯାଇଥିଲା । ସେଇ ଲଢ଼ରେ ଆସି ରହୁଥିଲେ ସମ୍ବଲପୁରର “ଅସ୍ତରାଗ” ଚଳଚ୍ଚିତ୍ରର ନିର୍ମାତା ହରି ବିଶ୍ଵାଳ । ସେ ବି ସେଇ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ପାଇଁ ରଣ ଆବେଦନ କରିଥିଲେ ଓ ବିତରକ ନି ଖୋଜୁଥିଲେ । ଶେଷରେ ତାଙ୍କ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ବି ମୁକ୍ତିଲାଭ କଲା । ଅନେକ ଦିନ ହେଲା ଶ୍ରୀ ହରି ବିଶ୍ଵାଳଙ୍କ ସହ ମୋର ଆଉ ଯୋଗାଯୋଗ ରହିନି । ମା’ ସମଲେଶ୍ଵରୀ ତାଙ୍କୁ ଦୀର୍ଘଜୀବୀ କରି ରଖୁଥାନ୍ତୁ ।

“ପଳାତକକୁ” ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା ପାଇଁ ମୁଁ ଟଙ୍କା ଯୋଗାଡ଼ କରିବାରେ ଖୁବ୍ ଲାଗିପଡ଼ିଥିଲି । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ବାରମ୍ବାର ସମ୍ବଲପୁର ଯାଉଥିଲି । କାରଣ ସମ୍ବଲପୁରର ଶ୍ରୀ ବିଜୟ ପ୍ରଧାନ (ଆମ ଭବାନୀପାଟଣାର ଏ ସୁକ ନାଉଟା ଗୌନ୍ତାଙ୍କ ଜାମାତା) “ପଳାତକ”ରେ ଗୋଟିଏ ହାସ୍ୟରସାତ୍ମକ ଭୂମିକା କରିଥିଲେ । ସେ ଜଣେ ଉତ୍ତମ ଲୋକ ଓ ସୁ-ଅଭିନେତା । ମୋ ସାଙ୍ଗେ ତାଙ୍କର ଚିହ୍ନା ପରିଚୟ ହେବା ଆଗରୁ ମୋର ବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନାରାୟଣ ପାଣିଗ୍ରାହୀ (ଭାରତ ହୋଟେଲର ମାଲିକ ଓ “ପଳାତକ” ଚଳଚ୍ଚିତ୍ରର ଅନ୍ୟତମ ପ୍ରଯୋଜକ) ଙ୍କ ସହ ତାଙ୍କର ବେଶ୍ ବନ୍ଧୁତା ଥିଲା । ତାଙ୍କ ମାର୍ଚ୍ଚତରେ ବିଜୟ ବାବୁଙ୍କ ସହ ମୋର ପରିଚୟ ହେଇଥିଲା ।

ବାରମ୍ବାର ସମ୍ବଲପୁର ଯିବା ଦ୍ଵାରା ସମ୍ବଲପୁରର ଓଡ଼ିଆ ଅଧ୍ୟାପକ (ବର୍ତ୍ତମାନ ଚିଡ଼ର) ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ସୁରୁବାରୁ ମେହେରଙ୍କ ସହ ମୋର ଚିହ୍ନା ପରିଚୟ ହୋଇଥିଲା । ପରେ ପରେ ଆମ ଦିହଙ୍କ ଭିତରେ ବେଶ୍ ବନ୍ଧୁତା ଜମିଯାଇଥିଲା । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ସୁରୁବାବୁଙ୍କ ଘର ବରପାଳାରେ । ସେ ତଥା ତାଙ୍କ ବଡ଼ଭାଇଙ୍କ ଭଳି ସୁଗୁଣ-ସଂପନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷଙ୍କୁ ମୁଁ କମ୍ ଦେଖୁଛି ।

ତାଙ୍କ ସହ ଭଲ ଭାବରେ ବନ୍ଧୁତା ଜମି ଯାଇଥିବାରୁ ମୁଁ ଅଧା ସୁଟିଂ କାର୍ଯ୍ୟ ସରିଥିବା “ପଳାତକ”ରେ ଗୋଟାଏ ଅତିଥି ଭୂମିକା କରିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲି । କାରଣ ସେ ଥିଲେ ଜଣେ ସୌଖୀନ ଦକ୍ଷ ମଞ୍ଚ ଅଭିନେତା ଓ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ । ସେ

ବହୁ ଅନୁରୋଧ କରିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ଭୂମିକାଟି ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଚିତ୍ରଟିକୁ ଶୀଘ୍ର ମୁଦ୍ରିତ କରେଇବା ପାଇଁ କିଛି ପରିମାଣରେ ଅର୍ଥ ବି ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ ।

ସମ୍ବଲପୁର ଓ ବରପାଲିରେ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଥିବା ଦେବଦେବ ମହାଦେବଙ୍କ ବିଖ୍ୟାତ “ଶୀତଳଷଷ୍ଠୀ ଯାତ୍ରା” ଦେଖିବାକୁ ମୁଁ ଥରେ ସମ୍ବଲପୁର ଓ ଥରେ ବରପାଲି ଯାଇଥିଲି ।

ବିଜୟବାବୁଙ୍କ ବଡ଼ ଭାଇ ନୀଳ ପ୍ରଧାନ ଓ ସୁରୁବାବୁଙ୍କ ବଡ଼ ଭାଇ (ନାଁ, ମୋର ମନେ ପଡ଼ିନି) ଦିହେଁ ଅତି ଭଦ୍ର ଲୋକ । ସେମାନଙ୍କର ଶ୍ରଦ୍ଧା ଆଉ ସ୍ନେହକୁ ଏ’ ଜୀବନରେ ମୁଁ କେବେ ଭୁଲିପାରିବିନି ।

ସେ ଯାହା ହଉ, “ପଳାତକ” ଚଳଚ୍ଚିତ୍ରଟିକୁ ରିଲିଜ୍ କରିବା ପାଇଁ ମୁଁ ଜୀବନରେ ଖୁବ୍ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ସହିଥିଲି । କିନ୍ତୁ ଶେଷରେ ଅର୍ଥାତ୍ ମୁଦ୍ରିତାଭ କଲାପରେ ସେ ଚିତ୍ରଟି ସୁପର ଫ୍ଲପ୍ ହୋଇଗଲା । ଫ୍ଲପ୍ ହେବାର ମୁଖ୍ୟ କାରଣ ହେଲା ଅର୍ଥାଭାବ । ସେଥିପାଇଁ ବହୁଳ ଖର୍ଚ୍ଚ ହେବାକୁ ଥିବା କାହାଣୀଟିକୁ ବାଛି ମୁଁ ଜୀବନରେ ଏକ ମନ୍ତ୍ରବଡ଼ ଭୁଲ୍ କରିଦେଇଥିଲି । ସେଇ ଭୁଲ୍‌ର ଆଉ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ନାହିଁ ।

ନାଟକ ହିସାବରେ “ପଳାତକ” ନାଟକଟି ଓଡ଼ିଶାରେ ସୁପରହିଟ୍ ହେଇଥିବା ବେଳେ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ହିସାବରେ ତାହା ସୁପର ଫ୍ଲପ୍ ହୋଇଯାଇଥିଲା ।

ଏଇଠି ମୋର ସ୍ମୃତ୍ୟ ମନେ ପଡ଼େ—

“ପଳାତକ” ଚଳଚ୍ଚିତ୍ରର ନିର୍ମାଣ ଚାଲିଥିବା ସମୟରେ ବହୁତ ଲୋମହର୍ଷଣକାରୀ ଘଟଣା ଘଟିଯାଇଥିଲା । ସେଥିରୁ ଅଳ୍ପ କେତୋଟିର ବିଷୟରେ କହୁଛି ।

ଗୋଟିଏ ହେଲା—

ହଠାତ୍ ଶୁଚିଂ ମଝିରେ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ରର ନାୟିକା “ମହାଶ୍ୱେତା” ତାଙ୍କ ବଡ଼ ଭଉଣୀର ବାହାଘରକୁ ଦି’ ଦିନ ପାଇଁ ଜଟକ ଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରି ମତେ ଗୋଟିଏ କାର୍ଯ୍ୟ ଯୋଗାଡ଼ କରିଦେବାକୁ କହିଲେ । କାର୍ଯ୍ୟଟେ ଯୋଗାଡ଼ କରି ଦେବାପାଇଁ ମୁଁ ବହୁ ରୁଦ୍ରସାହୁଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କଲି । ସେ ହଁ କରି ଯୋଗାଡ଼ ବି କରିଦେଲେ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ । ରୁଦ୍ରବାବୁ ଥିଲେ “ପଳାତକ”ର ସହକାରୀ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ।

ସେଦିନ ଥିଲା Night Shooting । କଥା ହେଲା, ରାତିଯାକ ଶୁଚିଂ କରିସାରିବା ପରେ ମହାଶ୍ୱେତା ସକାଳୁ ସକାଳୁ ଜଟକ ଚାଲିଯିବେ । ତେଣୁ ରାତିରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଅବତାର ସିଂହ (କାନଡରାଟି, ଜୁନାଗଡ଼) କି ବାସଭବନରେ ଖୁବ୍ ଜୋରସୋରରେ ଶୁଚିଂ ଚାଲିଥିଲା ।

ଚଳଚ୍ଚିତ୍ରର scroet ଟା ଧରିଥିଲେ ରୁଦ୍ର ସାହୁ । କୋଉ ଦୃଶ୍ୟରେ କି ସଂଳାପ ରହିବା କଥା, ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ ଅଭିନେତା ଅଭିନେତ୍ରୀଙ୍କୁ ଜଣାଇଦେବା ଥିଲା ତାଙ୍କର କାମ ।

Make up ସାରି shooting floor କୁ ଆସିଲେ ମହାଶ୍ୱେତା । ସେତେବେଳକୁ ରାତି ପ୍ରାୟ ଦି'ଟା ପାଖାପାଖି । ମୁଁ shooting ରେ ବ୍ୟସ୍ତ ଥିଲି । ତେଣୁ ରୁଦ୍ରବାବୁଙ୍କୁ କହିଲି— “‘ୟା’ ପରେ ପରେ ମହାଶ୍ୱେତାଙ୍କ shooting ଅଛି । ତମେ ତାଙ୍କ ସଂଳାପଟା ତାଙ୍କୁ ଟିକିଏ ଭଲ ଭାବରେ ପଢ଼େଇ ଦିଅ । ତା’ପରେ ମୁଁ shooting ର ଆୟୋଜନରେ ବ୍ୟସ୍ତ ରହିଗଲି ।

ତା’ର ଠିକ୍ ଅଧଘଣ୍ଟା ପରେ ସେ ଦିହେଁ ଆସି shooting spot ରେ ପହଞ୍ଚିଗଲେ । ଦୁହେଁ ଅତିଶୟ ରାଗରେ ଥରୁଥିଲେ । ମୁଁ ସେମାନଙ୍କର ରାଗର କାରଣଟା ଜାଣିବାକୁ ଚାହିଁବାରୁ ମହାଶ୍ୱେତା କହିଲେ— “ଆଜ୍ଞା, ଯୋଉ ପାଣ୍ଡୁଲିପି script ରେ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ହଉଛି, ପୁଣି କ୍ୟାମେରା ସାମ୍ନାରେ ଅଭିନୟ କରିବାକୁ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ଆମେ ଯୋଉ script କୁ ମୁଣ୍ଡିଆ ମାରୁଛୁ, ତାକୁ ରୁଦ୍ରବାବୁ ମୋ ଗୋଡ଼ତଳେ ପିଜିଦେଇ ଆସିଲେ ।”

ମୁଁ ତା’ର କାରଣ ଜାଣିବାକୁ ଚାହିଁବାରୁ ମହାଶ୍ୱେତା ପୁଣି କହିଲେ— “ମୁଁ କ’ଣ ସଂଳାପ ଶୁଟିଂ ବେଳେ କହିବି, ସେ ସେତକ ନ କହି ମତେ — “sequence (ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଟା) ବୁଝେଇବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ (ରୁଦ୍ର ବାବୁଙ୍କୁ) କହିଲି — “ମତେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ shooting spot ରେ ତାହା ବୁଝେଇ ଦେବେ । ଆପଣ କେବଳ ମୋ ସଂଳାପଟା କୁହନ୍ତୁ । କିନ୍ତୁ ସେ ମୋ କଥା ନ ଶୁଣି ମତେ ବାରମ୍ବାର sequence ଟା ହିଁ ବୁଝେଇବାରେ ଲାଗିଲେ । ମୁଁ ମନା କରିବାରୁ ସେ scriptଟା ପିଜିଦେଇ ଚାଲିଗଲେ ।

ମୁଁ ରୁଦ୍ରବାବୁଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁବାରୁ ସେ ରାଗରେ କହିଲେ— “sequence ଟାକୁ ଭଲ ଭାବରେ ନ ବୁଝିଲେ ସେ ଅଭିନୟ କିମିତି କରିଥାନ୍ତେ ଯେ ? ସେଥିପାଇଁ—”

ପାଖରେ ଥିଲେ ବିଜ୍ଞାତ ଅଭିନେତା ଉତ୍ତମ ବାବୁ । ସେ ମଝିରେ ପଡ଼ି ବୁଝେଇବା ଭଙ୍ଗୀରେ କହିଲେ :-- “ରୁଦ୍ରବାବୁ, ଆପଣ ଦୟାକରି କିଛି ଖରାପ ଭାବିବେନି । Sequence ଟା ବୁଝେଇବା ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଅଛନ୍ତି । ଆପଣ ଅଧିଆଟାରେ କାହିଁକି ଅନଧିକାର ଟଙ୍କା କରିବାକୁ ଯାଉଥିଲେ ?”

ତାଙ୍କଠୁଁ ଏତକ ଶୁଣୁ ଶୁଣୁ ରୁଦ୍ରବାବୁ ଆହୁରି ରାଗିଲେ । ଦୁହେଁଙ୍କ ଭିତରେ ଚାଲିଲା ଖୁବ୍ ବାବିଡ଼ଣ୍ଡା । ମୁଁ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରି ଦୁହେଁଙ୍କୁ ଶାନ୍ତ କରେଇଲି । କିନ୍ତୁ ମହାଶ୍ୱେତା ଯିଏ ଧରି ବସିଲେ ଏବଂ କହିଲେ— “ସେଥିପାଇଁ ରୁଦ୍ରବାବୁ କ୍ଷମା ନ ମାଗିଲେ ମୁଁ shooting କରିବି ନାହିଁ ।” ଉତ୍ତମ ବାବୁ ବି ତାଙ୍କୁ ସମର୍ଥନ କଲେ ।

କିନ୍ତୁ ରୁଦ୍ରବାବୁ କ୍ଷମା ନ ମାଗି ଘରକୁ ଚାଲିଗଲେ । ଫଳରେ ସେଦିନ ରାତିରେ shooting ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ଯିଏ ଯୁଆଡ଼େ ବିଶ୍ରାମ କରିବା ପାଇଁ ଚାଲିଗଲେ । ମୁଁ ସକାଳୁ ଉଠି script ଟା ଧରି ଉଦ୍ରାଯୋଗକୁ (ଜୁନାଗଡ଼ଠାରୁ ପ୍ରାୟ ପନ୍ଦର କିଲୋମିଟର ଦୂର) shooting କରିବାକୁ ଚାଲିଗଲି । ସେଦିନ ଉତ୍ତମ ବାବୁଙ୍କ shooting ନ ଥିଲା । ତେଣୁ ସେ ଜୁନାଗଡ଼ ବଙ୍ଗଳାରେ ଏକାକୀ ରହିଯାଇଥିଲେ ।

ହଠାତ୍ ଦିନ ତିନିଟା ବେଳେ ଜଣେ ଲୋକ ସାଇକେଲରେ ଉଦ୍ରାଯୋଗ ଡ୍ୟାମକୁ ଯାଇ ମତେ ଖବର ଦେଲା— “ଆଜ୍ଞା, ଚଞ୍ଚଳ ଚାଲନ୍ତୁ । ତେଣେ ଖୁବ୍ ଅନର୍ଥ ହେବା ଉପରେ । ରାଜିନ୍ ବାବୁ, ଉତ୍ତମ ବାବୁଙ୍କୁ ହରଣଚାଳ କରି ତାଙ୍କ ଘରକୁ ନେଇଯାଇଛନ୍ତି ।”

ମୁଁ ସେ ଖବର ଶୁଣି ଅଜଣା ଆଶଙ୍କାରେ ଶିହରି ଉଠିଲି । ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ shooting ପ୍ୟାକ୍ ଅପ୍ କରି ସଦଳବେଳେ ଫେରିଆସିଲି ଜୁନାଗଡ଼ । ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ରୁଦ୍ରବାବୁଙ୍କ ଘରକୁ ଗଲି । ଦେଖିଲି-- ରାଜିନ୍ ତାଙ୍କ ଅଗଣାରେ ଉତ୍ତମ ବାବୁଙ୍କୁ ବସେଇ କ୍ଷମା ମାଗିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ଅନେକ ଲୋକ ବି ଜମା ହେଇଥିଲେ ।

ରାଜିନ୍ ରୁଦ୍ରବାବୁଙ୍କ ସାନ ଭାଇ । ରୁଦ୍ରବାବୁ ମତେ ଯେତିକିଟା ସମ୍ମାନ ଦେଖାଉଥିଲେ, ରାଜିନ୍ ତା’ ଠୁଁ ଅଧିକ ମତେ ବଡ଼ଭାଇ ଭାବରେ ମାନୁଥିଲେ ଏବଂ ସମ୍ମାନ ବି ଦଉଥିଲେ । ମତେ ଦେଖୁ ଦେଖୁ ସେ ନମ୍ରତାର ସହ କହିଲେ— “ଆଜ୍ଞା, ଦାଦାଙ୍କେ ଅପମାନ ଦି’ଥିବାରୁ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଖାଲି କ୍ଷମା ମାଗିବାକୁ କହୁଛି । ଆପଣ ଯା’ର ସମାଧାନ କରି ଦିଅନ୍ତୁ । ରୁଦ୍ରବାବୁ, ଉତ୍ତମ ବାବୁ ଓ ରାଜିନ୍ ଭିତରେ ମୁଁ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ମିଳାମିଶା କରେଇଦେଲି । ଭଲରେ ଭଲରେ ସବୁକିଛି ସମାଧାନ ହୋଇଗଲା । ସେଇ ଦିନଠୁଁ ଉତ୍ତମ ବାବୁ ଓ ରାଜିନ୍ ଭିତରେ ଭଲ ବନ୍ଧୁତା ବି ଜମିଗଲା ।

ଆଉ ଅରକର ଘଟଣା । ଉଦ୍ରାଯୋଗର ଡ୍ୟାମ୍ ପାଖରେ ମୁଁ ‘ପଳାତକ’ ସିନେମାର ଗୋଟାଏ fighting ଦୃଶ୍ୟର picturisation କରୁଥିଲି । ରାୟଗଡ଼ା ଜିଲ୍ଲା ଗୁଣ୍ଡପୁରର ଶ୍ରୀ ଗୌରା ତ୍ରିପାଠୀ ସେଇ ଦୃଶ୍ୟରେ ଅଭିନୟ କରୁଥିଲେ । Fighting ଚାଲିବା ଭିତରେ ହଠାତ୍ ତାଙ୍କ ଅଜାଗାରେ ଆଘାତ ଲାଗି ସେ ଛଟପଟ ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଆମେ ସମସ୍ତେ ଅତି ଉଚ୍ଚକୋଟୀର ଅଭିନୟ କରୁଛି ବୋଲି ଆନନ୍ଦରେ shooting କରି ଚାଲିଥିଲୁଁ ।

ହଠାତ୍ ସେ ଅତିଶୟ ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିଲେ— “shooting ବନ୍ଦ କରନ୍ତୁ ଆଜ୍ଞା । ନ ହେଲେ ମୁଁ ମରିଯିବି ।” ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ shooting ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ଆମେ ସମସ୍ତେ ପ୍ରକୃତ ଘଟଣା ଜାଣି ତାଙ୍କୁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଜୁନାଗଡ଼ ଡାକ୍ତରଖାନାକୁ ନେଇଆସିଲୁ । ଦି’ଦିନ କାଳ ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ପଡ଼ି ରହିଲା ପରେ ମା’ ମାଣିକେଶ୍ୱରୀ ଓ ମା’ ଲକ୍ଷ୍ମେଶ୍ୱରୀଙ୍କ କରୁଣାରୁ ସେ ସୁସ୍ଥ ହୋଇଗଲେ ।

ମୋ ସହଧର୍ମିଣୀ ଶ୍ରୀମତୀ ପଦ୍ମାବତୀ ରଥ ଓ ମୋ ପରିବାର

୧୯୫୪ ସାଲରେ ମୁଁ ମାଟ୍ରିକ୍ ପାଶ୍ କଲି । ସେଇ ବର୍ଷ ମୋର ବାହାଘର ବି ହେଇଗଲା ଆୟୁଷ୍ମତୀ ଶ୍ରୀମତୀ ପଦ୍ମାବତୀଙ୍କ ସହ । ସେ ଏ ଗୋପୀନାଥ ମହାପାତ୍ର ଓ ରାଧାଦେବୀଙ୍କ ବଡ଼ ଝିଅ । ସେତେବେଳେ ସେମାନେ ବି ରହୁଥିଲେ ଆମ ଗାଁ ଖୁରୁଲୁଗୁଡ଼ାରେ ଆମ ଗୌଡ଼ିଆ ପଡ଼ାରେ । ତାଙ୍କ ଜମି ଥିଲା କିନ୍ତୁ ଜଳତାମୁଣ୍ଡାରେ ।

ମୋ ବାହାଘର ହେବାର ବର୍ଷକ ପରେ ଅର୍ଥାତ୍ ୫।୧୦।୧୯୫୫ ସାଲରେ ମୁଁ ପାଇଗଲି ସରକାରୀ ଚାକିରୀ ସ୍ଥାନୀୟ ସଂସ୍କୃତ ଟୋଲ୍‌ରେ, ସହକାରୀ ଶିକ୍ଷକ ଭାବରେ ।

ମୋର ସହଧର୍ମିଣୀ ଶ୍ରୀମତୀ ପଦ୍ମାବତୀ ରଥଙ୍କର ସବୁଠୁଁ ବଡ଼ ଗୁଣ ହେଲା ସହନଶୀଳତା । ସବୁକିଛି ସେ ନୀରବରେ ସହିଯାନ୍ତି । ଆମ ବାହାଘର ବେଳେ ମତେ ହେଉଥିଲା ଉଣେଇଶ ଓ ତାଙ୍କୁ ଷୋ'ନ ବର୍ଷ । ସେତେବେଳେକୁ ଛୋଟ ବୟସରେ ହିଁ ବାହାଘର ସବୁ ହଉଥିଲା ।

ସେ ଆମ ଘରକୁ ବୋହୂ ହେଇ ଆସିଲା ବେଳକୁ ଆମ ଘରେ ପ୍ରାୟ କିଛି ନ ଥିଲା । “ତୋକେ ପି’, ଦଣ୍ଡେ ଜୀ ” ନୀତିରେ ଆମ ପରିବାର ଚଳୁଥିଲା । ମୋର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଭାଇମାନେ ସେତେବେଳକୁ ପାଠ ପଢୁଥିଲେ । ସେ (ମୋ ସ୍ତ୍ରୀ) ମୋର ସ୍ୱଚ୍ଛ ଆୟରେ ଆମ ଘରକୁ ଦୁଃଖେ କଷ୍ଟେ ଚଳେଇ ନଉଥିଲେ । ତା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ମୋର ସାନ ଭାଇମାନଙ୍କ ପାଠପଢ଼ା ପ୍ରତି ବି ସେ ଅଧିକ ଧ୍ୟାନ ଦଉଥିଲେ ।

ପ୍ରଥମ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଆମେ ବହୁ କଷ୍ଟରେ ଚଳୁଥିଲୁଁ । ମୁଁ ସବୁବେଳେ ନାଟକ ଲେଖିବା ଓ ସେଗୁଡ଼ିକ ମଞ୍ଚସ୍ଥ କରିବାରେ ଦିନରାତି ଲାଘି ଥିଲି । କେବଳ ତାର ଖର୍ଚ୍ଚ ପାଇଁ ଯେତିକି ଟଙ୍କା ଦରକାର, ସେତକ ଆଣି ମୋ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ହାତରେ ଦେଇ ଦଉଥିଲି ।

ମୋର ଭାଇମାନଙ୍କ ପଢ଼ା ସରିବା ପରେ ପରେ, ସେ (ମୋ ସ୍ତ୍ରୀ) ମୋ ପୁଅଝିଅଙ୍କ ପାଠପଢ଼ା ପ୍ରତି ଅଧିକ ଧ୍ୟାନ ଦେଲେ । କେବଳ ଟଙ୍କା ଆଣିଦେବା ଛଡ଼ା ମୁଁ ଘର ବିଷୟରେ ପ୍ରାୟ କିଛି ବୁଝୁ ନଥିଲି । ମୋ ପୁଅଝିଅମାନେ ବି ପାଠପଢ଼ାରେ କେବେ ଅବହେଳା କରୁନଥିଲେ ।

ଏତେ ଅଭାବ ଅସୁବିଧା ଭିତରେ ଚଳିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ବି ମୋ ସ୍ତ୍ରୀ ମୋ ଲେଖାଲେଖି କାମରେ କେବେ ବାଧା ଦଉନଥିଲେ । ବରଂ ମତେ ଯୋଗାଇ ଦଉଥିଲେ ଆବଶ୍ୟକ ପ୍ରେରଣା ଓ ଉତ୍ସାହ । ତାଙ୍କରି ତ୍ୟାଗ... ଯୌର୍ଯ୍ୟ ଓ ସହନଶୀଳତା ଯୋଗୁଁହିଁ ମୁଁ ଆଜି ଜଣେ

ନାଟ୍ୟକାର ଭାବରେ ଓଡ଼ିଶା ଓ ଜାତୀୟ ସ୍ତରରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଇ ପାରିବି । ସେଥିପାଇଁ ମୋ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ନିକଟରେ ମୁଁ ଚିରରଣୀ ।

ମା' ମାଣିକେଶ୍ବରୀଙ୍କ ଅପାର କରୁଣାରୁ ମୁଁ ଅବସର ଗ୍ରହଣ କଲାପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭବାନୀପାଟଣା ଛାଡ଼ି ବାହାରକୁ କେବେ ଚାଲି ଯିବାକୁ ଯାଇନି ।

ତା' ପରେ ମୋ ପୁଅଝିଅମାନେ ଡକ୍ଟର ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ବଡ଼ ପୁଅ ପ୍ରଦୀପ କୁମାର ରଥ (କେସିଙ୍ଗା କଲେଜର ଅଧ୍ୟାପକ) ୧୯୫୫, ଶ୍ରୀ ପ୍ରଶାନ୍ତ କୁମାର ରଥ ୧୯୬୦, ଶ୍ରୀ ପ୍ରମୋଦ କୁମାର ରଥ ୧୯୬୨, ଶ୍ରୀ ପ୍ରବୀର କୁମାର ରଥ ୧୯୬୪ ଓ ଶ୍ରୀ ପ୍ରବୋଧ କୁମାର ରଥ ୧୯୬୯, ବଡ଼ ଝିଅ ଶ୍ରୀମତୀ ପୁଷ୍ପାଞ୍ଜନି ରଥ ୧୯୫୭, ଶ୍ରୀମତୀ ପ୍ରଭାଞ୍ଜନି ରଥ ୧୯୯୭, ଶ୍ରୀମତୀ ପ୍ରିୟମ୍ବଦା ରଥ ୧୯୭୧ ସାଲରେ ଡକ୍ଟର ହେବା କରିଥିଲେ । ମଝିରେ ଦି'ଟା ପୁଅ ଡକ୍ଟର ହେଇ ଇହଲୀଳା ସମ୍ବରଣ କରିଥିଲେ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋର ପାଞ୍ଚ ପୁଅ ଓ ତିନି ଝିଅ ଅଛନ୍ତି ।

ବଡ଼ ପୁଅ ପ୍ରଦୀପ ଏମ୍.ଏ. ପାଶ୍ କରି କଲା ପରେ ବର୍ତ୍ତମାନ କେସିଙ୍ଗା ମହାବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଅଧ୍ୟାପକ ଅଛି । ମୋଟ ଉପରେ କହିବାକୁ ଗଲେ ସେ ସେଇ କଲେଜକୁ ନିଜ ହାତରେ ଗଢ଼ିଛି । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଏଲ୍.କିଶୋ, କଲେଜର କଳାହାଣ୍ଡି, ସେଇ କଲେଜଟିକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ ଏବଂ ସେ ତାକୁ ପ୍ରଥମ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ କରି କେସିଙ୍ଗା ପଠାଇଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ତାହା ଏକ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ କଲେଜରେ ପରିଣତ ହେଇସାରିବି ।

ସେ (ବଡ଼ପୁଅ) ଆମ ପଢ଼ାରେ ଥିବା ଶ୍ରୀ ନୀଳକଣ୍ଠ ମିଶ୍ର, ସ୍ବେଚ୍ଛାକୃତ ଅବସର ନେଇଥିବା କୃଷି ଅଧିକାରୀ ଭଉଣୀ ଆୟୁଷ୍ମତୀ ମଞ୍ଜୁଲତା, ବି.ଏ. ବି.ଇଡ଼ିକୁ ବାହା ହେଉଛି । ସେ (ବଡ଼ ବୋହୂ) ବି ବର୍ତ୍ତମାନ କେସିଙ୍ଗାର କୌଣସି ଏକ ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀ ଅଛନ୍ତି । ବଡ଼ ପୁଅ ପ୍ରଦୀପର ଗୋଟିଏ ଝିଅ “ମାସଲୁ” ଓ ଗୋଟାଏ ପୁଅ “ଚିକୁନ୍” କେସିଙ୍ଗାରେ ପୁରୁ କିଣି ସେମାନେ ଘର ବି କରିଛନ୍ତି । ବଡ଼ ନାତୁଣୀ ଏବଂ ନାତି ବି ସ୍କୁଲ ଗଲେଣି । ସେ ଦିହେଁ ବି ଭଲ ପଢ଼ୁଛନ୍ତି ।

ତା' ଡକ୍ଟରପୁଅ ଶ୍ରୀ ପ୍ରଶାନ୍ତ କୁମାର ରଥ ବି.ଏ. ପଢ଼ିଲା ବେଳେ ପଢ଼ା ଛାଡ଼ିଦେଇ ବ୍ୟବସାୟ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲା । ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ବ୍ୟବସାୟ କରି ଖୁବ୍ ଭଲରେ ଅଛି । ସେ (କାଜିଆ) ବାହା ହେଉଛି କାମଠଣାର ଶ୍ରୀ ବଦ୍ରିନାଥ ଦାସ, ଅବସର ପ୍ରାପ୍ତ ରାଜସ୍ବ ନିରୀକ୍ଷକଙ୍କ ଝିଅକୁ । ପ୍ରଶାନ୍ତର ସ୍ତ୍ରୀ (ମୋର ବଡ଼ ମଝିଆ ବୋହୂ) ଆୟୁଷ୍ମତୀ ପ୍ରଭାତୀ ବି I.A.C.T । ସେ ମୋର ଛାତ୍ରୀ ଥିଲେ । ପ୍ରଶାନ୍ତର ବି ଗୋଟାଏ ପୁଅ “ପିପୁନ୍” ଓ ଗୋଟାଏ ଝିଅ “ପୁନମ୍” । ପିପୁନ୍‌କୁ ପାଞ୍ଚବର୍ଷ । ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସ୍ଥାନୀୟ ଲାଲ୍ ବାହାଦୁର

ଶାସ୍ତ୍ରୀ ଷ୍ଟାଡ଼ିୟମରେ ଘରୋଇ ଭାବରେ ଖୋଲିଥିବା ଗୋଟାଏ English medium School ରେ ପଢ଼ୁଚି ଏବଂ ଖୁବ୍ ଭଲ ବି ପଢ଼ୁଛି ।

ମଝିଆ ପୁଅ ଶ୍ରୀ ପ୍ରମୋଦ କୁମାର ରଥ ବି ନିଜ ଗୋଡ଼ରେ ଠିଆ ହେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା । ସେ B.A. ପାଶ୍ କରିସାରିଥିଲା । ତେଣୁ ସେ ନିଜ ଚେଷ୍ଟାରେ Law Complete କରି ହେଲା B.A. L.L.B. । କିନ୍ତୁ ସେ ଓକିଲାତି କଲାନାହିଁ । ସେତେବେଳେକୁ ଭବାନୀପାଟଣାରେ B.Ed. ଟ୍ରେନିଂ College ଖୋଲିଯାଇଥିଲା । ଶେଷକୁ B.Ed. କରି ସେ ଶିକ୍ଷକ ହେଲା । ସେ (ପ୍ରମୋଦ) ବାହା ହେଉଛି ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ ଅଧ୍ୟାପକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ସାନଝିଅ ଆୟୁଷ୍ମତା ସୁମିତ୍ରାଙ୍କୁ । ସେ ବି.ଏ. ବି.ଇଡ଼ି । କିନ୍ତୁ ଏ ଯାଏ ଚାକିରି ପାଇନି । ପ୍ରମୋଦର ବି ଗୋଟାଏ ଝିଅ । ତାଙ୍କ ନା, ‘ପଲ୍ଲୀ’ । ତାକୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ତିନିବର୍ଷ ।

ମୋର ଚତୁର୍ଥ ପୁଅ ଶ୍ରୀ ପ୍ରବୀର କୁମାର ରଥ । M.Sc. ରେ ସେ ପ୍ରଥମଶ୍ରେଣୀ ପାଇଲା । ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ O.A.S କିମ୍ବା I.A.S. ବି ଦେଇପାରିଥାନ୍ତା । କିନ୍ତୁ କୌଣସି ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ଉଚ୍ଚ ଚାକିରି ପାଇଁ ବୋଧେ ସେ ଲାଜାୟିତ ନ ଥିଲା । ତେଣୁ ସୁନ୍ଦରଗଡ଼ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ଅଧ୍ୟାପକ ଚାକିରି ଛାଡ଼ି ଦେଇ ଆସିଲା । ଶେଷରେ ସେ L.I.C. ରେ ଚାକିରି କଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ଭବାନୀପାଟଣା L.I.C. ଅଫିସରେ ଅଛି ।

ସାନପୁଅ ଶ୍ରୀ ପ୍ରବୋଧ କୁମାର ରଥ B.A. ପାଶ୍ କରି ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ଦିଲ୍ଲି ଚାଲିଗଲା । ତା’ ପରେ ସେ L.I.C. ବିଭାଗରେ Interview ଦେଇ ଚାକିରି ପାଇଲା । ପ୍ରଥମେ ତାକୁ Posting ହେଇଥିଲା ନୟାଗଡ଼ରେ । ତା’ ପରେ ତାକୁ ଜୟପୁରରେ ଥିବା L.I.C. ଅଫିସକୁ ବଦଳି ହେଇଗଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ଜୟପୁରରେ କାର୍ଯ୍ୟରତ ।

ସେ ଯାହା ହଉ, ମା’ ମାଣିକେଶ୍ୱରୀ, ମା’ ଲକ୍ଷ୍ମେଶ୍ୱରୀ ଏବଂ ମା କଟକଚଣ୍ଡାଳ ଅପାର କରୁଣାରୁ ମୋର ପାଞ୍ଚଟି ଯାକ ପୁଅ ବିଭିନ୍ନ ବିଭାଗରେ କାର୍ଯ୍ୟରତ ।

ମୋ ଝିଅମାନେ :-

ବଡ଼ଝିଅ ପୁଷ୍ପାଞ୍ଜଳି ବାହାହେଇଛି ଖୋର୍ଦ୍ଧାରେ । ବଡ଼ଜୋର୍ ଆୟୁଷ୍ମାନ୍ ଶ୍ରୀପ୍ରସନ୍ନ ମହାପାତ୍ର ଗଡ଼ମାଣିତାପୁର କଲେଜରେ ଅଧ୍ୟାପକ ଅଛନ୍ତି । ଝିଅ ବି ମେଟ୍ରିକ୍ ସି.ଟି. ପାଶ୍ କରି ସେଇ ଖୋର୍ଦ୍ଧାରେ ଥିବା U.G. ମାଉନଟ ସ୍କୁଲରେ ଅଛି ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀ । ସେମାନଙ୍କର ଦି’ଟା ଝିଅ ‘ଲେଖା’ ଓ ‘ପ୍ରାପ୍ତି’ । ଲେଖା ବର୍ତ୍ତମାନ ଦୃତୀୟ ଶ୍ରେଣୀରେ ପଢ଼ୁଚି । ପ୍ରାପ୍ତି ଏ ଯାଏ ସ୍କୁଲକୁ ଯାଇନି ।

ତା' ତଳ ଝିଅ ପ୍ରଭାଞ୍ଜନି ରଥ ଚିଟିଲାଗଡ଼ର ଅର୍ଜୁନ ସଡ଼ଙ୍ଗାଙ୍କ ସାନପୁଅ ଆୟୁଷ୍କାନ ଶ୍ରୀ ପ୍ରଶାନ୍ତ ସଡ଼ଙ୍ଗାଙ୍କୁ ବାହା ହେଇଛି । ସେ (ଜୋର୍) କେସିଙ୍ଗା ଯୁ.କୋ, ବ୍ୟାଙ୍କରେ ଚାକିରି କରୁଛନ୍ତି । ଝିଅ ପ୍ରଭାଞ୍ଜନି ସଡ଼ଙ୍ଗା ବି I.A. C.T. କିନ୍ତୁ ଏ ଯାଏ ଚାକିରି ପାଇନାହାନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଦି'ଟା ପୁଅ ।

ସାନ ଝିଅ ପ୍ରିୟମ୍ବଦା ରଥ (ଦାସ)ର କଥା ତ ଆଗରୁ ଲେଖିସାରିଛି ।

ମୁଁ ହିନ୍ଦୀ ଶିକ୍ଷକ ଚାକିରି କରି ଏବଂ ନାଟକ ଲେଖି ଲେଖି ମୋ ପୁଅଝିଅଙ୍କୁ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ଦେଇପାରିଛି ।

ସାନମଝିଆ ପୁଅ ପ୍ରବୀର ଓ ସାନପୁଅ ପ୍ରବୋଧ ଏ' ଯାଏଁ ବାହା ହେଇନାହାନ୍ତି ।

ମା' ମାଣିକେଶ୍ୱରୀ, ମା' କଟକଚଣ୍ଡୀ ଓ ଜଗତର ନାଥ ସ୍ୱୟଂ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ଏବଂ ହର ହର ମହାଦେବଙ୍କ କରୁଣାରୁ ମୋ ସଂସାର ରୂପକ ଗାଡ଼ି ଦୁନିଆର ଚଳାପଥରେ ଭଲ ରାବରେ ଗଡ଼ି ଚାଲିଛି ।

ମାନ୍ୟବର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ନାଟ୍ୟକାର ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ କୁମାର ରଥଙ୍କୁ କବି ସମ୍ରାଟ ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ ପୁରସ୍କାର ପ୍ରଦାନ କରୁଛନ୍ତି । ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପାଖରେ ସଂଗୀତ ନାଟକ ଏକାଡେମୀର ସଂପାଦକ ଶ୍ରୀମତୀ ସୁଧା ମିଶ୍ର ଓ ନାଟ୍ୟକାରଙ୍କ ପାଖରେ ସଂସ୍କୃତି ମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରୂପେନ୍ଦ୍ର ସିଂହ ।

ମାନ୍ୟବର ମନ୍ତ୍ରୀ ହରିହର ସ୍ୱାଇଁ “ସେ କଥା କହେ ଉର୍ଲାଦାନୀ” ନାଟକଟିକୁ ତା.୧୫.୮.୯୭ରେ ଉଦଘାଟନ କରି ମାନ୍ୟବର ଡିଭ୍ଯାପାଳ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପ୍ରଦୀପ କୁମାର ଜେନାଙ୍କୁ ଦେଖାଉଛନ୍ତି । ମଝିରେ ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି ନାଟ୍ୟକାର ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ରଥ ଓ ମନ୍ତ୍ରୀ ମହୋଦୟଙ୍କ ପାଖରେ ଅଛନ୍ତି ରୂପେନ୍ଦ୍ର ମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାଘବ ବିହାରୀ ବେହେରା ।

କଟାହାଣି ବିଭାପାତ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପ୍ରତାପ କୁମାର ଜେନା I.A.S. ନାଟ୍ୟରଶ୍ମି ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ରଥଙ୍କୁ ମହାବୀର ସାଂସ୍କୃତିକ ଅନୁଷ୍ଠାନର ଉପାୟକ ପ୍ରଦାନ କରୁଛନ୍ତି । ନାଟ୍ୟକାରଙ୍କ ପାଖରେ ଅଛନ୍ତି ଅନୁଷ୍ଠାନର ସଭାପତି ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଜୟନ୍ତ ବେହେରା ।

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଜୟ ମହାନ୍ତି ଓ ଶ୍ରୀ ପ୍ରବୋଧ କୁମାର ରଥ
(ଦୂରଦର୍ଶନ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର “ଗାଗା ଆନୁସାରୀ”ରେ)

କୃତପୂର୍ବ ସୂଚକା ଓ ବେତାର ସେକ୍ରେଟେରୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହେଶ ପ୍ରସାଦଙ୍କ (ଗାରତ ସରକାରଙ୍କ)ଠାରୁ
ଶ୍ରେଷ୍ଠ ହାସ୍ୟରସାତ୍ମକ ନାଟକ “ସ୍ବର୍ଗରେ କ୍ଷମତା କେତେଇ” ପାଇଁ ନାଟ୍ୟକାର ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ରଥ (ଦାଲିରେ)
ପୁରସ୍କାର ଗ୍ରହଣ କରୁଛନ୍ତି ।

ଓଡ଼ିଶା ସଂଗୀତ ନାଟକ ଏକାଡେମୀର ସଂପାଦକ ଶ୍ରୀମତୀ ସୁଧାମିଶ୍ର ଲେଖକଙ୍କର ଗୋଟିଏ ବହି
ଉଦଘାଟନ କରୁଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ବାମ ଜଡ଼କୁ ଅଛନ୍ତି ଲେଖକ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ରଥ ।

ମହାବୀର ସାଂସ୍କୃତିକ ଶ୍ରୀ ଜୟନ୍ତ କୁମାର ବେହେରାଙ୍କ ସହ ଭେଟିକ ।

(ବାମରୁ ଡାହାଣକୁ) କଳାହାଣ୍ଡି ଜିଲ୍ଲାପାଳ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପ୍ରତାପ କୁମାର ଜେନା, I.A.S., ପୂର୍ବତନ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉନ୍ନୟନ ସଂସ୍ଥା, କଳାହାଣ୍ଡି ପ୍ରକଳପ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ କୃଷ୍ଣଗୋପାଳ ମହାପାତ୍ର ଓ ନାଟ୍ୟରଶ୍ମି ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ କୁମାର ରଥ ।

ନାଟ୍ୟରଶ୍ମି ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ କୁମାର ରଥ ଓ ତାଙ୍କ ସହଧର୍ମିଣୀ ଶ୍ରୀମତୀ ପଦ୍ମାବତୀ ରଥ

ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର “ପଳାତକ”ର ଗୀତ ରେକର୍ଡିଂ ସମୟରେ ସଂଗୀତ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଶ୍ରୀ ଉପେନ୍ଦ୍ର କୁମାରଙ୍କ ସହ ବିଶିଷ୍ଟ ତାମିଲ୍ ଡେଲଗୁ ଗାୟିକା ଏସ୍. ଜାନକୀ (ସଂଗୀତ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ବାଁ କୁ ଓ ଶ୍ରୀ ପ୍ରହଲ୍ଲାଦ ରାୟ ଅଗ୍ରଭୀଳ ଏବଂ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ବ୍ରହ୍ମା ଓ ଅନ୍ୟମାନେ ।

✓ ଗଙ୍ଗାଧର ମହାପାତ୍ର
(ଅଭିନେତା)

ଶ୍ରୀରାଜା ସାହୁ
(ଅଭିନେତା ଓ ସଂଗୀତ)
କୁଳାଚର

ଶ୍ରୀ ଉମା ଶଙ୍କର ବେହେରା
(ଅଭିନେତା)

ଶ୍ରୀ ହିମାଂଶୁ ଶେଖର ଦାସ

ନାରାୟଣ ପ୍ରସାଦ ପଟ୍ଟନାୟକ
ଗୀତିକ
ଚିତ୍ରନାଟ୍ୟ ପାଠକ